చాటుపద్యసంపుటము

ఇందలి గ్రంథములు

1 నానారాజసందర్శనము
(రాజుల రికార్డు)

2 శతావధానసారము
(అవధానముల సంపుటి)

3 కలగూరగంప
(నానా సందర్భములు)

వెల రు 9/-

శ్రీ మత్పరదేవతాయైనమః

నానారాజ సందర్శనము

శ్రీ తిరుపతి వేంకటకవి ప్రణీతము...

ప్రకాశకులు:

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిసన్సు

వేంకటేశ్వర పబ్లికేషన్సు

కడియం P.O.

తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

1957.

ఆంధ్రదేశంలోని రాజుల్నీ మహారాజుల్నీ సందర్శించడానికి తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు వెళ్ళినప్పటి సందర్భాలలో చెప్పిన చాటుపద్యములన్నీ యిందు పొందుపరుపబడి ప్రకటింపబడినవి.

పర్యవేక్షణ:

"విద్వాన్"

చెళ్లపిళ్ల దుర్గేశ్వరశాస్త్రి

★

ఆఱవ ముద్రణ: 1000 ప్రతులు

వేంకటేశ్వర ప్రింటింగు ప్రెస్

ఆలమూరు

ఉపోద్ఘాతము

(ద్వితీయ ముద్రణము)

చదువరులారా!

నానారాజసందర్శన మను నీ పొత్తము మీకుఁ జిరపరిచితమే యగు టచే నిందునుగూర్చి విశేషించి చర్చింపనవసరములేదు. ప్రథమముద్రణము నందు దీనికిఁగొంతాక దీర్ఘమైన యుపోద్ఘాతము లిఖింపఁ బడుటయే కాక యిందు మా జాతకచర్యనుండి కొన్ని భాగములు సయితమెత్తి యుదాహ రింపఁబడినవి. కొలదికాలములో నాపొత్తముఁగూడ ముద్రింప నిశ్చయించు టచే నిపుడా భాగముల నుదాహరింపలేదు. వెనుకటి ముద్రణము నాటికి మా వయస్సు సుమారు నలువదికి దాదాపు. ప్రస్తుతమో? ఆఱువదికి మించినది. కావున నప్పటికన్న నిప్పు డెన్నియో పద్యములు పెరిగినవి. ఇప్పటికిఁ బదివత్సరములకుమున్ను మా యిరువురలో నొకరు స్వర్గస్థులైన విషయము మీ రెఱుఁగనిదికాదు. అయినను, "తిరుపతివేంకటీయము"ని యే గద్యాదు లలో వాడుటకు దూరదృష్టిగలవారు సంశయింపకున్నను, గొందఱేని సంశ యింపకమానరు. ఈ పొత్తముమాటకేమి దీనిలో నిరువుర కవిత్వము కలదు గాన నెట్లో సమాధానము చెప్పికొననగు. కేవలము నొకరేరచించిన పొత్త ములయందుఁగూడ నట్లే వ్రాయుట కర్థమేమేనిగలదా? యని యందు రేని వినుఁడు.

"ఒక్కరు రచియించిరేనియును
గాఁ దగుఁ దిర్పతి వేంకటీయమై."

అని నేను జాతకచర్యలో వ్రాసియే యున్నాను. మా యేర్పాటట్టిది మేమిరువురము గలసి సంచారమొనర్చు కాలమునందలి రచనలు విడదీయ శక్యము గాకున్నను నిటీవలి రచన యందలి విషయములను బట్టి యాయా కర్తృత్వము విజ్ఞులకు సుబోధమే గాన దానికై యిందుఁ గొన్ని పంక్తులు వ్రాయవలసిలేదు. ఇప్పటి ముద్రణమున మునుపటికన్న రెట్టింపు గ్రంథము పెరిఁగినది. కాని యిప్పుడేని యాయా ప్రస్తావముల యందలి పద్యము

లన్నియు నిందు సేకరింపఁబడినవని యనుకొనరాదు. మా మా శ్రద్ధా లోపము వలన నెన్నియోపద్యము లంతరించినవి. వెనుకటి ముద్రణమున గ్రంథభాగమునఁ జేర్ప మఱచినవి మూఁడుపద్యములు పీఠికలో నుదాహ రింపఁబడినవి. మరల వాని నిటఁ జూపుచున్నాడను.

శ్లో. కంఠస్థం యదిపాణినీయమఖిలం మాదృ క్ప్రదృక్సన్నిధౌ
నిర్భీకంకురు తావదేకమపివా శ్లోకం విపాకాకరమ్
నో చేత్తాదృశ భాగ్య మస్తినచమే కిం వాకరోమీత్యరం
శోకం వాకురుకింతు మాకురు ముధా పద్యాని గద్యానివా.

శ్లో. వక్తా వ్యస్తాక్షరణాంచ్యుతి సహితతయా షోడశాదూనకానాం
పద్యానాంచ త్రయాణాం కథమపిచభవేద్యోఽపివాఽష్టావధానే
సోఽయం సాక్షాన్మహాకాళ్యధికతర దయాపాత్ర విద్వత్కవీంద్రై
స్పర్ధాళుశ్చేత్కథంవా నభవతుకలహో వ్యాఘ్రమార్జాల శిశ్వోః

క. పురుహూతుసుతుఁడు గురుగురు
గురులును సుగుణుండు సూనుకులుఁడు కురుకులుం
డురు సుగుణ సుగుణ సుకులు సు
పురుషు సుసుతు శూరు సూనుభూపున్ జూతుర్.

ఇట్టి వింకను నిందుఁ జేరఁదగిన వుండునుగాని యయ్యవి సమయ మునకు స్ఫురింపవు. మాకు స్ఫురింపకున్నను గంతపాఠముగా వచ్చిన వా రందందుఁగలరు గాని వారు మాత్రము సమయమున కెట్లు తటస్థించె దరు? కావున నీలోప మట్టె నిలువవలసినదయ్యె. మఱియు వెనుకటి ముద్రణము నందలి ప్రమాదములు నీ ముద్రణమున సవరింపవలెనని తలఁచికూడఁ బూర్వార్ధమున మాత్ర మప్పని నెఱవేర్పఁగలిగితిని గాని యుత్తరార్ధము ముద్రించునప్పటికి నేను తగినంత యారోగ్యములో నుం డవి హేతువున వెనుకటి తప్పులట్టె నిలిచిపోవలసినవయ్యెను........ ...

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి
శ తా వ ధా ని

విషయసూచిక

ఓం

శ్రీ మత్సరదేవతాయైనమః

నానారాజసందర్శనము, పూర్వార్ధము

—• వేంకటగిరిలో శ్రీరాజావారి బావమఱఁది చెలికాని గోపాలరావుగారి
కంపిన ఆశీఃపద్యములు •—

సీ దర్శనీయంబు గోదావరీతీరంబు
వాసంబు సద్గుణావాస ! మాకు
షడ్దర్శనీవేది చర్ల బ్రహ్మయశాస్త్రి
గురువరేణ్యుఁడు ధరాభరణ ! మాకు
అష్టశతావధానాదిసత్క్రియ మంచి
నీళ్ళప్రాయము కళానిపుణ! మాకు
శబ్దశాస్త్రప్రశస్త ప్రభావం బాత
పత్రమ్ము దివ్యచారిత్ర ! మాకు

తే. గీ. పండితప్రీతి నొప్పు మీవంటి నృపతు
లధికదివ్యప్రతాప ! మాన్యమ్ము మాకు;
విమలమధురాసుధారాకవిత్వసరణి
కేళికాభూమి మాకు గోపాలరాయ !

సీ. కాశీసహస్రాదికావ్యమ్ములు రచించి
కాశీకృపం జెందఁ జాలినాము
ధాతురత్నాకరోద్దామచంపు రచించి
పాణినీయస్తుతుల్ వడసినాము
వేగ మాపాణినీయామమ్ము పఠించి
మించి దేశికుల మెప్పించినాము
కాకినాడాదిసద్గ్రామమ్ముల శతావ
ధానమ్ముచేఁ గీర్తిఁ బూనినాము

తే. గీ. ఇఁకను భవదీయ సన్నిధి నెపుడు మన్న
నలు లభించు నటంచు నిన్నాళ్ళనుండి
కాచియున్నాము శ్రీచెలికానివంశ
వారిధిశశాంక ! రాజగోపాలరాయ ! 2

శ్లో. రాజానో విరళా స్తతోఽపిగుణిన స్తత్రాఽపి విద్వత్ప్రియా
స్తత్రాఽ ప్యుత్తమపాండితీపరిచితా గోపాలభూమీపతే !
విద్వాంసో విరళా స్తతోఽపి కవయ స్తత్రాఽఽశుధారాచణా
స్తత్రాఽపి హ్యవధానిన స్తదుభయం దైవేన రాశీకృతం. 3

శ్లో. యస్యాఽఽస్తేబుధత త్త్వవి త్త్వమతులం సోఽయం దరిద్రాయతే;
యస్యైశ్వర్య మతీవ భాతి స పుమాన్ విద్యావిహీనాయతే;
శ్రీగోపాలనరేంద్ర! సర్వత ఇదం స్వాభావికం దృశ్యతే;
కిం త్వస్మాక మదృష్ట మద్య ఫలితం య త్త్వం ధనీ పండితః. 4

—• ప్రసంగవశమునఁ జెప్పినది •—

మ. "సభ చేయించునా లేదో" యంచు మొదలన్ సందేహ, మామీఁద "నీ
సభలో నేమిట లోప మౌనో" యనుచున్ సందేహ, మామీఁద "నీ
సభలో నింతకు లాభ మేమొ ?" యనుచున్ సందేహ, మూహింప నీ
సభలం జేసెడివా రెవో ! జగతిలో సందేహ సంరక్షకుల్. 5

—• అంటుజోడిచ్చినప్పుడు చెప్పినది •—

క. శ్రుతిహితకార్యరతుం డను
నుతికిన్ గోపాలరాయ ! నూనముగా నీ
వ తగుదు వీసంగతి స
త్కృతిగను నాశ్రితులఁ జూడఁ దెల్లమకాదే ! 6

—• సెలవుసమయమునఁ జెప్పినది •—

సీ. పండితుండనెడి శబ్దము కర్ణపథమందుఁ
బడినమాత్ర నపిల్వఁ బంపునతనిఁ
బెంపి యాతనికెంత పాండితీపటిమంబు
గలదొ యంతయును దాఁగలయఁజూచుఁ

జూచి యాతఁడు తన్నుఁజూడ నేమి ప్రసక్తి
గల్గెనో యట్టిసంగతుల నడుగ
నడిగి యాతనికోర్కె కధికమ్ముగానిచ్చి
యును "గొంచెమిచ్చితి" ననుచుఁగుంమఁ

తే. గీ. గుంది తిరిగియు నిచ్చు ద్విగుణముగాఁగ
నిచ్చి మరలయు నిచ్చు నిట్లిచ్చియిచ్చి
మరలనిచ్చును మఱియిచ్చు మఱియునిచ్చు
నహహ ! గోపాలవిభువదాన్యత్వమహిమ. 7

—• వీఁతో తిరుపతివెళ్ళినప్పుడు స్వామిసన్నిధిని జెప్పినవి •—

సీ. కాసుచొప్పున నింతగానార్జనముచేసి;
తెంతదెచ్చినను మా కింతలేదు
గడగడలాడి నిన్ గానంగ నేతెంత్రు;
గానఁ బోయినమమ్ముఁ గాంచుటరిది
ప్రీతితో నీకు నర్పింతు రెంతైన; మా
కింతయిచ్చియు నెంతు రెంతొయనుచు;
సేవించి నీకు వాంఛితము లిత్తురు; సేవ
గావించినను మాకుఁ గాసునీఁడు;

తే. గీ. వేయిమాటలఫలమేమి ? పేరులొక్క
టైనను నదృష్టములు వేఱులై చెలంగు
సరస తిరుపతివేంకటేశ్వర కవీంద్ర
శరణ ! తిరుపతి వేంకటేశ్వర ! నమోఽస్తు. 8

సీ. ఆసించె దేలొకో కాసులార్జింపంగ ?
శుద్ధదారిద్ర్య విస్ఫూర్తి తనర
లక్షించె దేలొకో లంచమిచ్చినవారిఁ ?
బక్షపాతివిధమ్ము బయలు పడఁగ

హింసించె దేలొకో ఋణమిచ్చి నృపకోటిఁ ?
బెద్దకోమటిసెట్టి విధముదోఁప
వసియించె దేలొకో పర్వతాగ్రమ్ముపై ?
వేట లాడెడి బోయసాటిదెలియ

తే. గీ. నాకు నివి యన్నియును నవ్వునడక లంచుఁ
దోఁచు, నీ చిత్తమున కేమి దోఁచు నాక్కా ?
సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవీంద్రి
శరణః తిరుపతి వేంకటేశ్వరః నమోఽస్తు. 9

—• సంస్థానాధిపతి శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచేంద్రులకు అర్జీ •—

చ. తిరుపతివేంకటేశకవిధీరుల మేము శతావధానమున్
గరము రచింపఁగా బటిమ గల్గినవారము శబ్దశాస్త్రధీ
వరులము సర్వపాపచయభంజన రాజదఖండ గౌతమీ
సరిదురుతీరవాసులము; సారకళాకరః యాచభూపతీః 10

ఉ. పండితమండలీహృదయపంకజభాస్కరుడంచుఁ బండితా
ఖండలు లెల్లదిక్కుల నఖండభవద్యశ ముగ్గడింపఁగా
విండుమనమ్ముతోడ విని నేఁటికి నీదగు రాజధానికిన్
బండువుగాఁగ వచ్చితిమి పాలనసేయుమి, యాచభూపతీ ! 11

సీ. ఒకచాయ వికచాంబుజకచాకచికచాక
చకికాచణాక్షనుజన్ము లొప్ప
నొకదండ మతిచండిమకరండనలజాండ
మండనపండితోద్దండు లొప్ప
నొకప్రక్క శుకతజ్జనకనాకుజనకనా
కకవీంద్రిసమకవిప్రకర మొప్ప
నొకచోట సకలవాగ్వికసనప్రకుశల
ద్వాందిమాగధజనుల్ వఱలుచుండ

తే. గీ. నిండుపేరోలగమ్మున నుండునిన్నుఁ
బండువుగఁజూచుభాగ్యమ్ము పండెమాకు

విపుడు, శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచ
భూపబహదర్ ! మహారాజ ! భూరితేజ ! 12

—• ఎదుటఁ జదివినవి •—

సీ. ఆవాస మెన్న గోదావరీతీరమ్ము
కుల మెన్న బ్రాహ్మణకులము మాకు
వయసునెన్నంగ నిర్వదికించుమించు వ
ర్తనమునెన్నఁగఁ గవిత్వమ్ముమాకు
గురువునెన్నఁగ బ్రహ్మగురుపండితుండు శా
స్త్రమ్ము నెన్నంగ శాబ్దమ్ముమాకు
దారిద్ర్య మెన్న విస్తారమ్ము మఱికుటుం
బమ్ము నెన్నఁగ విస్తృతమ్ముమాకు
తే. గీ. దానపాత్రులమేము దాతలునుమీరు
పైని మీచిత్తమును మాదుభాగ్యమును న
రేంద్ర ! శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచ
భూపబహదర్ ! మహారాజ ! భూరితేజ ! 13

సీ. అలభోజుఁ జెప్పంగ నారంభమును జేసి
కాళిదాసునిఁ జెప్పి గాని మాన
రల విక్రమార్కు-యోగ్యత చెప్పఁగాఁ బూని
భట్టిఁ జెప్పకమున్నె గట్టిపెట్ట
రల్ల రాజనరేంద్రు నారంభమునుజేసి
నన్నయఁ జెప్పకమున్నె మాన
రలకృష్ణదేవరాయలఁ జెప్పఁగాఁ బూని
పెద్దనఁ జెప్పక రద్దుసేయ
తే. గీ. రిప్పటిది గాదు మీకుఁ గవీంద్రులకును
గలదు సంబంధ మిది పూర్వకాలమున న
రేంద్ర ! శ్రీరాజగోపాల కృష్ణయాచ
భూపబహదర్ ! మహారాజ ! భూరితేజ ! 14

సీ. ఆహ్లాదమునఁ జంద్రుఁడని తెల్పుఁ జందిరప
ర్యాయమై తనరారు రాజపదము
ఐశ్వర్యమున నింద్రుఁడని తెల్పు దేవేంద్ర
వాచకంబైన గోపాలపదము
శ్రితరక్షణమ్మున శ్రీవిష్ణువని తెల్పు
విష్ణువాచకమైన కృష్ణపదము
యాచించువారల కభ్యనుజ్ఞనొసంగు
నర్థింపం బోధ్యమౌ యాచపదము

తే. గీ. మండలాధీశ్వరున కొప్పు మహిమలన్ని
నామమే తెల్పు నౌర ! కర్ణాట ధారు
ణీంద్ర ! శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచ
భూపబహదర్ ! మహారాజ ! భూరితేజ ! 15

చ. వెనుకను బుష్యమాసమున వేఱొకపత్రికఁ బంపుకొన్న యం
తన "యిది బత్తె" మంచుఁ దగు ద్రవ్యము నంపిరి దానిచేతనే
మన మతితృప్తినొందె నిఁక మా మనవొక్కటి చిత్తగింపు మో
జనవర ! చూడఁ గోరెద మసాధ్య విచిత్ర శతావధానమున్. 16

ఉ. దేవరవారి సన్నిధి నతిప్రతిభాపటిమమ్మ మీఱఁగా
నే వగనైన నొక్కపరి యీ యవధాన మొనర్చు కోర్కెచే
నీవఱ కీ పురమ్మునన యిచ్చ వసించుచు నున్నవార మో
భూవర ! నిన్నుఁబోలు నృపపుంగవుఁ డెంతటివారి కబ్బెడున్. 17

ఉ. ఎందఱఁ జూచినారము మఱెందరియొద్ద శతావధానముల్
పొందుగఁ జేసినార మిఁక భూవర ! తావకమైన సత్సభన్
దందరలేక యొక్క యవధాన మొనర్చిన దానిఁ బోలునే ?
కుందసుమమ్ముఁ బోలుటకుఁ గోటిసుమమ్ములకైనఁ జెల్లునే ? 18

ఉ. గంటకు నూఱుపద్యములు గట్టిగఁ జెప్పఁగఁ జాలినట్టి మా
వంటి కవీంద్రసంతతినిఁ బండితులై తనరారునట్టి మీ

వంటి ధరాపురందరు లవారణ కారుణికత్వ మేర్పడన్
గంటికి జెప్పరీతిగను గన్గొను టొప్పనుగాదె, భూవరా ! 19

ఉ. ఎచ్చటనో భవాదృశనరేంద్రులు కొందఱు పండితేంద్రులన్
హెచ్చుగఁ బూజ సేయుటకు నిచ్చ వహించుచు నున్నవార లీ
సచ్చరితమ్ము మీకిపుడ సంభవ మందెనె ? మీదువంశమం
దెచ్చటఁ జూచినన్ గల; దిదే నృపధర్మము కాదె, భూవరా ! 20

—• శ్రీముద్దుకృష్ణయాచేంద్రులకు అర్జీ •—

క. తిరుపతి వేంకటసూరుల
మరయంగ శతావధాన మష్టవధానం
బులువడిగఁజేయుదుము వ్యా
కరణపుశాస్త్రమునఁ బ్రజ్ఞగలదు నరేంద్రా ! 21

చ. అరయ శతావధానముల నచ్చటనచ్చటఁ బెక్కుసార్లు మే
మరుదుగఁజేసినారము మహోయశముం గనినార మైన మీ
దరి నొనరింప లేదనుట దక్క మఱొక్కటిలేదు లోప మీ
వఱకును దీనిఁదీర్చి మముఁ బాలనసేయుట చెల్లదే, నృపా ! 22

—• నెల్లూరు వెళ్ళుచుఁ జెప్పికొన్నవి •—

శా. ఈశుండో! హరియో! చతుర్ముఖుఁడో! దేవేంద్రుండో! యీముద్దుకృ
ష్ణేశుం; డీతని దర్శనమ్మునకుఁ గా నింతేల, చింతింపఁగాఁ
గాశీసేతులమధ్య నిప్డు నృపతిక్షేమమ్ము జన్మించెనే !
ఆశా ! నన్నిటులేలవేఁపెదవు, నీ కాయాసమున్ బుట్టదే ? 23

మ. "శని తాఁ బట్టిన నేడువత్సరములే చల్పాదియై బాధ సే
యును; నీవో, పదునాలుగేం" డ్లనెడు సామ్యోక్తుల్ స్మరింపంగఁ జే
సె నహో ! "ముద్దులమూఁట కృష్ణుఁ డితనిన్ సేవింపఁగారా" దటం
చన వో యాశ! దురాశ నీకుఁ గడుఁ బెద్దైయుండఁ గాన్పించునే? 24

మ. కరు లర్పించునొ, యగ్రహారములు దాఁగల్పించునో, వాజులన్
గర మిప్పించునొ, సేలుజోడుల నొగిన్ గప్పించునో యెక్కుడా

సిరు లందించునా, యేటి కూరక యిటుల్ శ్రీముద్దు కృష్ణేశుభా
స్వరసందర్శనపుం బ్రసక్తివిడ వాశా! యెందులేరే నృపుల్? 25

—• రెండవ అర్జీ •—

సీ. పరదేశసంపాదనరతి మీకు నరేంద్ర!
పరదేశ సంపాదనరతి మాకు
లసదుత్తమ పదాభిలాష మీకు నరేంద్ర!
లసదుత్తమ పదాభిలాష మాకు
సకలనుత్యశ్లోకసక్తి మీకు నరేంద్ర!
సకలనుత్యశ్లోకసక్తి మాకు
మనుమార్గవర్తనం బనువు మీకు నరేంద్ర!
మనుమార్గవర్తనంబనువు మాకు

ఆ. వె. మీకు రాజపదము మాకును గవిరాజ
పదము కలదిఁ కెందుఁ గొదవ లేదు
గాన సామ్యమిచ్చి మానించుటొప్పదే?
ముద్దుకృష్ణ యాచభూవరేణ్య! 26

సీ. కఠినమ్ములగు ఱాళ్ళు కలిపి కట్టిన రామ
భజనాలయమ్ములే పడక కాయెఁ
దాఁకినమాత్రానఁ దనువు కఱ్ఱగఁ జేయఁ
జాలిన చలిసీటస్నానమాయె
నుడికియు నుడుకని కడువేఁడి మెతుకులే
యాఁకొన్న కడుపున కడ్డమాయెఁ
బ్రభు విచ్చె వేనూటపదియాఱు లనునట్టి
స్వప్నమ్ములే ధనార్జనములాయె.

తే. గీ. వీని నన్నిఁటి గోపాలవిభుఁడు దీర్చె
మరల నీలాటికష్టముల్ మాకు దూర
తరములై యుండఁజేయు మిత్తఱినిఁ గీర్తి
సాంద్ర! శ్రీముద్దుకృష్ణయాచేంద్రభూప! 27

సీ. పరదేశములుదివ్యతరదేశములుగాఁగఁ
బరుల గ్రామములు కాఁపురముగాఁగఁ
బరగేహములుసౌఖ్యకర గేహములుగాఁగఁ
బరులయన్నము బుష్టికరముగాఁగఁ
బరసజ్జనావళుల్ పరమబంధులుగాఁగఁ,
బరులసంపదలు సంపదలుగాఁగఁ
బరులుకష్టసుఖమ్ము లరయువారలుగాఁగఁ,
బరులెల్లఁగార్యతత్పరులుగాఁగఁ
తే. గీ. జేసి పుట్టించినట్టి జేజేలపెద్ద
పండితప్రీతినొప్పు మీవంటి నృపతి
మఱలఁ గొందఱ సృజియింప మఱచిపోయె
నేమనందుము ? ముద్దుకృష్ణేంద్ర ! విధిని. 28

సీ. ఏరాజు కవిరాజు నేనుంగు నెక్కించి
యూరేగఁజేసె నీయూరియందు
నేరాజు కవిరాజుచే రాజితకళావ
ధానమ్ము చేయించి పూనెఁ గీర్తి
నేరాజు వేదాంతసారబోధకసుప్ర
బంధముల్ రచియించి వన్నె కెక్కె
నేరాజు 'సర్వవిద్యారా'' జటంచును
గవులచే సన్నుతిగాంచి మించె
గీ. నట్టి విద్వత్కుమారభూపాగ్రగణ్య
పూర్వకృతపుణ్యరాశి ! యో ముద్దుకృష్ణ !
స్వాగతంబుగ దర్శనం బీఁగదయ్య !
ఘనతఁ దిరుపతివేంకటకవుల కిపుడు. 29

సీ. శ్రీనాథముఖకవిశ్రీనాథు లేవంశ
సంస్థానమందు నాస్థానకవులు

రాయవేశ్యాభుజంగాయిత సింగభూ
పాలుఁ డేవంశ సంపత్కరుండు
ఖడ్గనారాయణఖ్యాతి గాంచిన పోత
భూపాలుఁ డేవంశభూషణంబు
మఱియు నెంతయు మహామహులై చెలంగిన
రాజన్యు లేవంశ రాజిమణులు-

గీ. అట్టి వెలుగోటివంశ భూపాగ్రగణ్య
పూర్వకృతపుణ్యరాశి ! యో ముద్దుకృష్ణ !
స్వాగతంబుగ దర్శనం బీఁగదయ్య !
ఘనతఁ దిరుపతివేంకటకవుల కిపుడు. 30

ఉ. దేవరయాజ్ఞ గైకొనక తెంపున నెల్లురిపట్టణమ్ము మున్
బోవుట మంచిగా; "దయినఁ బోవుట కేమినిమిత్త?" మన్న నో
భూవర ! శుద్ధవైదికుల బుద్ధిమహత్వపటుత్వసంపదల్
దేవరవారి చిత్తఫణితిన్ జొరఁబాఱి ముదమ్ము సేయఁగన్. 31

ఉ. ఎచ్చట నుండె నీ నగర ! మెచ్చట మా ధవశేశ్వరం బహో !
యిచ్చటి కేగుదెంచునెడ నెందఱు మధ్యఁ గలారు రాజు ! లే
మచ్చటి కేగ కిచ్చటికి నచ్చుగ వచ్చుట కిచ్చఁ జూడ నీ
సచ్చరితంబ కాక నృపసత్తమ ! వేఱొక హేతు వున్నదే ? 32

క. ఎచ్చట గోదావరి ! మఱి
యెచ్చట నీ వేంకటగిరి ! యింతవఱకు నీ
సచ్చరితము విని కాదే,
వచ్చితిమి నృపాల ! సుకవిపండితపాలా ! 33

క. ఈ రైలుబండి పొగచే
దారిని దొరకొన్న యట్టి తాపము నీ స
త్కారుణ్యామృతశీతల
ధారల బోనడఁపవలయు ధరణీపాలా ! 34

క. కవులవలనఁ బ్రభువులకుఁ బ్రి
భువుల వలనఁ గవుల కిలను భూరియశము సం
భవమందుఁ గానఁ గవులఁ బ్రి
భువు లత్యాదరముతోడఁ బూజింతుర్రి నృపా! 35

క. ఈవిషయం బంతయుఁ దమ
కే విశదము వేఱె చెప్పనేల? యయిన నీ
మా వైదికచాదస్తం
బీవిధమున వ్రాయఁ జేసె నిపుడు నృపాలా! 36

—• అవధానకవితావిషయకము •—

ఉ. వీనుల విందు సేయఁగల విద్య కవిత్వము; దాని కెంతయున్
మానస మన్యకార్యముల మగ్నము గాక చెలంగఁగావలెన్;
మానస మన్యకార్యముల మగ్నము గాక చెలంగుకాల మం
దైనను, బంధచిత్రికవితాదులు సెప్ప నతిప్రియాసమౌ;
గాన సువృత్తవర్ణనలుగా రచియింపఁ దటంచుఁ గోరుఁ డో
మానవులార! మీరు మతిమంతులు, దీని నెఱుంగకుందురే?
వానసె కోరు హాళికుఁడు పైరు ఫలింపఁగ, నంతె కాని యెం
తో వినదమ్మతోఁ బిడుగు లుప్పతిలం బడఁ గోరునే! "మతి
స్థానము గాసిపెట్టు నవధానమునం దెటులా చతుర్విధా
నూన కవిత్వముల్ సలుప నూ కొనుటౌ?" నని శంక నొంద "కై
నైనను బంధచిత్రకవితాదులు సెప్పు" మటందు రక్కటా!
నూనము తన్మరందరసచోరమధువ్రతపాదఘాతమున్
మానుగనైచు నం చనెడి మాటలు విందుము కాని యెవ్వటన్
గానము దుష్టపక్షిపదఘాతము నైచు నటన్న మాట; లు
త్తానశయాను ఱొమ్మున నధర్మముగా బరు వెత్తినట్లు, "బం
ధానఁ గవిత్వ మల్లు మవధానమునం" దన మర్త్యకోటి నె
వ్వానికి శక్య మౌను? కలవాణికి వాణికిఁగాక; పెద్ద "లా
నౌ" నన సర్వపండితు "లహా!" యనఁ గోరుఁడు, తప్పత్రోవలన్

మానసవీధిఁ గై కొనుట మంచిది గాదు యథార్థపుం గతిం
బూనిన మీకు మాకు మన భూపునికిన్ యశ మప్రమేయమౌ. 37

—• బహుమానానంతరము చెప్పినది •—

చ. ఒకఁడిడె నింద్యమైన యెము కొక్కటి, వే ఱొకఁడిచ్చెఁ జర్మ, మిం
కొకడిఁడె మూఁడుపాదముల కూనముగా భువి, వీరు దాతలా ?
సకలకవీంద్రసంతతినిఁ 'జా' లనిపించెడి ముద్దుకృష్ణరా
జకులవతంసుఁ జెప్పెదను జంకక యిందఱిలోన దాతగా. 38

సీ. "పలువురు దను నవ్వఁ బసులఁ గాఁచినవాఁడఁ
బరికింప నిదియొకపరువుగాదు
పాలీయ వచ్చిన పడఁతిఁ జంపినవాఁడఁ
బరికింపనిదియొక పరువుగాదు
గోపాలకుఁడనయ్యుఁ గోవుఁ జంపినవాఁడఁ
బరికింప నిది యొక పరువుగాదు
గొల్లకొంపల వెన్నఁ గొని తిట్లఁబడినాఁడఁ
బరికింప నిది యొక పరువుగాదు

తే. గీ. ఇఁకను గొన్నియకృత్యము లే యొనర్చి
యుంటి నీ లోపములు దీర్చు టొప్పుఁగాదె ?"
యనుచు సుగుణంపుఁ బ్రోవయి యలరు ముద్దు
కృష్ణుఁడై పుట్టఁబోలు శ్రీకృష్ణుఁ డిపుఁడు. 39

—• శ్రీ వేంకటకృష్ణయాచేంద్రులకు అర్జీ •—

సీ. చాతకపక్షికరమ్ము జలదోదయము మాడ్కిఁ
జక్రవాకములు భాస్కరునిపగిది
నాఁకొన్నమానవుం డన్నమ్ము భంగిని
హాలికుల్ మేఘోదయమ్మువోలె
వనధిశుక్తులు స్వాతివర్షోదయము రేవ
మావిగున్న వసంతుమహిమ కరణి

దారిద్ర్యఖిన్నుండు ధననిధానముఁబోల్కి
మౌని శ్రీవిష్ణుధామమ్ము వరుస

తే. గీ. నీదు దర్శనలాభమ్ము నెమ్మిఁగోరి
యిచట వసియించి యున్నార మింతదనుక
వేగ దర్శన మిప్పించి విపులమైన
సభను మాశక్తి గనుబొప్పుఁ బ్రిభువరేణ్య! 40

సీ. సురవంద్యుఁడయ్యును నరునకొక్కనికి సా
రథ్యమ్ము చేసిన రట్టు వోవ
శూరుఁడయ్యును నొక్క సుందరి బ్రాపంది
రణ మొనర్చిన యవగుణము వోవ
విజితేంద్రియుండయ్యు విధి విరామము లేక
జారుఁడైనట్టి నీచత దొలంగఁ
బశుపతీడ్యుండయ్యుఁ బసులఁగాచుచు నలు
గురనోళ్ళలోఁ బడ్డ గుఱుతువోవ

తే. గీ. నొక్కయెడ జన్మమంది వేఱొక్క యెడకుఁ
బాఱిణరకకుఁ జనిన లోపమ్ము వోవ
సరసవెలుగోటివంశాబ్ధిచంద్రుఁడగుచుఁ
గృష్ణుఁడిప్పుడు వేంకటకృష్ణుఁడయ్యె. 41

సీ. ప్రాసాదనిర్మాణరక్తి మీకు నృపాల!
ప్రాసాదినిర్మాణరక్తి మాకు
సాధువృత్తివిధానసక్తి మీకు నృపాల!
సాధువృత్తవిధానసక్తి మాకు
నవరసాసంపాదనరతి మీకు నృపాల!
నవరససంపాదనరతి మాకు
సతతసద్గుణగణాసక్తి మీకు నృపాల!
సతతసద్గుణగణాసక్తి మాకు

ఆ. వె. మీకు యాచబిరుదు మాకును యాచక
బిరుదుగలదు వర్ణభేదమాత్రి
ముండె దీని నెన్న కొసఁగుమీ, వేంకట
కృష్ణయాచభూప ! యిపుడు సమత. 42

—• (సమస్య) గానమువంటి విద్యనీఁకఁగానము •—

ఉ. జ్ఞానవిహీనులం దనుపు, జ్ఞానులఁ దన్పును, రాగశూన్యులౌ
మౌనులఁ దన్పుఁ, గ్రూరఫణిమండలిఁ దన్పును, సర్వపక్షిసం
తానముఁ దన్పుఁ, గుఱ్ఱలను దన్పు, మృగమ్ములఁ దన్పు, నెన్నసీ
గానమువంటి విద్య నీఁక గానము వేంకటకృష్ణభూవరా ! 43

—• వసుచరిత్రలో "తమ్ములు పదానుజన్ములై" అను సీసగీతికి సంస్కృతము •—

శ్లో. జఘనరమాయా శ్చక్రిః, పాల్యః కింవా కనిష్ఠసముదాయః
తత్పాదకనీయాన్ కిమ్, ప్రసవాని తదీయనఖరశిశవః కిమ్ ? 44

—• (సమస్య) రాగములలోన మేఘమల్లా రనంగ •—

తే. గీ. శ్రేష్ఠములు మూఁడు వేంకటకృష్ణభూప !
నాగములలోన నైరావణం బనంగ
యోగములలోన లంబికా యోగమనఁగ
రాగములలోన మేఘమల్లారనంగ. 45

—• విశాఖపట్టణం, గోడే గజపతిరావుగారికి అర్జీ •—

ఉ. సంగరశక్తి లేదు, వ్యవసాయము సేయుట సున్న, సంతలో
నంగడి వేసి యమ్మ టది యంతకు మున్నె హుళక్కి, ముష్టికిన్
బొంగు బుజాన వైచుకొని పోయెద మెక్కడికేని, ముష్టిచెం
బుం గొనిపెట్టు మొక్కటి యమోఘ మిదే కద ! దంతిరాణ్ణృపా !

—• అచ్చటి డిప్యూటీ కలెక్టరు జయంతి రామయ్యగారు •—

సీ. ఒకనాఁడు రాజరాజోద్యానదివ్యసీ
మలలోన సంతోషకలన గనుట

యొకనాఁడు దుర్గంధయుతపట్టణముల దో
మలతోడ సంగాత్రిమకలన గనుట
యొకనాఁడు సర్వభోగోన్నతుల్ గల్గువా
రల, పంక్తి మృష్టాన్నకలన గనుట
యొకనాఁడు చేయిగాల్చుకొని వండినవంట
కము మెక్కి యాయాసకలన గనుట

గీ. యొక్కరోజున సారటు నెక్కి తిరుగు
టొక్కరోజున నడుచుట యొక్క విషయ
మందునను నిశ్చయము లేక యలయుకతన
గడియ కొకరీతి మా జాతకముల రీతి. 47

—• మొదటి సంవత్సరం గద్వాలసంస్థానము •—

శా. శ్రీరస్తు శ్రితరక్షణక్షణగుణశ్రీరస్తు నిత్యోత్సవ
శ్రీరస్తు ప్రథమానకీర్తివిభవశ్రీరస్తు గీరస్తు తే
శ్రీరస్త్విత్యతివేలపండితవచశ్శ్రీరస్తు భూరస్త్వహో
శ్రీ గద్వాలపురోత్తమప్రభుమణే! శ్రీరామభూపాలకా! 48

సీ. భూదేవతాగారగోదావరీతీర
కంకణగ్రామమ్ము కాఁపురంబు
రమణీయషట్ఛాస్త్రరత్నసంచయవారి
రాశి బ్రహ్మయశాస్త్రి దేశికుండు
అత్యద్భుతప్రభావాష్టావధాన శ
తావధానములు స్వాభావికములు
గురుపాదసేవనాదరలబ్ధమగు విద్య
నాగరాజముఖోదితాగమంబు

తే. గీ. లలితకవితావిలాసిని వలపుసాని
దర్శనీయులు మీవంటి ధరణిపతులు

తగు నుపాస్యమ్ము కాశీపదమ్ము మాకు
దళితపండితలోప ! గద్వాలభూప ! 49

సీ. శతఘంటకవనమ్ముసల్పుసంగతి యన్నఁ
గరతలామలకమ్ము గాదెమాకు
అష్టావధానకష్టావలంబన మన్న
"నంబికొండయ దండనంబు" మాకు
ఆశుధారాకవిత్వాడంబరం బన్న
"సల్లేరుపై బండినడక" మాకు
సత్కావ్యనిర్మాణ చాకచాక్యంబన్న
షడ్రసోపేత భోజనము మాకు

తే. గీ. వ్యర్థమగు వాదము లొనర్చునట్టివారి
డంబమణఁగించు టాపోశనంబు మాకు
దానరాధేయ ! కవిసముదాయగేయ !
పండితవిధేయ ! రామభూపాలరాయ ! 50

సీ. ముద్దుముద్దుగఁ జెప్పఁబూనితిమా, వన్నె
లాఁడి తీయనిమోవి లంచమిచ్చుఁ
గఠినమ్ముగాఁజెప్పఁగడఁగితిమా, ప్రౌఢ
కాంతవక్షోజముల్ కాన్కలొసఁగుఁ
దీక్ష్ణరీతినిఁజెప్పఁ దెరకొంటిమా, వాలుఁ
గంటి లేఁజూపు సుంక మ్మొసంగు
మిశ్రరీతినిఁజెప్ప మేకొంటిమా, బోఁటి
బిగువుకౌఁగిలి పన్నుఁబెట్టి తీఱు

తే. గీ. నాశుధారాకవిత్వమ్ము నందుకొంటి
మేని యభిసారికయు దండమిచ్చితీఱు
నాంధ్రగీర్వాణభాషలయందు మాకు
దళితపండితలోప ! గద్వాలభూప ! 51

సీ. విద్వాంసుఁ డను మాట విన్నంతమాత్రన
మనమున నానందఘనత చెందుఁ
జెంది, "యాతఁడుతన్నుఁ జేరనెప్పుడువచ్చు
నో?" యటంచును మదినూరుచుండు
నుండి, యాతం డూరుదండ కేతెంచిన
"విద్వు" మంచును బ్రధానికినిఁ జెప్పుఁ
జెప్పి, యాతఁడుతన్నుఁ జేరవచ్చినయప్పు
డతనినెంతయును సత్కృతునిఁ జేయు
తే. గీ. ననుచు నీకీర్తి విని యిట కరుగుదెంచి
నారమో రామభూపాల! పేరు వినుము
తిరుపతియతండు వేంకటేశ్వరుఁడ నేను
వెరసి తిరుపతివేంకటేశ్వరులమేము. 52

సీ. కోటిబ్రాహ్మణులలోఁ గొమరొప్పనొక్కండు
చదువుకొనంగనిచ్చను వహించుఁ
జదివిన వారు లక్షలు గల్గినను నందుఁ
బండితుం డొక్కండు బయలుదేరు
నట్టి పండితులలో నరయ వేయికి నొక్క
రుండు కవీశ్వరుండుండు నేమొ
అట్టి కవీశ్వరులందు నూటికి నొక్క
రుం డవధానియై యుండునేమొ
తే. గీ. అట్టియవధాను లెల్ల వహ్వా! యనంగ
నలుపనేరుతు మవధాన సరణిమేము
గాన, సభఁ జేసి మాశక్తిగాంచవలదె?
దళితపండితలోప! గద్వాలభూప! 53

చ. ఒకచరణం బతండు మఱియొక్కటి నేను మఱొక్క టాతఁడున్
సకలకవీంద్రసంతతులు సమ్మతిచేఁ దలలూచి మెచ్చఁగాఁ

బ్రికటతరాశుధార దనరన్ రచియింపఁగ నేర్తుమయ్య! "నూ
టికిసెల"గయ్య! నిక్కమిది డెబ్బదిమాటలు సెప్పనేటికిన్? 54

ఉ. చెప్పెద మొక్కమాట కడుఁ జేవ దలిర్పఁగ నోనృపాగ్రిణీ!
గుప్పితి మేనిఁ బద్యములగుంపుల నర్జునుఁ డాహవమ్ములోఁ
గుప్పలుగాఁగ బాణములు గుప్పినరీతిగఁ నెవ్వఁడేనిఁ దాఁ
జెప్పగలాఁడె "వార్రితు" నని? చెప్పినఁ జేయమె శృంగభంగమున్.

సీ. పండితులను గౌరవము సేయుటకు మంచి
పండితుల్ దగ్గఱనుండవలయు
నుండిననేమి? యా యుండుపండితకోటి
పరులర్యున్నతి సహింపంగవలయు
సైఁచిననేమి? యా సత్పండితులమాట
లింపుగా రాజు మన్నింపవలయు
మన్నింపనేమి? యా మన్ననలకు నొద్ద
నుండు దివాను దా నొప్పవలయు
తే గీ. విన్నియును గల్గు రాజ వీవే యటంచు
వచ్చినారము లేకున్న వత్తుమయ్య?
దానరాధేయ! కవిసముదాయగేయ!
పండితవిధేయ! రామభూపాలరాయ! 56

సీ. పికకాకములకు నొప్పిదమౌనె భేదమ్ము?
స్వరముచేఁ గాక రూపమ్ముచేత
హంసబకములకు నమవౌనె భేదమ్ము?
నడకచేఁ గాక వర్ణమ్ముచేత
నుప్పుకప్పురముల కొప్పునే భేదమ్ము!
రుచులచేఁ గాక స్వరూపగరిమ
స్ఫటికవజ్రములకు స్ఫుటమౌనె భేదమ్ము?
రంగుచేఁ గాక 'ఖారమ్ముచేత

తే. గీ. పండితకవీంద్రులకును గేవల కవులకు
నలవియే భేదమెన్నంగ? నలఘుతరప
రీక్షచేఁ గాక వేఱొక రీతిచేతఁ
బండితవిధేయ! రామభూపాలరాయ! 57

—• సభచేయకయే సన్మానించినప్పుడు చెప్పినవి •—

ఉ. ఏ కవి యెట్టివాఁడొ? మఱి యేకవి కెట్టి విశేషపండిత
శ్రీ కలదో? విచారణము నేయుటయే కనకాభిషేకమౌఁ
గాక, తదన్యపద్ధతి జగమ్ము సమస్తము ధారవోసినన్
చేకుఱునే ముదమ్ము? పరిశీలన సేయుమి, రామభూవరా! 58

ఉ. పండితులైన వారు ప్రతిభాగతి భాసిలు లోట సర్వ భూ
మండలి నుండు రాజులును మన్నన సేతురు వారిఁ బండితా
పండితులైనవారల సభాస్థలి నీవలెఁ బూజసేయు రా
జుండునె? రామభూవర! సమున్నతదానవిధానధీవరా! 59

—• విజయనగరం మహారాజావారి దివాన్ కోదండరావుగారు •—

చ. "కులుకుచుఁ బోయి యుండిరటకున్ బ్రభుదర్శన మీ మొగాలకే
యలవడునే" యటంచు జను లందఱు నాడఁగలా రటంచుఁ జిం
తిలెదము, చింత సేయము మదిన్ మఱియొండు; మగండుకొట్టినం
దులకు సహింపవచ్చు నది తోడిది దెప్ప సహింపవచ్చునే? 60

చ. ధనమున కేమిగాని తగుదాతలు గల్గిన మంచిమంచి ప
త్తనములవంకఁ బోయి యవధాన మొనర్చి గడింపవచ్చు న
చ్చిన దొకమాట చెప్పెదము చిత్తమునందిడు మిట్టి రాజ ద
ర్శన మిలలోన మా కిఁకను జన్మశతమ్ముల కైనఁ గల్గునే? 61

ఉ. "రా జతిపండితుండఁట బరాబరి యౌనఁట మంత్రి రాజుతో
ఫీజవ మొప్పునట్టి కవిధీరులు తిర్పతివేంకటేశు లా
రాజును జూడఁ బోయిరఁట రాజును దర్శన మీయలేదఁ టౌ
రా! జగ" మంచు లోకు లను నాయపకీర్తికిఁ దాళఁ జెల్లునే? 62

మ. అటు గద్వా లిటు చెన్నపట్టణము మధ్యన్ గల్గుదేశమ్మునన్
జటులస్ఫూర్తి శతావధానములు మెచ్చన్ జేసియున్నట్టి మా
కిట రా జీయకయున్న దర్శనము నింకెవ్వాని కీ రా జొసం
గుట ? చెప్పంగదవయ్య, పాలితబుధా ! కోదండరామాభిధా ! 63

శ్లో. రాజా విద్వాన్ భవాన్ విద్వా నహో ! భాగ్యం మహాకవేః
అత్రాఽపి దర్శనం నోచే త్కవితాయై నమో నమః. 64

శ్లో. యస్యానందగజేశ్వరః ప్రభు రభూ దానందతీర్థో గురు
ర్యస్యానందమహత్తరంచ హృదయం సర్వా స్వవస్థాస్వపి
యత్కారుణ్య ముపేయుషాం చ విదుషా మానందలబ్ధి ర్ధ్రువం
సశ్శ్రీమానపి పండితో విజయతే కోదండరామప్రభుః. 65

—• విజయనగరం మహారాజావారి దివాన్ రామమూర్తి పంతులుగారు •—

మ. తమ రిప్పించినయట్టి యీ ధనముచేతన్ దృప్తి మా కయ్యె నిం
క మహారాజవిలోకనం బొకటి వేడ్కన్ జేయఁగాఁ గోర్కె, దీ
ని మనమ్మందున నుంచి యెన్నఁటికిఁగానీ పూర్తిచేయంగ భా
రము మీమీఁదను బెట్టినారము మఁడీ, రామప్రధానాగ్రిణీ ! 66

—• శ్రీ మహారాజావారి యెదుటఁ జదివిన పద్యములు •—

సీ. అల పతంజలికృతం బైన భాష్యమునకే
పరిఢవిల్లును మహాభాష్యపదము
అల దేవదేవుఁడై యలరారు శివునకే
తేజరిల్లును మహాదేవపదము
అల త్రివిష్టపవిభుం డైన పాకారికే
యెన్నంగఁదగును మహేంద్రపదము
అల కాళికాదాసుఁ డౌ కవీశ్వరునకే
గణన కెక్కును మహాకవిపదమ్ము
గీ. రమణఁ బరికింప నల మహారాజపదము
నీక తగుఁగాక యన్యులౌ లోకపతుల

కొకరికైనను జెల్లునే? యోగరూఢి
విజయనగరమహారాజ! విపులతేజ! 67

సీ. రాజు రాజనఁగనే రాజాయనే చంద్రుఁ?
దల రాజశేఖరు నాశ్రయించె
రాజు రాజనఁగనే రాజాయనే యింద్రుఁ?
డర్యమాత్మజుని దానడిగికొనియె
రాజరా జనఁగనే రాజరాజా కుబే
రుఁడు? కింనరేశత్వరూఢిగాంచె
రాజరా జనఁగనే రాజరాజా సుయో
ధను? డధికర్ణత్వ మనుగమించె
గీ. రాజనిన రాజరాజన్న రాజులందు
నీక తగుఁగాక యన్యులౌ లోకపతుల
కొకరికైనను జెల్లునే? యుర్విలోన
విజయనగరమహారాజ! విపులతేజ! 68

శ్లో. తత్కిం చంద్రాతపోఽయం, ననుభవతి దివాఽప్యస్య కస్మాత్ప్రచార
స్సత్త్వాచ్చంద్రస్య, సత్త్వేఽప్యరుణకిరణతోఽజాగళస్థస్తనోఽయం
నోచేదానందదంతీశ్వరవిమలయశః, స్సత్య, మిత్యాదివాక్యై
శ్శాస్త్రార్థంకుర్వతే త్వద్యశసి నృపమణే తార్కికా స్తర్కరీత్యా. 69

తే. గీ. అర్థవత్తని యనధీనమని సమస్త
దేశసంగతమనియు నదేహమనియు
నర్థవత్సూత్రమందు నీయశముకొంత
గూఢముగఁ జెప్పెఁ బాణిని కువలయేశ! 70

శ్లో. ఆయాతోపద్రవేవ వ్రజసి నను దివా కింను భోశ్చక్రవాకి!
భ్రాత శ్చంద్రోఽయ మన్యః కిల విజయపురే జాత ఆనందనామా
సూర్యాలోక్య స్స ముగ్ధే! నను పర మపరో వర్ధతే కీర్తిచంద్ర
స్సోఽపి శ్రీ చక్రిరక్షోజను, రితి కవయ శ్చక్రవాక్యైవదంతి. 71

శా. నీకీర్తివ్రతతుల్ ధరాతలము నెందే నిండ నందొక్కఁ డా
యాకాశమ్మున కేగి పుష్పవతియై యాపూర్వపశ్చాద్గిరి
వ్యాకీర్ణం బగుచుండు వాయుగతిచే నద్దానఁ "ఇంద్రోఽయ" మి
త్యాకారభ్రమ నొందుచుండు జగ మో యానందభూపాలకా ! 72

శా. తానా రాజు, సుతుండు కోమటి, కళత్రంబెన్న నక్షత్ర, మెం
తో నైల్యమ్మ, నిశాకరత్వమును, శ్వైత్యోపాధియుం గల్గు తా
రానాథుండన దేహగేహవితతత్రైవర్ణ్యసాంకర్యకుం
డౌనా యెన్నటికిన్ భవాదృశుఁడు ? కాఁ డానందభూపాలకా ! 73

చ. వితరణితాకృతప్రభుఁడు విశ్వజనీనకళాకరుండు స
ద్వ్రతపథచారి సౌమ్యగురుఁ డీనృపుఁ డీతనికిన్ ధరాస్థలిన్
బ్రతిమను జెప్పనోపము బరాకునఁ జెప్పిన రాజు తోడుగా
ప్రతిసురభూజమా ! విజయరామనృపాలక పుణ్యపుంజమా ! 74

సీ. దీనపోషకుఁ డన్న తేటమాటకు మహా
రాజ ! నీ నగరి కాలేజి సాక్షి
విద్వత్ప్రభు వటన్న విఖ్యాతి కో శాంత
నిధి ! భవన్నగర పండితులుసాక్షి
శ్రితపోషకుం డన్న వితతకీర్తికి మహా
మతి ! భవన్నగరహర్మ్యములు సాక్షి
ఆనందమున కాలయం బన్న మాట కో
చారుప్రతాప ! నీ పేరు సాక్షి

తే. గీ. నీ యశము దేశములనిండ నిండె ననుట
కితరదేశాటకులమైన యేము సాక్షి
పూషవాదకులాంబోధిపూర్ణచంద్ర !
శ్రీమదానందగజపతిక్షితితలేంద్ర ! 75

క. కొందరు పచాద్యజంతం
బందురు మతికొంద ఱర్శ ఆద్యంతంబే

యందరు మే ముభయం బని
యంమము నీ నామధేయ మానందనృపా! 76

శా. ఏభూమీంద్రునిఁ జూడఁ బోయినను నీవే పద్యమున్ జెప్పి నీ
వే భావమ్మును జెప్పికోవలయు నింకీ భూవిభుండన్నఁ బా
నే భావమ్ము గ్రహించువాఁ డనట నీకీ కష్ట మీదేటె నా
హా, భో! సత్కవి పూర్వజన్మసుకృతంబా! నీకు దీర్ఘాయువౌ. 77

సీ. విక్రమార్కునితోడ వేంచేయ కుందునే?
భోజభూపాలుండు పుట్టఁ దేని
భోజభూపాలుతోఁ బోకుందునే? రాజ
భూపాలవర్యుండు పొడమఁ దేని
రాజరాజనరేంద్రుతోఁ జనకుందునే?
కృష్ణరాయలు జన్మమెత్తఁ దేని
గృష్ణరాయలతోడనే పోకయుందునే?
భవదీయ వంశమ్ము ప్రబలదేని
తే. గీ. భావుకంబైన భవదీయవంశ్యగరిమ
ధరణి నిందాక సత్కవితావధూటి
నిలిచియున్నది నిలుచును నిలువఁగలదు
శ్రీమదానందగజపతిక్షితితలేంద్ర! 78

చ. తిరుపతి వేంకటేశులని ధీరులు పిల్తురు మమ్ము, బ్రహ్మస
ద్గురువరుపాదసేవన మకుంఠితసత్కృప మాకు నిచ్చె వ్యా
కరణము, నీకవిత్వ మనఁగా నది పిన్నటనాఁడ పుట్టెన
బ్బురముగఁ బెంచుకొంటి మిది పొమ్మనినన్ మఱి పోదు భూవరా!

ఉ. ఒక్కొకచోట నొక్కొకనియొద్ద నొకొక్కొక మాట చొప్పునన్
జక్కఁగ సంగ్రహించితిమి చాతురిమీఱఁగఁ జెప్పుపద్ధతి, నొ
క్కొక్కఁ డొకొక్కరోజున కొకొక్క ప్రబంధము సేయనేర్తు మిం
కిక్కడ దాఁపనేల? వచియించెద మున్నది యున్నరీతిగా.

ఉ. ఎందఱఁ జూపెనేని వరియింపదు మాకవితాకుమారి, క
న్నందుకు దేశముల్ దిరుగు టబ్బెను సౌఖ్యము లేకపోయె నా
నందనృపాల ! నీదు సుగుణమ్ములు చెప్పిన నాలకించి వెం
టం దలయూచెఁ గావునఁ దటాలున దీనిఁ బరిగ్రహింపుమా ! 81

మ. కవితామాధురిఁ దా గ్రహించి "యిది శ్లాఘ్యం బిద్ది శ్లాఘ్యంబు గా
దు, విశేషం బిట నిర్విశేష మిట, మాధుర్యం బిటన్, వహ్వారే !
కవిరాజా !" యని మెచ్చి యిచ్చు నృపుఁ డొక్కండైనఁ గర్వైనచోఁ
గవియై పుట్టుటకన్నఁ బాపపరిపాకం బుండునే ? భూవరా ! 82

సీ. చదువఁగావలె శబ్దశాస్త్రాదికమ్మును
వీక్షింపఁగావలె విద్యలెల్లఁ
జూడఁగావలె రాజచూడామణుల సభల్
పొందఁగావలె మహాభోగములను
దిరుగఁగావలె దేశదేశాలవెంబడిఁ
బడవలెఁ బడరాని పాటులెల్ల
వినఁగావలెను బూర్వ విద్వచ్చరిత్రముల్
దర్శింపవలెను ఛందఃపరిశంస
తే. గీ. కవులు కవు లన్నమాత్రాన కవులుగారు
ఎంత భారమ్ము గలదొ కవీశ్వరులకు
నెఱుఁగకుందురె మీవంటి నృపతిమణులు ?
శ్రీమదానందగజపతిక్షితితలేంద్ర ! 83

సీ. పురుషాయిత మొనర్చు పూఁబోఁడి ముద్దుచే
ష్టల రంగు లొక్కొక్కసమయమందుఁ
బ్రణయకోపాకులప్రౌఢకాంతామనః
పాటవం బొక్కొక్కపట్టునందు
ఈషద్బలాత్కారమృదితాధరోష్ఠీదృ
శాలీల లొక్కొక్క వేళయందు

అనునీతఖండితాహావభావాదిసాం
కర్యమ్ము నొక్కొక్క కాలమందుః
తే. గీ. దవిలి వర్తించు మా కవితావధూటి
రస మెఱింగిన మీవంటి రసికవరుల
కే తగునుగాక యన్యుల కెట్లు తగును ?
శ్రీమదానందగజపతిక్షితితలేంద్ర ! 84

మ. "కనుఁగొంటిన్ గవులార ! మి మ్మిచట నాకష్టంబు గట్టెక్కె ర
మ్మనె నానందనృపాలకుండు మిము నే నానందభూపాల కీ
ర్తిని "దేఖో హూకు" మంచు విచ్చె నమరక్తిన్ బత్రికన్, దానఁ జ
య్యన నే తెంచితిమయ్య ! వాస్తవ మిదే యానందభూపాలకా ! 85

సీ. అమ్మ వంకను జుట్టమా యేమి ? భోజభూ
పాలవర్యున కల్ల కాళిదాసు
అబ్బవంకను జుట్టమా యేమి ? విక్రమ
ప్రభువరేణ్యున కల్ల భట్టి సుకవి
అత్తవంకను జుట్టమా యేమి ? రాజధ
రాధీశ్వరునకు నన్నయ్యభట్టు
మామవంకను జుట్టమా యేమి ? కృష్ణరా
డ్ధరణీశ్వరునకుఁ బెద్దన్న గారు
తే. గీ. కవి యయినవాని నెల్లను గారవింప
రాజయిన వానికెల్ల ధర్మమ్ముగాక
పూషవాడకులాంభోధి పూర్ణచంద్ర !
శ్రీమదానందగజపతిక్షితితలేంద్ర ! 86

సీ. "అష్టావధానమా, యానందదంతీంద్రి
జనపాలుదర్శనం" బనెడివారు
"ఆశుకవిత్వమా, యానందదంతీంద్ర
జనపాలు దర్శనం" బనెడివారు

"శతఘంటకవనమ్మ సల్పుటా, యానంద
జనపాలుదర్శనం" బనెడివారు
"ఆకాశపుంబురాణ మల్లుటా, యానంద
జనపాలుదర్శనం" బనెడివారు

తే. గీ. కాని సులభమటంచు నొక్కరును జెప్ప
రట్టి భవదీయ దర్శనం బాచరించి
ధన్యతను జెందె మాకవిత్వప్రశంస
శ్రీమదానందగజపతిక్షితితలేంద్ర! 87

మ. కవులెల్లన్ దలలూచి మెచ్చ బుధలోకం బెల్ల వహ్వా! యనం
గ విచిత్రమ్ముగ వందమందికయినన్ గాదేని యష్టావధా
నవిశేషంబయినన్ రచింపఁగల మానందక్షితీశాన! మా
యవధానమ్మును జూడుమా! మనములో నానందముంజెందుమా! 88

ఉ. స్థైర్యములేని చిత్త, మవధాన మెఱుంగని సత్కవిత్వ, మౌ
దార్యము లేని హస్తము, యథార్థత లేని రసజ్ఞ, మంచి మా
ధుర్యము లేని గానము, మృదుత్వము లేని వచఃప్రసంగ, మై
శ్వర్యము లేని భోగము, నసారము లియ్యవి దంతిభూవరా! 89

సీ. కాశీసహస్ర మొక్కటి చేసితిమి భవా
దృశులెల్ల విని వహ్వారే! యనంగ
ధాతురత్నాకరోద్గ్రంథ మొక్కటి చేసి
తిమి శాబ్దికులకు మోదము ఘటిల్ల
వీధి నొక్కటిని సంప్రీతిఁ జేసితి మెల్ల
రసికాగ్రణులు నద్దిరా! యనంగ
శుకరంభికావాద మొకటి చేసితిమి వే
దాంతిశృంగారు లౌరా! యనంగ

తే. గీ. సంస్కృతమ్మున నివి తెల్గుసరణి శ్రవణ
నందనము చేసినార మానందముగను

చక్కఁగల చాటువుల కిఁక లెక్కలేమ
విజయనగరమహారాజ ! విపులతేజ ! 90

క. సుగుణావతంస ! యానం
దగజపతీ ! సత్యమైనదానిని లోకా
నుగతి నొడివితిమి కాఫీ
జగ మెఱిఁగిన బ్రాహ్మణునకు జందెంబేలా ? 91

క. మాపసమా నీపాగమ
గాపసమా మాపథాపగాగమనిసమా
మాపస నీపస గని గా
దా ! పరిపరి తుష్టి చెందె, నానందనృపా ! 92

శ్లో. అస్వాప్తమానవహయో నగజాఽధినేతాఽ
ప్యత్యాగమోదితయశా అపదాతిభూషః
శంభు ర్నృవేదపి తథా కిము రాజమౌళి
రానందభూమిపతి రేవహి రాజమౌళిః. 93

—• క్రొత్తపల్లిలో శ్రీ రావు జగ్గారాయనింగారు •—

ఉ. దూరపుదేశముల్ దిరిగి తోరముగా గడియించునిచ్చచే
వారకపోయి యచ్చటను బత్తెముపెట్టుక యున్న నాజమీం
దారుల దర్శనమ్ము లతిదారుణకష్టముచేతఁ గాని యె
వ్వారికినైనఁ గా; వటుల వారల దర్శన మెట్టులేనిఁ జే
కూరిన వారి పండితులకున్ "గడుఁ బండితు" లంచు వీరిపై
గౌరవబుద్ధి గల్గు టతికష్ట; మటుల్ సమకూరె నేని యా
సూరిజనంబు పల్కు విని సొంపుగ నా తఁడు వీరియందు వి
స్తారపుభక్తితోడ సభ సల్పుట కల్గదు; కల్గె నేని యా
భూరమణుండు తద్రసము పూర్తిగ నాకలనమ్ము చేయువాఁ
డై రహినుండఁ; డొక్కయెడనట్లు రసగ్రహణం బొనర్చు భూ
మీరమణుండు గల్గిన నమేయముగా ధన మీయఁజాలఁ; డె

ష్లే రహి నెక్కడౌ ధనమునిచ్చిన నందున మూఁడు భాగముల్
దారిని రైలు కర్చునను దాఁపవలెన్, దరువాతి భాగమున్
జోడుల పొట్టఁబెట్టకయ సూటిగ నింటికిఁ దెచ్చెనేని యా
యూరున నుండునప్పులకు నొప్పుఁగఁ జెప్పవలెన్; గవీంద్రసం
సారపుఁజర్య లిట్లగుట సౌఖ్యము సున్న; భవాదృశుల్ జమీం
దారులు దూరదేశములదారులు ద్రొక్కఁగనీక స్వీయసం
సారములోనఁ జేర్చుకొని సాలునకుం సరిపడ్డ ఖర్చు వి
స్తారపు భక్తితోడను నొసంగుచుఁ బోషణ సేయఁగావలెన్;
భూరియశోధనుండయిన భోజుఁడు రాజనరేంద్ర కృష్ణరా
డ్భూరమణుల్ కవీంద్రులను బోషణ చేయుటచేతఁ గాదె ? వి
స్తారయశశ్శరీరములఁ దాల్చి వెలుంగుచునున్న వార; లీ
ధారుణిలో భవాదృశసదస్యులలో, నవధాన మిప్పుడీ
తీఱునఁ దీఱుగా జరిగె ధీవరు లద్భుతమందఁగా; జమీం
దారులికెవ్వ రింతవడి తాలిమిఁ బూని కవీంద్రులన్ మహో
దారగుణమ్ముచేతను ముదమ్మునఁ దన్పెడివారు ? మీకు సా
టీరును లే రటంచు వచియించెడి తిర్పతివేంకటేశ స
ద్ధీరుల శక్తిసంపదలు తెల్లముగాఁ గనుఁగొంటి రౌఁగదా ;
వీరలు దూరదేశములవెంబడిఁ బోక యిఁకొక్కచో జమీం
దారులరీతి నుండఁగ ముదమ్మునఁ జేసి యశమ్ము నొందుమీ,
శ్రీరమణాంఘ్రియుగ్మ సరసీరుహబంభరితాంతరంగ ! వి
స్ఫారయశోనుషంగ ! నరపాలశిఖామణి ! జగ్గభూపతీ ! 94

—• చిత్రాడలో శ్రీచెలికాని జగన్నాథరాయనింగారు •—

సీ. భవదీయసత్రాన్న భక్షణమ్మునఁ జేసి
చదివినారము శబ్దశాస్త్రమెల్ల
భవదీయమిత్రులౌ బ్రహ్మశాస్త్రులవారి
శిష్యత్వమునఁ గీర్తిఁజెందినాము

భవదీయవంశ్య గోపాలరాయాఖ్య భూ
పతిచేత మెప్పును బడసినాము
భవదాశ్రితులమంచు సవసీపతుల సభ
లందుఁ జెప్పుచు ముదం బందినాము

తే. గీ. భవదసుజ్ఞనె యీచెన్నపట్టణంపు
సీమనెల్లను జూచి ప్రసిద్ధిఁజెంది
నార మిఁక నొక్కచోనుంట న్యాయముకద
నయగుణవిధేయ ! శ్రీజగన్నాథరాయ ! 95

—• రెండవ సంవత్సరం గద్వాల •—

చ. విను మొకమాట రామపృథివీవర ! పోయినవత్సరమ్మ మి
మ్మను గనినార మేము పనిఁబూని, భవన్నికటమ్మనందు నాఁ
డనవరతావధానుల మటంచును దెల్పిన నాలకించి, మీ
రును, "నవధానశక్తి నొకరోజునఁ జూచెద" మంచు నాజ్ఞ యి
చ్చిన. నది నమ్మి మేము నివసించితి మిచ్చటఁ గొన్నినాళ్లు; మీఁ
దను నొక రాజకార్యమునఁ దాము నవేతొకయూరి కేగ నా
దినమున మేము మాదు దురదృష్టపురేఖకుఁ జింత నొందుచున్
జని, మఱి మాఖమాస మిఁకఁ జయ్యన నెప్పుడువచ్చు ? నంచునె
మ్మనమున నూహ సేయఁగను మా సుకృతమ్మన వచ్చె; నిప్పుడై
నను మముఁ జుల్క సేయక ఘనమ్మగఁ జూచి శతావధానరీ
తిని నొకరోజు చేయుట కతిప్రమదమ్మన నాజ్ఞ యిచ్చి దా
నినిఁగని మంచిచెడ్డల గణించి బహూకృతి సేయుమా ! యదే
మనఁ, బ్రతివత్సరమ్మను ననంతముగా ధన మిచ్చి పుచ్చినన్.
బనిగొని వచ్చువార మని మమ్మఁ దలంపకుమయ్య ! యొక్కయే
టను నిట కేగుదెంచు టకటా ! కడుఁగష్టము; మా నివాసమే
డను ! భవదీయ రాజ్య మకటా యిది యేడను ! నెంతదూరమో
మనమునఁ జూడఁ దెల్లము రమారమి డెబ్బదియామ డుండు; రై

లును నిట కెన్మిదామడకు లోపున లే, దిఁక మామకష్ట మిం
తని వచియింపఁగాఁ దరమె ? తప్పక మామొగముల్ గనుంగొనం
గను విశదమ్ము దేవరకుఁ గాఁగల; దింతటి కష్ట మోర్చియై
నను నిట కేగుదెంచుటకు నారద శారద నీరదోపమం
బనఁదగు నీదుకీర్తియ సుమా ! యొకకారణ; మన్యకారణం
బనినను జెన్నపట్టణము నాదిగ శ్రీవిజయాభిధాన ప
త్తన మది యంతమందుఁ గల ధారుణి నున్న నృపాలచంద్రులం
గని యవధానముల్ సలిపి కానుక లందియు, వీరిలోఁ బురా
తనమగు కీర్తిగల్గియు నుదారగుణమ్మున నొప్పి శాంతమే
ధనముగ నెల్లవిద్యల యథావిధిఁ జూడఁగఁ గంకణంబు గ
ట్టిన నినుఁబోటి రాజుఁ గని తీవి దలిర్ప శతావధాన రీ
తిని నొనరింపకుండు టది ధీరులు మెచ్చ రటన్న మాటయే
కనుక మదీయశక్తి గనఁగావలె నంచు వచించు వేంకటే
శునిఁ దిరుపత్యభిఖ్యుని నసూయ నెఱుంగనియట్టి మంచి స
జ్జనములచేఁ బరీక్షగొని సమ్మద మందుమి ! నెమ్మనమ్మునన్. 96

—• ప్రవేశ పరీక్ష — త్రిపాద సమస్య •—

శ్లో. రామాయరామభద్రాయ తపస్స్వాధ్యాయనిరతం
వేణీసంహార నాటకం

శ్లో. తపస్స్వాధ్యాయనిరతం — గురుంనత్వాకరోత్కృవిః
రామాయ రామభద్రాయ, వేణీసంహారనాటకం 97

—• కేశాకూశిని వర్ణించుట •—

చ. పనిగొని లోపలన్ దిగుడుబావిఁ జెలంగు జలంబు నింటిలోఁ
గొనఁగ సితోపలమ్ము లొడఁగూర్చి రచించిన యంత్రరాజమున్
మనమున నెంతు రామనరనాయకు దానము నాలకించి ల
జ్జను గొని నేవఁజేయ సరసం బయి వచ్చిన నీరదం బనన్. 98

—• అవధానము విఘ్నమైన తక్షణము చెప్పినది •—

సీ. ఆవాసమా, గౌతమాపత్యతటినీత
టీరాజితం బైన యూరు మాకుఁ
బాండిత్యమా, నవప్రౌఢగీర్వాణాంధ్రి
కవితావిలాసినీకలన మాకు
సహవాసమా, శాస్త్రసహపాఠనాగత
క్షీరనీరన్యాయ సిద్ధి మాకు
సౌజన్యమా, సమస్తభువనస్థసుజన
స్తవనీయ వాక్యభాజనము మాకు
తే. గీ. అట్టి మే మిట్టి గద్వాల కరుగుదెంచి
కుటిలధర్మాధికారి వాక్కులను వినిన
రాజుచే మన్ననలు పొందరాక యూర
కేగుచుంటిమి మాశక్తి యీ నృపాలు
చెవిని వేయు మీపైనఁ గేశవ! మహాత్మ! 99

—• అప్పు డా సంస్థానములో నున్న ఆదిపూడి ప్రభాకర కవిచే
సమయోచితముగఁ జెప్పబడిన శిఫారసు పద్యము •—

సీ. కనకాభిషేకమ్ము గావింపు మనలేదు
వెయ్యారు లిమ్మని వేఁడలేదు
భోగాలనిచ్చి యూరేగింపు మనలేదు
సింహాసనమ్ము లాసింపలేదు
పల్లకీలిచ్చి సంభావింపు మనలేదు
పడగ లిమ్మనియైన నొడువలేదు
గండపెండేరమ్ము గావలె ననలేదు
మాన్యమ్ము లిమ్మని మనవి లేదు
తే. గీ. ఒక్క సభచేసి తోఁచిన వక్కలాకు
లిచ్చి పంపించు మనుటకే యింతలాయె

నిలఁ గవీశ్వరులనుట నవ్వులకుఁజేటు
కాక యేమున్నదయ్య యీకాలమందు ? 100

—• అవధానమునాఁటి ఉపన్యాసము •—

ఉ. భూసురవర్యులార ! పరిపూర్ణకలాకలనాభిరాములా
రా ! సరసమ్ముగాఁ గవన మల్లుట యన్నఁ బురాభవమ్మునఁ
జేసిన పుణ్యలేశమునఁ జేసికదా లభియించు; గట్టి య
భ్యాసము జేసినన్ గలుగునా ? యిది వేదమ, లేక శాస్త్రమా ?
రోసము లేల ? జందెముల ప్రోవులు వ్రేళ్ళకుఁ జుట్టఁబెట్టి పే
రీసునఁ గ్రిందుమీఁదుఁ బడి యెంతయు దన్నుక చచ్చెనేనియున్
వీసము గాని లేక యఱవీసము గాని కవిత్వధార రా
దే ! సరి, యెట్టకేలకుఁ బదింబదికట్టలు కాగితాల్ వృథా
చేసి కవిత్వ మల్లిన రుచించునె ? యయ్యది గడ్డిపచ్చడిన్
జేసినయట్టు లుండుఁ గడుఁ జిన్నెలు వన్నెలు గల్గి యెంతయున్
భాసిలు బాలికామణికిఁ బ్రాక్కృతకర్మవశమ్ముచే రసా
భాసపు దున్నపో తొకఁ డభాగ్యుఁడు దాపరమైన వానితో
నాసతి యాసలూరఁ గడు నందముఁ జందము చూపునే వృథా
యాస మటంచు లో నొగులు నంతియ కా కొకవేళఁ జూపినన్
రోసి యసహ్యమూని యిసిరో ! యివి యేమిటి కంచు నెంచి యా
కాసర మార్చుఁగాని యివి కాంతల వింత లటంచు నెంచునే ?
భాసురరీతి నొక్కఁడు ప్రబంధము చేసినఁ దద్రిసమ్ము నెం
తో సరసమ్ముగాఁ గొను బుధుల్ పచరించిన పుణ్య మన్యమే !
వేసటి కొంద అన్నఁ బదివేలు పఠించినఁ గాని గ్రంథముల్
చేసినఁ గాని సత్కవులు చెప్పిన పద్యములన్ రసంబు పే
రాస గ్రహింపలేక దమయజ్ఞత బైటకుఁ బెట్టు కైవడిన్
దోసము లేనిచోటులను దోషము లున్నవటంచు బల్కుచున్
దోసము లున్నచోటులను దోసము లేదని సంతసించుచున్

హాసము చేసినంత సరి యౌనె? మహాకవితావివేచనా
భ్యాస మనంగ నంతఁ బయిపైఁ బడియున్నదె? యద్దియున్ ససు
ద్వాసనయే సుఁడీ! యది యు వారలు వారలు చేయు భాగ్యముం
జేసి లభించు నట్టి పరిశీలన గల్గినవారి కేము వే
యేసి నమస్కృతుల్ సలిపి యెంతయు భక్తి నుతింప కుందుమే? 101

—• అవధానశక్తిం గూర్చిన యాక్షేపణల కుత్తరము •—

చ. బళి బళి! యెంత, వింతయొ సభాసదులార! వినుండు మా నుడిన్;
గలియుగరీతియో, కవిత గానని హేతువుచేతనో, మహా
త్ములమని పేరుబూను తమబోఁటుల గౌరవ మూనునంచునో,
తెలియ దదేమొకాని కడుఁ దేలికయౌనఁట! వందమంది కో
ర్కెలు మది నూని వారలు వరించిన వృత్తములన్ గ్రహించి వా
రల కొకపాదము న్నొడివి వ్రాసిన పిమ్మటఁ దక్కుపాదముల్
గలయఁగఁ జెప్పి పిమ్మట నఖండముగాఁగను నూఱుపద్యముల్
బలువడి నప్పగించుపని; పల్కఁగవచ్చును గాని చేయుటల్
సులకన గాదు; వేఱొకటి చోద్యము పుట్టె, నదేమనంగ, "గం
టలు పది పైనిఁ బట్టునె? తటాలున గంటకొ లేక రెండుగం
టలకొ రచింపఁగావలె హుటాహుటి" నంచు వచింతురంట, వా
రల మతిచాకచక్య మది రాజసభన్ బ్రకటమ్ము సేయఁగా
వలెఁ, దమయింట డాఁగికొని పల్కుట కష్టముగాదు; చేయువా
రల మొగ మెన్నఁడైనఁ గనిరా, వినిరా? యల నూజివీటిలో
వల నల మాడభూషికులపావనుఁడై తనరారు వేంకటా
ర్యులు రచియింపలేదె! బుధు లబ్బి నుతింపఁగఁ; బీఠికాపురిన్
సలలితరీతి నాతఁ డొకసారి యొనర్పఁడె! కాకినాఁడలో
వల నమలాపురమ్మునను బందరు నెల్లురు చెన్నపట్టణ
మ్ముల విజయాఖ్యపట్టణము ముఖ్యముగాఁ గల రాజధానులన్
బలుమఱు మేమొనర్పఁగ సభాసదు లందఱు మెచ్చి మెప్పులన్
దెలియఁగఁజేయు పత్రికలు లనేకము లీయరె! వారిబుద్ధి లీ

తెలివికిఁ జాలవే ? మఱియుఁ దెల్పెద నింకొొకమాట "లోకమం
దలి పలువస్తువుల్ గొని యథావిధి గాఁగ సమస్తవృత్తముల్
గలయ రచించియుంచి తమకమ్మిన నిప్పుడు కోరువారి క
గ్గలముగఁ జెప్పుచుండుదురు గాని నవీనముగా రచించువా
ర లెటుల వీర లౌదు" రని రాజసభన్ బలుకంగవచ్చునే ?
యిలఁ గల ప్రాణికోటులకు నెల్ల నొకానొక పద్య మల్లినన్
గలుగును గోట్లసంఖ్యకు నగణ్యముగాగను వృత్తముల్, జగం
బులు పదునాలుగుం దనదు పొట్టను బెట్టిన దేవుఁడైనఁ దా
నిలుపఁగనేర్చునే ? యటుల నిల్పెడివాఁడును గల్గెనేని ని
స్తులుఁ డతఁడౌ నటంచు మదిఁ దోఁచఁదు పాప మదేమొకాని యా
ర్యులగు మహానుభావు లిసిరో ! యిటులాడిన నన్యులాడరే ? 102

—• రాజుగారి ప్రశ్న కుత్తరము •—

సీ. పురుషాయితమొనర్చు పూఁబోఁడికటిమీఁద
నాట్యమ్మునల్పు పుణ్యమ్ముకొఱకొ
ఘననితంబస్థలంబను పెన్నిధానంబు
బహు భద్రిముగను గాపాడుకొఱకొ
తా నాశ్రియించుకాంతకు వెన్క భాగమ్మ
వనుగూడ సౌందర్యమునుపుకొఱకొ
పదిమందిదృష్టులు పడినఁ గంటకమంచు
నూహించి కనుపడకుండుకొఱకొ

తే. గీ. వేణి కాంతల వెన్నంటి వ్రేలుచుండె
లేకయుండిన నిధువనలీల కుపచ
రించు నంగమ్ము లెదుటనే సంచునించ
దాని కట్లుండ నే యుపదర్శివము వచ్చె ? 103

మ. ఎదుటన్ వర్తిలునట్టి యంగముల కెంతేని న్నఖాదిక్షతా
పద పల్మాఱును గల్గుసంగతినిఁ దాఁ బ్రత్యక్షమున్ జూచి నె

మ్మదిలో భీతిలి చాటుచోటనుచు సంభావించి వెన్నంటుచున్
బొదలంబోలును వేణి, లేకునికిఁ దా ముందుండ డు ?కట్లుంనే ! 104

—• మేమును అవధానము చేసెదమని తప్పిన వారిం గూర్చి చెప్పినది •—

సీ. నాలుగామడ దాఁట నానేర్పు మీఁద నా
చేతఁగాదను నొక్క కోఁతిగాఁడు
ఎన్మిదామడ దాఁట నేనేర్తు మీఁద నా
చేతఁగాదను నొక్క కోఁతిగాఁడు
పదియామడైన నేఁబరతెంతు మీఁద నా
చేతఁగాదను నొక్క కోఁతిఁగాఁడు
పం(డెండయిన నాదుపనిగాని మీఁద నా
చేతఁగాదను నొక్క కోఁతిగాడు

తే. గీ. ఇట్లు పల్కుచునున్న కపీశ్వరులు శి
రములు వంపంగ శతయోజనముల వార్థి
దాఁటివచ్చిన నిన్నెన్నఁ దరమె మాకు ?
నాంజనేయ ! కవిధ్యేయ ! య(ప్రమేయ ! 105

—• ముకుందవిలాసమును గుఱించి •—

చ. వినుమొకమాట రామపృథివీవర ! పెద్దన కుద్ది యైన పె
ద్దనకవిరాజు సోమ వసుధావరు నానతిఁ బూని పాండితీ
ధనులగు సత్కవీశ్వరు "ఉదారరసాకర మిద్ది" యంచుఁ బే
ర్కొనఁగ రచించెఁ బూర్వము ముకుందవిలాసము నాఁ (బబంధ; మ
య్యనఘు కవిత్వధాటి కడు నందముఁ జందముగల్గి నిండు జ
వ్వనమునఁ జెన్నుమీఱు చెలి వాతెఱ తీయఁదనంబు చేఁదుచేఁ
దని యనిపించు నొక్కయెడ, నంతియెకాక మఱొక్కచోట నూ
తనమగునట్టి రైకను చుదాయదగాఁ బిగులంగఁ జేయఁ జా
లిన ననబోఁడి నున్ బొగరులేఁత మిటారపు గబ్బిగుబ్బ దో
యినిఁ గని వేగ డీకొని "హిహీ కడుమెత్తనిదాన" వంచు న

వ్వను, నొకచోట మిట్టిపడిపోయెడి మీల నిగారపుం బసం
దునఁ దులఁదూగి పూవిలుతుతూపును రూపునుషూపు మాయలాఁ
డి నిగనిగన్నిగల తీవినిఁ బోల్చెడి వాలుఁజూపులన్
గని మొనమాన్పఁ బోవు, నటుగానఁ దదీయ రసాతిరేక మిం
తని వచియింపఁగాఁ దరమె ? యట్టి మహాకృతిరత్న మెల్లవా
రును బఠియించి యర్థము నిరూఢముగాఁ గన లేక "దీనికిన్
మన ప్రభువైన రామజననాయకుఁ డెవ్వరిచేతనైనఁ డీ
కను నొనరింపఁజేసిన సుఖమ్ముగ నుండుగదా !" యటంచుఁ దా
మనుకొనుచుండుటల్ విని, రయమ్మున నాకృతిరత్న మొక్క మి
త్రునికడఁ జూచి యర్థమును దోఁచినవట్టును నిశ్చయించి ద
క్కినయదిగూడ సాధ్య మని కేవలమున్ మనమందు నిశ్చయం
బును నొనరించి, దీనికినిఁ బొల్పగు టీక నొనర్చినన్ యశో
ధనములచేత మా కుభయతారక మౌ నని చేయఁ బూను మా
మనవిని జిత్తగించి తగు మన్నన దీనికి నాయకత్వముం
గొనఁగదవయ్య ! మూలమునకుం గృతినాథుఁడు మీ కులీనుఁడౌ
జనవరుఁడేకదా ! యన్న్ రసమ్ముగఁ జంపకమాలచేతఁ జె
ప్పిన తిరుపత్యభిఖ్యకవి వేంకట సత్కవులన్ గణించి టీ
కను నొనరింపఁ జేయఁగఁ దగన్ మనమందున నిచ్ఛగింపుమా. 106

— శ్రీ చిన్నదొరవారి పట్టాభిషేకముం గూర్చి —

శా. శ్రీరామాపతియున్ దుషారగిరిపుత్రీప్రాణనాథుండు వా
ణీరామాపతియున్ శచీపతియుఁ దన్నీరేజనేత్రల్ సదా
నీ రాజ్యమ్మును నిన్ను బంధుజనుల న్నీ యాశ్రితానీక షూ
తారార్కమ్మును బ్రోచుచుండుదురు సీతారామభూపాలకా ! 107

శా. తల్లిందండ్రియు నీదు చైదముల కత్యంతపరిమోదమ్ముచే
నుల్లంబందునఁ బొంగ బందుగులు నెంతో మోదముం జెంద సం
పల్లీలారమణీమణీవృతుఁడవై భాగ్యాతిసౌభాగ్య త
త్తల్లాభమ్ముల వృద్ధిచెందు మిఁక సీతారామభూపాలకా ! 108

మ. ధరణీదేవతలెల్ల దేవతలుగా, దైవమ్ము తోడ్పాటుగా,
గురువుల్ సెప్పినమాట వేదములుగాఁ ; గోపమ్ము దూరమ్ముగా,
సిరి ముంగొంగుపసిండిగాఁ, దగుగతిన్ శ్రీ కేశవస్వామి సా
దరుఁడై ప్రోవఁగ రాజ్యమేలు మిఁక సీతారామభూపాలకా ! 109

మ. జనులం గాసిలనీక బందుగుల విశ్వాసమ్ము పోనీక దు
ర్జనులం జేరఁగనీక శత్రువుల నుచ్చంబొందఁగానీక బు
ద్ధని బల్ త్రోవలఁ ద్రొక్కనీక తగురీతిన్ ధీయుతో మీ పురా
తనరాజన్యులఁ బోలి యేలుమిఁక సీతారామభూపాలకా ! 110

మ. కవు లేతెంచిన గారవించుచుఁ దదుద్గ్రంథమ్ములన్ గొంచుఁ ద
ద్వివిధార్థమ్ములు వించు వారల నతిప్రేమన్ గనుంగొంచు మం
చి వివేకంబలరార వార లిడు నాశీర్వాదముల్ గొంచు ని
త్యవిభూతిన్ ధరనేలుమయ్య ! యిఁక సీతారామభూపాలకా ! 111

శా. బాలుం డంచును బాలకుల్, బుధులు విద్వాంసుం డటంచున్ క్షమా
పాలోత్తంసుఁ డటంచు రాజులు, కృపాపారీణుఁ డంచున్ బ్రజల్
స్త్రీలా మన్మథుఁ డంచుఁ బేర్కొనఁగ సుశ్రీ నిత్యమున్ మీఱ గ
ద్వాలన్ రాజ్యము సేయుమయ్య ! యిఁక సీతారామభూపాలకా ! 112

శా. నీ లీలల్ కవులెల్లఁ జూచి కడు వర్ణింపన్ జగంబెల్ల నీ
శీలమ్మున్ గని సంతసింపఁగను నీ శ్రీ చూచి దేవేంద్రుఁ డా
హాలాపమ్ములు సేయ నిత్యమును గళ్యాణమ్ము లింపార గ
ద్వాలన్ రాజ్యము సేయుమయ్య ! యిఁక సీతారామభూపాలకా ! 113

శా. నీ రాజ్యమ్ము రమావిలాసవతికిన్ నీరేజమై యొప్ప నీ
పే రుద్యత్కవిరాజమండలి బహుప్రీతిన్ జపింపన్ మహా
వీరాగ్రేసరులెల్ల నీదుబలిమిన్ వేనోళ్ళ శ్లాఘింపఁగా
ధారాళమ్ముగ రాజ్యమేలు మిఁక సీతారామభూపాలకా ! 114

మ. కనకక్ష్మాధరకూటతుల్య మగు బంగారంపు సింహాసన
మ్మున సామంతనృపాలకుల్ గొలువఁ గర్పూరంపునీరాజనా

లను ముత్తైదువు లీయ సత్కావులు పల్మాఱున్ బ్రశంసింప స
త్యనిదానమ్ముగ రాజ్యమేలు మిఁక సీతారామభూపాలకా! 115

సీ. సామంతరాజన్యసంఘమ్ము లొకవంక
నొకవంక రాజబంధూత్కరంబు
తులలేని మంచి యుద్యోగస్థు లొకవంక
నొకవంక దివ్యమై దికగణంబు
సకలభాషాకవిత్వకలాపు లొకవంక
నొకవంకఁ బ్రథితమై ఱికకులంబు
శాస్త్రమర్యాదావిశారదు లొకవంక
నొకవంక గాంధర్వయువతిచయము
తే. గీ. నిండు పేరోలగమ్మున నుండి కొలువ
మేలుగా నేలుకొనుముగద్వాలపురము
"పట్టినదియెల్ల బంగారు ముట్టినయది
ముత్యముగ" రామభూపాలు ముద్దుతనయ! 116

సీ. హరునియంకమునందుమురువుమీఱవసించు
బాహులేయునికాంతిపటిమ మించి
కమలలోచనుని యంకమునందు వసియించు
చిల్కబాబారౌతుచెలువుగాంచి
యింద్రుపెందొడమీఁద నింపుగుల్కెడు జయం
తునిముద్దులేచెల్వు ననుసరించి
యలకాధిపతి యంకతలమందుఁ జెలువొందు
నలకూబరునిసౌరు గలయఁగాంచి
తే. గీ. రామభూపాలరాయధరామహేంద్రు
నంకపీఠమ్మునందున నధివసించి
మేలుగా నేలుకొనుము గద్వాలపురము
పద్మదళనేత్ర! రామభూపాలపుత్రి! 117

సీ. కనులు విప్పిననాఁడె కరుణారసకటాక్ష
వీక్షణామృతమహావృష్టి గురిసె
చేతు లెత్తిననాఁడె శ్రితబహుశ్రుతకవి
ప్రతతిదారిద్ర్యభారమ్ము సడలె
మాటలాడిననాఁడె మహనీయకేశవ
స్వామినామపరిభావము చెలంగె
నడుగు పెట్టిననాఁడె యరిరాజగురుశిరః
కలితకోటీరముల్ గదలఁజొచ్చె

తే. గీ. ననుచు జనులెల్లనుతియింప నలరి తౌర ః
రామభూపాలరాయపురాకృతప్ర
శస్తభాగ్యస్వరూప ః విశాలరూప ః
మాకుమార ః మహాలక్ష్మిమాకుమార ః 118

సీ. గర్భస్థితుఁడవైన కాలమందుననె భ
క్తినొసంగఁ బోలు మీ కేశవుండు
జాతకర్మ మొనర్చుసమయమ్మునవె దాతృ
తను నేర్పఁబోలు మీతండ్రిగారు
వ్రేలిని గుడిపించువేళనే లోకమ
ర్మము దెల్పఁబోలు మీ మంత్రసాని
మించుటుగ్గును రంగరించువేళనె కవి
త్వరుచి నీఁబోలు మీ తల్లిగారు

తే. గీ. లేకయుండిన నేఁడేండ్లలేఁత వయసు
నందె యీ శీవు లెటులబ్బుననుచుఁ గవులు
రమణ నుతియింప నలరి తౌరా ః మనోజ
భవ్యతరగాత్ర ః రామభూపాలపుత్ర ః 119

సీ. అతఁడుభాస్వత్కులుండితఁడు భాస్వత్కులుం
డాతఁడీతఁడొ లేక యాతఁడతఁడొ

అతఁడు బుధస్తవ్యుఁ డితఁడు బుధస్తవ్యుఁ
డాతఁడీతఁడో లేకయీతఁ డతఁడో
అతఁడుదుష్టవిరాముఁ డితఁడుదుష్టవిరాముఁ
డాతఁడీతఁడో లేక యీతఁడతఁడో
అతఁడుసీతారాముఁ డితఁడు సీతారాముఁ
డాతఁడీతఁడో లేక యీతఁడతఁడో

తే. గీ. అనుచు నుతియింప నపరరామావతార
మహిమనొప్పిన నిన్నెన్న మా తరంబె?
రామభూపాలరాయపుత్రా! సురూప!
మాకుమార! మహాలక్ష్మమాకుమార! 120

సీ. మత్స్యధ్వజప్రభల్ మదనమూర్తి యటంచు
శంఖచక్రములు కేశవుఁడటంచు
జైవాతృకత్వంబు చందమామ యటంచు
భువనబంధుత్వంబు రవియటంచు
బుధపాలకత్వంబు పురుహూతుఁడేయంచు
రత్నాకరత వారిరాశియనుచు
రమణీయమగుపేరు రామమూర్తియటంచుఁ
జతురాస్యతసరోజజాతుఁ డనుచు

తే. గీ. దెలుపు నినుఁ బ్రోతు రెల్లరుదేవతలును
రామభూపాలరాయ పురాకృతప్ర
శస్తభాగ్యస్వరూప! విశాలరూప!
మాకుమార! మహాలక్ష్మమాకుమార! 121

సీ. పుట్టించెనెవ్వాఁడు భువనత్రయము సృష్టి
సేయఁ జాలినయట్టి చిన్నికొమరుఁ
గలిగించె నెవ్వాఁడు తులలేనికలుషముల్
హరియింపఁ జాలినయట్టి కూఁతు

ధరియించె నెవ్వాఁడు దారిద్ర్యభారమ్ము
సడలఁజేయఁగజాలు దానమిన్న
వహియించె నెవ్వాఁడు భక్తకోటికిఁ గొంగు
బంగారమై యొప్పు భవ్యముద్ర

తే. గీ. ధరణి గద్వాలకోటలో వఱలు నెవఁడు
మీకుఁ గులదైవతంబయి మెలఁగు నెవ్వఁ
డట్టి కేశవమూర్తి మిమ్మరసి ప్రోచు
భవ్యతరగాత్ర! రామభూపాలపుత్ర! 122

—• బహుమానసమయమునఁ జెప్పినవి •—

శా. ఎంతోమంది నృపాలకుల్ గలరు వా రెంతేని రాజ్యమ్ముల
త్యంతప్రాభవరీతిఁ జేసినను విద్వత్పక్షపాతమ్ము లిం
తింతల్ గల్గెనె! వింతకాదె యిది! నీవే నీకు సాటెన్నఁగా
సంతోషించె మనమ్ము రామనృపతీ! సత్యప్రభావాకృతీ! 123

శా. దూరమ్ముందున నుంటిమంచు మనమందున్ జూడఁగాఁబోకు మో
శ్రీరామక్షితిపాల! సన్నిధికవిశ్రీనాథులంజూచు నా
యా రీతిన్ మముఁజూడఁగోరెదము నిత్యమ్మున్, గటాక్షాళికిన్
దూరమ్మంచును దగ్గఱంచుఁ గలదే? దూరమ్మె ముఖ్యంబగున్. 124

ఉ. పెద్దనకిచ్చె మున్ను పృథివీపతిరత్నము కృష్ణరాయలం
చద్దయ గండపెండెరము, సత్కవులెల్లరు మెచ్చమీరలున్
దద్దయు మమ్మనుగ్రహవిధమ్మునఁ జూచి యొసంగినారుగా!
ముద్దుఁగడాని నున్ బిరుదముల్, భువి నింతటి దాత లుందురే! 125

చ. సలలితకీర్తి! రామనృపసత్తమ! శ్రీకర! మీర లిప్పుడే
సెలవు నొసంగినారుగద, చెచ్చెర దేశముచేరి మాఘమా
సలలితపూర్ణిమన్ జపమునల్పుచు వచ్చినతోడ వేగ మి
మ్ములఁగనునట్టి బల్ సుకృతమున్ గొని వచ్చెదమయ్య! క్రమ్మఱన్,

ఆ. వె. ఎట్టివానికైన నిలలోన పెలఁజెప్ప
వచ్చుఁగాని కవులపద్యములకుఁ

ప్రభుకటాక్షమునకుఁ బరికింప వెలలేదు
గాన రామభూప! దానినిమ్ము. 127

—• మొగల్తుర్తి రాజుగారు •—

సీ. శిష్టరక్షణదుష్టశిక్షాకృతులకు బల్
దండివా రల్ల కల్దిండివారు
కోరువారలకు విస్తార సంపద లిచ్చు
చుండువా రల్ల కల్దిండివారు
గర్వించు శత్రువర్గముల లోఁగుండెలోఁ
బండువా రల్ల కల్దిండివారు
కేతకీనామ సాకేతపట్టణమునం
దుండువా రల్ల కల్దిండివారు

తే. గీ. దివిజపతివైభవులు కలిదిండివారు
తేజమున సూర్యసములు కల్దిండివారు
దివ్యకీర్తియుతుల్ కలిదిండివారు
తెలివిగలిగినవారు కల్దిండివారు. 128

సీ. ఎఱుఁగమే! మీపూర్వు లెన్నియో యగ్రహా
రములిచ్చి కవులగ్రంథములుగొమట
ఎఱుఁగమే! మీపూర్వు లెన్నియో మాన్యముల్
లిచ్చి పండితులఁబోషించుచుంట
ఎఱుఁగమే! మీపూర్వు లెన్నియో దేవాల
యములుగట్టించి ప్రఖ్యాతిగనుట
ఎఱుఁగమే! మీపూర్వు లెన్నెన్నియో ముఖా
పాలు బాంధవుల కొసంగుచుంట

తే. గీ. ఎన్నితరముల వెందఱునేనిఁగాని
సర్వవిధములఁ బోషింపఁజాలు నవియె

యప్రతిహతప్రమోద ! దైవప్రసాద
శ్రీకుమార ! లక్ష్మీనరసింహభూప ! 129

ఉ. వారును వారు వారు మఱివారును వారును జేసినట్టి స
త్కారములుంచుగా ! ప్రళయకాలమువన్క., నృసింహభూప ! వి
స్తారధరాధిరాజసుఖసంగమలోలమనస్కుయైన యీ
వారవిలాసినీసుఖ మవార్యమె ? శాశ్వతమే ? సమగ్రమే ? 130

ఉ. విద్దెలు పెద్దఁజేసి తమ పెద్దలు పూర్వపుఁగాలమందు మా
పెద్దలుఁ గోరుసీమలనె పెద్దగ నిచ్చిన భూమిఖండముల్
హద్దులు పద్దులుంగలవె ! యా ఫలసాయము మాకుఁ జాలదే
పెద్దలుఁ బిన్నలున్ మఱియుఁ బిన్నలుఁగూడ సుఖింప భూవరా ! 131

చ. వినుమొకమాట చెప్పెదము వీనుల కింపుగ, నెల్లవారలన్
గని వినుతింపఁ బోము, పది గంపలు కెంపు లొసంగుఁ గాక; లే
దని వినుతింప మానము రసాధికులన్; గవితామతల్లికిన్
ధనము ప్రధానమా, రసికతాధికతాసుఖతల్ ప్రధానమా ? 132

సీ. అల మురారి మురారి నధిక స్తవముజేసె
నతని కాతఁడు గంపెఁడంపినాఁడె ?
యల దండి దశకుమారుల చరిత్రి వచించె
నొకఁడైన నొకడబ్బునొసఁగినాఁడె ?
యల పురూరవు నబ్బనామాత్యుఁడు నుతించె
నతని కాతం డేమి యాచరించె ?
నల తమ్మన మనీషి యాళ్వారు నుతియించె
నిరువుర కేమైన నెఱుకగలదె ?
తే. గీ. సత్కులీనుల సరసుల సజ్జనులను
సన్నుతించుట కవులకు సహజగుణము
అప్రతిహత ప్రమోద ! దైవప్రసాద !
శ్రీకుమార ! లక్ష్మీనరసింహభూప ! 133

ఉ. క్షత్త్రియులందు భూభరణచాతురిదక్కఁ గవిత్వచాతురీ
వేత్తృత లేదు నేని గలవే? యను సంశయమున్ హరించె సా
విత్త్రిచరిత్ర చెప్పి సుకవిప్రతతిన్ గరఁగించు దివ్యచా
రిత్త్రుఁడు రామరాజు, బళిరే! భవదీయుఁడు గాఁడె! భూవరా! 134

మ. కవితాకన్యక లెందఱేనిఁ గల రీకాలమ్మునం దల్లవా
రు విచారింపఁగ గ్రుడ్డికన్ను గలవారో కుంటివారో సురూ
పవిహీనాత్మలొ కాఁగలారు వివరింపన్; 'సర్వసంపన్న మా
కవితాకన్య' యటంచు నొక్కి పలుకంగా నేల? మీబోంట్లతోన్. 135

— బహుమానసమయమునఁ జెప్పినవి —

ఉ. మానవదేహధారులు నమానుషచర్యులు మీ కులీను లా
మ్న్యానము గాఁగ నెవ్వనిమహోత్సవముల్ జరిపింతు రట్టి ల
క్ష్మీనరసింహమూర్తి కలిమిన్ బలిమిన్ జెలిమిన్ గుమారల
క్ష్మీనరసింహభూప! కలిగించుత మీకు వరప్రదాతయై. 136

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరు లతి ప్రతిభాపటిమమ్ము మీఱ స
త్వరగతిఁ జేసినట్టి యవధానముఁ జూచి నృసింహరాజు సా
దరహృదయాంబుజాతుఁడయి తద్జ్ఞులు మెచ్చ నొసంగె రంగు బం
గరు బిరుదమ్ములన్ స్థిరముగాఁ దనకీర్తి ప్రకాశమందఁగన్. 137

ఉ. హాటకభూషలన్ బిరుదు లాదర మొప్పఁగ నిచ్చు, టిచ్చియు
న్నాటపదాలు లిచ్చితివి మాతనశుభ్రయశోవిశాల! యు
త్పాటితశత్రుమండల! యపారమహావిభవానుభావ! నీ
లాటినృపోత్తముల్ గలరె లక్షఁ గోట్ల! నృసింహభూవరా! 138

— కొణితివాడ ప్రొప్రయిటరు రామచంద్రజగన్నాథరావు గారు —

చ. పసిగొని వచ్చినారము భవన్నికటమ్మున కట్లు గాన మా
మనవిఁ జిత్తగించి తగుమన్నన మీఱఁగ మావధానశ
క్తిని గనుమా! యటేమన, నకించనతాఘనతా మదుద్ధనా
ఘనత వహించుసంగతియ కాకిటువంటి శతావధాన ప్ర

జ్ఞప గనియుండియున్ గరము సాతురె పిల్వని పేరటమ్ముగాఁ?
గనుఁగొను మిట్టివారలప్రకార, మఖండధరాపురందర
ప్రణతులు గాంచు వారల సభాస్థలులం దవతంసభావమున్
గాని నివసించుచున్ యశము గాంటయు వారలకున్ యశంబుఁదా

మనిశము నిచ్చుచుంటయుఁగదా! యటులాపఁగఁ గల్గురాజు లే
డను గనరామిఁగాదె! యకటా, కట! మా కవితాప్రవాహ మే
సును గొని మిమ్ముబోఁటిసరసుల్ పరిపూర్ణతఁ గొందురిగాక యం
చును జగతిన్ జడెన్, నిజమునుమ్మది వారును వారు వారు దీ

నినిఁ బ్రకృతవ్యయమ్మను గణింపక శక్తికొలంది నాఁపుకొ
న్నను నిది వారివారికి ననంతముదం బొడఁగూర్చి సంపదు
ద్ధినిఁ గనఁ జేయకుండు నొకొ! దీని నుపేక్ష యొనర్చినన్ బునః
పునరభిసారికాత్వమును బొందునె? దీని సమానమౌ నిద

ర్శన మొకఁ డుండె, దానినిఁ బరాకును బూనక చిత్తగింపుమా!
ఘనఘనసారపూరము లఖండముగాఁ దనుఁ జుట్టుముట్ట నే
పున గొని వాయుసంచలితపూర్ణతర ప్రతిమానశూన్యవే
గనియతరంగదుజ్జ్వలితగాఢతరంగకమై తనర్చు నీ

ఘనతరగౌతమీనదినిఁ గట్టియుఁ గట్టక లేక యున్న గం
డినిఁ బడఁజేసి యెంతయుఁ గడింది రయమ్మున నూరు నూరు జే
రినఁ గని ప్రస్తుతవ్యయమురీతి గణింపక కొద్దికొద్దిగా
మునుకొని యాఁపుకొన్న నది ముందటిసాలున కెంతపంట పం

డునటులఁ జేయు నెంతటిపటుత్వము భూమి కొసంగు లాభమెం
త నయమదెంత యింత యని తప్పక చెప్పఁగ నెవ్వఁడోపు? మీ
రన సరసాగ్రగణ్యు లిదియంతయు మీర లెఱుంగరే? ప్రసం
గనియతిఁ జెప్పఁగావలసి కాదె, పనింగొని చెప్పినార; మిం

కను భవదీప్సితం బెటులు గల్గునొ యట్టు లొనర్పుమీ! యశో
ధన! ఘనకొత్తివాడపురధామ! బుధాశ్రయ! రామచంద్ర నా

మ : నిరుపమావధానకవిమాన్యులఁ దిర్పతివేంకటేశులన్
ఘనముగఁ జూచి వారిసభఁ గన్గొన నిచ్చయొనర్చు టొప్పదే ? 139

—• పిఠాపురం—వాడ్రేవు వెంకటరత్నంగారు •—

చ. పనిగొని వాడరేవుకులపావన ! వేంకటరత్నమంత్రి ! మా
వినుచు విశేషమున్ విను వివేకమెలర్ప, శతావధానముం
బొనరుచుటన్నఁ గష్టతరమో సుఖమో విబుధైక వేద్యమౌ
టను వివరింపఁబూను టిచటన్ బునరుక్తము గాదె ! తత్ప్రశం
స నటు ముగించి యిప్పుడు ప్రసంగవశమ్మునఁ జేయు మా ప్రతి
జ్ఞను సభవార లందఱు నకారణకారుణికత్వ మేర్పడం
గ నవధరింతురిగాక ! తగుకల్పన లాశుకవిత్వమందుఁ జె
ప్ప నిపుణుఁడైనయట్టి మగవాఁడయినన్ సభ కేగుదెంచి శ
క్తిని బ్రకటింపరాదె ? తన ధీబల మన్యుల ధీబలమ్ము! గూ
డను బయటంబడున్, మఱియుఁ డక్కరివేషము లెన్నియేని మూ
ల నిఱికి వేయలేరె, సభలన్ బ్రకటింపఁగలేరు గాని, జా
మున కొకపద్యము న్నొడువుపూనికయుం గఠినంబె ! తా మొసం
గినయది తప్పొ యొప్పొ తమకే వివరింపఁగరానివారలం
బనిచిన దాన నేమగు ? సెబా సనఁగా సభ కేగుదెంచి చె
ప్పినయది యాలకించి తమ పెద్దఱికమ్మును దాఁచుకొంట నే
ర్పనకగు లక్షణంబు; పనిఁబూని వివాద యొనర్ప సిచ్చఁగ
ల్గిన "నిది నీవు చెప్పు, మది లేనియెడ న్నను జెప్పుమంచుఁ బ
ల్కిన రచియింతు నే" నన "బళీ" యని మెచ్చెద రెల్లవారు, మూ
ల నిఱుకునట్టివారికిఁ దలంకుదుమే ? యదిగాక తాము యో
జనఁ గొని చెప్పి పంపిన యసాధ్యపు శ్లోకమునందుఁ దప్పులే
దని యనిపించుకోఁ దగినయంత సమర్థతగల్గి యట్లొన
ర్చినఁడమ కేమి భక్తిమెయిఁ జేసెద మీసభలోన నిల్చి వే
యి నతులు; వంధ్య పుత్రిపతి హేళనచేసినఁ జెల్లుఁగాక ! తా
మును గనిపెంచి కష్టసుఖముల్ తుదముట్ట నెఱింగినట్టి మా

నిను నొనరింపఁ జూనఁదగునే? యటుచేసిన వేళొకప్పు త
న్నునుగని నవ్వెకుందురె కనుంగొనుఁడీ, యెవరేనిఁగాని "యి
ప్పని నిటు మే మొనర్తు" మని పల్కిన "వారలకన్న మించి యే
మొనరుపఁ జాలువార" మని యోటమి లేక వచించుచుంటి; మా
ధునికులు దీని కొప్పినను దుష్టమె మా, కటు లొప్పరేవి "వే
ర్కనుగొని రండు వేగమె ముఖాముఖి వాద మొనర్ప" నంచుఁ జె
ప్పిన తిరుపత్యభిఖ్యకవి వేంకటసత్కవివాక్యముల్ వృథా
యనఁదగు శక్తి గల్గిన రయమ్మున డీకొని నిల్వరాదొకో? 140

మూడవ సంవత్సరం గద్వాల

—• తాతాచార్యులుగారి యవధానవిషయమునఁ జెప్పిన పద్యములు •—

శా. ఆర్యుల్ మెచ్చి బహూకరింపఁగను దాతాచార్యవర్యుండు ధీ
ధైర్యం బేర్పడఁగా వధానకృతి నాస్థానమ్మునన్ జేసె నీ
చర్యల్ చూచిన మాకు నెంతయును నాశ్చర్యంబు ప్రాపించె స
త్కార్యాలోచనతత్పరా! గురుయశస్కా! రామభూపాలకా! 141

ఉ. ఈపనినే వచింతురు కవీశ్వరు 'లష్టవధాన' మంచు మా
వైపున, దాక్షిణాత్యు లిది వాకొనుచుంద్రు 'శతావధాన' మం;
చేపు దలిర్ప నూర్వురకు నెంతయు ధాటి చెలంగఁ జెప్పఁగా
దా! పలుకన్వలెన్ "శతవధాన" మటంచును, రామభూవరా! 142

మ. గములై పండితులెల్ల 'వహ్వ్వరె' యనంగా సత్కవుల్ మెచ్చ దు
ర్గమదుర్గాకరుణాకటాక్ష విసరప్రాప్తాశుధాటీవిశే
ష మెలర్పంగ శతావధాన కవితాసామ్రాజ్య పట్టాభిషే
కము వొందంగను మాకుఁదక్కెఁగలఁడే! గద్వాల భూపాలకా!

—• అష్టావధాన విషయము •—

చ. నిరుడు శతావధానమును నేర్పు మెయిన్ బచరించియుంటి మా
దరమునఁ గాంచి మాకు బిరుదమ్ముల నిచ్చితిగాదె, రామభూ
వర! యిఁక నొక్కమాటను సభాజనభాజనమై చెలంగు ని
ప్పరుసునఁ జెప్పఁబూనితిమి పండితులెల్లరు నక్కజమ్ముగా

నరయఁగ మే మొనర్పగల మష్టవధానము. దానిరీతి నే
ర్పఱచి పఠింతు; మెట్లనినఁ, బండిత సమ్మతినాఁ గవిత్వ మెం
ద ఱడిగిరేని యందఱకుఁ దప్పులు చొప్పడకుండ నాంధ్రమం
దు రహిని దేవభాషను సుదుష్కర కల్పన లొప్పఁజెప్పి, యెం
దఱయినఁగాని కష్టపు విధమ్మున నెన్నిఁటినైనఁగానియ
క్కరము లొసంగిరేని యవిగైకొని తప్పక చెప్పి, యంతఁబో
కరయము మీఱ లౌకిక ప్రకారముగా వచియించువారి కు
త్తరము లొసంగి, మీఁదను ముదంబలరన్ జదరంగ మాడి, కొం
దఱకు గురుత్వమూని పఠనమ్ములఁ జెప్పి పురాణగాథలన్
దుర మొనరన్ బఠింపఁగ నెదుర్కొని యర్థముచెప్పి, పుష్పముల్
గరమును వీపుపైఁ బిడువఁగా సరిగా గణియించి, ఘంటికల్
నెఱయఁగఁగొట్ట వానిని గణించి, నిషేధ మొనర్చునట్టియ
క్కరములు మాని పద్యములు గల్పనచేసి, మనోహరమ్ముగా
విరచనసేయ నేర్తు; మిది వేఁడుకఁమీఱఁగఁ జిత్తగించి మా
కరుదగునట్టి సద్యశము నర్పణచేయఁగ నీకుఁదక్క నొం
డొరులు సమర్థులౌదురె? మహోజ్జ్వల రాజ్యరమాధురంధరా! 144

సీ. కవనమ్ము చెప్ప సత్కవులందఱును మెచ్చి
యద్భుతానందమ్ము నందవలయు
వ్యస్తాక్షరినిఁ జెప్పవడువున "నిది యేమి
యక్కజం" బని శంకనందవలయు
లౌకికాలాపమ్ము లూఁకొనివచియింప
'నద్దిరే' యని మోద మందవలయు
నాకాశపుఁబురాణ మల్లిన "నిదియేమి
వైచిత్ర్య" మని తల లూఁచవలయుఁ

తే గీ. దక్షిణ ప్రశంసలకును మోదంబు విస్త
రింపఁగావలె నట్లొనరించి సభ ము

దంబు గనఁజేతు మష్టావధాన కృతులఁ
గ్రియమె కేవలము త్తరంబయి యెసంగు. 145

—• మఱియొకప్పుడు చెప్పినవి •—

మ. సుకవిశ్రేష్ఠుల నొక్కనాఁడు తగు వాత్సల్యమ్ము పెంపార గా
యకగానం బొకనాఁడు వైణికుల గేయం బొక్కనాఁడిట్లు స
ర్వకలల్ చూచుచు వారికిం దగిన మర్యాదాకృతుల్ సేయు నా
యకుఁ డింకొక్కఁడు భూమిపైఁగలఁడె ? రాజా, రామభూపాలకా ?

శా. ఏవంశమ్మునఁ బుట్టఁగాక మఱి వాఁడేవాఁడెయౌఁ గాక యా
యా విద్యల్ పఠియించి మించి తను డాయన్ వచ్చివం జూచుచున్
దైవాజ్ఞప్తము నిచ్చి ప్రుచ్చు వసుధానాథుండు నీకన్నఁబా
రావారావృత మేదినిన్ గలఁడె ? రాజా, రామభూపాలకా ! 147

శా. దేవీ భాగవతంబు తెల్గొనరుపన్ దీక్షపరత్వమ్ము మా
కావిర్భావము చెందె నియ్యది మహాయాసమ్మునన్ గాని సం
భావింపన్ దుదముట్ట దిట్టికృతి చెప్పంబూని యున్నట్టి మా
కీ వావత్సరభుక్తికిం దగిన దీవే, రామభూపాలకా ! 148

సీ. బ్రహ్మదేవుఁడు వ్రాయు వ్రాతలైననుగాని
తలఁచుగా నప్పు తిరిగిపోవు
హరుఁడొసంగినయట్టి వరములైననుగాని
తలఁచుగా నప్పు తిరిగిపోవు
ఫల్గునుండొనరించు ప్రతినలైననుగాని
తలఁచుగా నప్పు తిరిగిపోవు
సత్కవీశ్వరుల వాక్సరణులైననుగాని
తలఁచుగా నప్పు తిరిగిపోవు

తే. గీ. రామభూపాలరాయ భూస్వామి కవుల
కెలమి నొనరించు వార్షికములకుఁ దిరుగు
లే దనుచుఁ జెప్పఁగావచ్చుఁ లేచి యెంత
మందిగల సభనైన నిష్పందరీతి. 149

—• మైసూరు రాజుగారు "నీకెన్నికోట్లు" వచ్చునని ప్రకృతపత్రిభువు
పడిగిన దాని బట్టి చెప్పినది •—

సీ. కోటివచ్చెడి రాజకోటీరమణియైన
నిటువంటి సత్కీర్తి నెనయఁగలఁడె
పదికోట్లువచ్చెడి పార్థివోత్తముఁడైన
నిటువంటి ప్రఖ్యాతి నెనయఁగలఁడె
నూఱుకోటులువచ్చు భూరమణుండైన
నిటువంటి విఖ్యాతి నెనయఁగలఁడె
వేయికోటులువచ్చు పృథివీశ్వరుండైన
నిటువంటి సద్యశం బెనయఁగలఁడె
తే. గీ. బళిబళీ ! యంచు నుతిసేయు పండితప్ర
కాండవచనంబులెల్లఁ దార్కాణ మయ్యె
భావుకంబైన నీదాన పటిమచూడఁ
బండితవిధేయ ! రామభూపాలరాయ ! 150

—• ఆసంవత్సరమే చేయించిన వెండిద్వారము •—

సీ. తనకీర్తి కెనగాక మొనసివచ్చినయట్టి
రజతపర్వతకాంతిరాశియొక్కొ
తనపవిత్రత కోడి మొనసి సేవయొనర్చు
గంగామహాదేవి కాంతియొక్కొ
తనదు శీతలభావమున కోడి పడియున్న
చంద్రికాకాంతి ప్రసారమొక్కొ
తనదానపటిమ కెంతయు నోడి వెలవెలఁ
బాఱి తీండ్రించు నభ్రరుచియొక్కొ
తే. గీ. యనఁగ గద్వాల కేశవద్వారసీమ
రామభూపాలరాయండు రజతమయము
గా నొనర్పంగఁజేసి కైంకర్యవిధిని
దాపడముచేయఁజేసిన ద్వారమొప్పు. 151

—• శ్రీ చిన్నదొరవారిమీఁది పద్యములు •—

మ. ప్రతిసంవత్సరమాఖమాసమున శుంభద్దుందుభారారంభసం
భృత నంరంభభరంబు దంబలర నీవీబన్ భవద్వంశ్యు లు
ద్ధతిఁ గళ్యాణమొనర్తు రెవ్వనికి నాతం డుత్సహింపంగ సం
తతమున్ రాజ్యము సేయుమయ్య ! యిఁక సీతారామభూపాలకా! 152

శా. కారుణ్యమ్మున మనమ్మునం బెరుఁగ, నాకారమ్ము మారుం దిర
స్కారమ్మున్ బొనరింపఁ, బండితకవిశ్లాఘ్య ప్రతిష్ఠాకరా
గారానూనయశోవిభూతులు వెలంగన్, శుక్లపక్షస్ఫుర
త్తారానాథునిఁ బోలి యేలు మిఁక సీతారామభూపాలకా ! 153

శా. ఆరామమ్ముల పెంపు సౌధముల సొం పశ్వాదిసంపత్తియున్
నీరేజాక్షుల డంబు సర్వకవిరాణ్ణిత్యానురాగంబు సు
శ్రీరూపమ్ములతీరు నిస్తులయశశ్శ్రీసౌరు నిండార సీ
తారామప్రభుఁబోలి యేలు మిఁక సీతారామభూపాలకా ! 154

శా. వక్షోవాసితనీరజాలయుఁ డదభ్రస్వచ్ఛకీర్తిప్రభుం
దక్షీణక్షణదాయి భక్తజనపాపారణ్యదావానలుం
డుక్షారూఢసుహృత్తముండు సమవిధ్యుక్తుండు యావజ్జగ
ద్రక్షాదక్షుఁడు ప్రోచు నిన్నెపుడు సీతారామభూపాలకా ! 155

మ. కడునింపారెడి పద్యముల్ మదికి వేడ్కల్ నింప విద్వాంసు లె
క్కుడు మోదమ్మున సన్నుతింపఁగను నీకుం గావ్య మర్పింప నీ
యెద మా మానసమందుఁ దోఁచె; నిఁక నీ వెంతే మదిన్ గోర్కె నం
దడిచేయం దగ నాజ్ఞ మా కిడుము సీతారామభూపాలకా ! 156

—• ఎల్లప్పుడును మాటపడియాడులే యిమ్మనుట •—

శా. రానుం బోను రమారమీ మున్నురకున్ రైల్ ఖర్చు లామీఁదటన్
నానాఖర్చులు గూడి యైదుపదు లుండఁగావలెన్ మీఁద మా
స్థానమ్మున్ దగఁ జేరి "చూపుఁ డల గద్వాలప్రభుం డిచ్చు స
న్మానం" బన్న, మతేమి చూపవలె ? రామారాయభూపాలకా ! 157

శా. మాకుం బూర్వ మొసంగినట్టి యల సమ్మానంబు నేఁటేట మీ
రాకల్పమ్ముగ నిచ్చువా రనుచు నాయాసమ్ము లెక్కింప కిం
దాఁకన్ వచ్చితి మట్లు గాకునికి నిందాఁకన్ వృథా వత్తుమే?
రాకాచంద్రియశోవిశాల! గుణధీరా! రామభూపాలకా! 158

ఉ. "అందఱు కిట్టు లీవలదె? యాప యిటుండఁగవచ్చునే?" యటం
చుం దమ రావతీ వలదు, చూడుఁడు మావలె సుప్రసిద్ధుఁడై
యిందుల కింతదూరము సహించి మహేకవి వచ్చె? వచ్చినం
దందరలేక యెవ్వఁడవధాన మొనర్చె! నృపాలశేఖరా! 159

చ. "బడె బడె యిమ్మటం చడుగఁ బాడియె? యేరికినైనఁగాని మా
కుడుగక తోఁచినంత యిడుచుందుము తోఁచకయున్న యప్డు మ
మ్మడిగిన హెచ్చు సేయుదుమె" యంచు వచింపఁగ మీకుఁ జెల్లునే!
"యడుగక యమ్మపెట్ట" దను న్యాయము దేవరవా రెఱుంగరే! 160

ఆ. వె. నిరుడు ముందటేడు నీ దర్శన మొనర్ప
నేగుదెంచి యచటి కేగలేదు
ఆత్మకూరురాజు నరసి వచ్చెదమయ్య!
రామభూమిపాల, రమ్యశీల! 161

—• మొదటి సంవత్సరము ఆత్మకూరు సంస్థానము •—

శ్లో. ఇతోఽప్యధిక సంపత్తి, రితోఽప్యధిక సంతతిః
ఇతోఽప్యధిక కీర్తిస్తే, సీతారామమహీపతే. 162

మ. సనకాద్యుత్తమమౌని పూజిత పదాబ్జాతుండు కంసాదిదు
ర్జన సంహారకుఁ డార్తరక్షణ సమారంభ ప్రియం భావుకుం
డనిమిత్త ప్రసరత్కృపారస విశేషాలంబి యౌ నందనం
దనుఁ డైశ్వర్య మొసంగి ప్రోచు నిను సీతారామభూపాలకా! 163

—• రాజుగారు చాందినీని గూర్చి ఆశుధారలో నడిగినది •—

శా. నీ యౌదార్యము రాకకున్ మిగులఁగా నీవిచ్చు పేర్విక్రై
యాయావేళల నేమి కావలయునో? యంచున్ సురాగంబు నీ

కైయే తెంచె నటంచు నెంచెదను నేనా చాందివిన్, సోమరా
ట్డామాదా, నృపసార్వభౌమ ! వరసీతారామ భూపాలకా ! 164

—• రాజుగారు పెద్దదీపమునుగూర్చి ఆశుధారలో నడిగినది •—

శా. "నా సోదర్యుల దానధర్మపటిమన్ నా తండ్రి గాంభీర్యవి
ద్యాసంపన్నతచే జయించితివి నే నాముస్నె సీకీర్తిచే
గాసిం జెందితిఁబో్రవు" మంచు శశి యీ కాలమ్మునన్ దీపమై
తా సేవింపఁగవచ్చెఁ గన్గొనుము సీతారామభూపాలకా ! 165

—• సభ చేయించకయే సన్మానించెద మన్నందులకు •—

సీ. అనువత్సరము వచ్చునట్టివారము కాము
చిల్లర కవులలోఁ జేరఁబోము
రసికులు గానట్టి రాజులఁగనఁ బోము
వ్యర్థవాదములకు భయముగొనము
ప్రతిఘటించిన నెంతవాఁడైన లక్షింప
మనుకూలుడఁగువాని కణఁగియుందు
మష్టావధాన శతావధానమ్ముల
ననుపమానప్రౌఢి నాచరింతు

తే. గీ. మింతయును నిక్కమిందు నొక్కింతయైన
లే దసత్యమ్ము సభచేసి మాదుశక్తి
గాంచి యామీఁద మమ్ముమ గారవింపు
మాత్మకూరుపురీరాజ ! యతులతేజ ! 166

సీ. ఆనందగజపతిజ్మ్మ నాథుసభలోనఁ
గవనమ్ముచే మెప్పు గాంచినాము
శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచమహేంద్రు
సభ నవధానమ్ము సల్పినాము
కేతకీనగరభూనేత యాస్థానమ్ము
నందు నెంతయుఁ బేరుచెందినాము

గోపాలరాయభూమీపాలుసభలోన
నిరుపమాను లటంచు నెగడినాము
రావుజగ్గారాయరాజన్యుసభలోన
శతఘంటకవనమ్ము సల్పినాము
కాకినాఁడాదిసద్గ్రామమ్ముల శతావ
ధానమ్ముచేఁ గీర్తిఁ బూనినాము
కాశీసహస్రాదికావ్యమ్ములు రచించి
కాశీకృపం జెందఁజాలినాము
ధాతురత్నాకరోద్దామచంపు రచించి
పాణినీయస్తుతుల్ వడసినాము

తే. గీ. నిరుడు గద్వాలరాజసన్నిధిని శతుర్
మధ్యమందు జయంబంది మహిపవలన
బంగరుబిరుదులును జయపత్రికయును
బడసి యీయేఁడు నినుఁ జూడవచ్చినార
మాత్మకూరుపురీరాజ! యతులతేజ!

తే. గీ. గళము నమలాపురమ్మను గద్దవాల
పురము విజయపురమ్మను బుచ్చికొనియెఁ
జేయి కేతకీపురము కైసేసె, నొక్క-
చేయి నీకయి మిగిలెఁ గైసేయు మధిప! 169

—• మఱియొకనాఁడు చెప్పినవి •—

శా. దేవీభాగవతాది గ్రంథముల నెంతే యుక్తినై పుణ్యలీ
లావై చిత్ర్యము లొప్పఁ గూర్చితిమి పోలం జూడ మీబోంట్లుగా
కేవా రింకఁగలారు యోగ్య? లెపుడో యేవేళనో మీకు శ్రీ
ద్ధావిస్ఫూర్తి వినంగ మామనవి సీతారామ భూపాలకా! 170

శా. పాండిత్యమ్మున మించి యింపగు కవిత్వం బొప్పువాఁడెట్లు భూ
ఖండమ్మందున మృగ్యుఁడో విభవసాకల్యమ్మునం బొల్చుఁబ్రి

హ్మాండమ్మై తగు విద్యచే నెగడి దానాధీనుఁడౌ రాజమా
ర్తాండుం డట్టులె, నీకుఁబట్టె నిది సీతారామభూపాలకా ! 171

—• రాఘవాచార్యులు వారి గానమునుగూర్చి •—

శా. అయ్యల్ మెచ్చఁగఁ దక్కు గాయకులు వహ్వా ! యంచు నీ గాన సౌ
కర్యమ్ముం గొనియాడ మూర్ఖులును వేశ్కం జెంపఁగా రాఘవా
చార్యా ! భైరవి నాలపించితివి నీచాతుర్య సంపత్తియున్
ధైర్యస్థైర్యములున్ ముదంబిడవె సీతారామభూనేతకున్ ! 172

క. "గరిసరిసమ" యని కీర్తిన్
"గరిసమగరిమ" యని యొఱపుగల విక్రమతన్
సిరిని "ధనిసమ" యనియె ము
క్కర సీతారామభూప ! కనుమీ ! వీణన్. 173

—• ఆల స్య మై న ం దు ల కు •—

శా. శ్రీరంజిల్ల శతావధానమును మాచేఁ జేయఁగాఁ జేసి మ
మ్మారాధించుట సర్వసమ్మతము; లేదా. వేగ మా దేశమున్
జేరంబోయెద; మన్య మొల్ల మిట గాసింజెంద మాకేల ? సీ
తారామావనిపాల ! మాకు జయపత్రిం బిచ్చి బంపించుమా ! 174

—• (సమస్య) అఱవిరిపాన్పు చేరఁ జనరా, విటరాయఁడ ! నేనువచ్చెదన్ •—

చ. పఱఁదియు బావయున్ మగఁడు మామయు నత్తయు నింటిలోనఁ జి
చ్చఱ పిడుగుల్, సుఖమ్ము గొనసాఁగ దటంచుఁ దలంచి, పాను పే
ర్పఱచితిఁ దోఁటలోఁ; సగమురాతిరి పోయినమీఁదనీవు గ్రి
చ్చఱ విరిపాన్పు చేరఁజనరా, విటరాయఁడ ! నేనువచ్చెదన్. 175

—• (సమస్య) రంధ్రమ్మయ్యె శిలీంధ్రి మాంధ్రమున సైరంధ్రీపురంధ్రీమణీ •—

శా. ఆంధ్రింబందు శిలీంధ్రిశబ్ద మది తా నౌనేమొ రంధ్రంబు, కా
దాంధ్రాభిఖ్య నెసంగు దేశమున వర్షాధిక్యమున్ జేసి నీ
రంధ్రి ప్రక్రియగా శిలీంధ్రము లెలర్పన్ మీఁద నద్దాన వీ
రంధ్రమ్మయ్యె శిలీంధ్రి మాంధ్రమున సైరంధ్రీపురంధ్రీమణీ !

—• రాజుగారికిఁ బుత్రికాజననము •—

మ. "వనరాశిన్ జనియించి యాత్మధవు సద్వక్షం బధిష్ఠించి నిం
దను గైకొంటినిఁ జంచలాత్మయని, యాతప్పం బెడంబాయ నే
రనె" యంచున్ దలపోసి భూమిపతివై రాణించు నీకడ్పునన్
దనయా రూపముచే జనించె సిరి, సీతారామభూపాలకా !

—• శ్రీనివాస విలాసమును గూర్చిన మాలిక •—

చ. పరిలస దాత్మకూరు నరపాలక ! శీలకళాభిరామ ! ము
క్కరకులరత్న దీపకలికాయిత ! సోమనరేంద్ర చంద్రపూ
ర్వరచితభాగధేయ ! పరిపాలిత సత్కవి సార్వభౌమ ! మ
'మ్మరయుఁ' డటంచు మీ రొసఁగినట్టి మహాపరకాలనామ భా
స్వరకవిసార్వభౌమకృత చంపువు నింపుదలిర్ప నిన్న రా
తిరి పఠియించినార మది తియ్యని పల్కులకెల్ల నెల్ల, వ
హ్వారె ! నుతియింపఁగాఁదరమె? యా రస మా సొగ సా చమత్కృతి
స్ఫురదురభావ మా గుణవిభూతి నవోదయ మా పదాదిసం
స్కరణ విశేష మా దురవగాహసుకల్పన లా విశేష చి
త్రరచన లా విలోమకవితా నిపుణత్వము లెట్టి సత్కవీ
శ్వరులయినన్ రచించిన ప్రబంధములందుఁ బొసంగునే ? యొకొ
క్కరస విశేష మొక్కొక ప్రకారమునన్ వివరించుచుంటి, మా
దరమునఁ జిత్తగింపుము; పదంబుల డం బల యాణిముత్తెపుం
సరములతోడఁ బోరి జయసంపదలం బొదలంగఁ జాలు; వా
క్యరచన లా మృణాళలతికాకృతికాగతి కానవెట్టు, న
బ్బురపు సమాసమన్నఁబువుఁబోణి మెఱుంగు హొరంగు రంగు ని
బ్బరపు నునుంగనుంగొనలఁ బాఱు నొ యాఱువుఁ జూపుకోపులన్
దరుమఁగ నోపు, శయ్యమదన ప్రమదాసుమశయ్య, తదర్థసం
బరసీ నుతింప మాకుఁ దరమా ? పరమాదర మాని మానసాం
బురుహము దాన నోలకయి పోయి పదంపడి రాసమర్థతన్
బొరయక లోన నాటికొనిపో నటఁ గుత్తుకబంటి యయ్యె; నా

దర మెసకంగ "దీనిని బుధప్రకరంబు కరంబు మెచ్చఁగా
సరసముగాఁ దెలుంగునఁ బొసంగఁగఁజేయుఁ" డటంచు మాకు దే
వర తగ నానతిచ్చుటది భాగ్యముగాదె, నృపేంద్ర ! యెంతయున్
బరుసదనమ్ముచే నెగడి భావము శక్యముగాక యొప్పు వి
స్ఫురమకృతిన్ దెలుంగొనరుపం దగు దార్ఢ్యము మాకు లేదు గా
ని రసికులైన మీరలు పనింగొని దీని రచింపఁజేయ సు
స్థిరముగఁ బూనినప్డు ప్రతి చెప్పఁగనోపక యొప్పికొంటిమి; మ
క్కుఱగొని యిట్టిదాని నెసకమ్మునఁ బై విడుకొన్న మాపయిన్
గురుమతి వేంకటేశ్వరునకున్ దయలేకయెపోవునే ? జగ
ద్గురువయి యిప్పు డొప్పు వసుధర్గమువంశ్యుఁడు కృష్ణమూర్తిశా
స్త్రరకవిసార్వభౌముఁడు ముదంబెదనొంది సహాయభూతుఁడై
కరుణయొకింతయైనఁ జిలుకం గల భారము పూనకున్నె ? మా
గురువగు బ్రహ్మపండితునకున్ దయదప్పునె ? మాకు నెట్టి దు
ష్కరమగుకార్యమైనఁ గొనసాగఁగఁ జేసెడి తల్లి కాళియున్
బరమకృపారసమ్ము పయిపై వెదఁజల్లి యనుగ్రహింపదే ?
విరచనజేసి తెత్తు మిది వేగ మెలర్పఁగ వచ్చునట్టి వ
త్సరమునకున్ రసారసవిచారము మాయదికాదు మిక్కుటం
పు రసికులైన మీ కెఱుఁగఁబోలని దొక్కరసమ్ము గల్గునే ?
తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల ధీబలచాకచకిన్ గ్రహింపుమా ! 178

— మీసములంబట్టి చూడ వీరు పండితులు గారన్నందుకు —

ఉ. దోసమటం చెఱింగియును దుందుడు కొప్పఁగఁ బెంచినార మీ
మీసము "రెండుభాషలకు మేమె కవీంద్రుల" మంచుఁ దెల్పఁగా,
రోసము గల్గినన్ గవివరుల్ మము గెల్వుఁడు గెల్తురేని యీ
మీసముదీసి మీ పదసమీపములన్ దలయుంచి మ్రొక్కమే. 179

—• దేవీభాగవతములో "నాపలు కాలకింపుము" యను పద్యములో "గుణాలయ" అను పదమును గూరిచిన చర్చ •—

సీ. ఆంధ్రభాషకు నన్నయ రచించినట్టి భా
రతము కవీంద్రసమ్మతమయేని
అస్మత్ప్రయుక్త "గుణాలయ" పదము భా
రతసుప్రయోగానుగతమయేని
"అచ్చులోపం" బన్నయట్టి మీ ధర్మాధి
కారి వాదము వట్టి కల్లయేని
"మన పండితున కడ్డుమాటాడి" రని పట్టు
దల నీ మనమ్మునఁ దగిలెనేని
తే. గీ. కుర్మతిక్ష్మాధరస్వామి దుర్మతులకు
శిక్షకుం డయ్యెనేని మా చేయు ప్రతిన
త్రిప్పివేయంగ నల బ్రహ్మదేవు తరమె ?
యాత్మకూరుపురీరాజ ! యతులతేజ ! 180

—• రాజుగారు న్యాయము చెప్పక సభనుండి యరిగినందులకు •—

సీ. మదనాభిరామరాణ్మణి బిల్హణకవీంద్రు
తో విరోధించి తాఁజే వచెడఁడె
రాజకళింగగంగారాజు భీమకవీంద్రు
తో విరోధించి తాఁ జేవచెడఁడె
అల్లనీలాద్రిరాజుల జగ్గసుకవీంద్రు
తో విరోధించి తాఁ జేవచెడఁడె
మున్ను దమ్మన పిండిప్రోలి లక్ష్మణకవి
తో విరోధించి తాఁ జేవచెడఁడె
తే. గీ. యేము గెల్చితి మను మాట కీవె సాక్షి
తగ వెఱింగియుఁ బక్షపాతమ్ము పూని
మమ్ము విరసించు టంత క్షేమమ్ముగాదు
ఆత్మకూరుపురీరాజ ! యతులతేజ ! 181

— "50 రూపికలను పేష్కోసును మాత్ర మిచ్చెదము సభ చేసెదరా" అని కబురంపినందుకు —

క. చక్కనబహామాసము మా
కక్కఱయే లేదు బత్తె మది చాలు సయా!
చిక్కమిది "దంపినమ్మకు
చొక్కనదే కూలిగాదె?" భూపలలామా! 182

సీ. శివుఁ డెవ్వరికినైన సేవనీయుఁడుగాఁడె?
వైష్ణవోత్తముల పాపమ్ముగాక
యబ్జుఁ డెవ్వరికైన నానంద మీయఁడే?
సరసీరుహముల దోషమ్ముగాక
మధు వెవ్వరికినైన మాననీయుఁడు గాఁడె?
జాతిదౌర్భాగ్య లేశమ్ము గాక
విష్ణు వెవ్వరికైన వినతిపాత్రుఁడు గాఁడె?
శైవుల దురదృష్ట సరణిగాక

తే. గీ. మాదు దురదృష్టమును బట్టి మమ్ము గాద
వింపకున్నంతనే మీకు వెలితియగునె?
వితరణాపరభోజ! పృథ్వీబిడౌజ!
యాత్మకూరుపురీరాజ! యతులతేజ! 183

— "మా పండితులకు మీకును గలహ మేల?" అన్నందుకు —

శా. ఎట్టో విద్యల నభ్యసించికొని యా యీ దూరదేశమ్ములం
బట్టంబంచును బల్లెయం చనక విద్వద్ద్వేషముం బూని బల్
తిట్టుల్ తిట్టుచుఁ దిట్టులం బడుచు నిన్ ద్రిప్పన్ ఫలంబేమి? యో
పొట్టా! నీ దురదృష్ట మిట్లయినచో భూపాలకు ల్నింద్యులే! 184

— వివాదానంతరము చెప్పిన పద్యములు —

సీ. భారతమ్ము తెలుంగుపఱప రాజనరేంద్ర
నృపతి నన్నయకవి కిచ్చినట్లు

రామాయణంబు నాంధ్రము సేయు మని మార
 నృపతి భాస్కరకవి కిచ్చినట్లు
కాశిఖండము తెల్గు గావింపు మని వేమ
 నృపతి శ్రీనాథుని కిచ్చినట్లు
మాఖమ్ము తెల్గుగామార్ప వేంకటగిరి
 నృపతి వేంకటకవి కిచ్చినట్లు

తే. గీ. శ్రీనివాసవిలాస మాంధ్రీకరింప
సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల కిప్పు
డాసతిచ్చుట మిగుల భాగ్యమ్ముగాదె ?
యాత్మకూరుపురీరాజ ! యతులతేజ ! 185

మ. భవదీయమ్మగు నానతిన్ శుభగశుంభద్డంబరారంభసం
భసగంభీరవచోనిగుంభము లెలర్పఁగా గాళికాసత్కటా
క్షవిశేషమ్మునఁ దెల్గొనర్చికొని వేడ్కన్ గుర్మతిశ్రీశు ను
త్సవకాలమ్మున కేగుదెంచెదము సీతారామభూపాలకా ! 186

ఉ. వేసవి దగ్గరాయె మిము వీడుటకున్ మనసొగ్గదాయె మా
వాసము దూరమాయెఁ బరవాసమొనర్చుట భారమాయె మా
కోసము తల్లిదండ్రి "లిదిగో నదిగో" నని చూచుటాయె వి
శ్వాసమెలర్ప వే సెలవొసంగినఁ బోయెదమయ్య, భూవరా ! 187

సీ. అల్లరాజనరేంద్రుఁ డలనన్నయకవీంద్రు
 సిరుల నొసంగి పోషించినట్లు
అలమనుమాధిపుఁ డలతిక్కనకవీంద్రుఁ
 బ్రాణమెత్తుగను గాపాడినట్లు
అలవేమభూపాలుఁ డల్ల శ్రీనాథుని
 మించుసత్కృపను రక్షించినట్లు
అల కృష్ణదేవరాయలు పెద్దనకవీంద్రు
 నంచితాదృతి నాదరించినట్లు

తే. గీ. సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వర సుకవుల
నెల్లకాలమ్ము నాదరం బెసక మెసఁగఁ
బోషణ మొనర్పఁ గోరిక; పోయివత్తు
మాజ్ఞ యీవయ్య! యోనృపాలాగ్రగణ్య! 188

—• మొదటి సంవత్సరము కిర్లంపూడి సంస్థానము •—

ఉ. చూచితి మెల్లరాజులను జూచుచునుంటిమి చూడనుంటి మా
సీ చతురబ్ధివేష్టితమహీవలయమ్మున నూత్న మన్మథుం
డై చెలువారు నిన్ విడిచి యన్యుల కర్హముగాదు రాజరా
డ్వాచక! చిన్న రాయనరపాలక! శీలకళాసమంచితా! 189

మ. నృపతిత్వమ్మున మించరో; కవుల నెంతేఁ బేర్మి మన్నించరో!
కృపణత్వమ్మును ద్రుంచరో! రుచిరమౌ నీవిఙ్ఞ బ్రకాశించరో!
యుపకారమ్ము లొనర్పరో! ప్రకృతరాజోత్తంసులం దెందు నం
దపుఁ జందమ్మున నెవ్వరేని మనచిన్నా రాయభూపాలురే! 190

మ. ప్రకటంబౌ నగుమోము గాంచిన మహారాజత్వసంపత్తి బో
ధకమౌ నేత్రియుగమ్ము శ్రుత్యనుగతత్వప్రాప్తికిన్ మేను వ్యం
జకమౌఁ "బట్టిన దెల్ల బంగ రగు నీసన్మాన్యుఁ" డన్నందు కెం
త కలాదాగ్రణియో కదా నలువ! చిన్నా రాయభూపాలకా! 191

శా. "రూపమ్మిచ్చిన విద్యనీయఁ డది యారోపించినన్ సంపదల్
ప్రాపింపం డవి గల్గినన్ దగినయోగ్యత్వమ్ము చేకూర్పఁ డీ
పాపాత్ముం" డని తన్ను నెల్లజనులున్ బల్మాఱు నిందింప ని
న్నా పైఁ జేసె విధాత చిన్ననృపతీ! యాలంబితాలంకృతీ! 192

సీ. "చందురు సృజియించి కందందుఁ గల్పించె
విద్వాంసులకులేమి వెన్కఁ బెట్టె
రాజుల సృష్టించి రాజ్యమత్తులఁ జేసె
సంపదల్ చేసి చంచలతఁ గలిపె

నతివలఁ జేసి నీచాసురక్తతఁ జొన్పె
సౌఖ్యమ్మునకు దుఃఖసంగ మునిచెఁ
బ్రాయమ్మునకు జరాభారమ్ము జోడించెఁ
గుసుమమ్ములకు వాడుగుణము వెట్టె
గీ. నెన్నియో మంచివస్తువు లెన్ని చేసి
యన్నిటికి నన్నియును గూర్చె నవగుణముఁ"
అనెడి నిందను బాసె బద్మాసనుండు
నిన్నుఁ జేసినకతన నో చిన్నరాయ! 193

శా. ధీరత్వమ్మున దాతృతామహిమ వర్ధిష్ణుత్వసంపత్తిగం
భీరత్వమ్మున సత్కళాకలనఁ బేర్మిన్ గూర్మి నోర్మిన్ గృపా
పారత్వమ్మునఁ జాతురీగరిమ దివ్యద్భవ్యరూపమ్మునం
దేరాజన్యులు నిన్నుఁ బోలఁ గలరోయీ! చిన్నరాయాధిపా! 194

శా. క్షీరాబ్ధిన్ బురుడించి చందురునిసుశ్రీమించి నీహారమున్
జేరందీసి విభూతిరాజు మెయి వాసిన్ గ్రిందుగాఁజేసి ము
క్తారోచుల్ గడకొత్తి వజ్రములపైఁ గాల్ ద్రవ్వు నీకీర్తు, లో
నారీమన్మధ! సత్కవిపస్రవణ! చిన్నారాయభూపాలకా! 195

శా. నీవిద్వాంసులు వర్ణనీయులు కడు న్నీమంత్రు లత్యుత్తముల్
నీవంకందగు చుట్ట లెల్లరును వర్ణింపదగున్ వారు పా
రావారావృతమేదినీవలయమం దౌరౌర! నిన్ బోలి సు
శ్రీవర్ధిల్లెడి రాజులున్ గలిగిరే? శ్రీచిన్నరాయాధిపా. 196

శా. రాజు ల్లేరొకొ! వారికిన్ దగిన రాష్ట్రమ్ముల్ దగన్ లేవొ! స
త్తేజంబొప్ప ధరిత్రి నేలరొ! ధనాధిక్యమ్మునన్ మించరో!
భోజుం డొక్కఁడు దక్క విద్యలకు నామోదించెనే యిట్లు సు
శ్రీఁజెన్నారెద విఁతకన్నను గడున్ శ్రీచిన్న రాయాధిపా! 197

క. కనుగొంటిమి కనమంటిమి
కనుఁగొనుచున్నాము కాని కలరాజుల మా

కసుగొన్న దేశములలో
మన చిన్నారాయన్నృపతి మణిభూషణుఁడీ ! 198

శా. శ్రీయింపారెడి భక్తి చెన్నలరు నీచే నిష్ట దత్యంతవి
ద్యాయుక్తిం బొగడొందు నా త్రిపురసుందర్యంబ మేలెంచి దీ
ర్ఘాయుర్దాయమహాసుధావఘనరాజ్యప్రాజ్యపూజ్యాత్మజ
శ్రీయోగంబు లొసంగి నిన్ను మనుచున్ శ్రీచిన్న రాయాధిపా ! 199

శా. శ్రీరంజిల్లుచె కాక పూర్వకవులౌ శ్రీనాథముఖ్యుల్ సుక
స్తూరీముఖ్య పరిమళంపు సొబగుల్ తోరంపు బంగారపుం
గారాముప్పెడి చేలముల్ గలిగి వేడ్కన్ మించుటల్ నాఁడు ను
న్నారంచున్ దెలుపున్ భవాదృశులు చిన్నారాయభూపాలకా ! 200

క. ఈవా, విద్యల, భోజుఁడ
వా వారాంగనయు గానమందున నేర్పున్
జేవయుఁ గలయది, సభ్యులు
కోవిదు లో చిన్నరాయ ! కొదవయుఁ గలదే ! 201

చ. పురుషులు గానశాస్త్రపరిపూర్ణత గాంచియునైనఁ బాడిరే
ని రసము గల్గు టబ్బురము, నీ రజనేత్రిలు శాస్త్రహీనల
య్యు రసము నొల్కఁజేయుదు రహో ! యిపు డీ సరసీరుహాక్షి శా
స్త్రరుచిరరీతిఁ బాడె నిది సజ్జనసమ్మతిగాదె ! భూవరా ! 202

క. ఈ పెక్కులాఁడి యెంతయు
నీటగుగతిఁ బాడె నితని నేరుపు చెప్పఁగా
మేటియె యీ మార్దంగికు
పాటవ మొకకోటి సేయుఁ బార్థివముఖ్యా ! 203

సీ. సీదానమున కోడి నిను నుతించు పయోద
రవముగాని మృదంగరవము గాదు
నిను వసంతభ్రాంతి గని కూయు కోకిలా
ధ్వని గాని తంబురాధ్వనము గాదు

నిను మదనభ్రాంతిఁ గని కేకు చిల్కల
రవముగాని ఫిడేలురవము గాదు
నిను నుతింపఁగ నింద్రుఁడనిపిన యప్సరో
వనజాస్యగాని రోవనిత గాదు

తే. గీ. జనములందఱు 'మద్దెల' యనియుఁ దంబు
రా' యని 'ఫిడే' లనియు 'వెలరమణి' యనియుఁ,
బల్కుచున్నార లీమాట వట్టికల్ల
చిన్నరాయనరేంద్రి ! సుశ్రీమహేంద్ర ! 204

ఆ. వె. "రాళ్లకైన గానరసము సోకినయంత
రసము గల్గు" ననుచు రసికులంద్రు
వెన్నవంటిది మన చిన్నరాయని మది
కరఁగెనను టదేమిఘనము తరుణి ! 205

చ. అనువెనయన్ మనమ్ములు రసాంబుధి నోలలనాడఁబోయె, నా
మనముల వెంట నింద్రియ సమాజము సేవయొనర్పఁబోయె, నీ
జనములు సభ్యులందఱును జంత్రపు బొమ్మల పోల్కెనైరి, చె
ప్పనగునె నీదు నైపుణి ! సెబాసుగఁ బాడితివే మనోన్మనీ ! 206

ఉ. చేసిన దోసముల్ బయలు చేసిన నీసునఁబోవుఁగాన నే
నీ సభ బాస చేతు; నది యేమనఁగా, మన చిన్న రాణ్నృపా
గ్రేసరుఁబాసి మత్కవితఁగీసును బాసును లేక గ్రాసపుం
గాసులకోస షూసపడి కాసర కూసర చేసి రోసితిన్ ! 207

శా. శ్రీనౌప్పారెడి నీదు వర్ణనకు నైచేయూప శబ్దార్థముల్
"నేనే వచ్చెద నేనె వచ్చెదను నేనే వత్తు నే వత్తునే
నే నేనే" యని వచ్చి మీఁదఁబడు మే మెద్దానిఁగైకొందు మె
ద్దానిన్ వీడుదుమోయి చిన్ననృపతీ ! దానప్రధానాకృతీ ! 208

సీ. ఆశ్రయించినవారి నవలఁబొమ్మని చెప్పు
టన్యాయమని మదినరయువాఁడ !

అభిమానముగల విద్యావంతులకు జరి
ద్రత్వ మిక్కుట్టని తలఁచువాఁడ !
ధనహీనులకు ధనంబునొసంగుట మహోప
కారంబనుచు మదిఁగాంచువాఁడ !
యెవరికిచ్చినను గవీంద్రులకీకున్న
యశమబ్బ దనుమాట నరయువాఁడ !

తే. గీ. యిచ్చువేళలఁ జేతికి నెమ్మురేని
వాఁడ ! యో చిన్నరాయఁడన్ వన్నెకాఁడ !
ని న్నపర్ణునిఁ జేసి మన్నించి ప్రోచు
నా యపర్ణామహాదేవి యతిరయమున. 209

సీ. కలికాలమున భక్తిగల్గి దేవీపూజఁ
గావించు కాశ్యపీకాంతులెవరో ?
చెన్నుమీఱు పదాఱువన్నె బంగారు మేల్
చాయగల్గిన సత్యసంధులెవరో ?
సంగీతసాహిత్యసరసగోష్ఠుల నాద
ర మ్మెసంగెడి మహారసికులెవరో ?
యీవివేళలఁ జేతి కెమ్ములేక యొసంగు
ధాటిగల్గిన గొప్పదాతలెవరో ?

తే. గీ. అనుచుఁ గట్టుకథల్ వేసికొనుచు, విప్పి
కొనుచు, దంపతులెల్ల నీగుణములెపుడుఁ
జెప్పి కొనుచుందురోయి ! మాయప్ప ! చిన్న
రాయభూపాల ! విపులసామ్రాజ్యలోల ! 210

సీ. "దాతృత్వమెల్ల నిన్ దవిలియుండుటనెక
ల్పవగమ్ము భూమిలోఁబాతుకొనియె
గాంభీర్యమెల్ల నీకడన యుండుటఁగాదె
కడలి పాతాళలోకమున కరిగె

ధైర్యమ్మ నీయంద తవిలి యుండుటఁగాదె
నగరాజు చదలిపై కెగసిపోయె
సౌందర్యమెల్ల నీయంద యుండుటఁగాదె
పంచబాణుఁడు కంటఁబడుటమానె"

తే. గీ. అనుచుఁ గొనియాడుచుందురి నిన్నఖిల జనులు
భాసురాకార ! వేంకయాంబాకుమార !
రాజగోపాల వేంకటరామ చిన్న
రాయభూపాల ! విపుల సామ్రాజ్యలోల ! 211

సీ. నినుఁ బురూరవుఁడని కన వచ్చినట్టి యూ
ర్వశి గాని యిది వారవనిత గాదు
వెనువెంటఁ బ్రభునాజ్ఞఁగొనివచ్చు గంధర్వ
ఘనుఁడు గాకితఁడుగాయనుఁడుగాఁడు
అతని సేనాంగమై యలరారు చిత్రివా
ద్యమ్మ గాకిది మృదంగమ్మ గాదు
దారిబత్తెమునకై "తత్తదానీతా" మృ
తమ్మగాని యిది గానమ్మగాదు

తే. గీ. తదమృతాస్వాదనాప్తి నెంతయును దనిసి
నూత్న సురతానుభూతికై యత్నమందు
నరులు సభ్యులు కేవల నరులుగారు
చిన్న రాయనరేంద్ర ! సుశ్రీమహేంద్ర ! 212

క. జగును ఫిడేలున కీతఁడుఁ
దగు నీ మగువయును బాడఁ, దగుగతి వాయిం
పఁగ నీతఁడు దగు, దేవుఁడు
ముగురన్ సమకూర్చె నేఁడు భూపలలామా ! 213

క. ఉబుము లలవమో ! యల హిమ
గిరిపై శివు శిరమునుండి కెరలివడెడి యా

సురనది యొప్పునోయొ ! మృదం
గరవమొ ! వివరించిచెప్పఁగాఁ దరమె ? నృపా ! 214

తే. గీ. కోకిలల్ గూయఁ దుమ్మెదల్ గుంపుగూడఁ
నెకులను బించియమువిప్పి కేకలిడఁగ
హాయి యనిపించె నారసింహాయి పాట
బుచ్చి తమ్మయ చిన్న రాడ్భూపులార ! 215

సీ. అనుపమానప్రౌఢి నలరారునట్టి ర
మణనొప్పు రామలక్ష్మణులనంగ
విజయ సంపత్తిచే వెలసి యెన్నఁడుగాని
కవను వీడని కుశలవులనంగ
శిష్టరక్షణబుద్ధిఁ జేసి భూస్థలి విహ
రించెడి బలరామకృష్ణులనఁగ
నధిక బలస్ఫూర్తినంది యెంతయుఁ బూర్తిఁ
గొమరారు భీమఫల్గును లనంగ

తే. గీ. నిండు పేరోలగమ్మునసుండి కాంచు
వారినెల్లను నానందవార్ధి ముంచు
మిమ్ము వర్ణింపఁదరమె ? యో మేటులార !
బుచ్చి తమ్మయ చిన్న రాడ్భూపులార ! 216

సీ. గోచిపెట్టక మున్నె కోమల కవితఁ చె
ప్పఁగ నేర్చితిమి ధరాపాలురార !
యన్నమ్ము ముట్టించునంతకు మున్నె దే
శాలు చూచితిమి భూపాలురార !
శతఘంటకవనమ్ము సల్పినచోటు లేఁ
బది కెక్కుడగు ధరాపాలురార !
వెరసిచేయఁగ మేము విరచించినవి లక్ష
పద్యముల్ గలవు భూపాలురార !

తే. గీ. వయసు ముదిరినమీఁద మాదయిన బుద్ధి
నిల్చునో నిల్వదో గాన నేఁడె మాశ
తావధానము చూడుఁడో యలఘులార!
బుచ్చితమ్మయ చిన్నరాడ్భూపులార! 217

ఉ. మాడకు మాడ యెత్తుగల మాటలు నేరిచి సత్కవిత్వమే
మీఁదుగ జోడుఁగాఁ జెవుల కింపుగఁ జెప్పఁగ నేర్చినాము మా
చూడనివారు లేరు మముఁ జూడనివారును లేరు గావ మా
పోఁడిమి బుచ్చితమ్మయవిభూ! కనఁగావలెఁ జిన్నరాట్ప్రభూ! 218

సీ. పినతల్లి పెదతల్లిబిడ్డ లయ్యును సగ
ర్భ్యులరీతిఁ జెన్నారు యోగ్యులార!
రమణఁ గిర్లంపూడి రాజధానిగఁ జేసి
కొవి యేలుకొను రాచగున్నలార!
పులినైన మీసాలు మెలిపెట్టి పెకలించు
చేవ గల్గిన జగాజెట్టులార!
సంగీత సాహిత్య సరసవిద్యల నాద
రమ్ము చూపెడి మహారసికులార!

తే. గీ. కవులపాలిటీ కల్పవృక్షమ్ములార!
నిరుపమానప్రతిభ నొప్పునిపుణులార!
సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల మనవి
నెమ్మదిం బెట్టి వారి మన్నింపవలయు. 219

సీ. సుకవితారసము వాచో పెఱుంగనివారి
కనుపమ కవనమ్ము వినుట గల్గె
సంగీతరసము వాచవి యెఱుంగనివారి
కెనలేని గానమ్ము వినుట కల్గె
దేవతాభక్తి బొత్తిగ నెఱుంగనివారి
కమిత దైవతభక్తి యతిశయిల్లె

అంగనామయమంచు నఖిలమ్మును దలంచు
పుడమి వేంద్లకుఁగూడ బుద్ధివచ్చె

ఆ. వె. కవుల మంచిమంచిగాయనగాయనీ
జనులఁ బిలిచి లోకజననిపూజ
సేయువేళ సభలు సేయించుచో నీవు
చిన్న రాయభూప ! వన్నెకాఁడ ! 220

సీ. పటుతరంబైన వేంకటనృసింహారాయ
పూర్వసంచితపుణ్యపుంజ మనుచు
తులలేని సద్గుణంబులకుఁ దానకమైన
వేంకయాంబాతపోవిభవ మనుచు
వెలమవంగడమందు వినుతికెక్కిన మేటి
యినుగంటివంశ పావనుఁడటంచు
పుణ్యపుంజంబైన బుచ్చిసీతాంబికా
దౌహిత్రిరూప సాధర్మ్యమనుచు

తే. గీ. నిన్ను జనములు గొనియాడఁ గన్నులారఁ
గాంచఁగా నేఁడు మాకుఁ దార్కాణ మయ్యె
రాజగోపాలవెంకటరామచిన్న
రాయభూపాల ! విపులసామ్రాజ్యలోల ! 221

సీ. ఉరువు పట్టువ గబ్బి యిరుకుగుబ్బల చొక్కు
పుం జవరా ల్చెంటిపోటుకన్న
నొడలొక్కటిగ సూదికెడమీని చలినాఁటి
కొంతజవ్వని కౌఁగిలింతకన్న
రతివేళ మెచ్చి మెచ్చితినంచుఁ జెలిమిన్న
తనయిచ్చు నధరామృతమ్ముకన్న
పొలయల్క విడిచి యొప్పులకుప్పయైన నె
చ్చెలి యొనర్చెడి మగపేఁతకన్న

తే. గీ. సొగసు గల మృదుకవిత నీ మొగము చూచి
సంతసే కల్గు నిది యేమి వింత ? భోజ
భూపతివా ! లేక కృష్ణరా ద్భూమిపతివా :
చెప్పుమా, తప్పు కిప్పు డో చిన్నరాయ ! 222

శా. ని ప్పీరీతి మహోత్సవమ్ములపసం దీపింపఁగాఁ జేయు మా
చిన్నారాయని సర్వసంపదలవాసిన్ బెద్దఁగాఁ జేయు మ
ట్లున్నన్ మంచిది లేకయుండినను నిన్నూరూరఁజాటింప మా
కన్నన్ లే రిఁకఁదిట్టులంబడెదుసుమ్మా ! యమ్మ, కామేశ్వరీ ! 223

సీ. వేల్పురాసిరికన్న విభవాతిశయముచే
నలరారునట్టి రాజ్యమ్ముగల్గి
రంభాముఖాప్సరోరమణీమణులకన్న
మేలైన భోగినీస్త్రీలు గల్గి
పాలసంద్రిమ్ములోపలి నిగ్గుపసకన్న
డాలు చెన్నారు గుఱ్ఱాలు గల్గి
యాకాశచుంబితాయతిచేత నొప్పారు
తపసీయ దివ్యసౌధములు గల్గి

తే. గీ. కవులయెడఁ బక్షపాతంబు గల్గి మంచి
బుద్ధిగల్గియు ననుపదవృద్ధి గల్గి
యెసక మెసఁగంగ నీ రాజ్యమేలుకొమ్ము
చిన్న రాయనరేంద్రి ! సుశ్రీమహేంద్ర ! 224

తే. గీ. రాజసం బింత లేక గర్వమ్ము లేక
స్వయముగా దేవిఁ బూజించు నరసులెవ్వ
రిట్టి నినుఁ దక్క దేవి యిం కెవనిమీఁదఁ
జిలుకుఁ గారుణ్యపూరమ్ము చిన్నరాయ ! 225

క. అను సంవత్సర మీరీ
తినె యుష్మైశ్వర్యగరిమ దేవీపూజం

బోసరించుచు నాశ్రితులం
దనుపుచు వర్ధిల్లుమయ్య ! ధరణీనాథా ! 226

—• ఆత్మకూరు చిన్న దొరవారిమీఁది పద్యములు •—

మ. ధరణీనాథులు రాజరాజనుచు, విద్వాంసుల్ బుధుం డంచు, సుం
దరులెల్లన్ మదనుం డటంచుఁ, గరుణాధారుం డటంచున్ బ్రజల్,
సరసుం డంచుఁ గవీశ్వరుల్ పొగడ రాజ్యశ్రీల వర్ధిల్లుము
క్కరవంశాంబుధిచంద్ర ! నిస్తులయశస్కా ! రామభూపాలకా ! 227

మ. కరుణాశీతలదృష్టిపాతమును రాకాయామినీనాథసుం
దరసుశ్లోకము దేహసౌష్ఠవము విద్వత్పక్షపాతంబు రా
జ్యరమాధిక్యము దానవృద్ధియును వాచాసుష్ఠుభావంబు సు
స్థిరమై యొప్పఁగ నేలుమయ్య ! జగతిన్ శ్రీరామభూపాలకా ! 228

మ. సరసంబై శుభమై మనోహరకలాసందర్భగంభీరమై
శరదంభోరుహపద్మ సంభవసతీశానప్రభాపూర్ణిమా
స్ఫురదిందుప్రతిభావిభాసియగుచున్ బొల్పారి యెల్లప్పుడున్
సిరుల న్నినగ విచ్చుఁబండితులకున్ శ్రీరామభూపాలకా ! 229

—• శ్రీనివాసవిలాసమును వినిపించుసమయమునఁ జెప్పినది •—

ఉ. కేవలవైదికుల్ మఱియుఁ గేవలశాబ్దికసార్వభౌములున్
గేవలతార్కికుల్ మఱియుఁ గేవలకావ్యవిదగ్రిగణ్యులున్
గేవలగాయకుల్ మఱియుఁ గేవలు లెందఱునైనఁ గావ్యకృ
ద్భావము నిర్ణయించి రసపాక మెఱింగి సుఖించి మించి వ
హ్వా ! వహవా ! యటంచు ముద మందఁగ నేరరు, కొద్దికొద్ది యా
యావిషయమ్ము లన్నియును నారసి లౌకిక చాతురీమతి
శ్రీవిభవమ్మునన్ జెలఁగి చేటున కాకరమౌ నసూయకున్
భావము లొంగనీ కనుభవమ్మున మించిన మిమ్ముబోఁటి వి
ద్యావిదులౌ రసజ్ఞులకుఁ దదర్శిసముల్ పొడకట్టుఁ; గాళిదా
సే వచియించెఁ గాదె ! తను నెంతయు మూర్ఖులు బాధ పెట్ట భో

జావనిపాలకోత్తమసభాంతరమందుఁ "గవిత్వతత్త్వమున్
భావజుకేళిఁ గూడునెడఁ బంకజగంధులఁ మోవివాచవుల్
చేవగలట్టి చన్నుఁగవచిక్కఁదనమ్మును సొంపునింపును
న్నావిరచిన్ని కన్గొనలవాఁడియు నాననుభూతి లేనిచోఁ
గోవిదులైననున్ దెలిసికోననసమర్థు" లటంచుఁ నిక్క మీ
శీవి జగత్ప్రియమ్మనఁ గడింది రసజ్ఞులయందుఁ గన్పడున్
గేవలశాస్త్రు లెంతయినఁ గ్రిందును మీఁదును బొర్లులాడినన్
భావ మెఱుంగలేరు తల బ్రద్దలఁకొట్టుక పోరి చెప్పినన్;
శ్రీ వెలయంగ సత్కవిత చెప్పెడివాఁ డనఁ బండితుండునుం
గావలె లౌకికోత్తరుఁడుఁ గావలె బుద్ధివిశేషధుర్యుఁడుం
గావలె భోగి యోగియును గావలెఁ గొంటెలలోనఁ గొంటెయుం
గావలె మంచిచెడ్డ యనకన్ సకలమ్ము నెఱుంగఁగావలెన్;
గావున నందఱున్ గవులు గాఁదగ రట్టి కవీంద్రుభావమున్
గేవలు లాదరింతురె? యొగిన్ వగలాఁడి రసానుభూతికిం
ద్రోవ యెఱుంగనట్టి యొకనూతనవైదిక సార్వభౌము కె
మ్మోవిని నొక్క వాఁడు మొగమున్ గడకొత్తి "యిసీ! తుథూ, తు థూ!
సీ! వెఱిదాన! మంచియును జెడ్డయు నేర వపాత్రురాల! నా
పావనమైనయోష్ఠమును బాడుగఁజేసితి వింకఁ గాశికిన్
బోవలెఁ బంచగవ్యమును బుచ్చుకొన న్వలె" నంచుఁ దిట్టుగా
నీ "వగలాఁడి చేష్ట లివి యీగతినుండు" నటం చెఱుంగునే?
భావజతుల్యరూప! కవిపండితనుత్యయశోవిశాల! నో
మావనినాథపుత్రి! భవదాజ్ఞ శ్రమంపడి చెప్పినట్టి యీ
పావనమైన గ్రంథమును బట్టి పలార్చి కలంచునట్టి దు
ష్కోవిదకోటితోఁ దగులుకొల్పక మంచి రసజ్ఞులైన వి
ద్యావిదులన్ యథార్థగతితత్పరులన్ బిలిపించి చక్కఁగా
భావము నిర్ణయించి పరిపాటిగ మమ్మును గారవించి మీ
కోవిదులందుఁ జేర్చుకొనఁగోరెదమయ్య! వృథావివాదకున్

భావము జొన్పమయ్యా ! వెదపర్శీక్షల కోపువఁ జాలమయ్యా ! మో
దావహమైన ప్రశ్నలకు నచ్చగ నుత్తరమిత్తుమయ్యా ! రా
జా ! వినలేనిమూర్ఖులు రసంబు విసంబుగఁ జూతురయ్యా ! మా
కీవల కొక్కవత్సర మదిందుకుఁ బట్టెగదయ్యా ! రామరా
మా విసువెత్తుచున్న దిఁక మందులఁ జేర్పకుమయ్యా ! మంచి దీ
దేవిరిగొట్టుప్రశ్నలకు ఫీవరుల్లొప్పి సహింతురయ్యా ! మా
చేవ మెఱుంగుమీ యెదుటఁ జెప్పెడి దేటికి మాటిమాటికిన్ ? 230

ఉ. మమ్ము నెఱింగి మాదగు శక్తిమమ్ము నెఱింగి రచించినట్టి గ్రం
థమ్ము నెఱింగి దేశపువిధమ్ము నెఱింగి యనుగ్రహించి వే
గమ్ముగ గ్రంథమున్ విని తగన్ మముఁ బంపవలెన్ "శుభస్య శీ
ఘ్రం" మ్మనఁగావలెన్ బరుల కష్టసుఖమ్ము లెఱుంగఁగావలెన్. 231

సీ. చెవులునుం జవరాలి చిన్నారి పొన్నారి
ముద్దుపల్కులకునై మొగమువాచె
కన్ను లాననబోఁడి చిన్ని వెన్నెలమోము
మురువుచెయ్వులకునై మొగమువాచె
చేతు లా వాల్గంటిజిల్గుబంగరు రంగు
పొగరు గుబ్బలకునై మొగమువాచె
నాలు కా వగలాఁడి తాలునుంజిగురాకు
మోవితేనెలకునై మొగమువాచె

తే. గీ. మేను నాముద్దుసుద్దులమించుఁబోఁడి
సొగసుకీల్ జడపేట్లకై మొగమువాచె
పోయి వచ్చెదమయ్యా ! నీ పున్నెమాయెఁ
బంపఁగదవయ్యా ! యాత్మకూర్పార్థివేంద్ర ! 232

—• గ్రంథమును వినునప్పుడు కుత్సితాక్షేపణలను జేయువారినిగూర్చి చెప్పినది •—

మ. అలశ్రీహర్షుఁడు వేదవాక్యముల కన్యాయార్థముం జెప్పి బా
ములపాలై చెడె, లుప్తమాసమును వమ్ముంజేయఁ బోరాడి పే

రలుకన్ జెందినయట్టి విశ్వపతి పాదాయెన్ బ్రమాణమ్ముగాఁ
గలదే, నీ వనినట్టి దోషమిట? వక్కాణింపు మింతేటికిన్. 233

—• అసూయా గ్రిస్తులను గూర్చినది •—

ఉ. ఔనె యసూయ! నీదయిన యాగడమెల్ల నెఱుంగ నాయె, నీ
దీనత తెల్లమాయెఁ ద్వదధీనుల దుర్గతి స్పష్టమాయె, నీ
హానికరంపుఁ జేష్ట లవి యందఱకున్ విశదమ్ములాయె, నీ
జ్ఞానము గాననాయె; నినుఁగాంచిన కార్యము చక్కనాయె, నీ
మానము గాలిపోను! దగుమన్నన గల్గు ప్రశస్త రాజసం
స్థానములందుఁ బూజ్యత నెసంగెడి పండిత మండలిన్ నివా
సానుగుణమ్ముగాఁ దలఁచె దయ్యది మంచిదిగాదు; నిన్ను నీ
కేనొకమాట దెల్పెద; నదేమన ధర్మ్యములైన రాజసం
స్థానములన్ వసించు బుధసత్తములన్ గలఁగించి యన్యులే
దేనొకసత్ప్రబంధము నహీనరసమ్ము లెసంగఁ జెప్పినన్
గాని త్వదీయ చేష్టల వికారముచేఁ గయి పెక్కఁజేసి యు
ద్దానగుణమ్ము వోవిడిచి "తప్పులు చొప్పడఁజేతు" నంచు నెం
తేని యహంకృతిన్ జొనిపె; దెయ్యెడలం దొసఁగుల్ పొసంగ క
న్యూనగుణాతిరేకమున నొప్పెడి మేటి ప్రబంధమందు న
జ్ఞానికిఁగాని జ్ఞానికి దొసంగు లెసంగునె? నీదు ప్రేరణం
బూని గుణంబు దోసమని బొంకినఁ బోవునె? తక్కపండితుల్
దానిగుణాగుణంబుల విథం బది బైటకుఁ బెట్టరే? నిజం
బేని యొకండు కాదనిన నేమగు? వెన్నెల చూచి పంకజం
బూనునె మోద? మంతటనె యొల్లకు నయ్యది నింద్యమౌనె? కా
నీ నిను మెచ్చవచ్చుఁ ద్వదధీనులు లోకులొనర్చు నిందకుం
గాని యసత్య మాడుటకుఁగాని యమార్గములందుఁ బోకకున్
గాని యయుక్తవర్తనకుఁ గాని పరాకృతిం బొనర్పఁగాఁ
గాని ఖహమ్మునందయినఁ గాని పరమ్మునఁ గాని నందియం

బూనవు పాపమెంచరు మహోద్ధతులై చరియింతుర్; దానికిన్
స్థానబలంబె కారణము, తత్ స్థలమున్ విడనాడి యన్యసం
స్థానము పొందఁ బోయినఁ బవంపడి వారల శక్తి సంపదల్
గానఁగరావె ? వారి ననఁగాఁ బనిలే దిది నీ మహత్త్వ మే
మైనను భూమి పుట్టినది యాదిగ నిన్ గ్రహియించినట్టి యె
వ్వానికిఁ గీర్తివచ్చెఁ ? బరవంచన సేయఁగ నెంచి దానిచేఁ
దానె వ్యథాగతిన్ మదినిఁ దద్దయునుం బెగులూని సత్కళా
హీనతఁ గాంచి సిగ్గువడి యెంతయుఁ జింతఁ గృశించు, నంతియే
కాని నినున్ గ్రహించిన యొకండును మెప్పును బొందలేఁడు; వి
ద్వాంసు పరస్పరమ్ము దమ యాత్మ లెఱుంగఁగలేక పంతముం
బూని నిరర్థకమ్ముగను బుక్కుటివాద మొనర్చి వాస సం
స్థానములందు రాజుల కసహ్యత పుట్టఁగఁజేయు పండితా
జ్ఞానులవల్ల విద్యలకు సత్కృతి దప్పఁగనున్న దింతకున్;
భానునిమీఁద మంచుగతి బైబడఁజేసెను, తారతమ్యముల్
గానఁగనీవు నీదయిన గర్వము సాగునె మేటిచోటులన్ ?
ఛో, ననుదాల్చెనేని బుధపుంగవుఁడున్ దగు మంచిచెడ్డలన్
గానక రిక్తుఁడై యశముగాంచక తాఁ జెడిపోవు నిచ్చలున్. 234

—• బహుమానసమయమునఁ జెప్పినవి •—

చ. పనిగొని విన్ము, కంఠమునఁ బ్రాణము గల్గిన యంతలోన నో
జనవర ! యింతకన్న సరసమ్ముగ దీనిఁ దెలుంగు చేసినన్
వినయమునన్ నమస్కృతులు వేయొనరించి భవద్వితీర్ణమౌ
ధనమఖిలంబు నాతనికి దానముచేసి తరింపకుందు మే. 235

ఉ. పానకమందుఁ బుల్లవలెఁ బండితకోటుల కిచ్చువేళ నే
మానవుఁడైనఁగాని చనుమానమునన్ బహుమానమందునన్
న్యూనత గల్గఁజేయుటకు నూల్కొనుఁ దద్వచనమ్ము లెక్కనే ?
దానమునందుఁ గర్ణునకు దాఁటిన చేతులయొద్ద భూవరా ! 236

శా. ఊరేగించుట యూరులిచ్చుట మహాయోగమ్మె చెన్నార వే
యాఖుల్ బంగరుభూషణమ్ములు మణీహారమ్ము లిత్యాది సు
శ్రీ రంజింపుట. వేయునేల ? కవిదారిద్ర్యమ్ము పోఁగొట్టు సీ
తారామావనిపాల ! వేళ యిది నీదాత్మృత్వముం జూపుమా ! 237

ఉ. నూటపదార్లు తెచ్చినవి నూటికి నెక్కుడుగాన మాకు వే
నూటపదార్లుమిచ్చు టది నూతన, మెంతకుఁ జాల వీవు ! మేల్
హాటక మీయలేవా ! మణిహారము లీయఁగలేవా ! నీకు వే
నూటపదార్లు లెక్కయగునో, యటు కాదా ! నృపాలశేఖరా ! 238

మ. ఒక సంవత్సరమాయె నీదయిన పేరూహించి యూహించి "తా
రకమంత్రం" బని నిష్ఠఁబూని జపముం బ్రారంభముంజేసి నే
టికి సిద్ధించె, మదీయదేశనృపకోటిశ్లాఘ్యమౌ ఠీవి యిం
తకుఁబాత్రంబగు నీవి చూపవలె సీతారామభూపాలకా ! 239

ఉ. రాజులసొమ్ము రాళ్ళ' కని బ్రాహ్మణులాడెడు మాట కర్థ మో
రాజవరేణ్య ! 'యెంతయుఁ దిరమ్ముగ తాళ్ళవలెం జెలంగు వి
భ్రాజితసత్కృతీంద్రముల పా' లని లక్షణఁ జెప్పఁజేసి రా
భోజుఁడు కృష్ణరాయలును బూర్వపురాజగు విక్రమార్కుఁడున్. 240

మ. "రుకు" నేతెంచి నిజామురాజులను నీరూఢిన్ బ్రివర్తింపఁజే
సికదా యేగెను, నీవు "సత్కృతులకున్ జేసాచురాజన్యు లి
ట్టిక్రియన్ బూజలొనర్పుఁడీ సుకవికోటిన్ మేటిగా" నంచు బో
ధకమౌ ఠీవి నొనర్పఁగావలయు సీతారామభూపాలకా ! 241

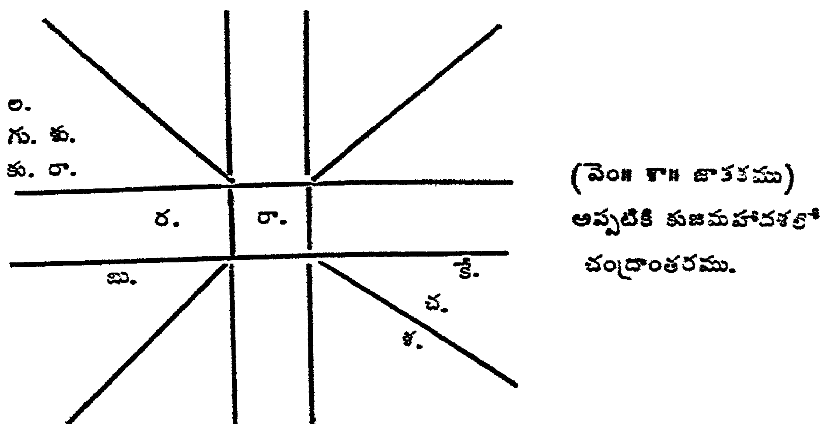
క. నీవంటి రాజమణికిన్
గోవిదు లెల్లరును మెచ్చుకొనఁ గృతి నిడియున్
భూవర ! యిం కొక్కరునిన్
జీవికకయి దేవిరింపఁ జెల్లునె మాకున్ ? 242

ఉ. "పొట్టకుఁ బుట్టెఁ" డంచు జనముల్ వచియింతురు మాదుసీమ, మా
పుట్టెలునాల్గు మీకు నొకపుట్టెఁడు, భార్యలతోడఁ గూడ మా

పొట్టలు నాలుగింటికినిఁ బుట్టెఁడుధాన్యము వచ్చు మాన్యపుం
బట్టు నొసంగ నీవు తగవా! గ్రహియింపఁగ మేము చాలమా. 243

ఉ. దగ్గరనున్నవారల విధమ్మున మమ్మును గారవింపఁగాఁ
దగ్గకృతిన్ రచించి బుధతల్లజు లెల్లరు మెచ్చ నిచ్చి మే
మొగ్గతిమిడ్డ చేతుల, నహో! యన మా కిదు మగ్రహారమున్
దగ్గనె యింతమాత్రమునఁ దామరతంపరగాక భూవరా! 244

తే. గీ. కుజుఁడు భూకారకుండటఁ గుజునిలోన
రాజఁట యతండు వసతిధర్మమ్మునందుఁ
జేయనఁట భూమిలాభముచేయకున్నె?
జ్యోతిష మబద్ధమొనరింపఁ జనునె, రాజ! 245

(వెం॥ శా॥ జాతకము)
అప్పటికి కుజమహాదశలో
చంద్రాంతరము.

— సెలవుసమయమునఁ జెప్పిన పద్యములు —

మ. కరినెక్కించితి వృత్తినిచ్చితివి బంగారంపుహారమ్ము లం
బరముల్ నేల్వాలు నూఱులాఱులును సమ్మానమ్ముగావించి మా
తరుణుల్ సంతసమందఁ జీరలు ప్రశస్తంబైన వర్షించి యా
దరముం జూపితి సంతసించితిమి సీతారామ భూపాలకా! 246

ఉ. ఏనుఁగు నెక్కినాము ధరణీంద్రులు మ్రొక్కఁగ నిక్కినాము స
న్మానములందినాము బహుమానములన్ గ్రహియించినార మె
వ్వానిని లెక్క పెట్ట కనివారణ దిగ్విజయంబొనర్చి ప్ర
జ్ఞానిధు లంచుఁ బేరు గొనినారము నీవలనన్ సరస్వతీ! 247

—• నాల్గవ సంవత్సరం గద్వాల •—

మ. గదవాలాఖ్య పురీసురాధిప దిశాఘంటాపథ ప్రాంతవా
స దశాభాసురమై సమస్తజనులన్ సంతుష్టి గావించి మే
ప్పాదవన్ వర్తిలు నీకు నింబ మొకఁ డోహో! యెట్లు తోడయ్యె? సౌ
ఖ్యదమా, చూతమ! రామభూపతికి రంగారెడ్డి తోడౌగతిన్. 248

— గ ద్యము —

ఇది శ్రీ....కింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలకవానిని
బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతివేంకటేశ్వరులచే రచింపఁ
బడిన నా నారా జ సం ద ర్శ న మ్మ న ం దుఁ
బూ ర్వా ర్ధ ము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

నానారాజసందర్శనము, ఉత్తరార్ధము

రెండవ సంవత్సరం కిర్లంపూడి.

చ. హితుల్ పురోహితులు బుధు లహీనవచోవి భవాభిరాము లు
న్నతులు కవీశ్వరుల్ యశమునందగు మిత్రులుఁ జుట్టుముట్ట సం
గతముగ నెల్లలోకములు గాచెడి శక్తినిఁ బూజసేయు నీ
ధృతి జగతీత్రయమ్ము౽నను దెంపరియై చరియించు భూపతీ! 1

క. అవనీ నాయకులుం గల
రవనీనాథులకు నెక్కుడై యొప్పెడి వై
భవములునుం గల వయినన్
గవులకు నీవంటినృపతి కన్పడఁడు నృపా! 2

ఉ. అన్నిటికేమిగాని నిజమాడెద నా గురువాన మేలుమేల్
చిన్ననృపాల! యెక్కుడగు శ్రీఁదులఁదూఁగియు నొక్కసారి విన్
గన్న మనుష్యునిన్ మరలఁ గన్గొనినంతన పల్కరింతు విన్
బన్నినబమ్మ వేతొఁకడు, పార్థివులం దిటులెందుఁ గల్గునే! 3

తే. గీ. ఇతర దేశాధిపులఁ జూడనేగి యచటఁ
గలుగు నుష్ణంపుఁ గన్నుల కాఁక నేఁడు
నీ శరీర మహాస్తపనీయభాను
రాంజనముశోఁకఁ గడుఁ జల్లనయ్యె భూప! 4

ఉ. "కోడలు నత్తయున్ మిగులఁ గోరికలీరికలెత్త నొక్కెడన్
గూడి వసించుచుండుటొౕనఁగూడ" దటంచు వచించుచుందు రీ
వోఁడిమి విద్యకున్ సిరికిఁ బుట్టిన యిల్లుగ నొప్పు నీ సభన్
జూడఁగ నన్యథాగతికిఁ జొన్పెడిఁ జిత్తముఁ జిన్నభూపతీ! 5

ఉ. ఏపునుజెందనీ మఱియు నెంతయు సంపదఁబొందనీ కడున్
రూపమునందనీ మఱియు రూఢికి నెక్కుయశంబు గాందనీ
భూపతులందు ధైర్యమునఁ బోల్పఁగ నీ కెనలేరు చిన్నరా
యా! పరిపూర్ణసౌఖ్యముల నందెద వందునఁజేసి నిచ్చలున్. 6

చ. జనని జగద్విరోధిజనసంహరణప్రవణప్రభావమో
హిని పరతత్త్వరూపిణి మహేశ్వరి కామితదాత్రియౌ జగ
జ్జనని విధాత్రి నీ కధికసంపదలిచ్చి సతంబు నా సుద
ర్శనునివిధమ్మునన్ బ్రియమెసఁగఁగఁ బ్రోవుతఁ జిన్నభూపతీ! 7

ఉ. ఎన్నఁగ సర్వభూపతుల నెన్నికలోఁ దలఁదాటి యీగిలో
నున్నతిలోనఁ బెద్దయనను న్న నినున్ మది శంకఁ దక్కుచున్
జిన్ననృపాలుఁడంట కవిశేఖరులందఱి కెన్న నీదుపై
నున్న స్వతంత్రభావమని యోపిక సేయుము చిన్నభూపతీ! 8

మ. పరదేశజ్వరబాధచేత మిగులన్ బ్రాల్మాలి నానాఁటికు
క్కఱె మా యాశుకవిత్వధార, యది నిన్ గన్గొన్నమాత్రనఁ జం
దురునిన్ గాంచిన చంద్రకాంతమణినాఁ దోరంబుగాఁ గొంత కొం
త రసమ్మౌం గనుచున్న దిప్పటికిఁ జిన్నారాయభూపాలకా! 9

మ. అనుసంవత్సరమున్ యథోక్తముగ బల్యాదిక్రియల్ వొప్పడం
గను బూర్వమ్ము సుదర్శనాదినృపతుల్ గావించుచందమ్మునన్
దనివిందీఱెడి పూజ నీకతమునన్ దాఁ గాంచు నీదేవి నిన్
ధనపుత్రుంబలెఁ బోచు నెల్లపుడు చిన్నారాయభూపాలకా! 10

సీ. సత్యవ్రతునిఁ బ్రోవఁజాలె నేజగదంబ
యఖిలవిద్యాప్రౌఢి నందఁ జేసి
యలసుదర్శనుఁ బ్రోవఁ గలిగె నేజగదంబ
నేలనాల్గుచెఱంగు లేలఁ జేసి
శ్రీరఘురామమూర్తిని బ్రోచె నేయంబ
రిపుని రావణుని హరింపఁ జేసి

బ్రహ్మాదిదేవతాప్రభుల సంరక్షించె
నేయంబు నృష్ట్యాదు లెఱుఁగఁ జేసి
తే. గీ. అట్టి పరశక్తిమహిమంబు నరసి పూజ
సేయు నినుఁ బ్రోవకున్నె బల్ సిరులొసంగి
యింతకన్నను మఱియు నింకింతకన్నఁ
జిన్నరాయనరేంద్ర! సుశ్రీమహేంద్ర! 11

మ. నిరు దేతెంచినయప్డు పద్యములఁ గొన్నింటిందగన్ జెప్పి శ్రీ
కరుని న్నిన్నుఁ బ్రశంసచేసితిమి వేడ్కల్ మిన్నుముట్టంగ, మా
కఱ వద్దానను దీఱదాయె నవు, డాకర్వెల్లఁ దీఱంగఁ గొం
త రహిన్ నేఁడు ప్రశంస చేసెదము చిన్నారాయభూపాలకా! 12

మ. ఇనుఁ గంటిన్ నినుఁ గంటి భేద మొకయింతేనిన్ గనన్ రాదు, సో
మునిఁగంటి న్ననుఁగంటి భేదము లవమ్మున్ గానగారాదు. మే
ఘునిఁ గంటి న్ననుఁగంటి భేద మరయన్ గోరంతయున్ లేదు, మీ
యినుగంట్యన్వయ మెంత చేవగలదోయీ! చిన్నరాయాధిపా! 13

చ. ప్రియము నయమ్మునన్ సొబఁగు పెంపెసఁగన్ వినుమయ్య! యుచ్చిత
మ్మయ నరపాల! యెక్కుడగు మన్ననఁ దమ్మిఁడు నీవుఁగూడి యు
ద్భ్రయముగ మావధానము గరంబును జూడఁగ నిచ్చ నేయరా
దె? యిది యశస్కరం బనుచుఁ దెల్లమకాదె! నృపాలకోటికిన్. 14

తే. గీ. నిరుడు మా యవధానంపు నేర్పు చూడ
ననుమతించియు రాజకార్యపరిసక్తి
బొసఁగుటంజేసి యది "పోస్టుపోను" జేసి
రది యిపుడు తీర్పవలయుఁ దమ్మయన్నృపాల! 15

క. నిరు డూరకున్న కారణ
మరయఁగా విను, మేన్నృపాలు నరయుటకై మే
మరిగిన నదేమొ! తొలివ
త్సర మవధానసభ లేదు చర్చింపంగన్. 16

క. అందఱురాజు లొనర్చిన
చందమునకు మాఱురీతి సంధింపక యా
నందముగ శతవధానకృ
తిం దగఁ గనుఁగొనుట కనుమతింపఁగరాదే? 17

సీ. శంఖచక్రగదాది సాధనమ్ములు దాల్చి
హవణించు నాల్గు బాహువులతోడ
క్రొక్కాఱుమెఱుఁగునాఁ గొమరారు పదియాఱు
వన్నెబంగారు దువ్వలువతోడ
మగరాలనత్తు పెన్నిగనిగల్ నగఁజాలు
సొగసుగల్గిన చిన్ని నగవుతోడ
తనతోడఁదులఁదూఁగఁదగు నొయారముగల్గి
యలరారు నెయ్యంపుఁ జెలులతోడ

తే. గీ. భక్తులకు నెల్లవేళఁ జూపట్టు జనని
సిరుల దయచేసి మిమ్ము రక్షించు నెపుడు
శ్రీమ దిమగంటి వంశాబ్ధి సోములార!
బుచ్చితమ్మయ చిన్నరా డ్భూపులార! 18

సీ. బంగారు సింగారముం గాఱు మీ దేహ
ములసౌరు బలులన్న చెలువు దెలుపు
తమ్మి రేకులతోడ దొమ్మియుద్ధము సేయు
మీ కన్ను లాకర్ణమితము దెల్పు
మాటమాటకుఁ దేట మూటగట్టెడు మీదు
పల్కులు సురగవీపటిమ దెల్పు
చంద్రబింబముతోడ సఖ్యమ్ముసేయు మీ
మోములు రామాభిరామతఁ దగు

తే. గీ. పండితులకును జగతిలోఁ బామరులకు
వేఱె వర్ణింపవలెనె మీ వితరణంబు?

శ్రీమ దిసుగంటి పంశాబ్ధిసోములార !
బుచ్చితమ్మయ చిన్నరా ద్భూపులార ! 19

ఉ. మేరువునందుఁ జెన్నలరు మిక్కుటమైన పసిండి చాలునో !
తారకశైలదుర్గమున దండిగ నొప్పెడి వెండి చాలునో !
గారవ మొప్ప నీవు కవికాంతులకుం దగ నిచ్చువేళ నీ
చేరువనుండెనే నొకటి చేతికి నడ్డమె? చిన్న భూపతీ ! 20

చ. ఇతర నృపాలకుల్ శతములిచ్చెడివేళను గల్గుమోవ మా
ప్ర్వతికెనివాసమైన నిను దేటి కనుంగొనినంతఁ గల్గు ని
చ్చ్వతజీముదం బదింత యనుచున్ వివరింపఁ దరంబె? సుందరా
కృతి వధికాదరోదయుఁడ వీగిని మేటివి చిన్న భూపతీ ! 21

మ. స్మరునిం జూడని గొప్పలోపమును రంభాజారునిన్ జూడ మిన్
ఉరదృష్టమ్ము జయంతుఁ జూడమను కందున్ నిత్యసంపూర్ణుఁ డిం
దురునిం జూడని నేగియున్ జెలులకున్ దోడ్తోడనే తీఱు సుం
దరునిగా నిన్ గనుఁగొన్న మాత్రమునఁ జిన్నారాయ భూపాలకా! 22

శా. "దారిద్ర్యజ్వరమున్ హరించుటకు విద్వద్వైద్యుఁ డి క్కంటి చి
న్నారాయాభిధమైనమం దొకటి విన్నాణమ్ముగా మంచి బం
గారమ్మంగొని చేసె ధాత యదియుం గన్నంతనే పాయు న
ద్దారిద్ర్యం" బని చాటు నీ యశము విద్యాభోజ ! చిన్నాధిపా ! 23

మ. కరుణాశాలినివంచు నిన్ గొలిచినన్ గార్యంబు చేకూరు ట
బ్బురమే యంచు మదిం దలంచుకొని నిన్ బూజించుచిన్నావనీ
వరునిన్ బ్రోవక యుంటివేని నిను అవ్వన్ జేతు మోశాంకరీ !
గురుఁడున్ దైవములేఁడు సత్కవులకుం గోపంబు రా నీకు మీ ! 24

సీ. ఏకరంభాశుభాలోకంబు నాకం బ
నేకరంభాశుభాలోక మిద్ది
ఏకైక బుధ కవిశ్రీకంబు నాకం బ
నేక సత్కవిబుధ శ్రీక మిద్ది

ఏకవాసవ చాతురీకంబు నాకం బ
నేక వాసవచాతురీక మిద్ది
ఏకనిర్జరగవీశ్లోకంబు నాకం బ
నేక నిర్జరగవీశ్లోక మిద్ది
తే. గీ. అనుచు నిర్జరలక్ష్మి దా నరసి మీదు
కొలువు లోపలనే పాదుకొని యెసంగె
శ్రీమ దినుగంటి వంశాబ్ధి సోములార!
బుచ్చితమ్మయ చిన్నరా డ్భూపులార! 25

సీ. కోటిసూర్యులకాంతి గోటమీటఁగఁజాలు
దంష్ట్రైన కాంతిపుంజంబుతోడ
చండముండాది రాక్షసరాజసంహార
కారకంబైన బింకంబుతోడ
పార్శ్వద్వయ స్థాయి భక్త పరిసారితా
కృత్రిమసద్దయాదృష్టితోడ
శ్రీ గిరిజాముఖ ప్రేయసీసంయుత
హరిహర బ్రహ్మాది సురలతోడ
తే. గీ. పోతురక్కసుతోఁ బోరి పొలియఁజేసి
జగము లేలిన చల్లనిజనని శక్తి
సిరులదయచేసి మిమ్ము రక్షించుఁగాత
బుచ్చితమ్మయ చిన్నరా డ్భూపులార! 26

సీ. చక్కఁదనమునందుఁ జర్చింపఁగాఁ జెక్క
వింటివా రంద ఱిన్గంటివారు
శత్రువిజయమందుఁ జర్చింపఁగా బేసి
కంటివా రంద ఱిన్గంటివారు
గాంభీర్యమందు సాగరమందు మోకాలి
బంటివా రంద ఱిన్గంటివారు

సర్వకార్యములందు సంపూర్తిగా నొంటి
పంటివా రంద చెప్పంటివారు
తే. గీ. వారిలోపల మణిపూసవంటివాఁడు
తొంటిరాజుల సీగికో గెంటువాఁడు
మింటికెని నేలకును గీర్తినంటువాఁడు
శ్రీకరాకారసుకృతి మా చిన్ననృపతి. 27

సీ. సత్కీర్తికెనయఁగా నెగడిన తెల్లపూ
వునకు సుగంధమ్ము పొలియఁజేసె
సత్ప్రతాప మెనయఁగానెగడిన సుమబాణు
సిడము నక్కటిలోఁ గలయఁజేసె
సద్ధైర్య మెనయఁగా నెగడిన బంగారు
పర్వతంబును నేలఁ బాఁతిపెట్టె
సత్త్యాగి కెనయఁగా నెగడిన ధారాధ
రంబును దగ నీరదంబుఁజేసె
తే. గీ. జగతి నెక్కుడువారితో సమతగోరు
నల్పులకు ధాత గర్వంబు లణఁపకున్నె?
రాజగోపాలవేంకటరామచిన్న
రాయభూపాల! విపులసామ్రాజ్యలోల! 28

ఉ. ఈపికవాణి నేయుకృతు లెంతయు వర్ణనసేతునన్న నా
కోపికలేదు గాని యవియున్ గణియింపఁగ రావు నిక్క మా
యేపున నాఫణిస్వరము నింకొకమా టీఁకనొక్కమాటటం
చోపిక గల్గెఁ జూచుటకు నోనరనాయక! చిన్నభూపతీ! 29

సీ. చెక్కుపైఁగల చిఱుచెమటబిందులతోడ
జూకాలముత్యాలు జూదమాడ
పైఠిణీరైకలోఁబడియు సందుగొని చం
దోయి సభ్యులఁ దొంగి తొంగిచూడ

చందోయి తాఁకుచే జడిసిన మెడకంటి
తలదాఁటి పాఱిపోఁదలఁచుచుండ
సరిగంచుగల పైఁట చెఱఁగు మేల్నడికట్టు
మలయమారుత సౌఖ్య మొలుకఁజేయ

తే. గీ. కందుకక్రీడ మంచి నాగస్వరంబు
సోయగము మించు గచ్చనకాయ లాట
పూలకోఁతయు మొగ్గలు మొదలు పనులు
చేసె నీసాని యిన్గంటి చిన్నరాయ ! 30

ఆ. వె. మేటిరాజ వయ్యు మిత్రుండ వైతివి
మాగృహములు సిరులఁ దూఁగకున్నె
రాజు మిత్రుఁడన్న రాణ కవీంద్రుల
కున్న యదియకాదె, చిన్నరాయ ! 31

మ. నిను నెల్లప్పుడు నాశ్రయించెడి బుధానీకమ్ములన్ సంతతం
బును నీ వేగతిఁ బ్రోవ నెంచెదవొ సంపూర్ణానురాగమ్మునన్
దను నేఁటను బూజసేయు నిను నేతద్రీతి రక్షింపఁ గ్రి
న్నన నద్దేవి కెఱుంగఁ జేసెదము చిన్నారాయభూపాలకా ! 32

ఉ. రాజులలోన సంపదల రాజిలువారలు లేరె? నీవలెన్
దేజమునొంపు పెంపు జగతి న్నుతికెక్కఁగఁ బూర్వకాలమా
భోజునిరీతి సద్యశము వొందఁగ నేరరు కాని, వహ్వారే !
రాజ ! మనోజతేజ ! కవిరాజిమణిస్తుత ! చిన్న భూపతీ ! 33

సీ. సగపాలు సౌఖ్యంబొసంగి జారుని వీడి
చనసాఁగు నొక్క విశాలనయన
మోము మోమునఁ జేర్చి ముద్దాడి బతిమాలి
మెల్లనఁజను నొక్క పల్లవోష్ఠి
నీవి విప్పెడి జారునికరం బవలఁ ద్రోచి
పరుగిడు నొక్క శంపాలతాంగి

ప్రేమఁగౌఁగిటఁ జేప్పు ప్రియు నొప్పఁజేసిపో
వఁగఁ జొచ్చునొక్క బంభరసువేణి

తే. గీ. తమ మెసంగెడి సంకేతితస్థలముల
యందుఁ గ్రీడించు నభిసారికాంగనలకుఁ
ద్వద్యశశ్చంద్రికల కెంత తలఁకవలనెఁ ?
చిన్నరాయనరేంద్ర ! సుశ్రీమహేంద్ర ! 34

సీ. కఱపు దీఱఁగఁ జేయు కవనమ్ముగలవారి
చెఱఁగుబంగారు మా చిన్నరావు
శాస్త్రప్రసంగంబు చర్చింపఁగలవారి
చెంబులో ధనము మా చిన్నరావు
సంగీత విద్యా ప్రసంగంబు గలవారి
చేతిహొంబట్టు మా చిన్నరావు
అభినయమ్మున నేర్పు నందంబు గలవారి
సెజ్జపై పైఁడి మా చిన్నరావు

తే. గీ. అంచు జగములయందు నీ యశము చాటు
చున్నదయ్య ధరాపాల ! చిన్నరాయ !
సుఖముగానున్న దే మేగి చూచినాము
సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల మేము. 35

శా. కన్నారన్నినుఁ గన్న కామినులకున్ గంజాస్త్రుచే బాధ నీ
యౌన్నత్యంబు నుతించు సత్కవుల కాహా ! పారవశ్యంబఁ టో
చిన్నారాయనృపాల ! నీ వెవరి మంచిం జూచుచున్నావు ! నీ
పున్నెంబిట్లు జగత్ప్రసిద్ధి గనునేపుం గీర్తియున్ గల్గుటన్. 36

సీ. దీనాననమ్ముతో దేవనాధునివంక
లోఁతుగాఁ జూచెఁ బులోమతనయ
అభినయించుచుఁ జేతులాడక రంభయు
నిలువున నీరయి నిలిచిపోయె

భూలోకమున కేను బోయి వచ్చెదనంచు
నెలవుగోరెను లక్ష్మి జలజనయను
నశ్విని నక్షత్ర మతిభీతిచేతఁ గు
టుంబవైరంబు చేటునకు జంకె

తే. గీ. నల జయంతుని యక్షరాజాత్మజాతు
సాంగమదనాశ్వినేయుల రంగుఁ గాంచి
స్వారికై నీవు వేంచేయుసమయమందుఁ
జిన్న రాయనరేంద్ర ! సుశ్రీమహేంద్ర ! 37

ఉ. మంగళరీతి గాయకసమూజము పాడెడిపాటలా ! శుభా
పాంగతరంగరంగహృదయంగమసంగధనాంగనాకలా
సంగతులా ! ముదంబెద కొసంగెడి పండితమౌళిగోష్ఠులా !
రంగగు నెల్లరీతులఁ గరమ్మను నీసభ చిన్నభూపతీ ! 38

సీ. ఆకారసర్వస్వ మరయ జేజేరాజి
చంటివాఁ డొకఁడు నీవంటివాఁడు
అరిపురవిజయమ్ము నందెన్నఁ గొండరా
వింటివాఁ డొకఁడు నీవంటివాఁడు
ఆశ్రితావనకృప నరయఁ గల్మిలకల్కి
యింటివాఁ డొకఁడు నీవంటివాఁడు
ఐశ్వర్యవిభవమ్ము నరయఁగా నెక్కుడు
కంటివాఁ డొకఁడు నీవంటివాఁడు

తే. గీ. గాని యితరులు నీకెనగారు తలఁప
భాసురాకార ! వేంకయాంబాకుమార !
రాజగోపాలవేంకటరామచిన్న
రాయభూపాల ! విపులసామ్రాజ్యలోల ! 39

ఉ. చందురుఁ డింద్రు కొందఱు, వసంతుఁ డితండని కొంద ఱందు రా
యింద్రుఁ డటంద్రు కొంద, ఱల యిషుశరాసనుఁ డంద్రు కొంద ఱీ

చందమునన్ జగమ్ము పలుచాయలఁ జోలిక వెంచుఁగాని నీ
యందమునన్ శతాంశమున కందరు వారలు చిన్నభూపతీ ! 40

సీ. "ఊరేగవలె నీ శుభోత్సవమ్ములవెంటఁ
గాళ్లలోపల శక్తిగల ఫలమ్ము
చూడంగవలె నీదు సుందరాకారమ్ము
కన్నులలోఁ జూపగల ఫలమ్ము
ఎన్నంగవలె నీమహోన్నతవిభవంబు
కవులకుఁ గవనమ్ముగల ఫలంబు
పాడంగవలె నీదుపదముల నెంతయు
గాయకులకుఁ బాడఁగల ఫలమ్ము

తే. గీ. కాదె" యని భృత్యులును స్త్రీలు కవులు గాయ
కులును నిన్నె నుతించుచుఁ గులుకుచుందు
రాజగోపాలవేంకటరామచిన్న
రాయభూపాల ! విపులసామ్రాజ్యలోల ! 41

సీ. చెలికాని సూర్యునిఁజేరియు వితత ప్ర
భాయుక్తిఁ జెన్నొందఁ బరఁగువాఁడు
సంతతభోగీంద్రసహితుఁడయ్యును వింత
వింతకళలచేత వెలయువాఁడు
పగలు సంప్రాప్తింపఁ బలుమాఱు సాధించి
వితతతేజస్కుఁడై వెలుఁగువాఁడు
సతతసన్మార్గసచ్ఛాయ గల్గియు వర్ణ
సాంకర్య మెఱుఁగని సరణివాఁడు

ఆ. వె. అధికమిచ్చువాఁడు బుధసమ్మతుండును
క్షయము లేనివాఁడు కందుగనఁడు
చంద్రుతోడఁ బురుడుసల్పఁగవచ్చునే ?
చిన్నవన్నె ప్రోవు చిన్నరావు. 42

—• ఉత్సవమునుగూర్చిన దండకము •—

శ్రీ శ్రీమదిగ్గంటివంశాబ్ధి రాకాశరచ్చంద్రుఁ డేతాదృశస్ఫీతి భూతి
ప్రకాశస్ఫురద్రోదసీమండలుం డంగనా పంచబాణుండు దానాంబుధారా సరి
త్ప్రంగ మారంగ దంభోధినుత్యుండు శ్రీచిన్నరాయావనీనాథుఁ డేఁటేఁట
జేయించు దేవీశరద్రాత్రి పూజామహం, బందులోనన్ విలంబ్యబ్దమం
దైన యీయుత్సవమ్మున్నుతింతున్ మహాదండకం బొందుసంధించి,
దీనన్ దొసంగుల్ తొలంగన్ క్షమింపన్ బుధానీకమున్ వేఁడెదన్
ముందుగా నిందిరానందసంధాయకంబైన యాస్థానశాలన్ గొటాయిని
నిర్మించి యద్దానికిం బైఁడిపత్రిమ్ములున్ గొమ్మలున్ బొమ్మలున్ జిత్ర
ముల్వ్రేసి యంటించి నల్వైపులందున్ గొలల్గల్గి యెంతేని వింతం బ్రకా
శించు రంభాతరుల్ నాటి యాకోఁటలో దేవదేవిన్ మహాదేవురాణిన్
దయావారిరాశిన్ దటస్థింపఁగాఁ జేసి బేతాళరూపంబు గాఁగన్ గటారిన్
హుటాయించి నిత్యంబు సత్యంబుగా సత్యమౌ బత్తి దళ్కొత్తఁగాఁ
గ్రొత్తగానంటిపండ్లుక్కెఱల్ చక్కెఱల్ నారికేళంబులున్ నాగవల్లీ
దళంబుల్ దళంబైన పూగంబులున్ జాతిపత్రీలవంగమ్ములున్ జాజికాయ
ల్మొదల్గాఁగ సంభారముల్గూర్చి వారాంగనల్ రంగమం దంగ ముప్పొంగ
నాడంగఁ బాడంగ రంగత్స్ఫురీ మంగళారంభ వాదిత్రముల్ చిత్రమై
మ్రోయఁగాఁ దేనియల్సోనలం బూనఁగాఁ జాలు నాశుత్వమొప్పం గవి
త్వమ్ము చెప్పంగనొప్పం గవిశ్రేష్ఠు లార్యామహాదేవిపైఁ బద్యముల్
సెప్పుచుండంగఁ బాండిత్యభూషా విశేషమ్ములం బోషితమ్మైన విద్వన్మహా
మండలం బర్థవాదమ్ము మోదమ్ముగాఁ జేయఁ బూజించు: తత్తద్విశేష
మ్ములం జూచువారందఱున్ "జిన్నభూపాలరాయా! మహారాజ!
నీయంతవా రెంత భూమిన్ విలోకించినన్ గానరా" రంచుఁ జంచన్మ
రందద్రవాసారపూరంబు తోరంబుగా సన్నుతుల్ సేయఁగా గేయమో
దంబుచేఁ గొంతకాలంబు సంగీత మోదమ్ముచేఁ గొంతకాలంబు సాహిత్య
మోదమ్ముచేఁ గొంతకాలంబు శాస్త్రార్థమోదమ్ముచేఁ గొంతకాలంబు
హాస్యప్రమోదంబుచేఁ గొంతకాలంబు దాఁబుచ్చుచున్ నిత్యకల్యాణమౌ

రీతిగాఁ గల్యమందున్ దివారాత్రి మేకపత్రికారంబుగా సౌరు తోరంబుగా
దేవి గారంబుగా నిన్న మున్నెన్నరీతిన్ దగన్ బుచ్చుచున్ వచ్చుచుం
బోవుచున్నట్టి వారందఱన్ యోగ్యరీతిన్ సపర్యావిధానంబు గావించి యా
చిన్నరాయండు దేవీమఖంబు న్నివర్తించి యామీఁద నుద్వాసనంబున్
దగన్ జేసి బేతాళనిన్ దేవినిన్ బల్లకీ నుంచి తా మంచి సింగారముం
గారు బంగారురంగారు నంగీ చెలంగన్ దురాయీ శిరమ్మందు సూక్ష్మాల్పి
సర్పేషు గీలించి ముత్యాలహారమ్ములం దాల్చి బల్ హీరపుం ఓరముం
జూపఁగా నుంగరా లంగుళీసంగతత్వమ్ముచే మించి మించుం దుటా
యించఁగా మించుగాఁగా నిలాయీలునున్ గాగడాలున్ సహస్రేందుకాంత
స్ఫురచ్చంద్రికాబుద్ధి పుట్టింపఁగా బాణసంచాలలో గారకాయల్ తుపాకీలు
నున్ గూడ బ్రహ్మాండ మంతన్ బగుల్పన్ మతిన్ గొన్ని మేస్తార
జువ్వల్ దగన్ మిన్నుముట్టంగ దానన్ దగఁ జాజుమిణ్గుర్లు చూడన్
సమాలోకనాయాత దేవాంగనా హస్తవిభ్రేష్టరత్న ప్రభాభ్రాంతిఁ జేయన్
సురేంద్రుండు దేవీమఖంబుఁ బొనర్పంగఁ దా సంతసం బూనుచున్
గాన్కఁగా నంపు నైరావణంబో యనన్ దీపకాంతిన్ సుధాశుభ్రమై
యున్నతం బైన యా యేనుఁగున్ బైఁడిపుట్టమ్ములున్ బైఁడికట్లమ్ములున్
దొట్టికట్టించి యామీఁద నంబారి వేయించి యద్దానిపై సూనబాణుండు
నాఁగా నధిష్ఠించి యూరేగుచోఁ బౌరకాంతామణుల్ సంతసం బూరఁగాఁ
జేరఁగా వచ్చి యీ యందమున్ జందమున్ సోయగంబున్ హొయల్
నూచి "యన్నన్న! కన్నుల్ జలేజమ్ములే మోము రాకాశరచ్చంద్రుఁడే
చేతు లాజానులంబమ్ములే" యంచు "రావే" యటం "చక్కగా రేమియుం
జేయ దే నుందునే చెల్లెలా" యంచు "నవ్వా" యటంచున్ దలన్ గొప్పు
లల్లాడ వేణీ భరమ్ముల్ చలింపన్ గరంబుల్ పదంబుల్ గగుర్పాటు
చెందన్ మొగంబున్ గురుల్ గప్పఁగా దప్పుకొంచుఁ బదంబందు ఘల్లా
రవం బొప్పఁగా నందియల్ మ్రోయఁగాఁ బైటలున్ జాఱఁగా వ్రీడచేఁ
గప్పికొంచున్ "మరుండో! కుబేరాత్మజుండో! సురేంద్రాత్మజుండో!
వసంతుండో!" యంచున్ బ్రశంసించుచున్ మించి యా ఖుంచువిల్కాని

బారిం దగుల్కొంచు "నెమ్మోము డాల్ సూచితే? కౌను సింగారముం
గాంచితే?" యంచు లోలోన నూహించికొంచున్ దదేకాతురాయత్త
చిత్తమ్ముతో నత్తభీతిన్ విసర్జించుచున్ బ్రోవులై చూడఁగా నందులోఁ
గొందఱత్తింటి కోడంద్రు భీతిం గృహం బేగఁగా నెంచ వారిన్ మఱిన్
గొంద "ఱేమే భయం బేల? పో చాలునే, యత్తలుం దాము కాలమ్ములో
నీదృశంబుల్ విలోకింపఁ బోరే" యటంచు న్నివారింపఁగా నత్తయేతెంచి
"మా కోడ లిచ్చోటనే యున్నదా యింటికిన్ రాదు కాఁబోలు" నంచుం
బ్రశంసింపఁగాఁ జూచి యాగుంపులో డాఁగుచున్ "లేదు లే" దంచు
నవ్వారిచేఁ జెప్పఁగాఁ జేయుచున్ జోడుగాఁ గూడు పూఁబోఁడులన్ గూడు
చున్ "జూడఁగా నందునీవే" యటంచున్ మఱిం గొంద "ఱీవే కనుం
గొమ్మ పో" మ్మంచుఁ గోపించుచున్ దూరముం బోవుచున్ గోడలుం
మేడలున్ గూడఁ దామంతఁదా మెక్కుచున్ నిక్కుచుం జూచుచుండన్
మఱిం గొంద ఱత్యంతవృద్ధాంగనల్ దీవన ల్సేయుచున్ సేసలం జల్లి
నీరాజనంబీయఁగా నొక్క పద్మాస్య కే లొక్క పద్మాస్య గీలించుచున్
జూచుచున్నంత నూరేగి యాతేఁడు నా రేయిలో నంత్యయామమ్మునన్
మేడలోఁ జొచ్చి యచ్చోట భృత్యుల్మస్లందుండయా ర్చేయఁగా మంత్రు
లుద్యోగులున్ బండితుల్ సత్కవుల్ గొల్వఁగానిందు గొల్వుండియందున్
గవీంద్రుల్ నుతింపన్ మహావృద్ధు లాశీర్వదింపన్ సదా దాస దాసీజనం
బుల్ పదద్వంద్వమున్ మ్రొక్కఁగాఁ "బుత్రపౌత్రాభివృద్ధి స్సదా దాస
దాసీసమృద్ధి స్సదా భోగవృద్ధి స్సదా త్యాగబుద్ధి స్తథా స్తంచు దీర్ఘాయుర"
స్త్వంచు విద్వాంసు లాశీర్వదింపన్ ముదమ్మొప్పఁగా బైఁడిపుట్టమ్ములన్
రాఁకవమ్ముల్ ధనంబుల్ మఱిం గొన్నిఁటిం దెచ్చి యాపండితస్వాము
లన్ భృత్యుల న్నిత్యసంతృప్తులన్ జేసి యీ నేల పాలించుచున్నాఁడు;
తల్లీ! జగత్కల్పవల్లీ! సమస్తాయురారోగ్య సంపత్తులున్ బత్తు లేన్గుల్
గుణాలంగనా దాసదాసీజనంబుల్ కడున్ వృద్ధిచెందంగ నేచేట నిన్నుం
సమర్పించు మా చిన్నభూపాలుపై రాజగోపాలుపై దానరాధేయుపై రూప
సూనాంకుపై శీతలామానదృష్టి బ్రసారంబు గావించి పాలింపవమ్మా!

మహాదేవ దేవీ! మనోహారిణీ! శాంకరీ! గౌరి! దుర్గే! నమస్తే నమస్తే నమః.

మ. అరవిందాసనుఁడాయు విచ్చి హరుఁడష్టైశ్వర్యముల్ గూర్చి తా
మరసాక్షుండు ప్రభుత్వమిచ్చి నిను సంపత్కాముని& లోకసుం
దరునిన్ బ్రోచెద, రాపయిన్ జనని నిత్యమ్మున్ జయంబిచ్చి ముం
దర నీకుం బొడకట్టు నిక్కమిది చిన్నారాయభూపాలకా! 43

క. అనుసంవత్సర మీరీ
తిని దేవీపూజ సేసి దేవీకరుణన్
గొనుమయ్య జయమ్ము సుద
ర్శనురీతిన్ జిన్నరాయ! సరసవిధేయా! 44

—• శ్రీ పిఠాపురపు మైనరురాజాగారిగెల్పు •—

సీ. భాష్యమయ్యంగారి పాండిత్యమునకు వ
న్నియదెచ్చె నీగెల్పు నృపవరేణ్య!
మంగయాంబాతపోమహిమమ్మునకు సాక్ష్య
మిచ్చె నీగెల్పు భూమీశమౌళి!
చెల్లయాంబిక నిన్నుఁ జేపట్టుటకుఁ బొల్పు
గల్పించె నీగెల్పు కాశ్యపీశ!
అల జగన్నాథరాయని పరిశ్రమము స
మర్థించె నీగెల్పు మానవేంద్ర!

తే. గీ. పీఠపురపో పాసపడియెడి నిఖిలరాజ
బంధువులకును గవుల కపారముద మొ
సంగె నీగెల్పు విజయానుషంగ! దివ్య
తేజ! శ్రీసూర్యరాయపృథ్వీబిడౌజ! 45

—• విరవ - రావు వెంకటసూర్యారావుగారు •—

మ. వినుమీ, వేంకటసూర్యరాయనృప! పృథ్వి న్నిన్నుఁ బోలంగ న
న్యుల కెవ్వారికిఁ గాదు, సత్కవులయందు న్నీకుఁ దా నింత యొ

ప్పునె యానందము? ద్రవ్యమెంత యిడినన్ బోకున్నె, యీయాదర
మ్మునకున్ గోటులు సాటివచ్చునె? ధనమ్ముల్ మన్ననందెచ్చునే?

మ. కలిమిన్ లేమిని నొక్కరీతిగను ప్రఖ్యాతి ప్రదంబైన జ్ఞా
నలతన్ బుష్పమమై సుధీజనుల నానందమ్మునఁ జూచు నీ
యలఘుప్రాభవ గౌరవాదికము లాహా పుట్టఁగాఁజేయు యో
గ్యులకున్ వేంకటసూర్యరాయనృప! నీకుం దుల్యులే యన్యులున్! 47

ఉ. ఇచ్చిన నీయకున్న మన మిచ్చి తనుం దగ గౌరవించు ను
ద్యచ్చరితుండు సత్కవులధాటికిఁ దాశెదువాఁడు గాక, పై
కిచ్చుకమాడులబ్ధమతు లెక్కడ? సత్కవులేడ? ద్రవ్యమా
సచ్చరితుం బొనర్చు? విలసద్యశ! వేంకటసూర్యరాణ్మణీ! 48

మ. ధనమున్నంతన సేవనీయుఁ డనినం దప్పౌ; నదేమన్న ర
త్ననివాసమ్ములు గావె వార్ధియు ధరాధ్రింబుల్, జనుం డెవ్వఁడే
నిని సేవించిన నించుకేని యిడునే! నీవంటి గాంభీర్యవం
తుని సేవించిన నెమ్మనంబు గడుసంతోషించు సూర్యాధిపా! 49

ఉ. తా వచియించుసంగతులు తత్పరుఁడై విని నిన్నుఁబోలె వి
ద్యావిదులన్ గరంచు నృపతల్లజుఁ డెవ్వఁడొ నూటికొక్కఁ; డెం
తే విభవమ్ముఁ గల్గియును దెల్వియుఁ దేటయు లేనివారిపై
లేవదు వాక్కు; లేచియుఁ జలించును వేంకటసూర్యరాణ్మణీ! 50

ఉ. ఇంతకుఁ జెప్పుమాట యొక యింతయులేదు, మదీయకార్య మా
వంతయు లోటు లేక యెటులైనను దీరు, మనంబునందు న
త్యంతమునీకు నున్నతపదం బొడఁగూర్పఁగ నెల్లవేళ దీ
వింతు, నుతింతు నాసిరిని వేమరు వేంకటసూర్యరాణ్మణీ! 51

—• కోటరామచంద్రపురం, కాకర్లపూడి రామచంద్రరాజుగారు •—

సీ. స్వస్త్యస్తు శ్రీరామచంద్రపురీనూత్న
సౌధనిర్మాణసంసక్త! నీకు
పుత్రలాభశ్చ సంభూయాత్సుకవిరాజ
మాననామితకీర్తిమాన్య! నీకు

దీర్ఘాయురస్తు సందీపిత కాకర్ల
పూడివంశామృతాంబోధి! నీకు
జగదతీతాతిప్రశస్తి రస్తు ధరాసు
రాశీర్వచనసంభృతాత్మ! నీకు
తే. గీ. సంతతారోగ్యబుద్ధిప్రశస్తిసీతి
భూతయ స్సంతు రాజేంద్రపుత్ర! నీకు
అస్తు సత్సంగతిశ్చ విద్యాదరశ్చ
సత్కవివిధేయ! శ్రీరామచంద్రరాయ! 52

మ. సుకవుల్ రాజులఁ జూడకున్న యశ మస్తోకమ్ము గాకుండు, రా
జకులైకాభరణుల్ భవాదృశులు విశ్వాసమ్ముమై సత్కవీం
ద్రకదంబమ్ముల నాదరింపమియు నౌన్నత్యంబు దేకుండు, నిం
తకు నన్యోన్యసమాదరమ్మున యశంబౌ రామచంద్రాధిపా! 53

మ. తమదాతృత్వముపేర్మి సత్కవులచిత్తం బెక్కఁగాఁ జేసి పూ
ర్వమహీశుల్ కృతులంది నేఁడును నవార్యంబౌ యశోరూప కా
యమునం బొల్చుటఁ జూడ రాజుల కవశ్యమ్మున్ గవీంద్రావన
ప్రమదంబున్ విధియించు నాగమముతేవన్ రామచంద్రాధిపా! 54

చ. సదయుఁడు సద్గుణాకరుఁడు సత్కులజాతుఁడునైన రాజు భూ
విదితయశస్కుఁడైన సుకవి ప్రవరుండును గూడు టెన్నఁడో
యొదవెడిఁ దాదృశంబగు మహోదయవేళఁ దదాభిముఖ్యమున్
బొదలరె? రామచంద్రనృప! భూమిపతుల్ యశమిచ్ఛగించినన్. 55

ఉ. తొల్లిఁటినాఁటనుండి కవిధూర్వహులన్ గరఁగించు నేర్పువా
టిల్లి యశంబునం దగి కడింది రసజ్ఞత మించు మీరలే
యెల్లరఁబోలి సత్కవుల నేలకయున్నను రామచంద్రభూ
వల్లభ! వార లింకఁ గృషివర్తులు గావలెఁ బొట్టకూటికై. 56

ఉ. భూసురులందు హూణకలపొంతకుఁ బోక కవిత్వసత్కలా
భ్యాసము చేసి పేర్వడసి యాచకులై తిరుగాడువారికే

దోసము లేనివార లని తొల్లిఁటినుండి ప్రసిద్ధి గన్న మీ
రే శరణంబు గా కితరు లెవ్వరు సేవ్యులు? రామభూవరా! 57

చ. వెనుకటిరీతి రాజ్యపదవిన్ దమ రుండిరయేని మాకుఁ గా
లినడక లేల ఫాలమున లేఖన సేయు విధాత? రామచం
ద్రనరవరేణ్య! శిష్టకులతల్లజుఁడై తనరారు కృష్ణమూ
ర్తిని శిబికాధిరూఢు నొనరింపరె! మీపెదతాత లుద్ధతిన్. 58

మ. "శతఘంటాకవనమ్ము సల్పఁగల బల్ సామర్థ్య మున్నట్టి ధీ
యుతులౌవారికిఁ నైతముఁ గటగటా! యూరూర గోర్మిష్టియే
గతి యౌనే?" యను దుర్యశమ్మునకు మాకాలమ్ము గాకుండ ను
న్నతి కల్పింపఁగదయ్య! పాలితకవీంద్రా! రామచంద్రాధిపా! 59

చ. సరసుఁడు గర్వదూరుఁడు ప్రశస్తగుణాఢ్యుఁడు పూర్వరాజబా
స్వరుఁడు విశుద్ధవంశజుఁడు పండితమాన్యుఁడు రామచంద్రభూ
వరుఁడు యశోఽర్థియై యిపు డవారణఁ జేయఁగఁ జేసె నొప్పుగం
దిరుపతివేంకటేశ కవిధీరులచే నవధానసత్క్రియన్. 60

మ. తమపూర్వుల్ కవు లెంద ఱెంచఱనొ సత్కారమ్ములంజేసి ని
ల్పి మహీయస్త్వము గాంచి రంచు విని తల్లీలన్ యశంబున్ వహిం
ప మదిం గౌతుకమంది సత్కవుల సంభావింపఁగాఁ బూనె ను
త్తముఁడై యొప్పెడి రామచంద్రవిభుఁ డేతద్రీతి సామాన్యమే! 61

ఉ. అందముగల్గుఁగాక ధన మబ్బెడుఁగాక జగమ్ములన్ని యే
లం దగుఁగాక యెక్కుడు విలాసము చొప్పడుఁ గాక యేరికే
నిం దరమే నిగర్వగతి నెక్కొను? టయ్యది రామచంద్రరా
జేంద్రునియందుఁ బొల్పడియె, నియ్యది వంశపుఁజేవ గాఁదగున్. 62

చ. తెలియని ద్రవ్యవంతుల సుధీమణు లెల్లరుఁ గొల్చుకంటె మేల్
తెలివిచెలంగియున్ ధనములేని నృపాలుర మెచ్చులై ననున్
జెలువముదెచ్చు, మంచియును జెడ్డయు లేని యమాత్రురాలితోఁ
గలయికకంటె నేర్పరిని గన్గొనుపాటియె చాలు భూవరా! 63

— క్రొత్తపేట, రామయ్యగారు —

శ్లో. జీవనదాతాఽపిఘనోఽప్యపకృతిహేతుసత్పక్షప్రచారోఽపి
అవపలహృదయేనకథం రామయ్యసుధా సమత్వమపిగచ్ఛేత్.

శ్లో. మేఘద్వారే వాసో, జీవనదాతు ర్నవా సముచిత ఇతి
రామయ్యర్ నామాఽసౌ, జీమూతః కోనసీమ్ని సంరేజే.

శ్లో. శిఖివరసంతుష్టికరో, వర్ధితశుభశాలికో దయాసారః
మితభాషిణా కథం స్యా, ద్రామయ్యసుధా సమ స్సజీమూతః.

శ్లో. రామయ్యర్ నామా సద్, దివిజన్నాథేసః కళాశాలీ
గోదావర్యోసుభయో, ర్మధ్యస్థాయాం చకాస్తి వెట్టాయాం. 67

— గురువుగారు —

మ. కలిమానంబొక యైనవే లపగ నేకత్రిస్థసప్తగ్రహ
మ్ములకున్ శాంతి యొనర్చుచుణ్ శ్రమలవమ్మున్ లేకయే బ్రహ్మమున్
గలిసెన్ బ్రహ్మగురూత్తముండు దశమీకంజాప్తవారంబు నా
ద్యలసత్పక్షముఁ గార్తికమ్మను వికార్యబ్దమ్మునం గూడఁగన్. 68

— తామరాడ. ఆరిశ జోగన్న —

చ. పదముల సౌష్ఠవమ్ము కవివర్ణ్యములై తగు మంచిరీతులున్
మదికి ముదమ్మొసంగు రసమాధురియున్ దగునట్టివృత్తులున్
బొదలెడి కావ్యకన్యక నపూర్వకృపాపరమౌ మనీషతో
నిదె భవ దంకితమ్ముగఁ గవీంద్రహితమ్ముగ నిచ్చినార; మి
య్యది సరసప్రచారగతి నబ్బురపున్ యశ మబ్బఁజేయు న
భ్యుదయము గల్గఁజేయుఁ గడు యోగ్యతయున్ బ్రబలింపఁజేయు స
మ్మదము ఘొనర్చు సత్సభల మాన్యతయు న్నొగడంగఁజేయు ని
య్యది యది నాఁగనేమిటికి? సన్నిధుభమ్ములు దీనఁగల్గు; ని
ట్టిదియని లోనెఱింగి కడు తీవిగ దీనిఁ బరిగ్రహించి యె
న్నఁదగిన యాయువున్ సిరియు నందుమ! యారిశజోగనాఖ్య! మ
మ్మెద మఱవంగఁబోకు మివియే పదివేలకు నీకు దీవనల్. 69

—• మూడవ సంవత్సరం కిర్లంపూడి •—

ఉ. కోప మెఱుంగవైతి వొక కొండెమునున్ వినఁజాలవైతి వే
పాపపుఁగార్యముల్ సలుపు పద్ధతులన్ జొరవైతి బొక్కసం
బేపుగఁ గూర్పవైతి వొక యించుక గర్వము దాల్పవైతి పృ
థ్వీపతి వెట్టులైతివో! సుధీజనచందన! చిన్నరాణ్మణీ! 70

—• పాలతేరులోని వివాహమును గూర్చి •—

సీ. ఇనుగంటివంశ పావనుఁడు శ్రీబుచ్చిత
మ్మయనృపాలకుఁ డతిమాన్యుఁడొకఁట
నీనృపాలునకు మాతృష్వసేయుఁడు చిన్న
రాయభూపతి కవిగేయుఁడొకఁట
వీరిబావయు మేటిధీరుం డుదారుండు
వేంకటరావు ప్రవీణుఁడొకఁట
తద్జ్ఞాతివర్గమై తనరారు దామెరా
న్వయజాతులైన భూవరులు నొకఁట

తే. గీ. వేడ్కఁజెన్నార బరిణయవేదికావి
రాజమానగృహాంగణరాజమందుఁ
గూఁతులకుఁ బెండ్లిచేసె బల్ కోర్కెదనరఁ
గల్మి కనువగురీతి వేంకటవిభుండు. 71

ఆ. వె. ధీరులైన మేటిపాలుల సౌరు గం
భీరులయిన వెలమవారి తీరు
చారుతయును గల్గి సారెకుఁ జెన్నారుఁ
బాలతేరు మారు పూలతేరు. 72

క. ఆ జనపదమున సన్నుతి
భాజనమగు దామెరాన్వయమ్మున నెం
తే జననుతుండు భూసుర
పూజనరతుఁ డొక్క వెలమపుంగవుఁ డలరున్. 73

క. ఆవిడపేరు వేంకట
రామండును, తనయ విశ్వరకుఁ బరిణయమున్
గావింపనెంచి బంధుల
రావించె నతండు పృషతరమ్మగు పేర్మిన్. 74

చ. సతియు సుతుండుఁ బుత్రికలు చాపలుఁ జౌరులు గాయకుల్ బుధుల్
హితులుఁ బురోహితుల్ శ్రిత లహీనులు భృత్యులుఁ గొల్వ సోదరీ
సుతల వివాహపున్మహము చూడఁగఁ గిర్లమపూడినేత చూ
ప్తతముఁడు బుచ్చితమ్మయనృపాలుఁడు వచ్చెను బాలతేరికిన్. 75

సీ. శతఘంటకవనంబు సారెసారెకు సల్పు
తిరుపతి వేంకటేశ్వరులతోడ
నమృతంపువెల్లి కర్ణములఁ బోయఁగజాలు
చకచకగల్గు గాయకులతోడ
దామెరాన్వయసముద్భవము చెందినసాధ్వి
బహుమాన్యయగు ధర్మపత్నితోడ
నాజ్ఞానుసారులై యలరు వందలకు వం
దలు దాసదాసీజనంబుతోడ

తే. గీ. రాజగోపాల వేంకటరామ చిన్న
రాయభూపాలకుండు సామ్రాజ్యలోలుఁ
డా వివాహమ్మునకు వచ్చె నధికమైన
గౌరవమ్మును మోదమ్ము గడలుకొనఁగ. 76

ఉ. బెబ్బులిఁబోలువాఁ డహితభీముఁడు సౌమ్యుఁడు రాజమానితుం
డబ్బురమైన మేటిధన మార్జనచేసినవాఁడు వేఁడుకన్
బొబ్బిలి నేలువాఁడు పరిపోషితభృత్యుఁడు వచ్చెఁ బెండ్లికై
నిబ్బరమైన పేర్మి ధరణీపరిణేత సిరంగ రావౌగిన్. 77

ఆ. వె. మఱియుఁ బెక్కుమంది మాన్యులు రాజబాం
ధవులు వచ్చి యొప్పుదమ్ములఁజేయు

కతనఁ బాలతేరు కళ్యాణ మలరారు
పూలతేరుభాతిఁ బొలుపుమీఱె. 78

సీ. విద్వద్వరేణ్యసంవిద్గోష్ఠి యొకచోట
నొకచోట శాస్త్రశోధకులగోష్ఠి
సుకవిరాజన్యభాసురగోష్ఠి యొకచోట
నొకచోట మంచివైణికులగోష్ఠి
పారిహాసిక పరస్పరగోష్ఠి యొకచోట
నొకచోట వెలవెలందుకలగోష్ఠి
వ్యావహారికవచఃపరగోష్ఠి యొకచోట
నొకచోట దాసికాయువతిగోష్ఠి

తే. గీ. దనరఁ దనరమ్యసంపద కనుగుణముగ
దామెరాన్వయవార్ధిసుధామరీచి
యైన వేంకటరావు ప్రఖ్యాతియెసఁగ
సరసగతిఁ జేసెఁ బెండిలి జనులు మెచ్చ. 79

క. తరువాత జన్యులందఱు
దరలిచనిరి పిదప సరసతరకవులగు నా
తిరుపతి వేంకటకవు లు
త్తరముగఁ జేసిరి శతావధానము పేర్మిన్. 80

—• దామెర చినవెంకటరాయనింగారు •—

శ్లో. అగదంకారశ్శిల్పీ సుకవిః కార్తాంతికశ్చమేధావీ
దామెర చినవెంకట రాడ్జయతి పయోరథసమాఖ్యకే గ్రామే. 81

శ్లో. జాతోఽయం కిల పద్మనాయకకులే గర్వం నధత్తే తథాఽ
ప్యాశీర్వాద మపేక్షతే సుకవి రప్యుర్వీసురాణాం ముహుః
ఈషచ్చ వ్యసనే మతిం నకురుతే విద్యాసు తత్తం తనో
త్యేష శ్రీకర దామెరాన్వయమణి శ్శ్రీవేంకటాఖ్యోవిభుః. 82

శ్లో. జాతోఽపి పద్మనాయక, వంశేఽనూచానసంపదభిరామే
జ్ఞాతా యేనతు దైవీభాషా, తత్రాఽపి ప్రాప సుకవిత్వం. 83

శ్లో॥ శ్రీఫలసఫలీకరణే, చాతుర్యం యేన సాక ముత్పన్నం
యస్య శ్రవణే నామ్నః. ప్రకుపితరోగోఽపి రోగిణం త్యజతి. 84

శ్లో. సరసా సుగుణా సుపదా, సాలంకారా సువృత్తరీతిశ్చ
చకమే కవితాకన్యాఽయం కృతినం ప్రాక్కృతేన సుకృతేన. 85

శ్లో. యస్మిన్ ద్రాక్షా వ్యాప్తం; జాతకవిషయం సమస్తమపి లేఖే
అయమయ మిప మితి యత్నం, సర్వం ప్రాప్తం చ మతిమతా యేన.

ఉ. దామెరవంశసంభవుఁ డుదారగుణాఢ్యుఁడు చిన్నవేంకటా
ఖ్యామహితుండు మామహితు దాక్షిణసత్కవితాలతావ్రతా
రామవిహారహారి కృతిరంజితసూరి మనోంబుజోల్లస
త్స్వామి చిరాయురుచ్చతరసంపదలన్ బొదలున్ నితాంతమున్ 87

సీ. సాహిత్యగ్రంథముల్ చర్చసేయుఁగ నేర్పుఁ
గవనంబు మిగులఁ జక్కఁగ రచించు
శిల్పవిద్యలయందుఁ జెల్వు మిక్కిలిగాంచు
వైద్యమ్మునందుఁ బేర్వాసిఁ జెందు
వినయమ్మునందు మేటి నయమ్మునందు మా
ర్దవమందు నెక్కుడౌ రాణఁగాంచు
తనకన్న గొప్ప విద్వద్వరేణ్యుల సంశ
యంబులు వివరించి యడుగుచుండు

తే. గీ. గర్వదూరుండు సంపత్ప్రకాశమానుఁ
డవనిపాలక బాంధవుఁ డమల దామె
రాన్వయాభరణంబు శ్లాఘ్యతరకీర్తి
పటుతరవిభుండు చిన్న వేంకటవిభుండు. 88

—• గజపతినగరము •—

సీ. ఆర్జించుచున్నాఁడు యశము రాజులకన్న
నధికమౌ ధర్మకార్యములొనర్చి

పోషించుచున్నాఁడు బుధులను గవులనుఁ
దగుగతి నెలకు జీతములొసంగి
చెప్పించుచున్నాడుఁ శ్రీమించు నాటక
ప్రకరంబు తగునట్టి బాలకులకు
పెట్టించుచున్నాఁడు ప్రీతిమైఁ దనసత్రి
మందు శాల్యోదన మతిథితతికి

తే. గీ. నెవరినెటుగారవించిన నెసఁగునో య
శంబు తద్రీతి నెఱిఁగిన సజ్జనుండు
ఘనుఁడు పొట్టాన్వయుం డెఱకయ సుతుండు
హొళిఁజెన్నారుఁ బెద్దచ్చనార్యుఁడెండు. 89

—• విశాఖపట్టణం—విక్రమదేవవర్మగారు •—

సీ. ఓఢ్రభాషయుఁ దెల్గుహూణభాషయుసంస్కృ
తమును నేర్చినయట్టిధన్యతముఁడు
అన్ని భాషలయందు ననుగుణంబగురీతిఁ
గవిత చెప్పఁగ నేర్చుఘనయశుండు
జయపురం బేలురాజన్యుల సద్వంశ
మందు జన్మించిన యనఘమూర్తి
దృశ్య ప్రబంధమ్ము లెన్నొని రచియించి
ప్రజలకుఁజూపించు భవ్యయశుఁడు

తే. గీ. భూవరాగ్రణి విక్రమదేవవిభుఁడు
మమ్ము సభఁజేయ రావించి మన్చె నేఁడు
గాన మిమ్మిటఁ దన్పు భాగ్యమ్ముగల్గె
సరసతరచర్యులార! యోసభ్యులార! 90

—• పీఠపురము—తోఁట సర్వారాయఁడు •—

చ. సరసత నాత్మకూరు నృపసత్తముఁ దొక్క ప్రబంధరాజమున్
విరచనచేయఁజేసి యది విద్వదుపాస్యమటంచు మెచ్చి యా

దరమునఁ జంద్రహారములు ప్రస్థము సేలుప లక్షులుంప ది
క్కారి కెనమైన యేస్గుపయి గ్రంథముతో పుముఁ దాదుహొల్పి త
త్పరపరమేగఁజేసి యుదె ఘూపియుఁ గొంపొక శాశ్వతమ్ముగా
వెరవరి వాడదేవుకులవేంకటరత్నము కబ్బమొక్కఁడీ
తిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీద్వయిచేఁ గృతిగాంచి ప్రస్తు ప
స్థిరమని యెంచికొంత యది తేఁకువనిచ్చియు సంతిఁ బోక ప
స్థిర యొకకొంత యిచ్చెఁ; గడు దెంపరి యూరిశ జోగనాఖ్యుఁ డి
క్కరణిఁ గృతింగ్రహించి కలకాలము కీరితి నిల్పునట్టుగా
ధరణి యొకింత యిచ్చుటకు దానపుఁబత్రిము వ్రాసియిచ్చెఁ; శ్రీ
కరుఁడు జమీనుదారుఁ డొకకబ్బము వేంకటకృష్ణరావు దా
విరచనచేయఁజేసె నదివిన్కలిసేయుడు మెల్లినేఁటి, నా
సరసపతంసుఁడున్ వెస నొసంగఁదలంచియు యున్నవాఁడు మే
త్తరమగు భూమిఖండ; మమలాపురవాసియు న్యాయవాదియున్
ధరణిసురాగ్రిగణ్యుఁడును దాతయు శ్రీ యివటూరి వంశ్యుఁడున్
గురుమతి యయ్యనాభిధుఁడు గొండొకకబ్బముగోరి "మీకు నిం
జరమను మీనివాసముకు సన్నిధి నొప్పెడి కాట రేవు కో
న రస నొసంగి గ్రంథము గొనంబడు కాలమునందు మిమ్ము బం
గరుపనిపల్లకీ నునిచి గ్రామము నేగఁగఁజేయువాఁడ" నం
చు రహిఁ బ్రతిజ్ఞచేసెఁ గడుశూరుఁ డుదారుఁడు మేటి సద్గుణా
కరుఁ డినుగంటివంశతిలకంబగు చిన్ననృపాలమౌళి మొ
క్కరమున మొన్నఁగోరెనొక కబ్బ, మతండది స్వీకరించు వే
ళ రస నొసంగుటన్న నొకలక్ష్యమె ? యీనృపమౌళి 'కిచ్చుచోఁ
గరమున కెమ్మ లే' దనెడి గౌరవ మెవ్వ రెఱుంగ ? రింతకున్
జరణభవాగ్రిగణ్య ! సరసా ! వరసాహితి ! సర్వరాయ ! సు
స్థిరమగు కబ్బమిప్పగిదిఁ జేకొనినందుకు నీవు మాకు నుం
ది రమగు వృత్తికొంత యిడితేని యశంబు కృశంబుగాక యీ

ధరగలయంతకాలమును దా నెగడున్; మఱియొక్కమాట, భూ
సురులకు నాన యెక్కుడనుచున్ మదినెంచెదవేమొ ! దీని కి
త్తఱి నిటు సేయుటే యుభయతారకమంచు వచించినార మం
దఱివలెఁగాక యెక్కుడగుదవ్యము భూమియుఁ దెల్వితేటలున్
సరసతయున్ మహాకవనసారమెఱింగిన సాహితీధురం
ధరతయుఁ గల్గు నీకిది మనమ్మునఁ దోఁచకయున్న నన్య్ యె
వ్వరికిది దోఁచు ? నిక్కువులవై ఖరి నీ కెఱుఁగంగరానిదే ! 91

—• విక్టోరియామహారాజ్ఞిగారి మృతివిషయము •—

చ. కడుపెఁడు బిడ్డలం గనుచుకాక జగంబులనెల్ల నేలి యే
ల్బడి నిసుమంతయైనఁ బొరపాటనునట్టిది లేక లోకులం
గడుపునఁగన్న వారిగతిఁ గాచెడు "నెంపెస్రిసఫిండియా"ను గో
ల్పడితి మటన్నవార్త దెలుపన్వలనెంగద, నేఁటి కక్కటా ! 92

మ. "పసిదంచుం దలపోయ కుద్ధతధరాభారంబు మోయించినా
రిసిరో ! భూజనులం గరంచుపని మేలే !" యంచుఁ బట్టాభిషే
కసమారంభమునంద యేడ్చిన దయాక్రాంతాత్మ యేతాదృశ
పరిసువింకన్ మనయిండియాకు లభియింపన్ బోదు నిక్కంబుగన్. 93

సీ. నెలలేగుభూమి రోజులకేగుగతి ధూమ
శకటంబు లేనాఁడు సంభవించెఁ
బరదేశములవార్తఁ బడయు విద్యుత్తంతు
సంపత్తులేనాఁడు సంభవించె
వర్ణభేదములేక పలువిద్యలను నేర్పు
చదువుబళ్ళేనాఁడు సంభవించె
మగవాండ్రతో సమంబుగ నాఁడువాండ్రకుఁ
జదువుకో లేనాఁడు సంభవించె

గీ. నుప్పు పండని భూముల కప్పు లొదవి
శాలిధాన్యంబు లేనాఁడు సంభవించె

నట్టి యెంచ్రెపెను విక్టోరియామతల్లి
మరణవార్తకుఁ గుటుపుఁ జెయువుగాపె ? 94

మ. విశదస్త్రీయుగుణాభిరాముయుగు మా విక్టోరియారాజ్ఞమే
లశలన్ నైఁపక చేతఁగానివని యేలా చేయఁజేమాదెఁ ? జే
యి శిలాకారముగాక, క్రీస్తుశకము మ్రైకాధికేకోనవిం
శశతాబ్దంబు : భవన్ముఖంబిల నిఁకేపండాలుఁయుం జూపునే : 95

మ. "పదువుల్ నేరిచె నేల నాల్గు చెఱఁగుల్ శాసించి పెంపొందె న
ర్వదిమైదేండ్లు, తనూజులం దనుజులం బ్రాపించె నింకేమిటం
గొద వీరాజ్ఞి" కటంచు లో దిఱముగా కొన్నన్ భవత్ప్రేమమున్
బ్రవయత్వంబుఁ దలంపఁగాఁ గటుపు చున్నల్ చుట్టు విక్టోరియా : 96

సీ. ముదుకనైతినిరాజ్యమును మోయుటిఁకఁగష్ట
మనియెంచి స్మరణీయవైతివొక్కొ
చెలికత్తెయగు 'చెర్చియలు' ముందుగగతించె
ననియెంచిచేరంగఁజనితివొక్కొ
భువికిఁజేసినమేలు దివికిఁగూడ నొనర్పఁ
దలఁచి యీ కాయంబుఁదొరఁగితొక్కొ
యఱువదేండ్లు గతించినట్టి పెద్దకుమారు
ధరణియేలింపఁ గన్మొఱఁగితొక్కొ

గీ. అంచుఁబలుపురు దలపోయునట్టి యూహ
లన్నియు నబద్ధమీ యుండియా యొనర్చి
నట్టి దురదృష్టమే నిన్ను నట్లుచేసె
నంచుఁ దలఁచెద విక్టోరియామతల్లి : 97

సీ. మనుమరాండ్రును మన్మలును సంతుఁగనునట్టి
భాగ్యంబుఁగనుదాఁక బ్రదికియుంటి
వెగ్గొనర్చినవారు నుగ్గునూఁచముగాఁగ
సంగ్రామముఖలయందు జయముఁగంటి

కలకాల మల్లతమ్ములవిందు పెంపొందు
దీవులేలి ప్రతిష్ఠఁ దెచ్చుకొంటి
వాసేతుతుహినాచలావనీ స్థలికెల్లఁ
జక్రవర్తినివై యశంబుఁగంటి

గీ. వెందునేనియుఁ జూడ నీకేమి కొదవ
శాంతనవమూర్తి వనుటకు సాక్షిగాఁగ
మకరసంక్రాంతికై వేచి మాయమైతి
వకట! కరుణకు దూరంబవగుచుఁ దల్లి! 98

సీ. పసితనంబునఁ దల్లిపనుపుఁ జేయుచు మెప్పు
గాంచిన కన్యకా గౌరవంబు
తారుణ్యమున భర్తృదాసివౌచుఁ బొగడ్త
గన్న జాయాపత్య గౌరవంబు
వైధవ్యమునఁ బతివ్రతవై మహాకీర్తి
గైకొన్న జితమనో గౌరవంబు
వార్ధక్యమునఁ బుత్రపౌత్రదౌహిత్రాది
గణ్యతఁ గాంచిన గౌరవంబు

గీ. నొజ్జలకునెల్ల నొజ్జయై యొక్క ధర్మ
శాస్త్ర మొనరింపఁగాఁజాలు జనులకొఱకు
మేలుబంతివి సూ నీవె స్త్రీలకెల్ల!
నో మహారాజ్ఞి! విక్టోరియామతల్లి! 99

సీ. "ఏను క్రీస్తుమతంబుదాననైనను మీ మ
తములజోలికి రాను, తాము పదవి
నందఁగాఁ దగువారలైన నిచ్చెదఁ గాని
తమతమ వర్ణభేదంబుఁ జూడ
వీరు మావా రను భేదంబుఁజూడ కం
దఱిపై సమంబుగా దయ నునిచెద

మీ తృప్తి నాతృప్తి మీవృద్ధి నావృద్ధి
మీకృతజ్ఞపుజేఁత నాదు గొప్ప

తే. గీ. బహుమతి నొసంగు చున్న మా పదమునకును
జక్రవర్తిని వగునాఁడు సలిపిన ప్రతి
నలకు నణుమంత భేదంబు గలుగకుండ
నవని భరియించి మిగుల కృతార్థవైతి
వో మహారాజ్ఞి! విక్టోరియామతల్లి! 100

ఉ. వారనికాలధర్మ మనివార్య మటంచు దలంచినం గుణో
దారుల పూర్వరాజుల కథల్ దలపోసిన నీయశస్సమా
చారముఁగన్న నీదగు యశంబునువిన్న భవత్కుటుంబ వి
స్తారముఁజూచినన్ భవదుదారభుజాబలసంచితావనీ
సారముఁజూడ జాతకవిచారముఁగూడదు గూడిమాడ నీ
మారకమంతగాఁగ బెడమార్గములోనికి మామనంబులం
జేరఁగనీక మేటిధృతి చెందఁగఁజేయును గాని, నీవలెన్
ధారుణి యేని సంతయును ధర్మముఁదప్పక సౌఖ్యరాశిఁ బెం
పారఁగ మర్త్యకోటిఁ గడుపారఁగ గాంచిన తల్లిపోలికన్
గూరినపేర్మిఁ బ్రోచుచు నకుంఠితమౌ కరుణారసంబు నే
కూరఁగ వారికిం బొడము కోరికలెల్లను దీర్చునట్టి యా
కారము మాకిఁ కెట్లు దొరకంగల దన్న విచార మెట్లు చ
ల్లారును తల్లి! నీ వహరహం బుపదేశముఁజేయు యోగ్యతల్
కారుణికత్వ బుద్ధికుశలత్వములం బడి పెద్ద పెద్ద నీ
కూరిమిబిడ్డ మాయెడలఁ గూర్మియుఁ బేర్మియుఁ జూపి యెప్డు నీ
తీరుపు తప్పకుండఁ గడతేర్చినఁ దాదృశలోపమెల్లఁ బో
కారునుగాని, యింతకు నొకండు కొఱంత యదేమి చేసినం
దీఱదు తీఱ దేదియనఁ దెల్పెదఁ, దొల్లిటిరాజచంద్రు లే
వారును జేయలేవి సిరిఁ బండఁగఁజేసి సమస్త సౌఖ్య సం

ధారము మీఱఁజేసి యశుభంబులు వాపి శుభంబులిచ్చియుం
బేరు సమస్త దిక్కులను బెంపువహింపఁగ నేలినట్టి నీ
కారహి నిండియాను గనునంతటి పుణ్యము, నిన్నుఁజూచి పెం
పారుట యిండియా ప్రజకు నాస్తియొనర్చిన మాలదైవముం
దూఱని వారలుందురె ! మనుష్యుల కాయువు వందయేండ్లుగా
పారససంభవుండు మితిఁ జక్కఁగ జేసియు నట్లు నీకుఁగా
నీ రచియింపఁడయ్యె; గణనీయమె తన్మితికాల ? మేలొకో
దారుణమైన గండములు దాపరమైనను వాని నెల్లఁ బో
కారిచి నిన్నుఁబోర్చిన జగంబుల పుణ్యము నేఁడు నేడకుం
జేరెనొ ? మాపయిం గరుణ చెల్లుట న్యాయమె ? 'లే' ట్పదంబు సే
కూరెనె ? నీకునుం బ్రిజలకున్ ఋణబంధము తీఱిపోయెనే ?
గౌరవ మిట్టులెవ్వరికిఁ గల్గెను రాచవెలందు లందు ? వి
క్టోరియ ! ముగ్గి రాలిన పటోలఫలంబన మ్రగ్గితే ! త్వదా
కారము లండనందుఁ గలకాలముఁ జూచెడి జాతివారికిం
దూరమునయ్యెనే ? యకట తోరముగాఁ దలపోయ మేమె యః
వ్వారలకంటె బల్ సుకృతవంతుల; మేమనఁగా, భవచ్ఛుభా
కారము మున్నుగన్నటులె కాంచుచునుంటిమి చిత్రిమందు; వి
స్తారముగాఁగ లండనునిధానులపై దయగల్గుదావిఁగా
మోఱకులెల్ల నిన్ననుట మోసముగాని నిజంబుగాదు, మా
వారలపైని నీకు దయ వాస్తవ మెక్కుడు; గావునం ద్వదా
కారము మేముచూడఁగ నొకప్పుడునైనను నిండియాకు నీ
చేరమిగల్గె మాప్రథమసిద్ధికి నేఁటికి మాకు లోటు లే,
దూరక నీదు సద్గుణసమూహము లోనఁదలంచి యెన్న నే
వారలువింద్రు ? మానవులవాక్కులు నీదరి కెట్లువచ్చు ? నీ
చేరినలోకమందు గుణసింధులతో సహవాసమబ్బి చే
కూరుసుగాత నీకు సుఖగుంభము, నీ పెదబిడ్డ మేలుకి
ల్లారసి యేలుఁగాత జగమంతయు, మా ప్రిజకెల్ల మేలు చే

మాయునగాత ! నేఁడు దొరవొస్తు మహాపురంపు వేఁడి వ
ల్లాయునగాత ! సిరాదుసంపు ధనత్తృతి కీర్తియున్
వెరుగునగాత ! సిరాదుసు నీపై నాయుఁగఁ దెక్కువత్సరాన్
ఖాయణి మేయుఁగాత ! పలంబుఁగాత ధనత్కుటుంబపు
న్వారలకెల్ల ! ధర్మములు వర్ధిలుఁగాపుత ! లేకపోవుఁగా
లేకి సిమ్మలేనికొవ వెన్నఁడు నెంఘ్రపోషించియామునీ ! 101

—• పోలవరపు జమీందారుగారు •—

మ. సరిగా గోడలు లేవె ద్వారములతో సత్పూర్వరీతా ! యింకఁ దై
బరువేగా తరువాయి, దానికగు కల్పాన్ వేగ నిష్పించినన్
ద్వారలో లోఁగిలికట్టికొంటి యని సందర్శించు; మీదైన స
త్కారుణాదృష్టికిఁ బాత్రిమాతులకు నేతత్కార్యమెంతౌ నృపా ! 102

శా. పాకన్ వానమెునర్చు బొక్క టిప్పై భార్యాసమాయోగ మె
ట్లో కాలమ్మును గడ్పుచుండుటకునై యూహింపఁగా నంత వ
ర్షాకాలమ్మరుదెంచె నీవయి నుపేక్షం జేసినన్ గోడ లే
వీఁకన్ నిల్చును ? గృష్ణరాయనృపతీ ! వేవే గటాక్షింపవే ! 103

క. కృతులన్ నిర్మించుటకుఁ
శతావధానములు సారెసల్పుటకున్ మా
ప్రతినలు చెల్లంగానీ
యితరకృతులు పూను శక్యమే ? నరనాథా ! 104

మ. ధనవంతుండవు రాజ్యవంతుఁడవు విద్యావత్తయున్ రూపవ
జ్జనమాన్యత్వము గల్గుప్రోడవు నినున్ శ్లాఘింపఁగానేల ? నీ
యనురాగమ్మున కాలవాలములమై యానందమున్ జెందు మా
జననమ్మున్నతియించుకొందు మిఁకఁ గృష్ణారాయ విద్వత్ప్రభూ ! 105

చ. తిరిగితిమెల్లదేశము లదే పనిగా నిఁకమీఁదఁ దేశ సం
చరణ మొనర్పఁగా విసువు చాల మనంబునఁగల్గెనయ్య ! యీ
తిరుపతివేంకటేశకవిశేరుల నొక్కెడ నుండఁ జేసి భూ
వరసభలందు ఖ్యాతిని నవశ్యము చెందుమి, కృష్ణభూపతీ ! 106

—• ఉర్లాము •—

శా. శ్రీవయ్యూంగడు వాసిఁ జెన్నలరి కాశీసేతుమధ్యస్థవి
ద్యావంతుల్ నుతియించుకీర్తిగను నీ యౌన్నత్యమున్ విన్నచో
నేవారే శిరసావహింతు, రిది యేమీ కొ్రొత్తయే! మున్ను శ్రీ
దేవిన్ విన్నది లేదొ! రాణి వినమో! శ్రీల్గారె! లక్ష్మ్యంబికా! 107

సీ. నీయన్న వియ్యన్న నిరుపమానప్రౌఢి
నఖిలభాషారూఢుఁడైనవాడు
నీమామ బసవరా జీమహీతలమెల్లఁ
బేరుఁజెందిన జమీందారుబిడ్డ
నీభర్త విశ్వనాథాభిఖ్య సార్థకం
బుగఁ జేయఁజాలు సత్పుణ్యశాలి
నీతమ్ము లెల్ల విఖ్యాతిచేఁ జెన్నొందు
నీతిగల్గిన మహానిపుణమతులు

తే. గీ. పుట్టినింటను నత్తింట నిట్టి నట్టి
దని వచింపఁగరాని ప్రఖ్యాతి నొప్పు
నిన్నుగొనియాఁడ ఏరమె? నిర్నిదర్కీర్తి
లక్ష్యశశిబింబ! యోమహాలక్ష్మమాంబ! 108

ఉ. ఎన్నిదినాలనుండియొ యనేకులు పండితు లెన్న నేఁటికిన్
గన్నులకర్వుదీఱఁ గనఁగాఁ గలిగెన్ మది సంతసించె నే
విన్నటువంటిదానికిని వేఁడుక నిప్పుడు గన్నదానికిన్
జెన్నుగ నొక్కటాయె నిటు చేకుఱు టబ్రము లక్ష్మమాంబికా! 109

ఉ. ధారుణి నచ్చటచ్చట బుధప్రకరమ్ములు మెచ్చు మేల్ జమీం
దారులు పూరుషాకృతులు దాల్చినవారలలోనఁ గల్గి ర
వ్వారికినైన నెల్లరకుఁ బండితరీతు లెఱుంగ రావు నీ
కీరుచి సత్కవిత్వమున నీశ్వరుఁడే యిడె లక్ష్మమాంబికా! 110

మ. చదువన్ శక్యమె కావ్యపంచకము? స్వచ్ఛంబైన ధీశక్తి యె
ట్టిదియున్ గానిమెదన్, బురాణపరిపాటిన్ సంస్కృతవ్యాంధ్రయున్
ముదమొప్పన్ విని తద్విశేషముల వాదోదింపు నేర్పున్నదో
యది పైపైఁ బడియున్నదే? తదితరం బైశ్వర్యమే? లక్ష్మమా! 111

క. వేదాంతమనిన నెట్టి మ
హాభీరులకేని వెఱచు టవి దుర్లభ; మే
లా దానియందు లక్ష్మాం
బా! వార్థ్యము నీకుఁ గలిగెనని మది నెంతున్. 112

ఉ. స్త్రీపరిపాలనమ్ముఁ గల చిన్నజమీనులఁ బెద్దచోట్ల నె
న్నో పరికించి చూచితిని నొక్కెడ నిక్కడఁ గ్గనంత వి
ద్యాపరిశీలనంబు మఱి దాతృతయున్ గనఁ బోల; చింతయున్
శ్రీపతి సాక్షి నిక్క, మిటు చెప్పుట నీస్తుతిగాదు, లక్ష్మమా! 113

తే. గీ. ఏను జూచినరాజులందెల్ల నొక్క
విజయనగరమహారాజు వేత్త; రెండు
పోలవరపుజమీందారు, బూటకమ్ము
గాదు, స్త్రీలను నీకన్న లేదు, విజము. 114

సీ. అధికాన్నదాత్రివై యలరారుటకు నీవు
తగ నిల్పినట్టి సత్రమ్మె సాక్షి
జనగులం బ్రోచుచుందు వన్నందుకు
సవిధాన నుండు బంధువులు సాక్షి
విద్యాభివృద్ధి సల్పెద వన్నమాటకుఁ
బురిఁ గలార్థులును విబుధులు సాక్షి
కవులయం దాదృతి గలదాన వనుట క
స్మద్దత్తమగు బహుమతియె సాక్షి

తే. గీ. వైదికులఁ బ్రోతువనుటకు వారె సాక్షి
యింతమంది పోష్యులు గ్గా చెంతవారి

కబ్బు! నొకపొట్ట నించుకొం టబ్బురంబె!
లలితసుగుణావలంబ! శ్రీలక్ష్మమాంబ! 115

క. ధన మిచ్చెడు నృపతులు నూ
ర్లను వేలును నుంద్రుగాక, రుచియింతురె యీ
తనిశక్తి యిట్టి దని యెఱిఁ
గినవారిం బోలెఁ! గవులు కేవలధనులే? 116

క. సంతోష మయ్యె మది కా
ద్యంత మ్మవధాన మరసి యంతటితోఁ బో
కెంతటి శక్తియొ యెఱుఁగుట
వింతా, మఱి వింతకన్న వింతా! చెపుమా! 117

—• బహుమాన సమయమునఁ జెప్పినవి •—

శా. బాలత్వమ్మననే ననున్విడిచి తాఁ బైకేగె దారిద్ర్య మే
మూలో కొంచెము డాఁగియుండినను నీమూలాన నీనాఁటితోఁ
దూలెం దా నదియున్, మనమ్మునకు సంతోషమ్మ వాటిల్లె నే
లా లక్ష్మీకృపగల్గు పండితుల నాలంబించు దారిద్ర్యముల్! 118

శా. వారుం బండితు లేముఁ బండితులమై వర్తించు టట్లుండఁగా
గారాబంపుఁ గవిత్వమల్లు టతిశీఘ్ర మ్మందులో ధారణా
భార మ్మోర్చుట యిన్నిగల్గుకతనన్ బైవారికిన్ మాకు నే
లా రాజిల్లెడి నంతరంబని మహాలక్ష్మ్యంబ! వారొప్పరో? 119

ఉ. వారలొనర్చునట్టిపని వారక యేనొనరించి సర్వముం
దీఱుపనేర్తు, నాపనిని దీర్పఁగ వారికి శక్యమే? మహా
ధీరతగల్గు మీమదికిఁ దెల్లముగాని దొకండు గల్గునే!
వారిని మమ్మ నొక్కటిగఁ బార్థివులెవ్వరు చూతు రంబికా! 120

క. ఈలాటివార్షి కమ్మన
కే లక్ష్యము చేసి మేము కేవల మేగం
జాలుదుము కాని చూడు మ
హాలక్ష్మ్యంబా! యితరము లరయుట కలదే? 121

ఆ. వె. ఆత్మకూరురాజు నడిగిన నిచ్చె మే
ల్వసతి రెండుమూర్లు వచ్చునదియు
నొక్కయేటసయిన నొట్టుసుమీ! శిస్తు
కొలువు నేగలేము పవలమేవి! 122

తే. గీ. ఒక్క కీర్లమపూడికిఁ జక్క వార్షి
కమును పంచును మే మెటకయినఁ జనుట
యిప్పటికిలేదు పండితులెల్ల వచ్చు
స్థలము గాన నిచ్చటికి రాఁ దలఁపు గలిగె. 123

చ. ఒక నెలరోజు లేము మఱియొక్కెడ కేగిన రెండు మూఁడు పే
రుకలుగు సత్సభల్ జరుగు రూపికలున్ ద్రిశతమ్ము వచ్చు వా
ర్షికమనఁ బక్షమౌ నదియుఁ జేమునుఁగన్ దగ రేకయున్నచో
నకట! వృథాపరియాస మని యాత్మ మమున్ వెనుదీయఁజేయదే.

చ. "నెలకొక మూఁడువందలను నేమము మై మఱి మీరు తెచ్చినన్
గలుగును వేలసంఖ్యకు నఖండధనం" బని యందురేమొ, నేఁ
బలుక నసత్య, మిప్పటికిఁ బ్రాఁతధనం బొకచిల్లిగవ్వయే
వలవడ; దున్నచోఁ బయన మౌటయు కల్గును లక్ష్మమాంబికా! 125

క. అడిగితి నటంచు మదిలో
బెడిదమ్ముగ నెంచుకొనక పేశలకరుణన్
దడిసినమదితో మము నె
ప్పుడు చూడఁగ వేఁడికొందు మమ్మాటికినిన్. 126

క. అడుగుట మంచిది కాదని
నొడివి యడుగు టంతయుక్తి నొప్పదనుచు మీ
రడుగ రొకవేళ నడిగిన
"నడుగనిచో నమ్మ పెట్ట" దను పెఱుఁగనిదే. 127

క. అక్షరలక్షలు తెచ్చెడి
దక్షత సుకవులకె కాక తక్కొరులకు లే

దీక్షింపు లక్ష్మమాంబ : వ
లక్షయశోనిర్మలితకలానిధిబింబా ! 128

—• ఈ ఉర్లామునందే దివాన్ గారింటి విందులో చెప్పిన పద్యము •—

మ. కురపామందు దివానుతండ్రి మఱి నీ కుర్లామునం దత్పదం
బరవిందాసనుఁ డిచ్చె నందుకు ఫలంబై యొప్పు పేరొప్పునన్
వరవిద్వత్కవిరాజనుత్యయశముఁన్ బ్రాపించి నీదౌ సమా
ఖ్య రహిన్ సార్థముచేయుచుంటివి పత్రికాశా ! బోడపాడన్వయా? 129

—• ఆరోజున నీయన చెప్పించిన పద్యము •—

ఆ. వె. వారు వీరు నెల్లవారును గుమిగూడి
శతవధానకవికి జడతగూర్ప
గాఁ బ్రియత్నమంది కడకుఁ దద్బుద్ధివా
త్రప్రచలితశారదఘను లైరి. 130

—• మందసా సంస్థానం దివాన్ గారిమీఁది పద్యములు •—

చ. బలమగు పాండితిం దగు దివానఁట యెవ్వరి కెందునేనియుం
దలఁకని సత్కవీంద్రుఁ డఁట దాతలకెల్ల శిరోవతంసమై
తెలివియుఁ దేటయుం గలుగుధీరుఁడు రాజఁట యిట్టికూట మో
చలపతిశాస్త్రి ! యెక్కుడు యశమ్ము గడింపక పోవ నేర్చునే ! 131

తే. గీ. అపుడు మీరాజుఁ జూడ మే మరుగుదెంచి
నదియు మొదలీనృపునిఁ జూడ నాత్మ నెంత
యేని యూహించి యాతేండ్లకిపుడు రాక
నృపునిఁగన కేగుటెట్లు? చలపతిశాస్త్రి ! 132

క. సరసులగురాజు లెచటనొ
పరికింపఁగ నూటి కొకరు, పండితు లచ్చో
పెటిఁగి, యతిదూరదేశము
లరిగి వ్యథాచనుట యెంతయన్యాయ మహో ! 133

చ. దళపతిశాస్త్రి : ముఖ్య మగు సంగతి చెప్పెద రాజసంపు పే
మెలమినిఁ జూచ నెప్పటికి నేగిన నూరక "హెం" యనుచు వా
ర్పలుకుట లేదు; మిక్కుటపుఁబట్టు భవాదృశుఁ డిప్పటం దగున్
గలిగియు నట్టిమాటయును గట్టునె ! సత్సభ రాకపోవునే ! 134

చ. అలరెడివేడ్క నొక్కసభమైనను జేయఁగఁ జేసి దానిలోఁ
గలిగినవట్టి నాదయిన కైత నృపాలునిచిత్త మెక్కఁగా
సలిపి విశేషమై తనయశమ్ము గొన న్వలె నంచుఁ గోర్కె ని
ష్ఠలకులదీప ! నీకెఱుఁగఁజాలని దొక్కవిశేష ముండునే ! 135

—• శ్రీ వాసుదేవరాజమహిరాజదేవుగారు •—

శ్లో. రాజానశ్చ మయా దృష్టా స్తుయాచ కవయస్తథా
మాదృశా బహవో రాజ న్నత్వాదృ గుపలభ్యతే. 136

శ్లో. ఏకోదరస్య పరిపూరణతో నవృత్తం
రాజ్యం ప్రజావనపరేణ రమేశ్వరేణ
యస్త్వన్యథాచరతి తేన గతాధరా యో
దాతా న తేనతు గమిష్యతి కిం వదాన్య ! 137

సీ. తగ నాత్మకూరు సీతారామభూపాలుఁ
డేన్గునెక్కించి యూరేగఁ జేసె
నానందగజపతిక్ష్మానాథుఁ డెక్కుడు
కవిచంద్రులని మెచ్చి కాన్కలొసఁగె
గద్వాలరామభూకాంతుండు జయపత్రి
మటులుండ బిరుదు మూడారు లిచ్చె
వేంకటగిరిలోన విభుఁడుఁ దదనుజులుఁ
జేరి వేనూటపదాఱు లిడిరి

తే. గీ. ఆంధ్రగీర్వాణములఁ గవు లభినుతింప
శతవధానావిచిత్రముల్ సలుపు టట్టు
లుండ సరసకవిత్వమ్ము నొప్పఁ జెప్ప

టిప్పటి కవీంద్రులందు మాకిచ్చె వాణి
మందసారాజ ! రాజదమందితేజ ! 138

శ్లో. ఆస్తాం శ్రీః కిము తావతా జననిధౌ రత్నాని నోవా నకిం
గోత్రే కాంచనవృద్ధి రంచతి కవి ర్వః కోఽపి నైనం నతం
యో రాజాఽపిచ విద్వదీడ్యచరితో దాతా చ యుష్మాదృశ
స్తస్మైత్రస్యా ద్భగవా నతీవ ధనద శ్రీమందసాభూపతే ! 139

శ్లో. కింవా బాలక పశ్యతే వద, మయా గీర్వాణభాషా; తతో
లాభో నాస్తి; కుతో, యతో జగదిదం హూణై స్సమాలంబితమ్;
రాజానోఽపిచ సంతి, హాతులశిశో సర్వేఽపిహూణాయితా;
ఏవం మావద విద్వదాదృతిచణ శ్రీమందసాభూపతిః. 140

—• ఆలస్యమగుటచేఁ జెప్పినది •—

శ్లో. దేశో దూరతరో యువాఽప్యహ మహోవృద్ధౌ గురూ గేహిసి
నూత్నాయంచ బుతుర్హిమప్రచుర ఏషోఽప్యత్ర నీత శ్చిరమాత్
విద్యాజ్ఞానపతశ్చ దేవ భవతః కిం వక్తు మీహామహే
భావ్యం బుద్ధిమతా పరేంగితవిదా శ్రీమందసాభూపతే ! 141

—• ఐదివ సంవత్సరం గద్వాలసంస్థానం •—

మ. ప్లవసంవత్సర చైత్రమాసమున శుక్లద్వాదశిన్ దిగ్మరు
ద్దివసమ్మందు నుదారతాఖని మహాతేజస్వి శ్రీరామభూ
పవరుం డాశ్రితపక్షపాతి గనె నిర్యాణంబు, వేదమ్ములున్
గవితల్ శాస్త్రము లెల్లవిద్యలును నింకన్ వృద్ధి నెట్లందునో ? 142

ఉ. ఏఁబదితొమ్మిదేండ్లు ధర నేలి యఖండవదాన్యుఁడై కలా
శ్రీబహుమాన్యులౌ కవులచే యశముం గొని తమ్ముఁ డీఁగ సు
శ్రీబలు నొక్కయాత్మజునిఁ జేకొని రాజ్యమునందు నిల్పియున్
దాఁ బరమాత్మునిం గలిసె ధన్యుఁడు గాఁడొకొ రామరాజిలః. 143

శా. శ్రీరామక్షితిపాలుఁ డిట్టిఁ డని నేఁ జెప్పన్ దొరంకొంట యే
లా, రాజన్యు లెఱుంగుదుర్ బుధులు వాలాయమ్ము దా మెచ్చుదుర్

రాజిల్ బోయ రెఱుంగుమర్ మఱియుఁ గోశం బెగ్గు సేతావృశ
శ్రీ రాజిల్లిన రాజులుం గలరె ! ధాత్రి న్నిక్క మెక్కాలముల్. 144

ఉ. ఆతఁ డౌనన్న సత్కృతుల నన్నిఁటిఁ దుల్పగ భారతమ్ము గా
దే ! తగుభంగిఁ జెప్పఁ గలఁ డెవ్వఁడు ? తప్పిన మించి చిన్న నా
కైతకి నిట్టిబుద్ధి జనియించె పఠించెద సూత్రికీతిఁ బ్రి
ఖ్యాతికి నీసఁ బోలు నృపకాంతులు లేరు నిజమ్ముగా భువిన్. 145

సీ. ఎవ్వానిభార్య లోకైకపావనశీల
లలితసద్గుణ మహాలక్ష్మమాంబ
యెవనితమ్ములు కవీంద్రేడ్యులు ధీమిరె
డ్డియును రంగారెడ్డి నయవినమిత
లెవనిస్యాలకులు సర్వవిధాల నిజముగాఁ
గృతకృత్యులగు రామిరెడ్డిముఖ్యు
లెవనిబంధుగు లట్టి రిట్టివా రని తెల్ప
నలవికాని ప్రశస్తి వందుఘనులు

తే. గీ. ఎవనిస్వీకృతపుత్రుఁ డీ యెల్లజగము
నేలఁగల సద్గుణమ్ముల కెల్ల యట్టి
రాముభూపాలు వర్ణింపరాదె ? యతఁడు
స్మృతి గనుట కల్ల నిక్కమ్ము బ్రతికియుంట. 146

ఉ. కీరితిలేని భూపతు లకించనులై జనియించినప్పుడే
ధారుణి లేనివారని యథార్థము చెప్పఁగవచ్చు; కీర్తిఁ జె
న్నారెడి రాజచంద్రులకు నాశము గల్గుట యెట్టులక్కటా !
యేరికి శాశ్వతంబె తను వెప్పుడు నిల్చు యశమ్ము చాద్పునన్ ? 147

క. కీరితి గల్గుటయును నా
నారీతుల నైన నందు నానా కవిరా
డ్వారణ సమ్మానమ్మున
సారయశము గల్గునదియు శాశ్వతమునగున్. 148

తే. గీ. కవులు కవులన్న నెల్లరు కవులుగారు
నృపులు నృపులన్న నెల్లరు నృపులుగారు
చిన్నతనముననే నీకుఁ జెప్పినాఁడఁ
దపనధామ ! సీతారామనృపలలామ ! 149

ఉ. కానఁ గవీంద్రులన్ మిగుల గౌరవబుద్ధినిఁ జూతు మెల్లరున్
మానన కర్హులే ద్విజులు, మంచి కవీంద్రులు రిక్తులంచు నీ
మానసమందుఁ జూచుటది మానుము; చూచితివేని రారు, లే
వీనియమమ్ము లియ్యెడఁ బరీక్ష యొనర్చెడివేళ భూవరా ! 150

శా. రాముం డెవ్వఁడొ కృష్ణుఁ డెవ్వఁడొ ధరన్ రక్షించిరో లేదొ యే
భూముల్ మెట్టిరొ యెవ్వరిం దునిమిరో పొల్పొంద వాల్మీకి యు
ద్దాముఁడౌ నలవ్యాససత్కవియు సీతారామభూపాల ! సు
శ్రీ మీఱన్ గృతి గూర్పకున్నఁ బరమే చెప్పంగ నెవ్వారికిన్ ? 151

శా. ఈరాజ్యమ్మరుదెంచి పండితుల మేమెంతే దిగం ద్రొక్కి సు
శ్రీరంజిల్లుట దక్క నింటికెపుడున్ జే మున్గుద్రవ్యమ్ముతోఁ
జేరన్ లే; దది యేమనన్ వినుము, వాసిన్ బొల్చువాఁ డొక్కఁడే
నీ రా డియ్యెడ, కేగుదెంచినను వానిన్ లేవనీ ర్పండితుల్. 152

క. ఒకవేళఁ బైకి వచ్చిన
సకలోన్నత వార్షికం బొసంగరు మఱి వా
ర్షిక మది పొట్టకు సరిపడు
నకటా! తిరిపమ్ము రైలు కావల వలయున్. 153

మ. కనుఁగొమ్మో నరపాల ! పూర్వమున రంగారెడ్డిగా ర్మాకు మీ
జనకుం డెప్పుడు నిచ్చుచుండు దినవెచ్చ మ్మడ్డు చేయించె, దా
నన కాదే యిటవచ్చు టుడ్గితిమి; నీనాటన్ సమస్తంబు బొం
దనగుంగా యని నేఁడు రాక విను సీతారామభూపాలకా ! 154

శా. గోచీ పెట్టినదాది నేఁటితుదఁ గన్గొందున్ నృపశ్రేణి, నన్
గాచంబున్ మణి నొందుగాఁ గనుగతిం గన్గోరు, మీ తండ్రియున్

నా చంద మ్మెఱుఁగన్ గవీంద్రుఁ డనినన్ నాగేంద్రు మన్నన్ దులం
పోఁచన్ వచ్చు నెఱుఁగు మిద్ది మనమందున్ గద్వాలాధిపా : 155

—• శ్రీరాణీగారి మీఁది పద్యము •—

మ. తన కిమ్మంచు వచించు కన్నడు వచో దైన్యమ్ము వే టెందు రే
పని యే నెన్నడు నైన నామెడల మీ రత్యంతముం బేర్మి గ
ల్గినవా రంచును నేను గోరినయెడన్ లేదంచు వాక్రుచ్చు రం
చును నీరీతి వచించితిన్ మదికి వచ్చుంగాక లక్ష్మాంబికా : 156

—• శ్రీ చిన్న దొరవారి కోరికచే నప్పటి స్థితినిగూర్చి చెప్పినవి •—

సీ. నిఖిలేశ్వరుండైన నీ తండ్రి రామభూ
పాలుండు స్వర్లోక మేల నేగె
నీతల్లి లక్ష్మాంబ నెగడిన నేమియుఁ
దోఁపక మిన్నక చూచుచుండె
జనకతండ్రియు మఱి పినతండ్రియును నేమి
యును జేయఁజాలని యోగ్యులైరి
మేనమామలు సాధుతానూను లేరికి
నించుక చెప్పలే కెదఁ దలంకి

తే. గీ. రట్టియెడఁ గేశవస్వామి యాత్మభక్తుఁ
డనుచు నిన్నాత్మనెంచి తా నఖిలమును సు
ఖమ్ము గావించె నీదుభాగ్యమ్ము కతన
తపనధామ : సీతారామ నృపలలామ : 157

సీ. జగము లేలి మహేంద్రసముఁడైన రామభూ
పాలుండు తపనునిపగిది న స్త
మయము చెందినమీఁద నతని పుత్రుండు సీ
తారామభూపతి తారకాధి
పతిమాడ్కి నభివృద్ధి వడసి ప్రకాశించు
సందాఁక మధ్యసమయమునందుఁ

దమము పోలికఁ గలహములు రాకుండ ల
క్ష్మీ దేవి రామభూమిపతిపత్ని

తే. గీ. సంజవడువునఁ గాంతిభాస్వరముగాఁగ
రాజ్యమొనరించి యెల్లరఁ బ్రజలనేలఁ
జాలు సామర్థ్యమిచ్చి నిష్కంటకముగఁ
గేశవస్వామి యరసి రక్షింపవయ్య! 158

—• మూఁడవ సంవత్సరం ఆత్మకూరు సంస్థానం •—

చ. విని వినినంతమాత్రమున వీనుల విందని సంతసించి చ
య్యన లిఖియింపఁ బోవలయు, నంతటితోడను బోక వచ్చుద
న్కను బఠియింపఁగావలె, ననంతరమందు సమస్తవేళలఁ
బనిఁగొని దానినే మదిని భావనసేయవలెన్; గ్రమక్రమ
మ్మున రసమెక్కుడై వలపుముద్దులు గొల్పెడి వన్నెలాఁడి పొం
దునుబలెఁ జెప్పనొప్పని వినోద మొసంగవలెన్, రతాంతసం
జనితసుఖమ్ము వోలె వివశత్వము చూపవలెన్, వసంతవే
ళను వనమధ్య నొప్పెడి విలాసపు మంటపమందునన్ బసం
దునఁ దగుకమ్మఁ దెమ్మెరలు దోఁపఁగ వారవధూమతల్లికా
భినయవినోదమున్ బలె నవీనముదం బొసఁగన్ వలెన్, దసం
తన తనసంగతిన్ మఱచి తా నెవరో బరు లెవ్వరో యెఱుం
గనియటు లుండఁగావలె; నొకానొకఁ డెవ్వఁడు గాని తన్నుఁ బి
ల్చిన నిఁక వాని కుత్తరము లేదు సరే కద, పల్కె నేని "యే
మనదగు నారసంబు నహహా! మహనీయగు కావ్యఁ డెవ్వఁడో
వినుతికి నెక్కఁ గల్గినకవిత్వమహత్త్వ పటుత్వసంపదన్
గని రచియించె లేకునికిఁ గల్గునె యిట్టిరసప్రసార?" మం
చును నదియే వచించుచును జొక్కుచు సోలుచు వెఱ్ఱివాసి రీ
తిని, మదిరారసంబుచవిదేలిన పూరుషుభాతి, మందుపో
ల్కను గనుపట్టి చొప్పడవలెన్; ఘటియెద్దియునేనిఁ గారణం
బున నొకవేళ నద్ది మఱపుంగను దుర్దశ మూఁడెనేని మిం

చనకమిఁ దన్ను బూర్వము వశీకృతుఁగా నొనరించి యెన్నియో
చనము లభేదరీతుల మనిన్ గరఁగించి యుదారణంబ త
న్నును వితనాడి పోయిన యనుంగుఁజెలిన్ దలపోయునట్టి జా
రునిగతిఁ దద్వశీకృతిపురోగముఁడై పరితపించఁగావలెన్.
వెనుకటిరీతి నద్ది స్మృతిపీథిఁ దగులొ్కనినప్డు వెంతయున్
వనకఁ బ్రియమ్ముగ్గు వనితామణి యప్లనవచ్చి గుర్రిచ్చి య
ప్కనఁ బెనగొన్నసంగతులకున్ సరిగానదె సత్కవిత్వమ
న్నను; గుకవిత్వమో, వినుజనమ్ము మనమ్మునఁ దెబ్బనేఁ యెటో
వినఁదగు కర్మశేషమున విన్నను హోవ మొనంగునే? రసం
బు నెఱుఁగనట్టి కామినుల పొందులు పిందులుగాఁగఁ జాలునే?
మనమున రేనిపోని యుపమానపురీతులు దోఁచు గాని; యె
క్కని ధనమా కవిత్వమనగా! నది యొక్కనియందొకొక్క రీ
తినిఁ బ్రసరించు దానిఫణితిన్ వివరింప విరించియైన నో
పనియపు డస్మదాదులకుఁ బాటిలునే? రసికుల్ భవాన్విషున్
గనుఁగొనువారుగాక కవి కష్టమవెట్టిపటంచుఁ బూర్వమే
వినిచితి నింతయున్ వినియు వీరలమాటలు నమ్మి పుస్తకం
బును బ్రికటింపకుండు టది పొల్పనితోఁచెనె? పార్థివేంద్రః పి
రనిన దోసంగులం దొకటియైనను నిల్చినదేమొ చూచితే!
చనవునఁజేయు నీపతిన చక్కఁగ పిందియుగాక పండితుల్. 159

క. "చచ్చి రవధాను లిఁక మన
వచ్చును మన" మనుచుఁ దలఁచి వచ్చితివో? నీ
మచ్చ మడగింపుటకునై
వచ్చితి మిదె మరల దిగుము వాదమ్మునకున్ 160

చ. అభినవరామలింగ బిరుదాంకుఁడ నాకవనమ్మునందు నీ
యభణపుఁగాండ్లు తప్పు లిడ నర్హులె? "కా" దని తప్పు దిద మా
యుభయులలోన నొక్కఁడు మఱొక్కనికిం దగుఁగాక యీర్ష్యచే
నభము శుభమ్మనుం దెలియ కార్చెడి దేబెలు మాకు లెక్కయే? 161

—• పాలఘాటువారి సంగీతమును గూర్చి •—

తే. గీ. నూఱుమంది గాయకులకు మీరొసంగు
టొక్కటల వీరలకొసంగు టొక్కటల యు
టంచు లేనిస్వాతంత్ర్యమ్ము నాత్మ నూని
మనవిచేసెద నీతోడ మానవేంద్ర! 162

తే. గీ. మాయలోఁ బరబ్రహ్మము మఱుగుకరణి
నీశ్వరయ్యగాత్రమ్మున నెల్లగాత్ర
ములు నిముడుఁ దదనుజునిదౌ తెలివి చూడ
స్వరమువేసెడిపట్ల నసాధ్య మధిప! 163

శా. ఈవా దాతవు, వారు గాయకులు, నీకే వారికే చెల్లునౌ
నీ వేమియ్యఁగలేవు! వారు మఱి దా మెద్దానికిం జాల రో
దేవా! ముక్కరవంశరత్న! యిది కీర్తిం దెచ్చునన్మాట నీ
తో వేమాఱువచించు టొక్కటి సుమీ దోసంబు మాకోర్చుటన్. 164

—• వనపర్తి సంస్థానం •—

సీ. గళమున బిరుదులు కైసేసె నమలపూ
ర్గద్వాల విజయనగరపురములు
దానికే యాత్మకూర్తపుఁ దేస్గునెక్కించు
నప్పుడొసఁగెఁ జంద్రిహారములను
కుడిచేతికొక బిరుదిడియె నంతకుమున్న
మొగలుతుర్తి నృసింహభూవరుండు
ఎడమచేతికి మొన్ననిడెఁ దాటికొండ రా
మారెడ్డి మేల్మిబంగారుమురుగు

తే. గీ. ఇతర సంస్థానములవంక కేగ కీ ప్ర
తిష్ఠ నీక దక్కింప మదిని దలంచి
గండపెండారమొక్కటి గైకొనంగఁ
కా లెదురుచూచుచున్న దోకాశ్యపీంద్ర! 165

చ. ఎనిమిదియేడు లాయె నిట కేఁగ మొదల్గాని మేము, నిన్నుఁ గ
న్గొనుట యదేమొ నేఁటి కొనఁగూడెఁ దగం గనుపట్టె దక్షి యి
చ్చినఁగాని యిచ్చి మేఁకమెడచన్నులపోలిక శీతలజ్వర
మ్మునను మును పెరాకించుకయుఁ బొందక యేఁగితిమయ్య భూవరా!

మ. కవు లెన్నంగ శతావధానమును వేడ్కన్ జూచెవో లేక య
ష్టావధాన మ్మది చూచితో తెలుపు "మేల న్నచ్చునా" రంచు నీ
కవులన్ జూచకు "కొందుఖాట్లను బరీక్ష?" యంచు బోనెంచెదే
నవధాన మ్మది యేల? మాకొసఁగు సూచాల్లిమ్ము రామేశ్వరా! 167

మ. "కృతి కైకోఁగఁ దలంచినాఁడ" నని మున్నే పల్కితేమయ్యె నా
యతనం, బిప్పుడు చెప్పుమయ్య యది నీవాసించుచో నిక్కమై
నతజిన్ పిన్య మొసంగు మిచ్చిన యుపజ్ఞాదేవి చెప్పించి విన్
గృతకృత్యున్ బొనరింపుఁ బాల్యవనపర్తిస్ఫూర్తి! రామేశ్వరా! 168

సీ. అల పిఠాపురభూవరామాత్యతనుజాతు
నకు మున్న యిచ్చినా మొకతనూజ
నల పోలవరపాలుఁడగు కృష్ణరావు బి
డ్యే కొక్క కన్యక నిచ్చినాము
పలుగండములు దాఁటి బ్రతికినకన్య న
ర్పించినా మాత్మకూర్పృథివిపతికి
నఖిలలక్షణయుత యగు పెద్దదాని దే
శికునకే యిడి పెండ్లిచేసినాము

తే గీ. కోరియుంటివి తగునట్టి ధీరమతివి
నీకు నొకకన్నె నీకున్న నేర మగు న
టంచు నీనెంచి యిట కేగుదెంచినార
మడుగు మిదితటి రామేశ్వరావనీప! 169

శా. ఘోషా లేదఁట "రాజరాట్పుభలకున్ గొంపొమ్ము న" న్నంచుఁ దన్
బోషించున్ జను గాసివెట్టునఁట యేభూపాలు నిం జూపినన్

"దోషంబే కల" దంచు నీల్గునఁట యాదుర్గర్వి ణిన్ గన్నియన్
బోషింపం దగురాజు మృగ్యుఁడు సుమీ ! భూమీశ రామేశ్వరా ! 170

ఉ. గుఱ్ఱిది గా దొకించుకయుఁ గుంటిదిగాదు కురూప గాదు మా
బిడ్డ సమస్తదేశపృథివీపతిసత్సభలందు మంచి పే
ర్పడ్డది దీనిఁ గైకొని నృపాలురలో యశమందుమయ్య ! మా
పడ్డ పరిశ్రమమ్ము ఫలవంతముగా వనపర్తిభూవరా ! 171

— అత్యాశుధారలో నెదుట వ్రాసినవి —

చ. అరుదగ వత్తురంచును మహాకవు లంచును దోడిరాజులం
దొఱు నవధానశక్తిగని నూఱులు వేలు నొసంగి రంచు నీ
వెఱిఁగియు మేటిదాతవయియే పదిరూపిక లిచ్చినావుగా !
తిరుపతివేంకటేశకవిధీరుల కో వనపర్తిభూవరా ! 172

ఉ. అన్నము లేక వచ్చితి మటంచు మనమ్మన నెంచినాఁడవో !
చిన్నగఁ జూచుటే యశము సేయుఁ నటంచుఁ దలంచినాఁడవో !
వన్నెయు వాసియుం గలుగుపార్థివుఁ డెవ్వఁడు మమ్మ నిట్లు చూ
చెన్నరనాథ ! నీక యిటు చెల్లె మతేమన నేర్తు మిమ్మెయిన్ ! 173

చ. కలరిల వేనవేలు నృపకాంతులు వందలు వేలు నిచ్చు ను
జ్జ్వలతరదానశాలు లటువంటి వదాన్యుల వీడి యియ్యెడన్
సలలితశక్తిఁ జూపఁగ నసాధ్యుల మే మరుదెంచి ముష్టికిం
దులయగు గౌరవమ్ముగొని తొల్తన పోవుట యుక్తమే ? నృపా ! 174

తే. గీ. "మాటలనుజూడ మాయమ్మమాద్రి గాని
చేతుల కదేమొకో కొంతచేటు వచ్చె"
ననెడి సామెత విస్పష్టమాయె నిచట
రమ్యగుణసాంద్ర ! రామేశ్వరక్షితీంద్ర ! 175

సీ. అనుభవించితిమి దివ్యదోర్భోగములను రా
జాధిరాజులకన్న నధికముగను

సంచరించితిమి రాజ్యస్థానములఁ బూర్వ
    కష్టలకన్నను నిరాఘాటముగను
ఆర్జించితిమి యింత యతిఘలకిది మేము
    ననుభవింపఁగఁ జాలనట్టివృత్తి
రచియించితిమి మహోరమణి తోడుగ రస
    వంతమ్ములైన ప్రబంధములను

తే. గీ. రాజమిత్రుల మదిగాక రాజబంధు
    వులము కవిరాజులము పదువుఁగలట్టి
    కొలమువారము మాకెంమఁగొదవలేదు
    కీర్తికై రాకమి ! వనపర్తిభూప ! 176

తే. గీ. కవితయందలి రసము చక్కఁగఁ దెలియుట
    కనుగుణమ్మగు సీవి దా నమరెనేని
    పూవునకుఁ దావిగల్గిన పోల్కెఁజుమ్మి !
    ఎఱుఁగు మిట్టిసంగతిని రామేశభూప ! 177

తే. గీ. నూఱుమందికిఁ గవనం బపారధార
    పఱలఁజెప్పెడి మాకిది బహుమతి యని
    తమకుఁ దోఁచుట మేము స్వప్నముననైన
    నెఱుఁగ కేతెంచితిమి క్షమియింపు భూప ! 178

తే. గీ. పడుపుకూటికి నిటు పాలుపడిన యేని
    కడుపు నిండనియప్పు డిక్కాన్కఁ కేము
    కక్కుఱితి చెందుటయుఁ గొంతకాని పని య
    టంచు నూహించెదరు లోకు లవనినాథ ! 179

క అక్షరలక్షలు దెచ్చిరి
    దక్షులు సుకవు"లని మున్ను తజ్ఞులనుట యా
    పక్షమున మ్మోషయనుచు మే
    మీక్షింపఁగవలసె గవ్వయేనియు లేమిన్. 180

తే. గీ. నూటికొక్కఁడు చక్కని ధాటిగల్గి
సరసకవనమ్ము చెప్పెడి చతురుఁడుండు
నట్టివారలలో వేయి కమరు నొకఁడు
శతవధానాదికమ్మును సల్పుజాణ. 181

తే. గీ. వారిలోనెల్లఁ బేర్గాని దూరదేశ
మనక వచ్చిన వారి నిట్లరయుటయును
గౌరవమ్మని తమమది గాంచినప్పు
డేమియన నేరుతుము వచియింపు భూప! 182

తే. గీ. ఎందుకేతెంచితి మటంచు నెడద దుఃఖ
పడుటయే మేటిలాభమ్ము పార్థివేంద్ర!
ద్రవ్య మిది యేల కైకొమ్ము దయయె చాలు
దానికింత యనెడి వెల తనర దధిప! 183

క. కైకొని సంతోషింపని
మాకిడు ద్రవ్యమ్ము వమ్ము మహిపాల! వృథా
యీకరణి వెచ్చఁబుచ్చిన
లోకులు మెచ్చుదురె నిన్ను! లోఁగను మిదియున్. 184

తే. గీ. దాతయన్నప్పు డెవరి నేరీతిఁ గన్న
ననువగునొ యట్లు చూచెడి యతఁడు గాక
కాచమణులను నొకరీతిఁ గాంచునతఁడు
కాఁడని ప్రమాణముఁగ జెప్పఁగలము మేము. 185

తే. గీ. మాకునూఱారు లిచ్చుట నీకు లెక్క
గాదు మాకదియును లెక్కగాదు గాని
యుభయులకును యశమ్మది యొసఁగు నిపుడ
కాక యీభువియున్నంతకాల మధిప! 186

తే. గీ. కవిత యాశుగఁ జెప్పిన కారణమునఁ
దప్పులుండెడి నయ్యవి తమదుపంది

తలఁచు నెమకెఁ బోరాడిన దుడుకుతనము
తాముసు క్షమింపుటకు వేఁడెదము నరేంద్ర! 187

తే. గీ. సిరిలు మొదలగు సధిక్కృతి వెలఁగుమీర
లేమియొనరించినను మంచిదే యటంచు
సంతసింతుము మాకట్లు సంభవించె
నేని యది హెచ్చుగౌరవ మింతకన్న. 188

క. గానమ్ముకన్నఁ గవన
మ్మేనాఁడేనియును దక్కువే. నరవర! నీ
వీ నియతి విడిచియిచ్చిన
నే నేమని సన్నుతింతు నెఱిఁగియెఱిఁగియున్. 189

క. రంగాచార్యులవారి
సంగతిని నెఱుంగునట్టి చతురులె యుబ్బై
నం గాని చెప్ప సంశయ
ముం గాంతురు శ్రితుల కదియు ముఖ్యమకాదే! 190

క. ప్రతివత్సరమును రామని
మతి నెఱిఁగియు మీర లిట్లు మాకిచ్చుట "దు
ర్గతికిన్ దావులు కవు" లని
ప్రతిజ్ఞ సేయుటయకాదె? వనపర్తినృపా! 191

క. ప్రభువాకచో రసికుండగు
సభికులోకఁట రసికు లగుట సంభవమగు నీ
యుభయులును రసికులగుటది
నభస్సుమము రీతి చుమి! వనపరితిరాజా! 192

తే. గీ. వేలకొలఁదిగ నేచేట విప్రవరుల
కిచ్చిపుచ్చెడి నిను దాతవే యటంచుఁ
బల్కెదనుగాని యెవరి కేవరుస నీయ
వలయునో యెఱుంగవని చెప్పువాఁడ భూప! 193

తే. గీ. ఇచ్చెదవుగాక మానెద వేమికొదవ
మాకవిత్వపరీక్ష సమ్యగ్గతిని ర
చింపు మేకథనేనియుఁ జెప్పునపుడు
చేయి యాపిన నది తెగవేయు మధిప! 194

క. పదిగాదు వేయిపదులకు
నిదియే చాలునని యెంచఁడే యెఱిఁగిన స
ద్విదితుఁడగు నరవరుఁడు నీ
మదిలో నివియెల్లఁ జూడుమా భూమీశా! 195

తే. తే. ఎందులోఁ జేరకుండెడి హీనులెల్లఁ
గవులలోపల నియ్యెడఁ గలియుచుండ్రు
ఎల్లవర్ణమ్ములను గూడి యించుకంత
యంతరములేక తురకలయందుఁ గలియు. 196

తే. గీ. కానఁ గవులకు నీలాటి గతులు వచ్చెఁ
గాని నీలోప మేమియుఁ గానఁబడదు
ఎఱుఁగ కొక్కింత వ్రాసితి నింతవట్టు
నెఱిఁగి క్షమియింపుమయ్య! రామేశ్వరయ్య! 197

తే. గీ. కాగితమ్ములు లేనట్టి కారణమున
నింతతో విరమించితి నిపుడ యొక్క
కబ్బ మొనరింపఁ జాలిన కవిని చెళ్ళ
పిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి నాపేరు నృపతి! 198

— దారిలోఁ బ్రసంగవశమునఁ జెప్పికొన్నవి —

తే. గీ. పొందు గద్వాల కాత్మకూ ర్పురమునకును
ఏమొసంగిన సరసు లా భూమిపతులు
వినుఁడు మామాట పైనెందుఁ జనకుఁడయ్య
పాకనాటిన్నృపాలు రెప్పట్లపేరు. 199

సీ. కవులచేతను మేటి కావ్యమ్ము చెప్పించి
 విని మెచ్చి మేలు భూషించువాఁడు
"హాయని వినుటయే యహహ మతి, తలయూఁచి
 సంతసం బందరా" యనెడువాఁడు
వ్యగ్రపండితుల్ దమ వేడుమేసిఁ జె
 ప్పిన నవి వెరవెసిఁ బెట్టువాఁడు
మాటంచేతనే మంచిపద్ధతిన్ సా
 ధించు మార్గమ్ము యోచించువాఁడు
తే.గీ. లేఁడు నేఁడంచు. నీవంటివాఁడు మిన్న
 యంతనే చేవ చారిత్ర్య మహహ! పాక
 నాటిరాజసంశోభ! యూనాఁట నృపతు
 లందు నిసుఁజెప్పి చెప్పరా దన్య మొకని. 200

మ. మును సౌగంధికపుష్పమున్ గొనఁగ భీముం డేత్తైజాదోష్ణతో
 వసు సాక్షాత్కృతిఁజేసి ఖడ్గమృగమున్ వారింపఁగా నంజనా
 తనయుం డెక్కఁడు పేర్మి నిచ్చిన పదార్థంబేసుమా! యీపయిన్
 జనువాఁ డార్జునసేయు వేంకటకవీ! సారస్యమట్లుండుటన్. తి. శా. 201

మ. ఒక యేగానికిఁ జిన్నికుజ్జునికి నాయుష్కర్మ చేయించి వా
 నికినై కానియొసంగి, "తక్కునగమున్ దె" మ్మన్న, "నాచేత లే
 దకటా!" నాఁగను క్షౌరవుంగ్కృతికిఁ దా నంగీకృతిం జొప్పలా
 భ్యకులాయమ్మగు ముద్దరాలి చరితం బాలించితే? తిర్పతీ! వెం. శా.

—• ఆత్మకూరు సంస్థానం •—

మ. కురుమత్యద్రిపతి న్నుతించితిమి తత్కారుణ్యమూర్తి భూమీధరా
 కరకారుణ్యసమాగతామితపసుక్ష్మాపాలకత్వస్ఫుర
 త్తరభాగ్యోదయు నాశ్రయించితిమి సీతారామభూపాల! మీ
 కురుమూర్తిన్ దయసేయుమయ్య! మఱి మాటన్ వృత్తిసత్తావతిన్

తే. గీ. ధరణినాయక ! మా వాగుదారధార
పాఱి పండించు సరసకేదారములను
తాదృశం బగు మీవాఁగుదారధార
పాఱఁగావలె మాదు కేదారములకు. 204

—• ఒక సమయమునఁ బ్రసంగవశమునఁ జెప్పిన నిందాస్తుతి •—

సీ. నీమీఁదఁ గృతిచెప్పి నిను నుతించిన కృష్ణ
మాచార్యవరుఁడు సన్యాసియయ్యె
నీదు సంస్థానపండితుఁడైన యల శ్రీని
వాసార్యవరుఁడు ప్రవాసియయ్యె
నీగాయకుఁడనంచు జోగియై రాఘవా
చార్యుఁ డూరూర యాచనకుఁదిరిగె
నీ కిలవేల్పైన యా కుర్మతిస్వామి
యడవిగుట్టల నంగలార్పఁ దొడఁగె
తే. గీ. నెఱిఁగియును నీకుఁ గృతినిచ్చు గురుమనీషు
లరయఁ దిరుపతి వేంకటేశ్వరులె కాక
నీదులోప మొక్కింతయు లేదు నమ్ము
మాత్మకూరుపురీరాజ ! యతులతేజ ! 205

—• గద్వాలలో మధ్వస్వాములవారి దర్శనము •—

శ్లో. పశుపతిదయితౌ తృతీయపుత్రౌ
తిరుపతి వేంకటశాస్త్రిణౌ కవీంద్రౌ
ప్రణమత ఇహ సత్యధీరతీర్థం
సకలజగద్గురునాయకం భవంతం. 206

శ్లో. స్వామిన్ ఛత్రసమస్తశాస్త్రజలధీభూతప్రభావస్ఫుర
చ్చర్లబ్రహ్మసుధీంద్రసాంద్రకరుణాసంప్రాప్తవిద్యాభరౌ
ధన్యౌ శ్రీపతివేంకటేశ్వరకవీ శ్రీసత్యధీరప్రభో !
విద్వన్నంద్యశతావధానచతురౌ త్వత్పాదసందర్శనాత్. 207

శ్లో. శ్రీరామోఽన్యోఽహ మన్యో స్త్విహి మహ మఠమావంతరంచేత చేత
స్స్వాన్తాం యుష్మాక మేషత్వ మితి నతి మిమా మర్చ్యమే యుష్మదంఘ్రౌ
ద్వైతాఽద్వైతాదిభేదై రల మధికతరం యత్ర తేజస్స్వరూపై
ర్బ్రహ్మోఽగమో యతీంద్రప్రవితతపదరజ స్సత్యధీరార్యపర్య ? 208

శ్లో. భుక్తిం దదాత్యపి చ ముక్తిమథాపి శక్తిం,
భావత్ప్రదర్శన మనేక శుభాని దత్తే
బ్రహ్మాదిభిః కిమహమాశ్రితకల్పవృక్షం
సేవే భవంత మనఘం గురుసత్యధీరం. 209

శ్లో. ఆవాభ్యాం రాజరాజా నతులశతవధానాదిభి స్తోషయిత్వా
య న్నా గారోపణై ర్నిస్తులతరవసుభి ర్భూషితా భాషయై శ్చ
త త్సర్వం నైవతుల్యం భవతి భవదనుగ్రాహ్యతాగౌరవేణ
స్వామిన్ శ్రీసత్యధీర ప్రముఖితక గురో రాజరాజార్చితాంఘ్రే. 210

సీ. అతిబాల్యఏవదీవ్యత్కాకపట్టణే
కింకవిగజసింహకీర్తి మాప్య
తద్వయస్యేవ సంపద్వత్యమలపురే
విద్వత్కవీంద్రి సద్బిరుద మాప్య
తవధికే వయసి బృందావనే పట్టణే
బాలకళానిధిపద మవాప్య
తద్వయస్యేవ విద్వద్వతి హరిపురే
బాలసరస్వతీపద మవాప్య.

తే. గీ. ఆంధ్రగీర్వాణభాషయో రపరిమిత సు
పద్యగద్యమయాని కావ్యాని నైక
విధరసాని విధాయ భోబుధవరేణ్యా !
వందనాయ సమాగతౌ వందనీయ !
తిరుపతి ర్వేంకట స్సత్యధీరతీర్థ ! 211

—• శ్రీ వారి సన్నిధికంపిన పత్రిక •—

శ్లో. శ్రీసత్యధీర తీర్థానాం, గురూణా మనఘాత్మనాం
సన్నిధౌ విద్యమానా భోః, పండితా దృశ్యతామిదం. 212

శ్లో. శ్రీరామోఽన్యోహ మన్యోఽస్తి హి మహదు
భయోరంతరం చేతిచేత, స్యాస్తాం యుష్మాకం. 213

శ్లో. హ్యస్స్వ యాహవిపద్యేఽ స్మిన్, పదంయుష్మాక మిత్యదః
దుష్టమి త్యవదన్ త్సర్వే, భవంతః కృతబుద్ధయః. 214

శ్లో. ఇదం జన్మసహస్రేఽపి, శబ్దశాస్త్రాధికారిభిః
నానా కావ్యవిదీశానై, ర్దుష్టం కర్తుం నశక్యతే. 215

శ్లో. భవత్ప్రతిజ్ఞాం యది పాలయేర, న్నిదం యథాదుష్ట మభూత్తదర్థే
విచార్యపత్రిం లసదుక్తిపాత్ర, మాశాస్మహే ప్రేషయితుం మహాంతః.

శ్లో. నచే దభినివేశస్తు, తూష్ణీం తిష్ఠన్తు కా క్షతిః
భవదజ్ఞాన వైరస్యే, వయంతు శతధానుమః. 217

గ. ఇతిసజ్జనవిధేయౌ తిరుపతి వేంకటేశ్వరౌ శతావధానీత్యాది బిరుదాంకితౌ ఆవాంపరశ్వ ఏవజిగమిషూ, తతస్సత్వరం ప్రత్యుత్తరం దీయతామితి ప్రార్థ్యంతే.

—• మొదటి సంవత్సరము నూజివీడు •—

శ్లో. శ్రీమంత స్తనయా, స్సతీగుణవతీ విద్యాఽనవద్యా మహా
ద్రాజ్యం తే సకలం చకాస్తి కి మతః కామ్యం నృణాం సంస్కృతౌ
అప్యేవాస్తు సుఖస్య సుస్థితిరహో శ్రీరామచంద్రాత్పురా
దన్యస్యాఽపిభవే దవాప్తి రథ యద్యత్తేహ్యతే రోచతే. 218

సీ. నన్ను నేఁడతి ప్రయత్నమున రావించుటే
కవితాభిమానసంగతికి సాక్షి
వేమూరి శ్రీరామవిబుధుఁ బూజించుటే
నిర్వ్యాజదాతృతాన్వితికి సాక్షి

ఆడంబరం బించుకైన లేసుండుటే
సులభుఁడీతండన్న స్తుతికి సాక్షి
అతిమితభాషణ స్థితి నెప్పుడొప్పుటే
యని తప్పడను యశమ్మునకు సాక్షి

తే. గీ. విరవ వేంకటసూర్యరాడ్విభుఁడు మాటి
మాటికిఁ బ్రశంససేయుటే నేఁటిరాజు
లందు విద్వాంసుఁడనెడి నియతికి సాక్షి
యఖిల కవిగేయ ! రామచంద్రాప్పరాయ ! 219

సీ. ఆస్తికత్వమునఁ జెన్నారువాఁడనుటకుఁ
దావకంబైన వర్తనమె సాక్షి
అతికరుణారసాన్వితుఁ డీతఁడనుటకు
ధర్మార్థమైన వైద్యంబె సాక్షి
దీనపోషణము సంధించు వాఁడనుటకుఁ
బంగ్వంధకుబ్జాదిపటలి సాక్షి
రామనామోపాసనామాన్యుఁడనుటకు
ముమ్మాటికిని రామమూర్తి సాక్షి

తే. గీ. క్రూరకృత్యము లెఱుఁగని ధీరుఁడనుట
కెడతెగక దోసతోఁట నా నెసఁగి యెసఁగు
చును నెసఁగనున్న నీదగు సుతులు సాక్షి
యఖిల కవిగేయ ! రామచంద్రాప్పరాయ ! 220

శ్లో. ఇంద్రశ్చంద్రస్త్వ మసి సమ స్సర్వథా తే జగత్యా
మిత్యేవం యే పునరసి పున స్సంస్తువంతః కవీంద్రాః
తేవై చోరా శ్శృణు పర మిదం యస్స్వభావోక్తిపుంచు
స్సోఽయం శ్లాఘ్యో భవతి విదుషాం రామచంద్రాప్పరాయ ! 221

ఉ. ఆవల నెవ్వఁడేని గవి యల్లిన పద్దెములన్ బఠించుచో
"నీవిధమెల్ల నిశ్చయమ యీనుతికిన్ దగు నీతఁ"డంచు సం

ఖ్యావన గల్గఁగావలయు భావమటుల్ గనుపట్టకున్న నా
దేవిరిగొట్టు పద్దెముల దీవన లేమిటి? కప్పరాడ్విభూ! 222

ఉ. ఏ నవధాని నంచు మఱి యీవు నృపేంద్రుఁడ వంచుఁ జెప్పఁగా
నూనుట యొప్పునొక్కొ పునరుక్తికిఁ బెద్దలు సమ్మతింతురే!
దానినటుండనిచ్చి, కవితారసమున్ జవిఁ జూచుపొంటె న
న్యూనములైన మా కృతులనున్ వినఁగోరెద నప్పరాడ్విభూ! 223

ఉ. దొమ్మరిసాని యెంతయును దుడ్కు మెయిం గడనెక్కి యాడు పో
ల్కి సమ్మతిబల్మి కల్మిఁగడు లేమిడిచే నవధానమున్ బొన
ర్పు మ్మనుజుండు, దానినొక చోద్యముగా గణియింపఁ బోక స
త్సమ్మతిగా నెనంగు కవితారసమున్ జవిఁజూడు భూవరా! 224

శ్లో. శ్రీమదాప్రిమం మనసి నితరాం సేవసేఽత్యంత భక్త్యా
శ్రీమదాప్రిమ స్త్వ మసి స పున స్స్వాధికాపత్యశాలీ
త్వం చైతాదృ క్సతు పరిచితో ధర్మ కర్మ్యణ్యతీవ
త్వంతాదృక్ష స్సన కథమవే దాప్రిమచందాప్రిప్పరాయ! 225

—• ఈయన రాణింగూర్చి చెప్పి యంపినది •—

సీ. నీభర్త సుశ్లోకుఁడై భూమినేలు వి
 ద్యాశాలి రామచందాప్రిప్పరావు!
నీయన్న విద్యావినీతి ప్రధానుండు
 రావువేంకట సూర్యరావు విభుఁడు
నీదుసంతానం బనేతాదృశము చిరా
 యుష్కమైశ్వర్యవృద్ధ్యున్ముఖంబు
నీదుశీలమ్ము వర్ణించెడి కవులకు
 సీతాదిసాధ్వుల స్మృతికిఁ దెచ్చు

తే. గీ. నొక్కఁడననేల, సకలమ్ము చక్కనైన
ఫక్కినొప్పెడి నిన్నెన్న వశమె మాకు

రామచంద్రాప్పరాయసామ్రాజ్యలక్ష్మి ।
వృద్ధినందుము శ్రీలక్ష్మి వెంకయాంబ । 226

—• ఖాసింకోటలో తోటలోనైన యుత్సవముంగూర్చి చెప్పినది •—

సీ. గాడిదపై సవారిగావించుచుండమ్ము
సిగ్గుమాలినవాని చేష్ట తెలిపె
త్రాటితోడను బొమ్మలాట యరసమైన
పల్లవి తెగఁబాడుపగిదిఁ బోఁచె
తొలఁగు సిద్ధులకొండలతోఁ బయిగెత్తుట
యల్పవిద్యావంతు ననుకరించె
రాత్రిపూఁజూసిన వెదురుమాళ్యొక్కువముట స్వ
శక్తి గాననివాని చందమయ్యె
తే. గీ. నొకఁడు ముందుఁద వెనుక నెన్నో విధములఁ
దప్పుటీఁతలు గొట్టుట పిప్పికైత
మెల్లనల్లి యాచకవుల మీఱ నెంచు
సౌరు దోఁపించె వేంకటాచలనృపాల । 227

—• తోట్లవల్లూరు జమీందారు శ్రీ భాష్యకార్ల నాయఁడుగారు •—

సీ. శ్రీరస్తు సంతత శ్రేయోఽస్తు కలియుగా
బ్దములొక మైదువేల్ పైని నాల్గు
జరగుచో శోభకృత్సంవత్సరమున మా
ధవమాసమందు శుద్ధమగు పక్ష
మునను నేకాదశి ననఘమౌ నుత్తరా
నక్షత్రమందుఁ బూర్ణ బలయుక్త
మగు వృషలగ్నమ్మునందు మహోత్సవం
బలరార వల్లూరఁ గలిమిమిగుల
తే. గీ. బమ్మదేవర సద్వంశవర్ధనుండు
ఘనగుణాఢ్యుండు శ్రీ భాష్యకారనృపతి

పుత్రవతి సతి తనదరిఁ బొలుపుదెలుప
శ్రీధవునికృపఁ బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యె. 228

సీ. బమ్మదేవర నెమ్మిగ్రమ్మి యాయువొసంగు
బమ్మదేవరకులాభరణ ! నీకు
శ్రీభాష్యకారు లశేష విద్యలొసంగు
శ్రీభాష్యకారాఖ్యఁ జెలఁగు నీకు
ఇలవేల్పు గోపాలుఁ డిల యేలఁగాఁజాలు
శక్తి నీకిచ్చు సువ్యక్త తేజ !
ఆ దేవుభార్య లక్ష్మీదేవి నీ కిడు
నింత కెచ్చగుసిరుల్ నృపతివర్య !
తే. గీ. అనఘులగు బ్రాహ్మణులును మహాసుభావు
లైన కవివర్యులును ముదమంది దీవ
నల నొసంగుదు రెల్లప్పు డెలమినీకు
ఘనతరాటోప ! శ్రీ భాష్యకారభూప ! 229

చ. చెలులును మంత్రులున్ సుతులు శ్రీకరయౌ సతియున్ మహామహో
జ్జ్వలులగు చుట్టలున్ గవులు సన్నిధి మేల్మి నలంకరింప రై
తులు జయపెట్ట దూర్యములు తోరముగా మొరయన్ మృదుస్వనం
బులు సెలఁగంగ నెల్లెడల బోగపుటింతులు నాట్యమాడ భృ
త్యులు కడు మోదమొప్పఁగ నొహో, యని హెచ్చరికల్ పొసర్ప వం
దులు నుతియింప నెల్లర మనోరథముల్ ఫలియింపఁ బూర్వమం
దల రఘురామమూర్తి జనకాత్మజతోడ నయోధ్యఁ బట్టమున్
సలలితరీతిఁ గట్టికొను చాయ యెలర్పఁగ నేఁడు భాష్యకా
రులు నృపపుంగవుం డతినిరూఢిని బట్టపుభద్రపీఠమం
దెలమిచెలంగ నొప్పె, సకలేశ్వరుఁడౌ నలగోపబాలుఁడ
య్యలఘుని కింతకన్న సిరి, యంతకు మించిన మేటిసంపదల్,
బలముసు బుత్రసంతతియు భాగ్యము భోగ్యములైన వస్తువుల్
గలుగఁగఁజేసి పోషిచుఁ గలకాలము కంటికి రెప్పరీతిగన్. 230

రెండవ సంవత్సరపు సూక్తిపీఠము

— • శ్రీరామచంద్రప్పరావుగారు • —

చ. పదియును దొమ్మిదౌ దినము బందరు చేరక తప్పదిప్పు వి
ష్పదశ ఘటించె గేహిని యనస్ సకలమ్మును దేటతెల్లమౌఁ
గద! యిఁకనాఁటి ప్రొద్దుట నెకానెకె నియ్యెడనుండి పోవు యు
ర్వదికయినం జనన్ వలయు బందరు, దేహము నమ్మరాన్ని య
ష్టిది విహితంబుకాదె, తమకియ్యది యొంటౌరు చేల చెప్ప, ని
య్యది భవదీయసంశ్రితులమౌ మముబోంట్లకు నెంచి చూచ గో
ష్పద మనరాదె, సార్టు గుడివాడకు దేవరవారొసంగ న
య్యది కడువేగరీతిపెయి హాయిగ దేహము నొవ్వకుండఁగా
నుదరములోని నీర్కదలకుండఁగ నయ్యెడ దింపెనేని య
య్యదనున యెడ్ల బండిపయి నా నిశి మెల్లను బోతిమేని పే
ముదయము కాకమున్న చనియుందుము బందరు, స్కూలువేళమో
పది పదొకొండుగంటలకుఁ బైనగుఁ "జెప్పఁగనేల దీని, మీ
ర్మొదల లిట వచ్చియేగునెడ మోదముమై నిటు లిచ్చి పంపమే,
యిది యొకరాచకార్యమె? కవీంద్రుల కీయక యేరికిత్తు" మం
చుఁ దమ రనంగవచ్చు నిది సూనృతమేయగుఁ గాని యిప్పు డి
య్యది దయచేయు టెంతయును నాఁ బదివేలని లోననెంతు "నే
మిది" యని యంపరేని తురగేంద్రములం గొనితేర మొన్ననే
కద! తమరంపి యుండి రిది కన్నులనిండఁగఁ గాంచి కోరఁగా
నెద యొకకొంత సందియమునే కనె, నైననుఁ గార్యశక్తిచే
నిది విధియయ్యె, రాజు లెదనెంచిన దేనికినేని లోపమే!
పదిలముగాఁగఁబోయెడి యుపాయము చూచితిఁగాని, లేనిచోఁ
గుదుపునకోర్చినన్ దొరకు గోడిగబం డ్లిటనెన్నియేని; య
య్యదరది యింతదూరము సహం బదియెల్లను బొండి నైఁచు న
య్యద నది వోయె, దేహమిది యార్తదశాపరిభూతమౌటచేఁ
బదిఁబది విన్నవింపఁదగువారును మీరును గానునిం

కిది విరమింతు దేవరకు నింతగ విన్నప మాచరించుచే
మొద లవివేక మింతకును మోటగుఁ బెంచి వచింపఁబూనినన్
సదయ ! కవీడ్విధేయ ! విలసద్గుణ ! శ్రీకర ! యప్పరాడ్విభూ !

మూఁడవ సంవత్సరం నూజివీడు

—• వెంకటరంగయ్యాప్పారావుగారి సభలోఁ జెప్పినది •—

ఉ. స్వామి వచించుసంగతులు సత్యములే యగుఁగాని యొక్కఁడన్
నామము వెట్టుకన్నను ననామునిఁగాఁ బరు నిర్ణయించుఁ దా
నేమత మద్ది హిందువులకే యనఁగాఁ బనిలేదు సర్వులున్
దా మది సమ్మతింత్రు పరతత్త్వవిదుండగు వ్యాసమౌని యే
మీ మఱి యన్యులేమి తమ రేకృతులన్ రచియించి రందు దా
రా మహితాత్మ నామ మది యచ్చట నచ్చట భిన్నరీతిగా
నే మెఱయింపఁజొచ్చి రది యెల్లను జూచియె శంకరుండు వి
ద్యాముఁనిఁగాఁ బరాత్పరుని న్యాయముఁగాఁ దగ నిర్ణయించె నా
యీమతమే విదేశములనెల్లెడలందు వివేకయోగి స
ద్ధీమహితుండు లోకము నుతించుగతిన్ వెలయించె శైవు "లా
స్వామి విభూతిరాయఁ"డని, వైష్ణవు "లాతఁడు తిర్మణిన్ సదా
నామముగా ధరించు"నని "న్యాయమిదే" యని మాధ్వు లన్యథా
గా మదికెక్కునట్లుగను గారణముల్ వచియించి "మీది త
ప్పే మఱి మీది త" ప్పనుచు నెంతయు వాద మొనర్తు రొప్పమై
వేమరు క్రైస్తవుల్ తమవివేకము గన్పఱతుర్ మహాత్ముదు
ద్దామ మతస్థు లింకొకవిధమ్మున బోధయొనర్తు రిన్నియున్
శ్రీమహితంబులే సకలజీవులకున్ ముదమిచ్చునట్టివే
యీ మతముల్ సమస్తమును నేకమెయన్న విశేష మేమతం
బీమహిఁ జెప్పు నయ్యది మహీశ్వర ! శంకరు లానతిచ్చి రే
రామత మాచరింతురొ సమస్తము వారికి మిత్రమౌ మఱిం
కేమతముం జపహించినను నెక్కడి కేగిన నక్కడే విరో

ధామయ ముండితీఱపటె నందఱికిన్ విశదంబ యూహింతున్
నామదిఁ దోఁచినట్టివిది నన్ను క్షమింతురుగాక పండితుల్. 232

— తేలప్రోలు మేనేజరుగారు —

మ. అధికారమ్ము వహించినారమని గర్వాంధ్యమ్మునం బొందువా
రు ధరన్ వేలకువేలు గల్గుదురు పేరున్ మంచియోగ్యత్వమున్
బుధమాన్యత్వము దీనపాలకతయున్ బొల్పారువాఁ డెక్కఁడో
పదికో నూటికొ వేయికో యొకఁడు గన్పట్టున్ బ్రపంచమ్మునన్. 233

చ. మనుజుల కీక యెవ్వరికి మాన్యతమం బధికారమిత్తురి
చ్చిన వెనువెంటనే మనుజచేష్టల వేదిగఁద్రావి కొంద ఱా
య్యన తమపూర్వజాతివయినట్టి కపిస్థితి గాంతు రక్కటా!
ధన మధికార మెవ్వరిని దాఁ బడఁద్రోయదు సర్వభంగులన్. 234

క. గొప్ప తనకబ్బుకాలఁదిని
ముప్పని మదినెఱుఁగు బుధుఁడు; మూర్ఖుం డదియే
యొప్పనుచుఁ బొంగి సంప
ర్ణాప్పతిసుతుభంగి వెనుక కరుగుఁ గ్రమమునన్. 235

చ. వెనుకవిధమ్ముగా కిపుడు వేత్త్రత హెచ్చుట పక్షపాత వ
ర్తనమడుగంటి లంచములు తగ్గుటయున్ వ్యవహర్తలందుఁ గ
ల్గె ననుట సర్వసమ్మతమె కేవల మీ విభునందు నద్ది హె
చ్చని వచియింతురెల్లరు నహా! యిది యూరక కల్గనేర్చునే? 236

చ. ఇతఁడు మహమ్మదీయుఁడయి యెల్లర నొక్కగతిన్ దయోదయ
స్థితి గనుఁగొంచు దగ్గర వసించెడివారలఁ జేర్మి నోర్మి నొ
క్కతఱినినైన నాగ్రహము గాంచకయే కనుఁగొంచుఁ బూర్వ పం
డితు లధికార మన్నది గణింతురు దాము పిశాచమంచుఁ ద
ద్గతి మనయందుఁ గన్పడుట గా దవి వోలె నిగర్వియై క్రమో
న్నతిఁ బ్రతిపక్షశానిధి యనం దనరారుచుఁ దా భరించు భా

పతి కభివృద్ధి సారెకుమ శాశ్వతమౌగతి సంతరించుచున్
మతిగలవారలెల్లఁ దను మాటికిని న్నుతియించునట్లు లో
ప్పి తనరు "సైదుబంధ్గి" యను పేరునఁ జెన్నగుసత్తమున్ గృపా
న్వితుఁడు పరాత్పరుండు కరుణించుత సర్వవిధమ్ములన్ దగన్. 237

క. మొగము నెదుట స్తుతియించుట
తగునెల్లర, కిమ్మహాత్ముఁడళ యెట్టిదియో
సుగుణాఢ్యుఁడంచు దూరగు
లగు సుజనులు గూడనెంతు రది మృషయగునే? 238

—• శ్రీపోలవరపు జమీందారుగారు •—

చ. వెనుకటి రాజు లిట్టులు నవీనకృతుల్ గొని పండితేంద్రులం
దనిపినసంగతుల్ తమకుఁదామె యెఱింగిన మీకుఁ జెప్పవా
రునుగలరే? పరిశ్రమమెఱుంగు మిమున్ గృతినాథుఁ జేసి మే
మనవరతంబు వేఱొకరి యాశ్రియణమ్మునఁ బొట్టనింతుమే! 239

ఉ. భూములు గోరలేదు పరిపూర్ణధనమ్మును గోరలేదు మేల్
గ్రామము గోరలేదు తమ కారుణికత్వ మొకండె, కోరి మే
మీ మహనీయమైనకృతి నిచ్చితి మిందలిలాభమున్ మముఁ
బ్రామికొనంగఁ జేయఁదగుఁ బార్థివసత్తమ! దానవిత్తమా! 240

మ. కృతినాథుల్ కృతులంది యిక్కతమునన్ గీర్తిన్ వహింపంగఁ ద
త్కృతికర్తల్ కృతినాధు లిచ్చుధనమున్ గీర్తిన్ మఱిన్ దానసం
గతమౌలాభ మశేషముం గొనుటయేకాదా? తగున్ ధర్మ మో
మతిమచ్చేకర! మీరెఱుంగనివి ధర్మముల్ మహింగల్గునే! 241

క. పుస్తకము లమ్మకొనుట ప్ర
శస్తముగా దనెడి వెఱ్ఱిసందేహపుఁ జా
దస్తమున మున్న మే మీ
పుస్తక విక్రియపుఁ బనికిఁ బూనము నృపతీ! 242

క. ఎటకేగిన నూఱారులు
తటుకునఁదెచ్చుకొను మాకు ధనమియ్యది ము

న్పటిరోజులలో నెక్కెం
పుటకుఁ బటుష్టింపదమ్మొ భూమిరమణీ! 243

క. ఒకపోట నుండుకారణ
మకటా! మాయిరుపుటకును నాయీవృత్తుల్
సకలము చేయించెడి నేఁ
టికి సంసారంపు భరము దెప్పరమగుటన్. 244

క. వచ్చెడిజీతము పొట్టకు
వచ్చెడి మాయిరువురకును బైమును ఋణముల్
దెచ్చినవి కలవు మేమిఁక
నెచ్చటఁ దెచ్చెదము? వాని నీయఁగ ఘనమా. 245

క. కావున మీరీవిషయం
బై వెఱిగ్గాని నొకటి నగవఱచి దయా
శ్రీవిభవ మెసఁగ జూడం
గావలెనని వేఁడితిమి తగఁగా మిము నృపతీ! 246

ఉ. ఇప్పటి సత్కవీశ్వరుల కియ్యదియే యొకవృత్తియయ్యె మే
మిప్పటికిందుఁ జొచ్చితి మిదేగతినైనను సాగఁజేయ మీ
గొప్పదనంబుఁ దోడుపడఁ గోరితి మియ్యది మీకుఁ జెల్లదే?
యిప్పటి కేమిలెక్క? యొక యంబుదమిచ్చెడి వర్షబిందువుల్. 247

సీ. ఆత్మకూరున్నృపాలుఁ డవని యిచ్చెనుగాని
యది దూరమగుట మే మరుగలేము
రైతు దుర్మార్గుఁడై రానీఁడు వాడ్రేవు
వా రిచ్చు భూమిపైఁ బైసయేవి
తోఁట సర్వారాయఁ డేటికో "భూమి యి
చ్చెద" నని చెప్పి వంచించెనమ్మ
యిది యిట్లులుండఁగా నింకెంచుకని తాటి
కొండ రామారెడ్డిఁ గోరలేదు

తే. గీ. తమరు భూమి నొసంగుటే తలఁపరైరి
మముఁ గవులఁ జేసినట్టి య మ్మాలధాత
ననవలయుఁగాని యెవరి నేమందుమయ్య
రామచంద్ర వేంకటకృష్ణరాయచంద్ర! 248

ఉ. కర్మము చాలకెయ్యదియొ కానుకగాఁ గృతివేళ నిచ్చి యా
మర్మ మెఱుంగనేరని యమాయికు లీ కవులం చెఱింగి మా
శర్మముఁ జూడ కక్కృతులు సర్వము మీరలె విక్రయించుటే
ధర్మమె? యిట్టులేని గృతిదాతల కేమిఫలమ్ము? చెప్పుఁడీ? 249

శా. అచ్చొత్తించితి మందురేమొ, యటులే యౌఁగాక యాసొమ్ముమున్
వచ్చెంగాదె! యిఁకేని మా కొసఁగఁగావచ్చున్ జమీందారు లీ
వెచ్చమ్మున్ గణియింపఁగావలయునే! వేవేలకున్ మీరు భా
గ్యోచ్చైశ్శ్రీగనఁగావలెన్ మఱియు మేమో చూచి మెచ్చన్వలెన్. 250

చ. ఒకకృతి నెవ్వఁడో నృపతి కొక్కనికిచ్చి మహాగ్రహారముల్
సుకరిరథాశ్వముల్ మొదలు చూఱలు గొన్న కవీంద్రజాతి కె
న్ని కృతుల నెందఱెందఱికినేని యొసంగిన నేఁటి కాలమం
దకట! యొకింత పొట్టకును నన్నము చాల దదేమి పాపమో! 251

ఉ. ఇచ్చినదేమొ పుచ్చుకొని "యింతియ చా"లని సంతసించి పై
వచ్చుఁగదా, పరీక్షకిది పాఠము పెట్టినయప్పు డంచు మే
మిచ్చఁదలంపుచుంటి మది యిప్పటికబ్బె ననుగ్రహించి మా
కిచ్చుట న్యాయమా? యిడక యీగతి మిన్నకయుంట న్యాయమా? 252

ఉ. "అమ్మిన పైకమంతయును నాపయి మీకె యొసంగువార మే
మిమ్మెయిఁ గోరనేల? యని యీ రనవత్తురొ, యేమి లాభ? మీ
యెమ్మెలు సర్వముంగనియె యీక్రియ వ్రాయఁగ బుద్ధిపుట్టె లో
కమ్మది వేఱు; నేఁడు కవిగాఁదగ దింతకు వేయు నేటికిన్. 253

చ. తిరుపతి శాస్త్రి కిచ్చెడిభృతిన్ బునరార్జన సేయుటో? కృతీ
శ్వరతకునిచ్చు ద్రవ్యమది సంగ్రహణం బొనరించుకొంటొ దే

వర యిటులాదరించు టది భావ్య మటంచును నాకుఁ దోఁప దె
వ్వరును జమీనుదారు లిటువంటికృతుల్ గొనరెందు నెన్నఁడున్. 254

—• నాల్గవ సంవత్సరం నూజివీడు శ్రీ వానమామలస్వామి •—

శ్లో. స్వామిం చ్ఛ్రీకరదర్శనం ప్రభవతాం యుష్మాదృశాం మాదృశాం
సంతాపం హరతే దదాతి విజయం విద్యా మవద్యేతరాం
సంపత్తించ తనోతి కీర్తి మతులాం కల్యాణ పారంపరీం
సర్వం సిధ్యతి యద్భవాన్ భగవత శ్రీశస్య రూపాంతరమ్. 255

శ్లో. తాదృశో భగవతోఽవతోగురో
ర్దుర్లభం భవతి యత్నత స్స్వయం
దర్శనం తదిహ రామచంద్రితః
కేవలం సులభ మద్య సంభృతమ్. 256

శ్లో. దేవోభవాన్నరపతి ర్భవదీయభక్తోఽ
ప్యారాయభూపతి రథాఽపి వయం కవీంద్రాః
అన్యోఽన్య గౌరవవశా ద్భవదంతికాప్తి
ర్భక్తాశ్రియోవిశతి భావుకదేవతాప్తిమ్. 257

శ్లో. క్వతోతాద్రిః ! క్వ వా యూయం ! క్వవయం ! భృతకోద్యతాః
పూర్వజన్మార్జితం పుణ్యం. కస్మైనామ నకల్పతే. 258

శ్లో. శ్రీరామానుజదేశికేంద్ర భవతా మేషా నతిః కేవలా
ద్వైతేనాఽపి మయా నిరంకహృదయే నానందతో దీయతే
యుష్మద్భక్తగణేషు యాదృశదయా తాదృగ్దయా మయ్యపి
స్వామిం స్తుల్య చరాచరేణ భవతా కార్యా యతి శ్రీపతే. 259

శ్లో. యతీనాం రాజాహి ప్రభవతి యతీ రా డితి మహాన్
కవీనాం సందేహో భవదుదయ సందర్శనమితః
యతో వైరాగ్యే సంపది భగవతా చాఽత్రభవతా
సమం పారమ్యం సంభృత మసఘు రామానుజగురో. 260

ఉ. ఇప్పటి కెంత లేవనిన నేఁబదిగ్రంథము లాంధ్రమందు సొం
పొప్పెడు సంస్కృతంబునను నున్నవి మా రచియించినట్టి వో
యప్ప! భవత్సమీపమున నస్నియును న్వినిపింపఁగా మదిం
గొప్ప కుతూహలంబు పురికొల్పెడు మీరలు విజ్ఞులౌటచేన్. 261

మ. అవధానమ్ము లవెన్నియో సలిపి ధీ యాయాస మట్లుండ భూ
ధవులన్ జూడఁగ దేశము ల్దిరుగుటన్ దార్ఢ్యంబు దేహంబున
న్నిమ్మపులం దగ్గెను, దానఁజేసి యొకట న్నేమెట్టులో యుండి యీ
వ్యవసాయంబె పరిత్యజించితిమి జియ్యా! అయ్యా! రామానుజా! 262

సీ. దర్శనంబునన యెంతటి మూర్ఖునేని వి
ద్యావంతుఁగాఁజేయు ధన్యు లనియు
తప్పైన నొప్పుగాఁ దగ లగింపఁగఁజాలు
నోర్పుగల్గిన మహాయోగ్యులనియు
ఇపుడెట్టులైనను నిద్దానిఁ బట్టి పూ
ర్వపుశక్తి గుర్తించువార లనియు
రాజు లెందఱిఁజూచి రాణించినను భవద్
గౌరవంబున కీడు గా దటనియు

తే. గీ. రామచంద్రాప్పరాయ లూరకయ రండ
టంచు వ్రాసెడువారుగా రనియు వచ్చి
నార మిరువురమును మిమ్ము నారయుటకు
వానమామలజియ్య! రామానుజయ్య! 263

—• శ్రీరామచంద్రాప్పారావుగారు •—

మ. విపరీతంబులు చేయనీయని శుభావిర్భూతిచే శాంతిచేఁ
గృపచే సర్వమహీపతి ప్రణుతభక్తిన్ బుత్రులుం బౌత్రులు
న్విపులైశ్వర్యముతో ముదం బొసఁగ నుర్వీనాథరత్నంబ! యె
ల్లపుడున్విన్నల శోభనాచలనృసింహస్వామి పాలించుతన్. 264

మ. సరసాంతఃకరణుండు వాసకవితాస్వారస్యసంవేది యం
చురుకీర్తిం గనుచున్న మీనమునఁ జేదో వైపరీత్యంబుచే
వారయండాలకపోతి నేఁటి కచి సత్పుణ్యాతిరేకంబునం
చిరకాలంబున కీప్రకారము లభించెన్ రామచంద్రాధిపా! 265

ఆ. వె. మేటిరాజవయ్యు మిత్రుండవైతివి
మాగృహంబు సిరులఁ దూఁగ సుమ్ము?
రాముఁ డంచు నిన్నురహిఁ గొల్వఁ బంతదే
కోర్కె? రామచంద్ర కువలయేశ! 266

క. మణిపూసలు సుతులు, సతి
మణి పూసలలోన దారమునఁ దగు, రాజా
గ్రణివి భవత్కృప సంప
చ్ఛణ మప్పారాయ! రామచంద్రక్షమాపా! 267

మ. అవనీపాలురు కొందఱేని గవిరాజాలంబకు ల్లేనిచో
వ్యవసాయం బొనరింపఁగా వలయునో? వాణిజ్యవృత్తంబునం
దవులంగా వలెనో? సదా పరిణత ప్రాజ్ఞగుణచ్ఛంపు వా
చవులం దేలుచు సత్కవీశ్వరులు రాజా! రామచంద్రాధిపా! 268

ఉ. పాటిలునే మొకో గుడిసెవాటుతనం బని కొంపనాళ్లలోఁ
జీటికిమాటికిం బిలువఁజేయుచు నూటపదాలు లిచ్చు మేం
బోఁటి నరేంద్రులేర్పడిరిపో, యిఁక సత్కవితాపురంధ్రి కే
లోటులు లేవు మాతరములోపల నో పృథివీంద్రచంద్రమా! 269

సీ. చదివినారము శబ్దశాస్త్రంబు తుదముట్టఁ
జిరకాల మొక్క దేశికునియొద్దఁ
దిరిగినారము తెన్గుదేశమెల్ల శతావ
ధానప్రచారప్రధానముగను
రచియించినాము గ్రంథమ్ము లొక్కొక
వీశ్వరుండే రచియించినట్లు

పొరపొచ్చె మింతేని బొరయకుండఁగ నిల్పు
కొన్నార మేము గైకొవిసమైతిఁ

తే. గీ. యొక్కరే చేసి రవధాన మొక్కనాఁడి
వీట ననుమాటయును దీఱె నేఁటితోడ
సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరకవీశ్వ
రాశ్రియణగేయ ! రామచంద్రాప్పరాయ ! 270

చ. జగతిఁ బ్రసిద్ధుఁడై కడు యశంబువహించు కవీంద్రుఁగాని నీ
వగపడువానికెల్ల బహులార్థములిచ్చుచు సత్కరింప. విం
పుగఁ గవితారసం బెఱిఁగి మోదముతో నిడు రాజుఁ గాని మే
మగపడువానికెల్ల నిటు లర్థులు గా మెపు దప్పరాద్విభూ ! 271

మ. కవు లెల్లం దలయూచి మెచ్చఁగల వాక్చాతుర్య మింపొందు మా
నవరత్నంబులు మీరు మెచ్చఁగల విన్నాణంబు లేకున్న మా
కవులే చేసిరటన్న యాశ్రితకటాక్షం బొప్పఁగా నైన మా
నవరత్నంబులు స్వీకరింపఁగదవన్నా ! రామచంద్రాధిపా ! 272

—• రెండవసంవత్సరం ఖాశింకోట •—

క. రామా ! నీరేజదళ
శ్యామా ! సీతాభిరామ ! జగదభిరామా !
కామాభిరామ ! నతసు
త్రామా ! రాక్షసవిరామ ! రవికులధామా ! 273

సీ. శ్రీవర్ధమాన మారెళ్ళాన్వయక్షీర
వారాశిపూర్ణ జైవాతృకుండు
భోజభూపతి వంటి పొలుపుగాంచిన వేంక
టాచలభూపాలు నాత్మభవుఁడు
నఖిలసస్యసమృద్ధమైన ఖాసింకోట
రాజధానిగ నేలు బ్రాహ్మణుండు
మితభాషి సత్యసమ్మితభాషి విద్యావి
నోది యాశ్రితపాలనుండు ఘనుఁడు

తే. గీ. వేంకటాచలనాయకోర్వీధవుండు
చైత్రమాసాది నీకు వసంతపూజ
తొమ్మిదిదినంబు లధికసంతోష విజయ
విభవములు పెంపుచెందఁ గావింపఁ జేసె. 274

తే. గీ. పదియవదినంబునందు సంపదచెలంగ
వేదవేదాంగవిధులైన విప్రవరుల
సమ్మతంబున నధికముదమ్ము గాఁగ
జఱపెఁ బట్టాభిషేకోత్సవంబు నీకు. 275

క. వనభోజనోత్సవంబుం
దనమిత్రులతోడఁ గలసి నాఁటినిశిం జే
సెను బహుళతరానందం
బున విభుఁ "డానందబాగ" పూవుందోఁటన్. 276

తే. గీ. అధికముదమున నూటపదార్లు మొదలు
బహుమతు లొసంగి గాయకవరుల సుకవి
వరుల నంపించెఁ దరువాత వారువారుఁ
జెలఁగి సంవత్సరముగ నాశీర్వదింప. 277

చ. పదిఁబది నాఁటిరాత్రి జనపాలుని కొల్వున మంచి యద్భుతా
స్పదములఁ బెక్కుచిత్రములఁ బల్వురిచెందములం గరంబుసున్
మృదుమధురోక్తులం దనిపె మేటియనందగు బుద్ధిశక్తికిం
గుదురని మెచ్చుకోఁదగిన కొండలరావు బుధుల్ నుతింపఁగన్. 278

గీ. ఇంద్రజాలము మఱియు మహేంద్రజాల
కంబనుచుఁ జూచితిమి పుస్తకంబులందు
వానిఁ బ్రత్యక్ష మొనరించె వరుస నతఁడు
"ఫార్సు" చూపించెఁ బిదప సెబాసనంగ. 279

తే. గీ. తొమ్మిది దినంబు లిట్లు సంతోష మెసఁగఁ
జెలువుమీఱఁగ నిన్నుఁ బూజించినట్టి

సరసు మారెళ్ళ వేంకటాచలనృపాలు
తనయు రక్షింపుమయ్య, సీతాకళత్ర! 280

తే. గీ. పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి సంపూర్ణబుద్ధి
ఆయురారోగ్యములు సంపదాదికములు
నిచ్చి శ్రీరామచంద్ర! నీవెపుడుఁ బ్రోవ
వలయు మారెళ్ళ వెంకటాచలనృపాలు. 281

—• సంస్కృతపు ఇనస్పెక్టరు, ఆర్. కృష్ణమాచార్యులుగారు •—

ఉ. వేదమువృద్ధిచెందుత, వివేకము హెచ్చుత, శాస్త్రమందు నా
మోదమువొల్చుతన్, సమసిపోవుత మూర్ఖత, నాఁడునాఁటికిన్
బాదజు లాదిగాఁ గలుగు వర్ణములందును విద్య లొప్పుతన్
భేదములన్నిఁటన్ గలిగి పెంపఱకుండుత దేశమాతయున్. 282

మ. వినుఁడీ! వైదికులార! మీ మనములన్ భీతుల్ దిగన్ ద్రావుఁడీ!
మనుఁడీ! మీ మతమర్మకర్మములతో మర్యాద లీప్సెని గై
కొనుఁడీ! కృష్ణుఁడు దక్షిణాశ నడుగో, గోగోపలోలాత్ముఁడై
జనియించెన్ మనకేమిలోప మిఁక ధర్మంబుల్ విడంబోకుఁడీ. 283

ఆ. వె. శాస్త్రకర్మమునకు సాహాయ్య మొనరించె
నాంజనేయమూర్తి యపుడు రామ
మూర్తి, కిపుడు కృష్ణమూర్తికి, నాకృతి
యందుఁ దోడుపడియె నతఁడు బళిరె! 284

ఉ. కాలపుబల్మిచే నిగమగాథలు పూజ్యములయ్యుఁ బూజ్యమై
మూలనడంగె నాకలలు పూని పఠించిన వారిఁ బట్టువా
సాలఁ గలట్టి నాగరికసంఘము గేలియొనర్పఁజొచ్చె నీ
గాలియు వానయున్ బొలియుఁగాక భవత్కృపఁగృష్ణసత్కవీ! 285

క. కవివో! శాస్త్రివొ! రావువొ!
యవధానివొ! పంతులవొకొ! యాచార్యుఁడవో!

సవిశేషమ్ముగ నిన్నెటు
కవులు పిలువవలయుఁ? జెప్పఁగాదగుఁ గృష్ణా! 286

శా. స్వామీ, యేమనువాఁడ నీమహిమ! దేశంబెల్ల నింగ్లీషుభా
షామూలం బగునట్టిపట్టున పరీక్షావ్యాజమున్ బూని నీ
వీమాడ్కిన్ జగమెల్ల సంస్కృతకలాహేలాలవాలమ్ముగా
క్షేమస్మార్యముగా నొనర్చితివికాదే! కృష్ణమార్యాగ్రణీ! 287

సీ. వేదశాస్త్రాదుల కాదిమూలంబైన
మంచివంశమున జన్మించినావు
జన్మానుసరణంబు జవదాఁటకుండ న
శేషశాస్త్రము లభ్యసించినావు
వేదశాస్త్రముల వెలతగ్గె నిపుడని
యింగ్లీషులోఁ బ్రవేశించినావు
ఉద్యోగ మది పూరుషోచితమని పరీ
క్షాధికారమున 'జాయ' నయినావు

తే. గీ. కవిత పూర్వపుణ్యమునన కలిగె వేంక
టప్పలాచార్యశాస్త్రి తోడయ్యె నుపరి,
స్వామి! నీభాగ్య మేమని సన్నుతింతు
నార్యనుతచర్య! శ్రీకృష్ణమార్యవర్య! 288

చ. మునుపు కుచేలుఁ డున్నతివి బొందఁదలంచి యనంతరంబు కృ
ష్ణుని గననెంచి యట్కులను సూడిద గైకొనురీతి నేను మి
మ్మనుగని యున్నతిం గనెడిబుద్ధిని గాపుక గాఁగఁ బద్యముల్
పనిగొని కొన్ని చెప్పితిని పండిత కృష్ణ కవీంద్ర! నీపయిన్. 289

—• పైవారి సంస్కృతోపన్యాసమునకు నాకుపులో తెలిఁగించినది •—

తే. గీ. భాషలెన్నెని గల వహో! భాషలందు
సంస్కృతం బుత్తమంబు తత్సరణిఁబోల
నితర భాషల కించుకయేని గాదు
దాని కెన్నియొ హేతువుల్ తనరుఁజూండి. 290

క. అందు మొదటిహేతువు మీ
కందఱికిని సుగమమే మహామహులారా!
యిందుమె సంస్కృతమను పే
రందనరెడి భాషనొకటిఁ బ్రబలినదానిన్. 291

గీ. "క్రొత్తక్రొత్త రూపమ్ములు క్రొత్తక్రొత్త
రచనలును దేవభాషలోఁ గ్రాలుపగిది
నన్యభాషలలో లే"వటంచు కృష్ణ
మార్యుఁ డెదిసెప్పె నదియ సత్యంబుసుండి. 292

గీ. మనకు నన్నివిషయముల జననియైన
వేద మీభాషలోననే వెలయుచుండ
నెవ్వరెఱుఁగని? దిటువంటి దెందు లేదు
భాష, ప్రాశస్త్యమునను బావనతయందు. 293

క. పావనత నట్టు లుంచుఁడు
జీవముగల భాషయైన శ్రీసంస్కృతమే
యీవిధి శ్రవణప్రీతి మ
జేవియు భాషలు పొనర్ప విది నిక్కువమౌ. 294

గీ. ఇందుల కనేకములు స్వామి యిచ్చినారు
తగిన దృష్టాంతముల, నిది తగ వినుండు
పొట్ట కన్నములేని యీపట్టునందు
దీనిఁ బఠియింత్రు జను, లది దీని మహిమ. 295

గీ. విత్తకరిగాని విద్యను వెఱ్ఱియైన
సంగ్రహింపఁడుగద! నేఁడు సంస్కృతమును
జదువనేఁటికిఁ? జదివెఁబో చదువ నేమి
లాభమున్నది? యెందు కీలోభ మిచట? 296

గీ. దీని మాధుర్యమునకు సమానమైన
గానము మఱియెందునేనియుఁ గనమియె సుఁడి

కానిచో హూణమయమైన కాలమందు
నెందు కిప్పుటఁ గృషిసేతు రెల్లవారు ! 297

క. అన్నమ్ముఁ వెట్టుననియో
మన్నన కలిగించుననియొ ! మఱియుఁ దనున్ సం
పన్నుఁ జేయుననియొ ! యే
మున్నది యిద్దాన సుగుణ మొక రసము వినా ? 298

గీ. "మాక్సుమూలరు" మొదలగు మాన్యచరితు
లితరదేశపువారయ్యు నిందుఁ గల్గు
సూక్తిమాధుర్యమునకుఁ దా మోదికాదె !
బట్టులై రెన్నఁదగినట్టి భట్టులయ్యుఁ. 299

సీ. ఎందుకై పుట్టుటో, యెందుకేఁగుటయొనా
శంకనడఁచు నొక్క సంస్కృతంబె
సుకృతదుష్కృతముల ప్రకృతులెట్టివొకొనా
శంకనడఁచునొక్క సంస్కృతంబె
జీవుఁడెవ్వండొకో, దేవుఁడెవ్వఁడొకొనా
శంకనడఁచునొక్క సంస్కృతంబె
న్యాయమెయ్యదియొయన్యాయ మెయ్యదియొనా
శంకనడఁచు నొక్క సంస్కృతంబె

గీ. ఇంతయెందుకు, సామాన్య మెల్లరకును
గలుగు మొగమును నెగడింపఁగలిగినట్టి
దొక్క సంస్కృతభాషయే యొండుభాష
లిన్నియోగ్యతలున్నవి సున్న సున్న. 300

గీ. ఇట్టి సంస్కృతభాషచే నిహముఁ బరము
గన్నవార లనేకులు గలరు, దాని
నట్టులుంచుఁడు దీనికి నగ్రిపుత్రి
యైన తెలుఁగుబాసయు నెంత యర్హ్యమహహా ! 301

ఉ. నన్నయతిక్కనాదులు సనాతనులున్ దదనంతరంబు పె
ద్దన్నయు ముక్కుతిమ్మనయు నాపయిఁ గొందఱుఁ గన్న మాన్యతల్
విన్నవికావె ! మీరలు, స్వవేషము భాషయు నేరికేనియున్
మన్నన దెచ్చునంచెఱిఁగి మానకుఁ డాంధ్రమునందు భక్తియున్. 302

గీ. ఆంధ్రదేశీయులార ! మీరంద ఱొక్క
ప్రార్థనను గైకొనుఁడు దేవభాషయందు
కొంచెమేని పరిశ్రమ కొనవలెఁ జుఁడి
దాన సులభంబుగా మీకుఁ దనరుఁ దెల్వి. 303

ఆ వె. ఆదిభాషయందు నంతో యింతో ప్రవేశ
మబ్బకున్నవారి కందఱికిని
వందనములొనర్తు, నెందుకందురయేని
తెలుఁగునందు మీరు దిగకుఁడనుచు. 304

గీ. తెలుఁగు తెలుఁగని యద్దాన దిగు టెకాని
సంస్కృతమ్మనకన్నఁ గష్టమ్మె హెచ్చు;
ఒక్కదానఁ బరిశ్రమమున్నఁ జాలు
దాని; కిద్దానికో, రెంటఁ ఉగులవలయు. 305

క. ఓ సంస్కృతమా ! నీకిఁక
శ్రీ సన్నిధి కేగుదెంచెఁ జింతింపకుమీ
నీసఖుఁడు కృష్ణమార్యుఁడు
వ్యాసుండై యవతరించె వర్ధిల్లుమిఁకన్. 306

—• బందరు — జంధ్యాల గౌరీనాథశాస్త్రిలుగారు •—

శ్లో. భవదాదరకారణా దహం, నహికించి త్ప్రథయామి దీనతాః
నహిపృచ్ఛతి పుత్రికే ప్రసూ రపి నో యచ్ఛతికిం బతాఽపరే. 307

శ్లో. సదృశేషు భవద్భిరాదృతా, కరుణా సాఽపి మయి ప్రవర్తతామ్
సమయోఽయ మితి బ్రవీమి భో, స్సకలం వోవిదితం కలావతామ్.

శ్లో. భృతకంతుమమాఽప్యతోఽధికం, వితరంతీతి బృహత్పురాత్పురా
అపి పీఠపురా త్సమాగతం. సమవత్రం చ మమేషితం మయా. 309

శ్లో. క్రియ తేయదివా శ్వవృత్తి రేషా,ననునాఽస్మాత్పరం త్రిహైవనూనం
ఇతినిశ్చితవర్తనస్య నాథం, గతి రస్యత్ర కదాఽపిమే న భూయాత్.

శ్లో. నాఽహ మర్హో నవాయూయం, మయ్యనుగ్రహకారిణః
సమచ్ఛిష్యాః కృతార్థావా, సమేకిం భృతకోచ్ఛ్రయః 311

శ్లో. నహి దర్పిణమస్తికిం క్రియత ఇత్యపి ప్రోచ్యతే
తథాస్తు నహి తద్గిమే కిమపివస్తు మిథ్యాపరం
కుల స్స్వసదృశేషు తస్తుహి పరం మమైవైత ది
త్యతీవ హృదయే భవత్యనఘ సంశయ స్సుస్ఫుటే: 312

శ్లో. పురాకాలే యావద్భృతక మహాకాలేఽపిచ తథా,
యదిస్యాత్తామేఽస్మిన్కథ ముదరపూర్తి ర్గృహిమతే
కలావిక్రేతృత్వేఽ ప్యనధిగతసంసారభరణః
కవిత్వగ్రంథానామపి వినిమయస్యాఽస్పదమహాం, 313

శ్లో. క్లుప్తోమే సంసారో, గృహస్య నైవాఽస్తి దేయతా కించిత్
తదపిన పర్యాప్తమిదం, భృతకమితి తదేత దీశ్వరో వేత్తి. 314

శ్లో. గైర్వాణ్యా అపిచాంధ్ర పాఠనవిధౌ విద్యార్థి వాహుళ్యతః
కష్టంస్పష్ట మత స్తతోఽధికతరం మే జాయతాం జీవితం
దృష్టాంతోఽత్రపురి స్థితాముకురపత్కా లేజిరేవాఽస్తి భో
గౌరీనాథకలానిధే కిమపరం వాచ్యంభవాదృగ్విదాం. 315

శ్లో. ఇదమేవ భవే ద్భువద్వశా, త్సకలానామపి తత్సభాసదాం
ఇతినిశ్చయత స్సమర్పితం, తదిదం మాఽస్తు వృథాకథాస్పదం. 316

శ్లో. అన్యేషా మభివృద్ధితో ననహతే, సోఽయం, దురూహః పుమా
నిత్యేవంకతిచి ద్వదంతు మమ తేనైవాఽఽశయజ్ఞానినః
తద్వృద్ధి ర్మమ వృద్ధిరేవహి తత స్తస్మై పరంసమ్మతం
పూర్వాంగం త్వనవాప్యవృద్ధి మయతే నైవో త్తరాంగం క్వచిత్. 317

—• బందరు కృత్తివెన్ను జమీందారుగారు •—

ఉ. గాయకుఁడౌమగాక మఱి గాయనియే యగుఁగాక పేర్మిమై
నీయెడకేగుదేర నొగినెవ్వఁడు దా సభఁజేసి తృప్తులం
జేయునొ యట్టియీతని నశేషసుఖంబిడి ప్రోచు గాయనీ
గాయనగేయుఁ డా హరి దగన్ బుచివెంకటరెడ్డి నాయనిన్. 318

—• బందరు శ్రీ దొడ్డంపేట వాడరేవు రంగనాయకమ్మగారి
దత్తపుత్రుని వివాహము •—

మ. అనుఁగుంబ్రేయసి మున్నుగా లలితనా నావిర్భవంబందఁదా
నును దద్రూపముమీఱు రూపమును బూనున్ బుద్ధి బాముల్ మొదల్
తనసర్వంబు పరిత్యజించి సతిచిత్తం బెక్కు కామేశ్వరుం
డనుదేవుం డిడుఁగాక భద్రములు రమ్యంబైన యీ జంటకున్. 319

సీ. ఎవ్వానితండ్రి తా నవ్వారిగాఁ గలా
సారస్య మెఱిఁగిన ధీరవరుఁడు
ఎవ్వానితల్లి లోకైక ప్రసిద్ధంబు
లగు సద్గుణంబుల కాకరంబు
ఎవ్వానిమాతామహియగు పెంపుడుఁదల్లి
రంగాంబ త్రిభువనారాధ్యచరిత
ఎవనిభావుకుఁడుభూపవరుఁడయ్యెనుగవి
త్వముగూడరచియించు ధన్యతముఁడు

తే. గీ. ఎవనిభార్య వియోగులందెల్లఁ బెద్ద
పేరుగల వడ్లమన్నాటివారి పడుచు
అతఁడు శ్రీవిశ్వసుందరుఁ డనుగతార్థ
నామకుఁడు వర్ధిలుత, జమీందారుఁడగుచు. 320

చ ం ప క మా ల

జనకుఁ డనన్ గవీశ్వరుఁడు శాశ్వతకీర్తిమతల్లి తల్లి, పెం
చినయులరంగనాయకమఁ జెప్పినసోట మ తొక్కరిన్ వచిం

వ నగుచు రెల్లవారుఁ, "గవిజంతుసంఘ" మటంచుఁ బెట్టి నూ
తనముగ త్రోవఁ జూపినయట్టివాఁడు దావె ధురంధరావు. గా
యనజనగాయనీజనసమావృతిచే నభిధానమాల్యముం
గనుటయటౌ ఘాభరణకార్యమునందును నట్టివాఁడె వీ
రిని నిటు బంచి, యీప్రయపురీతి గణింతము నీకు భార్యవు
    యంచు పోటు వైదికపురీవి నిమోగపుఁ దెప్పఁ గాదఁగ
గ్గినయది సర్వమున్ సుమఫలీం ఘటిల్లుచుచేదనే ఆయుం
బును నివాసమయ్యె నది ధూసురరాజ ! యుఁ దొక్కమాట యెం
దునకునుగాని కట్టుఁబడి త్రోవలు దేనికి రాఁగ గావె ! గా
యనజనగాయనీజనులు హాయిగఁ బాటను దీనఁ గగ్గి నే
మనఁదగు కంఠుఁడే యటకు నాగతుఁడై నను నాతికీతి హా
యని గలిగింప నేర్చునె ? యటేనియుఁ "బాలపగాన పుంగనా
జనముల సంస్కృతం" బనెడి సామెతయున్ గతియేమి ? పెండ్లిచే
యొనరుచుకోఁగ నిచ్చగలయొప్పల కెయ్యది మార్గదర్శిగాఁ
గనుపడుచున్న, దిట్లు తగుగాయకులున్ గవులున్ బ్రసిద్ధగా
యనులును గల్గ మేటిసభ లారసి యూరసి నేఁడు కూపనూ
ర్మనియతినున్న నాకిపుడు మానస ముంచుక సంతసించె నే
మన ? గదవాలరా జిటు సమాదరణం బొనరించి గాయనీ
జనకవిగాయకాదులకు సంతతముం బ్రతివత్సరంబు మ
న్నవల నొసప్పు నియ్యఁదఁ గనంబడ పెట్టినయుల్, భవచ్ఛుభం
బున నిది మొలక్కయెత్తె నిఁకముందును నీ విది భార్యతోడిదే
యని మదినెంచి కాఁదగినయట్టి ప్రబంధపుగాన సాహితీ
వనితను గీతితోఁ గలిపి భవ్యగతిన్ గనఁజేయుచున్ జమీన్
చనరెడితక్కుగోష్టులను వారిని జూపఁగవయ్య ! "బావ నీ
కును మఱి నీవు తక్కొలంటుకున్ సరుప్తై" రని ముందువారు దీ
విని గనుమెచ్చికొందురు జనించిన కస్తురివంశ మిక్కుతం

బునను బరీమళించి కడుఁ బొంపిరివోవుచుఁ "నోడరేవు" ప్రో
వను జగమెల్ల మొల్లవుసువాసన నిండఁగఁజేయు నిక్కతం
బున నభివృద్ధి నందెదవు పూర్వపురాజులఁబోలి నీవు, శో
భనముగ విశ్వసుందరనృపా ! ధర యేలెద వార్య లౌననన్. 321

క. మొదలన్ గస్తూరీసం
పద గల్గినయింటఁ బుట్టువడసిన నిన్న
య్యది వీడునె ? నీవద్దా
ని దిగన్ ద్రావినను సహజనిత్వము కలిమిన్. 322

— • శ్రీ రాజా రామచంద్రాప్పారావుగారి నిర్యాణము • —

నూ జి వీ డు

చ. కలి నొకయైదువేలపది గాఁడగుశాలిశకంబు చంద్రదృ
క్కలభధరల్ పొసంగఁగ జగద్ధితుఁ డప్పయరావు రామచం
ద్రలలితనామఁడేగె సురనాథునిఁ జూడఁగ సౌమ్యవత్స రం
బలవడఁ బూర్ణిమన్ నలువదాఱవయేటను మాధవమ్మునన్. 223

శా. ఓసౌమ్యాబ్దమ ! యెంత జేసితివి నీ వోహో ! దయాశాలి వి
ద్యాసంపన్నుఁడు రామచంద్రవిభుఁ డత్యానంది యాధీరు స్వ
ర్వాసింజేసిన నీదుసౌమ్యతకు నేవా రొప్పువారింక, నీ
కేసంతోషము గల్గె ! నిక్కతన నోసీ ! గోముఖవ్యాఘ్రమా ! 324

ఉ. రాజులు లేరె లోకమున, రాజులుగాఁగల రేమి లాభ ? మీ
తేజము రంజకత్వమును దేఁకువ లోఁకువగానిశక్తియున్
భోజునివంటి పాండితియుఁ బొల్చెడివాఁ డెవఁడో వచింపు మిం
కీజనపాలురందు ధరణీశ శిఖామణి ! యప్పరాడ్విభూ ! 325

సీ. తల్పుగొట్టినయంత దానమిచ్చెడి ఱేండ్లు
గలరె ! యీనాఁటలోకముననెందు
తా జ్వరమ్మున మున్గుతఱి వార్షికమ్మిచ్చు
మేటివదాన్యు లీనాఁటఁగలరె !

మమ్ముగావార్షికం బిచ్చి యుత్సాహంబు మా
నాకుంటుఁగాత మమ్ముఁ జేయుచుండు !
“వారంటు” గైకొని వచ్చువానికిఁ దోఁ
గవ కిచ్చుదాఁక చిక్కఁడుఁగదారె !

తే. గీ. వహ్వారే ! నీకుఁ జెల్లె నీ వాక్షిక ప్ర
దానచాతురి యింతయుఁ గేనె సాక్షి
యెంతకవియైన నగసుగా నెపరుమాతు
రయ్య ! యీనాఁడు రామచంద్రాప్పరాయ ! 326

శా. దాతల్ పేరనికాదు వారివిరికిన్ ధైర్యమ్మునన్ బోదుమో,
మేతేరన్ మఱివారు బంధుగులుగావే మమ్ముఁ బ్రేమింతురో ?
యాతీ రెక్కఁడనుండఁబోప చకటా ! యే మెంచుఁజన్ బాత మో
దాత్మత్వంబ ! యనాథవైతిఁగదె ! తక్కించ బప్పరా వేఁగటన్. 327

మ. ఘనవంశమ్మునఁ బుట్టినాఁడ ననుచున్ గర్వంబు గైకోవు వి
ద్యాను సంపూర్తిగ నేర్చియుఁ వినయమున్ దైవారఁ గైకొంటివో
యనఘా ! యెల్లర కీవు నచ్చెదవు, నీకా, యెల్లయం దెవ్వఁడో
మన మెక్కఁడన్ విను మప్పరాయ ! యిదెసుమ్మా నీకు దోసంబనన్.

మ. అవివేకుల్ గడు దుర్మదాంధులును మర్యాదావిహీనుల్ నృపుల్
కవినింద్యుల్ ధ్రువ మంచు నీ వెఱుఁగు టత్కాదంబరీ కావ్యమం
దు విశేషమ్ముగ రాజనీతికడఁ బంక్తుల్ నీవు గుర్తించిన
ట్టివి వేనోళ్ళ వచించు నారన్మృపపట్టీ ! రామచంద్రాధిపా ! 329

ఉ. నీవును మంత్రియున్ మఱియు నేనును “సారటుపై షికారుగాఁ”
బోవునెడన్ శిరోగ్రిగతముల్ వసనమ్ములు కొమ్మరాపిడిన్
ద్రోవఁబడంగ నీవ చవి తోకొనిపచ్చి యొసంగినట్టి నీ
యా వినయంబు రాజకులమం దెటఁ గన్పడె నప్పరాడ్విభూ ! 330

సీ. వినయంపుఁగనివి, వివేకివి, రాజకా
ర్యధురంధరుఁడవు, గర్వంపుఁ దెలివు

నెఱుఁగనివాఁడవు, పరుసదనంబు నీ
పేర్విన్నమాత్రనఁ బెటిలిపోవు,
విద్వాంసుఁడవు, లోకవిదిత చరిత్రుఁడ,
వనుకంప కీవ ముఖ్యమగు తావు
సత్కళత్రుండవు, సంతానశాలివి,
భోగివి, మిగుల విరాగివి, రఘు

తే. గీ. రామభక్తుండ వతుల పరాక్రమైక
శోభితుఁడ వుత్తముఁడవు యశోమయుఁడవు
వట్టినుతికాదు మీ గురువరుఁడు వాన
మామలస్వామి యిట సాక్షి మానవేంద్ర ! 331

ఉ. ఇప్పుడు చెప్పితిన్ భవదహీనగుణమ్ములు కొన్నికొన్ని, మా
యప్పనరేంద్ర ! మీ సముఖమందు వచింపఁగనేరనైతి నీ
యొప్పవటంచెఱుంగుదును నున్నది యున్నటులేని జెప్పినన్
గొప్పకు నంత్రుగాక నృపకోటులు నీ కెనవత్తురే విభూ. 332

చ. ఎనిమిది యేడులాయె నిను నేఁ గని నాఁటనుగోలె నీధనం
బును దినుచుంటి నంచు నుతి పూనికఁ జేసితినంచు లోకులా
డను మఱి సాహసింతురను "డౌ" టొకకొంతయు నాకు లేదు నీ
గొనము లెఱుంగనట్టి మొఱకుల్ సరకుంగొనకున్న లెక్కయే. 333

—• అంతఃపుర పరామర్శ •—

చ. పతి గతియించెఁగాయని యపారపుదుఃఖము నందుచున్న మీ
మతి కెవ రేమిచెప్పిన సమాశ్వసనం బది గల్గఁబోదు దు
స్థితు లిటువంటి వెంతయు సతీతిలకమ్ముల మిమ్ముబోంట్ల నా
ర్తతఁ గనఁజేయు టబ్బురమె ! ధారుణి నెందఱొ భర్తలుండియున్
గతిచెడి మా కవిత్వసతి గాటపుదుఃఖము రామచంద్రస
త్క్షితిపతి లేమిఁ గాంచి కడుదీనతఁ గుందుచునున్న, దెందఱో
పతులు గలట్టి యీపురి భవత్పతి స్వర్గతిఁ జెంద మేటిదు

ర్గతి తన కబ్బెఁగా యనుచు గప్పవికన్ బ్రజయుం దనా
రతస్థితి వెలిఁబుచ్చుచున్న, చెటువేకుఱ నింతటి తెవ్విరేటయన్
ధృతియుఁ బ్రజానురాగమును తేజముఁ గొంకొకయింతలేని పొం
డితియును మంచియోరుపును నేసువుగల్గిన రాజు దీనికిన్
వితగనుతిఁ తుర్రి కొందఱు వివేకుల, నే నెపు దట్టి పట్టిప
ద్ధతిగననంచు నీపతి యథార్థముగా నెఱుఁగున్, భవస్మసం
బు తగ నెఱుంగు నన్ను, మిముబోంట్లకు దుఃఖముకూర్చుధాటి దు
ర్మతి కిఁక నేమిసేతుఁ, బలుమాటలు నేమిటి కొక్కమాట, మీ
పతి కొక మీరెతాదుసుఁడి ! పండితులున్ గవులున్ గుణాసుర
క్తతగల యెల్లవారు సతతమ్మును గుందిననఁ ద్విష్టి గల్గునే ?
సుతియనుకోకు మమ్మరొ ! యనుంగుఁగవిచ్చుముపారి భాగ్యముల్
మృతిఁగనెఁగాని నీపతి యమేయసుశోభసుకాయుఁ వెన్నఁడున్
మృతిఁగనఁబోఁడు నిక్కమిది మిక్కలి నమ్ముఁగవమ్మ ! దాతృతా
సతియుఁ గృపాలతాంగియును సంస్కృతభారతభారతీమహో
న్నతియును నీవునుంబలె ననాథతఁ గుందుచునున్నవారు నీ
పతియెడ నీవునుంబలెనె వారుఁ బతివ్రత, లట్టివారి బ
ల్వెత లుడుపంగదమ్మ ! సువివేకిని నీవె మనంబుతో నిటుల్
ధృతిచెడి కుందుచున్న నిఁక ధీరతనున్ గతియేమి ? యింతకున్
సతమె శరీరముల్ ? వినుము సజ్జనమాన్యుఁడు నీదుభర్త, సం
తతిఁ గడుఁజక్కనైనవి ముదంబునఁ గాంచినవాఁడు, కల్గు సం
తతి యదియెల్ల నున్నతవిధమ్మున నుండఁగ మేటిమోదవున్
గతియదితప్పు, దుఃఖమనఁగా నెటువంటిదొ లేశమేనిఁ దా
మతి నెఱుఁగండు ముద్దులకొమార్తయుఁ గోడలుఁగూడ మన్మలన్
సుతుకముమైఁ గనంగలుగు కోరికయుక్తా మదిలో నెఱింగినాఁ
డతులితుఁ డాతఁ డన్నిటను నాయన కెంయును లోటులేదు, జీ
విత మిటు లెంచు నెవ్వరికి వీసము వ్యర్థముగాకయుండ సం
గతముగఁ బోయె ? నాయువునఁ గల్గెను గొంచొకలోప, మయ్యెవన్

శతధృతికిన్ వివేక మది చాలకపోయెను, నేఁబదేడులేన్
బ్రతుకఁగఁజేయఁడయ్యె, నటు పాల్పడినన్ మఱికొన్ని ముచ్చటల్
ధృతిఘటియించుగాని, విను దేవి! సమస్తమునందుఁ బూర్తి దే
వతలకె లేనియప్డు నరపాలురకున్ గతి యెక్కడమ్మ? సు
స్థితి నీకుఁ గాంచి పెద్దలును జిన్నలుగాని కుమారులన్ గొమా
రితలను దేర్చి, వీరలకు రేపట నెల్లుటఁ గల్గు శ్రేయముల్
గుతుక మెలర్పఁ గాంచఁదగు కోర్కి వహింపఁగదమ్మ! నీయెడం
బతి "కడు ధీరురాలనియుఁ బ్రాజ్ఞతలోఁ దనుమించు" నంచునన్
సతమును నమ్మటిప్పుడు ప్రసక్తికిఁ దేఁగదవమ్మ! సమ్మతిన్. 334

—• మన్మల జన్మదినోత్సవ సందర్భమునఁ జెప్పినది •—

గీ. రామచంద్రాప్పరాయల కేమిగాని
యెల్లవిధములఁ గడుఁ గృతకృత్యుఁ డతఁడు
ఈమహోత్సవ మాయన లేమిఁజేసి
మనకు సంతాపకర మనుకొనఁగ నయ్యె. 335

—• శ్రీ మైలవరపు జమీందారుగారు •—

మ. పటుకీర్తిప్రథితప్రబంధరచనాపారీణవిద్వత్కవీ
ట్పటులో క్తిస్ఫురణావధానకలనాసందర్శనోత్సాహ! వేం
కటనారాయణరాయ! నీదుసభ వేడ్కన్ జూడ రాలేకపో
వుటకున్ గారణమున్ వచింతు వినుమీ భూపాలచూడామణీ! 336

క. శ్రీవేంకటనారాయణ
రావునకున్ శుభపరంపరావృద్ధికినై
దీవించి వేంకటేశుఁడు
శ్రీవిభవము వెలయ మనవిచేసికొను నిటుల్. 337

ఉ. శ్రీలలనామనోహరవిశేషకృపన్ సుజనాలవాలమై
భూలలితాంగికొప్పలరుభూషణమై యలరారునట్టిశ్రీ
మైలవరంబు నేలు గుణమాన్యుని ధన్యుని సూరసేని భూ
పాలకులీను నిన్న భగవంతుఁడు పేర్మి నఖండుఁ జేసి స

ష్ఫీలలకున్ బ్రికాగతిఁ జెందఁగఁజేసెడిఁగాక, యేరికిన్
బోలదు శత్రువైన విను భాష! పరేచ్ఛను లోఁగియుండుటల్
స్కూలునఁ దెల్గు 'టీచ' రని శిష్యులు కొందఱు నన్ను సారెకుఁ
హేళనసేయుచుండినను నిష్ఠురి యోగ్యులు సేయుసత్కృతిన్
జాలినయంతసంతసము స్వాంతమునం గనుచుండు, "హిందుహై
స్కూలుకునైటి" నాపయినిఁగూర్మి విశేషము చూపు, దీనిలోఁ
జాలదినమ్ము లుంటి నొకచక్కని నే నొక యేడువత్సరాల్
తాలిమి నుండుటన్న నిది తద్గతయోగ్యత గాని చాపలా
వాలుఁడనైన నాదు గుణవత్త యనంజనవోన్నపాల! మీ
పాలికి "నేగుదెంతు" నని పత్రిక నంపియు వచ్చుపూనికన్
జాలనొనర్చియున్ దుద కసత్యవచస్కుఁడనైతి నోఘరా
పాల! పరీక్షకాలమిది, బాలుర వ్రాయుచునుండువేళఁ ద
త్పాలకు లుండఁగావలయుఁ బండితు లందుల కంతముఖ్యులై
గ్రాలకయుండినన్ సెలవుగైకొనివచ్చుట చిక్కుదయ్యె, మా
స్కూలునఁ గొన్ని "రూల్సు" లవి క్రొత్తవి పుట్టుకతానఁజుండి మీ
పాలికివచ్చునాకు నొకపాటిదియున్ సెల వబ్బదయ్యె' వి
ద్యాలలనాతనూజులు విరంకుశులయ్యును నేఁటికాలపుం
జాలునఁ బ్రింగి పొట్టకయి చాలఁ గృశించుటఁజేసి శృంఖలా
కీలితులట్లు వేఱొకరికిన్ వశులై చరియింపనయ్యె, నే
నోలి దినంబులైదు సెల వొందఁగఁజాలకపోతిఁ, బారపుం
గోలయులేదు చేయఁదగు కొంచొకకార్యముఁగూడ లేద, యీ
కాలమునందు వచ్చుటకుఁగా "సెలవీయరె" యంచు నెంచితిన్,
బాలకు లొప్పరైరి తలవంపు ఘటిల్లె, "స్వతంత్రితాస్పదున్
బోలఁడ యేమహాత్ముఁ" డని పూర్వులు సెప్పుట నేఁ దెఱింగితిన్
జాలఁగృపావిశేషమున సత్కృతిఁ జేసెడు నిచ్ఛ వైదుషీ
లోలురుమీరు "రం" డనుచు లోఁగడనే వ్యవధానముంచి యెం
తే లిఖియించిపంపితిరి తేఁకువకల్మిని జాలు, నేనుసుఁ

"మైలవరంబుఁ జూతు" నని మానసమందునఁ బొంగితిన్, దగుఁ
గాలము చేకుఱెన్, గవుల గారవమన్న నెఱుంగునట్టివా
ర్వాలకులై రి సర్వమును బాగుగనున్నను గొ్రత్త 'రూల్సు' మీ
పాలికివచ్చు నాపయిఁ గృపన్ గలదయ్యుఁ గ్రియానుకూల్యపున్
జాలునఁబోమి మానుటిది సంభవమయ్యె, నృపాల ! యెప్పుడో
మైలవరంబు వచ్చెదను మానను మిమ్ములఁ జూచెదన్, సదా
స్కూలునఁ దెల్గు "టీచరుగ" సోలుచునుందునె ? యీగ్రహంబె నా
పాలికి నెల్లకాలమును బట్టిపలార్చుచు జాతకమ్ములోఁ
గ్రాలెడినే ? యిఁకన్ గొలఁదికాలములో గురుఁ దేగుదెంచు స
చ్ఛీలుఁ డతండు రాహుఁగతి జేయఁగజేయఁడు "నౌకరీ" గురు
శ్రీలొలయన్ స్వతంత్రునిగఁ జేయును, జాతక మేనెఱుంగుదున్
జాలుదు నిట్టులు-డియు వెసన్ దమపాలికి వచ్చుపూన్కి-కిన్
జాలియు రాకపోవుట విచారము సేయుటచే ఘటించె, నే
స్కూలుననుండి పాలకులసొమ్మును దించుఁ దదాజ్ఞలేక భూ
పాలుని జూడఁబోవుటది భావ్యముగాదని సంశయించితిన్;
"స్కూలున నుండనేల ?" యని కొండొకసందియ ముండవచ్చు స
చ్ఛీలుర మీకు' నిందులకుఁ జెప్పఁగజాల సదుత్తరంబు "నా
వ్రాలిది" యంట యొప్పు, గరువమ్మున దేశములన్ జరించి వి
ద్యాలలితుల్ నృపాలకులయాదృతి గల్గి యొకింత ప్రజ్ఞయున్
గ్రాలి యెవండు నావలె నొకానొకటన్ దగులున్ నృపాల ! యీ
స్కూలు విడన్ "గుటుంబమునకున్ భృతియె" ట్లను సందియమ్ముతో
డోలల నూఁగఁబోవ, "నిఁక డొంకెది?" యన్నను "శుద్ధవైదికున్
స్కూలునఁ బెట్టికొంటి" మని 'స్కూల్ కమిటీ' కడుఁజింతిలున్ గదా !
పాలకు నాజ్ఞలేక తమపాలికి వచ్చిన నంచుఁ గొంకితిన్;
తోల శిరంబుఁ దూర్చుపయి రోకటిపో టెటుదప్పికోనగున్ ?
ఢీలలితుండు మీకడకుఁ దిర్పతిసత్కవి యేగుదెంచు, భూ
పాలకునొద్ద నుండుటది పండితలక్షణ మాతఁడట్లె వి

ద్యాలయుఁ జైన పోల్పుర, ఫరాషిపుర్సన్నిధి నుండె; నేఁ డా
కాలికి నాయితంబయితిఁ గొంకొకరోజము తేమిగాని యా
గోరమునందు నెల్లెదల గొప్పమహామహు లుండ్రు వారి ని
ష్ఠీలముఁ జూచి యచ్చెరువఁ జెందెదిరాఘము మారుమెచ్చు, సు
శ్రీలము నేమి, సద్ధర్మనేయముఁ గాంభుపుల్లురంబె నే
కాలమునందు సత్కవికి గౌరవముండదు, ప్రజ్ఞలేని హోఁ
దోయుడుగాక మెప్పటనొ పొట్టడు కనబెట్టుచుండు; నా
కేల ? నృపాల ! రాజసభ తెంపక యుండితిఁ బ్రజ్ఞ యుండియున్
స్వాతన "నమ్రమాట" యనుమన్ బొడిమాటలు చెప్పికొంచు గో
పాలకరీతి నుండఁగఁ; గృపాళుడ వేర, నృపాల రక్షకా !
యాలి కేసుఁ బండితుల నెంతకుఁ బూర్ణము సమ్మతింప, రే
చాలనివారొ యిందులకుఁ జాలఁ బ్రయత్న మొనర్పువార, ఏ
కాలమునందుఁ గూడ సికిందరుఁడు కొందఱ మిమ్ము వంటి స
ష్ఠీలురు సత్కవిత్వపరిశీలకులన్ సృజియించె లోటునే
దేల గతాంబుబంధనము ? లీపయు నేనియు జీవితంబు వి .
ద్యాలలనామనోహరు లహర్పతితేజులు పూర్వులట్లు నే
నోలి నృపాలగణ్యముగ నుంచికొనం బ్రయతింతు, శిష్యరా
జాబురకున్ జయంబగుతఁ బాలకసంతతికిన్ సుఖంబు, మా
"స్కూలుకు" వందనంబు, లనుఁగుంజెలికాండ్రకు సేమ, మింక మా
ప్రోలికి నేగి మాగృహముపొంత వసించెదఁగాక, పిచ్చి మా
పాయిరఁ జూచుచున్ గవనవైఖరులన్ బ్రచురించుకొంచు, స
ష్ఠీలవదగ్రిగణ్యులకు సేవలునల్ప యతింతుఁగాక, నా
పాలిటితల్లి వాణి తనపాదయుగంబు స్మరించు నాపయిన్
జాలి యొకింత చూపి యిటుపై ననుఁ బూన్పలిత్రోవఁ జొన్పె న
ష్ఠీలుఁడు బ్రహ్మపండితుఁడు చెప్పినముక్కలకున్ ఫలమ్మిటో
తేలుచుఁగాక, యిన్నిటికి శ్రీపరమాత్ముఁడు సాక్షి, "హిందు హై
స్కూ"లధికారు తీర్పుబడు ప్రార్థవిశేషము లిట్టి క్షమై

చాల రహించుఁగాక, కవిజాతికి స్వేచ్ఛ యొసంగుఁగాక, నా
పాలిటివేల్పుటావును బ్రబంధఫలావళికల్పవల్లిప్రస
చ్ఛీలత కాటపట్టు, సుఖసేవధి బంద రెసంగుఁగాక యీ
ప్రోలికి రాకయున్నయెడఁ బొత్తములెన్ని రచించి యుంచినన్
గ్రాలఁగఁజేయుటబ్బ, దిట వ్రాయవలెన్ మఱికొంత యుల్లస
చ్ఛీలుఁడు భైరవాహ్వయుఁడు స్నేహితుఁ డిల్లొగినిచ్చి శిష్యుఁడై
యేలలి నన్నుఁజూచె నదియెల్లను దేవుఁ డెఱుంగు, నాతఁడే
శ్రీలకుఁదానకంబయిన స్వీయకళాలయమందు ముద్రిణం
బోలి మదీయగ్రంథముల కోపికమైఁ బచరించె నట్టి శీ
లాలయుఁడై కృతజ్ఞతకు నాకరమై తగువానికిన్ గృపా
వాలుఁ డొసంగుఁగాక భగవంతుఁడు మేటిసిరుల్; భవద్యశ
శ్శీలలరారుఁగాక కవిశేఖరవర్ణ్యములై, బుధాగ్రణీ
లోలత మీకుఁ జేకుఱుత, లోకములోఁ మఱియేరికన్న మీ
పాలి కితండు వచ్చుత నపారముదంబునఁ గొన్నినాళ్ళలో. 338

—• రెడ్డిపోలవరము పాఠశాల •—

సీ. నిలిపినాఁడఁట విద్యనేర్చి పెంపెక్కిన
శ్రీపోలవరధరిత్రీవిభుండు
తెలిచినాఁడఁట యశస్కారుఁడు గోదావరీ
కలితమంతలకరగ్రాహిమౌళి
పోషింతురఁట బ్రజాభ్యుదయ మారయు కళా
చతురులు పాలకసమితివారు
చదువువారఁటమహోచ్ఛ్రయముసాధింపఁగాఁ
జాలువిద్యను గోరుబాలురెల్లఁ
తే. గీ. బోలవర మున్కిపట్టఁట పుణ్యపురుషు
లెల్ల దీవించువారఁట యిన్ని వృద్ధి
పద్ధతులుకల్గి యలరు నీపాఠశాల
కొలఁదికాలములోన హైస్కూలుగాదె! 339

ఉ. కోతమహాప మెన్నుచు సుధామధురోక్తులకేని నైతరో
మెఱుఁగిడఁజాలు నెవ్వనిసమేధితబుద్ధిమహత్త్వచాతురీ
పరిణతి యట్టి పోలవరపాలుని వేంకటకృష్ణరాయభూ
వరుని రసజ్ఞఁగాక యల భారతి వేఱొకయింట నుండునే? 310

శా. సీతీరమ్మున నున్న పోలవరము స్ఫీతిప్రాభవంబుగాఁ
జేతశ్శుద్ధికరంబుగా ఘనతగా శ్రీజార్జిరాజేంద్రవి
ఖ్యాతపాలిత మూఁతకోలగఁ గడంకం బ్రోచుమీ కృష్ణభూ
నేతం గోర్కులొసంగి ప్రోచుకొనుమా నిత్యంబు గోదావరీ! 311

సీ. గోదావరీనదీకుల్యాలచే నదీ
మాతృకంబై పొల్చు మండలంబు
ఆశ్రితకల్పకంబైన దాక్షారామ
భీమేశ్వరస్వామి పెరిమచోటు
హూణరాజన్యపాల్యులు హూణవిద్యాప్ర
వీణులౌ భూపతుల్ వెలయునాఁడు
భక్తియుక్తులు రాజభక్తులుగల ప్రజా
కాంతంబు నిండుబంగారుకొండ

తే. గీ. గౌతమీమండలము వొల్చుఁగాత, సాధు
వర్తనుండును దుర్మార్గకర్తనుండు
నగు కరగ్రాహి యేకాల మరయుచుండ
జార్జిభూపాలు సత్కీర్తి చదలునిండ. 312

క. ఆయుర్భాగ్యము లధికము
లై యెల్లసుగుణములును నితోధికములుగా
మా యేలికయగు కృష్ణా
రాయనికిన్ శుభములెల్లఁ బ్రబలుంగాతన్. 343

— గుంటూరుజిల్లా చేబ్రోలు —

సీ. శావించుచున్నాఁడు గాథోత్సవమ్ముల
నాగేశ్వరస్వామి కద్భుతముగ

సేవించుచున్నాఁడు శివపదాంభోజమ్ము
లశ్రాంతభక్తిచే నహరహమ్ము
రావించుచున్నాఁడు రాజమాన్యులఁ గవి
స్తుతి గాయకులను బండితుల హితుల
భావించుచున్నాఁడు పరమార్థమునకు సం
పదలెల్లఁ గత్తృణప్రాయముగను

తే. గీ. దేవభక్తునికులము సార్థికరించు
చున్నవాఁడు సదాశీస్సు లున్నవాఁడు
పిన్నవాఁడయ్యు యశమునఁ బెద్దవాఁడు
శోభితుండు సీతారామయాభిధుండు. 344

సీ. నతవరప్రదుఁడైన నాగేశ్వరస్వామి
పరమాద్భుతంబైన కరుణ వలన
నమృతవాక్సారస్య మమర వర్తించు స
త్కవుల యాశీర్వాదకలన వలనఁ
దనవర్ణమున మేటిఘనతఁగాంచిన పెద్ద
లైనవారి యనుగ్రహంబు వలన
నన్నదానాదుల నాహ్లాదమునుగాంచు
బ్రాహ్మణోత్తముల దీవనల వలన

తే. గీ. నాయురారోగ్యసంపద లనుకరంబు
వృద్ధిచెందఁగఁ జేఁబ్రోల వెలయుఁగాత!
దేవభక్తుని సద్వంశదీపకుండు
శోభితుండు సీతారామయాభిధుండు. 345

చ. తనయనుజుం డొనర్చు సుకృతమ్ముల కెల్లను గారకత్వముం
గొని ఫలభాక్త్వమందునను గొండొకభాగముఁ బంచికొంచు స
జ్జననుతి పాత్రుఁడై కడుయశమ్మున మించెడునట్టి దేవభ
క్తుని కులభూషణుం శివుఁడు కూరిమి నేఁచు ననంతరామునిన్. 346

—• శ్రీ మంగళగిరిలో శేషగిరిరావు పెండ్లి •—

ఉ. చేసెను నిన్ను గేస్తుగ నృసింహుఁడు మంగళశైలనేత, త
ద్దాసుఁడవై బుధప్రియవరాన్నము మానక, పుత్రపౌత్ర దా
భాసురమైన గేహమున భద్రము చెప్పుచు సుప్పతిల్లి మేల్
వాసియు, వన్నెయుం గలిగి వర్ధిలు శేషగిరీ! గళీట్ప్రభున్. 347

సీ. గద్వాలభూపాలుఁ గననేగునప్పుడు
నాత్మకూర్నృపుఁ జూడనరుగు నపుడు
వనపర్తి నరపాలుఁ గననేగునప్పుడు
గుంటూరుపురి కేగుచుండు నపుడు
వెంకటగిరిరాజు వీక్షింప నరుగున
వేంకటేశుని జూడ వెడలునెడల
నరసరాట్పురి కేగు తరుణమందున విను
కొండపురికి నరుగు సమయమున

తే. గీ. నిన్నుఁ గనకుండ నేగినవెంద వోయి
శేషగిరిరావుకతన నీసేవ కలిగె
వానిఁ బ్రోవుము నూతన వధువుతోడ
గళితబహుతాంహ! మంగళగిరినృసింహ. 348

మ. రసభక్తిన్ సుజనాళి పానకము నెంతన్ బోసినన్ దానిలో
సగమేగైకొని వారికిన్ వరములన్ సంపూర్తిగావించు భ
వ్యగుణోపేతుఁడు మంగళాచలనృసింహస్వామి రక్షించు శే
షగిరీ! తిర్పతివేంకటేశ్వరదయాసంపూర్ణ నిన్నెప్పుడున్. 349

—• శ్రీ సత్పంచమ జార్జి చక్రవర్తి పట్టాభిషేక పద్యములు •—

సరస్వతి పత్రిక వ్రాసినట్లు మేము వ్రాసినవి.

సీ. అఖిల సామంతరాజాధిష్ఠిత గజేంద్ర
లోల శస్త్రివజాల చాలితంబు

ఢిల్లీ పురాంగనావల్లీ శిరోజాత
మల్లీ సుమసుగంధ మానితంబు
సేవాసమాయాత సేనానమస్సమ
యాంతరాక్రాంత మార్గాంతరంబు
మణిమయాభరణసామంత సైనికనవో
ష్ణీషఘర్షణకవోష్ణీకృతంబు

తే. గీ. లలితవీచీపరంపరాస్ఖలితచలిత
మైన మరుదర్భకముచేత నంపుఁగాత
స్వాగతము ముందు "మేరియా జార్జివిభుల"
కమర ఢిల్లీపుర ప్రవేశమున యమున. 350

సీ. అది ధర్మరాజు సంపదమీఱ మును రాజ
సూయంబు చేసిన చోటు దేవ!
అది శూరమాణిక్యమైన పృథ్వీరాజు
కోటగట్టించినచోటు భూప!
ఇది కుతుబుద్దీను విదితప్రతాపంబుఁ
జాటింపఁగల జయస్తంభ మధిప!
యిది సార్వభౌములై యీ నేల నేలిన
యేలిక లుండు గోరీలు రాజ!

తే. గీ. అనుచు గనిపింప ఢిల్లీ పురాతిశయముఁ
గనుచు నానందముగ వాని కారికలును
వినుచుఁ బండువు మాకుఁ గావించుమయ్య
మనుచుమయ్య మమున్ జార్జిమానవేంద్ర! 351

శా. హిందూరాజ్యభరంబు బాహుయుగళిన్ హేలాగతిం దాల్చి య
స్పందశ్రీ విలసిల్ల ఢిల్లినగర ప్రాచీన సింహాసనం
బందాపూషి వసించు నీ కఖిల సౌఖ్యశ్రీచిరాయుః ప్రథల్
సందీపించుత నీ ప్రజల్ మనుత నిచ్చల్ జార్జి భూమీశ్వరా! 352

సీ. కుశలమా? చిత్తమంపుకసముత్సాహనా
ధారక క్రీత్యక్తవైరిరాజ!
ఆరోగ్యమా? చిత్త మారోపితానంత
వైదుషీనిరవద్యవైద్యరాజ!
క్షేమమా? చిత్త మక్షీణ దాక్షిణ్యసం
రక్షపక్ష్యక్షతాదక్షతేజ!
ఆనందమా? చిత్త మాలంబితాస్తాయా
చారకక్రమపక్రియాచరితపూజ!
తే. గీ. యంచు సేవాసమాకారితాపనీశ్వ
రాభిముఖసార్వభౌమవాక్య ప్రకటన
భాగ్యము లభించె నిందియాపత్రికలకు
మాకు నేఁటికి జార్జిభూమికళత్రి! 353

సీ. సార్వభౌమపదంబు సంతరించిన నీస
మంచిత శ్రీ సంతసించినాను
సకలసౌఖ్యంబు లొసంగి కాపాడిన
నీ యవ్వమృతికిఁ జింతించినాను
ప్రకటించినాను నాటకమొందు నీ తండ్రి
పట్టాభిషేకవైభవమునెల్ల
వర్ణించినాను నీ పట్టాభిషేకంబు
లండన్ మహాపురీమండనంబు
తే. గీ. సకలసామంతనరపాలమకుటమణివి
లాసరంజిత ఢిల్లిసింహాసనంబుఁ
గైకొనెడు నిన్నుతించిన కవులకవిత
నేఁడు ప్రకటించితిని జార్జినిర్జరేంద్ర! 354

— మాపేరఁ బ్రకటింపఁబడిన పద్యములు —

శ్లో. పారమ్యం లభతాం పున స్సమధికం ప్రాలేయ శైలేశ్వర
శ్రీరామేశ్వరసేతుమధ్యనగరీసీమంతసీమామణిః

శ్రీజార్జిక్షితిపాలపాలనకలావిర్భూపునర్భూషిత
శ్రీసింహాసనవాసనాతతశుభశ్రీ రద్యఢిల్లీపురీ. 355

సీ. కలుగదే ? సర్వలక్షణలక్షితాకృతి
శ్రీపురంబగు కాళికాపురంబు
ఉండదే ? జనవశానుపమానవిత్తధీ
మత్తంబు బొంబాయిపత్తనంబు
రంజిల్లదె ! కృతామరావతీనగర సం
ఘట్టనంబగు చెన్నపట్టణంబు
నెగడదే ! యలత్రివేణీతీరబోధిత
ప్రాగార్య జనభోగ యగుప్రయాగ

తే. గీ. కీర్తిధౌరేయులైన యాంగ్లేయ దొరలు
పట్టభద్రిత సీయంద కట్టుకొనిరి
బ్రతికిచెడ్డను పాగ్గౌరవప్రపత్తు
లూరకేపోవు ఢిల్లి ! యెవ్వారికైన. 356

శా. ఢిల్లీపల్లవపాణి ! నిన్‌సదయదృష్టిన్ జూడమన్నాఁడు యా
వల్లోకప్రథమానసేతు నగరీప్రాలేయశైలాంతరా
పల్లీపక్కణపట్టణస్థితకుటీప్రాసాదసౌధావళీ
పుల్లాకారపటుండు జార్జినృపుఁ డీపుణ్యంబు సామాన్యమే ! 357

సీ. సకలరాజన్యమస్తకమణీదీపనీ
రాజితుండగు ధర్మరాజునాఁడు
అంతఃపురంబపై చెంతఁబాయని నీకుఁ
దేజుతెచ్చిన పృథ్వీరాజు నాఁడు
ఆసేతుశీతాచలాచలా చాలితా
స్థానుఁడైన శహాబదీను నాఁడు
నిఖిలకామ్యంబైన నీసింహపీఠిపైఁ
గ్రాలినపెఱషాదుషాలనాఁడు

తే. గీ. నీవు చెందినయానంద మిపుడు గలిగె
మధ్య కొన్నాళ్లు లేకున్నమానెఁగాని
జార్జిభూపాలసేవాసమార్జితప్రి
తాపకీర్తిభరంబ ! ఢిల్లీపురంబ ! 358

మ. కరులశ్వంబులు రత్నముల్ మణులు బంగారంబు హారంబు లం
బరము ల్కానుకలొసంగి ధర్మజుని మున్ భవ్యాసనా సీనుఁ జే
సిరి. నిన్ జేసిరి నేఁడు జార్జినృపతీ! శీతాద్రిరామేశ్వరాం
తరరత్నాకరమేఖలాధిపతులందర్శ్లాఘ్యవేశేంద్రకున్. 359

మ. బహుకాలాగతపాండితీయుతము, సప్తద్వీపవిఖ్యాతమున్,
గుహనాదూరము, వాంఛితార్థఘటనాకూలంకషంబైన దీ
మహి, నీపాలన మెల్లపావనములన్ జాగైన, దీ రెంటి కీ
రహిఁ జేకూరిన యానుకూల్యమును సంరక్షింపు జార్జీశ్వరా ! 360

మ. అరులన్ ముంచుచుఁ దేల్చుచు న్నృపుల కార్యావర్తదేశంబు ము
న్నెరపెన్ దుఃఖము దాను కర్తవనెఁ గానీ నేఁటి కాంగ్లేయకీ
వరనై పుణ్యముచేత దానిసుడియుం బైఁబడ్డదో నాఁగ న
చ్చెరువై యున్నది జార్జిభూప ! సరసశ్రీఁ దేఁగదే దానికిన్. 361

సీ. స్థాపించి రుత్తరదక్షిణధ్రువదుర్గ
మాధ్వంబులందు జయధ్వజంబు
ప్రకటించిరి పతాక ప్రకృతిలోపలి మూఁడు
గుణములమూఁడురంగులనుఁజొనిపి
చేయించుకొన్నారు చేతనొవని నీళ్ళ
చే విప్పుచే గాలిచేతఁ గూడ
నార్జించినారు ప్రజ్ఞాతిశయంబున
నైదుఖండముల రాజ్యం బొకింత
తే. గీ. ప్రజల విశ్వాసమును దృఢ పఱచినారు
రిపులనిశ్వాసములు సంహరించినారు

పెంచినా రిండియా యప్పగించినారు
ఏలుకోవయ్య జార్జిభూపాల ! దాని. 362

సీ. "గ్రహియింపుమా, నన్నుఁగాపాడుమా !" యంచుఁ
గరముచేతికొసంగు కామదాత్రి
ఏరాజ్యమునొసంగఁగారాని సార్వభౌ
మాభిధానమొసంగి నట్టి సాధ్వి
ఏరాజుల కొసంగ కేఱిదాఁచిన మేటి
హీరంబొసంగిన వీరలక్ష్మి
ఏరీతినడిపింప నారీతినడచెడు
సారస్యమెఱిఁగిన చారుగాత్రి
తే. గీ. ప్రతినిధులచేతనే పుత్తె పంపకుండ
పెండ్లి నాఁడైన మొగముచూపించుచుంటి
విదియె నీ నాఁటి గౌరవం బిండియాకుఁ
జాలు మాకిది పదివేలు జార్జిభూప ! 363

సీ. బెదురుగుండెయుఁ బిక్కుచెదురు లేకుండంగ
నీగౌరవంబు నీ కాఁగినారు
నిఖిలవస్తువులు కానికలఁగాఁ బంపించి
నీకు సింగారంబు నింపినారు
మాటిమాటికి భంగపాటు లేకుండంగ
నీసతీభావంబు నిలిపినారు
సతతసూర్యప్రేక్ష్యసామ్రాజ్యలయ్యు నీ
సిరి యసూర్యంపశ్యఁ జేసినారు
తే. గీ. ఆంగ్లరాజులు ప్రోషితులైన నేమి
పాపె నారీతి జార్జిభూపాలకుండు
ప్రేమగల భర్తపొం దొక్కరేయియైనఁ
జాలదా సాధ్వి కోయిండియాలతాంగి ! 364

కడిపెదుబిడ్డలఁ గన్నపూతచరిత్రి
జనులు తల్లిగ పెంచుకొనిన సాధ్వి
అతిదయావతి భాగ్యవతి సర్వసముదాయ
సంతురాలు సద్బృష్టసంతురాలు
నైన శ్రీవిక్టోరియాకు మన్మండవు
పరమశాంతుఁడగు నెడ్వర్డుకొడుక
వాష్ట్రేలియాప్రజ కధిపతిస్వాతంత్ర్య
మిచ్చిన వాఁడ, వీ వింఢియాను

తే. గీ. వలచినాఁడవు నీశైశవమునసుండి
చక్రివర్తివి కాఁబోవు సమయమేఁగు
దెంచె, ననురక్తబలము చూపింపుమయ్య
జార్జిరాజేంద్రి ! వైభవనిర్జితేంద్ర ! 365

సీ. ప్రభుభక్తి మాతృవిశ్వాసంబు పితృభక్తి
దైవభక్తియు పూర్వధనముగాఁగఁ
బితృవైరి మాతృవిద్వేషియు రాజదూ
షకులును ఘోరపాతకులుగాఁగఁ
బ్రభువు దేవాంశసంభవుఁడు తల్లియుఁదండ్రి
ప్రజ కను కథలు శాస్త్రములుగాఁగ
ధర్మవిశ్వాసకృతజ్ఞతావిధులు ని
త్యం బొనరించు కృత్యములుగాఁగ

తే. గీ. భరతఖండనివాసులు బ్రతుకువారు
గాన వారిస్వభావంబు గరిమ మెఱిఁగి
పాలనము సేయుమయ్య భూపాలమౌళి !
జార్జిరాజేంద్రి ! వైభవనిర్జితేంద్ర ! 366

సీ. రాత్రిపై రాక్షసారాతిభావంబు భా
వించి చిత్తంబు లర్పించువారు

గుణశూన్యు లోచనాగోచరు గుణజాల
మెంచి మన్నించి వర్ణించువారు
అనృతగాథలును సత్యములంచు మదులకె
క్కించి నమ్మకము పుట్టించువారు
భక్తితత్పరమైన పారవశ్యముచేత
నితరకృత్యముల సహించువారు

తే. గీ. ప్రీతినిధుల రాజబుద్ధి, కన్పడెడు ప్రభువు
గుణములెన్నుట, సత్యవాక్కులను విశ్వ
సించుటయు, రాజభక్తిఁ జూపించు టేమి
భరము హిందువులకు జార్జిధరణినాథ!

సీ. భక్తితోఁ బూజింపఁబడెడి మాదేవాల
యంబులెల్ల మసీదులైననాఁడు
"ఖాంచోద్ధలంకోరు బాపనయ్యా" యంచు
నాల్కచేఁ దిలకము ల్నాకునాఁడు
పడుచుకుఱ్ఱది వీధిఁబడిపోవ జంకి మే
డల మూలమూలల డాఁగునాఁడు
సన్న్యాసులగు మతాచార్యవర్యుల బోడి
నెత్తులపై మూటలెత్తునాడు

తే. గీ. రాజభక్తిని విడువని మాజనంబు
సకల సౌఖ్యంబు లిడి మతాచారవిధుల
నోము మీయెడ నది చూపుటొకభరంబె!
జార్జి రాజేంద్ర! వైభవనిర్జితేంద్ర! 368

సీ. "మా మేలెఱింగిన భూమీంద్రులందు వ
చ్చినవారలెవరొ మెచ్చెదరుగాక
మాకు మాఱుగఁబంపు మాననీయులను మె
చ్చినవారలెవరొ మెచ్చెదరుగాక

సదుపాయ మనఁజాలు సదుపాయనంబు దె
చ్చినవారలెవరొ దెచ్చెదరుగాక
కోఁకకోఁదగినకోర్కులు దెల్పు 'నద్ర' సి
చ్చిన వారలెవరొ యిచ్చెదరుగాక

తే. గీ. పోకయుండినఁ బట్టాభిషేక మిపుడు
కాకఁబోదని రాక నిరాకరింప
కీకరణి తావకీన కృపాకరంబు
మాకుఁ జూపించితివి జార్జిభూకళత్రి ! 369

సీ. పోనేర్చిరి విమానములమీఁదనె 'బెలోన్సు'
మాటలేకయె యుడుమార్గములకుఁ
దెలియనేర్చిరి దివ్యదృష్టిచేతనె తంత్రి
లరయకుండఁగనె వార్తాళినెల్ల
నరుగనేర్చిరి తపోగరిమచేతనె ధూమ
శకటిలేకుండ దేశంబులెల్లఁ
జూడనేర్చిరి భూమి జాడలెల్లెడల 'మ్యా
పులు' లేకయే యోగబలముచేతఁ

తే. గీ. గాలవశమున మాతోంటి ఘనత తఱుగు
కాలమున కేగుదెంచె మీపాలనంబు
కలిగె నవియెల్ల మీ బుద్ధిబలముచేత
జార్జి రాజేంద్రి ! వైభవనిర్జితేంద్ర ! 370

సీ. తప్తారిరాజయంత్రివిదగ్ధపురధూమ
మరిగి క్రమ్మఱవచ్చె నదియెమాకుఁ
గనుమూయ నడచు మార్గమ్ములు గతియించి
మరల మాకవియె సంభవములయ్యె
నాపగల్ సేయు కీలాలకుల్యలు వోయి
మరల మాకవియె సంప్రాప్తమయ్యె

మహీవరులేస్వయు సంభ్రమములు పొలువోయి
యవెకర్మిమ్మఱఁదటస్థమయ్యెమాకుఁ

ఆ. వె. బరమరాజ కార్యపద్ధతుల్ నశియించి
మరల వఱలె నవియె మాకుఁ గాని
మాపదముల కర్థమాన్యత్వ మొనరించె
నాంగ్లరాజ పాలనాతిశయము. 371

సీ. మాదేశమున లేని మహనీయకార్యముల్
మీతో సమముగఁ గల్పించినారు
మే మెన్నఁడెఱుఁగని సీమవస్తువులెల్ల
మీచేతిమీఁదఁ బంపించినారు
మా మే లభిలషించి మాబుద్ధిమీఁదనే
మీరాజకార్యముల్ మెలపినారు
మాభాషలోలేని మహనీయశాస్త్రముల్
మీభాషలోన నింపించినారు

తే. గీ. దొరతనంబన్న మీదికా దొరతనంబు
మీపురముతోడ మాహస్తినాపురంబు
సాటిపొందింపలేని యాలోటుకూడఁ
దీర్చితివి నేఁడు జార్జిధాత్రీకళత్రి !

సీ. పాలింపుమా ! మేటిభరతఖండము, పరి
శీలింపుమా ! మంచి చెడ్డలెల్లఁ
దోలింపుమా ! దుర్మతుల నావలకు, నను
కూలింపుమా ! ప్రజకోరికలకు
నేలింపుమా ! నేల యెల్ల రాజులచే, ని
వాళింపుమా ! కీర్తివశల దిశల
గాలింపుమా ! దేశకష్టంబులెఱిఁగి, సు
రాళింపుమా ! వైరిరాజబలము

తే. గీ. బిడ్డలంబోలెఁ బ్రిజల భావింపుమయ్య :
విశ్వమెల్లను వశము గావింపుమయ్య :
విమతులను మాటలేక జీవింపుమయ్య :
జార్జి రాజేంద్రి : వైభవసర్జితేంద్రి : 373

చ అఱువదియేండ్లు దాఁటుపయి నబ్బెను తండ్రికి రాజ్య; మీవఁడో
ధరనుభరించె నేఁబదియు దాఁటకపూర్వమె; నూటికింకనొ
క్కౢర తరువాయి, దేవుఁడు శతాయువు విచ్చెనుఁగాక యుంచు న
ర్వరజనులెల్లఁ బల్కుఁడు ధ్రువంబుగ నట్లె యొనర్చు శివుఁడే. 374

సీ. ఆరోగ్యమిడుఁగాక యశ్వఁ దర్కుపత్రితా
పునకు శ్రీజార్జిభూపునకు నెపుడు
ఐశ్వర్యమిడుఁగాక యగ్ని యగ్నింబోలె
శుచియైన శ్రీజార్జి శూరమణికి
భోగంబులిడుఁగాక భోగిరాట్టిలఁ దన్నుఁ
బోలె నోమెడు జార్జిభూవిభునకు
వాక్శుద్ధినిడుగాక వాక్పతి వాక్పతి
వలెఁబల్కు శ్రీజార్జివల్లభునకు
తే. గీ. ప్రజలు జయవెట్టుదురుగాక, ప్రబలుఁగాక
యింతకంతెను రాజ్యలక్ష్మికుఁ దగుచు
నెల్లదీవుల నీతఁడె యేలుఁగాక
మనకు సంతోషమొనరించి మనుచుఁగాక : 375

—• ధవళేశ్వరము శ్రీరాజా రావుగంగాధరరామారావు బహద్దరుగారు •—

శ్లో శ్రీమానాశ్రితరక్షణక్షణగుణ స్సర్వత్ర సర్వప్రియ
స్సత్సంతానవిభాసురస్సురగవీజేగీయమానస్స్వయమ్
శ్రీగంగాధర రామరాయనృపతేః పౌత్రిం తమాత్మోపమం
శ్రీగంగాధరరామరాయనృపతిం పాయాత్సదా శ్రీపతిః. 376

చ. జనకపితామహుండు గుణసాగరుఁ, డాశ్రితవత్సలుండు భూ
జనసుతకీర్తి దత్తుఁగొని సాఁకినయట్టి పితామహుండు, నీ

వనఘుఁడ విట్టినిన్నుఁ గనవట్టి యభాగ్యత నేఁటితోడఁ దీ
ఱెను ముదమబ్బె నెమ్మదికి శ్రీకర! రావునృపాలశేఖరా! 377

మ. పినముత్తాత నృసింహసత్కవినిమీపెత్తాత నీలాద్రిభూ
జనపాలుండు బహూకరించె, నను నీజన్మించువంశంబు భూ
జనపాలు ర్గడు గారవించిరి; భవత్సౌహార్దము న్నేను గై
కొనయత్నింతు భవాదృశుల్ సుకులజుల్ గోరంగ వర్షాల్గదా! 378

మ. ధనధాన్యాదు లశాశ్వతంబులు యశోధన్యుండె సన్మాన్యుఁ డె
వ్వనికో ద్రవ్యము సేవ్యమైనను బుజాపజ్ఞాఖనుల్ సత్కవుల్
గొనముందక్క ధనంబుఁ గోరరు, భవద్గోష్ఠీసమావేశమే
నను సంతుష్టునొనర్చెఁ గైకొను మఖండమ్మైన యైశ్వర్యమున్. 379

సీ. విదియచందురునకు వెసఁ గ్రమక్రమముగాఁ
గాంతివిస్తారమ్ము గలుగునేని
వాఁడినమాలతి వర్షాగమముకల్మి
ననుపమానస్ఫూర్తి నందునేని
శారదాంబుదము నిచ్చలుఁ దొల్కరిని గడు
మాంసలత్వముకల్మి మసలునేని
ఆకరోద్భవమైనయట్టి వజ్రంబు శా
ణోల్లీఢమై దీప్తి నొందునేని

తే. గీ. నిన్నువంటి సత్కులవంతు, నిన్నువంటి
మానధను, నిన్నువంటి సన్మాన్యచరితు,
ననుగుణైశ్వర్యయుతుఁ జేసి యజుఁడు కీర్తి
నోమకున్నె? గంగాధరరామరాయ! 380

ఉ. పుట్టినదాదిగా నృపులు భోగులునై తనరారువారికిన్
గట్టియశమ్ము గల్గ, దధికారమువీడి పరిశ్రమమ్మునన్
బట్టపురాజులైన క్షితిపాలురనామము శాశ్వతంబగున్
ధట్టుఁడురాముఁ డర్జునసుదర్శనులాదిగ నిందుదాహృతుల్. 381

—• శ్రీ పోలవరపు జమీందారుగారు, కాకినాడ •—

ఉ. పోలవరక్షితీంద్ర ! విను బుద్ధచరిత్ర రచించి నీకు భూ
పాలకమౌళికిం గృతిగఁ బంచినవేడ్క నొసంగినాము నీ
పాలయినాము నేఁడు తమపావన జన్మదినమ్ముగాన సు
శ్రీలభవద్వదాన్యతకు వేళ యిదేసుమి కృష్ణభూవరా ! 182

—• వేఱొకప్రసక్తిని శ్రీవారినిగూర్చిన పద్యములు •—

తే. గీ. ఎన్నినాళ్ళాయె. శివ శివ ! యెన్నిసార్లు
చనువుమాటలు మీరు నన్ననుటలేదు ?
ఆగ్రహం బది వచ్చెనే ? యకట ! నాఁటి
ప్రాతరుత్థానసమయంపుఁ జింతగాక. 383

చ. వ్యసనమునందు మున్గి ప్రతివాసరమున్ ఘన మంతొ యింతొ కై
వసమొనరించుచుంటిఁ బయివారల, కయ్యది సుప్రతిజ్ఞచే
నసదయిపోయెనంచు మనసార ముదంపడుచుంటిఁగాని యూ
రసి తమబోఁట్లకుం గినుకరానియఁగూడదటంచుఁ గొందెవన్. 384

క. నెల కింకొక పదిరూపా
యల జీతము హెచ్చించినట్టు లానందింపం
గల యీ విషయము నాకున్
గల కాలమ్మును మహోపకారముసుండీ. 385

చ. 'హృదయము మంచి'దంచును 'సుహృత్త్వముఁ గోరెడువార'లంచు 'నే
యదనునఁ జూచినన్ మది మహాముదమొందెద' రంచు "మైత్రికిన్
గుదురగువార" లంచుఁ దమకుంగల యోగ్యత దారిచూప నే
నిది లిఖించినాఁడ క్షమియింపుఁడు నాయెడఁ దప్పు గల్గినన్. 386

తే. గీ. మనము తొల్లింటివయసనే మసలవలయు
నంచు నేఁ గోరి యిది లిఖియించినాఁడ
నంతమాత్రముచే మీకు యశము పోదు
లేకయుండిన నపకీర్తి నాకు రాదు. 387

—• అన్నవరముకొండ. శ్రీయినుగంటి ప్రకాశరాయనింగారు •—

మ. మనకున్ మున్నిట నున్నవారలె యసామాన్యప్రతిష్ఠాదికం
బును గావించి స్థిరీకరించి, రిఁక నీప్రోపంది కానొచ్చు ని
ల్చిన దీదేవున కప్రప్రతిష్ఠ యొకఁడే. చేయింపు మీయప్రతి
ష్ఠను నీకిచ్చు నిదే ప్రతిష్ఠను ప్రకాశక్షోణీభృద్గ్రామణీ! 388

—• శ్రీ గంపలగూడెము జమీందారుగారి కుమార్తె బారసాల •—

శా. ఆయుర్దాయము బ్రహ్మ, కాంతి శశి, నిత్యైశ్వర్యమున్ లచ్చి, వి
ద్యాయోగం బజురాణి భర్తృహిత సౌందర్యంబుమాదేవి, యా
మ్నాయంబుల్ శుచిమత్త, తక్కుఁగలసంపత్తుల్ సురల్ గూర్చి నా
నాయోగాఢ్య నొనర్చి ప్రోచెదరు కృష్ణారాయసత్పుత్రికన్. 389

శా. కాంతాకారమనంగగేహిని, కడుం గళ్యాణవిద్యామన
స్సంతోషమ్ములు సంతతంబును సరస్వజ్జాసరస్వత్యుమా
కాంతల్, దీర్ఘతరాయురాదికము తత్కాంతుల్ ప్రసాదించి శ్రీ
సాంతత్యం బెసఁగింత్రుగాక మనకృష్ణారాయసత్పుత్రికిన్. 390

తే. గీ. ఏమహాసాధ్విచరిత వహ్నికిని శీత
లత్వమును నేర్పె నమ్మాత లలితసుగుణ
పూత సీతామహాదేవి ప్రోచుఁగాఁత
బుచ్చమాంబిక కఖిలసద్బుద్ధు లొసఁగి. 391

తే. గీ వీరపత్నీత్వమునుగాంచి వీరమాత
వగుచు మీ వెల్మకులమున కమలకీర్తి
దెచ్చి వర్ధిల్లుమమ్మ! నీతికి నిధాన
మగుచు నోబుచ్చమాంబ! గుణావలంబ! 392

చ. కొమిరెలఁ గన్నతండ్రు లిలఁ గోటులు నర్బుదముల్ గలారు బు
చ్చమ! వినుమమ్మ! నీదు పిత సత్కవియై నృపుఁ డౌటఁజేసి నీ
కమలినమైన బావిసుఖ మబ్బఁగఁజేయఁగనెంచి యిందఱన్
సుమతులఁ బిల్చి దీవనలసొంపు వహింపఁగఁజేసెఁ గంటివే! 393

చ. ఫరణిపు రెంపతో భువి సుదారయశోనిధు లుండ వారికిం
తురవయి పుట్టి నీవు, విబుధుల్ వినుతించెడి కృష్ణరావుకుం
తురవయి పుట్టి తియ్యదియుఁ దొల్లిటిపుట్టు ఫలమ్ము. నీకు ను
ర్వర సమకూరనట్టి లోకభాగ్యము గల్గునె? బుచ్చమాంబికా! 394

—• శ్రీశివివారప్పేట జమీందారు నారయ్యప్పారావుగారు •—

చ. సిరియును మంచిసంతతియు సేవయు నీతియు రాజ్యమున్ యశ
స్స్ఫురమగు నాభిజాత్యమును సర్వముఁ బొంపిరివోవు నీకు నె
వ్వరొసఁగ నేమి యున్నయది; భవ్యగుణోదయ! నారయప్పరా
డ్వర! భగవంతుఁ డీసిరిని బాలనసేయుత శాశ్వతమ్ముగన్. 395

తే. గీ. దారుసంపత్తిగల జమీందారుఁడవు ను
దారుఁడవు నంచు నిన్ను నేఁ గోరుచుంటి
నూత్నగృహనిర్మితికి దారురత్నములను
నర్జునయశస్క! శ్రీ నారయప్పరాయ! 396

తే. గీ. అర్జునాహ్వయదారువు లర్జునప్ర
భూతవిఖ్యాతి గల మహోదాత లలరు
వంశమునఁ బుట్టి నట్టి నీ వాసిఁబట్టి
యడుగుచుంటిని శ్రీ నారయప్పరాయ! 397

ఉ. ముప్పది మంచిదూలములఁ బొంపిరివోయెడి వంశషట్పలం
బప్పనృపాల! నా కొసఁగు టన్నది నీ కొక గొప్పగాదు, నా
కిప్పని సేయుటే మిగుల హెచ్చిది శాశ్వతమైనకీర్తి నీ
కిప్పు డొసంగు, మందటికి నీయఁగఁజాలు మహోన్నతస్థితిన్. 398

క. యమళార్జునభంజనకృతి
నమలినముద మిచ్చు కృష్ణుఁ డర్పించుత నీ
కు మహోత్సాహము విజయము
నమితముగ రాజ్యంబు నారయప్పారాయా! 399

—• ఈ సందర్భముననే మైలవరపు కృష్ణమూర్తిగారికి వ్రాసినది •—

శా. అప్పారాయ లసత్య మాడరని నే నామూలము న్నాజివీ
దప్పారాయలచే నెఱుంగుదును నేఁడమ్మాట వమ్మయ్యె న
ప్పప్పా! కృష్ణసుధీ! యిటౌటె శనిసాహాయ్యమ్ముచేఁ గాదుగా!
చెప్పన్నేర్చినఁ జెప్పు నారనృపతిశ్రేష్ఠుం డిటుల్ సల్పునే? 400

శా. నా పద్యమ్ము వృథాగఁబోదనుచు విన్నాణంపు గర్వమ్ముతో
నేపారన్ గడుఁబోలు వేంకటకవిన్ హీహీలకున్ దింపఁగా
నీపాటన్ ఘటియించెనో యొకఁడు? కాదేనిన్ వదాన్యోత్తమున్
భూపున్ వేఱుగఁజెప్పనున్నదియె? లుబ్ధుండే యతం? డక్కటా! 401

తే. గీ. "గందపుంజెట్టుఁ దీపమ్ముఁజందురుండు
ఘనుల మషి నంకమునుదాల్చి, బార్ధిఁ వేంద్రు
లట్టులే చేరఁదీతురు చెట్టలను" న
టంచుఁ బండితరాజు మున్నానతీఁడె. 402

మ. వెనుకన్ గోరినకోర్కె యట్లు వృథయై వెండిన్ వృథాయై మదిన్
దనుకంజేసెడిలజ్జ కొక్కఁడు సమాధానంబు గన్పట్టె "భూ
జనమాన్యన్ ఘనుఁ గోరి వ్యర్థుఁడయినన్ శ్లాఘ్యుండె యయ్యర్థి" యం
చనినాఁడేకద కాళిదాసు! మనకేలా లాఘవం బియ్యెడన్? 403

తే. గీ. సంపదలు పూర్వపుణ్య పరంపరావ్య
యమ్మునంజేసి కలుగుట నాపదలగుఁ
బాత్రులకు నిచ్చుటే శాంతి, ప్రాజ్ఞులైన
యప్పరాయల కిది వేఱె చెప్పనలెనె! 404

—• కృతకృత్యతనందినమీఁదఁ జెప్పి పంపిన పద్యము •—

ఉ. నారనృపాల! నాయెడ మనమ్మున నీకు దయుంచియున్న య
కూ్కరిమి కీడుగాఁగ నినుఁ గోరినకోర్కె ఫలించునట్టులీ
వారసి పంపినట్టి ధన మందె శతద్వయరూప్యముల్ కడుం
గౌరవపూర్వకమ్ముగను గన్గొని మీగిరిరా వొసంగుటన్. 405

—• తంగెళ్ళమూడి శ్రీ బెలికాని జగన్నాథరావుగారు •—

చ. ఇనువదియైన వత్సరము లిప్పటికిన్ గతియించె గోపథా
వరతనుజాత! నీవు భవజ్జననున్ గని; నేఁటికిన్ మహా
స్త్రవ నినుఁ జూచఁ దన్నుఁ బునిపర్ణనమైనటు లాత్మఁ బొంగె నో
నరవర! తండ్రియే కొడుకునా జనియించును సెప్పు వేదముల్. 406

ఉ. ఈధరలో జనిస్లు గల వెందఱుకేనియు, విద్య వారిలో
నేధరణీశుఁడో యెఱుఁగు, నెల్ల రెఱుంగరు నేఁటివే జగ
న్నాథనృపాల! తద్జ్ఞజననాథశిరోమణి నీమతండ్రి ప్ర
జ్ఞాధికుఁ డార్యసమ్మతసదాచరణ ప్రవణుండు వారిలో. 407

ఉ. ఆయన పుణ్యశాలి యగుటన్నవిశేషము నిన్నువంటి సు
శ్రీయుతుఁ డాత్మజుండగుటచే ధ్రువమైనది, తండ్రి యోగ్యతా
శ్రీ యొసఁగింపలేని సుతుచేఁ బితరుల్ తరియింపఁబోరు, స్వ
శ్రేయస మిచ్చుఁగావుతఁ బితృప్రియ! నీకుఁ బితృప్రసాదముల్. 408

మ. కొమరుల్ గొంటివి వంగడమ్మునకు నీకున్ బ్రీతి సంధింపఁగాఁ
గొమరున్ గంటివి దాన, నక్కొమరుఁడున్ గోర్కుల్ పిసాళింపఁగాఁ
గొమరున్ గాంచెడిఁగాక మాతకును నీకున్ వేడ్కదై వారుతన్
గొమరుం బ్రాయము వైళమేయుతనికిన్ గోముల్ప్రసాదించుతన్. 409

ఉ. రాజులయొద్ద మాకుఁగల రమ్యతర ప్రతిభావధానవి
భ్రాజితసత్కవిత్వపరిపాటి విశేషము చూపి వారిచే
నోజ బహూకృతుల్ గొనఁగ నోజనపాలవరేణ్య! నాంచిగా
నీజనకుండు మమ్మును గణించి బహూకృతు లిచ్చె నచ్చుగన్. 410

మ. తనయీవిన్ దనియించి యంతటను స్వాంతంబందు సంతృప్తి చెం
దనివాఁడై మనగోపథూవరుఁడు విద్యాదక్షుఁ డప్పట్ల న
బ్బిన వైరస్యము నాఁగి స్యాలకమణిన్ బ్రేరేపి యవ్వారిచే
తను మమ్మం దనియింపఁజేసె ధనవస్త్ర శ్రీవిశేషమ్ములన్. 411

చ. స్తుతికయి చెప్పుమాటలని చూడఁగఁబోకుము గోపభూవరుం
డతులితు డద్భుతమ్ముఁ గనినట్టివిధమ్మును బ్రేమయున్ జను
శ్శతమునకైననున్ మఱవఁజాలము పేరిమిపట్ల నీకునుం
బ్రతియన నాఁటికిం జిఱుతపాయములవారల సత్కరించుఁడిలన్. 412

సీ. వినుతిసల్పినమాత్రి విని వేగ రక్షింపఁ
జాలిన యభయహస్తమ్మువాఁడు
ప్రణతిఁ గొల్చినమాత్రఁబరమావరముచూప
నోపిన కనుదమ్మిలోలయువాఁడు
కరము మోడ్చినమాత్రి వరములీయ సమర్థ
మైన మెత్తనిచిత్తమూనువాఁడు
అపరాధ మొనరించి నంత బుద్ధినిచెప్పి
తనభక్తులను బ్రోవఁ దలఁచువాఁడు

తే. గీ. వేంకటగిరీశ్వరుండు నిరంకుశుండు
కరుణమైఁ బ్రోచు శ్రీచెలికానివంశ్యుఁ
డగు జగన్నాథరాయని నతఁడుగొన్న
పట్టి శ్రీమంతు రాజగోపాలరావు. 413

శా. శ్రీమీఱన్ ఖుసిమీఱ వేంకటమహీభృన్మందిరావాసకే
శీమంతుండగు వేంకటేశ్వరుఁడు హాళిన్ భక్తమూర్ధన్య మే
ధామాన్యున్ జెలికానివంశజు జగన్నాథక్షమాజాని శ్రీ
రామక్కమ్మను వీరిదత్తసుతు సంరక్షించు నెక్కాలమున్. 414

మ. అతియోగ్యుండగు భర్తతో సుతునితో నాయుర్యశోవైభవో
న్నతితో సన్మతితో హృదంతరకనన్నారాయణాంఘ్రిద్వయా
శ్రితదివ్యస్థిరభక్తితో నిరతమున్ శ్రీరాజగోపాలరా
ట్సూత, రామక్కసతీమతల్లిక కడున్ శోభిల్లి వర్ధిల్లుతన్. 415

సీ. విద్వద్వతంసమై వెలయు శ్రీగోపాల
భూపాలకు యశఃప్రపూర్తి నెఱిఁగి

శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచమ హేంద్రు
    స్తవనీయసుకుతకౌదార్య మెంచి
శ్రీరామచంద్రాంఘ్రిసేవారతుఁడు జగ
    న్నాథరాజేంద్రు నౌన్నత్యమరసి
పరమపాతివ్రత్యభరిత రామక్కాంబ
    యనుపమసత్ప్రవర్తనము దెలిసి

తే. గీ. తాతకును దాతకును తల్లిదండ్రులకును
    ముదము గూర్పఁగఁ జాలిన చదువుసాము
    లభ్యసించి సదాచార మలరఁ గీర్తి
    పరత నెగడుము రాజగోపాలరాయ! 4:6

— శ్రీరాజా భుజంగరావు బహద్దరువారి రెండవకుమార్తె వివాహము. ఏలూరు —

శా. ఆకారమ్మున విద్యయందు గుణధన్యత్వమ్మునందున్ జను
    శ్శ్రీకళ్యాణపరంపరాపరిణతిన్ జెన్నొందుచున్నట్టి యా
    శ్రీకృష్ణుండు చెలంగుతన్ సతతమున్ శ్రీమన్మహాలక్ష్మితో
    నేకాకారముగా నెసంగెడి భవానీశుండు రక్షింపఁగన్. 417

— ఇంకొకసందర్భమునఁ జెప్పినది —

ఉ. ఏలుతియందు రాకొమిరె కియ్యెడఁ బెండిలియౌనటన్నఁ దా
    నేలొకొ చూపుమంచు వచియింపుచు మాకవితాకుమారి గ
    గ్గోలొనరింపఁగా విచటకుం గొనివచ్చితి మోభుజంగభూ
    పాలక! దీనిపల్కు చెలువం బొకయించుక యాలకింపుమా! 418

— మఱియొక సందర్భమునఁ జెప్పినవి —

మ. ఎలమిన్ సత్కవివై ధరాధిపతివై యీరీతి నీకూఁతుపెం
    డిలికిన్ సత్కవులందఱన్ బిలిచి పాండిత్యంబు మన్నించుచోఁ
    బులులన్ మేఁకల నొక్క చెర్వున జలమ్ముల్ ద్రావఁగాఁ జేయు చ
    ర్యలఁ జూపించితివయ్య కౌశలమునన్ రాజా! భుజంగాధిపా! 419

శా. "ఏకగ్రీవముగాఁ గవీశ్వరులు మాయింటన్ బ్రవర్తింపుఁ డ
త్యాఁకల్ మాని" యటంచు మున్నె మము సంప్రార్థించి రప్పించి "రా
జీ" కల్పింప దయోదయమ్ముఁ గనె మాచిత్తంబు, లేకున్న, "గో
రీ" కట్టింపమె? కాకవిప్రతతి కర్థి న్నేఁడు హేలాపురిన్. 420

ఉ. దగ్గఅనున్నయప్పుడు యధార్థపుదాసులపోల్కి నుండి కే
లొగ్గుచు, నొద్దలేనపు డయోగ్యపుమ్రోఁతలు మ్రోగుచున్న యీ
ముగ్గురుమూర్తులన్ ధృతతమోనిభకీర్తుల పైఁ పజుమ్మి యా
ముగ్గురుమూర్తు లొక్కటయి మూఁగిరయేని భుజంగరాడ్విభూ! 421

—• వేఱొక సందర్భమునఁ దిరుపతిశాస్త్రి చెప్పినది •—

క. వెలనాటివాఁడఁ గవితకు
వెలనాటినవాఁడ, వట్టివెలనాటిని గా
నెలమిన్ ద్రవిడులకన్నను
వెలనాటులె తెలుఁగుఁగయితవిందులు తలఁపన్. 422

—• శ్రీ భుజంగరావు బహద్దరువారి తృతీయ పుత్రికా వివాహము •—

క. కవి వవధానివి రాజవు
కవితాకన్యకలఁ గన్యకలఁ బెక్కురఁ గం
టివి జగతిని నీతో సము
లెవరయ్యా! యోభుజంగపృథ్వీనాథా! 423

సీ. ఎవరింటికిని బోవు తెలుఁగవిబాంధవుల్
చనుదెంచినారు మీసదనమునకు
నేరాజుపిల్చిన నేతేరని కవీంద్ర
వరులు మీయింటికి వచ్చినారు
ఎవరియింటను బెండ్లినేవి జూడనివేడు
కలు మీగృహంబునఁ గాంచినారు
ఏజన్మమందేని నెఱుఁగని భక్ష్యముల్
మీయింటఁ దృప్తిమై మెసవినారు

తే. గీ. ఒకటికంటెను నొకటి యింకొకటి హెచ్చు
తోఁపఁజేయఁగ జెలర ! కూతుండ్రిపెండ్లి
చేసితివి చేయుచుంటివి చేయఁగలవు
సకలకవిగేయ ! రాజాభుజంగరాయ ! 424

శ్లో. హరిహరహిరణ్యగర్భా దదతు సభార్యా వరస్వపద్మాశ్చ
ఆయుర్విద్యాం లక్ష్మీం ప్రాభవ మైశ్వర్య మపిచ సౌభాగ్యమ్. 425

ఆ. వె. మంత్రిబిడ్డ వీవు, మంత్రిప్రెగడబిడ్డ
నీ యనుంగు రంగనాయికమ్మ
యొకటికొకటియనక సకలధర్మంబులఁ
జూచి యేలికొనుము జోగరాయ ! 426

సీ. పతిని దైవమ్ముగా భావింపవలెనమ్మ !
తరుణిమాటలు జవదాఁటకయ్య !
అత్తమామలమీఁద బత్తి చూపఁగదమ్మ !
వెడయల్లుఁదనము చూపింపకయ్య !
మగనిచుట్టాలపై మమతఁ జూపఁగదమ్మ !
సతివైపులను గొప్ప జరుపుమయ్య !
మగఁడు చేసినతప్పు మాటుచేయఁగదమ్మ !
తెలివకు సవతాండ్రఁ దేకుమయ్య

తే. గీ. పతికిఁ దలలోనినాల్కవై ప్రబలుమమ్మ
రంగనాయిక ! ప్రియమనోరంగశయని
యువిద ముంగొంగుపసిఁడివై యుండుమయ్య
జోగరాయ ! వధూసమాయోగగేయ ! 427

సీ. నీతాత సుకవివర్ణితుఁడు చల్మయమంత్రి,
నీతాత నరసింహనీతివిదుఁడు
నీమామ్మ కామేశ్వరీమాన్యచరిత, నీ
యమ్మమ్మ యల లక్ష్మి యతులకీర్తి

నీతండ్రి సత్యవిఖ్యాతి వేంకటరావు,
నీతండ్రి భుజగావనీధవుండు
నీతల్లి చెల్లాంబ నీతికోవిదురాలు,
నీతల్లి సుబ్బాంబ పూతచరిత

తే. గీ. కృతుల నందినవాఁడును గృతులు చెప్పి
రన్నదానమ్మునఁదు విఖ్యాతయశులు
వారిఁబోలిక జగతిలోఁ బేరుగనుఁడు
రంగనాయిక! యో జోగరాయ! మీరు.

ఆ. వె. మును భుజంగరాజుతనయ సురాధిప
తనయునిన్ వరించెఁ దప్పటంచు
మన భుజంగరాజతనయ భూమీసుర
ప్రవరసుతునిఁ జెట్టవట్టె నేఁడు. 429

—• శ్రీ భుజంగరావుగారి చతుర్థపుత్రికా వివాహము •—

శ్లో. యశ్శివో నామరూపాభ్యాం, యాదేవీ సర్వమంగళా
తావిమౌ దంపతీ పాయా స్తా మేతౌ జంపతీ పునః. 430

శా. రాజాంకుండు భుజంగరావు సవిమర్శప్రక్రియన్ జేయు వి
భ్రాజన్నైకవిధాన్నదానజనితాపారంపుసత్పుణ్యమే
యీ జంటన్ సిరులిచ్చి ప్రోచు మఱిఁ దోడింకేటి కష్టైన, నీ
తేజశ్శాలుల నీ వధూవరులనే దీవింతు శ్రీవర్ధిలన్. 431

—• శ్రీ పౌతువల్లూరు నృపాలకుమారనామకరణ మహోత్సవము •—

ఉ. శ్రీరుచిరుండు భక్తజనసేవ్యుఁ డపారకృపాకరుండు భూ
దారుఁ డుదారుఁ డవ్యయుఁ డతంద్రుఁ డుపేంద్రుఁడు వేణునాదపున్
ధోరణి ప్రేఁతలన్ వలపుదూఁగఁగఁ జేసినవేల్పు పౌతువ
ల్లూరునృపాలమౌళికి మహోన్నతసంపద లిచ్చుఁగావుతన్. 432

తే. గీ. సత్యనారాయణవరప్రసాదనృపతి
కొమరునకు నామకరణోత్సవము నొనర్ప

నెంచి కవిగాయకుల వెలయించు తోఁట్ల
నోలి రావించెఁ దోట్లవల్లూరిపురికి. 433

మ. సుకుమారుండయియున్ బరిశ్రమపు సంకోచంబు లెక్కింప కా
రికినిం బల్లెకుఁ బట్టణంబునకుఁ బేర్మిన్ దానుగా నేగి బం
ధుకులంబున్ దన మిత్రవర్గమును నెంతో ప్రీతిమైఁ బిల్చి వా
రక రప్పించెఁ గుమారనామకరణప్రారంభసంరంభియై. 434

సీ. ఇరువుర జతఁజేసి యేకరీతిగ నాట్య
మాడించు నొక్కొక్క యవసరమున
మూఁగుర గుమిఁగూర్చి ముచ్చటనృత్యంబు
లాడించు నొక్కొక్క యవసరమున
నలువుర నొనఁగూర్చి నలువొప్ప లాస్యంబు
లాడించు నొక్కొక్క యవసరమున
నాగ్గుర నేమించి యనువొప్ప నృత్తంబు
లాడించు నొక్కొక్క యవసరమున

తే. గీ. పెక్కుపూఁబోండ్ల రంగంబు నెక్కఁజేసి
చక్క నాడించు మక్కువ నొక్కమాఱు
అచ్చరలమధ్య నలరు వియచ్చరేశు
మాదిరిని దెల్ప సత్యప్రసాదనృపతి ! 435

శా. కోలల్ కేలను గీలుకొల్పి వెలకుల్కుంబోండ్లు పూవిల్తుమేల్
డోలల్ నాఁగ స్వరప్రచారపుగతుల్ సూపించుచుఁ వేణికా
జాలం బల్లెడుహాళి గన్గొనివ విస్తారప్రమోదాబ్ధిలో
నేలా తేలకయుండు ! దుఃఖియగువాఁ డేనిన్ గనచ్చోకుఁడై. 436

మ. తనకున్ హాస్యమొనర్పఁగాఁదగిన యాపాత్రశ్రేణి కష్టపు రో
వనితల్ నాట్యమొనర్చువేళ సభ నవ్వన్ వాంఛచే మార్దవం
బునకున్ దప్పని కొంటెచెయ్వుల రసంబున్ బుట్టఁగాఁజేయు న
జ్జనపాలాగ్రణి సత్యభూపతి మహోత్సాహంబు దీపింపఁగన్. 437

క. కలఁగించిన రోవెలఁదికిఁ
గలఁగింపఁగ నొప్పికొనినకామికి నాపై
వెలగలుగు చీరలును ము
ర్వుల జోడులు కాను కిచ్చుఁ బొలుపెసఁగఁగన్. 438

క. ఆగతి నమస్కరించిన
భూగోపాలకుని భక్తిపూర్ణతకు మదిన్
లోఁగినపేరిమి పెంపున
నీగతి నాశీర్వదించి రెలమిఁ గవీంద్రుల్. 439

సీ. అనుకూలదాంపత్య మలరించి నినుఁ బ్రోచు
సామేన సతిగల్గు శంకరుండు
అనుపమానశ్రీల నర్పించి నినుఁ బ్రోచు
నురమున సిరిగల్గు దరధరుండు
బహుళసంతానంబు ప్రబలించి నినుఁ బ్రోచు
జగ మెల్లఁగనిన యబ్జప్రసూతి
జగి నితోఽధికరాజ్య మొసఁగినిన్నను బ్రోచుఁ
త్రిభువనంబుల నేలు దేవవిభుఁడు

తే. గీ. సత్యనారాయణుండు ప్రసన్నహృదయుఁ
డెప్పుడును నిన్నుఁ గంటికి ఱెప్పవగిది
ససుతు సకళత్రు సిరులిచ్చి సాఁకుఁగాక
సత్యనారాయణవరప్రసాదభూప! 440

సీ. పుల్లలమ్మెడివాని కెల్లలోకము మెచ్చ
శ్రీమత్త యొసఁగి రక్షించినాఁడు
పొగరుఁబోతయి తనపూజమానిన బచ్చు
వాని యజ్ఞానంబుఁ బాపినాఁడు
ప్రతులైన ప్రేకుమారకుల ప్రసాదంబుఁ
దినని ఱేనికి బుద్ధి తెల్పినాఁడు

తొలుదొల్త భువిలోనఁ దుంగభద్రాజన్మపాల
వరుని భక్తికతాన వెలసినాఁడు

తే. గీ. రత్నగిరినుండు సత్యనారాయణుండు
తన వ్రతము సేయు నృపతికి ధన్యమతికి
సత్యనారాయణవరప్రసాదకృతికి
నెలమిని నితోఽధికైశ్వర్య మిచ్చుఁగాక! 441

శా. శ్రీ యిప్పించుత భార్యచేఁ గొమరుచేఁ జేయించు నాయుర్మహో
శ్రేయం, బింకొకకుబ్జచే నవవయశ్శ్రీసొంపు వాటింపఁగా
జేయున్, శ్రీపతి వేణునాదగతి సేవిన్నారి మేల్పట్టి కో
రాయగ్రామణి! భాష్యకారనృపపుత్రా! సత్యనారాయణా! 142

సీ. గిరిరాజసుతపాదిగిటిలోపలి కుమారు
హాళిమైఁగను రాజమౌళిపగిది
నంభోధిసుతచేతులందాడు తనుజాతు
నందంబుగను దానవారికరణిఁ
బౌలోమియొడిలోనఁ బరఁగు జయంతు ని
రీక్షించుచుండు దేవేంద్రునట్టు
లనసూయకరములనలరారు బాలచం
ద్రుని చెన్నుగను నత్రిమునివిధమున

తే. గీ. చెలువయొడిలో నెసఁగు చిరంజీవి చెలువు
లీల గనుఁగొనుచున్ బారసాల సేయు
సత్యనారాయణవరప్రసాదరావు
వైభవముఁ బ్రోచు వేణుగోపాలమూర్తి. 443

సీ. ఆయుష్య మొసఁగి నీయర్భకునిం బ్రోచు
నది యీయఁదగు చతురాననుండు
ఆరోగ్యమొసఁగినీయనుఁగుఁగూనం బ్రోచు
నదియిచ్చుసూర్యనారాయణుండు

ఐశ్వర్య మొసఁగి నీయాత్మజాతునిగాచు
నది యీయఁదగు నగజాధినేత
సామ్రాజ్య మలరించి సాకు నీతనయుని
నది హెచ్చుగల్గు సురాధిపతియు

తే. గీ. నీతి దైతేయగురుఁ డిచ్చు నీతనయున
కితర సద్గుణముల నిత్తు రెల్లసురలు
చారుతరలీల ! పొతువల్లూరుపాల !
సత్యనారాయణ వరప్రసాదభూప ! 444

తే. గీ. అన్నదానంబు విప్రుల కాచరించి
భూరిసంభావన యొసంగి పూజసేసి
మఱియు నెన్నెని విధముల మహిపుఁ డల్ల
నాఁడు పేదలఁదనిపె నానందగరిమ. 445

చ. అతని యుదారభావమున కంతకుఁదోడుగ రాకుమారునా
యతి కొకపెద్దసాక్షిగఁ జిరార్థితసస్యసమృద్ధజీవన
స్థితికి నిదానమై కురిసె జీవనదంబులు, రైతులుం దదా
శ్రితులును నెల్లవారలును జీవనదంబులభంగిఁ బొంగఁగన్. 446

క. నలువురుదనయులు దానం
గొలువున నాస్థానగాయకుఁడు కోటయ యిం
పులు గులుకఁగ గానంబుం
జలిపెన్ మేలలర నాఁటి సాయాహ్నమునన్. 447

చ. ప్రమదము మీఱ బందరుపురమ్మున యందలిమేటి "యిండియన్
డ్రమెటికు కంపెనీ" యనెడు నాటకసంఘము వచ్చి చూపె రా
కొమరుని భావిభావుకతకున్ గుదురై తగు "కృష్ణలీల"లం
దముగ సదస్యు లెల్లరు ముదంబున సారెకు నోలలాడగన్. 448

తే. గీ. నాఁటిమధ్యాహ్నమునఁ గొల్వుకూటమందు
సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లుభయులు

గవిత జెప్పిరి పిమ్మట గాయకమణి
నాగభూషణముం బాడె నాదమెసఁగ. 449

తే. గీ. నాగభూషణుగానంబునకు సహాయ
ముగను వాయించె మద్దెల మునసు పసల
ధాటి వెన్నార సబ యుక్ష్మేఘాటి నాదు
మూర్తి తనయుంటిపేరి యబ్బురము వోఁప. 450

తే. గీ. అట జలక్రీడ లాడిగా సమనినేత
తనమనాప్తులతో ఘనాంగనలతోడ
వాద్యఘోషంబుతోఁ గృష్ణవారి నాడెఁ
గనెడివారల కానంద మినుమడింప. 451

చ. పదపడి యాకసంబున ఘనాలు ఘనాలు ఘనాల్ ఘనాలు మం
చుదయమునందె బిట్టుఱుము లుర్విపయిన్ బడు నఫ్రొ మమ్ముటన్
గదలెను వాయువుల్ సికత గప్పెను దిక్కుల నెల్ల వానయున్
మొదలిడె, నుంతమైనఁ దనమోదము భంగమునొంది చేరికన్. 452

తే. గీ. సత్యనారాయణ వరప్రసాదనృపతి
సత్యసంకల్పుఁడను నుడి చాటుకొనియె
కాని యావాన క్షణవిఘ్నకారియయ్యెఁ
బిదప క్షణవిఘ్నకారిగాఁ బొదలెనయ్యె. 453

తే. గీ. శ్రితులతో వారసతులతో హితులతోడఁ
బరిజనులతోడఁ బెక్కువార్వములతోడఁ
నేనుఁగులతోడఁ బురమున కేగుదెంచె
రాజు సాయాహ్నమున గజరాజు నెక్కి. 454

క. మొగ్గలనెజీ గగ్గిన వెల
దిగ్గజమనలకు నరపతిప్రమదుఁడు మై
నిగ్గులు వెలార్పఁ జేసెడి
మొగ్గలచేఁ గొంతప్రవ్యమున్ దీయించెన్. 455

క. చిన్నలకుఁ జిన్నయై కడు
మిన్నలకున్ మిన్నయగుచు మేదురమోదా
భ్యున్నతికిం గుదురై యా
మన్నీఁ డెన్నెనిగతుల మది దవియించెన్. 456

ఉ. ఆమఱునాఁడు నూటపదియాఱులు మేలిమివస్త్రముల్ మొదల్
గా మరియాదకుందగిన కానుకలిచ్చి సగౌరవంబుగా
నామహినాథుఁ డంపెఁ గవు లాదిగఁ గల్గినవారినెల్ల వా
రామెయి నేగుచోఁ దన యుదారకథానక ముగ్గడింపఁగన్. 457

—• సాయంకాలము కృష్ణానదిపై నౌకాయాన మొనర్చునపుడు చెప్పినవి •—

మ. అదె, సంధ్యాసతి! కృష్ణలోన జలకం బాడంగ నేతెంచెఁ, ద
న్మదిరాక్షీమణి యంగరాగపుఁబసన్ నద్యంబువుల్ తళ్కు బె
ళ్కొదవన్ వైశమ యాపెగోప్యతకునై యూహించి వ్రేలాడ ది
క్సుదతుల్ నించిన వెల్లచీరలనఁ బొల్చున్ నీటిలో మేఘముల్. 458

చ. దయగలవాఁ డుదారగుణధాముఁడు దాత మనోజ్ఞమూర్తి స
త్త్వయశుఁడు సత్యకాముఁ డనృతప్రతిపక్షుఁడు దేవభూసురా
న్వయభజనానురక్తుఁడు విహారమహారసికుండు సర్వదా
జయమును సంపదల్గొనుచు సత్యనృపాలుఁ డెసంగుఁగావుతన్! 459

మ. ఒక సంతానము వేణుగోపకృప నా కొప్పారె నబ్బాలు నా
మకృతిస్ఫారమహోత్సవమ్మునకె మీ రామ్మ వీటి కేతెంచినా
రిఁక నాకున్ గృతిరూపసంతతిని మీ రిప్పింపఁగా మీకు నే
నకలంకంబగు భక్తి మ్రొక్కితిఁ గృతార్థాత్మన్ బొనర్పందగున్. 460

శా. సాయంరాగము నీటిపైఁబరఁగు తచ్ఛాయన్ విలోకింప నౌ
కాయానంబున వచ్చు వీకుఁ గడువేడ్కన్ బూజఁ గావింపఁ గృ
ష్ణాయాదఃపతిపత్ని తాఁ బఱచె విన్నాణంబుగాఁగన్ "దివా
పీ" యంచున్ మణినూహవృష్టి గుణరాశీ! సౌతువల్లూన్నృపా! 461

— కడియము — డాక్టరు రాజకృష్ణ —

మ. బలవద్రోగనివారణౌషధకళాపారీణు [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 462

శా. చిన్నారాయఁడు మాకు స్నేహితుఁడు [illegible] ఘోరార్తితో
[illegible] జూడఁగలేక [illegible] కోదార్చఁగాఁ బ్రోవ లే
[illegible] గతులన్ [illegible] రాని [illegible]
[illegible] 463

ఉ. వచ్చినవెంట నిన్నుఁ గని వ్యాధి [illegible] వెసన్
[illegible] పూర్తిగా [illegible]
[illegible] చక్కఁగఁ [illegible]
మెచ్చినఁగాని తీఱునుమీ భవదీయ [illegible] "డాక్టరూ!" 464

ఉ. వైద్యము సేయవచ్చు ఘనవైభవ మొందఁగవచ్చు ఘోరరో
గాద్యపమృత్యువారకత నందఁగవచ్చు సదా నిగర్వివై
హృద్యవచోభిరాముఁడయి యెల్లరఁ జల్లనిమాటఁ జూచు నా
విద్య సుదుర్లభం, బది వివేకికిఁ జేసెనె నీకు "డాక్టరూ!" 465

శా. రామారాయఁడు చిన్నరాయనికి నా రాయుండు మాకష్టమున్
శ్రీమంతమ్మగు నీదువైద్య మెలమిన్ జేకూర్చి, రింకెట్లు నీ
ప్రేమంబబ్బిన మమ్ము వ్యాధిభయముల్ పీడించు? మాకీవయిన్
సేమంబే యగు సేమమేయగు నటన్ సేమమ్మె "డాక్టరా!" 466

— శ్రీ వేంకటాద్రప్పారావుగారు: నూజివీడు —

మ. కవివై భూపతివై సదా సుమతివై కళ్యాణివై నిత్యహ
ర్షవ మొప్పారఁగ నూజివీటి సుఖివై రాజ్యంబు పాలించు ని
న్నవలోకించుననుదృష్ట మిప్పటికి సంప్రాప్తించె సుయ్యారురా
జవరా! తిర్పతిశాస్త్రికిన్ సుకవితాసాఫల్య మింపారఁగన్. 467

ఉ. చిన్నతనమ్మునన్ రసవశీకృతమైన కవిత్వశక్తిఁ గై
కొన్న భవాదృశావనిపకోరకముల్ వికసించుచున్నచో
మన్నన కేమిలోటు రసమంజులమౌ కవితావధూటి క
భ్యున్నతి వచ్చురోజు లివు డున్నవి నిక్కము భూమిపాలకా! 468

తే. గీ. శ్రీసమృద్ధియు సుగుణసమృద్ధి గల్గు
రాజ్యలక్ష్మికి సఖియౌచుఁ బూజ్యమైన
సుకవితాకన్య నిన్ను మన్నున్ సుకవివ
రాభినుతిగేయ! వేంకటాద్ర్యప్పరాయ! 469

—• కోటలో నాఁడుజరిగిన నాటకమునుగూర్చి •—

సీ. భక్తి చిప్పిలెడి గోపన్నవేషము గన్నఁ
గనుల కానందంబుఁ గలవుదీఱెఁ
బ్రాభవంబును శూరభావంబు దెల్పు సు
ల్తానుమేల్సౌరు దలంపవలదె?
రామలక్ష్మణవేషరామణీయకవచో
గౌరవంబుల నెంచ నేరితరము?
తక్కు నక్కన్న మాదన్న ప్రముఖులయు
వేషముల్ మిగుల సంతోషదములు

తే. గీ. నాటకం బెల్లను బ్రయోగపాటవమున
కాటపట్టయి యానంద మబ్బఁజేసె
నటులలోపము రానీనినాటకము నె
బాసు నాఁదగు శ్రీరామదాసచరిత! 470

సీ. శయ్యారసౌచిత్యసంప్రదాయములకు
సంతోషపడు కవీశ్వరులతోడ
ధారాచమత్కారధాటికై సంతసం
పడుచుండు పండితవరులతోడ
సుకవి యయ్యెనటంచు సొగియు చానందించు
తండ్రిలోనైన బాంధవులతోడ

ఁరి ప్రజ్ఞానాపిరత్నత్రయముంకు లో
మెప్పు మిన్నోగియముంతోడఁ

తే. గీ. మను యొసక్కునాటక మనుపమంబు
మాటుఘాగ్రం బుప్పిష్టంబు కథయులోంబు
ఏఁగాతెమ్మదికిఁ గ్గు మ్మునులంచు ?
వేంకటాప్రిప్పరాయ ప్రఖ్యాతేంద్ర ! 471

— శ్రీ నారయ్యప్పారావుగారు—సూజీపీరు —

మ. చిరకాలంబుననుండి మేము ఘనమార్గింపన్ బ్రియత్నించవలె
వ్వకిచెన్ చపుయగ్రాని ర్వాప్రపు ఘనశ్రేష్ఠులన్ బట్టివి
ద్వారసోదాలపాలాపిలంబులు సంపాదించుకొన్నాము నె
య్యురుగాఁ గార్యముయున్ గతిన్ బయగఁగా నో నారయక్ష్మావరా ! 472

మ. ఘనమానంతయుఁ జేరఁబూనిక మహోత్సాహంబు శ్రీవేషఁబు
త్రుస కుద్వాహము నిశ్చయించితిని, ఖష్పుక్ సేయఁగా రెండవే
డ్లనుకంగానవలె, నంపుకై బడియు; విప్పిద్వార మాత్రియు పుం
పసురోఁజాలినవాడు త్యాగ్యకుడు లేరా ! నారయక్ష్మావరా ! 473

మ. కవిరాకస్మక నెన్నియేసియు నలంకారమ్ములన్ గూర్చి మ
క్కువతోఁ బెంచి భవాదృశోత్తములు గైకోఁజేసి కోదండ్రకుం
కువగాఁగన్ నగ లిచ్చిరే యనుచు లోకుల్ దెప్ప మావంటి స
త్కవులన్ జెంపు సత్కీర్తి రాజులవి కాదా, నారయక్ష్మావరా ! 474

మ. కవిమాన్యుం దశరాపచంద్రిధరణీకాంతుండు మాచేత ము
ష్టావధానం బొనరింపఁజేసి తమి నూటార్లిచ్చె నాఁడాది మా
కవలో నొక్కరు యుష్మదీయ మగుసత్కారమ్ము గైకొంచు న
ష్టవిధం బిష్టము విన్నవించిరిఁగ విన్నా ! నారయక్ష్మాపతీ ! 475

మ. ప్రతిసంవత్సర మేగుదెంచుచు భవద్వార్షాశనం బేను స
మ్మతితోడం గయికోని హేతువు తలంపన్ లేకపోలేదు నా

కతిభారం బగుకార్య మొండొదవుచో నానాఁటికిన్ దాని "దాఁ
చితి" నంచున్ దలపోయుచుంటి గుణరాశీ, నారయక్ష్మాపతీ ! 476

తే. గీ. పొట్టపోషించుకొనుటకై పోలనగర
పాలకుండగు కృష్ణనృపాలుఁ డుండెఁ
బరిణయాదిక శుభములు జరుపుపొంటె
భారమును బూనవలె మీరు మీరు మీరు. 477

తే. గీ. "ఒక్కరే చేసి రవధాన మొక్క నూఱి
వీట" నను వాడు మీతండ్రినాఁటఁబోయె;
"నొక్కరే సత్కృతియుఁ బొందు చుండి" రనుటఁ
బాపవలె నీవు నారయప్పక్షితీంద్ర ! 478

తే. గీ. "నీవు గా వంశజకొసంగు నృపతివరుఁడ
వెల్లరను వేఁడువారల మేముగాము"
అనుచు మీతండ్రియొద్దనే మునుపు విన్న
వించియుంటిమి నారపృథ్వీతలేంద్ర ! 479

చ. అడుగకయుండుకార్యముల నన్నిటినిన్ దమబోఁటివారికె
క్కుడుశ్రమగొల్పకే జరుపుకొంటిని నేఁటికి మీరు మీరునున్
గడపక చేయలేని గురుకార్యము పుత్రునిపెండ్లిగాన నే
నడుగక తప్పదయ్యె సరసాగ్రణి నారయభూతలేశ్వరా ! 480

—• శ్రీకృష్ణనిర్యాణము—కాకినాడ •—

క. మాకాప్తుఁడు మాకొడయఁడు
మాకాలంబంబు రాజమౌక్తిక మపుడే
నాకాలయమున కరిగెన్
మాకృష్ణారాయ భూమినాథుం డకటా ! 481

సీ. నాగరాజాదిజన్మస్థాన మైనపె
ద్దాడవంశాబ్ధి నుద్భవముఁ జెంది

శ్రీరామమందిరా శ్రీకరపాణిహో
షణశాణకషణసంస్కార మంది
కాప్పెర్లకోటాస్వయోప్పమా_ర్తికహార
మునసుఁ జేరిచు మణిపూస యగుచుఁ
పరమహాణాంధ్ర గీర్వాణభాషాంగనా
కంఠసీమల కలంకారమైన

గీ. రామచంద్రవేంకటకృష్ణరాయనామ
కమగు మగరా జయం పధికముగఁ గాంచు
టకును మాఱగ మసియమ్మొ సకట! వాల
యుక్తపత్సరమునఁ గాలయుక్తిఁజేసి. 182

సీ. పదిమందిమైనను బంక్తిని లేకుండ
భుజియింప నేరని పుణ్యమూర్తి
అపకారమొనరించునతఁ డేగుదేనైనఁ
గోపమ్ముఁ జూపని ప్రాపకుండు
అలవిగాని ప్రచార మడుగువారలనేని
లేదు పొమ్మనలేని సోదరుండు
ఆశ్రయించినవాని యపరాధ మెంతైన
స్మరియింపనొల్లని సజ్జనుండు

తే. గీ. చదువుల టికాణ, కవణ చొప్పని చురాణ
మూర్తజనముల ప్రాపు సత్యములరావు
నాకమున కేగె సకలలోకైకనుతుఁడు
తృష్ణలకు వేల్పుటావు మా కృష్ణరావు. 483

తే. గీ. శనిమహాదశ మంచియుప్పదశ యంచుఁ
బయ్యె కార్తాంతికుల వయ్యెబడు లన్నకము
లనఁగ శనిదశలోని శస్యాంతరమునఁ
గుఱుఁడు పాహాత్ముఁడగుచు మా కొంపదీసె. 484

సీ. కలకలనవ్వుమీసల మోసల నటింప
రా జనందగు ముఖప్రభలతోడ
సమయానుసారిగా నమృతంబుఁ జిలికించు
వనదగంభీరనిస్వనముతోడ
నాప్తులేతేర రండంచుఁ గుర్చి కేలఁ
జూపించు వినయవిశ్రుతులతోడఁ
గరుణచిందించు క్రేఁగంటిచూపులు మీఱ
నలువంకఁ గను లోచనములతోడ

గీ. సౌధచత్వరమునఁ గొల్వుసాలయందుఁ
బడుకవేత్రాసనంబునఁ బ్రౌఢిమీఱ
నుండు నీరూపు నీనగ వూర్జితోక్తు
లెట్లు మఱపింతువయ్య! యోకృష్ణరాయ! 485

చ. ననుపగునాణెముత్తెము లనందగు నక్షరపఙ్క్తి మీఱ వం
చిననడు మెత్తకుండఁగ మషీజలపూరితమైనమేటిలే
ఖినిఁ గొని వేయిచేతుల లిఖించినయట్లుగ వ్రాయు కృష్ణరా
డ్జనపతిఁబోలు లేకరి నిజంబుగ నింక ధరన్ జనించునే? 486

సీ. శ్రీమత్త గలిగియుఁ జెన్నపట్టణ కళా
శాల బి. యే. దాఁకఁ జదివినావు
చదువుటేగాదు భాషాసాగరంబెల్లఁ
గుంభసంభవురీతిఁ గ్రోలినావు
క్రోలుటేకాదు పెక్కుగ్రంథములు గొని
గ్రంథాలయంబు నేర్పరిచినావు
శాసనసభలోన సభ్యతాపదవి గొం
చెముతక్క వాఱేండ్లు చేసినావు

తే. గీ. పాదుకొనినావు సుగుణసంపద సమస్త
హృదయసీమలయందు సహృదయుఁ డట్లు

నీవు లేవేమి ? పేమెల్ల విస్మృతాయె
పాపమొనరింపఁగాఁ గృష్ణపార్థివేంద్ర ! 487

చ. విలవిల యేడ్చుచుం బ్రజ "వివేకహీనుఁడు మంచిపెత్తనఁ
తల నెఱుఁగండు మూర్ఖుఁ డతివాదుఁడు పిత్తుఁ" డనుచు రోషఁగా
నయజడవి యెన్నిమేఁడ్లకై వినాశము నీవు ఘటింపఁజేసి యా
నయవ పదెన్ ప్రజాజనుల నప్పుర నోయను గృష్ణరాడ్విభా ! 488

ఉ. చూచితి వెల్లదేశముఁ జొచ్చితి వెల్లసభల్ నరేంద్రులం
జూచితి వెల్లవారలను సూచుల పెక్కువులన్ వయామఁటి
జూచితి విందులోక మిఁకఁ జూడవదొక్కటి యుంచు నేఁగఁగాఁ
జూచితివేమొ లేక విధిచోదితమో యవి ! కృష్ణరాడ్విభా ! 489

సీ. పతిభక్తి పిత్రాదిదైవతపూజ యతిథిస
త్కారంబు వ్రతసంవిధానదీక్ష
మొదలైన సుగుణముల్ పుంజీభవించిన
యద్వితీయ కటా ! భవద్వితీయ
యిరువదియాఱేండ్లయింతి కెక్కడ వ్రాసె
వైధవ్యయోగ మావనజభవుఁడు
అనుమాయితి తప్పదా యేమి ? కానుంటెఁ
గాఁబోలు రెండవకామయాంబ !

గీ. నీకు నీతండ్రిపోలిక, నీపురంధ్రి
కరయ నీతల్లిపోలిక యున్నిగతుల
నబ్బె; దివినుండి దీవింపుమయ్య ! కృష్ణ
రాయ ! కలుగంగఁ గొదవ సర్వంబు మాకు. 490

గీ. నీవు చదివినగ్రంథముల్ నీవు ప్రోవు
చేసినవికాదె పదుగురుఁ జేరి చదువఁ
దగినవని యెంచికాఁబోలు ధర్మపుస్త
కాలయము చేసినావు కృష్ణావనీంద్ర ! 491

గీ. రావుబహదూరు లున్నారు, రాజమాన్య
రాజపూజితులున్నారు పూజనీయు
లైన మా కాకినాడ చంద్రాస్తమయము
నాఁటిరాతిరి యయ్యెఁ గృష్ణక్షితీంద్ర! 492

ఉ. లోపములం దెదో యొకటి లోకములోపల లేనివాఁడు లేఁ;
డేపని చేసినన్ బరుల కెన్నఁడు హాని దలంపవీవు, వి
ద్యాపటుసంపదల్గల మహాత్ముఁడు సర్వజనోపకార చిం
తాపరుఁ డన్నఖ్యాతి విడిన న్నిను వీడదు కృష్ణభూపతీ. 493

సీ. బహుకుటుంబములను భరియించితివి తత్త
దనుగుణగౌరవోపాధు లొసఁగి
పెక్కుమందిని జదివించితి వన్నవ
స్త్రంబులు స్కాలు జీతంబులిచ్చి
చాలమందికి మేటిసౌహార్ద మొసఁగితి
వడిగిన సర్వకార్యములు దీర్చి
కాపట్యమెఱుఁగని కరుణఁ జూపించితి
వాశ్రితకోటిపై నాప్తులందు

గీ. నరిగితివి "చెన్నరాష్ట్రంబునందు ఘనుల
యందుఁ దలమానికంబు ధరాధినేత
పండితుం" డన్నఖ్యాతి తోడ్పడఁగ రామ
చంద్రవేంకటకృష్ణరాయేంద్ర! దివికి. 494

ఉ. మంచముమీఁదఁ గాలిడె నమాసనిశీథిని నాఁటినుండి బా
ధించె జ్వరంబు భూతమయి తీక్ష్ణతరంబుగఁ గొన్నినాళ్ళు వే
ధించెను నూపిరిన్విడుచుతిత్తులబంధనమాత్రవస్తు ల
భ్యంచితమైన కృష్ణన్యపుప్రాణము దీసె విపెల్ల నేకమై. 495

సీ. హృదయంబు శోధించి కుదురునంచు వచించు
నావల నాసలేదనుచు నుడువుఁ

పట్టిపై మంచంచు నమ్మైసంతోషించు
జ్వరము పోవ్వె నటంచుఁ బరితపించు
వాయుకోశము భగ్నమాయె నంచుఁ గృశించు
వగరుపుఁ గన్గొని భయముఁ జెందు
జీర్ణకోశము కాంతి చెడెనంచు దుఃఖించు
జ్వరము లేదని యెంచి సంతసించు

తే. గీ. నిట్టులైవాఱు దినము లనేకగతులఁ
జూపు రోగంబు మరలింప నోపఁడయ్యెఁ
బరభిషఙ్మణి; యిట్టి మహత్తరగదంబు
విడిచెఁ బ్రతిలోనఁ గృష్ణపృథ్వీకళత్ర ! 496

సీ. శతవధాన మొనర్ప సరసులు కబురంపఁ
బంపకుండఁగ మానిపింపలేము
సర్వదేశంబుల సభలకుఁ బోవుచో
వెంట రమ్మనకుండ విడువలేము
పీటపైఁ గూర్చుండి పిలువనంపక యుండ
నేదినమ్మున భుజియింపలేదు
మొదటినుండియుఁ దుట్టతుదదాఁక నొకరీతి
గురుభావమునలోటు జరుపలేము

గీ. నిట్టిరీతిగఁ బదునెన్మిదేండ్లు జరిపి
కృష్ణభూపాలకుఁడు దివి కేగె నేఁటి
కాయనకు నాకుఁ గల్గు ఋణానుబంధ
మక్కటా ! దైవదౌర్బల్యమణఁచివైచె. 497

సీ. ఆత్మకూరునృపాలుఁ డాస్థానకవులు కం
డంచుఁ బెన్భక్తిఁ బ్రార్థించినపుడు
గద్వాలరామభూకాంతుండు మున్నగ్ర
హార మిచ్చెద నుండు మన్న యపుడు

వితరభూపతు లెందఱెందఱో తమయొద్ద
నుంచుకోఁదలఁచి పిల్పించినపుడు
పాఠశాలలయందుఁ బండితపదవిఁ గై
కొనుఁ డంచుఁ బౌరులు కోరినపుడు

గీ. కృష్ణభూపాలగుణశంకుకీలితుండ
వగుచుఁ గదలఁగలేనైతి వకట! యట్టి
పండితుండైన బ్రాహ్మణప్రభు వుపాస్య
సుగుణుఁ డింకెవ్వఁడున్నాఁడు జగతియందు? 498

గీ. సకలసద్గుణరాశిని సకలలోక
నుతుని బండితు విప్రభూపతిని గృష్ణుఁ
గంటివను సద్యశము గంగఁ గలిసిపోవఁ
గాటి కంపితివే పాడుకాకినాడ! 499

సీ. రచియించినాఁడ బుద్ధచరిత్ర కృతిగాఁగ
మేలినాటకములు మృచ్ఛకటిక
బాలరామాయణ పాండవవిజయము
ద్రాక్షారామ సేద్వర్ధురాజమౌళి
పట్టాభిషేకముల్ పావనయుష్మదా
ఖ్యాభూషితంబులుగా నొనర్చి
నీకీర్తికాంత కీ లోకమ్మునందు వ
సించుసౌధమ్ము నిర్మించినాఁడఁ

గీ. బండితుఁడు కవిమిత్రుండు బాంధవుండ
వంగ మెలఁగితి, దానికి నాకు నీవు
చేయుప్రత్యుపకార మిస్సీ, మహాత్మ!
వదలి దివి కేగుటా? కృష్ణవసుమతీంద్ర. 500

శా. ఆనందాత్ముఁడవై సుఖింపుము మహాత్మా! సత్యలోకంబునం
దో, నాకంబుననో, వికుంఠనగరీదుర్గంబునందో, శివ

స్థానంబుం గనవే, సమస్తసురసంస్థానాధిపత్యమ్ముతో
నానావైభవయుక్తితో నెపుడుఁ గృష్ణారాయభూపాలకా! 501

గీ. గౌతమీపుణ్యపుష్కరకాలమం దొ
నర్చినట్టివి రెండుదానములు గలవు
వానిఁ జేయించుకొనుము నీభార్యచేత
శాంతివడుఁ గృష్ణరాయ! నీయంతరాత్మ. 502

—• శ్రీ పోలవరం జమీందారుగారి కవిమహాసభ •—

మ. శనిగా! నీవరుదెంచి పోలవరసంస్థానంబుఁ బాలించు కృ
ష్ణన్నృపాలోత్తమకల్పపాదపముఁ బెల్లంగూల్చి యాచెట్టుమీ
ద నివాసంబొనరించు సద్ద్విజతతిం దైన్యంబుఁ బొందంగఁ జే
సిన నీచిత్రపుఁ జర్య లెల్లరును 'ఛీఛీ'యంచు దూషింపరే! 503

మ. 'శని యేతెంచు ఋణంబు తీర్చు నిఁక రాజ్యంబెల్ల వర్ధిల్లుఁ గృ
ష్ణన్నృపాలాగ్రణి' కంచు నందఱును బల్ సంతోషముం జెంద సూ
ర్యునకుం దోడయి తత్ప్రియత్నముల కయ్యో! భగ్నభావంబు నే
ర్పున సాధించి ఘటించితే మొదలికే మోసంబు చండాలుఁడా! 504

శా. నీసంబంధములేక కృష్ణనృపుఁ డెన్నేనాళ్ళు దా రాజ్యముం
జేసెన్ మిన్నగఁ బెంచె నాశ్రితులఁ బోషించెం గవీశానులన్,
శాసించెన్ సభయందుఁ, దుష్టతుదకుం దాపైతి వోరీ శనీ!
నీసంబంధముచేత మానెఁ గదరా విర్భాగ్యదామోదరా! 505

శా. చేయించెం జపముల్ సహస్రములు కాశీయాత్రఁ గావించె నా
సాయంకాలము నాప్రభాతము మనస్స్వాస్థ్యంబు లేకుండఁగా
నీయేర్పాట్లగుఱించి జాతకము నెన్నేసార్లు యోజించె లే
దాయెన్ లాభమొకింత నీవలన నిందా! శ్రాద్ధదేవానుజా! 506

మ. కలలోఁ గన్పడెనంచు నానతిడెఁ "బిక్కల్ దీర్ఘముల్ దేహ మిం
గల మాస్యం బదయారసంబు వికటాగ్రభ్రూసమాలోక మం

ఘ్రుములమీదంబడు నల్లకోటుగల యొక్కొం"డంచు నాల్ గైదు రో
జులకుం బోవుచు కృష్ణరావు, యమరాట్సోదర్య ! నీవేమొకో ! 507

మ. రజనీనాథుఁడు మున్ను గాఁగలుగువారల్ దాఁటు నామీఁద నీ
కుజనుస్సంగము వచ్చి మాపెఁగదరా ! కూలంకషప్రిజ్ఞచే
త జగానిద్దపుఁగాంతిచేతఁ గవివిద్వత్పోషణాస క్తిచే
త జగంబెన్నఁగఁ బొల్చు కృష్ణజననాథఖ్యాతదీర్ఘాయువున్. 508

శా. ఆచంద్రార్కము పేరు నిల్చుటకు మున్నార్జించెఁ దా నీతివి
ద్యాచాణక్యుఁడు కృష్ణభూపతి కవిత్వఖ్యాతులన్ మమ్మ; నీ
వే చందంబున దాని మాపఁగల వోరీ మంద ! పాపాత్ముఁడా !
నీచేయంగలదొండు చేసితివికానీ, లోపమేమీ ? శనీ ! 509

శా. ఎన్నోధర్మము లాచరింపఁ దనలో నేవేళఁ జింతించు మా
మన్నీఁ డింతకు మున్ను; నీ వెటులొగిన్ మాయించితో వాని ! మీఁ
ద న్నీకంటెను లేఁడు పాపమతి, యేధర్మంబు లేకుండ యా
పన్నుండై నరపాలుఁడున్నయెడ వీల్ వారియించి తోరీశనీ ! 510

శా. బాముల్ పెట్టకయుండఁ జంపె శని విద్వాంసుణ్ణ ధరాపాలునిన్
భూమీదేవుని గృష్ణరావునముచున్ మూర్ఖుల్ పరిశంసింతురిగా
కో మందాత్మ నినుం బలే, యతని కాయుర్దాయమే యున్నచో
బాముల్ పెట్టఁగఁజాలునే యొకఁడు దీవ్యత్కీర్తి కామూర్తికిన్. 511

మ. తనయావాప్తి భవద్దశాంతరమునం దాపైన దంచున్ బుధుల్
వినిపింపన్ వినుచుం దదాశపడి సంప్రీతాత్ముఁడై కృష్ణుఁ డూఁ
కొనుచుం దద్దయు మిన్నకుండె నకటా! గ్రుక్కెండు ప్రాణంబు పో
యినదాఁక న్నృపు నీ వపుత్రికునిగానే యుంచి తోరీ శనీ ! 512

ఉ. వదలె న్నీదశ కృష్ణరాయనృపరాట్ప్రాణంబుతో నింక నా
సదుదారాత్మిక రాణి యెల్లపుడు నీసంబంధముల్ లేక ని
న్నెదవంజేయుట కోసమేనియును నోరీమందః కావించుతన్
దుదకుం దత్తుగ నింటనున్న నుపనీతుం దమ్మ మోదంబునన్. 513

ఉ. తమ్మనిగాకయున్నఁ వన దాయల లోపలి కుజ్జివానిఁ జి
త్రమ్మనవెక్కు యోగ్యతము ప్రత్తుసమాపనిఁజేసి భర్తకున్
ముమ్మరమైనదుఃఖమిడు పున్నరకంబుఁ దరింపఁజేయు వి
స్పష్టమ్ముగ "పీలు"లోఁ గపటనారయుత్కృత్యము చేతయుండినన్. 514

శా. ఆరోగ్యంబు నొసంగఁజాలు పరమం బౌషధః సీతండ్రి లో
కారాధ్యం దటువంటివాని తెలియ మందా ! నీవు నీతమ్ముఁడుం
గూర్పిరాత్ముల్ జనియించిరో పుత్రజలు గగ్గోల్పెట్టఁగా సంతతా
కాపల్ వెళ్లె లోకస్తు వాలు నదియుం గాళింది కాలానుజా ! 515

చ. కవిబుధమైత్రి నీకుఁ గడకం గ్రహచారము చేతఁగాని నీ
కవిబుధమైత్రి కాలఁ ! గలకాలము వారలఁ బ్రోవఁజాలు పో
లవరన్నపాలుఁ జంపితి విశాతలమెల్ల నిసీ! యనన్ శనీ !
కవిబుధవైరి వైతివిర ! కాలము కర్మము దాపరింపఁగన్. 516

ఉ. నాదశ చూచుమంచొకఁ దనంతరమావిభవం బొసంగె, నా
యీదశ చూచుమంచుఁ జదువిచ్చె నొకం, డొకఁడిచ్చె సౌఖ్యముల్
నాదశయంచుఁ బాపుఁడు ఋణంబులు పెంచె నొకండు కాని యీ
నీదశవచ్చెఁ దుట్టతుద నీచుఁడ! కృష్ణనృపాలుఁజంపఁగన్. 517

శా. మీకర్మం బదిగాక నావలని పేర్మిం బెక్కు రాజన్యు ల
స్తోకప్రాభవశాలు లేదుపడిరంచు న్నీ వనం బోకుమీ
నాకున్ గోపమువచ్చుఁ; జంపుటకుఁ గృష్ణక్షోణిపాలుండు ధ
ర్మైకాలంబుఁడు నీకుఁగన్పడెనె యోరీ వక్రచారీ! శనీ! 518

శా. సామంతంబునఁదెచ్చి పోలవరసంస్థానాలవాలంబునం
గామాయ మ్మొక మొక్కపాఁతె, నదియుం గల్పద్రుమంబై ద్విజ
స్తోమాధారమునై మహాఫలమునై ద్యోవీథికిం బ్రాకుచో
నామూలంబుఁ బెకల్చివైచితివి మందా ! మొక్కలేకుండఁగన్. 519

శా. బిచ్చాయమ్మయుఁ దెచ్చివైవఁగల దాపోర్ది స్నవాంకూరమే
యొచ్చెంబుం గనకుండఁగాఁ బెరిఁగి కల్పోర్వీజ మౌనట్లుగా

నిచ్చల్ వేల్పులకెల్ల మ్రొక్కెదను రాజ్ఞీ తల్లజంగూర్చి నీ
గచ్చుల్ చూపకుమోరి నీకును నమస్కారంబు సూర్యాత్మజా! 520

ఉ. ఆచదు వామనోదగ్రధిమ యామతి యాస్మిత పూర్వభాషణం
బాచతురోక్తు లాగుణము లన్నియు నేమయిపోయెనో! నయ
శ్రీచన మందుతిన్న క్రియఁ జేటు వడంకు దిగుల్ భయంబు రా
నీచను దెంచునాఁటి కవనీపతి మాతె శనీ! క్రమంబుగన్. 521

శా. వ్రాయించెం గురుఁడొక్క 'విల్లు' మును, ధర్మాలెన్నియో చేయఁగా
వ్రాయంగాఁబడె నందు; నీవు మరలన్ వ్రాయించి తా విల్లినీ!
యే యేర్పాటులు లేకయుండ నెటు నీకింపయ్యెనో కాని వి
ద్యాయాదోనిధి కృష్ణరా వతనివ్రాఁతల్ కూడ నిట్లుండు నే! 522

చ. అమలమనీషతోఁ జదివినట్టివి చిన్నవి పెద్ద వాంగ్లగ్రం
థములొక యాఱువేలు జననాథుఁడు దా సమకూర్చియుంచె భ
ద్రముగ నెటో పురంబునకు దానముజేయఁగ వ్రాయఁ జేసి తా
సమయమునందు నున్న సహచారిగ్రహంబు కతంబునన్ శనీ! 523

మ. అనయం బన్నలుఁదమ్ము లాత్మజులు విద్యాదేశికుల్ బాంధవుల్
తనకెల్లప్పుడు మిత్రులాశ్రితులుగాఁ దథ్యంబుగాఁ గూడఁబె
ట్టిన మాకృష్ణుని కప్పు డాశ్రితుల మాటే జ్ఞప్తి లేకుండఁజే
సిన నీదుశ్చరితంబు వ్రాయ శనిగా శేషాహియుం జాలు నే. 524

మ. అమరన్ జాతకరాశిచక్రమున నీకబ్బెం ద్వితీయాధిప
త్యము ప్రాప్తించె వ్యయంబునందునికి మందా! యందులో నీదశా
సమయంబై నపు దేల మానుదువురా చంపింప? కాచావు లో
కముతోపాటుగ నేలయుండును నపఖ్యాతంబుగాకుండఁగన్! 525

మ. అగుఁ గష్టంబని యెంచ కెట్టిపనికే నాశించువా రెందులో
దిగుమన్నం దిగువారు, రేయును బవల్ నిద్రించునందాఁకఁ బా
ర్శ్వగులై యుండెడు వార, లాశ్రితులు మిత్రశ్రేణి యుద్యోగులం
డఁ గటా! చేసితి వొక్కఁడే నెఱుగకుండం జేయుచేఁతల్ శనీ! 526

శా. "ఆయుర్వేద విధిప్రకారముగ వైద్యంబేల చేయింప రాం
గ్లేయప్రక్రియ చాలు దానివలనన్ లేదా మెలాభం" బటం
చాయీవైద్యులు పల్కు దేశభవ వైద్యశ్రేణి చండాలు ? మే
సాయంబుం బొనరింప నీ వయితిగా జాతి స్వభావంబునన్. 527

శా. తల్లింజంపెను రాజయోగ మటుపై తద్రాత్రి పోషించె నా
యుల్లాసే కొనె దత్తుగాఁ, గజునిచే నేర్పాట్లుగావించె సం
పల్లాకశ లభ్యసించుటకు స్వర్గానుండు పెంచెన్ బుణాం
బుల్లాసంబు గురుండు, కృష్ణునకు నాయుశ్చేదివై లోశపీ ! 528

చ. "శనిదశ వచ్చునంట యది చాల మహత్తర రాజయోగకా
రిణియఁట యందు నేను బొసకించెడు ధర్మములెల్ల గొప్పగా
నొనపతు" నంచు లోఁదలఁచుచుండెను కృష్ణనృపాలు కోరుచున్
గొనకొని సున్నఁజుట్టితివి క్రూరుఁడ ! యొక్కటి చేయకుండఁగన్. 529

చ. శనిదశవచ్చెఁ జంపెనని శాస్త్రమెఱింగిన పెద్దలెల్లఁ బ
ల్కిన విని కృష్ణభూవరుని గేవల మీవు జ్వరాదినైక సా
దనములఁ జావఁజేసితని తథ్యముఁ బల్కితిఁగాని నీపయిం
గినుక యొకింతలేదుసుమి వీరజబాంధవపుత్రరత్నమా ! 530

మ. శనిచాలం డని చెప్పికొందురు విపత్సమ్మగ్నులౌవారలె
ల్లను సామాన్యముగాఁగ జాతకముఁ బోలంజూచకే, మున్ను నీ
జననంబొందిన వేళ యట్టిదిర నీచా ! నిన్ను దుర్మూర్తిపో
యనివా రెవ్వరు ? మిన్నకే కలుగ వాహా మంచియుం జెడ్డయున్.

• కాకినాడ, బాలగంగాధరతిలక మహారాజ నిర్యాణము •—

క. కలకాలము బ్రదుకుట మ
ర్త్యులకున్ సాధ్యంబుగా దనుత్తముఁ దకటా !
తలఁచినపని కాకుండనె
తిలకమహారాజు మర్త్యతిలకం బరిగెన్. 532

క. చేసినకృషి ఫలితంబై
వీసంబేనియును ననుభవింపక మునుపే

కేసరి చనియెఁ ధీరా
గ్రేసరుఁడగు మన మరాటకేసరి చనియెన్. 533

శా. త్యాగుల్ సర్వకళావిశారదులు దాదాభాయినౌరోజి, గో
ఖ్లే, గాంధి ప్రముఖుల్ మహాత్ములు ప్రజాక్షేమంకరప్రక్రియో
ద్యోగుల్ గాంచిరి పేరు గొంద ఱిపు డందుం గాంచుచున్నారు గా
నీ గీతార్థసమన్వయంబు తిలకా! నీరీతిఁ గావించిరే? 534

సీ. ప్రజలకోసము రెండుపర్యాయములు బందిఁ
గొంకక కడగండ్లు గుడిచినావు
జనులకోసరము రాజద్రోహమను పెద్ద
కింవదంతిక నుపేక్షించినావు
లోకులసేమ మాలోచించి యాంగ్లేయ
ధీరులతోడ వాదించినావు
ప్రజలేలవలయు రాజ్యంబు రాజచ్ఛాయ
నంచుఁ బల్సభలు కల్పించినావు

తే. గీ. పడఁదగిన కష్టముల నెల్లఁ బడియు ఫలము
ఖంబునకు రాఁదగిన సమయంబునందు
హైందవావనిఁ దిలకశూన్యంబుఁ జేసి
యేగితే? నీవు తిలక! లోకైక తిలక! 535

మ. అరయంజాలియుఁ "దప్పుజేసి"తని కారాగారసంవాసముం
బొరి హూణుల్ విధియించి నిన్ననుపఁగా ముంబాపురంబెల్లన
త్తఱి "నోహో తిలకార్య!" యంచడలి ప్రత్యగ్వార్ధిమధ్యంబునం
బొరఁగంబోయెనఁటార! నీఘనత యెంతోతెల్ప నా శక్యమే? 536

తే. గీ. జన్మదివసోత్సవము నీకు సలుపనెంచి
నంతనే లక్షరూపిక లరుగుదెంచె
నొక్కనాఁడఁట తిలక! నీయుత్తమాభి
ధేయగౌరవ మెంతయో దెలుపవశమె! 537

తే. గీ. లోకు లొసఁగినవేకదా ! "లోకమాన్య"
బిరుద మొకటి "మహారాజ" బిరుదమొకటి
ఇవియ సాక్ష్యం బొసంగవే ? భరతవార
సుజనసంపత్తి కోమహాహార, తిలక ! 538

శా. సూరత్పట్టణమందు సర్వపురవాసుల్ చేరి కర్తవ్యవ
వ్యాపారంబుఁ బొనరించునప్పుడు సభావృత్తాంతము యుద్ధవ్యవ
స్వారస్యమ్మునఁ బన్ రవంత యవకాశం బీయమిన్ సత్సభా
స్థానల్ తత్సభ నాఁగిరో తిలక ! నీ సామర్థ్య మింతింతయే ! 539

మ. బలముం దేజముఁ జెంపుఁ బ్రాభవము నోహాందివ్యముల్ గల్గనై
పలుకున్ గుండెల గాలమాచుఁ బలుసాకుల్ వైభవం బోలి భా
సితె నేవీరకిశోర మాతఁడు శివాజీ, పూజ్యమౌ రత్నము
స్థలమం దీవును బుట్టితో తిలక ! వింతల్గావె నీచర్యలున్. 540

మ. ప్రమదం బొప్పఁగ దేవదేవుఁ డనుకంపన్ "ధర్మసంస్థాపనా
ర్థము జన్మించెద" నంచు మున్ను పలికెన్ దా రామకృష్ణాదిరూ
పములంబుట్టియుఁ జేయఁదగ్గపని నిర్వర్తించె నేఁ డేమిహా
పము ! సంపూర్ణము నేయకే తిలకరూపం బుజ్జగించెన్ గటా ! 541

క. పట్టంచుల మేల్ దోవతిఁ
గట్టి తొడిగి బొందులొప్పు కంచుకముఁ జరీ
పట్టీగల "పగిడీ" తలఁ
జుట్టిన నీరూపు మరలఁ జూతుమె ? తిలకా ! 542

సీ. దేవేంద్రుఁ డేదేవి దేవకార్యమ్ము యో
జించుటకై పిలిపించినాఁడొ
భరతభూమికినేఁడు ప్రాప్తించిన సమస్య
గురునితో యోజింప నరిగినావొ
"ఇండియాకు స్వరాజ్య మిప్పించు" మంచు వి
క్టోరియాఁగన బయల్ దేరినావొ

స్వర్గ మేగిన పూర్వ చక్రవర్తుల సాక్ష్య
మిప్పింపఁగా నట కేగినావొ !

తే. గీ. ఏదియో గొప్పయుపకృతి యిండియాకుఁ
జేయుటకె కాదె మృతి తటస్థించె నీకు
మరల నేదేశమందొ యేమానవతికొ
కొడుకవై పుట్టి తీర్చుకో కడమ తిలక ! 543

తే. గీ. నియతసుకృతాత్మకుఁడవైన నీకు మరల
జన్మమబ్బుట కాదార్యసమ్మతంబు
కాని నీవంటిలోకోపకారి మరల
దొరకఁ డని కోరవలసెఁ గ్రమ్మఱ భవంబు. 544

సీ. ప్రతిగేస్తు నింటిచావడియందుఁ దనరారు
శ్రీకరం బెవ్వాని చిత్రపటము
ప్రతిమనుజుండు జిహ్వాసీమ జపియించు
భావుకంబైన యెవ్వానిపేరు
ప్రతిభారతీయు ప్రబంధపేటికయందుఁ
బొలుపారు నెవ్వానిపుస్తకములు
ప్రతిపండితుని మనోభావవీథికయందుఁ
దనరు నెవ్వానిసిద్ధాంతపఙ్క్తి

తే. గీ. మనలవిడనాడిచనె లోకమాన్యుఁ డతఁడు
దివ్య మాకారమొకటిసంధిల్ల నేఁడు
తన స్వరాజ్యాభిలాషమంతయును వదలి
బాలగంగాధరతిలకభవ్యయశుఁడు. 545

సీ. అనఘుఁడౌ తిలకమహారాజునకు నేఁడు
కన్నీట ధర్మోదకమ్ము లిడుఁడు
ధీరాత్ముఁడైన మహారాష్ట్రమౌళికిఁ
గన్నీట ధర్మోదకమ్ము లిడుఁడు

లోకమాన్యునకు మహాకీర్తిశాలికిఁ
గన్నీట తర్పణమ్ము లిడుఁడు
పరమచిత్పావన బ్రాహ్మణాన్వయునకుఁ
గన్నీట తర్పణమ్ము లిడుఁడు

తే. గీ. తిలకమూర్తికి మానవాతీతమైన
దేహ మే తెంచు పదియవదినముగానఁ
గరయుగము లాదలందాల్చి కరుణ మొలక
మ్రొక్కుఁ డొకమ్రొక్కు భారతీపుత్రులార! 546

—• కాకినాడ శ్రీమోతేవారింట పెండ్లి •—

శ్లో. శ్రీకృష్ణం వరమూర్ధన్యం దమయంతీం వధూమణిం
దత్వా సమాన మైశ్వర్యం పాతా మాదిమదంపతీ. 547

శ్లో. శ్రీమోతేవంశసంభూతం తాటికొండకులోద్భవాం
శ్రీకృష్ణం దమయంతీంచ పాయస్తాం దంపతీ శివౌ. 548

శ్లో. కృష్ణయార్యతనూజాతం రామచంద్రతనూభవం
దమయంతీంకృష్ణరాజౌ పాయాస్తాంకమలావరౌ. 549

శా. శ్రీకృష్ణా! వినుమోయి, భార్యను గృహశ్రీయంచు భావించి సు
శ్రీకంబైతగు సంతతిన్ గనుము వారిన్ వీరిఁ బోరెన్ వృథా
యాకంజాస్త్రుని బారికిందగిలి ద్రవ్యం బాఱడింబుచ్చ క
ర్థాకాంక్షన్ జరియించి కైకొనుము సారాచారసంపత్తులన్. 550

మ. దమయంతీ! వినుమమ్మ! దైవముగ భర్తన్ లోన భావించి ని
త్యము తద్వృద్ధికిఁగారణంబయిన సత్యశ్రీకి దూరంబుగా
క, మహత్త్వంబు గణింపుచున్ మదుల కైక్యంబున్ బ్రసాదింప దై
వములన్ గొల్చుచు మంచికీర్తులను సంపాదింపుమా ప్రోడవై. 551

శా. మంజుస్వాంతుఁ డుమామహేశ్వరుఁడు ప్రేమస్నిగ్ధుఁడశ్రాంతసా
మంజస్య మ్మనురాగసంపదయు క్షేమప్రాభవంబున్ గళా
రంజత్సంతతి లోనుఁగా గలుగుసామ్రాజ్యంబు గల్పించి నీ
తిం జెన్నారఁగఁజేసి ప్రోచు దమయంతీకృష్ణులన్ జిష్ణులన్. 552

శా. మోతేవంశపయఃపయోనిధికి సోముల్ వైశ్యచూడామణుల్
ఖ్యాతుల్ పెద్దజమీనుదారులు యశఃకాంతాదికీర్తుల్ గతా
రాతుల్ స్వీయకులీను లందఱును వారల్ మెచ్చఁగాఁ జాలు స
త్ప్రీతిన్ దంపతు లుండుఁగాక సతతశ్రీమీఱి దైవారఁగన్. 553

—• శ్రీ చెలికాని లచ్చారావుగారు—చిత్రాడ •—

(హితవాది విమర్శనము)

మ. జనమాన్యుండును ధర్మశీలుఁడును భాషాపోషకుండున్ దయా
ఖనియు న్నీతిపథానువర్తియు యశఃకళ్యాణకాముండు స
జ్జనుఁడున్ శ్రీచెలికానివంశజుఁడు లచ్చారాయనిం దూఱనే
ర్చిననీకున్ "హితవాది" నామ మెటు వర్తించున్ జగద్వంచకా! 554

క. ఎఱిఁగియును నీవువ్రాసిన
మొఱఁగులచే నతనికీర్తి వోవునె? లోకం
బెఱియదె? లచ్చారాయని
యుర వెఱుఁగనివార లెవ్వరో హితవాదీ? 555

క. హితవాది దేశసేవా
వ్రతునిన్ నిందింపవాఁతఁ బ్రకటించితివో
హితకారిణి! నీవు ఋతా
నృతములు యోజింపకునికి నీతికిఁ దెఱవే? 556

సీ. ద్రవ్యవ్యయ మొనర్చి తగువారి నియమించి
దేశదేశమ్ములు తిరుగఁబంచి
మూలమూలలఁ జిన్గిపోయెడు నాంధ్రమ
హాకవిరచితంబులైన యుత్త
మగ్రంథములను సమగ్రంబుగాఁగ వ్రా
యించికొన్నియును నొమ్మిచ్చి కొన్ని
యును బ్రోవుచేయించి యొకనిలయమ్మున
"వీరుపా" లందు వేర్వేఱ నునిచి

తే. గీ. పసుగుడును వచ్చి చదివికోఁ బదిలపఱచె
ఆంధ్రపరిశోధకాధికం బైనయొక్క
మండలిని బీఠపురియం దొకండ వాఁడె ;
లలితగానములప్రోవు శ్రీలచ్చరావు. 557

తే. గీ. "దేశవర్ధని" యనుపేర దేశమునకు
సౌఖ్య మొసఁగూర్చు నొక సమాజంబు నిల్పె
గానవిద్యావిశారదుఁడైన లచ్చ
రావె సంగీతసభలకుఁ బ్రోవఁదీసె. 558

తే. గీ. గోరసమ్మున కాపించు గోరసాఖ్య
జనపదమ్మున నిలిపిన సంస్కృతాంధ్ర
పాఠశాలకుఁ బ్రీతిఘనై ప్రతిభమీఱ
రక్షణముచేసె మా లచ్చరాయఘనుఁడె. 559

శా. సల్లాపమ్మున కాకరమ్మయిన లచ్చారావు గోదావరీ
జిల్లాసంఘమునందు సభ్యుఁడయి వాసింగాంచె గోదావరీ
"జిల్లాబోర్డుకు మెంబరై" ప్రజలకున్ సేమంబు చేకూర్చె ని
య్యెల్లాండ్రిందఱకున్ ఘటించెఁ గడుహాయి న్నీతిపద్యావళిన్. 560

ఆ. వె. కాకినాఁడ "తాలుకాబోర్డునకు మెంబ"
రగుచుఁ గొన్నినాళ్ళు యశముఁగాంచె
నాపదంబునకె పిఠాపురమ్మునను నేఁ
డర్థియగుచుఁ దాఁ గృతార్థుఁడయ్యె. 561

సీ. ఆంధ్రరాష్ట్రము వేఱ యమరఁగావలెనంచుఁ
గోరువారలలోనొకొండనంగఁ
బరఁగి యందులకేరుపఱచిన యుపసంఘ
మందొక్కసభ్యుఁడై యశము గాంచె
"ఆంధ్రసారస్వతం" బనుమహాసభయందు
సభ్యుఁడై మిగులఁబ్రశస్తికెక్కె

నఖిలభారతదేశ మండలి గ్రంథాల
యసభయందును సభ్యుఁడై రహించె

తే. గీ. నఖిలకవిమండలికి విజయనగరంబు
నందు జామీనుదారుఁడై యందెఁ గీర్తి
పీఠపురిపాఠశాలలోఁ బేరుగోరఁ
బడియెఁ బ్రాచీన విద్యార్థి పటలమందు. 562

సీ. నవనవంబులుగాఁగ నవలలు ప్రకటింపఁ
గడఁగు "రామవిలాస గ్రంథమాల"
ప్రాక్కవీశ్వరకృతగ్రంథముల్ ప్రకటించు
రసవ త్ప్రబంధ సర్వస్వమాల"
నవలలు వచనముల్ నాటకంబులు ప్రబం
ధములు చర్చలు వివాదములు తీర్పు
లాదిగాఁ గల విషయంబులు ప్రకటించు
"భాషావిలాసినీ" పత్రికకును

తే. గీ. దానసంపాదకుండయి తగినమూల్య
మునకుఁ గాక యతిస్వల్పమూల్యమునకుఁ
జదువరుల కందఁజేయు పత్రికస్తకీర్తి
దెచ్చికొనుచుండెఁ జెలికాని లచ్చరావు. 563

సీ. శ్రీరామచరితంబు శ్రీసీతిపద్యర
త్నావళి యంతఃపురాంగనలకు
గోపనీయతఁ దెల్పు ఘోషాప్రబంధంబు
భీష్మచరిత్రంబు ప్రేమలతయు
మల్లెమొగ్గ, కురంగి, మహనీయులగు వర్త
మానాంధ్రకవుల సమ్యక్చరిత్ర
మొదలుగాఁ గలగ్రంథముల రచించినమేటి
రామవిలాస ముద్రానిలయము

తే. గీ. చిత్రాడపురిఁ బ్రతిష్ఠించి యందుఁ
గవుల లోకోపకారక గ్రంథములను
నచ్చు వేయించి యిచ్చు నిర్వ్యాజకృపుఁడు
హెచ్చుగా మెచ్చఁదగఁడె శ్రీలచ్చిరాజు. 564

సీ. శ్రీరాజమానసారామమందిరా
కల్పితపుస్తకాగారమునను
గౌతమీమండల గ్రంథాలయసమాజ
గౌరవాధ్యక్షుఁడై కాకినాడ
మండల గ్రంథసమాజమ్మునను దీక్ష
నగర గోసంరక్షణసమితికిని
బెజవాడలోన నిల్పిన యాంధ్రదేశ కేం
ద్రగ్రంథపతి సభాధ్యక్షుఁ డగుచు

గీ. "కావ్యనిధి" యన్న బిరుదంబు గనినవాఁడు
తెలుఁగుదేశములోపలఁ గలుగు పెద్ద
పౌరజనములచే జానపదులచేత
మెచ్చు లొందఁడె ! చెలికాని లచ్చిరాజు 565

సీ. భావనారాయణస్వామిసన్నిధి భావ
నారాయణాఖ్యజనకుని పేరఁ
బుర మొండు గట్టించెఁ దిరిగి సంపాదించెఁ
దిరుపతివేంకటేశ్వరుల సేవ
కాశి శ్రీరంగంబు కాంచి మున్నైన పు
ణ్యక్షేత్రములు కేగి యందుఁ దత్త
దధినాథులకుఁ గాన్క లర్పించె భక్తితో
హితులతో నాశ్రితపరితతితోడ

గీ. కృతులు సేయించి బహుబహూకృతులొసర్చి
కృతులుగైకొని కావించెఁగృతులు కొన్ని

సుకృతి కార్యంబుల నతండు సుకృతిగాఁడె?
సచ్చరిత్రుఁడు చెలికానిలచ్చరావు. 566

తే. గీ. కడకువచ్చిన "మాంటేగు" గారితోడ
"నాంధ్రరాష్ట్రంబుకావలె" నంచు విన్న
పంబు గావింపఁ బోయినప్రముఖు లందు
నొక్కరుఁడకాఁడె లచ్చరావక్కటకట! 567

తే. గీ. ఇంతయోగ్యత యింతధర్మైకబుద్ధి
యింతదేశాభ్యుదయచింత యింతసుగుణ
సంపదయు నింతకవిజనాసక్తి గల్గు
పెద్దమానిసి చెలికానిలచ్చరావు. 568

—• దివాకరాస్తమయము •—

(రాజమండ్రిసభలోఁ జదివినవి)

సీ. గురుఁడు బ్రహ్మయశాస్త్రి కొనియాడు నెవనిఁ గ
ర్ణాటసీతారాముసాటిఁ జేసి
తొడికలార్థు లేధూర్వహుం తెల్వికీ
ర్ష్యవహించి కలహంబు సలుపుచుండ్రు
ఎవఁ డెన్నఁడును బాఠ మెలమి విప్పకయె వ్యా
కరణపాండిత్య ప్రకర్షమూనె
నొరుఁడునచ్చని నాదుగరువమ్ము సడలింపఁ
జాలె నెవ్వనిమనీషాబలంబు

గీ. ఎవఁడు నాకెక్కుడయ్యునాయెడలఁగార
ణాంతరమ్మున గురుభావ మంతరంగ
మునసెకాక వెలికిఁగూడఁ గనఁగఁజేసె
నట్టి తిర్పతికవి దివి కరిగె నకట! 569

క. నాకన్న ధీబలమ్మున
నేకాదు తనూబలమున నెంతయు హెచ్చై

లోకోత్కృష్టముఁ దిర్పతి
నాకస్థున్ మున్నె యిచ్చె నాకము మున్నైన. 570

మ. కలలోనైన "సతంబు మున్" మనుచు "వెన్నెన్నె" నుబంధమున్ మదిన్
దలఁపందో మఱి చేసుఁగూడ నెటు పితామ్రాయ దేహాదినో:
బలవంతుండె మహోన్నతంపుఁ బనిఁకా ప్రారంభ నష్టించు దు
ర్బలుఁడో తాఁ దనుమంటివాఁడనుట సర్వత్రానుభూతించిరా. 571

ఉ. పేఁదవిరాఁచె నా, కవని కేఁదిరిఁక నెంబ్ గొలిండి నా
గ్రామఫమాప్యఁ డింపముక నాఁగినసత్వె రాజఫాన. మే
నో బహుకాలమై యొకటనుండియు నాతనిచేతియూఁతఁ బ్రి
జ్ఞాబహుణాపనాసవుఁ బ్రసంగము పిమ్మటనుండి నెట్టులో. 572

శా. త్వంకారోక్తులతోఁ బ్రసంగము సహాధ్యాయిత్వముం దెల్పి ని
శ్శంకన్ వ్రాసెడి లేఖలందలి నమస్కారాదిసంభావనా
లంకారంబులు నాయెడంగల యనల్పత్వత్కృతజ్ఞత్వపుం
బొంకమ్మున్ వెలిపుచ్చ వర్తిలిన నీబుద్ధిన్ నుతింతున్ సఖా! 573

ఉ. "ఏ నల నూతిపీటి సభకేగితి విన్దిగఁ ద్రావి" యన్న కో
పాననకాదె? యొంటరిగఁ బాకరిపున్ గనఁబోయి తిప్పఁ వో
ఫీనిధి! తిర్పతీ! యచటిఫీసులతోఁ గలహమ్ము గట్టినా
ప్డేనియు నేను నీస్మృతికి నెక్కక పోనుజుమీ; సుమిత్రమా! 574

క. నను "దర్శనమిప్పింపుం"
డని వ్రాసినలేఖ నాకు నందకమును పే
చనినాఁడవు స్వర్గం, బే
మిని నాతోఁ జెప్పఁదలఁపమింగాదె? సఖా! 575

మ. కృతకృత్యుండవు నీవు, వేఁటాకనితో నేమేనిఁ జెప్పం బనే
మి? తుది న్నన్నొకసారి చూచుటకుఁ జెల్మిన్ జూపి రమ్మంచు వ్రా
సితి, పోస్టుండని పల్లెయూటి నదినేఁ జెల్లింపలేనైతిఁ ది
ర్పతివిద్వత్సుకవీ! క్షమింప నిదియర్హం బెమ్మెయిం బేర్మిమై. 576

ఉ. నీకొమరుండు సత్కవిత నేర్వఁగఁజాలినబుద్ధిశాలి, త
ద్వీకుశలత్వమున్ సరిగదిద్ది త్వదాత్మకు మెచ్చొనర్తు నం
దాఁకను నాదురాకకయి నాకమునందుఁ బ్రతీక్షసల్పు మ
య్యా ! కవితిర్పతీ ! వ్యవధియౌటకు సైఁపఁగదయ్య యియ్యెడన్. 577

క. నీపెద్దకొమరుకతమువ
నీ పిన్నకొమరులు మునుకు నేర్తురు విద్దెల్
నాపై భారంబియ్యది
నీ పెట్టక పెట్టినదియ నేర్పుకతమునన్. 578

మ. మృతులంగూరిచి యేడ్చుపద్యములు నే నేనాఁడుఁజెప్పన్ మహా
మతి ! యోతిర్పతి సత్కవీ ! త్రిజగతీమాన్యాత్మ ! విక్టోరియా
సతిలోనౌ మృతులెల్ల నీకతననే స్వర్గంబధిష్టించి రే
నతి పాపాత్ముఁడ, నాకు నీకతన లే వాలాటిసౌభాగ్యముల్. 579

తే. గీ. అల దివాకరుపకుఁబోలె నస్తమయము
నుదయమునుగూడ నిజమున కుండఁబోవు
నీ యశఃకాయమున కని నే నెఱిఁగియుఁ
బామరతఁజేసి విలపింపవలసె సఖుఁడ ! 580

—• చిత్రాడ. శ్రీ చెలికాని లచ్చారావుగారు •—

ఉ. దిక్కులనెల్ల నాత్మగురుతేజము నించి దివాకరుండు తి
ర్యక్కుల కందరాని గగనాంతర సౌధపుఁజంద్రశాలపై
కెక్కెను లచ్చరాయ ! యిఁక నీతనిసంతతి కేమి దిక్కహో !
తెక్కలురాని పిల్లల భరింపఁగ నీవును నేను దిక్కుగా
కక్కట ! యాతఁడిప్పటికి నాదరువై తగు నీపురమ్మునం
దొక్కటఁ గాఁపురంబిడిన నూరకయుండవు నీవు; వెల్మవా
రెక్కడఁ గూడ నింతటి యహీనతరంబు దృఢాభిమానమున్
బెక్కురపట్లఁజూపుటలు వింటినిఁ గంటినిగాని యాతఁడీ
చిక్కుదయించునంచుఁ దనచేతమునందు నెఱుంగలేక నీ

చక్కికి రాక నీ ఘనము సాధించుటయుఁ గానిరాదే
మక్కువనుండెఁ గావుమన మాన్యులు చిక్కుడి కిట్టు వచ్చు మీ
కెక్కిరిణీన్ విధించుమని యెంచుమ? మీరె భరింతు. రొక్కఁడౌ
నక్కవిరాజు పోయెనని యారసిధార్మికు లిట్టిచెంతదే
దిక్కున కేగ నెంచినను దీనికి సమ్మతిఁజూపఁబోరు. సు
వ్యక్తప్రతిక్రియై సుకవిమాన్యుఁడవై యొకఁ డేగెఁ బ్రత్యుఁడౌ
మిక్కిలిబుద్ధిశాలి, యిఁకయుండుట వీనికిఁ దంద్రిసంటి సు
మ్యక్కవితావిశేష మది యబ్బుట కంటె యొకింతలేమి. స
మ్యక్కవియైన నీకున్ నను మదంబుధి నోలలనాడ్చు నంతకున్
దిక్కుగ నుండఁగా మనకుఁ దిర్బుటి చెప్పకచెప్ప నింతయున్
నిక్కువ, మీకుటుంబమును నెక్కొని ప్రోవఁగఁజాలు మేనమా
మొక్కఁడు పెద్దజీవమునమస్త యుతంబుఁడు సద్గుఁగాని మా
దిక్కరి యిట్లు వ్రాసెఁ గను దీనిని, దీనఁగలట్టి భావమున్
జక్కఁగఁ గన్న నీకు నిఁక స్వాంతమురాదని నేఁ దలంప, నే
ఫక్కినొ కొంతకాలము కృపన్ మన మిరవితుల్యటుంబమున్
ద్రుక్కఁగనీక ప్రోఁచునెడ సూరిజనస్తవనీయమైన పెం
పెక్కు, యశమ్ముగల్గు, నదియేకద! మేరికిశాశ్వతంబగున్
దక్కిన వారలంబలె సుదారత దాఁచితిమేని, జేతికిన్
జిక్కిన సద్యశోరమ యిసీయని యెక్కఁడికో చనుంజుమీ!
టక్కరి యిట్టిపట్టునఁ గడంగక దాఁచెడినన్నమాట మీ
కెక్కుట కేను వేఱొకటి యిబ్బొదఁ జూపఁగ నేల? సర్వమా
ఫక్కి హృదంతరమ్మునను వచ్చియయుండును, గీర్తివచ్చి "యే
దిక్కునులేమనా" కనుచు దీనత నిన్ను వరించుచున్న దీ
చక్కనియెమ్మెలాఁడిని వెనంగొని పేర్మిసుఖింపుమయ్య! నీ
కిక్కతనన్ జయం బెసఁగు, నింతయు నీవు నెఱుంగుదైననే
నక్కవిరాజునందుఁగల యాదృతిచే నిటు చెప్పుచుంటి; నే
మొక్కలొ నేర్చినందులకు మూర్ఖుల పేఁచుటకన్న విజ్ఞుఁడౌ

చక్కనినిన్నువంటి సరసప్రవరుం గవితామతల్లికిన్
బ్రక్కకుఁ జేర్పఁటొప్పగుటఁ బద్యమునల్లితి నిన్నుఁగూర్చి; నీ
విక్కృతి కింతకున్ మునుపె యేర్పడియుండిన నుందుగాక, నే
నిక్కవితన్ రచించి ఫలమించుక పంచికొనంగఁ బోలదే?
నిక్కము మీకుమాకు మఱినేఁటిదిగాదు ఋణానుబంధ; మే
నెక్కడికేగ కూరకయ యింటవసించుట యీవెఱుంగు, దీ
చిక్కదయించి నిన్నిపుడు చేయిడి కోరుచునున్నవాఁడ, నీ
యక్కఱఁదీర్చి మేల్ సిరియు నాయువుఁ గీర్తియుఁ గైకొనంగదే!
దిక్కిఁక నీవె వీరి కని దేవుఁడు వ్రాసెను మూఁడుపంక్తులన్
దక్కవకాద యిక్కతనఁ ద్వద్ఘనసంపద లచ్చరాణ్మణీ! 581

—• శ్రీ కాటాప్రిపులపల్లి జమీందారుగారు •—

శా. శ్రీమంతు న్నినుఁ జూడవచ్చుటకు నర్థిత్వమ్మ మున్నెప్పుడో
నే మూలం బడవైచియుండియును దాని న్నేఁడు గైకొంటకున్
సామాన్యంపుఁ బ్రసక్తిగా దదియు నీసత్కీర్తికిన్ మూలము
ద్దామపార్థివ! దామెరాన్వయజ! సీతారామనామాంకితా! 582

శా. నన్నుంగోరెడిశిష్యవర్గమునకున్ నాకున్నయల్లంతలో
నన్నమ్మన్ మఱి విద్యయున్ జరుగ మున్నార్జించికొన్నట్టి సం
పన్నత్వంబునఁ దృప్తిఁజెంది యొరులం బ్రార్థింపకే కాలకం
థి న్నే నీఁదుచునుంటి హాయిమెయి లేనేలేదు లోటెయ్యెడన్. 583

చ. కలిగినదానఁ దృప్తివడఁగల్గిన లోటగుపట్ట, దట్లు తా
నెలమి వహింపకుండునెడ నెందును లోటులె తోఁచుచుండు ని
చ్చలు, నిది నీయెఱింగిన ప్రసక్తియె, కావున విస్తరింప క
వ్వలి విషయంబు తెల్పెద నృపాలక! పేరిమి నాలకింపుమా. 584

ఉ. మాకడియంపు గ్రామమున మాన్యులు గొందఱు చిన్నిబాలురన్
గైకొని సంస్కృతాంధ్రములఁ గావ్యములం బఠియించుయోగ్యతా
శ్రీ కెసకొల్పనెంచి యొకచిన్నబడిన్ గతవత్సరంబునన్
దేఁకువ నిల్పి యొజ్జ నొకనిన్ బిలిపించిరి యుంచి రాదృతిన్. 585

చ. నెంకుఁ బదేనురూపికలనేకాని యుంటన త్త్రిఁబెండి శి
ష్యాల కుపదేశముస్ సలుపుచుఁ బడి ప్పద్రికిఁబెచ్చె నొజ్జ యు
య్యాలఘుని స్వల్పపుస్ ధృతికి నాడియుం బుద్ధిమయ్యెని
చ్చాలు నదియుస్ 'సమా' జను పత్రిక లోనయు నామెవం బవెన్.

శా. ఈకార్యంబున నాకు లేశమును లేనేలేదు ప్రోత్సాహము, వి
ద్యాకార్యంబను కారణమ్మునఁ బదార్థానాభిప్రేతమ్మునన్
నాకుం జోటది తప్పదయ్యె, బడి నానాఁదే క్షయుంబుము ము
ష్పాకంబుం గని మిన్నకుండుటవి శోభ్యంబంచు నేఁబూనితిన్. 587

ఉ. పూని మనమ్మునం "దెవరి పోడిమి దీని ధరింపఁజాలు" నం
చేను విచారణన్ సలుప నెందఱు దాతలొ తోఁచి రంపు మా
రానఁ గలట్టివారలి ధరం బిడి పూన్పుటకన్న నీదు సం
స్థానము దగ్గ తోటను బ్రశస్తముగాఁ గనుపట్టె భూవరా! 588

ఉ. దగ్గఅనున్న కారణ మెదం గని యాపయి నీవు పెద్దలోఁ
బగ్గెయుఁ బ్రీతియున్ గలుగు భాగ్యము తోడయివచ్చె నేఁడు నీ
వ్యగ్గతి నీదుదర్శన మమర్చెఁ బయింగల కార్యమన్ననో,
నెగ్గుత నెగ్గకుండుత మనీషికి దాన విచార మేటికిన్. 589

ఉ. పండితుఁడైన మానిసికిఁ బండితుఁడొక్కపుఁ జూడకుండుచే
యొండొకలోప మావొనఁగు నూడ్చితి నీమది కిద్ది నచ్చుచోఁ
గొండొకప్రీతిఁ గొల్పుటయుఁ గోరిక నచ్చనిపట్ల మామెతన్
నిండు మనంబు నుంచుటయు నేడిమఁ గోరెదఁ గోర నన్యమున్.

—• మురమండ — చెలికాని సూర్యారావుగారు •—

క. శ్రీ కలిగియు గుణవత్తా
ప్రాకట్యమ్మనను వంశపారంపర్య
స్వీకృతి నెగడంగల సు
శ్లోకా ! చెలికానివంశ్య ! సూర్యారాయా! 591

క. మీ తండ్రి తరమునుండియుఁ
 బ్రీతిమెయిన్ మమ్ముఁ జూచి పెద్దగ గురుతా
 స్ఫీతిని బహూకరించుట
 చేత మిమున్ జూచుపూక్కు చెలఁగున్నాకున్. 592

చ. ఇపు డొకచోటి కెక్కడికి నేగుటపూని గృహమ్మునందె యుం
 టపొసఁగె దీని నెల్లా విని నాయెడ మీచెలికాని లచ్చరా
 ణ్నృపమణి పూర్వపున్ గరిమ హెచ్చఁగ సోదరి రామయాంబచే
 నిపుణుఁడు పెద్దవార్షిక మనిందితుఁ డేర్పడఁజేసె నాకొగిన్. 593

క. ఈకారణమున మఱి నా
 నాకారణములను నాకు నా సంస్కృతికిన్
 శ్రీ కొదవలేదు తృప్తిం
 గై కొనవలె నున్నదానఁ గవివరు లెలమిన్. 594

మ. అటుగాకున్నఁ జతుస్సముద్రములమధ్యంబెల్లఁ బాలించినన్
 ఘటియింపంబడదయ్య తృప్తి యిటు వక్కాణింతు పెద్దల్ సుదు
 ర్ఘట మీమార్గము పోతనాదికవిరాట్కంఠీరవుల్ పట్టి రి
 ప్పటి కవ్వారికృపన్ దదీయమగుత్రోవ న్నిల్చితిన్ భూవరా! 595

మ. అగుచో నెవ్వరిఁగాని చూచుపని లేదన్నన్, యథార్థంబయా
 మగుడన్ యాచకతాప్రసక్తిఁగొను సంబంధమ్ము వాకుత్తు శ్రీ
 ద్ధగ నాలింపుము మాదుగ్రామమున విద్యావృద్ధికై కొందఱా
 ప్పఁగ నొజ్జన్‌బిలిపించి యంచి రెలమిన్ బోషించు నేర్పాటుతో. 596

చ. తెలుఁగును సంస్కృతమ్మును సుధీవరుఁ డాయన బోధసేయఁ గు
 జ్జలు పఠియింపుచుండిరి, సరాసరి జీతముమాత్ర మొజ్జకే
 నెలకును ముట్టదయ్యె నది నేఁ గనిపెట్టితి మిమ్ముబోంటి దా
 తలకతనన్ ఋణంపడినద్రవ్యముఁ దెచ్చితి నిచ్చితి న్నృపా! 597

సీ. వావిళ్ళతఁడు ప్రతివత్సరమ్మును సఱు
 వదిరూపికల నిడ వ్రాసియిచ్చె

నన్నవరంపుఁ గళ్యాణమ్ముఁ లోన నేఁ
బది యినుగంటి నృపాలుఁ డిచ్చెఁ
గాటరావులపల్లెఁ గల జమీందారుఁ డి
ర్వదియైదు రూపికల్ వార్షికమిచె
మిముఁ జూడ నామది మిక్కిలిఁ బ్రేమించెఁ
దక్కినదానికై, దాన మెపుడు

తే. గీ. దాతృవశమగుఁగావునఁ దమకుఁ దోఁచి
నంత వార్షిక మొసఁగుదురని దృఢముగ
నాకుఁ దోఁచెను దీని కెన్నాళ్ళనుండి
యో ప్రయత్నించి వచ్చితి నోనృపాల ! 598

క. ఏటి కొొకనూటయేనుబది
పాటియె రూపికల నాయుపాధ్యాయునకున్
బాటించి యొసఁగవలెఁ గల
లోటెంతయొ మీమనమ్ములోఁ గనుఁ డింకన్. 599

——• మురుమండ, శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి యువరాజుగారికి •——

క. శ్రీర్వసుధాఽపి చ విద్యా
ధూర్వహతాసంతతిశ్చ దోశ్శక్తి స్స
త్పూర్వాచారపరత్వం
సర్వజ్ఞకుమార ! తేఽస్తు శత మాయుష్మన్. 600

సీ. మీతాతగారిసమీపమ్మునం దవ
ధానమ్ము సల్పి సమ్మానమంది
నట్టికవీంద్రుఁడ నయ్య ! శ్రీతిర్పతి
వేంకటేశ్వరకవిద్వితయ మందు
వేంకటేశ్వరుఁడను విప్రుఁడ, మీ మేన
మామ సూర్యారాయమనుజపతికి
మిత్రుఁడ, మీమామ మేటి శ్రీ నూజివీ
డ్జారయప్పారాయనరవరేణ్యు

తే. గీ. నకుఁ బితృసఖుండ, గురుఁడ, వృద్ధకవి నగుట
నీదురాజధానికి వచ్చి నిన్ను గాంచు
భాగ్యమును నోఁచకుండియు, భాగ్యవశత
నిచటఁగన్నాఁడ, శ్రీయాచనృపవరేణ్య! 601

మ. ఇనుఁగంట్యన్వయుఁడౌ ప్రకాశనృపుతో నేతెంచి చామర్లకో
టను రైల్ స్టేషనునొద్ద జేసితి గరిష్ఠంబైన నీదర్శనం
బును, సంతుష్టుఁడ నైతి, నేఁటికి నిటన్ భూయోభవద్దర్శనం
బున నానందము చెందితిన్, నరపతీ! పుణ్యాకృతీ! సత్కృతీ! 602

మ. కవు లెప్డున్ నరనాథులున్నకడకున్ గాంచంగ నేతెంచుటల్
భువి విందున్, నరపాలకుల్ కవికులమ్ముల్ వొల్చుదేశమ్ము తా
మవలోకింపఁగ వచ్చుటల్ తఱచుగా నాలింప, నీభాగ్యమో
యవనీశా! యనుభూతమయ్యె విపు డం చానందమున్ జెందెదన్. 603

క. చెలికాని సూర్యరాయని
చెలిమికతన నాకు నిన్ విశేషగుణశ్రీ
కలితుని గనుఁగొను టబ్బెను
గలిగించున్ సూర్యుచెల్మి ఘనమణికలనన్. 604

శా. సత్రాజిత్తను ఱేఁడు మున్ను తప మాశ్చర్యమ్ముగాఁజేసి తా
మిత్రుంగాఁగొనె సూర్యు, నాచెలిమిచే మేలైనసద్రత్నముం
బాత్రుండై గ్రహియించె నే నటులె భూపాలైకరత్నమ్ము ను
ద్గోత్రిమ్ముం గనుభాగ్య మందితిని, గోర్కుల్ నిండె యాచప్రభూ!

క. సీరాకకతన మాసూ
ర్యారాయని తపము పండె, నతఁడిన్నాళ్ళున్
ధీరులు మెచ్చఁగఁ దపముం
బ్రారంభముచేసె దాని ఫల మీవె నృపా! 606

క. తనతోపాటుగ నితరుల
ననయము తరియింపఁజేయు టది సత్కులజా

తనిగుణమహిఁగా మనసా
ర్యనియం దీగుణము నేఁడు హుత్తంబయ్యెన్. 607

మ. ఘనముం గోరను, గోర ధాన్యమును, విద్వద్వంశసంజాత ! సి
మనముం గోరెద నెన్నఁడేని యిటు రే హామీమ్ము నీదర్శనం
బని యాచించెద నోయి యాచనృపతీ ! యాచింప నీచిత్తమే
మనెదో, వృద్ధకవీంద్రువాక్యములపై నత్యానృతిన్ జూపవే ! 608

ఉ. ప్రాజ్ఞులు పూర్వభూపతులు పల్వురు వొల్చిరిగాని వారు స
ర్వజ్ఞులు విద్వదంకనవిరాజితనాములు నౌట లేమ, స
ర్వజ్ఞకుమార ! కృష్ణనరపాలక ! యీవ్వయ మెం దొకండు స
ర్వజ్ఞుఁడు తాల్చె రెండవది వానికి నుండియు నప్రసిద్ధమే. 609

మ. కలముం బట్టితిఁ గొన్నినాళ్ళు కవితాకన్యానుకూలుండనై
హలముం బట్టితి నేఁడు జీవికకునై, యాపన్నధర్మమ్ముగా
విలిఖించెన్ మను విప్రవిక్ ద్విజుల కోపృథ్వీశ ! యట్లౌటచే
ఖలమున్ మెట్టితి దాన విల్లు గవలంగా వీలు లే దెమ్మెయిన్. 610

క. మును ముక్కుతిమ్మనకు స
జ్జనసుతుఁ డౌ కృష్ణరాయజనపతికిన్ గ
ల్గిన పేర్మి వంటిపేర్మియె
మనకుం గలదని యెఱుంగుమా ! యాచనృపా ! 611

క. నాముక్కున్ మొగముం గన
నీముక్కున్ మొగముఁ గనిన నిపుణమతులకున్
నామాటలు నిక్కమ్ములు
గా మానసవీధి కెక్కుఁగనుము నృపాలా ! 612

మ. తలిదండ్రుల్ సుఖవంతు లన్వయము విద్యద్భూమి యర్థాంగి వి
స్తులసద్వంశజయౌటెకాక మిగులన్ శోభాయమానప్రభా
విలసత్సద్గుణజాల, రాజ్యము మహావిస్తీర్ణ, మింకేవియున్
గలదే ! కామ్యము, పుత్రునిం గనుము లోకఖ్యాతచారిత్రునిన్. 613

శా. సంతానమ్ములరారుతన్, దఱచు సత్సంగమ్ము చేకూరుతన్
శాంతిస్ఫూర్తియు దాంతియున్గల మహాస్సంపత్తి వర్ధిల్లుతన్
జింతాశూన్యత యొప్పుతన్, సతతమున్ శ్రేయమ్ము దైవాయతన్
సంతోషమ్ములు నీకు లభ్యమగుతన్, సామ్రాజ్యలక్ష్మీపతీ! 614

మ. ఇనుగంట్యన్వయుఁడౌ ప్రకాశనృపుచే వేర్పాటుగా నీగుణ
ప్రణుతి న్నే వినినాఁడ, నిక్కము భవద్భవ్యావతారమ్ము స
జ్జనసంరక్షణ కంచు నావినికిచే స్పష్టీకృతంబయ్యె నీ
కనిశమ్మున్ భగవంతుఁడే యొసఁగుఁగా కాయుర్యశస్సంపదల్. 615

శా. "యాచింపన్ఫలెఁ దప్పు"దంచు భవదీయాభిఖ్య బోధించు, "ప్రీ!
నీచత్వ మ్మది" యంచు నిందులకునై నే సమ్మతిన్ జూప, నో
యాచేంద్రావనిపాల! నీ చనవునే యాచించెదన్, దానినే
ప్రాచుర్యమ్ముగ నాకొసంగు మదియే బంగారపుంగొండయౌ. 616

—• చల్లపల్లి, శ్రీమంతు రాజా అంకినీడు ప్రసాద బహదరు బి. యే.
దొరవారి పట్టాభిషేకము •—

సీ. శ్రితరక్షకత్వంబు శ్రీనాథునేకాక
నీతండ్రిఁగని నీవు నేర్వవచ్చు
నర్థివాత్సల్య మయ్యబ్జాతనేకాక
నీతల్లిఁగని నీవు నేర్వవచ్చుఁ
బురపాలకత్వమ్ము పురుహూతునేకాక
నీతాతఁగని నీవు నేర్వవచ్చు
భక్తిప్రపత్తి నాప్రహ్లాదునేకాక
నీవారిఁగని నీవు నేర్వవచ్చు

తే. గీ. సహజముగ నీకు రాజ్యశాసకులకుండు
లక్షణసమృద్ధికలదు ప్రత్యక్షమయ్యె
రాజ్యలక్ష్మియు నేఁ డనురక్తయగుచుఁ
గైకొని సుఖింపు మంకినీడ్జ్యాకళత్ర! 617

శా. ఆయుష్మంతుఁడవై యశస్వినుఁడవై యైశ్వర్యపుంజంబవై
శ్రేయస్స్థానమవై యుపజ్ఞానిధివై శ్రీ పెన్నిధానంబవై
న్యాయాన్యాయవిచక్షణుండవయి రాజ్యం బేలుకోవయ్య! స
ద్గేయంబౌ గతి సంకినీశ్వరపతీ! దేదీప్యమానాకృతీ! 618

ఉ. చల్లదనంపువెల్లియని చాలఁ బ్రసిద్ధివహించినట్టి దీ
యెల్లకు నీవుచల్లపలి యీపురి నీ పరిపాలనంబుచేఁ
జల్లఁదనంబునన్ ద్విగుణసంపదనొంది రహించుఁగాక నీ
యుల్లముదానఁ బల్లవిత యుక్తిఁదలిర్చి యొనర్పుఁగావుతన్! 619

మ. "సిరియున్ వాణియు నొక్కచోఁ గలియుటల్ చేకూర" దన్మాట వి
న్నారమున్ దప్పనితోఁచు, హూణకలయందా, పెద్దవిద్యాప్తకున్
గుణుఁడై, యాంధ్రమునందు సంస్కృతమునన్ గూలంకషప్రజ్ఞతన్
గురివై, తిట్టియదృష్టమున్ సులభమెుకో! యంకినీఁడ్భూపతీ! 620

మ. ఎలమిన్ గొండిక నాఁడె నీవయితి బీ. యే. పట్టభద్రుండవు, ప
వ్వల గీర్వాణవచఃప్రపంచకలనాపట్టాభిషేకమ్ము నీ
కొలసెన్, దెల్గున కాంధ్రనాయకుఁడె నీకున్నాఁడు, రాజ్యమ్ము లా
తలనాఁడే తలనుండు దేనికి ముహూర్తం బిప్డదో భూపతీ! 621

క. శ్రీమత్తయు ధీమత్తయు
గోమత్తయు గలుగు రాజకుంజరుఁడవు నీ
ప్రేమానుబంధ మబ్బిన
గ్రామంబుల ప్రజలసుఖ మగణ్యము భూపా! 622

శా. లోకారాధనమే ప్రభుత్వమని సుశ్లోకుల్ మునీంద్రుల్ మహా
ధీకుల్ వల్కుట నీవెఱుంగుదువు రాష్ట్రేజంబు వర్ధిల్లుటల్
లోకారాధనచేతనే మహితశీలుండైన శ్రీరాముఁడే
యీకార్యమ్మున సాక్షియై యలరుఁజుమ్మీ యంకినీఁడ్భూపతీ! 623

శా. నీకున్ విద్దియ నీకు సద్యశము మన్నీఁడా! మఱిన్నీకు సు
శ్రీకళ్యాణసమృద్ధి నీకు విలసచ్ఛీలమ్ము నీ కాత్మజ

పాశ్రికట్యమ్ము౯ను నీకు రాజ్యకలనాప్రస్ఫీతియున్ సర్వమున్
జేకూరెన్ మునుపే యిఁకేమి కవియాశీస్సుల్ ప్రసాదించెడిన్ ! 624

తే. గీ. శ్రీమదుద్దండభారతీస్వామి సదుప
దేశమున నీదు పెదతాత దేవిఁగొలిచి
దేవతాద్విజభక్తిపర్ధిష్ణుఁడయ్యె
ననఘ నాఁటేని మఱవంగఁజనదు భూప ! 625

శా. ఏకుక్షింభరులో యధేష్టముగ నేకృత్యమ్ము౯నో పట్టి ధ
ర్మైకాలంబనమైన యాచరణమం దన్వార్థమూహించి త
ద్వైకల్యమ్ము౯నకున్ గడంగినను నీ తాత్పర్య మావంకకున్
బోకుండన్ సుఖియించుఁగాక మతశంభూ ! అంకినీఁడ్భూవరా ! 626

తే. గీ. కలవు నీ పాలిటికి రెండు కల్పతరువు
లందుఁ ద్రిపురసుందరియొక టవనినాథ !
రెండు శ్రీసోమనాథుండు పండితుండు
మేలు, నీభాగ్యమున కింక మేరగలదె ! 627

మ. పలుచోట్లన్ వినుచుంటినయ్య, నృపతీ ! పట్టాభిషేకం బటం
చెలమిన్ లక్ష్యముగాఁగఁజూచినదిలే దే నెందు నేఁడబ్బె ని
స్తులమై శాస్త్రవిధిప్రచోదితమునై సొంపారు నీయుత్సవం
బలరన్ గాంచుట, లోటుతీఱె, విజయంబౌఁగాక నీ కెల్లెడన్. 628

—• చిత్రాడ, శ్రీ చెలికాని లచ్చారావుగారి నిర్యాణము •—

ఉ. కాకముగాఁ జిరాయువునఁ గాశ్రిలుటకన్నను బూఁటయేనిఁ దాఁ
గోకిలమై మనంగనుట కోవిదమాన్య మటన్న ఫక్కి నీ
కే కద దక్కె, నీకునయి యేడ్వఁగనేటికిఁ ? గీర్తికాయ మీ
లోకమునందు డించితివి లోకహితమ్ము౯గ లచ్చరాణ్మణీ ! 629

చ. తిరుపతిశాస్త్రి కెంతయు విధేయుఁడ వీ వతఁ డేగె నప్పురం
దరుసిపురమ్ము౯; నాతవిఁ గనన్ మనమందలి కోర్కి నీకు దు

ర్థకము యేగియుండు, సవిభావ్యమ యమ్మోఁడుగాని. నీవు నో
చిరని దలంపవైతి. గుణధన్యుని, మాన్యుని, రామయామాత్యక. 630

మ. అరరే! యెంతటి మందగమ్మది విధాతా! బ్రహ్మవిద్వేషవి
స్ఫురణం బించుక లేనివాఁడనియొ! విస్ఫూర్త స్మహోత్సాహవి
శ్వరనిర్వ్యాజమహోపకారి యనియో! స్వర్భ్యాయమున్ జేసి భా
స్వరు శ్రీమచ్చెలికానివంశజుని లచ్చారాయనిన్ మ్రింగితే! 631

మ. తన యావత్స్వము వేత్తయై సతము విద్యాప్రకటనార్థమ్ముగా
వినియోగించినమేటి, కావ్యనిధి, నిర్విణ్ణాంధ్రభాషాంగనా
పునరుద్ధారణబద్ధకంకణుఁడు, సత్పూజ్యుండు, శ్రీలచ్చరా
జ్జనపాలుండని నీవెఱింగియును గట్టా! యిట్లు గావింతువే? 632

ఉ. ముప్పదియెన్మి దేఁడులకె ముప్పిటువాఁడునె, కాకయేమి! యీ
తప్పుడు కాలమందు గుణధన్యులు మాన్యులు నిన్ను వంటి వా
రెప్పగిదిన్ మనంగలరు? హేయపుఁగృత్యము లాచరించుచోఁ
దప్పక నీకునుం గలుగదా? చిరమాయువు లచ్చరాణ్మణీ! 633

సీ. నీ సేకరించిన నిఖిలపూర్వముద్రణాం
ధ్రగ్రంథముల కింక దారియేది?
నీవు రచింపఁ బూనిన యాధునిక కవీ
శ్వరచరిత్రకు నింకఁ బారమేది?
నిన్నాశ్రయించి మనియెడి విద్వత్కవీ
శ్వరకోటి కింక నాస్థానమేది?
నీపూన్కి కతన వన్నెకునెక్కి వెగడు స
త్పత్రిక కింక నాధారమేది?

తే. గీ. పోరఁబడితి, నెల్లభారమ్ము పూనఁగలఁడు
సోదరుఁడు ధర్మరావు సత్సూరిహితుఁడు
నిన్నుఁగాంచుభాగ్యమె, మాకు నున్నయయ్యో
తీఱ దాలోటు లచ్చరా ట్ధీవరేణ్య! 634

క. మాతను సోదరముఖ్యుల
నీతీరున డించి యేగితే ? మితశ్రీమ ! నీ
చేఁ "తెవరికివారే యము
నాతీరే" యన్నమాట నాకున్ దెలిపెన్. 635

ఉ. పోయిన నింక నీకుఁ దలఁపోసిన లాభములేదు, నీదుస్వ
ల్పాయువు పెద్దపెద్దలకు నన్నిపిధమ్ముల నొజ్జయయ్యె, నీ
శ్రీయును ధన్యయయ్యె, నినుఁజెప్పి మఱొక్కనిఁ జెప్పరాదు, శ్వ
శ్రేయసమబ్బుఁగాక యిఁకఁ జిన్మయమూర్తికి నీమకీర్తికిన్. 636

—• లక్ష్మీనర్సాపురము, శ్రీరావు రామాయమ్మగారు •—

శా. లచ్చారాయఁడు కీర్తికాముఁ డదియే లక్ష్యమ్ముగా నెంచి వి
ద్వచ్చంద్రుల్ దను మెచ్చఁ దన్మయలసత్కాయంబు నార్జించి భా
స్వచ్చారిత్రుఁడు దాని యండఁగొని తత్సంపాదనవ్యాప్తికి
న్నిచ్చల్ కారణమైన నిన్నయిన మన్నింపండు రామాంబరో ! 637

శా. తల్లీ ! రామమదేవి ! కీర్తివనితాతాత్పర్యపర్యాప్తులై
తల్లీలాకలనమ్మునం దగులు సోదర్యుల్ ప్రసూభక్తి వి
ద్వల్లోకమ్మునయందు రక్తి, యెదియుం బాటింపమిన్ లోకమం
దెల్లన్ జూచుచునున్నదే,యిచటఁ గ్రొత్తేమున్న దోయమ్మరో! 638

శా. అమ్మా ! యాతఁడు నిన్ను మమ్ములను దేహంబున్ మఱిన్ గేహ మ
ర్థమ్మర్థాంగినిగూడఁ గీర్తివనితాతాత్పర్యపర్యాప్తమో
హమ్మున్‌జేసి తృణీకరించె, మనకేలా ? వానికిన్ లేని ప్రే
మమ్మవ్వావియెడన్ విరక్తి గొనుమమ్మా యింక రామాంబికా ! 639

శా. లచ్చారాయనివంటి సోదరుఁడు వే లచ్చల్ మఱిం గోటులున్
వెచ్చంబెట్టిన నీకుఁ జేకుఱఁడు తద్విఖ్యాతికాయంబుపై
హెచ్చౌపేర్మిని జూపి నీవతని పేరీలోకమం దెల్లెడన్
నిచ్చల్ నిల్పుటె నీమనమ్మునకు శాంతింగూర్చు నోయమ్మరో ! 640

సీ. అతఁడు నిల్పినయట్టి యాంధ్రసద్గ్రంథాల
యమ్మపైఁ బ్రేమమ్ము నానుమమ్మ
అతఁడు నడుపుచున్న యాంధ్రభాషావిలా
సినిఁ బత్రికఁ బరామృశింపుమమ్మ
అతని కాయాయి కార్యములఁ జొప్పెడి ః
విధిపత్రలను గమనింపుమమ్మ
అతనిగౌరవమున కాటపట్టులగు వి
ద్వత్కవీంద్రుల పేర్మిఁ దలఁపుమమ్మ
తే. గీ. ఇదియె నీ కద్దమయిఁ గల హెచ్చు పేర్మి
కరసి నీ చేయఁదగిన కార్యక్రమమ్ము
ఇది యతనిమాత్రమేకాక యిహపరముల
నిన్ను నెగడించుత్రోవ మన్నింపుమమ్మ. 641

మ. ఇతరస్త్రీలనుబోలె విద్యయనఁగా నేలాటిదో సుంతయున్
మతిఁ జర్చింపనిదాన వై నయెడలన్ మాటొట్లు చెప్పన్వలెన్,
సతమున్ విద్యయె నీవు నీ వదియునై సద్గోష్ఠితోఁ గాలమున్
గృతకృత్యం బొనరించు నీకు నొకయం దేమంచుఁ జెప్పన్వలెన్. 642

శా. నచ్చంజెప్పెద నొక్కమాట వినుమీ నాతల్లి రామాంబరో!
అచ్చారాయఁడు తేఁడు గాఁడుగద, వేలచ్చట్ ధనాదాయముల్
నిచ్చల్ గల్గిన రాజచంద్రులకునేవిన్ రాని సత్కీర్తితో
నెచ్చో వెల్గెడి కారణం బరయ నీకే తెల్లమౌ సత్యమున్. 643

ఉ. కాన సుకీర్తికిన్ గొఱయుఁగాని ధనంబులుగాని రాజ్యముల్
గాని కవిత్వసంపదలుకాని మహేవియుఁగాని సార్థకం
బై నెగడంగనేర విది యజ్ఞు లెఱుంగరు తల్లి! ప్రాజ్ఞులౌ
ప్రాణులెఱింగి వర్తిలి యిహంబుఁ బరంబును జూఱగొంద్రొగిన్. 644

శా. నాకై జెప్పెడిమాట గాదిది యెటో నాకబ్బె సంతృప్తి యె
ట్లో కాలమ్మును నిల్లు వీడకయె "ధన్యం" డంచు నిచ్చల్ ప్రజల్

వాకో నెట్టుచునుంటి; లచ్చవిభుదీప్యత్కీర్తితో నీదు సు
శ్లోకంబు న్నెగడింపఁ జెప్పు నుడు లాలోకింపు మోయమ్మరో! 645

శా. భాషారాజ్యమునన్ బ్రభుత్వమును సంపాదించి నీయన్న ప
ద్యోషారత్నమహైన నీదయిన చేయూఁతన్ దిశాచక్రము
ద్ఘోషింపన్ దగినంతకీర్తిఁగొని నీకున్ గల్గు ప్రేమమ్ము మా
ర్వ్యేషంబూని కనన్ దలంచెడిని గీర్తి న్నిల్పికొ మ్మమ్మరో! 646

—• లక్ష్మీనర్సాపురం. శ్రీరావు రామాయమ్మ జమీందారిణిగారు •—

శా. మీపై సత్కృతి నిచ్చి మీవలనఁ బేర్మిన్ బోలెఁడాసించి మీ
ప్రాపు న్మాత్రమ కోరియున్నకవి నారాధింతువో! లేక 'పో
పో పో' మ్మందువొ! తెల్పుమమ్మ యెపుడుం బూజ్యావమానక్రియల్
మీపూర్వుల్ పొనరింపఁబో రరయు మోర్మిన్బూని రామాంబరో! 647

శా. సోదర్యుఁడగు సూర్యరాయని నుడుల్ శోధింపు మత్యంత మ
ర్యాదాపాదియు నన్నయున్ మఱియు ధర్మారావు తద్వాక్కు లా
మోదింపన్ బ్రయతింపు మిట్టియెడలన్ మోమోటముల్ దుర్యశః
ప్రాదుర్భూతికి హేతువుల్, యశము సంపాదింపు రామాంబరో! 648

శా. "లచ్చారాయనితోడనే చనె నమూల్యంబైన రామాంబికా
త్యుచ్చైస్సద్యశ" మంచు సత్కవులచే నూరూర నోరార వా
క్రుచ్చంజేయకుమమ్మ! నా నొడువువాక్కుల్ త్వద్యశః కన్యకన్
నిచ్చల్ వర్ధిలఁజేయునట్టి వగు నేసిన్ విమ్మ రామాంబరో! 649

చ. గురువఁట లచ్చరాయనికిఁ గోవిదుఁడౌనఁట శాంతుఁడంట, పు
ష్కరము సుమారు కాదగినకాలమునుండి భవిష్యదాశచేఁ
గరమనురక్తిమై నిలిచి కష్టసుఖమ్ముల కోర్చి కొల్చి యి
ష్టురక మటొక్కచోఁ జనుట కొప్పుదురమ్మ! భవాదృశప్రభుల్. 650

చ. వ్యయములు మీరొనర్చునవి పారములేనివి యంచు విట్టి స
ద్వ్యయములు నూట నొఁట నొకటైనను నుండుట దుర్ఘటంబు ని

[illegible] మనవి [illegible] మాట [illegible]
[illegible] రామరాంబరో! 651

శా. [illegible] మహా [illegible]
[illegible] కీర్తిఁ [illegible]
[illegible]
[illegible] : 652

ఉ. [illegible]
[illegible] మాటికి "నా [illegible]" [illegible]
[illegible]
[illegible] : 653

ఉ. [illegible]
[illegible]
గా [illegible] మానసాంబుజము [illegible]
సేవకధర్మదూర మని చెప్ప తెలుంగున నెవ్వ [illegible]: 654

క. భావిత లగాధహృదయులు
గావున 'సూతు' లన నొప్పు ఘనకవి [illegible] శ్రీ
జీవన మిడవలె విను తన
భావంబున జీవనంబు బహుమర్త్యులకున్. 655

క. కావున నింత వచించితి
భావమ్మున దీని నెఱిఁగి పండితకవులం
బ్రోవుము సద్యశమున్
జీవింపఁగఁజేసి వృద్ధిచెందుము తల్లీ! 656

ఉ. కవి నారాయణశాస్త్రి నీ విషయమై గన్పెట్టుకున్నాఁడు ల
క్షవరా లిచ్చియు నిట్టివానిఁ గొనుటల్ శక్యంబె? పుట్టించి న
[illegible] యోగ్యుండు కృతజ్ఞుఁ డమ్మరో! భవత్సామ్రాజ్యమున్ లబ్ధి నె
[illegible] వంతో తిన నీతఁ డప్పుడుసుమా! పాలింపు రామాంబరో! 657

శా. "మా రామాంబిక రాజ్ఞి గావలయు, మా మా రిక్తతల్ సర్వమున్
దూరంబై కడు భాగ్యపుం గరిమతోఁ దూఁగన్వలెన్ మే" మటం
చారూఢిం గనువారిలో నితఁ డొకం, డాత్మన్ విచారించి యీ
ధీరాగ్రేసరు కోర్కె దీర్చుటకు నుద్దేశింపు రామాంబరో! 658

మ. చిరకాలాశ్రితుఁ డుత్తమాన్వయుఁడు మీ సేమంబునే కోరు ధీ
వరుఁ డిట్టిం డొకరుండు దిన్నయెడ మీభాగ్యనకు నెమ్మిన్మి బం
గరుకుం దావియపోలె సార్థకతయుం గల్గున్ బరంబందు న
క్షరమౌఁ బుణ్యము నక్షరాస్యజనరక్షన్ జేసి రామాంబరో! 659

—• ఏలూరు, శ్రీ మోతే నారాయణరావుగారు •—

శా. శ్రీనిండారెడి వైశ్యవంశమున వర్ధిష్ణుండుగాఁ బుట్టి సం
తానైశ్వర్యము లొనుగాఁగలుగు నైశ్వర్యమ్ములం బేర్చి వి
ద్యానందమ్ము నఁదక్క వేఱొకయెడన్ వ్యాలోలతల్లేని మో
తే నారాయణరాయనిన్ సుఖితుఁగా దేవుండు దీవించుతన్. 660

—• హైదరాబాదు, శ్రీ ఆత్మకూరు రాజాగారి కుమారుఁడు •—

ఉ. వినయవివేకసంపదల వెన్కటి రాజులకన్న మిన్నవై
తనరెడి నీయెడ౯ మనము తద్దయుఁ దృప్తివహించె నాత్మకూ
ర్జనవరనందనా! వినుము సత్యముగా వచియింతు నీదు కో
ర్కెను నెఱవేర్తు నీపురి కొగిం జనుదెంతు ధ్రువమ్ము నమ్ముమీ! 661

—• మురుమండ, శ్రీ చెలికాని సూర్యారావుగారు •—

ఉ. శ్రీయుతమై మహావిబుధసేవితమై సరిదంతికస్థమై
పాయని భోగభాగ్యములపట్టయి చుట్టునెసంగు తోటలన్
గోయని కూయు కోయిలలగుంపులు లోనగు పక్షిబృందమున్
హాయినొసంగఁ బొల్చెడి ననాదిగ శ్రీమురుమండ భూస్థలిన్. 662

తే. గీ. గౌతమికి దానిశాఖయై గ్రాలు తుల్య
భాగకును మధ్య నున్న యప్పురముపావ

నంబగు ప్రదేశమున మునినాథులెల్ల
మంచరిగఁ గూడి యచట చర్చములు తఱచు. 663

చ. వెనుకటికాలమందున వివేకనిధుల్ తమ చేసి యాస్థలం
బును "మునిమండలం" బనుచు మున్నవి రంతటఁ గొన్ని నాళ్ళకుం
బనుపడె వానికెల్లఁ "మునిమండ" యనం బనుపేరు, నేఁడు దా
నిదె "మురుమండ" యంచు సవనీప్రజలెల్ల వచింత రెప్పుడున్.

ఉ. దామెరవంశవర్ధను లుదారులు శూరులు వెల్మవారు సు
శ్రీమహితుల్ సదా యలపురిన్ వసియింతుర్ తదీయులై ధన
స్తోమమునందుఁ దా మమితశోభ వహించియు సత్కృతిప్రతి
ష్ఠామహనీయతల్ గను నెసంగి కలన్ మితిలేనివై ఖరిన్. 665

సీ. దామెరవారికి దౌహిత్రుఁడై చెలి
వాని భాస్కరరావుగారి కొమరుఁ
డైన సూర్యారావు మానవర్యావని
కునికిప ట్టియోగ్యుఁ డౌదయఁ దనుచు
మురుమండగ్రామమ్ము సిరిఁదులదూఁగఁగా
నేలుచున్నాఁడిప్పు డెసక మెసఁగ
సీతని దేవేరి యెంతయు సుగుణాల
వాల మూ దామెరవంశజాత

తే. గీ. యనఘ, వరహాలురాయని యనుఁగుఁగూఁతు
రుత్తమోత్తమశీల పత్యుచితవృత్తి
రహి నెసంగెడి వేంకటరమణయాంబ
మేనమామకొమార్తయు మేల్మినలరు. 666

ఉ. దంపతు లిద్దరున్ మిగుల దైవతభక్తియు విప్రభక్తియున్
బెంపెసలారువారగుటఁ బేరుఁ బ్రతిష్ఠయు వృద్ధిఁజెందె బల్
సంపద సొంపుమీఱ సరసమ్ముగఁ గాలము వెళ్ళఁబుచ్చుచున్
బొంపిరివోవుచుండిరి కవుల్ గణియించు సుశీల మొప్పఁగన్. 667

క. సూర్యారాయఁడు పూర్వపు
టార్యుల యాచారములను నవ్వారల మేర్
మర్యాదల నవ్వారల
చర్యల నెల్లప్డు నిల్పు స్వాంతము పేర్మిన్. 668

శా. ఆయూరం గల దాలయం బొకఁడు పార్శ్వంబందు సోమేశ్వరుం
డేయేకాలమునుండియో కలఁడు గానీ, నర్మదాబాణమం
దాయీశుండు ప్రతిష్ఠ సేయఁబడలే దాలోటు తీర్పంగ నీ
రాయం డెంచుచునుండె నెమ్మదిని విప్రప్రేరణల్ మీఱఁగన్. 669

ఉ. బాదముపూడి బుచ్చయ స్వభావవినమ్రుఁడు 'స్కూలుమాష్టు' రా
ర్యాదయితాంఘ్రిపూజకకులాభరణుండు కలాకరుండు వేఁ
డాదృతిఁ జూపుకార్యమున "కౌబళి, మే'' లని ప్రోత్సహించెఁ దా
మేదుర మయ్యె నాదరము మేదినిభర్తకు నక్కతమ్మునన్. 670

తే. గీ. నర్మదాబాణమును దెచ్చి కర్మనిష్ఠు
లైన శైవద్విజులను వేదాదివిద్య
లందు నాఱితేఱినవైదికాగ్రణులను
నెలమి రప్పించె సూర్యరాణ్ణృపతివరుఁడు. 671

సీ. ఆగమశాస్త్రమం దగ్రగణ్యుండు వి
ద్యావయోవృద్ధుపాధ్యాయవరుఁడు
నైనశ్రీకంఠవంశాంబుధిచంద్రుండు
కేదారలింగవిద్యాదయితుఁడు
శాస్త్రోక్తవిధి బోధసలుపఁగా శాలయు
నందలివేదిక లందు నంచు
వలసిన కుండముల్ గలయ వినిర్మింపఁ
గాఁజేసి సూర్యరాడ్జనుఁడు భక్తి

తే. గీ. తనర దీక్షితుఁడయ్యె ఫాల్గునమున సిత
పక్షమున నవమిని భానువాసరమున

[illegible] మఱి [illegible]
[illegible] చేర్మి. 672

ఉ. [illegible] యుత్తరాపునుల [illegible]
[illegible] నాత్రిజన్మము [illegible]
[illegible] కరముగా "[illegible]
[illegible]" [illegible] వర్తించె [illegible]. 673

క. అవని [illegible] నాగసుమ్మునన్
ప్రవరితదీక్షఁ [illegible] మఱి [illegible]
[illegible]
ప్రమరగతిన్ [illegible] 674

మ. [illegible]
[illegible]
[illegible] హోమములోనుగాఁ గలుగు [illegible] వర్తించు బ్ర
హ్మవిప్రసంకులం [illegible] యార్యవేదికిం బూర్తిగన్. 675

క. ప్రత్యక్షరుద్రులో యీ
దిత్యప్రతిబింబములో ప్రథితాక్షురా "త
త్రత్వాత్త్విగ్వుడు" అని త
త్తత్త్వులు సత్యులు నుతింపఁ దనరిరి వారల్. 676

శా. దాసీదాస్యము కూటసాక్ష్యము వృథాదంభప్రచారమ్ము బల్
మోస మ్మాత్మశివాలయాపకృతి సంపూజ్యాపచారమ్ము స
ర్వాసహ్యమ్మగు మిత్రవంచనము లోనౌ దోసముల్ గల్గు నే
వ్రాసుల్ మందునకేని చేరవటిశైవబ్రాహ్మణౌఘమ్మునన్. 677

మ. దనవృత్తిన్ విగడ్రావి దేవునకు సంధ్యాదీపమున్ మాని "యే"
మని యేరే నడుగన్ సదుత్తరము నీ కాలోక మున్నట్టులే
పనుకో తే దరిలింపఁబాడుపనులో యాసాయమున్ జేయు దు
ర్జనుఁ బొక్కండును పిచ్చిపచ్చిజులతో రాకుండె నిర్భీకుఁడై. 678

ఉ. కొందఱు యోగ్యులన్ మఱియుఁగొంద అయోగ్యులఁ జేరు టెంచనన్
విందురుకాని యిట్టులు వివేకులె కూడుట దుర్ఘటంబ, యీ
పొందికకున్నిమిత్తము "ప్రభూతపురాకృతపుణ్యమే" యటం
చందఱు సూర్యరాట్ప్రభు ననారతము న్నుతియించి రమ్మెయిన్. 679

ఉ. ఏనృపు నాదరమ్మున వహింయించుటఁజేసి జయప్రదమ్ముగా
శ్రీ నెగడంగ నీసభ సుశీలురు మెచ్చ నెసంగె నట్టి స
న్మానితకీర్తి యా సుగుణమండితుఁ డా ఘనదాత, నిశ్చల
జ్ఞానయుతుండు వొల్చు జెలికానికులీనుఁడు సూర్యరా విలస్. 680

ఆ. వె. ఈమహానుభావుఁ డిట్టి సత్కార్యంబు
లెపుడుఁ జేయుఁగాక : హితులు మెచ్చఁ
గరుణ నితనిఁ బ్రోచుఁగాక సోమేశుండు
సర్వకామదయును సద్ధితముగ. 681

—• శ్రీముక్త్యాలసంస్థానము •—

శా. శ్రీలన్ జాలఁ జెలంగుచుండియు సదా చెయ్యొల్ తపోవేదశా
స్త్రాళీధమ్ములుగాఁగ జీవితము శ్లాఘ్యంబౌగతిన్ బుచ్చు ము
క్తీలేశున్ మనచంద్రమౌళివిభు ముక్తీశుండు రక్షించుఁగా
కేలోపమ్మునులేక కాల మఖిలం బీలాగె కాలాఁగఁగన్. 682

తే. గీ. శిష్యులకుఁగూడఁ దలనరసినది కొంత
నాకుఁ దలయొక్కటియకాదు నరసె మీస
లిట్టిచో నేఁ గయిత సెప్పనేల ? యైనఁ
జెప్పకే తప్ప కొక్కింత చెప్పుచుంటి. 683

—• హరి నాగభూషణముగారి గానము •—

తే. గీ. తఱచుగా రామశబ్దమ్ము తాఱుమాఱుఁ
జేసి నాగభూషణుఁడు వచించుమాట
కర్థ మోచంద్రమౌళిధరాధినాథ !
"ఏను సంగీతపున్ మర నెఱుఁగు" మనుట
"దీర్ఘమే" అన, సదియు గీతిగుణ మధిప. 684

సీ. నీరాజరాజ్యమనేత్యుత్తి మతి యనే
తావునై శబ్దప్రపంచము గాఁగ
నీసూనుఁడాతండు నీతిదే భారతే
భారతే పద్ధతిదృఢముగాఁగ
నీయుకీర్తి పొల్పొందెనుఁ జెగా రాకల్ప
మాదిరాజయశోమనోధిగాఁగ
నీమ సంస్థాన మాసీనసత్కృతపరిం
తిరకవినామకోత్కరముగాఁగ

తే. గీ. నాయురారోగ్యభాగ్యమహామహాశ్రీ
భారవిభ్రాతిముఖ్యమీభాతి కిప్డు
ఉన్నై యొప్పుము నీయమై యుతిమముచు!
అర్థిజనకల్పభూజ! మంత్రిరాజ! 685

శా. గోదాతీరమునందు భారతము దిక్కాలంకషోద్యద్యశః
ప్రాదుర్భాపుఁడు రాజరాజు తెనుఁగింపంజేసెఁ గృష్ణానికి
భూదానందము నీవు నట్టిపని కే భూయఃప్రియత్నమ్ము నా
పాదింపంగలవాఁడవై యశము సంపాదించి తో భూపతీ! 686

ఉ. పంపమహాకవి చెప్పెకృతి చెంద ఆపేఁ గృతినందిరేని ఆ
పంపమునన్ యశమ్ముఁ గనఁజాలరు భారతమన్న వేదపుం
గ్రంథము తాన్యశంబయినగ్రంథము కృష్ణుఁడె విప్పిచెప్పు నీ
యందము గల్గు టెట్లు? లిఁక నన్నుఁ దెవండు తెలుంగు చేసినన్. 687

తే. గీ. ముఱుగుపావయారాధ్యులు మున్ను దేవ
భాగవతమును మీవంశపార్థివుం డ
మకమందె తెలింగించె నంతకన్న
వేయిరెట్లు భారతకృతివిభుత మిన్న. 688

శా. పన్నెవున్నెము లీవు మీకులజు లాయారాజ్యముం జూచి మున్
మున్నార్జించిరి యోంచు రయ్యానియు విస్ఫూర్జత్యశస్ఫీతికిన్

పన్నెం బెట్టఁగఁజాలియున్ బ్రకృతమై భాసిల్లు నీభారతం
బన్నన్ దత్కృతులన్నిటిన్ మిగిలి నీకర్పించె నత్యున్నతిన్. 689

ఉ. ముం దెటువంటిసద్యశము పొందెదొ? యిప్పుడె రాజరాణ్ణరేం
ద్రుం డొకదన్ని తీవధిప! రూఢిగ నిన్ జనమేజయాచలేం
ద్రుం డులఁదూగఁజేయుటకుఁ దొల్లి యొకింత యతించినాఁడ నేఁ
డందులకే యతించెదఁ గృతార్థుఁడ నయ్యెద నన్ను నమ్ముకజా. 690

శా. అంతేవాసిని నేను గృష్ణకవి, కత్యంతమ్ము నాయందు నా
యంతర్వాణికిఁ బ్రేమ మగ్గలము, నీయాంతర్యమో నన్ను న
శ్రాంతమ్మున్ గమనించు నిట్టియెడఁ గార్యంబేల కాకుండు నం
చెంతున్ స్వాంతమునందు; నిక్కము జయంబేనాకుఁ జేకూరెడిన్. 691

శా. శ్రీనాథుండట, తొల్లి వేమవిభుతో సింగక్ష్మాభర్త కెం
తేనిన్ వైరము మీఱియున్నతఱిఁ దానే యేగి సింగక్ష్మా
జానిన్ సత్కవితావినోదమున మెచ్చన్ జేసి తద్వైరముజా
మానించెన్ గవిరాజపైరమును నే మాన్పింతు నారీతిగన్. 692

శా. నా తోఁబుట్టువు భారతంపుఁగృతికి న్నాథుండ వీ వాటచే
నీతోఁ జుట్టరికంబు నాకొదవుట న్నే నిన్ను విన్పింపఁగా
నేతున్ కృష్ణకవీంద్రుఁడో? వినెడి మున్నే నాకు, నింకేటికో
కాతర్యంబు నరేంద్ర! భావుకయశఃకాంక్షన్ బ్రవర్తించెదన్. 693

ఉ. చెప్పెడివాఁడు కృష్ణకవి, చెప్పఁగఁజేసెడివాఁడ వీవు, మీ
రెప్పటికిన్ మహాయశము నెంతయుఁ గాంతురుగాక, లోకపున్
మెప్పును గొంద్రుగా కది సమీహిత; మేదియు లేని నాకెటో
గొప్పదనంబుఁ దెచ్చుటకొకో? యని యెంచెద మీవివాదముల్. 694

చ. మృదుహృదయుం డమాయికుఁ డమేయుఁడు కృష్ణుఁడు, నీవొ?సత్కవీ
డ్వదనముఁగన్నమాత్రిన ప్రపంచము సర్వము విస్మరించు సౌ
హృదము గలట్టి దాతృమణి విట్టిద్వయమ్మున కించుకంత యీ
కదనము వేంకటేశునెడఁ గల్గిన కూరిమి పెంపు భూవరా. 695

సీ. [illegible] శ్రీ[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] వేగ [illegible]
[illegible] చెల్లాంబరో! [illegible]

తే. గీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 696

— లక్ష్మీనర్సాష్టకము. శ్రీ రాజారావు వెల్లయ్యమ్మారావుగారు —

శా. శ్రీరాజ్యంబున పేరుగాని మఱి యొందేసేని నీ తేజమిం
దాడక్ తుష్యులు? చెల్లయాంబరో! భవద్ధైర్యంబు ని స్థైర్యమున్
సారోదారత రాజనీతి కవితాసారస్ఫురత్స్ఫూర్తితా
ధారంబున్ గన విజ్ఞులైన స్పృహ లబ్బంబంది లక్షింపరే? 697

శా. సియాకోశ్యము వృద్ధిచెందుత భవన్నిత్యాభ్యుదయంబు [illegible]
త్యాయురారోగ్యము నందుతన్ గదా సమేయందా భవద్వంశ మా
యాయాధర్మము ఖ్యాతమై నెగడుఁగా; [illegible]
[illegible] సౌఖ్యవమతన్ [illegible] చెల్లాంబరో! 698

ఉ. పెంచితి వెంపతెంపఱనో [illegible]
మించితి, పెండిలిక్ [illegible] చేసి [illegible]
క్షించితి, [illegible] మఱి యొందును [illegible]
క్షించుట [illegible] యెంతకృతార్థమో చెల్లయాంబరో! 699

మ. ఎంతో యోజనచేయకుండ మఱి నీ వేవస్తువున్గాని నీ
చెంతన్ జేర్పవు, జేర్చుచో విడువవో చెల్లాంబ ! యీమాట నీ
స్వాంతమ్మందు ముఖస్తవమ్ముగఁ దలంపన్ వీలు లే దిందు నొ
క్కింతేనిన్ మృషయున్నఁ దెల్పుటకునై యేనిన్నుఁ బ్రేరేపెదన్. 700

మ. ఏను నిష్కల్మషవృత్తిఁ గొల్చి యెవఁడేవీగాని లక్ష్మీకృపా
ఖని కాకుండఁడు నీకృపాగరిమ నేఁ గైకొంటి నిన్నాళ్ళకున్
జనవొక్కండు వినా మఱెయ్యదియు నాస్వాంతంబు వాంఛింప దెం
దునకే నెప్పటికేని యయ్యది కడుం దోడ్పై బల మ్మిచ్చెడిన్. 701

మ. చిరకాలాశ్రితులై నినుం గొలుచుచున్ జీవించునుద్యోగు లం
దఱిభాగ్యమ్మునఁజేసి నీయెడఁ గడున్ దైవమ్ము దీర్ఘాయువున్
గరుణించెన్ ధ్రువ, మే నెఱుంగుదును, నిక్కం బింత నీజాతకం
"బరుజాశీలితగూడఁ దోడగునుగా" కం చేను దీవించెదన్. 702

—• నూజివీడు, శ్రీ వేంకటాద్ర్యప్పారావుగారు •—

మ. కవివై, సత్కవిగాయకాదులను సత్కారమ్ములం దన్పుచున్
లవమున్ లోపము లేనిసంస్కృతిని హేలన్ గాలముం బుచ్చు ని
న్ను విలోకించిన, నీదుసంతతిని గన్గొన్నంత నోవేంకటా
ద్రివిభూ ! కన్నులపండు వయ్యెడి నినున్ దేవుండు దీవించుతన్. 703

మ. స్మితపూర్వమ్ముగ మాటలాడువఁట ! యా శ్రీకృష్ణుఁడో రాముఁడో
స్మిత మాపై నొనరించువాఁడఁట భవచ్ఛ్రీకృష్ణునిన్ బోలునీ
స్మితపూర్వత్వము తండ్రివంకధనమై చేకూరె నోవెంకట
క్షితిపాలాగ్రణి ! నీకుఁ గృష్ణుఁడిడుతన్ శ్రేయమ్ముభూయమ్ముగన్.

ఉ. శాంతియు దాంతియున్ గలుగుస్వాంతము మౌనుల కుండు, నొందుచో
వింతగదా ! భవద్హృదయవీధి రజోగుణయోగ్యమయ్యుఁ దా
నెంతయు శాంతిదాంతుల వహించు ముఖస్తుతిగాదు, నిక్కమే
సంతసమందితిన్ శుభ మెసంగుత వేంకటభూప ! నీకొగిన్. 705

ఉ. ఏటికి రేపు మాపు తులహీనరమావిభవానుభూతిం
బ్రీతిని బల్లయెల్లరకుఁ గాపుర మేమిటి దానిదేమి, నీ
మంచితనమ్ము వీడకుము లవి యూసరపాంసకోటిలోన నే
రొంపిని గో ఘటించు నను రొంపును వేంకటభూప! నాయడిన్. 706

శా. చెప్పంగాఁ బనిలేదు నిస్పృహనియుంచెన్ లక్ష్మి, నీయం దెటుల్
దిప్పుల్ద్రోపు నిమిత్తమంచియునివాసన్ జూడ నా కెంతయే
నొప్పుం గోరిక నీకుఁ దాప్రిక మహాయోగంబు శ్రీ వేంకటా
ద్రిప్పారాయసిఖా! ఘటించుటి మదస్తాంబోధి పాంథారిముల్. 707

వ ఇటువడిరెండుమవిత్తరము లిప్పటికే నిట కేగుదేరఁగా
బొరకాని, రామచంద్రనృపధూర్జటి యేమి, యనంతరంబు త
న్నరవరశ్రేష్ఠపుత్రుఁడగు నారయభూపతి యేమి, నేఁడు త
త్తరణిపుత్రము లేమి, ననుఁ దప్పయుఁ బేర్మిని గాంచు పక్క నీ
వెఱుఁగుదు, వీపురం బెఱుఁగు నేమికలంబొ! వచింపఁజాల మ
త్పరిచితు లెందఱో నృపవతంసులు గల్గియు వారువారు నన్
దఱచుగఁ గోరుచుండినను దన్నృపమౌళులఁ గాంచువిన్న నా
కతిముఖిఁ గల్గియుండినను నయ్యది సాఁగుటలేదు, నూజివీ
ట్పురమున కేగు టన్నను గరుంగను వైళము సాఁగుఁ గాలు శాం
కరియె యెఱుంగఁగావలయుఁ గారణ మెయ్యదియో, ధరాపురం
దరుఁ డలరామచంద్రనర నాథుఁడు స్వర్గతుఁడయ్యె నాయెడన్
మఱువని పేర్మి నిప్పగిది మాటికి మాటికి నిప్పరంబు చె
చ్చెర నరుదెంచునట్లు తనచిత్తమునం దలపోయు నేమొ? యె
వ్వరి కిరయంగవచ్చుఁ బరభావము, లింతకు నాకు నూజివీ
డ్డరణిపుద్రవ్య మెక్కుడుగఁ దానది యర్పణ మన్నమాట లో
నరయఁగ నయ్యెడిన్, నృపతులందఱకున్ సమ మయ్యె మత్కవి
త్వరసమధుస్రవంతి తుదిదన్కను దక్కుట నూజవీణ్నృపా
లుర కని తేలె, నీవు కవిలోకము మెచ్చను గాంచు మేటివై

విరచనసేయుచుంటివి వివేక మెలర్పఁగ నవ్యకావ్యముల్,
స్వరసతపట్టునన్ మిగులఁ జాతురి నీయెన లేకపోయె నన్
మఱవకుమయ్య! సద్గుణసమగ్రులు మీపితరు ల్గణించిన
ట్టి రుచిరకీర్తి కద్దమయి తీవి నెలర్చెడి గ్రంథమున్ బరి
స్ఫురణకుఁ దెచ్చినట్టికవిపుంగవుఁడ౯ రచియించె వేంకటా
ధ్వరి మును పాణివిశ్వకులపావనుఁ డిచ్చిరి యప్పరాము లీ
శ్వరులయి యగ్రహారములు పైనది మీప్రపితామహాదు లె
వ్వరికిని జ్ఞప్తియందున ధ్రువంబుగ నుండకపోయె, నేనెటో
యెఱిఁగితి దానిఁ దెచ్చి వెస నిచ్చితి నారయభూపమౌళి క
చ్చిఱుతనృపాలుఁ డంమలకుఁ జెందినమోదముఁ జెప్పఁజాలఁ జె
చ్చెర నది ముద్రితంబుగను జేయఁగఁ జేసెను దానిని స్థలం
కరణరసాగమజ్ఞులు దగన్ దమశిష్యుల కోలిఁ బాఠముల్
దఱచు వచింపుచుండిరి, యుదారుఁడు నారయభూపుఁ డంతఁబో
కరసి తదన్వవాయజుల నాదృతిమైఁ బిలిపించె వారి క
చ్చెరువగు సత్కృతుల్ సలిపి చెందెఁ గృతార్థత; సర్వథా కవీ
శ్వరుల సహాయ మెప్పటికిఁ బ్రాజ్ఞ నృపాలురు కోరుకొంట కీ
ర్తిరమకు వన్నెవెట్టఁగల తెల్వి మఱొక్కటికుండదంచు లో
నెఱిఁగియెనూ! ప్రసిద్ధులగు నెందఱురాజులతోడ నీవు చు
ట్టఱికములందినన్ గవికటాక్షపరంపరతోడ నందు చు
ట్టఱికము బోలఁ జాలిమి ధృఢమ్ముగ నీమన మొప్పితీరు, నీ
సరసత నేనెఱింగియె ప్రసంగ మొనర్చితి నింతవట్టు నీ
కురువగునాయువున్, యశము, యోగ్యత, సంతతి సంపదాఢ్యతా
స్ఫురణము రాజ్యము౯ మిగులఁ బొంపిరివోఁ గరుణించుఁగాక యా
గిరివలిశోభనాద్రి నిజగేహము గాఁ గల మూర్తి వేంకటే
శ్వరుఁ డని వేంకటేశ్వరుఁడు సల్పిన దీవన వేంకటాద్రిభూ
వర! గ్రహియింపుమయ్య జయవైభవమున్ గొనుమయ్య యెయ్యెడన్.

— శ్రీ బొబ్బిలి సంస్థానము —

ఉ. ఒక్కఁడ యిప్పటిం గని మహోదయ మందితి నో నృపాల ! యిం
టికిఁ బనుఁగాపరిన్ వ్వరగఁ నేఁటికి నాఱునాఁడు పుత్త్రకుమా
రుఁడు సుపౌత్రియుత్సవము రానయియున్నది బంధువర్గ మిం
తకు మును పిల్వఁగాఁబడెఁ, బనంపడి కాఁడుగ నందుచేసి యిం
దుకు సవరాకమేది ? కడుఁ దొందరగాఁ జనుచున్న మాట ద
క్కక రసభంగమయ్యెడిని, గావున నిప్పుడె యుద్యమాత్త మీ
నికి పలుసేయు మంచును విసిరిగ పేయుచునుంటి, మిముఁ దీ
పించగలరోజాలేని మఱిరెండవారా మూఁ వారా గండవేని పం
డుక సవరాక మిప్పుని యొదయము సల్లానరింపవేస్తు, ని
ద్రకు మఱి భోజనమ్మునకుఁ దప్పియుఁ దీఱని యుత్సవంపు వే
డుకను మెలంగు మి మ్మెటు రయున్ మొగమాటము పెట్టువాఁడ ? దీ
పిక యసదాఁకఁ దాటక కరింపమ : నిశ్చితమౌ ముహూర్త మో
పిక యొటులిచ్చు : "భూవిభువివేశ్మము నందును మంత్రిగేహ మం
దొరతఱిఁ బెండ్లి" యన్న యటు లున్నది నేఁటిసమస్య, యిట్టులే
సకల మనేహమున్ శుభవశమ్మున నేగెడుఁగాక నీకు, వీ
ని కయిత కేమి పేతొకట నెమ్మదిగా వినవచ్చు, మీకుఁగో
రిక గలదేని సత్కవివరేణ్యు లనేకులు రాఁగలారు, వీఁ
డొక గణపీయుఁడే ? యొకరి కొక్కటిఁ జిత్తము పల్లవించు, న
న్నుపటిలమైనపేర్మి విటు లాగతుఁగా నొనరించినట్టి ప్రీ
తికి నభివందనమ్ము లిడి దీవన లిచ్చితి నేగుచుంటి, వే
డొకట వసింతుఁగాక యిటు నుండుదుఁగాక : త్వదీయుఁడన్ నృపా
లక ! యిఁక నన్ను నీమతిని లాఁతిగఁజూడక స్నేహయుఁగాఁగ నీ
డుకృపకుఁ బాత్రుఁగాఁగఁ గని తొందరమై రచియించినట్టి మా
మక కవితన్ వెసం బఠుప్రమాదములన్ దిగద్రావి యాపయిన్
సుకవులపాలి వేల్పవయి శోభిలఁగోరెద రంగరాట్ప్రభూ ! 209

—• శ్రీ బొబ్బిలిరాజావారి పట్టాభిషేకము •—

శ్లో. శుభమ స్త్వవిఘ్నమస్తు చిరాయురస్తు విజయోఽస్తు
అస్తు ధనధాన్యరాజ్యశ్రేయో విద్యాయశః ప్రజాసిద్ధిః. 710

మ. అలమేల్మంగమదేవి వక్షమునఁ జెన్నారంగ రంగత్కటా
క్షలవస్ఫూర్తి ననేకరాజ్యములు నిచ్చల్ సృష్టిగావింపఁగాఁ
గల శ్రీవేంకటశైలనేత కృపతోఁ గల్యాణముల్ గూర్చి బొ
బ్బిలిరాజేంద్రునకున్ జిరాయు విడుతన్ శ్వేతాద్రిరాణ్మౌళికిన్! 711

క. ఈతఁడు శ్వేతాచలపతి
యాతఁడు నీలాచలపతి యంతియ భేదం
బీతనికి నాతనికిని న
నేతాదృశు లిరువు రిరువురే యెన్నంగన్. 712

ఉ. తాతలనాఁటి చుట్టమని తద్దయు నెమ్మదిఁ బ్రేముడించి నీ
ఖ్యాతిని గోరి వచ్చునటు లాదట నల్పితి వోనృపాల! నీ
వీతఱి వేంకటేశకవి నియ్యెడకుం గడుఁ బిన్నవయ్యుఁ బ్రీ
ప్రీతికి సంతసంపడితిఁ బెంపుగ నీకిడువాఁడ దీవనల్. 713

శా. నీకుం గీరితి హెచ్చుఁగాక, మఱియు న్నీ కాయురారోగ్యసు
శ్రీ కళ్యాణపరంపరల్ పరఁగుతన్, శృంగారభంగుల్ సదా
నీకున్ భోగ్యములై చెలంగుత; మఱిన్ నీనామమే నీప్రజా
నీకమ్మం దొకమంత్రమై వెలయుతఁ శ్రీరామకృష్ణప్రభూ! 714

మ. వెలమల్ రాజులకన్న మిన్నలను నవ్విఖ్యాతికిన్ దావుగా
వెలసెన్ బొబ్బిలి, తాదృశంబగు మహావిఖ్యాతి మీవారు వ
ర్ధిలఁ గాఁజేసిరి, నీవు సిద్ధమగు తద్విఖ్యాతికిన్ వన్నె చి
న్నెలు గల్పించుచు రాజ్య మేలు మనుచున్ దీవింతు భూవల్లభా! 715

మ. ఎలమిన్ దిర్పతివేంకటేశ్వరులచే నెందున్ దెలుంగున్ ధరా
స్థలి రాజుల్ ప్రతివారు చూడఁబడుటన్ దత్తద్యశంబుల్ నభ
స్థలి రిక్కల్ బలె వెల్గు; బొబ్బిలికిఁ దద్భాగ్యంబు లేదన్న య
వ్వలుపున్ నీపరిపాలనంబు దొలఁచెన్ నన్నీవు రప్పించుటన్. 716

సీ. వేంకటగిరినేత వెనుకటి యభిమాన
    మెంచి నీ స్నేహము రక్షించుఁగాక
తిరుపతివేంకటేశ్వరుఁడు నీ బంధుత్వ
    మెంచి నీ స్నేహము రక్షించుఁగాక
పిఠాపురంవలరాయఁ డెంతవప్పున నుండి
    లేని నీ సేమంబు నెంచుఁగాక
వద్దికాపులపెట్టు వరుసఁదై నీపట్లఁ
    గంటికి ఱెప్పయై కాచుఁగాక

గీ. నీదు పట్టాభిషేకవిర్ధిప్రవిస్త
తరమహోత్సవచరిత మున్నగుకీర్తి
కాకరంబయి మిన్నెద నలరుఁగాక
వెలుఁగ నేల నేలు బొబ్బిలినృపాల! 717

మ. కలవాఁడీ బుధుడెంచుసంపదల నెన్నాళ్లమ్ము శోభిల్లు చు
న్నాలవానిన్ హసియించుకీర్తిగరిమన్ దిక్కోలు నావించి, పె
త్కాలవానిన్ గనినంత నాదర మెవన్ గన్పింపఁ బ్రజల్ మెచ్చ బొ
బ్బిలిరాజ్యం బఖలేక యేలుకొనుమీ! శ్వేతాచలశ్రీపతీ! 718

మ. ప్రాయ మయ్యెన్ గలగల్గినన్ నృపులకై, వార్ధక్యపుంగన్నె దా
పయి కన్పున్నలు పేయఁగాఁ బొడఁగె వేదాంతార్థముల్ దక్కి నే
పయిఁ జిత్తమ్మువ కింపు నింప నిపు డోపృథ్వీమహేశాన! లే
వయసున్ రాచకొమాళు నెల్లు కఱఁగింప న్నేర్తువిగా దైతనే. 719

ఉ. కాఁగలవాఁడు శాస్త్రమునఁ గావ్యకళాకలనమ్మునన్ మహా
భాగులు మెచ్చికోఁదగిన పాండితి వాల్చెడివాఁడు యోగ్యతా
భీగరిమమ్ముగల్గిన సుధీరుఁడు నాపినతమ్మునల్లుఁడి
చ్చాగతి నీకు నీదని వెసం గొని తోడ్కొనివచ్చితిగా నృపా! 720

శా. శ్రీ రోయిందు కృపాకరుండు సకల శ్రేయోవిధానంబు ది
వ్యాలంకారుఁడు భక్తరక్షణకళావ్యాపారపారీణుఁ డు

ద్వేలపాత్రిభవుఁ డర్జునాశ్రితుఁడు సద్వేదాంతవేద్యుండు గో
పాలస్వామి త్వదిష్టదైవము కృపన్ బాలించు నిన్ భూవరా! 721

—• 'పోలో' ఆటసందర్భమునఁ జెప్పినవి •—

చ. అరదము నెక్కి మున్ను నిటలాక్షుఁడు గెల్చెఁ బురత్రయంబు దే
వర తురగమ్ము నెక్కియు సవారొనరించుచు నాడు కందుక
స్ఫురదురుఖేలనమ్మునఁ గవుల్ వినుతింపఁ బురత్రయంబు గె
ల్చిరహి యశమ్ము గొంటిరని చెప్పఁగ వింటిని రంగరాట్ప్రభూ! 722

మ. హయరాజంబుల నెక్కి బొబ్బిలిపురాధ్యక్షుండు సోదర్యు లెం
తయు శ్రీ వేంకటరామరావు మొదలౌ ధన్యాత్ము లన్యోన్యమున్
జయకాంక్షన్ వెస బంతికై పెనఁగు నాచందంబు పార్థుండు త
ద్దయు శంభుండును ఘోణికై పెనఁగు చందం బూహకున్ దెచ్చెడిన్.

—• శ్రీ చెలికాని జగన్నాథరావుగా రిడిన కానుకనుగూర్చి •—

మ. ఇల మున్నార్యు రుచక్రవర్తులును దా మీలాటి సత్కీర్తి యి
మ్ముల నార్జించిరి నీకు నిట్టియశమే మున్మున్న రాఁగోరి శ్రీ
చెలికాఁడైన జగన్నియంత యిటు నాచేఁ గానుకెట్టించె ని
క్కలధౌతంపు 'మతాబు' లాటఁటిని రంగారాయ! గైకోఁగదే. 724

—• నూజివీడు. శ్రీ సింహాద్ర్యప్పారావుగారు •—

శా. ఏసున్ మీజనకుండుఁగూడ సుదినం బేలాటిదో! యేనృపా
స్థానం బేఁ గని యున్నియేం డ్లిటకుఁ 'చూ, చా' తప్పకే వచ్చి స
న్మానింపంబడుచుంటి, నిందులకు విఘ్నం బెందుఁ గన్పట్టఁబో
దానందం బిది నీకుఁ దోడగుత సింహాద్ర్యప్ప రాడ్భూవిభూ! 725

చ. జనకుని మంచివాఁడని ప్రశంసకుఁ దెచ్చుట పాడిగాదు నం
దనునకు, నిక్కమే, మిగుల దక్షుని దాతృశిరోమణిన్ గలా
ఖని ననుఁగుం బితన్ గడవఁగా వశ మెవ్వరికౌను? నీకుఁ గ
ల్గిన దిటువంటిభాగ్య మనళీకము సుమ్మిది యప్పరాడ్విభూ! 726

— నరసాపురము పొన్నపల్లె రాఘవసోమయాజిగారు —

సీ. నరసాపురము పుట్టిన సమయ మ్మెట్టిదో
యెఱిఁగినవార లిందెందు లేరు
కాని యీపురి పుట్టుకంబొందినట్టి యి
న్నాళ్ళలో నిట్టి ధన్యమగుకాల
మింతకుమున్ను లే, దేమందురేని యిం
తకుమున్ను కృతిగొన్న ధన్యమూర్తి
యెల్లమిల్లికులేంద్రుఁ డిచ్చోటనేకదా:
జనియించినాఁడు సజ్జనహితుండు

తే. గీ. మరల శాకుంతలము నేఁడు మనసమక్ష
మందుఁ గృతికై కొనుచునున్న మహితబుద్ధి
సుగుణి శ్రీ వీరరాఘవసోమయాజి
కూడ మనయూహకు బలమ్ముఁ గూడఁజేయు. 727

చ. కడుఁగడుఁ జిన్నవాఁ డితఁ డఖండతరమ్మగు జవ్వనమ్మునం
దడుగిడునాళ్ళలోఁ జపలమైన కుతూహలముల్ గురించి పే
ర్వడఁదగునట్టి సత్కృతికిఁ బాల్వడుటన్నఁ బురాకృతంపు దం
దడి సుకృతంబుగాక మఱిఁ దక్కినరీతి లభింపనేర్చునే? 728

చ. ధనము గడింపవచ్చు గడు దాతయునై పొగ డందవచ్చుఁ గీ
ర్తిని లభియింపవచ్చును గృతింగొనుటన్న వశంబుగాదు ప్రా
గ్జనికృతభాగధేయమునఁ గాక మఱొక్కట, నెంతధన్యుఁడీ
యనఘుఁడు? సోమయాజి మనకందఱకున్నతిపాత్రుఁ డెమ్మెయిన్.

ఉ. వైదికులైన సత్కవులు వారక లౌకికులైనవారికిన్
గాదిలికై తకూఁతులఁ దగం గయిసేసి యొసంగినారు నేఁ
డాదృతి వైదిక ప్రభున కర్పణఁజేసె నియోగిసత్కవి
శ్రీదయితుండు కూఁతు నిది చెప్పఁగ నొప్పదె క్రొత్తవింతగన్: 730

ఉ. కాసలనాటివారు కృతికర్తలు భర్తలుగూడ నైరి నేఁ
డీ సుకృతిక్షా గ్రహించి యితఁ డెంతయు నొప్పుటఁజేసి వీరి క

గ్రేసరుఁడైన శిష్టకులకేసరి సత్కవి కృష్ణమూర్తి తా
నీసమయమ్మునం దివటనే చెలువారిన నెంతమెచ్చునో! 731

—• వీరవరము, మల్లెపూడి పళ్ళంరాజుగారు •—

సీ. మల్లెపూడికులుండు పళ్ళమరాజు తా
నింతకన్నను వృద్ధి నెసఁగుఁగాక
శతనికనుయాయి యేతావృశగుణుండు
నరసన్నయును వృద్ధిఁ బరఁగుఁగాక
యొకఁడుజిల్లానేత, యొకఁడుతాలూకాకు
నేత యిర్వురుఁగూడ నిపుణమతులు
ఇట్టియోగ్యులు మన కేలికలగుటకు
మనమొనర్చిన పుణ్యమహిమఫలము

తే. గీ. గాన వీరికి వీరవరానఁ బొల్చు
శివుఁడు గేశవుఁడును సదాశివము లొసఁగి
యేలుచుందురుగా కని యేకమతిని
గోరికొను టొప్పు సభ్యులు ధీరమతులు. 732

తే. గీ. భగవదంశంబు లేకున్న జగమునందు
నెవ్వనికి నధికారంబు నివ్వటిలదు
గాన నధికారియన దైవమే యటంచు
హిందువు లనాదిగాఁ బ్రేమనొందుచుంద్రు. 733

తే. గీ. ఎందు నధికారి చక్కగా నెసఁగెనేని
యాతఁడధికారియే యగు నట్లుగాక
యన్యథాగా మెలంగిన నపుడుఁగూడ
నాతఁ డధికారియే యగునండ్రు బుధులు. 734

తే. గీ. ఎన్నిపొత్తమ్ములను మన మెలమిఁ జదివి
చూచినఁ బరోపకృతికన్న సుకృత మొండు
లే దిఁకఁ బరాపకృతికన్న లేదు పాప
మది యెఱుఁగువారి కుభయతస్రి నబ్బు సుఖము. 735

మ. వినుమీ, పళ్ళమరాజ! పూర్వసుకృతావేశమ్మున న్నీకు వ
చ్చెనుజూ మ్మిట్టిమహాధికార, మిది యుర్వీరాజ్యమున్ ఏలుచు దీ
నిని నీ వొప్పగురీతి వాడికొని యెంతేఁ గీర్తి నార్జించి వీ
కును నీపూర్వులకున్ యశం బమితమున్ గూర్పంబ్రియత్నింపుమా!

—• లక్ష్మీనర్సాపురము, శ్రీ రావు రామాయమ్మ జమీందారిణిగారు •—

ఉ. తల్లిరో! యాలకింపు విశదమ్ముగ వెంకనపల్కు, శారదా
'బి'ల్లాకఁ డేగుదెంచినది విప్రులనెల్లను మేలుకొల్ప నే
పిల్లకు నేని 'యేప్రియలు' పేర్విను పూర్వమె పెండ్లిసేఁత సం
ధిల్లెను; మద్ద్వితీయసుత ధీకలితున్ బదియేండ్లవానిఁ దా
మల్లునిఁగాఁగఁ బూర్వ మొక రర్థి వరించిరి కన్నె కేఁడు లే
డుల్లసిలున్, వివాహ మిపు డొయ్య నొనర్పక మీఁదఁ జేయుచో
నల్లరి రాజకీయముగ నబ్బెడినన్న భయాన నేఁడె వా
రెల్లవిధాలఁ బెండ్లియని యెక్కుడుతొందర నిచ్చుచున్నవా,
రల్లదె, మార్గశీర్ష మిఁక నాఁగినచో సుముహూర్త మబ్బుటల్
కల్ల, కడుంగడుం ద్వరగ గాళ్ళనుద్రొక్కఁగ పెండ్లిచేయుచే
చెల్లెడినంచు నెంచి యటు నేఁతకుఁ దావకదర్శనంబు నా
యుల్లమునన్ స్ఫురింప నిట కొయ్యన వచ్చితినమ్మ! నేనెటన్
గల్ల వచింపఁ, జిక్కుదవఁగా నది కాళిక తీర్చుచుండె సం
పల్లత లల్లికొన్నపుడు భారము నీవు వహించుచుంటి వి
ట్లల్లినపద్దె మొందు గల దయ్యది యచ్చగుచున్న పొత్తమం
దుల్లసిలున్, గనుంగొనెద వొక్కపదేనుదినాలలోనఁ నే
డిల్లలితంపుశోభనము నేర్పడ విన్నపమాచరింపఁగా
మల్లడిసేయుకోరికలు మాటికి మాటికి సందడింప నే
"వల్లె" యటంచు వచ్చితిని భావిశుభంబు సమస్తముఁ భవ
త్సల్లలితాదృతిస్థమని సారెకు విన్నప మాచరింతు, నా
వల్ల గవిత్వమల్లు నలవై ఖరి చొప్పడు దీనికల్మి నేఁ

జిల్లరదాతలజా గనఁగఁ జెల్లదుదారుల మిమ్మువంటి శ్రీ
చెల్లెలివావివారలనె చెల్లు గనుంగొను టంచు నెంచితిన్. 737

చ. అనఘుఁడు లచ్చరాపు భవదాదృతి నాకు నయాచితమ్ముగా
బనుపడఁ జేసె దానిని శుభంబు లొనర్చెడిపట్ల వాడుకో
మనముననెంచి దాఁచికొని మన్నుచునుంటిని. బెద్దకుఱ్ఱకున్
మొనమొన నైన పెండిలికి మూలము నీవిడు ద్రవ్యమే, పెసం
బని గలిగించె నియ్యెడలఁ బండితవంచకమైన 'బిల్లు' త
ర్జన మొనరించు హేతువునఁ జయ్యన రెండవ కుఱ్ఱపెండ్లి; యి
ష్టొనరకయున్న నిట్టిభయ మొప్పునె ? యింతటి వేగిరమ్ము భూ
జనులకు; మూర్తమబ్బినను జక్కని దబ్బకయున్న మౌఢ్యముల్
బనఁపడినజా గణింపరు వివాహములన్ జరిగించుచున్నవా
రనయము రాజశాసన మహాంకృతిఁ బైఁబడు నన్నభీతి; నీ
యనుచితమైన 'బి'ల్లొకటి యజ్ఞులపాండితికల్మి పూఁడి శా
స్త్రనియతికిన్ నిరాదృతి నెసంగఁగఁ జేసెడి నింకపేఁచ శో
భనములు లోకమందుఁ బదివత్సరముల్ తఱి చుండ, ఏడు వ
చ్చిన ద్విజకన్య లందఱకుఁ జేయుదు రిప్పుడు పెండ్లి; 'బిల్లు' పం
బినపిదపన్ వివాహ మది పిల్లల కెట్లును జేయరానిద
య్యె. నెచటఁ దారసించెదరు హెచ్చువయ స్సలరారుకన్నె లో
జనని ! యి దిప్పుడైన యెడ సప్తశరత్తులపైనిగాని నా
యొనరుచు పెండ్లిగన్పడద, యింతొకకుఱ్ఱఁడు రెండుమాసముల్
చనినవయస్సువాఁ డెసఁగు, శాస్త్రవిధిన్ మఱివానివద్గు తా
నెనిమిదియేండ్లలోఁగద యేర్పడు నట్టి ప్రసక్తి ! కూఁతుల
న్నను నొక యిర్వు రం దొకతె నాల్గిట, వేఱొకకన్నె యాఱిటం
దనరెడి, వీరి పెండిలులదందడి సందడిగాని నేఁటిచి
న్నినుపు వద్దుగాని యిఁక నేనొనరించుట యెన్ని దేండ్లకే
యని తమచిత్తమందు స్ఫుటమయ్యెడి నిందు లిఖింపనేల ? యం
దనుక ధనార్థినై మిముఁ బదంపడి కోరఁగఁబోను 'బ్యాంకి' లో

నినిచినపోల్కి మీకడనె నిల్వయొనర్పఁగలాఁడ, మొన్నఁగు
జ్జనికి వివాహమైనతఱి దర్శివ్యము తామిడినప్పు డింకఁద
క్కినయది 'దాఁచికొంటి' నని కేవలమున్ జనవుంటఁజేసి నే
మనవి లిఖించియుంటి నది మానసమందున మీకు జ్ఞప్తియుం
డును నెల వీఁగదమ్మరొ ! కడుఁ ద్వరలో నలనూజివీటి తే
నిని దరిసించి రావలయు. నేఁటికిఁ బెండిలి మాసమాత్రపున్
దినములలోన నున్నయది తేఁకువమై జతనంబుచేసికోఁ
గను దఱియయ్యె నాజ్ఞ యొసఁగన్ మిము వేఁడెద. నాయొనర్చు ని
మ్మనవిని నెమ్మది న్నిలిపి మన్నన పిమ్మటఁ జేయవచ్చు న
ప్పని "యిపుడేయొనర్పుఁ" డని ప్రార్థనసేయను. ముందు మీదు ద
ర్శనమొనరించినాఁడ నిఁక సర్వము భదర్శిమె మాకు. రావుస
ద్ఘనకులదీపవల్లిక ! యుదారయశఃఖని ! రామయాంబికా ! 738

శా. ఎంతోమంది నృపాలకుల్ గలరు తల్లీ ! నన్నుఁ బ్రేమించు శ్రీ
మంతుల్ వారలు దూరవర్తులగుటన్, మద్దేహమో వృద్ధతా
క్రాంతంబౌటను జూడనేగుట కశక్తంబై, సమస్తంబు నీ
వంతై యొప్పెఁ "గుమారుపెండ్లి" యనుచున్, వాక్రుత్తు రామాంబికా !

శా. మీమీ యాశ్రియకారణమ్మున మమున్ మిన్నంటు 'శ్రీమంతు' లం
చామోదింతురు తక్కపండితులు; కార్యం బప్పు డాచేవ యీ
మేమున్ జూపక తప్ప దట్లగుటచే మి మ్మిట్టులర్థించుటల్
సామాన్యంబుగఁ జేసికోఁదగిన యైశ్వర్యంబు మాకుండియున్. 740

చ. చనుటకు శక్తిచాలమి వెసన్ గరపత్రిము లంపినంతనే
ధనమిడు తేఁడులుం గల రుదారులు కొందఱు నాకు; వారిలో
ఘనుఁ డలవాసిరెడ్డి కులకాంతుఁడు శ్రీశశిమౌళియొక్కఁ, డై
నను నటువ్రాసిపుచ్చుటకు నామదిసిగ్గిలు రామయాంబికా ! 741

ఉ. దగ్గఱనున్న నీవిడెడి దర్శివ్యమె వన్ గృతకృత్యుఁజేయ నే
సిగ్గును వీడి దూరగులచెంతికిఁ బత్రిము లంపి దైన్యపున్

"ప్రముగ్గులువెట్టనేల" యని మూకతఁ గైకొనినాఁడ వ్యర్థపుం
బగ్గెలుగావటం చెఱుఁగుప్రాజ్ఞవు నీ వగుటన్ లిఖించితిన్. 742

విశాఖపట్టణము.

—• శ్రీ డాకురుపండా వేంకటరమణమూర్తిగారి యింట వివాహము •—

మ. ధనధాన్యంబుల నాయురున్నతుల విద్వద్భక్తి సంపత్తులన్
ఘనవిద్యావిభవమ్ములన్ సుగుణసంస్కారమ్ములన్ బెద్దలం
గనినంతన్ వినయంబు, వీనినిడి లోకమ్ముల్ గటాక్షించి యీ
మనలక్ష్మిన్ మనశంకరున్ మనుతు రంబాదేవియున్ భర్తయున్. 743

మ. విను మో పెండ్లికుమార! పెండ్లికొడుకు కుర్వీజంబగున్ బెండ్లికూఁ
తునకున్ జెల్లు లతాసదృక్షత, తదుద్యోగమ్ము మీయిద్వరుం
గని బంధుప్రజ మెల్ల మెచ్చికొన నంగం బంగియుంగా మెలం
గునటుల్ శంకరుఁ డర్ధనారికుఁ డొసంగుంగావుతన్ శ్రేయముల్. 744

మ. పురుషార్థమ్ములు నాలు గందొకటివోఁ బుం సేవ్యముల్ మూఁడె యీ
ధరఁ గన్పట్టెడిఁ గామ మర్థమును సద్ధర్మముఁ నీవీ తలో
దరి నీమూఁట నొకింత యేమఱక సంతానప్రభాశోభివై
వఱలన్ వేంకట సత్కవీశ్వరవచోవైదగ్ధి తోడయ్యెడున్. 745

మ. మఱవం బోకుము తండ్రి! యాశ్రమములన్ మాన్యంబు దాంపత్యస
ర్వ్వరసోదంచితమై నుతింపఁబడుఁగార్హస్థ్యంబు, యిఁదున్ దలో
దరియే నౌక తరించు నేర్పరికి; విద్వత్సత్కవుల్ మెచ్చుకోఁ
గర మిబ్బాలికతో మెలంగి యశమున్ గైకొమ్ము సంతానమున్. 746

మ. ధనధాన్యాదిసమస్తభాగ్యములు తద్దన్ నీకు మున్ మున్న యి
చ్చెను శ్రీశంకరుఁ, డేదినూతనముగాఁ జేర్పన్ బ్రయత్నంబు నే
నొనరింతున్? మును నీయెడంగల మహాయోగంబె నీవంశమం
దనయమ్ముం బెనుపొందుఁగాక యని నే నాశీస్సు నీకిచ్చెదన్. 747

—• నరసింహదేవర నరసింహముగారు •—

మ. నరసింహుం డితఁ డాత్మనామముననే సర్వాంధ్రగేహాఖ్య పొం
పిరివో నొప్పెడివాఁడు బంధుగుఁడు పేర్వెంచుంబయే కాని నే

నరయన్‌లే దితనిన్ గవీంద్రనుతిఁ జెల్వారన్ బ్రవర్తించు "బా
కురుపండా" యొకమూలమై యితని నాకుం జూపె నిన్నాళ్ళకున్. 748

—• నూజివీడు, శ్రీరాజా రామచంద్రాప్పారావుగారు •—

శా. నీ కాశీర్వచనంబు నారనృపకంఠంబెట్లు మేటిపాండిత్యమున్
జేకొన్నాఁడవు తండ్రికంటెఁ గొమరుల్ చేవన్ బ్రకాశించుటే
లోకుల్ గోరెడి భాగ్య మట్టిసిరి నాలోకింపకే దాతఁ డా
హా! కాలమ్మటుచేసె నారనృపపుత్రా! రామచంద్రాధిపా! 749

శా. నీపేరన్ బ్రథ గన్నతాత ఘనపాండిత్యమ్ము, నీతండ్రి వి
ద్యాపారమ్యము రెండుఁగాక కవితాతన్వంగి నీతోడ స
ల్లాపించం దొడఁగెన్ రహస్యముగ నేలా నీకు నాశీస్సు, లిం
కాపూర్ణాయువుఁ గొమ్ము నారనృపపుత్రా! రామచంద్రాధిపా! 750

శా. నీ దాక్షిణ్యము నీ వినీతి గతియు న్నీదౌ వనౌద్ధత్యమున్
నీదౌ శీలము మీపితామహియె వర్ణింపంగ నేవింటి, ధీ
రోదాత్తుండవు నీకు నెక్కుడుగ నాయుర్దాయ మర్పించుఁగా
కాదైవం బయనించి నారనృపపుత్రా! రామచంద్రాధిపా! 751

శా. తాతన్ దండ్రియుఁ బిన్నతండ్రులును విద్వాంసుల్, కులం బిట్టి వి
స్ఫీతోదాత్తమనీష నొప్పుటఁగదా! ప్రేమించె నిన్ గైత, నీ
వీ తన్వీమణి నెట్లు చూడవలె నట్లే చూచి పాలించుకొ
మ్మీ! తాత్పర్యమెలర్ప నారనృపపట్టీ! రామచంద్రాధిపా! 752

మ. మతిమంతున్ గులవంతు రూపగుణకర్మ బ్రహ్మచర్యాశ్రియ
వ్రతసంపన్ను నినున్ వరించెఁ గవితావామాక్షి, నీ వీమెతో
శతసంవత్సరమున్ యథేచ్ఛముగ సంసారమ్ము గావించి సం
తతియున్ గాంచి సుఖింపు నారనృపపుత్రా! రామచంద్రాధిపా! 753

ఉ. బాలుఁడ వీవు నీకవిత బాలికగాదు తదద్భుతంపువా
చాలత, ప్రౌఢతాగరిమఁ జూపెడి, నంతియకాదు పాజ్ఞులన్

ఱాలవిధాల నాత్మసరసత్వపు టుయ్యేలనుంచి యూఁపఁగాఁ
జాలెడి, సర్వగౌరవపుసంపద నింపులు నింపి ప్రోడలన్
మాలిమిఁ జేసి వశ్యులుగ మాటికి లోఁగొనెడిన్, మఱిం దదు
ద్వేలవుఁజాతురీగరిమ వీనులవిందుగ గ్రంథకర్తస
చ్ఛీలమునెల్ల వ్యంగ్యగతిచే విశదీకరణం బొనర్చెడిన్
శ్రీలలనాకటాక్షమునఁ జిన్నతనంబుననుండి యెల్లరున్
లాలనసేయ భోగము లనంతముగాఁ గొనుచున్ బ్రపంచపున్
గోల నొకింతకే నెఱుఁగుగోష్ఠికిఁ బోవని భూసతీమణీ
పాలకబాలు డెక్కడ! ప్రపంచము నందలి యెల్లసంగతుల్
చాలఁగఁ జూచి చేయఁదగు సత్కవితారచనల్ మఱెక్కడ! దే
ట్లోలిని నీకు నీకవిత యుప్పతిలెన్! గడునక్కజం బహో!
పూలకు సౌరభంబువలెఁ బుట్టెఁ గవిత్వపుధార నీకు, రా
డ్పాలక! రామచంద్రనరపాలక! నారనరేంద్రపుత్త్ర! స
చ్ఛీలుఁడు నీదుతండ్రి కడుఁజిన్నతనమ్మున స్వర్గ మేగియున్
గ్రాలె సమస్తవిద్యల నఖండతరంబగుప్రజ్ఞఁగాంచి ధీ
శాలి యతండు నీకవితచందముఁ జూచిన నెంతమోదపుం
బాలగునోకదయ్య! భగవంతుఁ డటుల్ ఘటియింపఁడయ్యె; ని
క్కాలమునన్ గవిత్వమనఁగాఁ బెడత్రోవలు ద్రొక్కుచున్న గ
య్యాళికిఁ దుల్యమై చెడుట యారయుచుంటిమి, వారిత్రోవలన్
గాలిడఁబోకుమయ్య! యదిగాలికి దూళికిఁ బోవుఁ, జక్కనౌ
జాలునఁ బూర్వపద్ధతికి జంకనిఫక్కిని వ్రాయుమయ్య ప
ద్యాలను, వానిఁగాంచి విబుధవ్రజ మాదర మూను, సద్యశ
శ్శాలివి దాన నీవగుదు, సత్కవిసమ్మతికన్న జన్మముం
దాలుచువారి కొండు సుఖదంబగువస్తువు లేదు, సద్యశం
బాలయమున్ సుఖం బొసఁగు నావలఁగూడ సుఖమ్మనిచ్చు భూ
పాలకభావమున్ సుకవిభావము రెండును దూఁచిచూచినన్
దూలము వోలెఁ గైత కొగిఁ దూలఁజుమీ నరపాలభావ. మే

కాలము నందుఁగూడఁ గవికన్నుఁ గృతార్థులు గల్గబోరు, భూ
పాలురు వారియావృతికిఁ బాత్రులు గాఁగలరేనిఁ గీర్తి కా
వాలములౌదు. రందులకుఁ బాసిన నూరునుబేరు లేనివా
రై లయ మంది పోయెద, రహర్నిశ మీవిట బుద్ధినిల్పి యా
శూలిసతీకటాక్షమున శుద్ధయశమ్ము గణింపు మిద్దియే
చాలును రాజ్యమేమిటికి ? జన్మము దీనఁ గృతార్థ మయ్యెడిన్. 754

—• నూజివీడు, శ్రీశోభనాద్ర్యప్పారావుగారు •—

చ. పరిచిత తేలప్రోలినరపాలక ! శోభనశైలవిస్ఫుర
ద్ధరివరనామధేయ ! సుగుణాకర ! శ్రీకర ! యప్పరాయ ! ని
న్నెఱుఁగుదు నన్ను నీ వెఱుఁగు దెన్నిశరత్తులనుండియో, మహ
త్తరమగు నీ యుదారతయుఁ దద్దయు నే వినుచుంటి నెప్పుడో
పొరిఁబొరి నీదుదర్శనము పొందుటయుంగల దీవు రామమం
దిరమును గూర్చి చేసిన వితీర్ణిని గూరిచికాని చాలను
స్థిరమగు "నాసుపత్రి" కయి చేసిన మేటివితీర్ణిగూర్చికా
ని రచనకున్ గడంగిన ననేకకృతుల్ ప్రభవిల్లు, నిట్టి ని
న్నెఱువదియేండ్ల యీవయసునందొక కోరికఁ గోరుచుంటిఁ, జు
ట్టఱికము నీకు నాకుఁ బ్రికటమ్ముగ నేర్పడు కారణమ్మునన్
"సరి ! సరి ! నీవు విప్రకులజాతుఁడ వే నరపాలవంశ్యుఁడన్
గరమును నీకు నాకు నెటుగాఁదగుఁ జుట్టఱికం" బటన్న వా
విరి వినుమయ్య ! నీకు నల బెబ్బులితేఁ డగుఁగాదెయప్పుఁ డా
నరపతి నాకు నల్లుఁడని నమ్ము "మసత్య" మటందువేని ద
గ్గఱఁ గలదయ్య ! చూపెద "రికార్డు" గనుంగొను, మాన్యసింహాఁ చా
దరమున రాజ్యభారమును దాల్చెడి యుత్సవ మప్డు నన్ను మే
దురమగు ప్రీతిఁ బిల్చి కడుఁ దోరపు గౌరవ మాచరించి త
చ్చరితము గ్రంథరూపముగ సల్పుట కాజ్ఞయొసంగె, దానినే
విరచన సేయుచుంటిఁ గడువేగమె తత్కృతి యన్నరేంద్రు శ్రీ
కరకరపంకజమ్మునెడఁ గ్రాలుట చూడఁగలాఁడ, విట్టి యా

వెరవున నీవు చుట్టమవు విస్మృకృతిన్ గ్రహియించియున్ సుతా
కరము గ్రహించియుఞ్ జగతిఁ గాఁదగు నల్లుఁ డటంచ్రు పెద్ద, లీ
వరుస సమర్థనీయమగు బాంధవ మీ మన కౌనుగాక యి
ట్లిఱువదిదాఁక మాని యిపు డాదటఁ గోరఁగనేల యన్న నో
నరవర ! 'బిల్లు' కారణమునన్ బదియేను దినాలలోన నా
చిఱుతకుఁ బెండ్లిసేయుపని చేకుఱె, నీశుభకార్యమున్ మహా
త్తరముగఁ జేసికోఁదలఁచి తావకదర్శన మాచరించి నే
నతిముఁటిఁ గోరఁగావలసె, నంతియకాని వృథాగ నేదియో
"పరిచితు" లన్నహేతువునఁ బ్రార్థన సేసెడిపాటిగాదు, నా
సరణిని రామచంద్రనృపసత్తముఁ డాయనకన్న మిన్న శ్రీ
కరుఁ డల నారభూపతియుఁ, గామితదాత తదీయసోదరుం
డురుగుణశాలి సింహగిరి నుండెడి దేవునిపేర నేలు భూ
వరుఁడును రాజగోపనరపాలుఁడుఁ గూడ నెఱుంగుటన్ సవి
స్తరముగ మీకడన్ మనవి సల్పక యింతటితో ముగింతు, నీ
సురుచిర సేవలన్ దనియు శోభనశైలనివాసి నీకు మేల్
సిరియును మేటిసంపదయు శ్రీయము నాయువుఁగూర్చి సద్యశో
భరము నొసంగి ప్రోచుత మపారకృపారసభావ మేర్పడఞ్. 755

—• నూజివీడు, శ్రీ అశ్వారావుపేటదొరగారు •—

చ. తలచుగ పీదుసద్గుణవితానము నే వినుచుంటిఁ గావి ని
న్నరయఁగలే దొకప్పుడును, నాదరమొప్పఁగ మీపురంబువా
రణిముఁటి "వార్షికోత్సవ" మటంచును "దానికి వచ్చి మేము సా
దరముగఁజేయు గౌరవము తత్పరతన్ గొనుఁ" డంచు సారెకుఞ్
గర మనురాగ ముప్పతిలఁగా లిఖియించిరిగాని మన్నెపుం
బరిసరమాటచేఁ జొరవపాఱమి మీపురి కేగలేదు, వాక్
సరసతగల్గువారి నెసకమ్మునఁ జూడకయుంట సత్కవీ
శ్వరులకుఁ గాదు ధర్మమని స్వాంతమునందుఁ దలంచు నంతఁ గొం
దఱు "భవదీయదర్శనము తప్పకచేయుట యుక్త" మంచుఁ జె

ప్పిరి, యిపు డాత్మజాతునకుఁ బెండిలిసేయు బ్రసక్తికల్మి ని
ప్పురమున కేగుదెంచితి నపూర్వము నీదగుదర్శనంబు న
క్కఱమెయిఁ జేయుచుంటిఁ ద్వరగాఁ జనఁగావలె వేఱొకప్డు నీ
దరి నెన మాచరించి మ దుదారకవిత్వము కొంత విన్చి నీ
కురుముదమున్ ఘటించుతలఁ పున్నది, చూచుట క్రొత్తగాని మున్
పరిచితుఁడైన శ్రీవరదపార్థివు నల్లుఁడ వీవు నాయెడన్
గర మనురాగి యానృపతికాంతుఁడు శ్రీకర ! కందిమళ్ళ స
ద్వరకులదీప ! నీకు భగవంతుఁడు సర్వవిధాలఁ దోడుగా
వఱలి భవద్గుణమ్ములకు వన్నియ వెట్టెడుఁగాక నిచ్చలున్. 756

—• నూజివీడు, శ్రీ వరదరాజాప్పారావుగారి జనానా
శ్రీ చెల్లాయమ్మారావుగారు •—

ఉ. ఈ విషయమ్ము సుంత మనయేలిక శ్రీయుత చెల్లమాంబికా
దేవికి విన్నవింపుఁ డల దేవియు నన్ను నెఱింగియుంట సం
భావిత; మెట్లనన్, సుగుణ భవ్యుఁడు శ్రీ వరదాప్పరావు తా
నావలనన్ బ్రియమ్ము మదినాటిన జేఁడులలో నొకండు, నే
నావగ రామచంద్రనృపు నగ్రమునం దవధానినై పుణిన్
జేవలిర్పఁ జూపునెడఁ జేతమునం గడుమెచ్చు ప్రోడ, య
ట్లీవగ భర్త నెమ్మదికి నెక్కిన న న్నలయమ్మ కొంచెమే
నీ వినకుండ, దింకొకటి, కృష్ణుని రాధను గూర్చి కబ్బమున్
భూవినుతమ్ముగా సలిపి మొన్న కృతిన్ దమ కిచ్చినట్టి భూ
దేవసుతుండు నాకడనె దివ్యులబాస పఠించె, నెట్టులే
నీ వినియుండవచ్చు నను నిర్మలమానస దేవిగారు, త
ద్భావము "ధర్మ కార్యములఁ దద్దయు సక్త" మటంచుఁ బూర్తిగా
నీవల నెల్లరుం బలుక నే విని సంతసమందుచుంటి, యా
త్రావిధి నెల్లదేవతల దర్శనముం బొనరించి జన్మమున్
బావన మాచరించె నల పార్థివలక్ష్మి నుతింపఁజెల్లు, నా

భావము మత్కుమారుని వివాహనిమిత్తము నాదురాకయున్
భావుకభావ యాపె చెపి వైవుఁడు పిమ్మటి కార్య మెట్టుగాఁ
గావలె నట్టులే యగును, గార్యముపట్టునఁ జింతవేను; గీ
తావిదుఁడైన కృష్ణుఁ డెటు తా నుడివెన్ వినలేదె ? "కృత్యమున్
నీవొనరింపు మాపయిని నీ కధికారము లే" దనండె ! స
ద్భావిభురాణి యాపె, కవిపుంగవుఁ డీతఁడు కోరవచ్చు నా
దేవియు నీయవచ్చు; గణుతింప నొకప్పుడు యాచ్న వ్యర్థమై
పోవుటయున్ ఘటించు నటువోయినయప్పుడుఁ గూడ నిట్టిచా
నేవిధమైన లాఘవము నించుకయున్ గనుపట్ట దంచు స
ద్ధీవరులంద్రు, గాన నిటు దేవికి విన్నప మాచరించితిన్
బోవలయున్ గదుంద్వరగ మూర్తము దాపగుచున్నదయ్య ! యో
ధీవర ! కందిమళ్ళకులదివ్యమణీ ! రమణీయధోరణీ ! 757

—• లక్ష్మీనర్సాపురము. శ్రీ రావురామాయమ్మ జమీందారిణీగారు •—

చ. "ఎనిమిదియేండ్లదాఁక మిము నిమ్మని వేఁడ ధనంబు, 'బ్యాంకి' లో
నునిచినపోల్కి మీకడనె నిల్వ యొనర్పఁ గలాఁడఁ బుత్రికా
జనులకుఁ బెండ్లిగాని తనుజన్మని యయ్యుపనీతిగాని నే
నెనిమిదియేండ్లలోపున నెటేనియుఁ జేయమి నిక్కువం" బటం
చును లిఖియించి యుంటి నది సూనృతబుద్ధి లిఖించినట్టి ద
య్యును భగవంతుపై దమునవో మఱియేమియొ ! పుత్రికాద్వయం
బున కిపుడే వివాహములు ముఖ్యముగా నొనరింపఁ దప్పవ
య్యెను, శుభకాలముల్ దఱియుటే యిట ముఖ్య నిమిత్త మౌటఁ ద
క్కిన యల బాహ్యహేతువు లకించనతాగతికల్మి వాకొనన్
మనమున నెంచ నో జనని ! మానవుఁ డెవ్వఁడు గడ్డిపోఁచ? యే
పనికిని దైవయత్నమె స్వభావసమర్థము "నేనొనర్చువాఁ
డను మఱి నే సమర్థుఁడ నిటం గడు, నాదగు తెల్వికల్మి ని
ప్పని నెఱవేతు" నంచు నిటు వాకొనువారలు వెఱ్ఱివాండ్రు, తా

నసఁగ నిమిత్తమాత్రి మెదియైనను దైవముచైది బల్మిక
ల్మిని నెఱవేఱు. నీనుడికి మించినమాట మఱొండులేదు. శా
స్త్రనియమముల్ కడుం జదివి సాహితియందు గడించినట్టిషే
ఖనులగు పండితుల్ సకలకార్యము లమ్మహితాత్ముఁడైన దే
వునివశమం దమర్చికొని పూర్వపుఁగాలమునుండియున్ జరిం
చినవిషయమ్ము ప్రాజ్ఞమయి చెన్నెసలారెడి మీమనోంబుజ
మ్మునకు నగోచరంబె ! విను, మొట్టమొదల్ పెదకూఁతుపెండిలిం
బొనరుప రంగమం దడుగు పూర్తిగఁ బెట్టితి నెవ్వఁడా సుక
న్యను "దనకొడుక్కి" మ్మనుచు నన్ను బలాత్కృతిఁ జేసి దాన దిం
పెనొ ! యొకహేతువై యతఁడె వెన్బడి యట్టె సురింగె; నంత నం
దనునకుఁ బెండ్లిగా నది తనంత యనంతరమందు మాటె. నే
వెనుక లిఖించుపద్దెమున విస్తృతిమై నది మీకు వ్రాయుటన్
మునవిగ దాని నియ్యెడల మాటికిఁ బెంచి లిఖింప. నట్లు పు
త్రునకు వివాహమున్ సలిపి తోరపుగారపు సంతసమ్మునన్
మనుగుడు పాహరించుచును మచ్చెపురిన్ వసియించుచుండఁగా
విను "పెదకన్నె చెల్లెలికిఁ బెండిలిసేయక తప్ప" దంచు నా
చినసుకుమారి "నిత్తు" నని చెప్పిన కుఱ్ఱనితాత వచ్చి న
న్నును గడుదీనదీనముగ నూఱువిధాలఁ బునఃపునఃపునః
పునరను మోదమున్ గొలుపఁబూనె. నతం డతివృద్ధుఁడై యటుల్
నను బ్రతిమాలఁగాఁ దుదకు నామది యందుల కొప్పెఁగాని యా
చినసుకుమారి యప్ప కెటఁ జెల్వుఁడు సిద్ధముగామి నందుకై
మొనఁ గడియమ్మునుండి యిట మోదమెలర్పఁగ నల్లుకుఱ్ఱకై
పనిఁగొని గేహముల్ వెదకవచ్చితి. నొక్కని బాల్యపున్ వయ
స్సునఁ జెలువారువానిఁ దగుసొత్తును వృత్తియు నున్నవాని న
ల్లునిగ షడబ్దపున్ వయసులో నలరారెడి కన్నెకోసమై
మనుకొని నేవరించితిని బూర్వులయాచరణంబు పట్టి; యి
ప్పని యిఁకఁ దల్లిదండ్రులకుఁ బట్టదు, కన్నెలమీదనే ప్రవ

ర్తన మొనరించు "నేప్రియులు" రా, నదె "ప్రౌఢలకే వివాహ" మం
చును మన శారదాఘనుఁడు శుద్ధమహాకలికాలపుం బ్రవ
ర్తన కనుకూలుఁ డేర్పఱచి దానిఁ బ్రభుత్వమహాధికారిశా
సనముగఁ జేయఁజేసిన యసత్కృతికారణమై, యెటో పురా
తనకృతశాస్త్రముల్ చదివి తద్దయు వృద్ధత గాంచి తత్పురా
తనమతభిన్నమౌ చెడుమతమ్మున నేగుటకన్నఁ దత్పురా
తనమతరీతి నేగుటయె తజ్జహితమ్మని యెంచినాఁడ, "ఫా
ల్గునబహుళమ్మునన్ శుభమగున్ భగవత్కృప, త్వత్కృపారసం
బును దగుసాయమున్ సలుపఁ బూనినచో" నని విన్నవింతు, వె
న్కసు బెదకుఱ్ఱపెండ్లికి ధనంబిడునాఁటికి నిల్వ లెక్కగ
న్గొనఁ బదొకొండువందలకుఁ గొందొకమించెడి' మొన్నఁ జిన్నకు
ఱ్ఱని శుభపున్ మహమ్మునకు ద్రవ్యము తా మిడునాఁటి కంతయే
ధనము భవత్సమీపమునఁ దాఁ బెరిఁగెన్ గణియించిచూడ, నా
ధనము భవత్సమక్షమునఁ దద్దయు వర్ధిలుఁ బెండ్లిపేరఁటాల్
గొనకొని కోరుచుండు ననుకొందును, నన్నిటు మెచ్చుచున్న నీ
ఘనతకుఁ బుత్రపౌత్రుల కఖండపుశోభనముల్ ఘటించు మేల్
దినములు వచ్చుఁగాత మని దీవనలన్ బొనరించి యింతతో
మనవి ముగింతు. రావుకులమండన ! శ్రీయుతిరామమాంబ ! నీ
వనిశము గోద్విజార్థమున నాచరణం బొనరించుపున్నెముల్
మనుచుత నీమనన్వయపుమార్గినికిఁ బూలును గాయలున్ బొసం
గునటు ఘటించి యక్కత నగొప్పముదం బది నీకుఁ గల్గుతన్. 758

—॰ లక్ష్మీనర్సాపురము, శ్రీరావు చెల్లయ్యమ్మారావు జమీందారిణిగారు ॰—

చ. మును పొకసారి చేసితిని మోద మెలర్పఁగ నీదు దర్శనం
బును మరలన్ ఘటించినది పున్నెము మంచిది యౌట, బుద్ధికిన్
ఘనతకు యోగ్యతాగతి కఖండవదాన్యత కెందు మంత్రిపున్
బనికి భవత్సమానులు నృపాలురలో మగవారియందె లే

దన నీఁక నాఁడువారి విషయమ్మిఁట నెత్తగనేల నీకు స
ఖ్యన చిరజీవితం బది వివేచనసేయఁగ నీమరాజ్యమం
దున వసియించు లోకుల యనూనపురాకృతపుణ్య మంచు నే
మనమున నెంతు, రాజ్యము లమర్చిన దేవుఁడు తెల్వితేటలన్
దనరఁగనీఁడు, తెల్వి నిడి దైవము దానిని మంచిమంచి వ
ర్తన కనుకూలమౌ గతికిఁ దార్పఁగనీయఁడు, ద్రవ్యమెంతయై
నను దృణ మట్లు తాము గణనం బొనరింపక వెచ్చవెట్టు ధీ
ఘనులకుఁ గూడఁ గార్యము నకార్య మెఱుంగనిచో వృథాపకీ
ర్తిని నది గూర్చు, శాస్త్రముల ధీవరు లేగతి వ్రాసియుంచిరో
యని కడుఁబెద్దలౌ బుధుల నావృతిమైఁ గనుఁగొంచుఁ జేయు న
మ్మనుజుని దానముల్ జగతి మాన్యత కెక్కెడిఁగాని యన్యముల్
ఘనజనగర్హితమ్ములయి కాలుని ప్రోలికి దారిచూపు; వా
ని నిట నుదాహరింతు, నొకనిన్ మఱియెప్పుడొ కాటువేసెఁ దా
శునక మొకండు, దానికయి సొమ్ము సమస్తము స్వీయ మాతఁడా
శునకపుజాతిఁ జంపు నల శూద్రుల కీ నియమించిపోయె నం
ట ! నెమకి కుక్క లన్నిటిఁ గటా ! యతఁ డిచ్చినసొమ్ము పెంచి యా
దినములఁ జంపుచుందురు పదింబది కృత్యవివేక శూన్యతం
బనిగొని యిట్టి ధర్మములపా లొనరించు ధనాఢ్యు లయ్యయో !
ధనమిడి దేనినో గొనెడి తజ్ఞులబిడ్డలొ లేక తంద్రులో
యనఁదగు; భారతంబు భవదాత్మ యెఱింగినదేకదా ? యపన్
ముని యొకరుండు సర్పగణమున్ దనతండ్రి మృతిం దలంచి చం
పను బనిఁబూని జన్నము నభంగురమౌగతిఁ జేయు రాజచం
ద్రుని జనమేజయున్ దనమృదుపఠికటోక్తుల మాన్పెఁ గాదె ! యే
పని యిహలోకసాధనమొ పైజననంబున కేది ముఖ్యసా
ధనమొ ? యెఱింగి సల్పు నల ధర్మము ధర్మము, తక్కధర్మముల్
బొనరుచుకంటె నొక్కయెడ భూద్రముపోల్కి వసించు టొప్పు, నీ
మన మిటఁ గల్గు భావము సమస్త మెఱుంగుట విస్తరింప నో

జననీ! భవద్ధనం బెపుడు సజ్జనసమ్మతిగా వ్యయించితీ
వినుము బిననాఁటనుండియు గణించి భజించిన రామయాంబ నీ
యనుఁగు స్నుషన్ భవద్గుణము లంతె సమస్తము, నిన్నుఁగొల్చి పు
ష్పనమెయి నీదుశిక్షల ననారతమున్ గొనికూడఁ గొంద ఱే
మనఁదగు నన్యథాపథమునందుఁ జరించెద, రేమి సేయవ
చ్చును? గురుఁ డెల్లశిష్యులకు సూనృతమార్గమునన్ గళాగతుల్
వినుము, గ్రహింత్రు కొందఱు వివేకులు, కొందఱు తప్పుత్రోవలన్
జన దొరకొంత్రు, దేశికుని శక్యము గాదల వారిఁ ద్రిప్పఁ ద్రో
ణునికడ విద్యనేర్చిన యనుంగులు శిష్యులు వేనవేల్, సుయో
ధనుఁ డెటు లయ్యె, నర్జునుఁడు దా నెటులయ్యె నెఱుంగవే గురున్
జనకుని దల్లినిం దలఁచి శాస్త్రవిరుద్ధముగాక యుండు వో
ల్కిన బొనరించుధర్మములు కేవలమున్ సుయశస్కరంబులై
మనుచు నిటన్ మతొక్కటఁ బ్రమాద మొకింతయులేని ఫక్కి, న
న్యనియతిఁ జేయునట్టి పుభయత్ర విరుద్ధములై వృథావ్యయ
మ్మనకగుఁ గారకమ్మ లిది ముగ్ధు లెఱుంగరు, నిన్ను వంటి బల్
సునిశితధర్మమూర్తులకు లోకసమాదృత కార్యముల్ స్ఫురిం
చును, స్ఫురియింప వన్యుల, కసూయయుఁగూడ సుధర్మవర్తులం
దున జనియించు నిక్కలిని; దొల్లిటిపెద్దలె చాలదూఱి ర
ష్పని మనకేల? యిప్పుడును "భవ్యగుణుల్ సెడ" రంచువారె తా
మనుపుగ వ్రాసియుంచి, రుభయత్ర యశఃప్రదమైన నీదు వ
ర్తనకు జయమ్ము గల్గుత ముదారయశోనిధి! చెల్లయాంబ! నం
దనుని వివాహమున్ సలిపినాఁడను మీదయకల్మి నేఁడు నం
దనలకుఁ బెండ్లిసేయువని నాకు నయత్నము సిద్ధమయ్యె 'బి
ల్లను' వినియుందురే గద! కులోరుల దుర్మతి కారణంబుగాఁ
బనుపడె నిద్ధి, యిక్కతనఁ బాలనువీడని బాలకేనిఁ బెం
డ్లిని జరిగించుచుండి రవలీలగ మూర్ఖములుంచి నీదు ద

ర్మనమున కట్టికార్యము వెనన్ దలపెట్టియె యేను వచ్చితిన్
ననుఁ గడుఁబెద్దచూపునఁ గనం గడుఁ గోరెద మిమ్ము నెమ్మెయిన్. 759

శా. ఏమో చెప్పఁగఁ జాలఁగాని మును పెన్నో నాళ్ళకుం బూర్వ మీ
గ్రామమ్మందు వసించియున్ భవదుదారత్వంబు నుంతేనియున్
వామీఁదంబ్రసరించున ట్లొనరుపన్ నాతల్లి ! నే నేర, నా
పైమాటల్ వచియించెదన్ విను మదంబా ! రావు చెల్లాంబికా ! 760

శా ఆపై నాకుఁ దనూభవుం డుదయమౌ నక్కాల మేతెంచె, నీ
కాపట్లన్ వెస షష్ఠిపూర్తినమయంబై నాకు నాహ్వానమున్
బ్రాపించెన్, జ్వరపీడితుండనయియున్ బ్రస్థానమున్ జేసితిల్
మీ పూర్ణంబగు సత్కృతిన్ గొనుచు నెమ్మిం బోతి నేనూరికిన్. 761

చ. అదిమొద లప్పుడప్పు డెటులైనను మీధన మేను బూర్తిగా
నవనగువేళఁ గైకొనుచు నన్ని శుభంబులు సల్పుచుంటి నీ
ముద మిపు డెత్తికోలునకు ముఖ్యనిమిత్తము విన్ము, మీధనం
బదియు మదీయసంతతికి నర్హణ మిక్కవికస్న నమ్మరో ! 762

ఉ, హేతువు సెప్పుమమ్మ ! యిటు లేల ఘటించునొ దేవి ! మత్తనూ
జాతులపట్ల నీదయ పొసంగుట నన్నునుబట్టి కాదె ! యే
మీ తొలి గర్భముల్ మొలచు నేర్పడు నాపయిఁ గొమ్మ లమ్మరో !
భూతలమందు వాఁడి పయిఁబుట్టిన కొమ్మలయందె చొప్పడున్. 763

—• చల్లపల్లి శ్రీ చల్లపల్లి కుమారరాజావారి వివాహము •—

మ. తననామంబు కులక్రమాగతముగాఁ దాల్చన్ వ్రతం బూని త
న్ననయమ్మున్ భజియించువాఁడునయి తన్నారాధ్య ధ్యానించు భ
క్తుని శ్రీయుక్తు వివాహదీక్షితు ఘనున్ దుర్గాంబికాసంగతున్
మనుచుంగావుత శంకరుండు శివరామ శ్రీ ప్రసాదప్రభున్. 764

మ. కలుఁగన్ వచ్చును దుర్గలుల్ శివులు లోకమ్మం దనేకుల్ కడున్
లలిత శ్రీకులుగాఁగఁ జొప్పడుటయున్ గావచ్చు నందందుఁ, బెం

డిలి యా యిర్వురకే ఘటించు టది యెంతే దుర్ఘటంబౌర ! బ్ర
హ్మ లలిన్ మిమ్ముల నేర్చికూర్చెఁ జుమి రాజా ! చల్లపల్లీశ్వరా !

శా. మీ కాయుష్యము మీ తనామయము పేర్మిన్ మీకు ధర్మ ప్రజా
పాలికత్వమ్మును క్షీరనీరములతేవన్ మీకు మేల్పొత్తునుం
జేకూరం గరుణించి మీ కెపుడుఁ దాఁ జేయూఁతగా నుండి ము
శ్రీకుల్ గా నొనరింతుగాక యల గౌరీభర్తయున్ గౌరియున్. 766

చ. నినుఁ గనుఁగొంచు బందరున నే నివసించెడివాళ్ళలోన, మీ
జనకునిఁ గూడ నచ్చటనె పారెకుసారెకుఁ గాంచువాఁడ నా
దినములయందె యెక్కుడుగఁ దేపకు దేపకు నీదుతాత ద
ర్శనము నొనర్చువాఁడ నటు చాల ననేహస మేగె, నెన్నఁడుం
బనివడ దించుకేని యొక పైసయు "నాకిడు" మంచు నాఁడు యా
చన యొనరింపలేద, నయి స్వస్థల మేగితి బందరున్ ద్యజిం
చి. నిజనివాసమం దునికిఁ జేయుచునుండెడివాళ్ళలోన మీ
జనకుఁడు రాజ్యభారము భుజంబునఁ బూనెడికాల మేగుదెం
చె, నపుడు నాయెడం గలుగు స్నేహముకల్మిని బిల్వనంపె న
జ్ఞనతరకీర్తియై మిగుల శోభిలు మీజనకుండు, శిష్యులం
గొని చనుదెంచినాఁడ నను గొప్పగ నాయనఘుండు చూచి మ
న్నన యొనరించె, సంతసమునన్ స్వపురమ్మున కేగి పిమ్మటం
బనిగొని మెప్పు నొసఁ డిపువార్షికమున్ గ్రహియింప రాఁగ లేఁ,
దనయము వార్ధకమ్ము శిరమందు నివాసమొనర్చు కారణం
బునఁ బొరుగూరికిం జనెడిపూనిక చాలక; యంతలోన ని
న్నును వరియించె రాజ్యరమ, నొక్కి లిఖింపఁగఁ జేసి తీవు శో
భనఘనలేఖ, నాయనుఁగుఁ బట్టికిఁ బెండిలిసేఁత నైత మీ
దినములయందె తారసిలె, దీనికి దానికి నుంత యంతరం
బొనరెడిఁ గాని యిట్టి పనులున్నతటిన్ గృహమందె యుండి య
ప్పని కనువైన కృత్యముల పట్టున భూజను లుండ్రుగాని యే

జనవరు పెండ్లికేగిఁ జనఁజాలమి నిక్కము లోకరీతి యి
ట్లునికి యెఱింగియున్ వెనుక నొక్కఁడు నింటఁ గలట్టి కృత్యముల్
పొనరుచు పెద్దలుండమియుఁ బూర్తిగ నేను నెఱింగియున్ భవ
ద్ఘనతకు నీదు మాతులుఁ డఖండవదాన్యుఁడు చంద్రమౌళిరా
డ్ఘనతకుఁ బైని "నాయఁడమ" గారను వేంకటకృష్ణశౌరి స
ద్ఘనతకు లోఁగి యింటఁగలకార్యభరమ్ము గణింప కాదటఁ
నిను సకళత్రు దీవనల నేఁడు కృతార్థు నొనర్ప వచ్చినాఁ
డను, నవకాశమిచ్చి ప్రకటమ్ముగ నాదువచఃప్రచారమున్
విని నను "వేగఁ బంపు" మని వేఁడెదఁ; బెండ్లికుమారుఁడైన నా
యనుఁగు సుతుండుఁగూడ భవదద్భుతభవ్యవివాహశోభనం
బును గన నేగుదెంచె; నొగిఁ బోవలయున్ స్వపురమ్ము, పేర్మి వే
గ నొసఁగుమయ్య యాజ్ఞ, క్షితికంజముఖీహృదయేశ ! యంకిసీ
డ్జనపతిచేయువార్షికము సర్వము నేఁటికి లెక్కఁజూచి యి
చ్చినయెడఁ జాల సంతసము చెందెదఁ "బుత్రుని పెండ్లిబర్వమో
చెను శివరామభూమిపతి శేషుని మేటి యుదారతాగుణం"
బని లిఖియింతు ముద్రణమునం దిపు డుండిన "సర్వరాజద
ర్శన" మనుపొత్తమందుఁ, గవివర్యుల కిచ్చిన యీవి యొక్కటే
జనవరు శాశ్వతున్ సలుపఁజాలెడిఁ దక్కిన యీవికన్న నో
జనవర ! "కోరఁగూడ" దని స్వాంతమునందు నెఱింగికూడ నిన్
"ధనమిటు లింతయి" మ్మనుచు ధార్ష్ట్యము చూపుట హాక్కుకల్మి యే
యని మదినెంచు; మింతకు యథార్థము తెల్పితి నీమనమ్ము వ
చ్చినగతి నాకు సత్కృతిని జేయుము దానికె సంతసింతు, నో
యనఘ ! భవత్సమీపమునయందుఁ బురార్జితమైన నా ధనం
బు నకట, పూడ్చిపెట్టితినె ! "పూడ్చినది" మ్మని యంట, కంకిసీ
ణ్మనుజవరేణ్యపుత్ర ! జనమాన్యచరిత్ర ! "ద్విజుఁడు సంతసం
బునఁ జను టొప్పు రా జిడక పొమ్మ నెనేవియు" నన్నసూక్తి నె
మ్మనమున లేకకా, డటులు మమ్మను గూర్చి లిఖించినట్టి యా

ఘనుఁడె లిఖించె "రాజునకుఁ గాఁ దగ చెందును దృష్టి" యంచుఁ గా
పునఁ గలరీతిఁ దెల్పితివి, బొంపిరిపోవు యశమ్ముఁ గోరుచో
మనమున మద్వచఃకలన మానక నిల్పుము; నీకు సర్వశో
భనములు గల్గ దీవన లపారముగా నిడి యింతతోడ ని
మ్మనవి ముగింతు, నమ్మహిషమర్దని వేయిలువేల్పు నిన్ను స
జ్జనగణనీయుఁగా నలిపి సాఁకుత సర్వవిధాల భూవరా! 767

మ. ఘనమున్ విద్యయు నీకొసంగె నృపతీ! దైవమ్ము; మాకిచ్చె వి
ద్యను ద్రవ్యంబును దారతమ్యముగఁ దాత్పర్యం బిటం గాంచి యె
వ్వని నెట్టుల్ గనఁ గీర్తిగల్గెడినొ తద్భావంబునం బొమ్ము నీ
కనఘా! తాదృశకీర్తి యెల్లెడల సర్వాభీష్టసంధాత్రియౌ. 768

మ. పరితివారున్ శుభకార్యసంగతుల నేభవ్యాత్ములన్ ముందు సం
స్తుతిఁ గావించి కృతిన్ బరిపత్తియిడు రాశుంభచ్ఛుభాఖ్యాయిదం
పతినామమ్ములవారు మీ రిరువురున్, భద్రమ్ము మీ కబ్బుతన్
సతి, దుర్గాంబ! పరంద యోగిపుఁడు: నిచ్చల్ వర్ధిలుం డిమ్ములన్. 769

మ. శివనామమ్ము శివాంగనామణియు నీచేఁ జిక్కె, నీ విన్న పై
భవ మేరాజులకున్న! దిట్టి నిను సంభావించితిన్ గైతచే
శివమస్త్వస్తు శివం, శివం భవతు తే చేతశ్చ భూయా చ్ఛివం
శివసంకల్పక మస్త్వపత్యమపి తే శ్రీమచ్ఛివశ్రీపతే! 770

శ్లో. ఇతోఽప్యధికసంతోష ఇతోఽప్యధికసద్యశః
ఇతోఽప్యధికరాజ్యం తే సంపద్యేత శివప్రభో! 771

—• సెలవుసమయమునఁ జెప్పినది •—

శా. ఎం తిష్టంచు నృపాల! కోరితినొ నీ వన్నే, సంతకున్ మించి న
న్నంతేవాసులతోఁ దనూభవులతో నత్యంతమోదమ్ముతో
సంతోషింపఁగఁ జేసి పుచ్చితివి, మద్స్వాంతమ్ము రంజిల్లె, నిం
కెంతే నీయభిషేకమున్ గనుటకై యేతేర యత్నించెదన్. 772

—• చల్లపల్లి సంస్థానము. శ్రీముక్త్యాలరాజుగారు •—

మ. నృపతుల్ లేరనికాదుగాని మఱి ముక్త్యాలేశ ! నీవంటిదా
నపరుల్ మృగ్యులు, నాఁడు నీపురమునన్ సన్న్యాసికిన్ భక్తిమై
నుపచారమ్ము లొనర్చు నుత్సవమునం దోహో ! భవత్పాణిప
ద్మపుసౌభాగ్యము నేమిచెప్పఁగలఁ దత్తద్దానముల్ సేయుచో. 773

మ. ఎవరో మస్కరి వచ్చె నే యనుము మీ కృష్ణాసరిద్వంతీతటం
బవలోకింప, నమస్కరించియు సపర్యల్ సల్పినం జాలుఁగా !
కవులన్ గాయకులన్ దదన్యులను పేడ్కన్ బిల్వఁగానేల ? త
ద్వ్యవసాయమ్మున కంత యీవి యిడనేలా ? చంద్రిమౌళీశ్వరా ! 774

మ. అదినీవెప్డు పఠించితో తెలుపుమయ్యా ! నాకు; నాముక్తమా
ల్యదలో వ్రాసెను కృష్ణరాయలు మహౌదార్యస్వరూపమ్ము నీ
కదియుం గాదను కార్య, మాతఁడు భవిష్యద్వేత్తయై వ్రాసెనం
చెద నూహింతు భవద్వదాన్యతకు నీ డెచ్చోట నేఁ గానమిన్. 775

మ. కొమరున్ బెండ్లికుమారుఁ జేసినపుడో కూఁతున్ వివాహాఖ్య భ
ద్రిమహాపీఠి నలంకరించినపుడో తత్తాదృగుద్దామదా
తృమహత్త్వంబు సమర్థనీయమగు నంతేకాని సన్న్యాసిభై
క్ష్యమునాఁ డింత వ్యయమ్మొనర్చెడి వదాన్యశ్రేష్ఠులుం గల్గిరే ! 776

మ. ఒకనూటా రిడఁజాలదొక్కొ ! మఱి మూఁడో నాలుగో యిచ్చియున్
బ్రకటింపన్ దొరకోవు తృప్తి, పయి వస్త్రాలన్నవో పట్టువీ
యక సామాన్యపుజాతి వీయ, వుభయ మ్మర్పించియే తీఱీ, తె
న్నక యెట్లుండఁగవచ్చు నీ వితరణానందంబు మౌళీశ్వరా ! 777

—• చల్లపల్లి. శ్రీచల్లపల్లిరాజావారి పట్టాభిషేకము •—

మ. సిరియుఁ జా సంపదయున్ బురార్జితములై చెల్వారు నెవ్వాని కీ
శ్వరభావమ్మును దాదృశంబగుచు నెవ్వానిన్ వరించెన్ గళా
పర మేళుం డగునట్టి నీకిపు డహో ! పట్టాభిషేకంబు, కర్రి
మ్ముల శ్రేయస్సెది యీఁదలంతు ? శివరామ శ్రీప్రసాదప్రభూ ! 778

మ. "అయినన్ శ్రేయముపట్లఁ దృష్టిఁగనరా" దండ్రాప్య్య, లట్లౌట నీ
పయి నాకుంగల పేర్మికల్మి నిటు లేఁ బల్కాత్రు దీవింతు నీ
కయ మెల్లప్పు డెసంగుఁగాక, సదపత్యశ్రీయు వర్ధిల్లుఁ గా
క ! యథార్థం బగుఁగాక వేంకటకవీట్కావ్యోక్తి రాజోత్తమా ! 779

చ. మొనఁ జనుదెంచి పెండ్లిమహముం గని సంతసమంది నీ యొస
ర్చిన బహుమానముం గొని విశేష ముదంబునుగాంచి యాధనం
బును మరికొంత ద్రవ్యమును బుత్రుని పెండ్లికిఁగా వ్యయించి యా
పని యొకకొంత సల్పి యటుపైఁగల శేషము పూర్తిసేఁత యిం
టను గలవారిపైనిడి తటాలున నీ సిరిఁ జూడవచ్చితిన్,
నను మును నీవు చూచిన యనర్ఘపుఁ జూపది కారణమ్ముగాఁ
బనుపడి, పుత్రుపెండిలికిఁ బైతరమై యిటఁదెచ్చె నన్నహో
జనవర ! మూఁడునాళ్ళనుమి ! నప్పలకున్ మువమిచ్చునట్టి వే
పనఁ, దన పెండ్లియున్ దనదు నాత్మజు పెండ్లియుఁ దాను భార్యతో
నెనయుట కావ్యమౌ దినము; నియ్యవియే పరమోత్తమమ్ములై
జనుల కపారమోదము నొసంగెడి నంచు రసజ్ఞు లందు; రీ
దినముల నేరుగాని పరదేశము తేగను. నేనొ, యాత్మనం
దనుని వివాహపున్ మహమునం దగుబూనియుఁ దన్మయుండనై
మనమున నీదు సుత్సవపుమాట నొకింతయు విస్మరింపమిన్
గొనకొని యిందువచ్చు టొనఁగూడె, ధనార్జనకాదు హేతు, వా
ర్జన మది పూర్వమే జరగె సల్పిన నీయపురూపపూజ మహా
ఘనబహుమానమందుఁ గల గౌరవ మిద్ధ కృతజ్ఞతాగతిన్
గనుపడఁజేయ నన్నిటుఁ గ్రమ్మఱఁ దెచ్చెనటంచు నీమన
మ్మునఁ దలఁపంగదయ్య ! యటు మున్ను వచించితి నీదు భృత్యులకా
గనుగొను మద్దు నాదు సతిగౌరవ మొప్పఁగఁ జేయు సత్కృతిం
గొను సమయమ్మునం దిటులుగూడ వచించితి; నెట్లన్న. "మీ
జనపతి నాకొసంగిన యశస్కరమౌ బహుమాన మెంతయున్

నను నధమర్ణుఁగా నలిపె నాయను యాఋణమీఁగు బొందెనం
దనుని వివాహమేని గణనం బొనరింపక యేగుదెంచు" టం
చును, నటుచెప్పి నీమహిమఁ జూడఁగ వచ్చితి, "నీఁగితిన్ ఋణం"
బని మది గర్వమందెద, వయస్సునఁ జిన్నవె యయ్యు మేటివ
ర్తనమునఁ జాలఁ బెద్దవయి తజ్ఞుల మెప్పును గాంచఁగల్గు ని
న్నును నభిషేకపూతుఁ డనుంగుఁ గుమారునివంటివానిఁగాఁ
గని సతముం భవాని శితికంఠుఁడు సర్వవిధాలఁ బేర్మిమై
మనుతురుగాక! నామనవి మానసమందిడి యంకినీణ్ణృపా
లుని సుకుమార! యక్కతన లోకుల యాదృతిఁ గాంతుగావుతన్. 780

క. అప్పువడియుంటి తేనికి
చెప్పఁగిదిన్ దీని నీఁగ నే నేర్తు నటం
చిప్పుడు మది యోజించితి
నిప్పటికిఁ గృతార్థభావ మెనసితి నృపతీ! 781

మ. కొడుకుంగోడలుఁ గూర్చుచుట్టములు తక్కుంగల్గు శిష్యుల్ ముదం
బడరన్ నేఁడు గృహప్రవేశమునకై యాత్మీయమౌ గ్రామమున్
గడియమ్మున్ జనియుండవచ్చుఁ గృతవాగ్దానానకున్ నేను లోఁ
బడి యేతెంచితి నోనృపాల! యిదె నీపట్టాభిషేకానకున్. 782

సీ. ఇంతమంది కవీంద్రు లేతేని పట్టాభి
షేకమ్మునకును విచ్చేయలేదు
ఇంతమంది బుధేంద్రు లేతేని పట్టాభి
షేకమ్మునకును విచ్చేయలేదు
ఇంతమంది నృపేంద్రు లేతేని పట్టాభి
షేకమ్మునకును విచ్చేయలేదు
ఇంతమంది మనుష్యు లేతేని పట్టాభి
షేకమ్మునకును విచ్చేయలేదు

తే. గీ. ఇందు నొక్కరుఁ డకృతార్థుఁ డెందులేడు
నీదు పట్టాభిషేకవినోద మెన్న

శక్యమే ? శివరామపర్రిసాదభూప !
అంకినీడ్భూమిపతిపుత్ర ! యతిపవిత్ర ! 783

—• వేతొౌకప్రస క్తికి సంబంధించిన పద్యములు •—

ఉ. వచ్చిన భావ మిట్టిది నృపాలక ! కొందఱు ప్రాజ్ఞులన్ననో
యిచ్చినసొమ్ము చాలక మఱెయ్యదియో గ్రహియింపవచ్చిన
ట్లిచ్చఁ దలంచుచుండి రని యేను 'గుమానుగ' వింటి, నందుచే
హెచ్చుగ నాకు సిగ్గు జనియించెడి నేమనవచ్చు నక్కటా ! 784

ఉ. ఎప్పటికేనిఁ జాలెడి యహీనపు గౌరవ మాచరించి న
న్నప్పుడు పంచియుంటి వది యాదటఁ గై కొని లేశమేని నీ
యప్పుమరల్పఁగాఁ గలిగినట్టి పనిం బొనరింపకే వెసన్
"జెప్పులలోని కాళ్ళ"ను ప్రసిద్ధికి లోనయి యేను బోయితిన్. 785

చ. ఇవు దవకాశమౌనెడల నించుక నీసభ ముచ్చటించి నీ
కపరిమితంపు మోదమిడి యాపయి నేఁ జనుదేరనెంచి కా
ర్యపు భరమున్ గణింపక చరాలున నియ్యెడ కేగుదెంచితిన్
నృప ! సమయం బొసంగఁదగునేని యొసంగఁగదయ్య ! యొయ్యనన్.

ఉ. బందుగులెందఱో గృహముపట్టున నాదగురాక చూచుచుం
దొండరగొల్పుచుందురు మనోగతి వేగమ యేగఁగావలెన్
దొందరవేళలో నిటులు " తొందర నిచ్చితి" నంచు నెంచ కా
వందు మెలర్ప నాసభఁ గనందగు మీ యవకాశమున్నచో 787

—• సభానంతరము చెప్పిన పద్యములు •—

శా. సంతోషించితి సంతసించితిఁ గడున్ సంతోషమున్ గాంచినా
నెంతో తొందరనుండియున్ దరిసెనం బిప్పించి తీవిప్పు డీ
ప్రాంతంబందలి వాఁడగాఁను గడు దూరస్థుండ వృద్ధుండ నీ
ప్రాంతమ్మందలి వానివింబలె ననున్ భావింపఁగాఁ గోరెదన్. 788

శా. ఎంతో కార్యముకల్గిగాని వృథగా నే తేరఁ గాఁబోను నీ
సంతానానకు జారసాలతటి నుత్సాహమ్ముమై వత్తు వే

నంతేవాసులతోఁ దనూభవులతో, నందాఁక నన్నీవు నీ
స్వాంతమ్మందున విస్మరింపనని నిచ్చల్ నమ్మెదన్ భూవరా! 789

ఉ. బొబ్బిలిఱేఁడ, నీవొకఁడుఁ బూర్తిగ గౌరవమాచరించి నన్
గొబ్బున నంపినట్టి నృపకుంజరు లింకొక రింతలోన ని
ట్లిబ్బరమైన సత్కృతి నృపా! యొనరించినవారులేరు, నే
నిబ్బడిగా ముదంపడుట కియ్యది యొండొక హేతు విత్తతిన్. 790

—• పిఠాపురము: శ్రీరావు వేంకటనరసింహారాయనింగారు •—

క. చిరకాలమిత్రు నీ సో
దరు గ్రంథస్థుం బొనర్చి తనిసితి, వీఁక నీ
దు ఋణంబు విరవ వేంకట
నరసింహారాయ! తీర్ప నామది నెంతున్. 791

చ. సరసుఁడు సాహితీకవననారమహోదధిమంథనాద్రిభా
సురతరకీర్తి నీయనుఁగు సోదరుఁడౌ నల సూర్యరావు నన్
గురునిగ నెంచు, మేటి కవికోటిపరిసంగము వచ్చినప్పుడొం
డొరు వినఁ, జెప్ప నొప్పఁ, దతఁ డోలి స్వయంబుగ నాకొసంగె న
బ్బురముగ మున్ను గొంతధనమున్, మదిఁ దృప్తివహింపఁ డట్లు మా
సరముగ నిచ్చియుం బిదప సత్కవిగేయుని భావుకున్ యశ
స్కరు నల రామచంద్రనృపకాంతుని నా కనురక్తుఁజేసి యె
వ్వరు నిల నేరికిన్ సలుపఁ బాల్పడఁ జాలనియంత మేలొన
ర్చి రహిని దృప్తిఁజెందె, గుణసింధుఁ డతండు గతించియున్ యశః
పరిణతికల్మి నేఁటికి నభంగురుఁడై వెలుఁగొందుఁ నా ధురం
ధరుఁగన నేను మీ 'విరవ' తప్పక వచ్చెదునప్డు నిన్నొగిం
బరిపరి చూచువాఁడ, గుణభావుకుఁగా మదిఁ గాంచువాఁడ. న
ట్లరిగెను జాలకాల మొకయప్పుడు నిన్ గని దేనిఁగూర్చి నే
నటిముటి మాటలాడు పని యప్పటిలో ఘటియింపలేద, పై
చరసెను మీసలున్ శిరము నాకును నీకును నంతలోన నీ

పరసత నాకుఁ బూర్తిగ వెసం గననయ్యెను, శిష్యుఁడై మహో
దరమున నన్నుఁ జూచిన యుదారుఁడు, తావక సోదరుండు మ
ద్గురుతకు లోఁగి చేసిన సుచుర్ఘటమౌ నల మేలు పూర్తిగా
మఱచెడియంత సంతసము మానక యొక్క క్షణంబులోన వా
విధి నొనరించి నాకుఁ గడువేడుక నీవు ఘటించితీటే, తీ
వురువుగ నాకుఁ జేసిన మహోపకృతిన్ గణియింతు నిన్మ్ర, నా
చిఱుతల వడ్గులున్ మఱియుఁ జేసిన పెండిలులున్ సమస్తమున్
సురుచిరభంగినై మిగుల శోభఘటించుట కీవు చూపు నా
దరమె నిమిత్త, మెప్పుడౌ యుదారగుణాఢ్యుఁడు లచ్చరావు నన్
గుఱిమెయిఁ బిల్వనంపియు నకుంఠితవైఖరి నాదరించి "యీ
శ్వరియగు రామయాంబ యటు సల్పుట కాజ్ఞయొసంగె" నంచు నా
కరమునఁ గొంత ద్రవ్య మిడి "కైకొనుఁ డీగతి మాసమాసమున్
బొరిఁబొరి" నంచుఁ జెప్పె, నటువోయెను గొండొకకాల, మంతలో
నరిగె నతండు స్వర్గమున, కాపయి శ్రీయుత రామమాంబ నా
గరిమ నెఱింగి వార్షికముగా నొకకొంత యొసంగఁ జొచ్చె వ
త్సరములు మూఁడు నాలు గటు సాగెను, బిమ్మట వార్షికంబు రూ
పఱ ననుకొంచునుండ భగవత్కృపఁ బుత్త్రిల వడ్గు పెండిలుల్
కరముఁ దటస్థమై తఱమఁగా నినుఁగాంచి "భవిష్యదర్థపున్
దెరువెటు" లంచు నే నడుగఁ దేఁకువగల్గిన నీదు సాయపున్
గరిమను జేసి వార్షికము క్రమ్మఱ నెప్పు శుభంబు లబ్బున
త్తఱి నొనరించు సాయముగఁ దద్దయు మాఱినభంగి దయ్యె, నీ
చరితము సర్వమున్ దెలియు జాణని శ్రీయుత రామమాంబికా
వరయువతీమతల్లి నరపాలకపత్ని గుణాఢ్య వేంకటే
శ్వరకవి కిచ్చు ద్రవ్య మదిసర్వము నిక్కముగా గణించినన్
విరవనివాసి రావుకులవీరుఁడు వేంకటనారసింహభూ
వరుఁ డిడినట్టిదే యనుచు స్పష్టముగా కెటుమాను ? నిట్టి నీ
పరిచితి కావ్యరూపమునఁ బాడి ఋణమ్మును దీర్చ కొంత కె

వ్వరు మది మోదమంద! రల భవ్యగుణాఢ్యుఁడు లచ్చరావు సో
దరికి వచించి చేయుట యదార్థము గా, దతఁ డెంతయేనియున్
జొరవఁగలాఁడు, రాజ్ఞి యల సోదరుఁ డెట్లొనరించెనేనిఁ దా
నురక యుపేక్షసేయు టదియున్ మనకున్ విశదంబ, యాతఁడీ
ధర నెడఁబాసినప్పుడె యతం డొనరించినయట్టి జీతమున్
గఱవగుకాలముం దటిసెఁగాని భవద్గుణవత్త యెంతయో
గుఱి యల రాజ్ఞి కీసుకవికుంజరుపైఁ గలిగించెఁ గాన మూ
గురకు యశస్కరంబయిన గోష్ఠికిఁ దావలమయ్యె నయ్య! నీ
చరితము, రావువంశ జలజాతదివాకర! రాజబంధుబం
ధుర! నరసింహరాయ! నినుఁ దొల్లిటికన్నను గొప్పవానిఁగాఁ
బరమకృపాళు వాజనని పాయక చేయుత మెన్నిభంగులన్. 792.

—• లక్ష్మీనర్సాపురము, శ్రీచెలికాని సూర్యారావుగారు •—

చ. సుకవిసమాదృతిప్రవణ సూర్యనృపా! చెలికానివంశ్య! నీ
వకుటిలమైన భక్తిమెయి నంపిన శ్రీమతికూఁతు పెండ్లిలే
ఖకుఁ గడు సంతసించితి, సఖండుఁడు శ్రీనవనీతకృష్ణభూ
పకులవతంసు డల్లుఁడగు భాగ్యమహో! మనలక్ష్మిచెల్లయాం
బిక సుకృతాతిరేకత లభించెను నీ, కల గౌరిగన్న య
ద్రికి ఘటియింపలేదె యలదేవుని నల్లునొనర్చుభాగ్య; మిం
తకు మన రామయాంబ జతనంబును మీపినబావ రావు నా
మకకులజుండు మంత్రిమహిమన్ గడునేర్పరి నారసింహరా
ట్ప్రకటతరప్రయత్నమును భావుకమైతగు లక్ష్మి చెల్లయాం
బిక తొలిజన్మపున్ ఫల మమేయము, రంగమ మేటిసాధ్వి తా
వకసతినోఁచు నోములు భవత్సుకృతమ్మను నిన్ని యేకమై
సుకరముగాని రాజకులసోముని వేంకటగిర్యధీశపు
త్రికు నొగి నల్లువానిఁగఁ గరంబు లగింపఁగఁజేసె, నింతయేం
చుకు? నతఁ డెంత ఱేఁడయినఁ దొల్లిటిచుట్టమ కాఁడె! మేనమా

మకొమిరె గాదె నీకొమిరె, మానుదమన్నను మాను పెట్లు? "ము
ద్రికు బుజమొగ్గఁడేనియుఁ బసంపది వీఁపవి యాక్రమించు" పో
లిక యిటఁ గానఁగాఁబడె బళే! కదు మెచ్చఁగవచ్చు: నిట్టిపెం
డ్లికిఁ జనుదెంచుకన్నను కడింది మహోత్సవ మింకనేది? నా
కొకశుభకార్య మింటఁ గల దోకనిమిత్రమ! మత్తనూజు పెం
డ్లికి మఱి నీ కుమారి రమణీమణి పెండ్లికి మూర్తమొక్కటై
పరికటితమైన హేతువున రాఘటియింపకపోయె, నందుచే
నికటమునం దొనర్చెడి పనిన్ దపువవ్వులనుండి, చేతు, నీ
మకొమిరె భాగ్యపుం గతులతోఁ దులదూఁగుటకేల స్వస్తివా
చకవచనంబు, లల్లుఁడు ప్రసన్న గుణాఢ్యుఁడు రాజమౌళి యా
మెతు విభుఁ డెప్పుడయ్యెనొ యమేయముభాగ్యము ప్రబ్బె నప్పుడే;
యిఁక సుకవీంద్ర వాక్యముల కెయ్యది సాధ్యమొ దానికోస మొం
డొక జతనంబు గావలయు, నుత్తమురాలగు నీమనూఁతు రె
న్నికగల పుత్రిలం బడసి నిచ్చలు నైదువరాలునై సుకీ
ర్తికి నెలవై మనోహరుని తియ్యము నెయ్యము చాలఁగాంచి నూ
టికిఁ బయిగా సుఖమ్మగఁ గడిందిగఁ గాఁపుర మాచరించి మా
మకవచనంబు సార్థగతమై జగ మెక్కఁగఁ జేయుఁగావుతన్. 793

—, గూటాల-యీనాము. శ్రీమన్యం మహాలక్ష్మమ్మ జమీందారిణీగారు .—

సీ. పొనరించితివి మహాపుణ్యకార్యమ్ముల
స్వర్గలోకంపు సోపానములుగ
నిచ్చిపుచ్చితి వెందఱెందఱికో భూమి
ఖండమ్ములను మహోద్దండగరిమఁ
గట్టించితివి దేవగణము సంతోషింప
దేవళమ్ముల నెందు దీప్తి యెసఁగఁ
జేయించితివి తృప్తిచెన్నారఁగా మేటి
సంతర్పణముల ననంతములుగ

గీ. గరువమను మాటెఱుంగవు కలిమి గలిగి
సర్వసామాన్యమౌ మనుష్యగతి నుండు
వఖిలధర్మమ్ము లెఱుఁగుదు వాత్మయందు
లలితసుగుణకదంబ, శ్రీలక్ష్మమాంబ ! 794

శా. అన్యాయమ్ము రవంత యే నెఱుఁగ ఏత్త్త్యైశ్వర్యపర్యాప్తవ
య్యు న్యత్కించిదపి ప్రదృప్తమతి నీవొక్కప్పుడుం గావు, వే
ల న్యోషిత్త్వతి నీసమానలు మహాలక్ష్మ్యంబరో ! నాస్తి మేల్
మన్యంపంశము నీకతంబునన సుమ్మా! ధన్యమున్ మాన్యమున్. 795

మ. ఉపవాసమ్ములు తీర్థ సేవనము లెన్నో దేవతాపూజ లె
ల్ల పురాణమ్ముల విన్కి దానము మహాలక్ష్మ్యంబరో ! నీవు మ
న్యపువంశమ్మునఁ గాలుపెట్టిన దినం బారంభమై నేఁటికిన్
సుపథప్రక్రియ సాగుచున్న వొకహెచ్చుం దగ్గు లేకుండఁగన్. 796

ఉ. ఎన్నికుటుంబముల్ మనిచి తెందఱు చుట్టల పెండ్లిపేరఁటా
లన్నెఱిఁ జేసి ద్రవ్యమును లక్షల కెచ్చు వ్యయించి, తెందు నీ
వన్నము నెన్ని లక్షల ధరామరకోటికి షడ్రసాప్తసం
పన్నముగాఁగ బెట్టితివి మన్యమువంశము మాన్యమౌటకున్. 797

చ. ఎనుబది యేండ్ల దాపు వయ సిప్పుడు నీకుఁ, బదేడులెట్టులో
జని మొదలేగె నంతట రసాపతి రాణిపదంబుఁ దాల్చి యీ
దినమున కీవొనర్చిన వితీర్ణిని లెక్కయొనర్ప "దుర్వ్యయం
బను నది పైసయేనిఁగలదా ?" యన "నాస్తి" యటంచుఁ జెప్పెదన్.

శా. గోచీపెట్టిన దాది నిన్నెఱుఁగుదున్; గోమట్లనే కాదు, నీ
యాచారమ్మును దాతృతాగరిమ సత్యాసక్తి నిర్గర్వతా
ప్రాచుర్యమ్మును దీనపోషణము నెప్పట్లం గనుంబోల; దే
లా చెప్పన్ వలె నిన్నుఁ జెప్పియు మహాలక్ష్మ్యంబ ! వేతొక్కరిన్.

ఉ. ఎంతవ్యయించి తంతయును నెన్నిక చేసిన స్వార్థమందు నొ
క్కింతయులేదు నీధన మదెంతటి పున్నెము చేసిపుట్టెనో !

యంతును బొంతునుం గలదె ? యమ్మరో ! నీసుకృతాన; కిట్టి నీ
పంతము జీవితావధిగ భాసిలుఁగావుత మొక్కరీతిగన్. 800

మ. నను బాల్యంబది యాదిగా నెఱిఁగి యేనాఁడేని నే వచ్చినం
తనె వెన్వెంటనె దర్శనం బొసఁగి సంతానంబు కన్నం గడున్
ఘనసంప్రీతిని జూచు నీయెడల నిక్కమ్మైన నా పేర్మి చ
క్కని నీకీర్తికి శాశ్వతంపు గరిమన్ గల్పించె నీరీతిగన్. 801

చ. జరిగెను జీవితం బిటులు స్వఃపురి కెల్లెడ మెట్లుగా, ననం
తరభవదీయజీవితము తప్పక యీగతినే మహాయశ
స్కరమగు భక్తిమై జరుగుఁగాక యటంచును నీకు వేంకటే
శ్వరకవి దీవనల్ సలిపి పద్దెము లంపె, గ్రహింపు మమ్మరో ! 802

—• నూజివీడు. శ్రీ తేలప్రోలు జమీందారుగారు •—

చ. కొమరుని పెండ్లి కష్టు మిముఁ గోరితిఁ "దోఁచినవట్టు నాకు సా
యము నొనరింపుఁ"డం, చటు సహాయమొనర్పఁగఁ దాము నెమ్మితో
సమయమొనర్చి చేయుతటి సందియమొందు దటస్థమై రయం
బమర భవద్వితీర్ణమగు నర్థము ముట్టకయే స్వకీయగ్రా
మము కడియమ్ము వే చనినమాట భవన్మనమే యెఱుఁగు; నె
ట్లు మొఱట విన్నవించితి నటుల్ లవలేశముఁ దప్పకుండఁగాఁ
గొమరు వివాహ మయ్యదియుఁ గొంచొకలోపము లేక యయ్యె; లో
పము గనుపట్టమిన్ దమకు వ్రాసి ధనంబును గోరనైతిఁ, గా
ర్య మయినమీఁదఁ గోరి ధన మార్జనచేసెడివాఁడఁగా నటం
చమలినమైన మీహృదయ మస్మదుదంత మెఱింగియుంటచే
శ్రమపడి,దానికై యిచట సాక్ష్యము గీక్ష్యముచూపనెంచ, నా
క్రమము సమస్తమున్ దెలియఁగాఁ గల రీ రని యెంచి; ప్రస్తుత
పత్రిమదము విన్నవింతు నరపాలశిరోమణి ! తేలప్రోలి భూ
రమణ ! కొమార్తె లిద్దరకు రాణమెయిన్ దగఁ బెండ్లిసేయు మూ
ర్తము దరికేగుదెంచె, నిది దైవకృతమ్మని యెంతు నేను స్వ

ప్నమునెడఁగూడ "నీశుభము భావ్యమునేఁ" డని యెంచలేము, "దై
వము సమకూర్చు సర్వ" మని ప్రాజ్ఞులు వల్కుట యెంచిచూడ స
త్యముగద ! శోభనాద్రివసుధాసుముఖీధవ ! నేఁడు తన్నిమి
త్తము దరిసింపవచ్చితిని దమ్మలుపిమ్మటిమాట మీదు చి
త్తమును మదీయభాగ్యమును, దైవమె దానికిఁగూడఁ బూఁట; ద్ర
వ్య మపుడు గొన్నచో సుతువివాహము పట్టున దానిఁ గూర వె
చ్చము నొనరించియుండు, నటు సల్పక నిల్పుటఁజేసి నేఁడు మీ
సముఖము కల్పవృక్షమయి చాలఁగ నా కుపకారియయ్యె నం
చు ముదముఁ జెందుచుంటి; ననుఁ జూఁడఁగ వేఁడెదఁ బెద్దచూపునన్.

—• నూజివీడు, శ్రీ వేంకటాద్ర్యప్పారావుగారు •—

శా. సద్యఃకాలమునంద మీయెడల యాచ్ఞాసస్యముల్ పండుటల్
విద్వల్లోకమునందు విందు నదియే విశ్వాస మీనాకు, మీ
యుద్యోగస్థుల లోపమో మఱియునేమో గాని నాపట్ల మీ
సద్యఃకాల మనేకవత్సరములై శాఖోపశాఖల్ గనెన్. 804

ఉ. ఏమని యందురేని వినుఁ, డేఁడు లొకై దిటికన్న మున్ను మీ
రేమొకొ నూఱులాఱు లిడనెంచిన యట్లొక కింవదంతి మీ
గ్రామమునన్ బయల్వెడలెఁ గాని యదంతట నాఁగెఁ, బిమ్మటన్
నే మిము జ్యేష్ఠపుత్రు పరిణీతికి సాయముసేయుఁ డంచు లే
ఖాముఖమందు వ్రాసి సముఖమ్మున కంపితిఁ గాని దానినిన్
దాము గణింపలేద, యిది తద్దయుఁ జిత్రము, నూజివీటి భూ
స్వాములయందు సర్వజనసమ్మతమౌ భవదీయదాతృతా
ప్రేమము ప్రస్తుతం బిచట వేఱువిధమ్మగు టేనిమిత్తమో !
నామది కక్కజంబుగఁ గనంబడు; దీని నటుండనిత్త మో
భూమిపతీ ! యనంతరము పొల్పుగ రెండవకుఱ్ఱ పెండ్లికై
యేమియుఁ గోరకే యెలమి నే శుభలేఖ నొకండు పంచితిన్
దా మదిఁ జూచి జాబొకటి తక్షణమే లిఖియింపఁజేసి నా

పై మది(గల్గు కూరిమి నభంగురమౌగతి వెల్లడించినా
రా మరియాదయున్ దుదకు నట్టులె కాయగ నుండిపోయె, నే
నేమిటి కర్థినై మిము సమీహితసిద్ధికిఁ గోరియుంటినో
యామహమై దినమ్ము లొక యర్వది దాఁటఁగనయ్యె, నిప్పు డే
నేమని మీకు వ్రాయఁగల, నేమని మీర లనుగ్రహింతు ? రే
నీమెయి మీకు వ్రాయుటయు నెంతయుఁ దప్పగుఁగాని యాచ్నయే
"బాములపుంజపున్ ఫలముఁ బట్టి ఘటించెడి" నంచు సత్కవి
గ్రామణు లందు, రక్కవుల కబ్బములన్ బఠియించి చక్కవా
నేమమునన్ గవిత్వము మనీషులుమెచ్చ రచింపఁగల్గు భూ
స్వామియె నన్నిటుల్ పలుపఁజాలుట కక్కజమంది సారెకున్
నామదిఁదోఁచు నక్కజము నాకడ డాఁపఁగలేక వ్రాసితిన్
భూమిసురుండ నైదికుఁడఁ; బోయిన దేమియు లేదుగాని మీ
గ్రామమువచ్చి మిమ్ముఁ గనఁగా మది సందియమందుచుండి, యా
చ్నామహిమమ్ముఁ దా మరయఁజాలరు మావలెః నన్నుఁ గాంచి మీ
రేమియు నాక మున్నెలెనె యెక్కుడు పేరిమి నాదరింత్రుగా
నీ మది నాకు సందియ మదేటికిఁ గల్గకపోవు ; "నీయన
ప్తీమని కోరు సాధనము నిచ్చుట డాఁచినయట్లు వచ్చె"నం
చోమహిపాల ! మీయెడఁద నూహ జనించెడి నన్న శంక; భూ
స్వాములఁ జాలమందిఁ గని సత్కృతిఁగాంచితి, వారిలోన నీ
ధీమహిమమ్ము హెచ్చు గణుతింపఁ, గవిత్వము చెప్పఁజాలు భూ
స్వామివి నీవు, దైన్యము లవంబును నోఁకనిరీతి సద్యశో
ధాముల మిమ్ముఁబోలెడి వదాన్యులఁగాంచి గడించువాఁ డితం
డీమెయిఁ గోర దైన్య మది యేర్పడ కేగతి మానుఁ, గృష్ణరా
డ్భూమిపుఁ డిట్లు వ్రాసెఁ దనపౌత్రమునం దది చూచియుంద్రు; త
ద్ధీమహిమమ్ము కొంత నరదేవమణి న్నినుఁ దా వరించె, నీ
వామహిపాలుత్రోవఁ జనుమంచును బిల్వని పేరఁటమ్ముగా

నేమిటికో లిఖించితి, "నిదే"మని నాయెడ నీను నించఁబో
కోమతిమద్వరిష్ఠ! సిరియున్ గిరవా ప్తియుఁగూడ గల్గు నీ
వే మముబోఁట్ల నిట్లరయ నేనరపాలురు గౌరవింతు? రే
నీమెయి నింతవాృియుటకు హేతువు లాభముఁ గోరికామ, త
త్కాముల కింత ధైర్యమది గల్గమి నీవ యెఱుంగు; దింక నిం
దేమి నిమి త్తమన్న, నిను నెక్కుడు కీ ర్తికి నెక్కఁజేయుటే
నామదిఁ గోర్కి, దృవ్య మది నాకు మతెందతొ యిచ్చినాను, లే
దేమియు లోటు, మీరలును నిచ్చెద రించుక వెన్కముందు; మీ
ప్రేమము వ్యర్థమైనఁ బృథివిన్ మఱియెవ్వతి ప్రేమ సార్థకం
బౌ మహిపాల! మీసిరికి నంతును బొంతును లేక సద్యశః
కామము తోడుగల్గుత సుఖంబులుఁ గల్గుత నీకు భూవరా! 805

—• సమ్మానానంతరము చెప్పినది •—

ఉ. పేరిమిమీఱఁ గాన్క యను పేరున మీరలు పంపు రెండునూ
ఱాఱులు వచ్చిచేరె "మనియార్డరు" మూలమునన్, గుమా ర్తలన్
శ్రీరహిఁ బెండ్లికూఁతులను జేసెడివేళకు, వేంకటాద్రిపృ
థ్వీరమణాప్పరాయ! కవిదీవనఁ గైకొనుమయ్య యొయ్యనన్. 806

—• దొడ్డంపేట, శ్రీ వాడరేవు విశ్వసుందరరావు జమీందారుగారు •—

చ. పరిచిత వాడరేవుకులవర్ధన! దొడ్డమపేట విశ్వసుం
దరధరణీసురప్రభువతంస! యశస్కర! రంగనాయకా
చిరకృతభాగధేయ! నరసింహతనూభవ! నీవు పుట్టు క
స్తురికిఁ బతివృతామణి ప్రసూజని హేతువు వాడరేవు స
ద్వరకులపద్మపాళికి సువాసనఁ గూర్పఁగఁ జాలునట్టి నీ
చరితము నాలకించి కడు సంతసమున్ గనుచుంటిఁ, జాలద
గ్గఱఁ గడియమ్ము కాఁపురముగాఁ గలవాఁడనె యయ్యు నెన్నఁడున్
దరిసెన మాచరించుపని దైవవశమ్మునఁజేసి నాకుఁ జే
కుఱ; దొకసారి వచ్చితిని గొండొక కార్యముమీఁద రెండు వ

త్పరములనాఁడు మార్గపువశమ్మున నే డ్రైఱ నోనృపాల ! యిం
జరమున కేగుచున్, దుదకు జాతకపున్ బల మప్డు చాలమిన్.
దొరకొనదయ్యె దర్శనము, తొందరగాఁ బనియుంటఁజేసి నే
మరలితి వెంటనే, పిదప మాటికి మాటికి రాఁదలంచి నేఁ
దెఱ చనుకొందుఁ గాని యది దైవవశమ్మున నెగ్గకుండు, నిం
జరమున కేగు చింత నొకసారి యతించితిఁగాని పూర్వవ
త్సరమునఁ బూర్వరీతిగనె దర్శనభాగ్యము వడదనైతి, ము
న్నఱిమఱి దేశముల్ తిరిగి యందుపయిన్ విను వచ్చుటన్ గృహో
దరమున నుండి కొండొకపదమ్మునకుం జను టిప్పు డంతగా
సరిపడ, దెవ్వరో మిగుల సక్తులు మత్పద మేగుదెంచి సా
దరమున వెంటఁబెట్టికొని తప్పనికార్యము లున్నయప్డు మ
ద్గురుత గణించి తత్సభలకున్ గొనిపోవుట తప్ప నేనుగాఁ
బరిసరపర్తియున్ సకలపట్టణరాజము రాణ్మహేంద్రమే
నరయఁ బ్రియాణమున్ సలుపునట్టి ప్రసక్తియుఁగూడ లేదు, బం
దరుపురిఁ దక్క వేఱొకటఁ దావకదర్శనభాగ్య మెన్నఁడున్
దొరకొనదయ్యె, నేఁడు తమితో చరిసించెడి కోర్కి వచ్చితిన్
బొరి మును పెట్టులయ్యె నటెపో ! యిపుడున్ ఘటియించె, వేఱొక
ప్డరయఁ దలంచి మున్వలెనె యాత్మపురమ్మున కేగుచుంటి, బల్
గరువముఁ జెందుచుందుఁ గవికల్పభరాజము పండితుండు పో
ల్వరపతి కృష్ణరావు మన బ్రాహ్మణభూపతులందు మేటియై
పఱలుటఁ జేసి, యాతఁ డల స్వర్గపురం బొనరించు భాగ్యపున్
గరిమ ధరన్ త్యజించి చనె, గర్వము నన్నుఁ ద్యజించె, నయ్యనం
తరమున నీగుణాధికత తద్ద వినంబడి "యిట్టివాఁడు భూ
సురకులపున్ జమీన్విభుఁడు శుద్ధచరిత్రుఁ డొకండు గౌతమీ
పరిసరమంద చేకుఱుట భాగ్యమునందును మేటిభాగ్యమం
చరయుచునుంటి, నీ కిఁక నిరామయదీర్ఘతరాయురున్నతి

స్థిరతరభాగ్యముల్ గలుగఁజేయుత శ్రీపతి యంచు దీవనల్
నెఱపి ముగింతు నిప్పటికి నిన్ను గుఱించిన పద్యమాలికన్. 807

—• ఇటీవలఁ జెప్పిన పద్యములు •—

శా. నూఱాఱుల్ బహుమాన మిచ్చి కడుసంతోసమ్ము దైవార స
త్కారానంతర మాత్మజాతువడుగున్ దర్వాత నా పెండ్లియున్
శ్రీరంజిల్లఁగ నుగ్గడించి తగ "విచ్చేయుం" డటం చేనటుల్
కోరంగాఁబడి రాని హేతువును నీకున్ వ్రాయుచుంటిన్నృపా ! 808

క. కౌమి రెల కిర్వురకును నా
క్కామూర్తముఁ నఁ బెండ్లి సేయఁగాఁ దలఁచియు నీ
పముఖమున కపుడు వచ్చితి
సుముహూర్తము వేఱు వేఱ చొప్పడెఁ బిదపన్. 809

ఉ. ఒండొకకూఁతు పెండిలిముహూర్తము మీతనుజాతుపెండ్లి యొ
క్కండగు కాలమం దగుట కారణమై చనుదేర నైతి, మీ
రొండు విధమ్ముగాఁ దలఁపకుందురుగాక ! వధూవరుల్ చిరా
ఖండతరాయురున్నతులు గైకొనుచుందురుగాక యేకమై. 810

—• ఏలూరు శ్రీమంత్రిపగ్గడరాజాగారు •—

శా. శ్రీమంతుండవునై, కళాకరుఁడవై, సిద్ధాఖిలార్థుండవై
భూమీదైవతకోటిలోఁ బ్రభుఁడవై పొల్పారు నీ యాయు "వా
యామారోగ్యవిశిష్ట మౌత" మని నే నాశీర్వదింతున్ ద్విజ
స్వామీ ! రాజ ! భుజంగరాడధిపతీ ! సంతానవాణీపతీ ! 811

మ. మొన మీదర్శన మాచరించితిని సమ్మోదమ్ముమైఁ బుత్రికా
జనకళ్యాణములన్ గుఱించియు భవత్సాహాయ్యసంపత్తికై
మనవిన్ జేసితి జ్ఞాపకార్థమిట నమ్మాటఁ బొసంగించితిన్
బునరుక్తం బన కావరించుటకు మిమ్మున్ సారెకుం గోరెదన్. 812

చ. వినుము భుజంగరాడ్విభుకవిప్రవరా ! "శుభమస్తు" శుక్లఫా
ల్గునబహుళద్వితీయ నల గోపతివారమునాఁడు హస్తయం

దున వృషలగ్నమందున, ననుంగుఁ గొమార్తల పెండ్లిమూర్తమం
చును వచియించియుంటిని, శిశుత్వవయస్సున నున్న నాదు నం
దనలకు శారదాఘనుఁడు ధర్మవిరుద్ధముగా విధించు శా
సనమునుబట్టి పెండిలి ప్రసక్తికి వచ్చినదయ్యెఁ; రాజశా
సనమునుబట్టి యీపయి రజస్వలయౌ తనుజాతకే మహా
జనులు వివాహమున్ సలుపుసంగతి దాపరమౌనుగాక, యం
దున నొక "దోస మబ్బు" నని తోఁపదు నామది; కెందు దైవశా
సనమును రాజశాసనము సర్వజనుల్ శిరసావహించుటల్
చను; భగవంతుశాసనము చాల జనుల్ నిరసింతురి, వారికిన్
గనుపడదిందు శాస్తి, క్షితికాంతుని శాసన మట్లు గామి దీ
నిని నిరసింప రెవ్వరు; మనీషుల శాస్త్రము లెల్ల దీని వం
చనఁ బడి వాఁడిఁ గోల్పడియె; శాసనకర్తమతమ్మె వేఱు, శా
సనము భరించువారి మతసంతతి వే; ఱిది "గోకులాష్టమిన్
ఘనుఁడని సాహెబయ్య నడుగంజను" పోల్కికి వచ్చెఁ, "బేనుపె
త్తన" మను నట్లు లీఘనుని ధార్ష్ట్య మ దింతటఁ బోక యెన్నియో
"పను లిటువంటివే సలుపఁ బాల్పడ నున్న" దటంచు విందు, మ
య్యనఘునిఁ గన్నయమ్మ కడు పల్లనఁ జల్లఁగ నుండునట్లు దీ
వన లొనరింపఁగావలయుఁ బండితవర్గము లెల్లఁ గూడి, వీ
రిని గనువార లెవ్వరు? పరీక్ష యొనర్చెడివార లెవ్వ? రో
యనఘ! సమస్తమున్ దెలిసినట్టి భవత్సముఖమ్మునందు నే
మని ప్రకృత ప్రపంచగతి నక్కట యెక్కుడుగా లిఖింతు! శా
సనమును బట్టి వర్తిలుట సౌఖ్యదమంచుఁ దలంతు నెమ్మెయిన్. 813

—• చామర్లకోట సభలోఁ జెప్పినది •—

చ. నలువదియేండ్లకున్ మునుపు నాదగు చిన్నతనాన విద్దెలో
పలఁ గడుఁ బెద్దలైన ప్రతివాది భయంకరవంశ్య రాఘవా

ర్యలకడ విద్య గైకొనుచు నుంటిని నేనిట మూఁడు మాసముల్,
పులకిత మయ్యె మేను గతమున్ స్మరియించిన నోసభాసదుల్ ! 814

—• ఏలూరు, శ్రీ మోతే గంగరాజుగారు •—

శా. మోతేవంశ్యుఁడు గంగరాజు ధనవన్ముఖ్యుండు సద్దాత వి
ఖ్యాతిస్ఫీతుఁడు ధర్మకర్మనిరతుం డర్పించె గ్రంథాలయం
బేతత్పట్టణపాఠకావళియెడన్ హెచ్చైన ప్రేమమ్ముతో
జాతిశ్రేష్ఠుఁ డితండు గాంచుత మహైశ్వర్యాయురారోగ్యముల్. 815

ఉ. ఏఁబదివేల సొమ్ము తృణమేనియుఁ గా దనుభంగి నిచ్చి యీ
డాబును దర్పమున్ గడు బెడంగగు నందముఁ గల్గునట్లు వి
ద్యాబిసబాహువల్లరికి నాలయమున్ వెలయించె గంగరా
జీ బహుమానమున్ గనిన యింతి సరస్వతి తన్ను మెచ్చుఁగన్. 816

ఉ. పొత్తములిచ్చె, మంచి గృహముల్ గయిచేసి యొసంగె, విష్టరా
లెత్తువిగా నమర్చె, నిఁక నేమిట లోపము ? పౌరులార ! మీ
చిత్తమువచ్చినట్లు దయచేసి కలాకలనం బొనర్పుఁ, డే
చెత్తపస్రిసక్తికో హృదయసీమ వృథాగ వ్యయింప నేటికిన్. 817

తే. గీ. అన్నదానసమాజంబునందుఁ బోలె
నీ సమాజమ్మునకుఁ బ్రజ లేలరారు ?
అదియు నిదియు బీదలకె సుం దరసికొనుఁడు
గంగరాట్కృతి సార్థకగరిమనొంద. 818

సీ. గోరక్షణకెకాక గోరక్షణకుఁగూడ
విత్తమిచ్చిన యుత్తమోత్తముండు
సాధుకోటికెకాక, సాధుకోటికిఁగూడ
బాంధవ్యమునుజూపు పరమహితుఁడు
సుమనస్తతికె కాక సుమనస్తతికిఁగూడ
జేయెత్తిమ్రొక్కెడి శ్రీయుతుండు
న్యాయవాదికెకాక న్యాయవాదికిఁగూడఁ
జోటిచ్చి మానించు సుగుణగణ్యుఁ

తే. గీ. డాగజాంత మైశ్వర్యంబు ననుభవించు
చున్నవాఁడు పురీజనుల్ తన్ను మెచ్చ
గఁగరా జింతకన్నను ఘనసుకృతము
లాచరించుత దీర్ఘాయు వందుఁగాత! 819

— ఏలూరు. శ్రీ చల్లపల్లిరాజాగారు. —

చ. సుగుణములన్ యశోగరిమ సూరిజనస్తవనీయసత్కులా
భిగమతి, నెల్లభంగులను బేరువహించిన నీదు రాక మ
మ్మగణితమైన గౌరవము నందఁగఁ జేసె నృపాల! స్వాగతం
బగుత శివప్రసాదనృప! యాచులపాలిఁటి కల్పవృక్షమా! 820

చ. నిగమములన్ బురాణముల నిర్మలవస్తువులందు నిర్మలం
బగు నని గోవు చెప్పఁబడు నట్టి పదార్థము విప్రజాతిపై
నెగడుటఁ బూర్తిగాఁ నెఱిఁగి, నీతివిధాయులు దానిఁ జంపు న
య్యగడు నడంచు నీ కగుత స్వాగత మో చలపల్లిభూవరా! 821

చ. "మముఁ గరుణింపఁగాఁ దగినమానిసి యొక్కఁడు లేఁడె" యంచు దుః
ఖముమెయి నార్చుచున్ వధకుఁగాఁగఁ గసాయికి లోఁగిపోవు గో
వుమొగము చూడలేము గద; భూపతిమౌళి! శివప్రసాద! ప్రే
మము నటఁజూపు. నిన్నవియె మన్చుత స్వాగతమిచ్చి సర్వదా. 822

ఉ. స్వాగత మోనృపాలమణి! స్వాగత మోయి శివప్రసాద! మేల్
స్వాగత మోకృపానిలయ! స్వాగతమయ్య నరేంద్రపుత్ర! నీ
యాగమనంబు మాపురజనాళి యొనర్చెడి ధేనురక్షణన్
స్వాగత మబ్బఁజేసె నిది సత్యము సత్యము సత్యమోనృపా! 823

శా. గోరక్షాకృతిబద్ధకంకణుఁడవై గోరాణ్మహాపైభవ
శ్రీరంజిల్లెడివాఁడవై సుకవితాసీమంతినీభాగ్యరే
ఖారారాజదపారకీర్తినిధివై కళ్యాణపుంగొండవై
పేరందంగల నీకు స్వాగత మగున్ బృథ్వీశచూడామణీ! 824

—• బందరు, ప్రొఫెసరు శేఖరు వివాహము •—

క. శ్రీయువతి యనుగ్రహమున
నీయన్నంబలెనె సిరికి నెలవై సతతం
బాయుర్భాగ్యాదికముల
కాయతనం బగుము శేఖరా! సతితోడన్. 825

క. నీయన్నకు మంగళగిరి
రాయండగు పానకాలరాయఁడు పెండ్లిన్
జేయించె స్వసన్నిధి, నీ
కాయన స్వగృహమ్మునందె యది కావించెన్. 826

శా. నీయన్నన్ మనమందుఁ బెట్టుకొనుచున్ నీవెందు వర్తించుచో
శ్రేయస్సుల్ తమయంత నీకు వశమై చేమోడ్పుగావించు, నా
యీయౌన్నత్యము నీదు నన్న కెటుగానేర్పడ్డ దన్నన్ శిశు
ప్రాయంబాదిగఁ బెద్దలందు మిగులన్ భక్తుండుగా నుంటచే. 827

మ. ధనమార్జించినవారు పెక్కు రిలలోఁ, దత్తన్మహాభోగులన్
ఘను లేమాత్రముఁ జీరికింగొనరు నిక్కమ్మింత; నీయన్న యే
గొనముం గల్గి కవిప్రియుండగుచు శ్లాఘ్యుండయ్యెనో, దానియం
దుననే నీమతి సంచరించుత సదుద్యోగుల్ ప్రశంసింపఁగన్. 828

మ. ధనమున్ విద్దెయు నీకు సర్వమును సిద్ధంబై యొసంగెంగదా!
వనితారత్నము చెట్టవట్టితివి తద్వాల్లభ్యమున్ గాంచి య
న్నను శ్రీ శేషగిరిన్ గణించి యల సంతానమ్మునుంబోలెఁ జ
క్కని సంతానము సోమశేఖరవరా! కాంచంగ దీవించెదన్. 829

—• శ్రీబొబ్బిలి పట్టాభిషేక కృతి సమర్పణ పద్యములు •—

శా. చేసెన్ దీనిని వేంకటేశుఁ డనుచుం జెప్పంగ నీలోకమం
దేసత్యమ్మును లేద లేశమును, నే నేతాదృశంపుం గవి
త్వాసక్తిం దిగఁదార్వియున్నయపు డెట్లబ్బున్ గృతార్థత్వముల్!
నీ సంకల్పబలమ్మ నమ్మ నృపతీ! నిక్కమ్మ నేఁ జెప్పితిన్. 830

చ. నరకృతి యాత్మకూరునరనాయకమౌళికి నిచ్చి చిక్కఁ—లం
బొరసిన దాది యందులకు బుద్ధిజనించుటలేద, యట్టిచో
విరచన మెట్లు సేయుదుఁ గవిత్వము, నీదృఢనిశ్చయంబ న
న్నుఱిముఱిమైఁ గృతార్థునిగ నాదటఁ జేసె నృపాలశేఖరా! 831

ఉ. నేను నిమిత్తమాత్రి మిది నీవు రచించినదౌట నిక్క మి
ద్దానికిఁ జేయుసత్కృతియుఁ దావకయోగ్యతఁబట్టిగాని యి
మ్మానిసిఁ బట్టి యుండుట సమంజస మంచనుకోక తోడి సం
స్థానపతుల్ సెబాసను పథమ్మున నెమ్మదిఁ జొన్పు భూవరా! 832

చ. స్థిరమగు కార్య మియ్యది నదీవనభూధ్రరవీందుతారకా
త్కరమునకేని నాశనము దా ఘటియింపఁగవచ్చుఁ గాని, భూ
వర! వరరామకృష్ణనరపాలక! సత్కవికావ్య మెన్నఁడుం
బొరయదు నాశ, మీనుడిని బూర్తిగ నెమ్మది నుంచఁగోరెదన్. 833

ఉ. లక్షల కెచ్చుగాఁగ ధనలక్ష్మి వ్యయంబొనరించి "గెస్టుహౌ"
సక్షరదీప్తిరా నిలుపు లందఱుఁ దోడ్పడఁ గట్టుచుంటి, వే
నక్షరదీప్తి "గెస్టుహవు" నందఱితోఁ బనిలే దొకండ రం
గక్షితిపాల! కట్టి యిదె కానుక వెట్టితి, స్వీకరింపవే! 834

మ. ఇల తా నెందనుకన్ సరిద్గిరులతో నేపారు నందాఁక బొ
బ్బిలిసంస్థాన మెసంగఁగావలయు, బొబ్బిల్యాఖ్యసంస్థాన మీ
యిల నెందాఁక వహించు నందనుక మాయీవంశజుల్ వచ్చి బొ
బ్బిలి సంస్థానము చూడఁగా వలయు నోపృథ్వీశ చూడామణీ! 835

చ. పదియును రెండు నూఱులకు బార్లుగ లింగన గట్టెఁ దోరణా
లెదమ ముద మందినట్టి తన యేలికయైన నిజాము నాజ్ఞ, నీ
కెద ముదమందెనేని యటులేగద! వెంకనగూడఁ గట్టికో
వద నొకపల్లెకే, నిది దురాశయటందువొ? రంగరాట్ప్రభూ! 836

శా. నీసంతోసముఁబట్టి నన్నిపుడు మన్నింపం బ్రయత్నింపు మా
యాసమ్మానమె నేను గైకొనుచు బ్రహ్మానందముం జెందెదన్

శ్రీసంపన్నులు జేండ్లు, మీయెడల సంతృప్తిప్రకారంబు బల్
దోసంబౌ, నదియే గొనమ్మగద యెందున్ మాకు, బృథ్వీశ్వరా! 837

శా. వ్యాసుం డా జనమేజయుంగుఱిచి సర్వమ్మున్ వచించెంగదా!
శ్రీసంపన్నము భారత, మ్మల పరిక్షిత్పుత్రుఁ డేమిచ్చె, నా
వ్యాసుం డేమి గ్రహించెఁ? గీర్తి యొకఁడే వ్యాపించె నల్దిక్కులన్
నీ సామ్రాజ్యము కీర్తిమంతమగుచే నే నెప్పుడుం గోరెదన్. 838

ఉ. రైలొకఁ డుండఁబట్టి వెస రానవకాశము గల్గవచ్చు నీ
నేల కటంచు నిన్నిపుడు నేలను గోరుటగాని పూర్వపుం
గాలమె యైనచో నడుగఁగా మనమే వెనుదీయుఁ, గబ్బపుం
బాలికనిచ్చి రాక యెటు మానుదుమయ్య? నృపాల! చెప్పుమా. 839

ఉ. రాజులకిచ్చు కన్యకలు రా రౌరులంబలెఁ బుట్టినిండ్ల, కె
ప్డేఁ జనుదెంచు టబ్బిన నహీనుఁడు భర్తయుఁ దాము వత్తు, ర
య్యోజ భరింపఁగాఁ గల మహోన్నతులే కవు? లట్లుగాన నో
రాజవరేణ్య! కూఁతు లలరారెడి చోటికి రాకతీఱునే? 840

ఉ. పెద్దతనమ్మునం గనినబిడ్డ, సుధామధురానులాప, యే
విద్దెయుఁగాని నేర్చిన వివేకిని, పుట్టిన మెట్టినిండ్లకున్
దద్దయుఁ గీర్తిఁ దేఁదగిన ధన్య, కవిత్వపుఁ గన్య నిచ్చితిన్
దిద్దును, దిద్దఁగాఁబడదు, దీని స్వభావ మెఱుంగఁ జెప్పితిన్. 841

ఉ. దేశముగాని దేశమున దీని నొసంగుటకుం గతంబు మా
దేశపు జేనికూఁతు రిట దేవిగ నుండుటయే యెఱుంగు, పృ
థ్వీశిత! నూజివీటి నగరీంద్రుల చెల్మి చిరం బౌనచ్చి య
భ్యాశపు వియ్యముల్ సలుప వారలు మెత్తురె? రంగరాట్ప్రభూ! 842

చ. ఇరువురఁ గంటిఁ గూఁతుల నహీనుల కిచ్చితిఁ బెండ్లి చేసితిన్
నరవర! దీని నాపయిఁ గనత్కనకాక్షరగాత్రిఁ గంటి, శ్రీ
కరు నభిషేకపూతు నినుఁ గంతుజయంతవసంతతుల్యు శ్రీ
వరుఁ గయికొంటి నల్లునిగ బాపురె! నా తప మెంత ధన్యమో! 843

ఉ. దిగ్గఱనున్న భర్తనిది తా వరియింపద, యందచందపున్
నిగ్గులు చూచి కావలయు నిన్ను వరించిన దోన్నృపాల! కే
లొగ్గుము, తాతలప్పటిదియుం గడు మాన్యము రావువారి స
మ్యగ్గుణముల్ గణించి మరియాదకు వారలపొత్తు నత్తుటల్. 844

క. రావుల కెడ చవి యియ్యది
తావరియించినది సుంత దవ్వన నప్పా
రావుల, నిప్పటి కచ్చపు
రావున్ వినుఁ జెట్టవట్టె రంగారాయా! 845

మ. ఘనము త్తేభగతుల్ చమత్కృతములౌ కందమ్ములున్ గీతని
స్స్వనముల్ శోభనవర్ణధూర్వహత, చంచచ్చంపకామోదముఁ
సునవీనోత్పలమాలికానికరముల్ శోభిల్లు మాకన్నె నీ
యనుఁగుం బేర్మికిఁ బాత్రమై కొనుత రత్నాలంకృతుల్ భూవరా! 846

మ. జనపాలా! యిది యిట్టిదయ్యు నొకచో శార్దూల విక్రీడిత
మ్మునకుం గూడఁ గడంగు, నట్లగుట మీ బోఁట్లెంతయున్ వేఁటలో
ఘను లౌటన్ మఱియున్ విశేషమున సత్కారమ్ము చూపించి య
ప్పనిపట్లన్ సహధర్మచారిణిగ సంభావింపఁగా నర్హమౌ. 847

ఉ. కన్నెగొనమ్ములం దెలుపఁగా గమకింతునయేని, భూప! యె
న్నెన్నియొ పద్యముల్ పెరుఁగు, నింతియచాలును సంగ్రహమ్ముగా
విన్నప మాచరించితి, వివేకి శిరోమణి వీవు దీనిచే
తన్నిఖిలమ్మెఱుంగఁగల ధన్యుఁడ వన్యులవంటివాఁడవే! 848

మ. కృతికన్యాపరిణేత కీవలయు నీకేమేని కట్నంబు, భూ
పతికిన్ బీదలు కట్నమిచ్చుట యసంభావ్యంబు; కానీ సదా
కృతిసౌభాగ్యము పారిబర్హముపయిం బ్రీతిన్ నివారించు, నో
క్షితినాథా! కయికొమ్ము కావలసినన్ గీర్తిస్థిరైశ్వర్యముల్ 849

ఉ. నాపని నే నొనర్చితిని నాబరువంతయుఁ దీఱె, నింకనో
భూప! మహాభిషేకపరిపూతము తావకమౌళి నుండెఁబో!

యీపయిభార; మేను గృతికెంత వివేచనచేసి యుంటి, దా
దాపుగ నీవు నంతయును దప్పక యోజనసేయఁగాఁ దగున్. 850

ఉ. ఏనుఁగు నెక్కి టాదయగు నెల్ల ముదమ్ములుఁ దీఱె నింతకే
యోనరపాల ! తీఱనిది యొక్కటియుం గనుపట్టు దిట్టి నా
చే నిటువంటి సత్కృతిని జేకొని యే యపురూపమైన స
న్మాన మొనర్చి కీర్తి జనమాన్యత కెక్కునటుల్ ఘటింతువో ! 851

ఉ. పిల్లలు పిల్లలైరి, కడు వృద్ధుఁడ నే, నిటువంటి మాకు నీ
వల్ల నెటుల్ ఘటింపఁదగు వార్షిక మెంతటిదైనఁగాని భూ
వల్లభ, రంగరాయనృప ! వచ్చిన రాకయ యున్నఁగాని మా
కెల్లపుడున్ లభింపఁగల దేర్పఱుపందగుఁ బ్రొత్తపద్ధతిన్. 852

ఉ. రాజులకడ్డునం దఱచు రాజులు పుట్టుట చూతు మో మహా
రాజ, సిరంగరాయ ! కవిరాజులకున్ గవిరాజు లన్వయో
త్తేజకులై జనించుటది దృశ్య మదృశ్యముఁ గూడ నౌట, నీ
రాజిత పేర్మి మా నాదు సుతరాజిపయిన్ బ్రసరించుఁగావుతన్. 853

క. సంకల్పసిద్ధుఁడవు నీ
కింకొకఁ డాశీర్వదింప నేటికి ? నీ స
త్సంకల్పమ్ములు సిద్ధి న
లంకృతములుగా నెసఁగి చెలంగుత మెపుడున్. 854

చ. ఇల మును రంగారాయలును నిద్ధచరిత్రుఁడు కృష్ణరాయలున్
వెలసిరి రామరాయలును వేఱుగ వేఱుగ, మూగు రేకమై
కలిసి త్రిమూర్తు లొక్కటగుకై వడిఁ జెన్నెసలారు నీదు పే
ల్పలరుత, రామకృష్ణ, సుగుణాకర ! శ్రీకర ! రంగరాడ్విభూ ! 855

— సన్మానానంతరము సెలవుసమయమునఁ జెప్పినవి —

శా. వేయార్లొచ్చినయట్టి నీ వితరణావేశమ్ము నేనెంతయున్
వా యర్పించి నుతింతు, వార్షికముగాఁ బైనూఱునార్లంటకో,
నాయాంతర్యము మిక్కిలిం దనిసె, భూనాథా ! యదింగూడ నే
నై యేతేరకయే లభించుననుటో, యత్యంతము న్మాన్యమా. 856

ఉ. నూటపదార్లు వార్షికము నూతనఫక్కి నొనర్చి తిందు కే
శేటను వచ్చు నేమ మదియేమియు లేమియె నూత్నఫక్కి, యీ
లాటి సువార్షికం బిడి యిలాధవ ! మానసమంతు మోదమున్
నాటితి భూమి యిచ్చినను నామది కింతటి తృప్తిగల్గునే ? 857

ఉ. పండుట పండకుం, టొకటఁ బండియురై తెగఁగొట్టుచుంట, యా
దండుగగాక కోర్టుకుఁ బదంబడిపోవుట, దాని కర్చుకై
కొండొకసొమ్ము పోయు టొనఁగూడని పద్ధతి భూమియిచ్చి బల్
పండువుసేయు నీకు భగవంతుఁడు తోడగుఁగాక భూవరా ! 858

మ. ఇపుడాజ్ఞంగొని యేగుచుంటి, నెపుడో యీలాటిసత్కాలమో
నృప ! యేతెంచిన దర్శనార్థమిటులె యేతెంతుఁ గొన్నాళ్ళిటన్
సపరీవారుఁడనై వసింతు, నను నీస్వాంతమ్మునం దుంచు మె
ల్లపుడు న్నీయభివృద్ధి మానసమునం దత్యంతముం గోరెదన్. 859

తే. గీ. విజయమగుఁగాక నీకు బొబ్బిలినృపాల !
ఆయు వగుఁగాక రావువంశాబ్ధిచంద్ర !
యశము నీకగుఁగాక శ్వేతాచలపతి !
వృద్ధి యగుఁగాక శ్రీరామకృష్ణనృపతి ! 860

—• బెంగుళూరు నాగరత్నము గానము •—

శా. ఎన్నోనాళ్ళయిపోయె నిండుసభలో నీ నేను నీగానపున్
విన్నాణమ్మును నాలకించి, మరలన్ వింద య్యె నీవేళ; సం
పన్నశ్రీరము నీదుగానము జగత్ప్రఖ్యాతిమత్పాకమో
యన్నా ! ధన్యవు నాగరత్నమ ! రమేశాలంబిసద్యత్నమా ! 861

—• శ్రీ రాజారావు ప్రద్యుమ్న కృష్ణమహీపతి సూర్యారావు బహద్దరు
గారి దత్తత (లక్ష్మీనర్సాపురం) •—

శా. శ్రీరత్నాంబిక నిన్నుఁ గన్నతరుణీసీమంతపుంబూవు, మా
శ్రీరామాంబిక నిన్నుఁ గొన్నయలఘు శ్రీమన్మహాసాధ్వి, యీ

నారీరత్నము లన్నదమ్ములకు సంతానంబయౌటన్ గడుం
దూరాలోచన దత్తతన్ గలవు ప్రద్యుమ్నక్షితీశాగ్రణీ ! 862

శా. శ్రీరామాంబిక, భారతీసతియు, గౌరీదేవి యీమువ్వురున్
దారెన్నండు ప్రసూత్వమంద రెపు డంతర్వత్నులై యుండ ర
ష్లైరామాంబిక యయ్యె నేఁడు ప్రసువయ్యెన్నికు; దేవత్వసం
భారంబూనెడివారి చర్య లివి సూ, ప్రద్యుమ్నభూపాలకా. 863

శా. యాచింపం జనుఁబెట్టిదో యెఱుఁగ వావంతేని నీయందు మా
యాచత్వమ్మె లగింప దట్టియెడలన్ యాచేంద్రభావంబెటుల్
దోఁచున్ సార్థకమై మహీపతి యనం దోసమ్ము లేకుండు, నీ
వాచారాధిగ్రహించి వర్ధిలు మిఁకన్ బ్రద్యుమ్నభూమీధవా ! 864

శా. ప్రద్యుమ్నుండు రమాకుమారుఁడగుటఁ రామాకుమారుండునై
ప్రద్యోతిత్వము గాంచుఁగాక యిచటన్ వ్యాకర్తలౌ వారికిన్
సద్యఃబర్ధము దోఁచుఁ బ్రాజ్ఞులగుటన్ సత్కావ్యధీశోక్తస
త్పద్యార్థమ్ము లెఱింగి వర్ధిలుము శ్రీప్రద్యుమ్నభూమీధవా ! 865

శా. బొబ్బిలి నేలనీ మఱియుఁ బొల్పుగ వేఱొక పోర్లి నేలనీ
దబ్బఱగాదు మీకులవతంసులె **పూర్వమునుండి**; మీకెటో
యబ్బెసమాయె రాజ్యము లనాదిగనేలుట యిందు నెంచఁ ద
బ్బిబ్బుఘటింప దిట్లగుటఁ బృథ్వియెఱింగి వరించె నిన్విభూ ! 866

శా. మీవంశమ్మనఁ బుట్టువుంగనిన భూమీనాథపుత్రిం గొనం
గా వాంఛించెడిఁ జెల్లయాంబిక హృదాకాశంబు తజ్జీవితం
బా ? వార్ధక్యము గూడదాఁటినది; భావత్కాయురారోగ్య సు
శ్రీవిస్ఫూర్తిని గొంతచూచుటకు నర్థిన్ నిల్చె సూర్యాధిపా ! 867

మ. అకలంకమ్మగు వంశమందు జననంబా, దానికిందగ్గ రూ
పకళావైభవమా, క్షమాదిగుణసంపన్నత్వమా, సత్కవి
ప్రకరప్రాపకమైన మంచి యశమా, ప్రద్యుమ్నభూపాల ! యెం
దుకుఁ జెల్లాంబిక త్వత్పితామహియు సంతోషమ్మునం దోఁగదో ! 868

క. ఒక త్వత్పితామహియెకా,
దకలంకుఁడు కీ_ర్తికాయుఁ డలఘుం డల సూ
ర్యకుమారమహీపతి యిం
తకు నెంతటి ముదముఁజెంది తనిసెడినో ! నృపా ! 869

ఉ. అంకములేని రావుకులమందు జనించితి, వంతెకాదు ని
శ్శంకగ రాజవంశజుల చర్యల నన్నిటనాఱితేఱి, తే
వంకరగాని లేని కులవర్ధను నిన్ సుతుఁగా గ్రహించి మా
కొంకుదొలంచె రాజ్ఞి తనకుఁ దన య_త్తకుఁగూడ మెప్పుగన్. 870

శా. ఎన్నో యేఁడులనుండి "వా"రనియు "వీరే తప్ప" దంచున్ మహీ
భృన్నామంబులు చెప్పువారి నుడులన్ బ్రేమించి యాలించి "యి
ట్లెన్నండే నగునేని మంచి" దని మే మెల్లప్పు డూహింతు మో
యన్నా ! నేఁటికి మామనోరథము నిన్నార్జించి తృ_ప్తిఁ గనెన్. 871

మ. ధన మేమాత్రమొ మేము దాఁచినది యీస్థానంబునందున్న దిం
దనృతమ్ముండదు; కాదయేని యెటులీ యాస్థానిఁబాలింప ని
న్నును శ్రీవేంకటగిర్యధీశ్వరుని యస్గుం బుత్రు మారాజ్ఞి ద
త్తునిఁగాఁ గై_కొను నంతరాయశతమున్ దూరమ్ముగాఁ దోలుచున్.872

ఉ. ఇప్పటివాఁడుగాఁడనుచు నీవునెఱుంగుదువయ్య ! వీని మీ
యప్పయుఁ, దాతయున్, మఱియు నాయనతమ్ముని మన్మఁడై_న ధై
ర్యాప్పతి బొబ్బిలి ప్రభువు, నాయనచుట్టము లాదరించు నా
గొప్పఁదనంబు నే నిచటఁ గొంతయినన్ వచియింప నేటికిన్ ? 873

శా. నీకారోగ్యము, నీకునాయువు, మఱి న్నీకున్ ద్విషజ్జేతృతా
శ్రీకళ్యాణపరంపరల్, సుతుఁగ నిన్ జేకొన్న రామాంబకున్
బాకార్యంబకుఁ గల్గు నంతటి సుఖప్రాగ్భారముం గూర్చి ల
క్ష్మీకాంతుండు భవత్పితామహిని శ్రీచెల్లాంబమెప్పించుతన్. 874

సీ. నీదు ముత్తాత వర్ణితచిత్రచరితుండు
గ్రంథక_ర్తృత్వ విఖ్యాతిగనియె

సీతాత పండితప్రీతిలోనా మేలి
గొనములకిక్కయై వినుతికెక్క
నీతండ్రి తాతముత్తాతల విఖ్యాతి
కేలోటు రాకుండ నేలుచుండె
మీ మేనమామ భూనేత సాక్షాచ్ఛివ
భక్తి నెంతేని ప్రపత్తి గలఁడు
తే. గీ. తల్లికోవను మఱియును దండ్రికోవ
నెల్లరును జ్ఞానపూర్వపూ లిట్టినీకు
జ్ఞానమలవడు టది గొప్పగాదు గాని
యందుకొను మట్టులయ్యు మా యాశిషములు. 875

శా. ఈవేతెంచుటఁ జేసి రాజవర! మా యీ రాజ్ఞి రామాంబికా
రావుశ్రీకుల మల్ల బొబ్బిలి మహారాజన్య వంశమ్మటుల్
దావృద్ధింగనుఁగాక, దత్తుఁగొనఁగాఁ దావింక లేకుండుఁగా
కావిర్భూతయశస్కులౌ సుకవు లత్యానందమున్ బొందఁగన్. 876

ఉ. ఇప్పటి మేనమామ లొక యిర్వురటుండఁగ లచ్చరావునా
నొప్పెడి విద్వదీడ్యచరితోత్తరుఁ డింకొక మేనమామ బల్
గొప్పగణించెఁ దెల్గునుడి కోమలికిం బ్రియుఁడై తదుద్యమం
బెప్పటి కొప్పునట్టు లొకయింతుక పేరిమిఁ జూపు భూవరా! 877

ఉ. చెన్నపురంబు వచ్చి నిను శ్రీకరుఁ బెండ్లి కుమారుఁ గాంచి "సం
పన్నలినాక్షికిం బ్రియకుమారుని పేర్గలవాఁడ వౌట సం
పన్నముగాఁగ బేర్వడసి భద్రిములందు" మటంచు దీవనల్
చెన్నలరంగ సల్పుటకుఁ జేవ ఘటిల్లమి నేఁడు వచ్చితిన్. 878

శా. ప్రద్యుమ్నుం డనిరుద్ధుఁబోలెఁ గొమరుం బ్రజ్ఞాన్వితున్ గాంచి సం
పద్యోగం బలరన్ బ్రికృష్ణమగు ద్యుమ్నుం బెందు వర్షించుచున్
సద్యోదాత యటన్న పేరుగని విశ్వస్తోత్రపాత్రుండవై
ప్రద్యుమ్నక్షితినాథ! వర్ధిలు మపారంబైన తేజంబుతోన్. 879

సీ. భావనారాయణ ప్రభు మన్మరాలు ధ
ర్మారావు నన్గు గారావుఁ గొమిరె
అనఘ వేంకటరమణాంబికాగర్భస
చ్ఛుక్తిముక్తామహాస్తోక ఫలము
శ్రీరామయాంబిక పేరిమి మేనగో
డలును లక్ష్మీ వేంకటరమణాంబ
మేనమామకుమార్త శ్రీనిలయంబు ని
న్వరియించు నప్పటి వైభవంబు

తే. గీ. నందుఁ బాల్గొనువారిలో నగ్రిగణ్యు
లం దితండొక్కఁడయ్యు నయ్యదన రాక
యున్న లోపంబుదీఱ నేఁడో నృపాల!
యెలమిఁ "జిత్తాను" జెల్లు వాృయింపుమయ్య. 880

సీ. పెదరాయఁడనెడి మీ పెదతాత కొమరుండు
లింగన్నచేత నేలించెఁ దూర్పు
నదియె బొబ్బిలి రాజ్యమయ్యె; మీ ముత్తాత
కొడుకొక్కరుండేలెఁబడమటి దెస
నదియె కొల్లాపురమయ్యె; నాతని పిన
యన్ననేతర్త్రాంతమందు నొక్క
సింహాసనం "బిందు శ్రీమీఱ వసియింపు"
మని స్వయంవరముగా నడిగెఁగాని

తే. గీ. అతఁడు రాజ్యార్హుఁడయ్యు నెక్కఁతన నయిన
నేమి యాపీఠమేలకయే గతించి
ముందువారల కొజ్జయై బుద్ధిగఱపె
నిందలి రహస్యమెఱుఁగు మోయీ నృపాల! 881

చ. ఎఱిఁగినవాఁడనౌట మదినెప్పుడు నీ యభివృద్ధిగోరు ధీ
వరకవినౌట నీజననివల్ల విశేషధనంబుఁ దిన్న తెం

పఱినగువాఁడనోటఁ బసివానికి తేనికి నీకు నీతి నే
గఱపుట యుక్తమౌట నిటుగా వచయించితినయ్య, భూవరా ! 882

సీ. తురగమ్మువలెనె బల్ గరువంపుమదిగూడ
లోఁగఁదీసెడి తేఁడెబాగుపడెడి
నేనుఁగులంబోలె నింద్రియంబులఁగూడ
లోఁగఁదీసెడితేఁడె బాగుపడెడి
నవలిరిపులఁబోలె నంతారిపులఁగూడ
లోఁగఁదీసెడి తేఁడె బాగుపడెడి
దయితాహృదయ మట్ల రయితుల మదిఁగూడ
లోఁగఁదీసెడి తేఁడె బాగుపడెడి

తే. గీ. నెందులకు జెప్పితినొ దీని చందమెఱిఁగి
ముందువర్తించి శుభములనందుమయ్య !
యెవ్వరోగాని చెప్పబోరిట్టినుడులు
భూరిగుణజాల ! ప్రద్యుమ్నభూమిపాల ! 883

ఆ. వె. భావిసూచకము ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న
మంకితముగఁగొన్నయట్టి రామ
యాంబికామతల్లి కాత్మజుండయ్యెఁ బ్రి
ద్యుమ్నుఁడరరె ! కవిత యురకపోదు. 884

—• శ్రీరాజా కోలంక జమీందారువారి పట్టాభిషేకము •—

శా. శ్రీకిం దానకమైన వేంకటగిరి క్షేత్రమ్మునం బుట్టె నే
దో కంజాక్షము తేజ మొక్కఁడది యెంతో దూరమం దుండె నం
దాఁకన్ సారెకు నేగఁజాల మను నేతన్మాదృశప్రీతి కా
పాకారి ప్రథమానరత్న మిచటన్ పట్టాభిషిక్తంబహో. 885

శా. శ్రీకిన్ జేనికి భార్యకున్ మగనికిన్ జెన్నారు సంబంధమే
వాకొన్నారు కవీంద్రుఁ; లిందు నొక లోపం బున్న దిట్లౌట నే
నీకున్ శ్రీకిని మాతృపుత్ర నియతిన్ గీలింతుఁ బ్రద్యుమ్నభూ
పా ! కల్పింపుత నీకు నెల్లయపుడున్ భాగ్యంబు శ్రీరత్నమే. 886

శా. గోవిందుండును శ్రీయునుం గనిరి ముక్ గొండొక్క ప్రద్యుమ్నశ్రీ
దేవీ పుత్రుఁ డతం డఖండగరిమన్ దీపించె నప్పోల్కి నీ
కే వర్తించిన దెల్ల రీతులను లక్ష్మీపుత్ర ! ప్రద్యుమ్న ! నీ
కే విప్రుల్ పొనరించు నాశిషము లింకేముండు భూమండలిన్ ? 887

శా. "మా యాశీర్బల"మంచు మేఁ; 'మది యెటుల్ మాయాశిషంబే' యటం
చా యీ మీరును వా దొనర్చు టది భావ్యంబౌనె ? యీ తీర్పునేఁ
జేయింతుక్ భయదీయభ్రాతృసుతుచే శ్రీయుక్తుచే నన్నచే
మాయాశీర్బల మెట్టిదో యెఱుఁగు నమ్మాన్యుండుఁ దత్పుత్రుఁడున్.

మ. గనిలో రత్న మొకం డొకండుగ నెటో కన్పట్టు శ్రీరత్నమా
ఖనిలో నన్నియు మంచి మంచి మణులే కన్పట్టె; నీ రీతినే
గనె మీ ముత్తవగారుఁ గూడను ససర్షంబైన వంశమ్ము వ
ర్ణన కెక్కన్ గను మట్టి పుత్రికలనే ప్రద్యుమ్నభూపాలకా !. 889

మ. ప్రభువై నీ వరుదెంతువంచు మదిలో భావించి శృంగారవ
ల్లభుఁడై భూవర ! వేంకటేశ్వరుఁడు లీలన్ దిర్పతి గ్రామమున్
బభదైవారఁగ నీదు మండలమునన్ భాసిల్లెడిన్ జూడు మే
ప్రభుసంబంధులు లేని కగ్రిగతులై వర్తింతు రెందేగినన్. 890

—• పై సభయందే నాగరత్నమును గూర్చి •—

ఆ. వె. ఆటవెలఁదు లెందుఁ దేటగీతులు పాడఁ
గలరుగాని కవిత కల్పనంబు
సేయు టరిది నీకు శ్రీపతి కరుణచే
నదియుఁ గల్గెఁ జుమ్ము నాగమణిరో ! 891

—• శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి యువరాజుగారి కుమారునిగూర్చి •—

శా. శ్రీ నీ కబ్బుత ! నీదు తండ్రికి బలెన్ జెల్వారుత్ బాండితీ
స్థానంబున్ మఱి నీ పసిసూజనకు నోజన్ గల్గుతన్ రాజవి
ద్యాసై పుణ్యము పెద్ద తాతకు బలెన్ దైవారుతన్ బమ్మతున్
జానొ నాయువుగూడ శ్రీ వరదరాజా ! యాచభూమీశ్వరా ! 892

—• జయపురము మహారాజావారి పట్టాభిషేకము •—

అభినందనము

శా. శ్రీమద్విక్రమదేవవర్మనృపతి క్షేమార్థి, మిత్రుండు, వి
ద్యామాన్యుండగు వేంకటేశకవి దీర్ఘాయుర్యశోవైభవ
శ్రీమత్తన్ బ్రకృత ప్రభూత్తమున కాశీర్వాదమున్ జేయుచున్
బేర్మిం బంచిన పద్దెముల్ జగతిలోఁ బేరంది వర్ధిల్లుతన్. 893

గీ. సప్తమెద్వర్ధునకుఁ బోలె షష్టివత్స
రముఁలపిమ్మట నీయెడ రాజ్యలక్ష్మి
కబ్బి యనురాగ, మంత స్వయంవరమ్ము
చేసె, నిది విని మిగుల సంతోసమయ్యె. 894

శా. ధర్మాత్ముండవు, సత్కవీంద్రుఁడవు, విద్వత్సత్కవీశాగ్రణీ
శర్మాధాయి, వుదారతాఖనివి, నిష్ఠావద్గరిష్ఠుండవున్
గర్మిష్ఠుండవు, పావనాన్వయుఁడ, వేకస్థానమం దిన్నిటిం
బేర్మిన్గూర్చి విరించి వాపికొనెఁ జుమ్మీ! స్వార్జితాపప్రథన్. 895

ఉ. "విక్రమదేవవర్మ పృథివీపతిరత్న" మటంచు మున్ వధా
నక్రమధోరణిన్ పలికినాఁడను ముప్పదియొక్క యేండ్లనాఁ;
డాక్రమ మర్థవంత మయి హాయి ఘటించె జగాన కిప్పు, డో
విక్రమదేవవర్మ పృథివీపతి! నీకుఁ జిరాయు వబ్బుతన్. 896

ఉ. విక్రమశబ్ద మొక్కపరి విశ్వములెల్ల మహోన్నతమ్ముగా
నాక్రమణంబొనర్చిన మహాత్మపదమ్మున యోగరూఢ మో
విక్రమదేవవర్మపృథివీపతి! నీదగు రాజ్యలబ్ధి, త
త్పక్రమబోధకం బగుచుఁ బండితులన్ దవియించెడిన్ జుమీ. 897

శా. జీవన్ముక్తుఁడె యయ్యు రాజ్యమును శాసించెన్ గదా! మైథిలుం
డీవున్ దాదృశలక్షణాన్వితుఁడవై, యేలంగదయ్యా! మహీ
దేవుల్ మెచ్చఁగ సత్కవుల్ కృతుల నీ తేజమ్ము వర్ణింప నో
దేవా! విక్రమ దేవవర్మ నృపతీ! దీవ్యత్కళావాక్పతీ! 898

చ. అఱువదియేండ్లమీఁద నిను నాశ్రయముగాఁగొనె రాజ్యలక్ష్మి, "యిం
కఱువదియేండ్లు వీని"కని యాయమకున్ గుఱు; తోధ్రరాజ్యపుం
బరిచితికల్మి జాతకపుభావము లాపె యెఱుంగు; వేంకటే
శ్వరకవి యూహ నిక్కమయి వర్ధిలుమయ్య ! చిరాయురున్నతిన్. 899

చ. తఱుఁగనిరాజ్య మబ్బెఁ గడు ధన్యుఁడ వైతి, చిరంబునుండి నీ
పరిచితి నున్న తెల్గునుడి పాండితిలేమకు లక్షవార్షి కం
బరుదుగఁ జేసి తోడినృపు లందఱు మెప్పను గంటి. కైత, సు
స్థిరముగ నిన్నుఁ గొల్చి తనదీనతఁ బాపికొనెన్ నృపాగ్రణీ ! 900

ఆ. వె. ''దేశభాషలందుఁ దెల్గు లెస్స" యటంచుఁ
గృష్ణరాయ లనియెఁ గేవలముగ
నెంతటిదియుఁ గాక యింత భవిష్యద్వి
శేషమెఱుకపడునె, చెప్పుమయ్య ! 901

ఉ. "కాఁగలవాఁ డితం డితని గట్టిగఁ బట్టితినేని మీఁద నా
యోగును నాఁగు నీతఁ'' డని యోరిమి బాల్యమునాఁటనుండి వే
లాగుల నిన్నుఁ గొల్చి తుది లక్షకుఁ దగ్గని వార్షికమ్ము నీ
చేఁగొనె నాంధ్రవాణి; యిఁకఁజెన్నువహించి రహింపదే నృపా ! 902

క. బెజవాడ రాజమండ్రీ
విజాగతిని గోరఁగా 'యునివరిసిటీ' తా
విజయం చేయద నీవ
ల్లఁ జొప్పడున్ దనకు నిట్టిలాభ మ్మనియే. 903

మ. అల భోజుండును, గృష్ణరాయవిభుఁ, డయ్యానందదంతీంద్రుఁడున్
గలిమిన్ మించిన పాండితుల్ గలిగి లోకఖ్యాతికిన్ మూలమై
రిల నమ్మాగుర యోగ్యతల్ గలిగి నీ వేపారుచున్నాఁడ వీ
తెలుగుందేశ మదృష్టవంత మిట సందేహమ్ము లేదో నృపా ! 904

గీ. మండలాధిపత్యము వచ్చి మాసమైనఁ
గాదు నీకీర్తి దశదిశల్ గలయఁ బ్రాఁకె

నింకమీఁద నీకీర్తికి నేది చోటు ?
తెల్పఁగదవయ్య విక్రమ దేవనృపతి ! 905

చ. జయపురపాలనం బొసఁగి సాకినధాత 'కనీసపక్ష' మా
జయ వఱకేని యాయువును సాగునటుల్ పొనరించుఁగాక, యి
ట్లయ మొనఁగూర్చి, దానికి నిరామయభాగ్యము తోడొనర్చి మం
చి యశముగాంచి సత్కవులచే నుతిగాంచి రహించుతన్ నృపా ! 906

గీ. విక్రమార్కునకుఁబోలె విపులయశము
నీకుఁ గల్గెడుఁగాక ! మనీషిహితులు
తల్లిదండ్రు లుంచినపేరు తగినఫలము
దేక వృథపోదు విక్రమదేవనృపతి ! 907

—• శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజుగారినిగూర్చి (లక్ష్మీనర్సాపురము) •—

చ. సిరి నలరారు బొబ్బిలి నశేషమహావిభవంబెలర్ప వ
త్సరములు రెంటికిన్ వెనుక ఛాత్రసమేతముగాఁగవచ్చి రా
జ్యరమనుగొన్న యుత్సవపు సంగతి వర్ణనఁ జేసినట్టి య
బ్బురమగు పొత్తమున్ వినిచి పొంపిరివోయెడి నీదు సత్కృతిన్
గరము బహూకరింపఁబడి కైకొనినాఁడ నఖండమోద మా
పరిషదమందుఁదక్క మఱి పార్థివ ! నీదగు దర్శనంబు చే
కుఱఁగలభాగ్య మింతవఱకున్ ఘటియింపద యొక్కసారి త
చ్చరితము నచ్చువేయుటకు సన్నిధి కొండొక యుత్తరంబు న
క్కఱగనుపట్టఁ బంపితిని గాని జవాబును బొందనైతి, దే
వర యదియే మొదల్ తఱచు పశ్చిమ ఖండనివాసమున్ బొరిం
బొరిఁబొనరించు టాదియగు ముఖ్యతరంబగు రాజ కార్యదు
ర్భరభరణ ప్రవాహపుఁబరంపర నీఁదుచునున్న యట్లు వా
విరిమెయిఁ బత్రికల్ దెలుప వీనులవిందుగ నాలకించి సం
బరపడి యిట్టి పట్టున జవా బిడివ్రాయమి తప్పుగాదటం
చెఱిఁగి, మనమ్మునందు మఱియెన్నఁటికేనియు దైవమెట్టులో

నరపతి నెమ్మొగమ్మును గనంబడఁజేయకయున్నె యంచు నా
తురతమెయిన్ జపింపఁ, సిరిజోఁగెడి నీదగు దర్శనమ్ము మా
నరసపురీ మనోహరుఁడు నాకు విధేయుఁడు నీకు ముద్దు సో
దరుఁడు కుమారభూపతి ప్రయత్న పురస్కృతిమైఁ ద్వదీయమౌ
దరిసెన మబ్బఁజేసెఁ; గడు ధన్యత గల్గెఁ; గృతార్థభావముం
బొరసితి; నీదు దర్శనము బొబ్బిలి వచ్చియె చేతునన్న ము
మ్మరమగు వార్ధకమ్మునను మగ్నుఁడనై నకతాన దానికిన్
జొరవఘటింప, దక్కతనఁ జొప్పెదియేనియు మత్పురానకున్
దరి భవదీయదర్శనవిధానము కోసము చూచుకోవలెన్;
గరుణగలట్టి దేవుఁ డది కల్పనజేసె, భవత్సహోదరున్
దిరముగ మత్పురమ్ము దరినే గల రాజ్యము నేలువానిఁగాఁ
నెరపె నిఁకేమికావలయు! నెద్దియొకప్పుడు సోదరావర
స్ఫురణకు లోఁగు నిన్నిచటఁజూచెదనంచు మదిఁ దలంతు; వ
హ్వారె! ఘటియించె నిట్టి సదుపాయము మాయిఱువేల్పు; నీవు మం
తిరివఁట! చెన్నరాజ్యపు వినేతకుఁ; బూర్వము రాజవయ్యు మం
తిరిపదమూననేల? యని నే ననుకొంటినిగాని, నేటి సం
స్కరణవిశేషముల్ చెవులుగాఁచఁగ విన్నకతాన నిట్టి తెం
పరియగు తేఁడొకండిపుడు పార్థివతంత్రశతాంగచక్రమున్
గురిమెయిఁ ద్రిప్పు సత్ఫలకున్ దలమానికమై యెసంగుచే
ధరణికిఁ జాల మే లని పదంపడి నెమ్మది సమ్మతించి, నే
నటిమటి మున్నొసంగు నలయాశిషముల్ ఫలియించి బొబ్బిలీ
శ్వరుఁ డిపు డయ్యె సాటి నృపచంద్రులకెల్లను మేటియై తదు
ద్ధరణమునల్ప నెక్కుడు ప్రధానుఁ డటంచు ముదంబుచెంది యీ
శ్వరకృప వర్ణనీయ మని సారెకు; నియ్యది నీదు పూర్వసం
స్కరణవిశేషలబ్ధమగుఁగాక నిజానకు దానినెల్ల మ
ద్వరకవితామహత్త్వపుఁ బ్రిభావముగా జమకట్టుకొంచు సం

బరపడుచుంటిఁ; గైతయును భార్యయు నీద్వయి పూరుషన్మహో
ద్ధురుఁగఁ దదన్యుఁగా నలుపఁ దోడ్పడు నంచని పెద్దలందు రో
వరవర ! లోకమందు "యదనంతర" మన్నటువంటి న్యాయపున్
గరిమనుబట్టిచూడఁ గృతికన్యను నే నిడినట్టి పిమ్మటన్
వరునిఁగ నిన్ బ్రిటిష్ప్రభుసభాసదుదారపదంబు దా స్వయం
వరపు మహోత్సవమ్మున వివాహమొనర్చి కొనెంగదా ! యిదె
వ్వరి మహిమమ్ము చెప్పు నృపవల్లభ ? శ్రీ చెళపిళ్ళ వేంకటే
శ్వరకవిరాడమోఘతరవాక్ఫలితంబని కూడఁ గోవిదుల్
వరకవితామహత్త్వపరిపాటివిదుల్ వచియింపరొక్కొ ! యి
క్కరణి నఖండరాజ్యరమ కారిణమౌ నభిషేక సత్కథా
చరితము సత్కవీశ్వరుల స్వాంతములం దనుపంగ ముద్రిణం
బొరయకయున్న లోప మదియుం ద్వరలోనన తీఱుఁగాక; నీ
గరిమ కితోఽధికంబగు ప్రకాశము గల్గెడుఁగాక ! నీకు సు
స్థిరమగు నాయువున్ సిరియుఁ జేకుఱుఁగావుత, రంగరాడ్విభూ ! 908

—• శ్రీ రాజావు గంగాధర రామారావు బహద్దరు జమీందారువారు ధవళేశ్వరము •—

ఉ. శ్రీకర రామరాయనృపశేఖర ! చేతికి నెమ్మలేని బ
ల్వీఁక యెలర్ప నిన్న నవలీలగ నన్ను బహూకరించు నా
ఢాకకు నే ఋణంపడి కడంగితి, నేమని లోన నెంచెదో !
నీకుఁ గృతిన్ ఘటింప మది నేఁ దలపెట్టితిఁ జిత్తశుద్ధిగన్! 909

చ. ముసలితనమ్మునందు ముదముం గొలుపం గల సత్కవిత్వమున్
వెస రచియించి నా కొసఁగ వీల్పడునే యని కొంకెదేమొ ! మున్
కసిగల పాఠ్యమందు నొక కబ్బము చెప్పియె డాఁచినాఁడ; బల్
రసయుత మంచు దానిని గరంబును మెత్తురు సత్కవీశ్వరుల్. 910

ఉ. జ్యోతిషమందు నా కెపుడు శ్రద్ధయు భక్తియు మెండు, దానిలో
జాతకభాగమందున నెసంగెడి నెక్కుడు నమ్మకమ్ము; నా

జాతకచక్రిముంగుఱిచి చర్చ యొనర్చి లిఖించియుంచితిన్
"జాతక చర్య" నా నలరు చక్కని కబ్బ మొకండు భూవరా! 911

క. అది వ్రాయునపుడు గానీ
పదపడి వేఱొకటఁ గాని పార్థివ! కృతివె
ట్టుదమని నే ననుకోలే;
దిది నిక్కమొ కాదొ, నీదు హృదయమె యెఱుఁగున్.912

ఉ. నిన్నను నీదు సత్కృతిని నేఁ గొనియేగుచుఁ ద్రోవలోన "వి
ట్లున్నతిఁ గన్న దాత సుకులోద్భవుఁ డూరక యుండరాదు, పే
రెన్నికగన్న సత్కవిత కేర్గడయై చిరకీర్తిగాంచి బల్
వన్నెకు నెక్కుటన్న నది పండితసమ్మత మెన్ని భంగులన్" 913

క. అని యా పొత్తము నీకున్
వినిచి భవత్సమ్మతి కది వీసం బేనిన్
గొనము గలదిగాఁ దోఁచిన
ననుకొన్నయటుల్ పొనర్త మని యెంచి యిటుల్. 914

క. చనుదెంచితి నృపవర! పిలు
వని పేరంటమ్ముగాఁగ; వనిత తనంతన్
జనుదెంచి నట్టు లెంచెదొ!
యన్నృతము లేదిం దటంచు ననుమతి నిడెదో! 915

క. ఇందెన్నియేని విషయము
లందందు నిమిడ్చినార మాజాల్యము మే
మెందెందుఁ దిరిగితిమొ త
త్సందర్భము లెల్ల దీనఁ దనరు నృపాలా! 916

—• తూర్పుగోదావరి డి॥ ప్రసిడెంటు శ్రీకాకర్లపూడి గోపాలవరసరాజాగారు
రామచంద్రపురము •—

సీ. వంశంబునెంతుమా, పరమపావనుఁడైన
బమ్మబాహువులందుఁ బ్రభవమొందె

సంప్రదాయము చూడ సద్యశఃపదమైన
కాకర్లపూడి విఖ్యాతకులము
సిరి విమర్శించుచోఁ దరతరమ్ములనుండి
పొమ్మన్నఁ బోని విస్ఫురణ కిరవు
సుగుణమ్ము లరయ నిస్తులులైన కవులచేఁ
గవనమ్ము చెప్పింపఁగలవి; యౌర!

తే. గీ. గౌతమీమండలీకన్యకాసుకృతము
మరల ఫలియించె నీ విప్డు కరమువట్టి
తెంతయేని ప్రజల కబ్బె సంతసంబు
నవ్యతేజ! శ్రీగోపాల నరసరాజ! 917

ఉ. తాతలుఁ దాతతాతలును దాతలతాతలుఁ గూడ మేటి ప్ర
ఖ్యాతికి నాలవాలములుగాఁ బరిపాలనఁజేసి, రీవు న
న్నేతల సత్కులమ్మున జనించితి; విట్లని యెంచికాదె? భూ
మీతరుణీవతంస మెలమి న్నిను భర్తగ నేఁడు కైకొనెన్. 918

ఉ. అల్లుఁడు మాకు బొబ్బిలినరాధిపుఁ, డాయనకూర్మి నీయెడన్
బెల్లని వింటి, నట్లగుటఁ బేరిమి చుట్టలమైతి; మిట్టి ని
న్నుల్లము పల్లవింప సుగుణోదధిగా గణియించి గౌతమీ
పల్లవపాణి చెట్టగొనుపట్టది సత్యముగాదె! భూవరా! 919

చ. ధరణిప్రజల్ స్వసమ్మతికిఁ దావుగ నెవ్వని నాదరింతు రా
సరసగుణుండు ఱేఁడయి రసాస్థలి నేలుట మున్నుగూడ ను
ర్వరఁ గల; దిందు కల్లరఘురాము నృపత్వమె సాక్షి; నేఁ డిటన్
సరసవిభుండు గూడ సుజనప్రియుఁ డేలిక యయ్యె నట్టులే. 920

మ. ఇతరుం డేలికయైన "మస్కరి వివాహేచ్ఛన్ బ్రవర్తించుచో
నతుకంగావలెఁ జుట్టుగూడ" ననుచట్లౌ; నీవౌ, మేల్మేటి వు
న్నతరాజన్యకులోద్భవుండ వగుటన్ స్వాభావికంబై నృపా
లత వర్తించు లతామతల్లికి సుమాలంబంబు నాఁబొల్చుచున్. 921

చ. ఇది యొక పెద్ద చిక్కు, మును పెవ్వఁడొ లోకు లెఱుంగకున్న నేఁ
డదనయి నాయకుండయిన యాతని పేరెటొ పైకి వచ్చు; న
య్యదియు ముదావహంబె యగు, నంతటఁ దీరదు; మంచివాసనన్
బొదలెడి పేరుఁగల్గు టది పూర్వజనుఃపరిపాక మో నృపా! 922

తే. గీ. మన నరసరాజుగా రసామాన్యరాజ
వంశమునఁ బుట్టువందినవారు గాన
ప్రభుత నెట్టి లోపమ్ములు వఱలవనియె
యెల్లరుము విశ్వసించెద రుల్లములను. 923

శ్లో. ఇతోఽప్యధిక మైశ్వర్య మితోఽప్యధికసద్యశః
ఇతోఽప్యధికసంతాన మస్తు తే నరసప్రభో. 924

—• శ్రీశ్రీ వుయ్యూరి రాజావారి కొమార్తపెండ్లి •—

ఉ. శ్రీవిమలాంగి యాత్మకులశీలములన్ జెలువారు నీపె, తా
నీవరుఁ డాత్మప్రాణవిభునెన్నిక పేరొకఁ డూనివట్టివాఁ;
డే విజయం బొసంగుటకు నిర్వురు ముఖ్యులె యంచు శ్రీరమా
దేవివి బోషించుఁగాక సువిధేయునిఁ గొండలరాయనిన్ వరున్. 925

—• ఆస్థానకవి ప్రత్యభినందనము •—

గీ. నేను తగుదునొ, తగనొ ఈస్థానమునకు
నాకుఁ దెలియదు, పదిమంది నన్ను నిచట
గూరుచుండఁ బెట్టిన నిటఁ గూరుచుంటి
నర్హతా నర్హతలు మీర లరయవలయు. 926

ఆ. వె. కవియుఁ బాచకుండు, గాయకుండును ముగ్గు
రొక్క రూప, వీర లొకరిమీఁద
భరము బెట్టుకొనుచు బ్రదుకఁగావలయు, స్వ
తంత్రభావ మెందు దడవ నాస్తి. 927

ఆ. వె. నన్నువృద్ధుఁ డంచుఁ బున్నెమ్మునకు మీరు
గౌరవింతు, రే నుదారమైన
మీ సపర్య లెలమి మెచ్చి కైకొనియెదఁ
గవిని నేను కాను, కాను, కాను. 928

మ. 'యతియున్ బ్రాసయుఁ గూర్చుమాత్రకవియే' యంచేను వా కొంటి గీ
రత మన్ గావ్యమునందు, నా రచన లారాధ్యమ్ములే యైన సే
కతమో తెల్పఁడు, సంతసింతు, గణ సంఘాతంబు కావ్యంబె? యే
మతిమంతుం డిటు లాడు నాతనికి సన్మానంబు గావింతురే. 929

క. ఇరువురొ మూగురొ కవులుం
దురు, కబ్బమ్ములును నంతె, దోషజ్ఞులు ధీ
వరమాన్యులు తిత ఉవులై (జల్లెడలు)
పరిశీలించు నెడఁ బైకివచ్చెడి సుకృతుల్. 930

క. నెరసులు దొరలిన మాత్రన
పరమార్థమ్మునకు హాని వాటిల్లదు, దు
ర్భర మగు దోషోత్కరమును
బరిహృతి గావించు రసము ప్రభవించునెడన్. 931

క. బుధులకు 'సాధ్యోహిరసో
యథాతథ' మ్మనెడి వాక్య మర్థమ్మగు వా
రథమ మని పరిహరింతురు
వృథాగఁ గష్టించినట్టి వేత్తల రచనల్. 932

గీ. కవితవలనఁ బున్నెముగూడఁ గలిగెనేని
గలుగ నిందాపశక్యమ్ము గాదు; రామ
కోటివలె నుండు రచనలు కోవిదులకు
నచ్చ పీ రహస్యమ్ము విన్నాణి యెఱుఁగు. 933

గీ. కవులు పత్రికల్ నడపెడి ఘనులుకొంద
రెందఱో వారు ముట్నూరు కృష్ణరావు
లగుదురే, యాతనికిఁ జిర మబ్బెఁగాక
నాకలోక సుఖంబు విజ్ఞానిగాన. 934

క. బిరుదుల పరమార్థం బతఁ
డెఱుఁగును, కవితారహస్య మెఱుఁగును, సాక్షా

త్పరమేశ్వర భక్తుఁడు, కృ
ష్ణరాయుఁడు యశశ్శరీరి సదసద్విదుఁడున్. 935

మ. కవులన్ గౌరవ బుద్ధితో నెలమిమైఁ గష్టంపు దారిద్ర్య బా
ధవశానం బడి బ్రుంగకుండ మన భూదారుల్ కడున్ భక్తితో
శివమున్ గోరి భజించి రా భర మిఁకన్ శీర్షమ్మునన్ దాల్చి యే
లవలెఁ భూప్రజలే మతేలవలె వాలాయమ్ము శీలించుచున్. 936

ఉ. ఎంతయొ కష్టమున్ సయిచి యింతికిఁ గాంతుఁడు గాక కాంత క
య్యింతియుఁగాక సౌఖ్య మన నెట్టిదియో కలనే నెఱుంగ కే
వంతకు జంక కే కొనిన భారత మాతకుఁ బేరు దెచ్చు స
త్స్వాంతుల కబ్బుఁగావుత యశ మ్మనిశమ్ము భృశమ్ము శమ్మిఁకన్.

శా. న న్నాస్థానకవీంద్రుఁ జేసితి, విఁక న్నా కాయురారోగ్యసం
పన్నత్వంబు నొసంగు టన్నది క్రమప్రాప్తంబ, నా యీడువా
రున్నారెందఱొ విజ్ఞు లల్ల ఘను లందొం డొక్క రాస్థానమం
దున్నన్ దేహబలంబు గోయదురె? నిన్నోతల్లి! కామేశ్వరీ. 938

మ. పదొకండేఁడులపైని రెండిపుడు నాప్రాయంబు, నాబోటికిన్
గదిలో మంచమె యెల్లలోక మగుచున్ గాలమ్ము వెళ్ళించు వృ
ద్ధు దయార్ద్రం బగు దృష్టిఁజూచి యిడి తేదో గొప్పదౌ గద్దె నా
కదిభుక్తంబగుదాక నాయు విడుమం చర్థింతుఁ గామేశ్వరీ. 939

మ. అనుకంపామృతదృష్టి నించి నను నీ వాస్థానవిద్వత్కవీం
ద్రుని గావించితి నేను దత్పదవి యందున్ గూర్చుచుండంగ నే
ర్తునె మందిచ్చితి, తేనెఁగూడ నిడుమందు న్ని న్నె యీనృగ్భిష
ఘ్నునులుఁ మాదృశరుగ్ణులున్ గలరుసూ! కళ్యాణి కామేశ్వరీ. 940

శా. సన్యాసిన్ వరుఁ జేయుచో నెరవెకా? సర్వంబు నా కిప్డు వి
ద్వన్నేతల్ కవు లేలగాఁదగిన "ఆస్థానంబు" నీఁజేసి తీ
యౌన్నత్యంబున కిమ్ము దీర్ఘతరమౌ నాయుష్య మ ట్లిచ్చుచో
నిన్నున్ మెచ్చు జగ మ్మిఁకెట్టివరము న్నేఁగోరఁ గామేశ్వరీ. 941

మ. ప్రతిసంవత్సర మింక నా కిటుఁ బ్రజా రాజ్యంబు వేయారు లు
న్నత ముద్యోగముచేసి వాసిమెయిఁ "పెన్షన్" గొన్న బల్మేటికిన్
భృతకం బిచ్చువిధాన, దీనికి భవ త్ప్రేమమ్మ తోడ్పాచు దీ
ర్ఘతరం బాయు వొసంగఁగావలెఁ, గృపార్ద్రా! తల్లి! కామేశ్వరీ. 942

మ. జతనంబుం బొనరించి నే నెటులొ యాస్థానీ కవీశత్వ మా
ర్జిత మౌ పాండితి గల్గువారు గొని సుశ్రీగూర్పఁ గాఁదగ్గ ద
ర్హత లేదంచు నెఱింగికూడఁ గొనలేదా గౌరవం బంబ? యి
చ్చితి వీ వెందుల కిచ్చితో యెఱుగు నీ చిత్తంబ కామేశ్వరీ. 943

శా. స్థానం బున్నత మే జఘన్యుఁడ, మహో చ్చైఃస్థానవిభ్రాజితున్
దీనున్ జ్ఞానులుగాంచి నవ్విరను నా ధీరత్వమున్వీడ నే
దీనిన్ గోర, స్వయంవరంపుగతి నే తెంచెన్ గరం బిచ్చెలిన్
నానేరం బిట నింతయే, యెఱుఁగవే నాతల్లి! కామేశ్వరీ. 944

మ. స్వయ మేతెంచి వరించినట్టిదియె నా సర్వస్వ మేపూరి పు
ల్లయుఁ గష్టార్జిత మున్నయట్లెఱుఁగ, బాల్యం బేగెఁ దారుణ్యమున్
వ్యయమయ్యెన్ ముదుకండ నైతిఁ దుదిప్రాయం బిప్పుడీ ప్రాయమున్
జయమే కా దయ మౌట నీ కృపకు సాక్ష్యం బిచ్చుఁ గామేశ్వరీ. 945

శా. ఆయుర్దాయము మూడు భాగములు సేయన్ దాన "వన్ థర్డు" బో
సేయంగా మిగిలెన్ శరీరము కడున్ జీర్ణించి శుష్కించె శే
షాయుర్దాయము భోజ్యమౌట కడుగడ్డై తోచుఁ ద్వత్సన్నిధి
స్థాయింగా నొనరింపు మేమిటి కిఁకన్ జాలంబు కామేశ్వరీ. 946

మ. "తన పెండ్లిన్ గన దానుగూడఁ జన యత్నం బాచరింపండితం"
డన "నే నెందుకు నాదుపెండ్లి" కను వా రందందు మున్నున్న వా
రని వాకుర్తిత్తురు పెద్ద లిప్డు "చెళపి" శ్శాస్త్రీతి నున్నాఁడు నీ
యనుకంపన్ సకలంబు భద్రమగునం చర్థింతుఁ గామేశ్వరీ. 947

మ. జననీ! యుత్సవమంచు నాకు నెదియో సందర్భమున్ గూర్ప నే
ర్చిన నీ వా సభఁజూడవచ్చుటకునై చేవిమ్మ కానంత నీ

వనుకంపించినఁ గానిదంచుఁ గలదే ? ఆర్యామహాదేవి! స
ర్వనియంతృత్వము నీది నే నెఱిఁగి యారాధింతుఁ గామేశ్వరీ. 948

శా. చెన్నశ్రీపురమందు యుండి ధరకున్ శ్రేయంబు గల్గించు సం
పన్నుల్ గేస్తులుఁ బండితుల్ కవులు సామ్రాజ్యమ్ము సర్వమ్ము నాఁ
డన్నన్ శ్రీబెజవాడనుండు భవధీ యాదీశ్వరోపత్యకన్
నన్నున్ జూడఁగ వత్తు రెం దఱొ జనుల్ నాతల్లి! కామేశ్వరీ. 949

శా. కౌపీనంబు ధరించి యా సభకు నేగ న్నన్ను వీక్షించి ఓ
హో! పాఱుం డిటు మారెనే! వయసుచే నొండొక్కరుం డయ్యె వా
గ్వ్యాపారమ్మను మాఱితీరు ననుచున్ గారుణ్య మొప్పార నా
పై పేచూతురు పంపు మమ్మ సభకుఁ వందింతుఁ గామేశ్వరీ. 950

మ. కవులెల్లన్ జయపెట్టువైభవ మొసంగన్ లేదొ సచ్ఛిష్య వ
ర్గవిభూతిన్ గరుణింపవో తనుజను ర్భాగ్యంబు గై సేయవో
వివిధైశ్వర్యము లిచ్చి తింక నొకఁటే విశ్వేశి నీసన్నిధిన్
గవిగా నుండ ననుగ్రహింపు మిదియే కామ్యంబు కామేశ్వరీ. 951

శ్లో. సభాయై మంగళం భూయాత్ సభ్యానాం చ యశస్వినామ్
సర్వం శివమయం భూత్వా చిరవృద్ధిం ప్రపద్యతామ్.

శ్లో. స్వరాజ్యాయ శివం భూయాత్ విజయో విభవో జయః
సర్వం శివమయం భూత్వా చిరవృద్ధిం ప్రపద్యతామ్. 952

— గ ద్య —

ఇది శ్రీ....కింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలకళానిధి
బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతివేంకటేశ్వరులచే రచింపఁ
బడిన నానారాజసందర్శనమ్మునందు సర్వము

స ం పూ ర్ణ ము

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

శతావధానసారము

శ్రీ

తిరుపతి వేంకటకవి

ప్రణీతము...

ప్రకాశకులు.

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి సన్సు

వేంకటేశ్వర పబ్లికేషన్సు

కడియం P.O. తూ॥గో॥జిల్లా.

1956.

ఇది

చెళ్లపిళ్ల దుర్గేశ్వరశాస్త్రి

పర్యవేక్షణలో ముద్రింపబడినది.

★

మూడవ కూర్పు

వెయ్యి ప్రతులు

1956.

★

ముద్రణ:

వేంకటేశ్వర ప్రింటింగ్ ప్రెస్,

ఆలమూరు, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

ఉపోద్ఘాతము

చదువరులారా!

ఈపుస్తకమును బ్రకటించుటకు ముఖ్యకారణము, అవధానమన నెట్టిదో అందలి కవిత్వ మెంతరసము తక్కువకలిగియుండునో, అందుఁ గోరెడి కోర్కె లెంతవిషమములుగానుండునో, యను విషయ మెల్లరికిఁ దేటతెల్లంబగుటకే కాని దీనివలన మీమనస్సులను రంజింపఁజేయుటకుఁ గాదు. ఇందులో మాయొనర్చిన యవధానపద్యములన్నియును బ్రకటింపక గ్రంథవిస్తరభీతిచే దశాంశమునకన్నను దక్కువగా మాత్రమే ముద్రింపించితిమి. కొన్ని యవధానములలోని పద్యములు రికార్డు దొరకనందున బొత్తిగా వదలివేయఁబడినవి. ఆయీ యవధానములలో రచించిన పద్యములు గొన్ని యవసరమును బట్టి యిటీవల మేము రచించిన యితర గ్రంథములందుఁ జేర్చియుంటిమి. అవి పునరుక్తిగా భావించి యిందుఁ దిరిగియు నుదాహరింపఁ బడవయ్యె. కొన్నిపద్యములుమాత్ర మందును నిందును గూడఁ గన్పట్టును. ఏమైనను నట్టిచోట్ల నవధానపద్యములు గ్రంథములలోఁ గలిపినట్టుగనే కాని గ్రంథపద్యము లవధానములలోఁ గలిపినట్లు భ్రాంతి చెందకుండుటకై చదువరులకు నంజలి ఘటించుచున్నారము. ఈవిషయమున మామాట బ్రమాణముగాఁ జేసికొనరేని యాయవధానరచనాకాలమునకును గ్రంథరచనాకాలమునకును గల పూర్వోత్తరసందర్భముం దిలకింతురుగాక! ఈయవధానము లెట్లెట్లు జరిగినవో దేనియందలి కష్టమెంతయో తెలియఁజేయుటయె కాక మాయెడల నాయాయీకవులకును రాజులకును నితర భాషాపాండిత్యముగల యుద్యోగులకును బత్రికాధిపతులకును గల యనురాగమును వెల్లడింపఁదగు ప్రశంసాపత్రములు - గొన్నిభాగములు గ్రంథవిస్తరభీతిచే మా యవధానపద్యముల వలెనే వదలినను — గొంచెముగా నిందు ననుబంధమున ముద్రింపిం

చితిమి. అందులో గుండు అచ్చమాంబగారిచే రచింపఁబడిన కందపద్య ములుకలవు. అప్రస్తుతమేయైనను ఈమెకొక వ్రేలువిడిచిన మేనమామ యగు బ్ర॥ శ్రీ॥ వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రులవారిచే నొసఁగఁబడి యీమెచేఁ బూర్తిచేయఁబడుటయేకాక పదపడి ఈవిదుషిచే నొసఁగఁబడి మాయిరువురిచేఁగూడఁ బూర్తిచేయఁబడిన సమస్య నిందుదాహరించు చున్నారము.

(సమస్య) అచ్చాయమ్మ కవిత్వధోరణి మహాహ్లాదంబు గల్పింపదే.

శా. సచ్చారిత్రులు పండితప్రవరులున్ సన్మాన్యులౌ వారలున్
మెచ్చంజాలనిదైనఁగాని మదిలో మేలెంత్రు నైజమ్ముగా
విచ్చో సందియమేల ! శాస్త్రికవి కెంతెంతో వినోదమ్ముగా
నచ్చాయమ్మ కవిత్వధోరణి మహాహ్లాదంబు గల్పింపదే ?

శా. అచ్చా ! తిక్కన సోమయాజికృతదివ్యశ్రీక కావ్యాళికిన్
మచ్చా ! తిమ్మన ముద్దుపల్కులకు నమ్మన్ జెప్ప దృష్టాంతమా
యుచ్చస్త్రైణకవిత్వసంతతికి నా నొప్పారుచున్నట్టి యీ
యచ్చాయమ్మ కవిత్వధోరణి మహాహ్లాదంబు గల్పింపదే ?

శా. సచ్చారిత్రపరాంబికాచరణకంజాతార్చనాసక్తిరా
జచ్చేతోంబుజ విద్వదీడ్యకవితాంచద్వంశసంజాత వి
ద్వచ్ఛందాశ్రయితవాసుదేవకవిరాడ్దాయాద యైనట్టి యీ
యచ్చాయమ్మ కవిత్వధోరణి మహాహ్లాదంబు గల్పింపదే ?

కొందఱు కవులు మమ్ముఁగూర్చి తమ యభిప్రాయమును పద్య రూపముగా వ్రాసి సభాముఖమ్మున వినిపించియు, దానిని మాకడ కంప కుంటచే నయ్యవిమాత్ర మిందు బొత్తిగాఁ జేరలేదు........

ప్రశంసాపత్రములలో వ్యాకరణాదిస్ఖాలిత్యములు మాయాశుకవి త్వముతోపాటు కలిగియేయున్నవి కాని చేతిపొరపాటులుతప్పఁ దితరములు దిద్దుటకు మా కధికారము లేనందున దిద్దఁబడవయ్యె. ఏవో కొన్ని తప్ప దురుద్ధరము లంతగా లేవని విజ్ఞులకుఁ దెలియును గాని ప్రారంభవశ

యందుండువారికి మాత్రి మన్నియును దురుద్ధరములే యగు నను నూహ కలుగక మానదు. వారు పెద్దలగు వారినడిగి తెలిసికొందురు గాని వృథాగాఁ దమకుఁగల పాండితితోడనే తృప్తినంది యాయాయా కవుల నేమి మమ్మునేమి నిందింపకుందురుగాక! యని యంజలి ఘటించు చున్నారము. ఇఁకఁ బ్రికృత మనుసరింపుదము. మేమిందు ముద్రింపిం చిన యవధానపద్యములు తఱచుగా భిన్నవిషయములుగా నుండునట్లు మాత్రిమె విచారించి కైకొంటిమిగాని సరసములగు పద్యములను మాత్రిము గైకొని నీరసములను వదలినవారము కాము. కావుననే నీరస పద్యములు గూడ నిందు విశేషించి కన్పట్టును. మాయవధానములలోఁ గొన్నిఁటఁ జెరి సగముగను గొన్నిఁట నాలవ వంతుగను వానమామలావ ధానములో మాత్రిము పాదన్యాసముగను సంస్కృతకవిత్వముగూడఁ గల్గియున్నను నయ్యది సర్వసులభము కాదనియును బ్రికృతకాలముంబట్టి యీయాంధ్రిదేశమున దానియం దంతగా నాదరము కనుపట్టదనియును యోజించి తెలుఁగు పద్యములనే విశేషించి కైకొంటిమి గాని గీర్వాణ మును బూర్తిగాఁ గాకపోయినను జాలభాగము పరిత్యజించి యెవరేని పండితులు మాయాశుధార సంస్కృతమ్మన నెట్లుండునో యను తలంపు కలవారుండకపోదురా యను తలంపుతో శ్రీవానమామల శతావధాన శ్లోక ములమాత్రము చాలభాగము నిందుఁ జేర్చితిమి. ఇందుఁ గొన్ని యష్టావ ధానములు సమస్యామయములుగా రచింపఁ బడినవియుఁగలవు. ఏమైనను నిందు మాబుద్ధి బలమునే చూతురుగాని కవితారసముం జూడకుందురు గాక. ఇందు మాకవిత్వమునఁగల కష్టసాధ్యప్రియోగము లాశుధారా కవిత్వము నవలంబించువారి కక్కురితిని వెల్లడించుఁగాత! "క్షుధాతు రాణాం నరుచిర్నపక్వ" మనునట్లు నాశుధారాకవయితలకు సుప్రియోగ విచారణమే కాక రసారసవిచారణమును నంతగానుండదని కవితామర్మజ్ఞు లకు స్పష్టమే. కావుననే

"తే. గీ. ఆశుధారా కవిత్వమ్ములందు శయ్య
ఉపమ లుత్ప్రేక్షలును లేకయుండుఁ గాన

నెంత చర్చించినను బద్యమంతసార
వంతమగుఁ గాన నిలుకడవలయుఁ గృతికి''

అని యప్పకవి చెప్పియున్నాఁడు. మేముగూడ నానారాజసందర్శ నములో గద్వాలసంస్థానములో

''ఆశుధారాకవిత్వమ్ము నందుకొంటి
మేని యభిసారికయు దండ మిచ్చితీఱు''

అని వ్రాసియున్నారము. మేము మహాసభలలో రచించిన పద్య ములను యథాస్థితముగనే యుంచుట మాయాచారముగనే యున్నను నిం దచ్చటచ్చటఁ గొన్నిపద్యములు స్వల్పపాఠభేదములు గలిగియుండునేమో యని సంశయముగా నున్నది. ఏమన మాకు మొదలనుండియు నిన్ని యవధానములు చేయుదు మనియుఁ బిదప నిట్లన్నియుఁ గొంచెముగొప్ప సంగ్రహించి పెద్దపొత్తముగఁగూర్చియచ్చొత్తింతుమని యునభిప్రాయము లేకుంటచే నంత శ్రద్ధచేసి యాయా యవధాన పద్యము లన్నియు సంగ్ర హించి భద్రపఱచుట తటస్థింపదయ్యె. ఈయూహ యిటీవల నాలుగు వత్స రములకిందటఁ గల్గినది. అప్పటినుండి చాలభాగము భద్రముగాఁ గాపాడుచు వచ్చితిమి. అంతకుమున్ను జరిగినవియుఁ జాలభాగము మాయొద్దనున్నను లేనివానింగూర్చి మాకు సహజమైన ధారణనుపయో గించి మేనమామపోలికగా సమకూర్చితిమనుటకు సందియములేదు గాని యేమయినను నట్టియెడ నించుక భేదమున్నను నుండవచ్చును. కేవలధా రణచేఁ జిరకాలముకిందట రచించినపద్యములు - తూచా - తప్పకుండ సంగ్రహించుట యసంభవమగుటచే నించుక మార్పుగలిగి యుండవ చ్చును. ఇదిగాక యప్పటికప్పుడే మాబుద్ధికి

''ప్రాయపుఁ బ్రౌఢ్ధంత కొంతపడమటఁదిరిగెఁ''

అను నవస్థగూడఁ దటస్థించినది. అయినను ''బెల్లము వండిన పొయి'' గనుక విశేషభేద మెందును గనుపట్టకుండుట ధ్రువము. ఈయవధానశక్తిం గుఱించి యనేకు లనేకవిధములుగా భావించుచున్నారు.

అందులోఁ గొందఱి యభిప్రాయములను దెలుపుటకే యిందుఁ గట్టకడ పటి యుత్తరములు పనికివచ్చును. అయ్యవి యతిప్రాసాదులలోఁగూడఁ దఱచుగాఁ గొన్ని చెడియున్నను నీవిషయమున కుపచరించుననియే కైకొనవలసివచ్చినది. ఇది యిట్లుండ మేము తఱచు దేశాటన మొనర్చు కాలమున నొకప్పుడు మండపేట వెళ్ళినప్పు డక్కడ నున్నట్టియు మహాపండితులగుటయేకాక యాపాదుకాంతదీక్షాపరులగు మహామంత్ర వేత్తలొకరు మాయొద్దఁ దాము స్వయముగా నుపదేశము నొందగోరు టయేకాక తమ శిష్యులలో నొకబుద్ధిశాలినిగూడఁ బ్రేరేపించిరి. వారిరు వురితో మాకీశక్తి లేశమునులేదనియెంతచెప్పినను 'నవగోప్యాని కారయేత్' గనుకఁ దామిట్లుచెప్పుచున్నారనియే నొడువ మొదలిడిరిగాని నుంతేని విశ్వసింపరైరి. పిదప నెట్టకేలకు వారిని వదలించుకొనుట దుర్ఘటమైనది. ఇంత, విచిత్రముగాఁ గాకున్నను ననేకస్థలముల నిట్టిరీతియే జరుగుచు వచ్చినది. మేమును గొంతమందితో నుపాసనాబలమనియే యొప్పుకొని వారిని సంతోషపెట్టుచుండుటయుఁ గలఁదు. ఏమన? యధార్థము చెప్పి నచో బొత్తిగా విశ్వసింపరుగదా! మండపేటలోని సంగతిని 67 వ పేజీలో సీసపద్యము నుడువునుగాన వలసినవారది చూడఁగలరు. మున్నెవరికేని యియ్యది యేయుపాసనము వలననైన లభించియుండునేమో మాకుఁ దెలియదుగాని మాకుమాత్ర మట్లు రాలేదని యథార్థముగా వక్కా ణించు చున్నారము. ఇందులకు బుద్ధిబలమును సహజమైన యాశుధార యును దానితోపాటు ధైర్యస్థైర్యములును పైనిశాస్త్రజన్యజ్ఞానాదికమును ముఖ్యకారణములు. అన్నిఁటికన్న నాశుధారయు ధైర్యస్థైర్యములును బుద్ధిబలమును మఱియును బ్రధానములు. ఇది మాయనుభవము. దైవ కృపయనునది అన్నిఁటికిని గావలయును. అన్నిఁటితోపాటు దీనికి నుండ నిండు, కేవలదైవకృపమాత్రము పనిచేయదు. ఇఁక ధారణశక్తింగూర్చి యభ్యాసము కారణమని యనేకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. వారింగూర్చి కొంత వ్రాయఁదలఁచియు వారును మంత్రశాస్త్రవేత్తలవలెనే విశ్వసింప రని మిన్నకుందుము. దాక్షిణాత్యుల యవధానమునకును మన తెలుగు

దేశపువారి యవధానమునకును జాలవఱకు భేదముగలదు. అదిగూడ నవసరమనియెంచి యించుక వ్రాయుచున్నారము. మనయవధానము మాఱుగురికిఁ గవిత్వముచెప్పుట. వారు నూఱుపనులేవో చేయుట. అందులోఁ గవిత్వము కడు స్వల్పమే యుండును. బాగుగఁ బరిశీలించిన మన యష్టావధానము వారి శతావధాన పదమున కర్హమైనదని మాయభి ప్రాయము. ఈ సంగతి నానారాజసందర్శనములో గద్వాలలో తాతాచార్యులవారి యవధానమునుగూర్చి మేము చెప్పిన యుపన్యాసపద్యములు వెల్లడించును. ఇంతకును మనకు శతావధానమనఁగా శతలేఖిన్యవధానమని తేలినది. ఈ యవధానమే భట్టుమూర్తి ప్రభృతులొనర్చినది. కావుననే ఆయా కవులకు "శతలేఖినీపద్యసంధాన ధౌరేయుఁ" డనియు "శతలేఖిన్యవధానపద్యరచనాసంధానురత్రాణుఁ" డనియు, బిరుదులు విద్వత్సమ్మతములై యున్నవి. పైచొప్పుననే శ్రీమదభినవపండితరాయ విద్వాన్మాడభూషి వెంకటాచార్యులవారు రచించియున్నారు. ఏతదనుసారముననే మేము ప్రప్రథమమున—

శ్లో. తత్తన్నామనపమానసాదృతతమం వృత్తం తథావస్తుచ
స్వీకృత్యప్రథమంశతాయసరయం తత్పాద మేకంవదేత్
భూయఃకైర్నచబోధితః క్రమవశాత్పాదత్రయం కీర్తయే
దేతన్నామ శతావధాన మధచేత్పద్యాని సంకీర్తయేత్

అని శతలేఖిన్యవధానమునకును,

శ్లో. కావ్యోక్తిః కవితోక్తిరంచితకళా విద్భిస్సహాభాషణం
పౌరాణోక్తిరమందలౌకిక గిరోవ్యస్తాక్షరోక్తిస్సమం
ధీమద్భిశ్చతురంగఖేలనమధో సంఖ్యేయపుష్పాళయో
యస్మింత్స్యాద్యుగపత్తదేవకృతినామష్టావధానాభిదం

అని యష్టావధానమునకును లక్షణము లేర్పఱచు కొన్నాము. ఈ శ్లోకార్థము అనుబంధమున ఉపాధ్యాయోపయోగినియందుఁ బూర్తిగా

వివరింపఁబడియే యున్నది గాన నిటవ్రాయఁబడదయ్యె. అష్టావధానము నకు మాత్రము తెలుఁగులోఁగూడ లక్షణము మాచేతనే రచింపఁబడి యున్నది అది యిందుదాహరించెదము.

శా. పౌరాణో క్తికవిత్వ పుష్పగణనావ్యస్తాక్షరుల్ లొక్యగం
భీరో క్త్యంచితకావ్యపాఠసకలావిద్భాషణంబుల్ ముదం
బారంగాఁ జతురంగ ఖేలనము నీ యష్టప్రచారంబు లొ
ప్పారున్ శంకర ! యేకకాలముననే యష్టావధానమ్మునన్.

మేమేర్పాటుచేసికొన్న దింతమాత్రమే యైనను నిందులకు నెన్నియోరెట్లు కష్టమునంగీకరించి చేసిన యవధానములు మాత్ర మనేక ములుగలవు. ఈవిషయమున నెల్లూరు వెంకటగిరులు ముఖ్యముగా నచ్చటివారివ్రాఁతల మూలమున మీకు సాక్ష్యము నీయఁగలవు. శతావ ధానవిషయిక వై లక్షణ్యమునకు విజయనగరము పూర్వరీతిగనే సాక్షికాఁ గలదు. ప్రకృతమీపు స్తకములోఁ, మాకు ౨0 సంవత్సరములు వచ్చు టకుఁ బూర్వము రచించిన యవధానపద్యము లున్నభాగమును బూర్వార్థ మనియుఁ, బదపడి రచించిన యవధానపద్యభాగమును ఉ త్తరార్ధ మనియు వాడితిమి....................ఇప్పటికి మావయస్సు రమారమి 37 సంవత్సరములు. ఇందు తిరుపతికన్న వేంకటేశ్వరుఁడు నాల్గుమాస ములు పెద్ద. మేమిరువురమును శ్రీ చర్లబ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారి ప్రియ శిష్యులము. ఆయా యీ సంగతులు ప్రకృతగ్రంథమున నచ్చటచ్చట వెల్లడియగును...................ఇందలి యవధానము లేవో పదిపద కొండుదప్పఁ దక్కినవన్నియు నుభయకృతములే, నానారాజసందర్శన మున "ఒకచరణంబతండు మఱియొక్కటినేను" అను పద్యముం జూడుఁడు. ఆమాత్రమేని యేకైకకృతములుండుటకు నిటీవల మేము వేఱువేఱుచోటుల నివసించుచుంటయు సమయమున కిరువురమును జేర కుండుటయుఁ గారణములు. "ఒక్కరు రచించిరేనియును గాదగుఁ దిర్పతి వేంకటీయమై" అనిమా ''జాతకచర్య'' యను గ్రంథమున వ్రాసికొని యున్నారముగాన నెవరేది వ్రాసినను దత్కర్తృత్వ ముభయులకును

నుండియే తీఱును. భేదముకూడ నంతగా నుండదనియే లోకుల యభిప్రాయము. నిజముగా నట్లేయైయుండునని మేమును ననుకొందుము. రాజులపై మేము రచించిన పద్యముల నన్నింటిని వేఱుఁజేసి "నానారాజ సందర్శనము" ను పేర నింకొక గ్రంథమును గూర్చితిమి. ఈ యుభయ గ్రంథములందును సాధ్యమైనంతవఱకు నాశుధారాకవిత్వమే యుండును. రాజ సందర్శనములో మాత్రము చెఱి సగమువఱకు నాశుధారాకవిత్వమే యైనను తక్కిన సగమును నట్టిదికాకపోవచ్చును. అనగాఁ గాకితము పుచ్చుకొని వ్రాసినదియని మీ రూహించుకొందురు గాక ! ఆశుకవు లేగ్రంథము రచించినను నెట్టికల్పన ఘటించినను జిరకాల మాలోచింప రని మా యనుభవము. కల్పనతోఁచుటయే తడవుగాని పద్యరచనకు నేవిధమైన యాలస్యమును నాశుకవుల కవసరముండదని దృఢముగా మేము చెప్పఁగలము. ఇది కొందఱి కతిశయోక్తిగాఁ దోఁచినను వారి యాక్షేపణకు మేము పాత్రులగుచున్నారమని విన్నవించుకొనుచు, నిప్ప టికే విస్తరించి వ్రాసితిమను విసువుతో నింతట విరమించెదము.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

ద్వితీయ ముద్రణ పీఠిక

గ్రంథములు యాచించుచు నితరులు వ్రాసిన పద్యములును, వానికి సంబంధించిన పీఠికయు నీముద్రణమున విడువబడినవి. 1910 సంవత్సరపు బందరుశతావధానము మొదలుకొని చేసిన యవధానములలోని పద్యము లీకూర్పున క్రొత్తగా చేర్చితిమి. వెనుకటికూర్పున నాయాయవధానముల క్రింద చేర్చిన ప్రశంసాపత్రికము లీకూర్పున గ్రంథాంతమం దనుబంధముగా చేర్చితిమి,

మా యపరిశీలకత్వమున వాటిల్లిన ప్రమాదాదుల మన్నింప పాఠకలోకమును వేడుచున్నాము.

కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు,
ప్రచురణ కార్యదర్శి.

విషయసూచిక

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శతావధానసారము

(పూర్వార్ధము.)

1. ఖర సంవత్సర ఆశ్వయుజ బ॥ ౩ా శనివారము కాకినాడలో శతావధానమందు రచించిన 103 టిలోఁ గొన్నిపద్యములు.

—• సంశయించు సభానాయకునింగూర్చి చెప్పినది •—

చ. నిలిచియె వేయి పద్యముల నేర్పలరంగను సంస్కృతాంధ్ర భా
షలఁ దగఁ జెప్పనేర్తుమని చాలఁ బ్రతిజ్ఞ వహించినట్టి మే
మెలమిని నూఱు పద్యముల నిప్పుడు చెప్పుట కెంత గొప్పయా!
నిల వరబాదమన్వయనదీశసుధాకర! వేంకటాభిధా!

—• శ్రీ రామ మూర్తి •—

సీ. శ్రీమద్ధరణిజాతసీమంతినీమణీ
హాసద్విగుణితపరిఖాబ్ధికుండు
నమితనిర్జరసంఘకమనీయమకుటసం
ఘటితరత్న ప్రభాకలితపదుఁడు
మహితమసృణవనమాలాకలితగంధ
వాసితదిక్చక్రవాళకుండు
ఖండితామరశత్రుమండలమణిగదా
దండమండితభుజాదండకుండు

తే. గీ. భానువంశాబ్ధిసోముండు వరగుణుండు
నైన శ్రీరామచంద్రుం డనంతకృపను
సకల సంపత్సమృద్ధులఁ జక్క నిచ్చి
ధరణి రక్షించు నాచంద్రతారకముగ.

—• విక్టోరియా రాణీగారు (మత్తకోకిల) •—

నీరధారలులేని భూముల నీరధారల ముంపుచున్
సారవత్తరమైన ధాన్యము చక్కఁ బండఁగఁజేయుచున్
భూరిసౌఖ్యము మానవాళికిఁ బొల్పుమీఱఁగఁ జేయు వి
క్టోరియాభిధరాణి సెన్నఁ బటుల్ జగమ్మున లేరుగా.

—• స్త్రీ వర్ణనము •—

సీ. నీరజాతముఁబోలు సెమ్మొగమ్మున మేలు
కస్తురి నామమ్ము కళలు గులుక
రంగారఁ గట్టిన బంగారుసరిగంచు
చీర పాదములపైఁ జిందులాడ
వలలోఁ బడిన జక్కవలఁబోలి కుచపాళి
కంచెల ఖండించుకరణి నిగుడ
నిరువంకఁ గువలయసరములు దాపిన
ట్లతినీల నేత్రాంతగతులు సెలఁగ
తే. గీ. చెలి యొకతె వచ్చుచున్నది చెలులఁ గూడి
యలరువిల్తుని మేల్బావుట మ్మనంగ
దానిఁ గూడంగఁగల్గిన మానవులకుఁ
వేఱె నాకాబలారతుల్ గోర నేల?

—• ఇంగ్లీషు విద్య •—

మ. తిరిపం బెత్తెడివారి నెయ్యది మహాదేవేంద్రులం జేయునో
పరనీచాన్వయజాతు నెయ్యది మహావంశోత్తముం జేయునో
ధరణిన్ వైదికునైన నెయ్యది తగన్ దా హూణుఁగాఁ జేయునో
వరశోభాకర మట్టి హూణకల నే వర్ణింపఁగానేర్తునే!

—• అతిబాల్య స్త్రీ వివాహము •—

చ. జనములు చిన్నికన్నెలకు సత్వర మొప్పఁగఁ బెండ్లి చేసినన్,
ఘనమగు తెల్వి లేకునికిఁ గన్నియ లప్పుడు పెండ్లి యాడి, యా

వనమున నాత్మకుం దగనివాఁడయినన్ దిగనాడి యాతనిన్
ఘనత దొలంగ జారరతికాంక్ష లొనర్చిన దోసమౌఁజుమీ!

—• దేశాటనమువలని లాభము •—

ఆ. వె. దేశచాలనంబు తెల్వి పుట్టఁగఁజేయుఁ
గరుణ మనమునందుఁ గలుగఁ జేయు
నతిథిపూజలందు నాసక్తి పుట్టించు
ధైర్య మిచ్చు రిక్తదశ నడంచు.

—• రామరావణ యుద్ధము •—

శా. రాముం డప్పుడు బాణసప్తకముచే రక్షోవరుం గొట్టినన్
భీముండై దశకంధరుండు విపులాభీలాతిహేతిచ్ఛటా
ధామస్ఫూర్జితవీతిహోత్రుఁ డగుచున్ ధైర్యంబు పెంపారఁగా
భూమాత్రమ్ముల రాము నేయ నపు డా పో రయ్యె ఘోరమ్ముగన్.

—• ప్రాతఃకాలము •—

మ. కమలమ్ముల్ వికసింపఁ, గోకవితతుల్ కాంతిన్ జెలంగన్ దగన్
విమలాకాశమహాంతరాళమున దీప్తిజ్వాల లింపారఁగాఁ
గమలాప్తుం డుదయింపఁ, దూర్పుమలపైఁ గాంతిచ్ఛటల్ తారకా
సముదాయమ్ముల జాఱెఁ, దెల్విగనియెన్ సర్వప్రపంచమ్ములున్.

—• బోగముదాని సిగపూవు •—

ఉ. సూనము చూడు మిత్రవర! సూనశరార్త భుజంగసంఘస
న్మానితవారయోషిదసమాననవాంబువకేశపాశస
మ్మానము గాంచి మించెడు ఘుమంఘుమవాసితధర్మనిర్మితా
నూనవిభూషణం బయి మహోన్నతభాగ్యదశాపరీతమై.

—• కాకినాడలోని యుదకసదుపాయము •—

తే. గీ. బచ్చువంశాబ్ధిసోముండు వరగుణుండు
గర్వదూరుండు రామేశఘనుఁడు పేర్మి

గచ్ఛకుండ్లను గట్టించి కడపె జలము
కాకినాడపురమ్మునఁ గఱవు దీఱ.

—• సభానాయకుఁడు •—

తే. గీ. గుణగణాఢ్యుండు రసికుండుఁ గుశలమతియు
పండితోత్తమహృత్పద్మభానుమూర్తి
దానకర్ణుండు దుర్జనదానహరుఁడు
సభకు నాయకుఁడై యుంట సమ్మతంబు.

—• శ్రీరామమూర్తి •—

సీ. శ్రీమత్తృణపరిభాస్తోమసంగతమేఘ
మన జానకినిఁ గూడి తనరువాఁడు
అబ్జమ్ముపై నొప్పు నళిచందమున మొగ
మ్మున మృగీమదనామ మొనరువాఁడు
అంజనాచలముపై నలరారు వాగ్ధుని
యనఁ బీతపటము మైఁ దనరువాఁడు
నీలశిలన్ గ్రాలు నిర్జరాపగ యన
నురమున హారముల్ వఱలువాఁడు

తే. గీ. నైనశ్రీరామచంద్రుఁ డనంతకృపను
గాకినాడసభాసీమఁ గలసి యున్న
సర్వమానవులను బ్రోచు సకలసంప
దల నొసంగుచు నాచంద్రతారకముగ.

—• ఆదిశక్తి •—

చ. నిరతము మానసమ్మునను నేర్పునఁ గొల్చెద శక్తి భక్తితో
సరసిజసంభవాదిదివిజప్రకరార్చితపాదపంకజన్
సరసిజమిత్రచంద్రమఉషర్బుధరూపవిలోచనోజ్జ్వలన్
దిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీమణిగీతసహస్రనామకన్.

—• ఉ ద్యా న వ న ము •—

ఉ. మేలగు పుష్పకాననము మిత్రుఁడ ! చూడుము వేడ్క మీఱఁగా
బాలరసాలశాలిపికపాళిమధువ్రతపాళిగానలీ
లాలలితంబు సంతతరథాంగమరాళయుగాభిశోభితో
న్మీలదనంతపద్మరమణీయసరోవరరాజమానమున్.

—• బృ ం దా వ న ము •—

తే. గీ. డంబు మీఱెడి బృందావనంబు చూడు
మంబుజాక్షుండు కాంతాజనంబుతోడ
నిచట వసియించుటనుజేసి యిది సమస్త
లోకములలోన మిగుల సుశ్లోకమయ్యె.

—• ల క్ష్మి •—

మ. కలధౌతాంబరుదేవి నా మనమునన్ గాక్షింతు నెక్కాలముం
గలధౌతోజ్జ్వలదంగవిభ్రమకళాకళ్యాణజాలాస్పదన్
గలధౌతోదరముఖ్యనిర్జరమనఃకంజాతసూరాయితన్
గలధౌతాదిధనాభిశోభితమహాగారావళీవాసినిన్.

—• క ఱ వు •—

శా. ధారాపాతము లేక సస్యవితతుల్ తప్తమ్ము లయ్యెం గదుం;
జేరెన్ సర్వజనంబు నీపురమునే జీవింప, వారందఱిన్
శ్రీరామేశఘనుండు ప్రోచి మును దా శ్రీవృష్టి నాక్షామమున్
బాఱన్ దోలెను; దానిఁ గోర మరలన్ బాగెట్లగుం దెల్పుమా !

—• కా వ్య ము •—

స్రగ్విణి. సారరాజన్యులన్ జక్క మెప్పించుచున్
జారువాక్చిత్రవిస్తారపద్యమ్ములన్
సూరిచేతోలసత్స్వానసౌరభ్యమై
మీఱుకావ్యమ్ము నెమ్మిన్ బ్రశంసించెదన్.

—• వేశ్య (భుజంగ ప్రయాతము) •—

చలాపాంగదృష్టిప్రసారమ్ముచేతన్
విలాసమ్ములం జూపి విత్తమ్ములాగున్,
గలావిద్విరాగిప్రకాండమ్ము నైనన్
గలంచున్ భువిన్ విత్తకాంతాజనంబౌ.

—• చంద్రోదయము •—

ఉ. శ్రీరమగేహముల్ గునుకఁ జేయుచుఁ గోకములం గలంచుచున్
జారుచకోరసంతతులఁ జక్కఁగ వెన్నెల నాదరించుచున్
మారునకున్ సహాయుఁడయి మానినులం గలఁగంగఁ జేయుచున్
మీఱెడుఁ జంద్రుఁ డుజ్జ్వలతమిస్రమహీధరవజ్రివజ్రమై.

—• మన్మథోపాలంభన •—

ఉ. నీరజవాసయైె తనయ నీరధిపుత్రికిఁ బుత్రకుండవై
నీరజశత్రుఁ గూడి నవనీరజగంధుల నేయ న్యాయమా ?
నీరజసూనముఖ్యశర ! నీరజవిష్టరసోదరా ! నినున్
నీరజముఖ్యసూనముల నేర్పునఁ బూజ లొలర్తుఁ బ్రోవరా !

—• కేవలవేదపాఠకుఁడు •—

సుగంధి. వేద మెల్ల నభ్యసించి వేత్తృతావిహీనుఁడై
మీఁదఁ గర్మజాల మెల్ల మేలుగా నొనర్చినన్
లేదు లేదు లేదు పుణ్యలేశమైన నంచు నా
వేదమే వచించుఁ గాన వేది వేత్త గావలెన్.

—• ఆసుపత్రి •—

శా. నీరోగార్తజనాళికిన్ శరణమై నీరోగులం జేయుచున్
శారీరాదిసమస్తపుస్తకలసత్సారమ్ము నింగ్లీషుభా
షారీతిన్ గృతిచేయు డాక్టరులచేఁ జారుప్రభాభాసురం
బై రాజిల్లెడి యాసుపత్రిఁ గన నాహా ! సౌఖ్య మొప్పారెడున్.

—• నా ట కు లు •—

చ. సలలితనాట్యచిత్రిముల సభ్యులచిత్తము లుల్లసిల్లఁగా
బలుపడిఁ జేయుచున్ మిగులఁ బావనమై తనరారు విష్ణుచ
ర్యల శివచర్యలన్ గమలజాసనుచర్యల నెప్డుఁ బాడుచుఁ
వెలయుచు రిట్లు నాటకులు విశ్వజనీనకళాధురీణులై.

—• శా ర్దూ ల ము •—

శా. ఘోరాకారము సర్వహింసకమునుం గుంజాంతరావాసమున్
రారాజద్ధరణీధరాకరకవక్త్రిమ్ముమ్ మహాభీలగం
భీరారావపలాయమానమహిషీభీత్యుద్గతాభీలసం
చారానేకమృగాళిదిఙ్నిచయమున్ శార్దూలమున్ జూడుమా!

—• ఉపరతి. రూపకాతిశయోక్తి •—

క. ఘనవితతి చంద్రుఁ గప్పెను,
గనకలతన్ బూలు పూసెఁ, గనకకనత్కుం
దనవసుమం బదరె, నళియుఁ
గనకము దటి జేరెఁ; గాంత కాంతుని గవయన్.

—• సీతాకళ్యాణమ్. (ఉపజాతిః) •—

ఏనా మనూనాకృతిభాసమానాం
మత్పుత్రికాం తే ప్రదదే హి జాయాం
తథాచ కించిత్తు లపామి సంజ్ఞా
శాస్త్రం త్వయైషా విధినేవ మాన్యా.

—• త్రిమూర్తయః, (పృథ్వీ) •—

పురాంతకమురాంతకద్రుహిణరూప మీడే మహః
కృపామృతఝురీలసన్నయనసీరజాతం తతం
సమస్తమునిరాణ్మనఃకమలభాస్కరం సత్కరం
సురేంద్రముఖదేవతామకుటరత్నశుంభత్పదం.

—• ఆంజనేయః, (రథోద్ధతగతిః) •—

మరుత్సుత మముం సదా హృది భజే
హరిప్రభువరం విశాలకరుణం
కుజారమణపజ్జలేజమధుపం
సదానరజనీచరాళిహరణం.

—• మరణసమయః, (క్షమా) •—

యమభటనికరే సన్నిధిం సంగతే
మతి రతిచపలా జాయతే దుఃఖితా
భయమపి పృథులం బాధతే మానసం
నచ గమనమతి ర్దారపుత్రాశయా.

—• (సమస్య) బకమున్ వడి మ్రింగుచున్న బల్లిం గనుమా •—

క. ప్రకటతరకప్పగంతుల
సుకులోదధిపూర్ణచంద్ర ! సూరిజనేంద్రా !
సుకరముగ మక్షికాశా
బకమున్ వడి మ్రింగుచున్న బల్లిం గనుమా !

—• (సమస్య) అంధుం డర్ధనిశీథమందుఁ గనె నయ్యర్కేందుబింబమ్ములన్ •—

శా. పుంధర్మేత సరస్వతీకవులతో భూపాలకుం “డాదితే
యాంధస్తీక్ష్ణగభస్తిబింబముల దీవ్యద్వ్యాప్తి వర్ణించి స
ద్గ్రంథమ్ముల్ రచియింపుఁడీ” యనినఁ దద్గ్రంథానుసంధానని
ర్బంధుం డర్ధనిశీథమందుఁ గనె నయ్యర్కేందుబింబమ్ములన్.

—• అసూయచే సభకు రాని కుకవులు •—

చ. తెలుఁగుల నించుకంతఁ గని తేలికకబ్బము లల్లునట్టి వా
రలు వరసంస్కృతాంధ్రకవిరాజవిరాజితమై కరంబు పెం
పలరు సభాంగణంబున కహో ! పిలువన్ దగ రాఁదలంతురే !
యిల వరబాదమన్వయనదీశసుధాకర ! వేంకటాభిధా !

క. నీరసపు బకము దగఁ దా
సారస మగునా ? కవీంద్రసమతం గనునా
సైరిభము ? కుకవిజనుఁ డిల
సారతరకవీంద్రుఁ డగునె ? చర్చింపంగన్.

క. నాకబలిపశ్వైరమ్ముల
నాఁకట జీవించు కుకవు లరుగుదురె ? లస
న్నాకనిలయకవిసమకవి
నాకాధిపు లున్నసభ కనాతురు లగుచున్.

తే. గీ. "ఫలవిఘాతము గల్గెడి బ్రాహ్మణున" క
టంచుఁ బల్కుదు రఁట గృహమంద పొంచి;
తమకుఁ గల్గెడిభంగమ్ము తా మెఱుంగ
రహహ ! యేమందుఁ గుకవుల యాగడంబు.

సీ. పంకగంధావాప్తిఁ బరఁగెడి సూకరం
బరుగునే ? పన్నీటిసరసులకును
నింటఁ బ్రగల్భమ్ము లెలమిఁ బల్కెడి బంటు
చేరునే ? రణఘోరసీమలకును
గోటరమ్ముల మ్రగ్గు గుడ్లగూబలపిండు
లానచేయునె ? ప్రాతరాతపముల
కనవరతాంగనాజనలోలుఁ డరుగునే ?
కాశ్యయోధ్యాప్రయాగగయలకును

తే. గీ. ద్విజగణోత్తమకవిరాజదీప్త మైన
సభకుఁ గుండలి చేరునే ? చనిన శిరము
నెత్తునే ? వంచుకొని మూల నిరుకుఁ గాని,
రమ్యతరకీర్తి ! వేంకటరత్నమూర్తి !

2 నందన సం॥ శ్రావణములో నములాపురము శతావధానములో రచించిన నూటికిఁ గొన్నిపద్యములు.

—• కాళియమర్దనుఁడు •—

క. కాళియమర్దనుఁ గొల్చెద
నాళీకవిలాసనయను నతసురవరు గో
పాళీగోపాళీయుతు
మౌళిగతమయూరపింఛు మాధవు ననఘున్.

—• కృష్ణకృతార్జునోపదేశము. (పంచచామరము) •—

సమస్తమున్ మృషా సుమీ నిజమ్ము పాండునందనా!
భ్రమన్ నశింపఁజేసి చూడు బంధు వెవ్వఁడో? మదిన్.
నిమిత్తమాత్రి ముండి నీవు నీదు శస్త్రపంక్తులన్
గ్రమమ్ముగా నరిన్ హరించి రాజ్యమున్ గ్రహింపుమా!

—• భీష్ముఁడు •—

సీ. ఎవ్వాఁడు ఖండించె నేపుమీఱెడి పాండు
నందను సేన నానంద మొప్ప
నెవ్వాఁడు విష్ణుచే నెలమిఁ జక్రమ్ము దాఁ
బట్టించి ప్రతినను భంగపఱచె
నెవ్వాఁడు శరముల నెసఁగఁ దల్పముచేసి
బాగుమీఱఁగ నందుఁ బవ్వళించె
నెవ్వాఁడు మాఘశుద్ధైకాదశీతిథి
హరివాసమునకుఁదా నరిగెఁ బ్రీతి

తే. గీ. నట్టిభీష్మని సర్వవేదాంతతత్త్వ
నీరరాశిఘటోద్భవు నిర్జరేశ
ముఖ్యసంస్తూయమానసంపూర్ణబలుని
వర్ణన మొనర్చు కొలఁది యెవ్వారి కొదవు!

—• శతావధాన విఘటికాః. (ప్రహర్షిణీ) •—

యే కేచి చ్ఛతకవయో యథా పతేయుః
కుర్వంతు ప్రితిచరణం తథా ప్రియత్నం

లోకే దుర్జనయశసే స ఏవ తేషాం
నో బాధా భవతరుణీవశా త్కపీనామ్.

—• సీతా రా మః (మణిబంధవృత్తమ్) •—

భావయ సీతారామ మముం, కామద మారా దాజిసుతం
నిర్జరమాన్యం ష్తుత్యగుణం, నిర్జితశత్రుం దుర్జనదం.

(సమస్య) అభిలషతి హి వేశ్యాలింగనం సిద్ధయోగీ.

శ్లో. విపినమధివసంతం మౌనిరాడృశ్యశృంగం
స్వనగర ముపనేతుం తద్గతా వారయోషాః
పర మతియతిబుద్ధ్యా సత్స్త్రియా అజ్ఞతాయా
అభిలషతి హి వేశ్యాలింగనం సిద్ధయోగీ.

—• (సమస్య) వర్షోదయం వాంఛతి రాజహంసీ •—

శ్లో. కీర్త్యా స్థిరాయాం భవత స్థ్సిరాయాం
మందాక్షభారేణ విలోకితుం తాం
అసూయయం త్యాపది మర్త్తుకామా
వర్షోదయం వాంఛతి రాజహంసీ.

—• (సమస్య) వ్యాఘ్రో మృగం వీక్ష్య హి కాందిశీకః •—

శ్లో. కృతేఽపి మన్నామని కాందిశీకో
రామో భవే దిత్యభయం వదంతం
సీతే త్యవోచ ద్దశకంధరం చే
ద్వ్యాఘ్రో మృగం వీక్ష్య హి కాందిశీకః.

—• (సమస్య) కువిందరాజం మనసా స్మరామి •—

శ్లో. దుశ్శాసనే నాపహృతాంశుకాయాం
హఠాత్సభాయాం ద్రుపదాత్మజాయాం
తదీయమానావనవస్త్రదాన
కువిందరాజం మనసా స్మరామి.

—• (సమస్య) చంద్రోదయం వాంఛతి చక్రవాకీ •—

శ్లో. బందీకృతేఽర్కే దశకంధరేణ
సదా స్థితే చంద్రమసి స్థిరాయాం
వధం విధాతుం కిల తస్య రామ
చంద్రోదయం వాంఛతి చక్రవాకీ.

—• (సమస్య) మృగీ మునిం పుత్ర మసూత సద్యః •—

శ్లో. తపోవనే స_త్త్వవివాదశూన్యే
మునేః కళత్రంచ మృగీ చ కాచిత్
గర్భం దధౌ తత్రమునేశ్చ పత్నీ
మృగీ మునిం పుత్ర మసూత సద్యః.

—• (సమస్య) భార్యాం నమతి సోదరః •—

శ్లో. సుశీలేన సమాయుక్తాం, ము_త్తమశ్లాఘ్యవ_ర్తనాం
పతివ్రతాగ్రణీం భ్రాతు, ర్భార్యాం నమతి సోదరః.

—• (సమస్య) అవందత సుతం తదా •—

శ్లో. ఇవటూరికులాబ్ధీందో, శాస్త్రిన్ మల్లయనామక
వసుదేవో విష్ణురూప, మవందత సుతం తదా.

—• (సమస్య) మానవతీలలామ కభిమానమె చాలును జీర యేటికిన్ •—

ఉ. ఓనవనీతచోర ! కృపయుంచి పటమ్ముల నిచ్చి వేగ మా
మానము గావుమన్న వ్రజమానిని పల్కుల కెంతొ వింతన
వ్వాననసీమఁ దోఁపఁ గమలాక్షుఁడు దా నిటు పల్కె, మానినీ !
మానవతీలలామ కభిమానమె చాలును జీరయేటికిన్.

3. విజయ సం॥ ఆషాఢములో ఏలూరిలోని రెండవధానములలోని యేఁబదికిఁ గొన్ని పద్యములు.

—• ముసలిమగఁడు, పడుచుభార్య •—

సీ. "ద్రవ్యసంజాతంబు దగ లేదటంటిమా
మూల్గుచున్నది మూలమూల లంటి

శయనగృహాదులు సఖి! లేవటంటిమా
యవి యపారముగ నున్నవియెసుమ్మ
వెనుక దక్షత యెవ్వరును లేరటంటిమా
తలవెండ్రుకలకన్నఁ గలరు హెచ్చు
ఉన్నయూరునఁ జెట్టు లున్న వారంటిమా
సజ్జనవ్రాత మేచక్కఁ జూడ

తే. గీ. నయిన నామది కేమొ స్వాస్థ్యమ్మలేదు
అతివరో! చెప్ప నాకు సిగ్గయ్యెడుఁజుమి''
యంచు నీలాటిరేవున మించిమించి
పల్కుచుండును వృద్ధుని బాలభార్య.

— పకోడీ —

చ. కరకరలాడు కొంచెమగుకారము గల్గుఁ బలాండువాసనా
హరమగుఁ గొత్తిమీరియును నల్లముఁ గన్పడు నచ్చటచ్చటన్
ధరను బకోడిఁబోలెడు పదార్థము లేదని తద్రసజ్ఞులా
దరమునఁ బల్కుచుందు రది తాదృశమే యగునంచుఁ దోఁచెడిన్.

— జారులు —

సీ. లేనిసింగారంబు మేనఁ బూనెడుబుద్ధిఁ
గ్రొత్తబట్టలు కొన్ని కొంచుఁగొంచు
తమశిరోజమ్ముల ననుదినంబునను నం
పెఁగనూనెచే దువ్వి పెంచుకొంచు
తండ్రి సంపాదించు ధనము దొంగిలి దాని
భోగాలకును ధారఁబోసికొంచు
చెలికాండ్రమాటలు చెవిఁబెట్టి తల్లిదం
డ్రులమాట విసముచాడ్పునను గంచు

తే. గీ. ధనము దొరకకపోయిన ధనిగృహమ్ము
లందుఁ జోరత్వమున ధన మందుకొనుచు

నిందు నందునఁ జెడిపోయి నిందలకును
బుట్టులై యొప్పుదురు జారపురుషు లకట!

—• కలియుగరీతి •—

సీ. వేదవేదాంగాది విద్యల విడనాడి
బ్రాహ్మణు లింగ్లీషుభాషు లైరి
క్షత్రధర్మంబునఁ జరియించు రాజకు
లంబెల్లఁ జేత హాలమ్ముఁ బూనె
వాణిజ్యవృత్తిచే వణిజు కోమటులెల్ల
యజ్ఞయాగాదికృత్యపరు లైరి
ద్విజసేవకత్వవృత్తిని జీవనము సేయు
పాదజుల్ ద్విజసేవ్యపదము గనిరి

తే. గీ. హూణులెల్లను రాజ్యప్రవీణులైరి
గౌరవము లేనివా రధికారు లైరి
పేరులేనట్టివారు కుబేరు లైరి
కలియుగపుఁ జర్య లేమనఁగలము మనము.

—• వేశ్యారీతి •—

సీ. రంగుమీఱెడు గాగరాలచేఁ బూలచే
లేని సింగారమ్ము మేన నూను
మీసాలపై తేనెతో సమానంబైన
మాటలచే జారుమనము ద్రొబ్బు
సంసారమున జ్ఞాని సంచరించెడురీతి
జారులతోడఁ దా సంచరించు
జనులందఱును గూడ జారపూరుషులైన
లోకోపకృతి యంచు లోననెంచు

తే. గీ. జారు ధనమెల్ల ద్రొబ్బి పకీరుఁజేసి
మరల వాఁ డరుదేర నమ్మ నుసుకొల్పి

తాను గనుపట్టకయె వానిఁ బోనడంచుఁ,
జెప్ప దలనొప్పి వేశ్యల చెడుగుణములు.

—• గ ం జా యి •—

క. మంచత కలుగం జేయు న
మందానందం బొనర్చు మానసమునకున్
గొందలి త_త్త్వమ్ములకును
గందరగోళం బొనర్చు గంజాయి తగన్.

—• నూత్నవధూః, (పుష్పితాగ్రా) •—

ముహురపిచముహు స్స్వకాళిజాలై । రతిమృదువాక్యరసేన బోధితాపి
స్వయమపిచ తథావిధానురాగా।శయనగృహం నచయాతి వైన వోఢా.

—• అధరసుధా, (వియోగినీ) •—

న సితా నచ గో_స్తనీఫలం । ప్రతిమా మేతి రసస్య యస్యవా
పరిపిందతి తం రదచ్ఛదం । పురుషో య స్సతు గర్హతే సుధాం.

—• భాగవతుల హరిశాస్త్రిణః, శ్లేషః •—

శ్లో. శ్రీమద్భాగవతాన్వయాంబుధివిధూరాజత్కలాపాలకః
పాణిన్యు_ప్తసుదర్శనశ్చ విబుధారాధ్యాంఘ్రియుగ్మాంబుజః
సత్యాస_క్తహృదంతరో నిరుపమ శ్చానంతగోవర్ధనః
పాయా దేష హరిర్యథా స చ హరి స్సర్వాఘవిధ్వంసకః.

—• విభూతిఫలం, (పుష్పితాగ్రా) •—

హృదయ మివ సతా మతీవ శుద్ధం
విలసతి కందుకవచ్చ వృ_త్త మేతత్
భసితఫల మహో యదీయలేశం
ధృతవతి పుంసి సమ_స్త దోషనాశః.

4. విజయ సం॥ శ్రావణ భాద్రపదమాసములలో బందరులోని యనేక శతావధానాష్టావధానములలోని యనేక పద్యములలోఁ గొన్ని పద్యములు.

— రాబ్రిసన్పేటబజారు (మాలిని) —

లలితరుచి వెలుంగున్ రాబ్రిసన్పేట మధ్యన్
జలము గలిగి వాపీసామ్యరారాజితంబై
చెలఁగు సరము, క్రయ్యశ్రీకవస్తుప్రపంచం
బలవడి కనుదోయింబండువుల్ పండఁజేయున్.

— పచ్చిమిరపకాయ —

సీ. ఎద్దానిసంబంధ మెలమిఁగల్గినమాత్రఁ
గూరలెల్లను మంచి గుణము గనునొ
కొత్తిమిరిని నూఱుకొని తిన్న నెయ్యది
కంచెడన్నము తినఁగలుగఁజేయు
నెద్దాని శిశుజాల మెఱుఁగక చేఁబట్టి
కనులునల్పఁగ మంట గలుగఁజేయు
నెద్ది తాఁగ్రిమముగా నెదిగి పండినమీఁద
బోటికెమ్మోవితో సాటియగునొ

తే. గీ. నూఱిదేనిని పుల్లనై మీఱు మెంతి
పెరుగులోఁ గూర్ప స్వర్గము నెఱుఁగఁజేయు
నరులకెల్లను, నాపచ్చిమిరపకాయ
మహితభక్తిని నేను నమస్కరింతు.

— కిరసనాయిల్ (స్రగ్ధరా) —

నోక్తిరింతుస్మ కేవా తదిహ కిరసనాల్నామకం తైల మేత
ద్యద్గంధః పైత్యరోగం జనయతి సకృదాస్వాదనా త్ప్రాతిగంధీ
యద్ధూమో నేత్రరోగం జనయతి నితరాం బాలమానుష్యలోకే
ప్యగ్నౌ క్షిప్తం యదిస్యా ద్యదపి జగదిదం భస్మసా చ్చర్కరీతి.

— బ్రాహ్మణులకును వైశ్యులకుఁ గలిగిన కలహము —

సీ. గ్రామపౌరోహిత్యకర్మచే జీవించు
వారలెల్లను భాగ్యదూరులైరి

వ్యవహారధర్మముల్ వదలి కోమటులెల్లఁ
బైతృకాన్నంబుల బలుపుఁ గనిరి
తగ స్వప్నమందైనఁ దలఁపరానటువంటి
బ్రాహ్మణద్వేషంబు ప్రబలుచుండె
బ్రాహ్మణయాచకవ్రాతంబులెల్లను
బ్రాహ్మణయాచకప్రతిభ గనిరి

తే. గీ. కాన భూసురవైశ్య లనూనభక్తి
రాగములనొప్పి వెలయఁగారాదె, యెందు
కనుపయుక్తవివాదంబు ? లక్కౄతమున
నేగియేకాని లబ్ధి కించిత్తు లేదు.

—• సంధ్యారాగము •—

సీ. వారుణీకామినీఫాలభాగంబునఁ
బొల్పొందు కుంకుమపూఁత యనఁగ
చక్రవాకీమనస్సరసిజంబునఁ జొరఁ
బాఱు సంతాపాగ్నివార మనఁగ
నస్తాద్రిపై కేగు నరుణు నడ్డమువెట్ట
నేగు పద్మిని యనురాగ మనఁగ
కాలపూయావిచేఁ గాల్చిపెట్టిన గురు
స్ఫురదయోమయములౌ కఱకు లనఁగ

తే. గీ. సంజ కెంజాయ చెన్నారె సర్వభూసు
రాధికులు సంధ్య వార్చఁగా నాపగాస
మీపముల కేగి రుత్సాహ మింపుగుల్క
మెల్లమెల్లనఁ జీఁకటు లెృండుకొనఁగ.

—• శ్రీవిద్య పూర్వాచారమైనట్లు (పరిహర్షిణీ) •—

మొల్లాఖ్యా రఘుచరితం పురాకరోద్వై
వెంగాంబా హరిచరితం తథా చకార

తస్మాద్వై సకలకలావిలాసజాలం
పర్వాభిః కిల నితరా మపేక్షణీయం.

—• ప్లీ డ ర్లు •—

సీ. గెలియనట్టిదియైన గెల్చు నటంచును
లాఁ జూచి కల్పనలను ఘటించి
తప్పుఁ జెప్పు మటన్నఁ దప్పుఁ జెప్పనివారి
నోటి కబద్ధాలు నూఱిపోసి
జెడ్జిగారికి నేను జెప్పుమాటలు పథ్య
ములుసుమీ యవి వాని మోసపుచ్చు
రేపు ఫీ జిచ్చెద మాపిచ్చెద నటన్నఁ
గాదు తెమ్మని ముందుగానె కొనియు

తే. గీ. వ్యాజ్య మొకవేళఁ బోయిన వాని సాక్షి
మీఁద నెప మిడి, గెల్చిన మీఁదఁ బెట్టు
కొని నటింతురు ప్లీడరుల్ గొంద ఱిలను
న్యాయవాదుల మంచు నన్యాయలీల.

—• ఆ ట వె ల ఁ ది •—

ఆ. వె. డబ్బు ద్రొబ్బు మంచి టక్కుమాటలు నెప్పి
పాడుసేయు నెంతవాని నైన
డబ్బె మగఁడు గాని తాను గాఁడు మగండు
గాన నాటవెలఁదిఁ గానరాదు.

—• చీ పు రు పు డ క •—

క. తిరునామం బిడువేళను
వరవైష్ణవమణులకెల్లఁ బరసాధనమౌ
నరయంగ నహహా ! యీ చీ
పురుపుల్ల బుధాళికర్ణపుటరంధ్రగమౌ.

—• పరిక్షితకవుల గురువు •—

సీ. ఏమహాపండితుం డీమహీ ధవశేఖ
రంబను నూర సత్రింబు పెట్టె
నేమహాపండితుం డెంతయు పైయాక
రణశిరోమణి యన గణన కెక్కె
నేమహాపండితుం డీమమ్మ నఇఉఋ
మొదలు భాష్యముదాఁకఁజదువఁజేసె
నేమహాపండితుం డెందఱినో పుట్టు
బ్రహ్మచారుల గృహపతులఁ జేసె

తే. గీ. నట్టి చర్లాభిధానాన్వయాబ్ధిచంద్రు
సకలగుణధుర్యు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రివర్యుఁ
ద్రివిధమతవేది సకలసద్రీతివాది
నమితశాంతుని మద్గురు నభినుతింతు.

—• లు బ్ధు లు •—

సీ. పొరుగింటఁ జూపు నీవుట్టుచేయి యటంచుఁ
దన బావమఱఁదులు తన్ను నవ్వ
డబ్బిమ్మటన్న "లే దబ్బ పెత్తనమన"
ముందంజ యని మఱికొంద అనఁగ
ధనమునకును బ్రాణమునకు లంకె యెటు లీ
తఁడుచచ్చునంచుఁగొందఱుపచింప
చచ్చిన నేమైన వచ్చునా ? యొక ప్రాఁత
గుడ్డైన రా దని కొంద అనఁగ

తే. గీ. ఇన్నిమాటల నొక మాటకేని మాఱు
మాట పలుకరు లజ్జను మానసమున
నైన నొందరు లుబ్ధాత్ములైన జనులు
వారి జన్మంబు గాల్పనా ? సారసాక్ష.

— కోఁతి చేష్టలు —

సీ. చెట్లమీఁదకు నెక్కి చిటిపొటి గంతులు
వైచుచు ఫలములఁ బాడుసేయు
వెక్కిరించుచు నున్న తిక్కకుఱ్ఱలఁ జూచి
పండ్లిగిలించి కోపమ్ముఁ జూపు
నెవ్వఁడయినఁ దన్ను నొవ్వఁగాఁ గొట్టినఁ
జివ్వన గోరులచేత బరుకు
విండ్లమీఁదకు నెక్కి యెగిరి గంతులువైచి
పెంకులెల్లను బోగుపెట్టు నొకట

తే. గీ. కోఁతిచేష్టలు మఱియును గొన్ని యిఁకను
గలవు వానిని జెప్పంగ గ్రంథమొకటి
గావలయుఁ గాన విరమింతుఁ గాంక్షతోడ
వీనిని గ్రహించి సంతోషవిధిని మనుము.

— పొడుముకన్న చుట్టకొంచెము మంచిది —

సీ. ఎద్దాని సేవచే నింపు గుల్కెడు తెల్ల
బట్టలకెల్లను గట్టుగలుగు
నెద్దాని సేవచే నింపగు తనముక్కు
డొక్కబుఱ్ఱను బోలి యుక్కమిగులు
నెద్దాని సేవచే నింపుగుల్కెడు తన
యింతి ముద్దులనాడసీయకుండు
నెద్దాని సేవచే నద్దమ్ముతో నెదు
ర్కొనఁజాలు మెదడెల్లఁ గుళ్ళిపోవు

తే. గీ. నట్టి పొడుమును బీల్చుట యనభిమతము
చుట్ట గాల్చుట యనఁ గొంత సొగసె కాని
పాడువాసన గల్గెడు వక్త్రిమందుఁ
గాన నివి రెండు గూడ యుక్తములు గావు.

—• రాణీగారు •—

చ. తనయునితోడ నొక్కతఱి తామరసాలయ పల్కె "నేమిరా,
వనజభవా ! జగమ్మునకు వారిజనాభునిఁ బెక్కుసార్లు నా
ధుని నొనరించి తెప్పుడు నుదూఢధరన్ననుఁ జేయవైతివే"
మని నగు తల్లిఁ జూచి కమలాసనుఁ డప్పుడు చేసె రాణిగన్.

5. విజయ సం॥ మార్గశీర్షములో చెన్నపట్టణములో నడియారులో నానేబిసంటు దొరసానియొద్ద జరిగిన యష్టావధానములోని యొక పద్యము.

సీ. శేషునిఁబోలి 'లెక్చెరు' చెప్పఁగాఁ జాలు
'నానేబిసం' టొక్కయండఁదనర
నాపె 'లెక్చెరు' విని యలరు నానాదేశ
సజ్జనావళి యొక్కచక్కిఁ దనర
'తెలియ దేమందురా దేవుఁడా యింగ్లీ, ష
టను మాదృశులు నొక్కటను జెలంగ
"నింగ్లీషు చదివెద విది మొదలే" నని
పల్కువారలు నొక్కప్రక్కఁదనర
తే. గీ. నొప్పు నీసభలోఁ గడుమెప్పు దనరఁ
జలుపఁబూనితి నవధానసరణి నేను
నీదుదయ కొంత నామీఁద నెగడవలయు
లేక యుండిన నెగ్గుట లేదు నేఁడు.

ఆపట్టణముననే రెంటాల సుబ్బారావుగారి మేడలోని యవధాన ములోని కొన్నిపద్యములు.

సీ. ఏపట్టణము వింధ్య కీభాగమున నుండు
రాణి రాజ్యమునకు రాజధాని
యేపట్టణపుమేడ లెలమిఁ జూచినవారి
తలగుడ్డబర్వు తత్క్షణమ తీఱు
నేపట్టణమ్ము వాణీశోపమానవి
ద్వద్వ్రాతమునకు నావాసభూమి

యేపట్టణమ్ము తా నింగ్లీషుభాషకుఁ
బెంపుడుతల్లియై యింపుగుల్కు
తే. గీ. నట్టి యీచెన్నపట్టణాఖ్యపురమందుఁ
జేవ మీఱంగ నిప్పు డష్టావధాన
కష్టకృతిఁ జేయఁబూనితిఁ గాన దేవి !
నీసహాయం బొకించుక నెగడవలయు.

సీ. ఎవని కుశాగ్రబుద్ధివిశేషములు చూడ
శతఘంటకవికి నాశ్చర్యమొదవు
నెవని యుక్తిప్రయుక్తి విచిత్రములు గన్నఁ
దార్కికుఁడైనఁ దత్తఱముచెందు
నెవని నిర్మలవాక్యనివహంబు విన్నచో
వైయాకరణులు వహ్వా యటందు
రెవని యౌదార్యరీతి విని బంగరుకొండ
'యెప్పుడేమొ' యని భీతిల్లుచుండు
తే. గీ. నట్టి రెంటాల సుబ్బరాయాభిధాను
సౌధమునఁ బండితావృతసభను జేయఁ
బూనితిని దేవి ! యష్టావధానకృతిని
నీదు సాహాయ్యమున భవానీ, మదంబ !

6. విజయసంవత్సర పుష్యమాసములో నెల్లూరులో జరిగిన యష్టావధానములలోని కొన్నిపద్యములు.

—• ప్రకృతసభ •—

సీ. చెప్పినతోడనే తప్పులేక లిఖించు
పండితు లొకవంకఁ బరిఢవిల్ల
విధివిరామము లేక వేవేగ గంటలఁ
గొట్టువా రొక్కెడఁ గుల్కుచుండఁ
బాణినీయమునందు బహురమ్యముగ మాట
లాడువా రొక్కెడ నలరుచుండ

సరసహాారీతినిఁ జదరంగ మాడెడి
బుద్ధిమంతులు నొక్కపొంతఁ దనర
తే. గీ. నంబరపురాణకథయు వ్యస్తాక్షరియును
లౌకికోక్తులు నొక్కతలమునఁ జెలఁగఁ,
దిరుపతియు వేంకటేశుండు సరసరీతిఁ
జేసి రష్టావధానంబు, 'జెడ్జి' చూడ.

ఈపట్టణమందే జిల్లా రిజిష్టార్ గుండు వాసుదేవశాస్త్రులుగారు చేయించిన సభలోని కొన్నిపద్యములు.

—• అర్జునుఁడు సుభద్రికరమ్ము పట్టుకొనుట •—

సీ. కాషాయవస్త్రమ్ముగని పాఱిపోకుము
నీకైనవేష మో నీరజాక్షి !
పెద్దగడ్డము చూచి బెదరిపోయెదవేల ?
నీకైనవేష మో నీరజాక్షి !
రుద్రాక్షపూసలు తొమ్మొత్తు నని పోకు
నీకైనవేష మో నీరజాక్షి !
వెలిబూదె యంటునం చులికిపడెదవేల ?
నీకైనవేష మో నీరజాక్షి !
తే. గీ. అనుచుఁ దనకర మర్జునుఁ డదిమి పట్టఁ
బెద్ద లేమందురో యనుభీతిఁజేసి
వదలి పోలేక పోలేక వదలిపోవు
చున్నయటు లీ సుభద్రి తా నున్న దహహ !

—• వెంకటగిరినుండి రిజష్టారుకు వ్రాసినది •—

ఉ. నల్లనిత్రేల నుండఁ దగునా యనియో, వెలిబూదెరవ్వకుం
దల్లడమందియో, మఱి యెదన్ భయ మే మిఁక దాపరించెనో,
వెళ్లెడినాఁటి ప్రొద్దుటను వీధినిఁ గాలువ కేగువేళఁ దా
మెల్లఁగ జాఱె నుంగరము; మీ కిది చెప్పఁగలేక వ్రాసితిన్.

—• జెడ్జీగారి విందునుగూర్చి •—

సీ. ఏనాఁడు జెడ్జీలతో నేకపఙ్క్తిగా
భోజనమ్ములు సేయ బుధుల కబ్బె
నేనాఁడు జెడ్జీలతో నున్నతస్థలిఁ
గూర్చుండఁ బండిత కోటి కబ్బె
నేనాఁడు జెడ్జీలతో నేకతంబున
మాటలాడఁగఁ గవిమణుల కబ్బె
నేనాఁడు జెడ్జీలచే నీయఁబడు పుష్ప
మాలికల్ కవిశిఖామణుల కబ్బె
తే. గీ. సింహపురమున సివిలుజెడ్జీ పదమ్ము
నను జెలంగెడి రామచంద్రయ్య నాఁడు
గాక, తిరుపతి వేంకటకవుల నాఁడు
గాక, కలిగెనె ? యితరుల కాలమందు.

—• (సమస్య) సంధ్యావందన మాచరింపవలదా ? చౌశీతిబంధమ్ములన్ •—

శా. వింధ్యాద్రి ప్రభనొప్పు బల్కుచములన్ వే పట్టి పెంపొందు కా
మాంధ్యంబార్పఁగ లేక వెఱ్ఱివలె నేలా మంచి యీరాతిరిన్
వంధ్యంజేసెదు ? కాము కేళియనఁగాఁ బాండిత్యమా ? లేక నీ
సంధ్యావందనమా ? చరింపవలదా ? చౌశీతిబంధమ్ములన్.

7. విజయ సం॥ మాఖమాసములో చెలికాని గోపాలరావుగారు వేంకటగిరిలోఁ జేయించిన ద్విగుణితాష్టావధానములో రచించిన 23 పద్యములలోఁ గొన్ని పద్యములు.

శ్లో. సుబ్రహ్మణ్యసుధీశ్వరప్రభృతిభి ర్విద్వన్మణీభి ర్యుతే
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వతత్త్వనిపుణై రన్యైః కవీంద్రై ర్యుతే
శ్రీగోపాలనృపాలకస్య నికటే దివ్యే సభామంటపే
కర్తుం కాశి యతే భవద్బలవశా దష్టావధానం మహత్ !

సీ. బాల్యవయస్సులోపలఁ గాకినాడలోఁ
గొంకవిగజసింహకీర్తి నొసఁగి

యటుమీఁదికాలమం దమలాపురమునందు
విద్వత్కవీంద్రసద్బిరుదు నొసఁగి
తదనంతరంబు బందరుపట్టణమునందు
బాలకలానిధిప్రతిభ నొసఁగి
విన్నఁగాకను మొన్న నెల్లూరిపురమున
బాలసరస్వతీభావ మొసఁగి

తే. గీ. కంటికిని ఱెప్పవలె మమ్ముఁ గాచినట్టి
కాళి, మాయమ్మ! ప్రత్యుపకార మేమి
చేయఁగల మమ్మ నీకు, మాచేత నైన
దొక్కమ్రొ క్కిచ్చెదము, దీన నుబ్బ గనుము.

క. కొందఱు విద్వాంసులు మఱి
కొందఱు వేత్రాకరుఁ గలిగి కొన్నిసభలు చె
ల్వొందెడి నీనృపుసభలో
నందఱు విద్వాంసులే మహాభాగ్య మహో!

—• కాళికాచరణము •—

చ. సరసిజసంభవాదిదివిజప్రకరార్చితమున్ భవౌషధం
బరుణసహస్రకాంతియుత మార్యజనావనసక్తదీక్షమున్
దిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీమణిసేవ్యము నైన కాళికా
చరణము సర్వలోకులకు సౌఖ్యము లిచ్చుచుఁ బ్రోచుఁ గావుతన్.

—• శ్రీరామపట్టాభిషేకము. (నిషిద్ధాక్షరి) •—

శ్లో. శ్రీజ్యా జాంకభువి ప్రభావరుచిరాః కైకేయికాగర్భజ
ప్రష్ఠాః పార్శ్వభువి ప్రకష్టజవకాః కీశాగ్రిగణ్యాః పురః
అన్యే చాపి విభీషణప్రభృతయ స్తత్రాపి తత్రస్థితాః
శ్రీరామస్య తదా ముదా విజయతే పట్టాభిషేకోత్సవః.

(దీనిలో మొదటి సగము మాత్రమే నిషేధించినారు)

—• జెజ్జీగారి విందునుగూర్చి •—

సీ. ఏనాఁడు జెజ్జీలతో నేకపం_క్తిగా
భోజనమ్ములుసేయ బుధుల కబ్బె
నేనాఁడు జెజ్జీలతో నున్నతస్థలిఁ
గూర్చుండఁ బండిత కోటి కబ్బె
నేనాఁడు జెజ్జీలతో నేకతంబున
మాటలాడఁగఁ గవిమణుల కబ్బె
నేనాఁడు జెజ్జీలచే నీయఁబడు పుష్ప
మాలికల్ కవిశిఖామణుల కబ్బె
తే. గీ. సింహపురమున సివిలుజెజ్జీ పదమ్మ
సను జెలంగెడి రామచంద్రయ్య నాఁడు
గాక, తిరుపతి వేంకటకవుల నాఁడు
గాక, కలిగెనె ? యితరుల కాలమందు.

—• (సమస్య) సంధ్యావందన మాచరింపవలదా ? చౌశీతిబంధమ్ములన్ •—

శా. వింధ్యాద్రి ప్రభనొప్పు బల్కుచములన్ వే పట్టి పెంపొందు కా
మాంధ్యంబార్పఁగ లేక వెఱ్ఱివలె నేలా మంచి యీరాతిరిన్
వంధ్యంజేసెదు ? కాము కేళియనఁగాఁ బాండిత్యమా ? లేక నీ
సంధ్యావందనమా ? చరింపవలదా ? చౌశీతిబంధమ్ములన్.

7. విజయ సం॥ మాఘమాసములో చెలికాని గోపాలరావుగారు వేంకటగిరిలోఁ జేయించిన ద్విగుణితాష్టావధానములో రచించిన 23 పద్యములలోఁ గొన్నిపద్యములు.

శ్లో. సుబ్రహ్మణ్యసుధీశ్వరప్రభృతిభి ర్విద్వన్మణీభి ర్యుతే
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వత_త్త్వనిపుణై రన్యైః కవీంద్రై ర్యుతే
శ్రీగోపాలనృపాలకస్య నికషే దివ్యే సభామంటపే
క_ర్తుం కాశి యతే భవద్బలవశా దష్టావధానం మహత్ !

సీ. బాల్యవయస్సులోపలఁ గాకినాడలోఁ
గెంకవిగజసింహకీ_ర్తి నొసఁగి

యటుమీఁదికాలమం దమలాపురమునందు
విద్వత్కవీంద్రసద్బిరుదు నొసఁగి
తదనంతరంబు బందరుపట్టణమునందు
బాలకలానిధిప్రతిభ నొసఁగి
విన్నఁగాకను మొన్న నెల్లూరిపురమున
బాలసరస్వతీభావ మొసఁగి

తే. గీ. కంటికిని ఱెప్పవలె మమ్ముఁ గాచినట్టి
కాళి, మాయమ్మ! ప్రత్యుపకార మేమి
చేయఁగల మమ్మ నీకు, మాచేత నైన
దొక్కట్రమొ క్కిచ్చెదము, దీన నుబ్బు గనుము.

క. కొందఱు విద్వాంసులు మఱి
కొందఱు వేత్రాకరుఁ గలిగి కొన్నిసభలు చె
ల్వొందెడి నీనృపుసభలో
నందఱు విద్వాంసులే మహాభాగ్య మహో!

— కాళికాచరణము —

చ. సరసిజసంభవాదిదివిజప్రకరార్చితమున్ భవౌషధం
బరుణసహస్రకాంతియుత మార్యజనావనసక్తదీక్షమున్
దిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీమణిసేవ్యము నైన కాళికా
చరణము సర్వలోకులకు సౌఖ్యము లిచ్చుచుఁ బ్రోచుఁ గావుతన్.

— శ్రీరామపట్టాభిషేకము, (నిషిద్ధాక్షరి) —

శ్లో. శ్రీజ్యా జాంకభువి ప్రభావరుచిరాః కైకేయికాగర్భజ
ప్రష్ఠాః పార్శ్వభువి ప్రకష్టజవకాః కీశాగ్రగణ్యాః పురః
అన్యే చాపి విభీషణప్రభృతయ స్తత్రాపి తత్రస్థితాః
శ్రీరామస్య తదా ముదా విజయతే పట్టాభిషేకోత్సవః.

(దీనిలో మొదటి సగము మాత్రమే నిషేధించినారు)

—• అవధానాంతమందుఁ జెప్పిన శ్లోకములు •—

శ్లో. రాజా స్తే యది భోజరాజసదృశః కుత్రాపివా భూతలే
కాళీదాససమః కవి ర్విజయతే యత్ర క్వవా కోఽపివా
ఇత్థం యద్యపి వృద్ధవాక్య మమలం తథ్యం త్వయా రచ్యతే
యః కోవాపిచ విద్యతే యది కవిస్తాదృ క్స్వనై దుర్లభః.

శ్లో. జ్యేష్ఠే స్వాగత మాగతం, కిమహహా లోపో గృహం నై వ మే,
విద్వాంసః క్వ మృతా, వసంతి నికటే గోపాలభూమీపతేః,
భ్రష్టా నైవ శివాలయాఅపి, విధేతేనైవ తేఽప్యుద్ధృతా,
భ్రష్టా కూపతతి స్తదైవ, కిమహం కుర్యా మదృష్టస్య తే.

శ్రీ ముద్దుకృష్ణ యాచేంద్రులవారు చేయించిన చతుర్గుణి తాష్టావధానములో 43 కిఁ గొన్ని.

చ. వెనుకను నెన్నిసారులొ వివేక మెలర్పఁగ నాశుధారచే
తను నవధానముల్ బుధులతండము మెచ్చఁగఁ జేసి యుంటి మం
చును మదిలోన గర్వమున బోలుట మంచిది గా; ద దేమనన్,
గనుఁగొనుఁడీ ప్రతిపాసవకష్టము గా దె! మృగాక్షి కెన్నఁగన్.

—• పరమాత్మ (మంగళమహాశ్రీవృత్తము.) •—

ఎవ్వనిమహత్త్వము మునీంద్రులు సురేంద్రులు బుధేంద్రులు గనుం
గొనఁగ లేరిం
కెవ్వనిపదంబు గనెనేని సుఖదుఃఖముల నెప్పుడును జెందఁడుమనుష్యుం
డెవ్వనిచరిత్ర మొకయింత యని చెప్పుటకు నెల్లరు నశక్తులుమహాత్ముం
డవ్వలనెసంగుపురుషాధ్యుఁడిడు సత్కృపను నందఱకుమంగళమహాశ్రీ.

(సమస్య) నిద్రానైతి నిశా నయాతి తరుణీ నాయాతి కా యాతనా

శ్లో. ఆయాతీతి దురాశయా బత నమే నేత్రే నిమేషాకులే
మందోఽయం కిల చంద్రమా విరహిణా మత్యంతశత్రుస్స్వయం
దూతీ కిం నగతా గతాపిచ పతి ర్వేతాళభూతో విధే
నిద్రా నైతి నిశా నయాతి తరుణీ నాయాతి కా యాతనా.

బందరు మొదలగు పట్టణములలోని యవధానములలో నాకాశపురాణములు చెప్పఁబడినవి. కాని గ్రంథవిస్తర భీతిచే నవియన్నియును వదలి యీ యవధానమునఁ జెప్పిన యాకాశపురాణగాథ యించుక రమ్యమని యిందుదాహరించుచున్నాము. ఇయ్యది శ్రీ వేంకటగిరిరాజావారి రామేశ్వరప్రయాణమును దెల్పెడి. ఇందలి పుణ్యస్థలముల పేళ్ళకు మే ముత్తరవాదులము గాము.

—• ఆకాశపురాణము, రామేశ్వరయాత్ర •—

శ్లో. కించి దాశాస్మహే తేజ స్సర్వలోక శుభప్రదం
యత్కృపావశతో లోకే సర్వకార్యజయో భవేత్.

వ. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా మా రచింపఁ బూను రామేశ్వర యాత్రకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన:—

క. సురపురము మించి ధనదుని
పురమున్ వెలిఁబెట్టి సర్వపురరాజంబై
ధరణిఁ జెలువారు వేంకట
గిరి యను నొకపురవరంబు కీర్తికిఁ దావై.

వ. అప్పురమ్మున కధీశ్వరుండగు శ్రీరాజా వెలుగోటి సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రభూపాలుండు.

క. నలవత్సర కార్తికిక బ
హులపంచమి సోమవార మొప్పగ యాత్రి
కలనాదర మతిమీఱగ బ
యలువెడలెను భటపురోహితామాత్యులతోన్.

వ. ఇట్లు శుభోదర్కమ్మగ బయలువెడలి యాదినమం దత్తివరమ్మను మరునాఁడు నాయఁడుపేటయును జని యం దొక్కనాఁడు వసించి పిమ్మటఁ బోలూరికరిగి రెండుదినమ్ము లచ్చట నుండి పవంపడి హరివాసరంబునకు నారంబాక సత్రమ్మునకు వేంచేసి యం దుపవసించి మరునాఁ డుదయమ్మునకు గుమ్మడిపూడి సత్రమ్మున కరిగి యందు ద్వాదశీవ్రతాచరణం బాచరించి యనంతరంబు.

క. వెంగళనామకమగు నూ
రం గల సేరేళ్ళ రాజరత్నవిభునిచే
తం గడుఁ బూజింపంబడి
ముంగలఁ దిరువళ్ళూరికి మునుకొనిచని యెన్.

వ. అచ్చట.

సీ. తత్పురవాసుఁడై తనరారు వీరరా
ఘవదేవునకును దత్కాంతయైన
చుళకృత్తనాంచారి కలఘుభక్తిసి మ్రొక్కి
భోగాదికంబులఁ బొలుపుమీఱఁ
జేయించి యట సుఖశ్రీయుక్తి నారోజుఁ
గడపియు ధూమశకటము నెక్కి
మరునాఁడు పొద్దుట నరిగి కంపెనిపేట
యటనుండి నాగెడాఖ్యపుర మేగి.

తే. గీ. పైనిఁ దిరుమాళ్ళపూరేగి పరమభక్తి
దేవదేవుని మణికంఠదేవు మ్రొక్కి
పేర్మి నాదేవు మెచ్చించి వితతపుణ్యా
రాసులకుసంచి శివకంచిరాజు గాంచె.

వ. అమ్మేడ.

సీ. లోకలోకారాధ్యు నేకామ్రనాథుని
సేవించి కామాక్షిఁ జిత్తగించి
యష్టోత్తరశతాలయమ్ముల నీక్షించి
యట దేవతలకెల్ల నంజలి యిడి
సర్వతీర్థములందు స్నానమ్ముగావించి
కడువేగమున విష్ణుకంచి కరిగి
వరదరాజస్వామి చరణమ్ములకు మ్రొక్కి
యల్ల పేరిందేవి కంజలిగొని

గీ. బ్రహ్మతీర్థమునందునఁ బరమభక్తిఁ
దానమాడి నృసింహతీర్థమ్మునందు
నట్లన యొనర్చి త్రోవలో నధికభక్తి
క్షీరనది వేగవతి బాహుసింధువు నొగిఁ
గలయునెడఁ దానమాడె నా క్ష్మావరుండు.

క. తరువాత నాలజాబా
క్పురమున డిగి పక్షితీర్థమున కేగెను బా
లురిత్రోవను గడు రయమునఁ
బురోహితామాత్యబంధుముఖ్యులతోడన్.

వ. అయ్యెడ వేదగిరీశ్వరుని సేవించి నాగమాంబను గొనియాడి త్రిపుర సుందరీభక్తవత్సలేశ్వరచరణారవిందములకుఁ బ్రణమిల్లి, బలివిధ్య నంతరమ్మున నర్చకుని కరమ్మునఁ జెలువారు ప్రసాదమ్మును నిర్భయ మ్ముగ భక్షించి పోవు పక్షియుగ్మమ్ము నీక్షించి, యటనుండి చెంగ ల్పట్టుపురి కరిగి మధురాంతకముం గడిచి తిందివనం బతిక్రమించి విళుపురంబు దాఁటి పండ్రెండుగ్రామం బధిగమించి క్షేత్రపాశముఁ జేరం జని.

క. గరుడనదిలోనఁ గ్రుంకిడి
తిరుపాపూరికినిఁ జనియు స్థిరతరభక్తిన్
గురుపాటలేశ్వరునిఁ గని
తిరువిందపురమ్ము భూమితిలకుఁడు చనియెన్.

సీ. దేవనాథస్వామి పావనాంఘ్రులు మ్రొక్కి
యలశంగమలతాయి కంజలియిడి
సంజీవిపర్వతసందర్శనముచేసి
క్షేత్రసత్రములోనఁ గొలువుదీర్చి
తరువాతను మణిముక్తానదిలోఁ గ్రుంకి
పదఁపడి యల చిదంబరముఁ జేరి

యటఁ జిదంబరదేవు నాసక్తిఁ గొనియాడి
కామసుందరి కృపాకలన వడసి

గీ. చిత్కనకదేవసభలను జిత్తగించి
రాజనాట్యసదస్సుల రంగుఁ జూచి
తత్సభానాయకస్వామిఁ దనియఁజేసి
యాఱు గతి మీఱ రాజు చియ్యాళిఁ జేరె.

వ. అచ్చట మంగళాంబాచరణమ్ములకు మ్రొక్కి, విష్ణుపుత్ర విక్రమనాథ స్వామి పాదమ్ముల కెఱఁగి, కొండమీఁద నుండు చట్టనాథస్వామికిని నుమామహేశ్వరస్వామికినిఁ బార్వతికిని నమస్కరించి, దిగువనుండు బ్రహ్మపురీశ్వర త్రిపురసుందరీ పదారవిందమ్ములు డెందమ్మునఁ బొందుపఱచి యారాజపురందరుండు.

గీ. వైద్యనాధమ్మునకుఁ జనివైద్యనాథు
భక్తితో మ్రొక్కి బాలాంబపాదములకు
సారెకును మ్రొక్కి ముద్దుకుమారుఁ బొగడి
గాధమాయూరమున కేగెఁ గౌతుకమున.

గీ. నతులచేతను మాయూరనాథుఁ దనిపి
భక్తినభయాంబఁ గొనియాడి పార్థివుండు
సమ్మదమ్మున మధ్యార్జనమ్ము చేరి
యట మహాలింగదేవున కంజలియిడి
చేసె బృహచుందరికుఁ జాంబ సేవనంబు.

వ. తదనంతరమ్మునఁ ద్రిభువనక్షేత్రమునకుం జని యట శరభావతారం బెత్తి నకంపహారేశ్వరధర్మసుందరులకు నమస్కరించి.

సీ. కుంభకోణముచేరి కుంభేశ్వరుని మ్రొక్కి
మంగళనాయికా మహిమఁబొగడి
నాగేశ్వరుని బృహన్నాయకు నర్చించి
కాళహస్తీశ్వరజ్ఞానజనను

లకు మ్రొక్కి విశ్వేశు లక్షించి యా విశా
లాక్షి పాదమ్ముల కంజలియిడి
సోమేశ్వరుని నెన్ని సోమనాయకుఁ గొల్చి
యభిముక్తదేవున కమృతవల్లి

గీ. కిచ్చి యంజలి బాణపురేశ్వరునకు
భక్తి మ్రొక్కిడి యా చక్రిపాణివిజయ
వల్లులను జూచి కోమలవల్లిశార్ఙ
పాణులకు భక్తిఁ బూజించెఁ బార్థివుండు.

వ. ఇదియునుం గాక.

సీ. జానకీరాముల చరణమ్ములకు మ్రొక్కి
యా వరాహస్వామి నాశ్రయించి
మామకతీర్థమ్ము మఱి బ్రహ్మతీర్థమ్ము
పాపవిమోచనపరమతీర్థ
కన్యకాతీర్థముల్ కనకపుష్కరిణియుఁ
గాశ్యపతీర్థమ్ము కనకనిలయ
తీర్థ నృసింహాఖ్యతీర్థబిల్వాభిఖ్య
తీర్థ కదంబాఖ్యతీర్థ చక్ర

గీ. తీర్థములు మఱి యీశానతీర్థవరము
లనఁగఁజెలువారుతీర్థములందుఁగ్రుంకెఁ
బరమభక్తిని వేంకటగిరిపురాధి
నాయకుం డగు యాచమనాయఁ డెలమి.

వ. తదనంతరంబు తిరువేయారునకుఁ జని.

సీ. పంచనాథేశ్వరుఁ బ్రణమిల్లి ధర్మసం
వర్ధనీదేవికి భక్తి మ్రొక్కి
యా కుమారస్వామి నర్చించి యటుమీఁదఁ
గోయలే డను నూరు కోర్కి నేగి

యటఁ జిదంబరదేవు నాసక్తిఁ గొనియాడి
కామసుందరి కృపాకలన వడసి

గీ. చిత్కనకదేవసభలను జిత్తగించి
రాజనాట్యసదస్సుల రంగుఁ జూచి
తత్సభానాయకస్వామిఁ దనియఁజేసి
యాశు గతి మీఱ రాజు చియ్యాళిఁ జేరె.

వ. అచ్చట మంగళాంబాచరణమ్ములకు మ్రొక్కి, విష్ణుపుత్రి విక్రమనాథస్వామి పాదమ్ముల కెఱఁగి, కొండమీఁద నుండు చట్టనాథస్వామికిని నుమామహేశ్వరస్వామికినిఁ బార్వతికిని నమస్కరించి, దిగువనుండు బ్రహ్మపురీశ్వర త్రిపురసుందరీ పదారవిందమ్ములు డెందమ్మునఁ బొందుపఱచి యారాజపురందరుండు.

గీ. వైద్యనాథమ్మునకుఁ జని వైద్యనాథు
భక్తితో మ్రొక్కి బాలాంబపాదములకు
సారెకును మ్రొక్కి ముద్దుకుమారుఁ బొగడి
గాఢమాయూరమున కేగెఁ గౌతుకమున.

గీ. నతులచేతను మాయూరనాథుఁ దనిపి
భక్తినభయాంబఁ గొనియాడి పార్థివుండు
సమ్మదమ్మున మధ్యార్జనమ్ము చేరి
యట మహాలింగదేవున కంజలియిడి
చేసె బృహచుందరికుచాంబ సేవనంబు.

వ. తదనంతరమ్మునఁ ద్రిభువనక్షేత్రమునకుం జని యట శరభావతారం బెత్తి నకంపహారేశ్వరధర్మసుందరులకు నమస్కరించి.

సీ. కుంభకోణముచేరి కుంభేశ్వరుని మ్రొక్కి
మంగళనాయికా మహిమఁ బొగడి
నాగేశ్వరుని బృహన్నాయకు నర్చించి
కాళహస్తీశ్వరజ్ఞానజనను

లకు మ్రొక్కి విశ్వేశు లక్షించి యా విశా
లాక్షి పాదమ్ముల కంజలియిడి
సోమేశ్వరుని నెన్ని సోమనాయకుఁ గొల్చి
యభిముక్తదేవున కమృతవల్లి

గీ. కిచ్చి యంజలి బాణపురేశ్వరునకు
భక్తి మ్రొక్కిడి యా చక్రపాణివిజయ
వల్లులను జూచి కోమలవల్లిశార్ఙ్గ
పాణులకు భక్తిఁ బూజించెఁ బార్థివుఁడు.

వ. ఇదియునుం గాక.

సీ. జానకీరాముల చరణమ్ములకు మ్రొక్కి
యా వరాహస్వామి నాశ్రయించి
మామకతీర్థమ్ము మఱి బ్రహ్మతీర్థమ్ము
పాపవిమోచనపరమతీర్థ
కన్యకాతీర్థముల్ కనకపుష్కరిణియుఁ
గాశ్యపతీర్థమ్ము కనకనిలయ
తీర్థ నృసింహాఖ్యతీర్థబిల్వాభిఖ్య
తీర్థ కదంబాఖ్యతీర్థ చక్ర

గీ. తీర్థములు మఱి యీశానతీర్థవరము
లనఁగఁజెలువారుతీర్థములందుఁగ్రుంకెఁ
బరమభక్తిని వేంకటగిరిపురాధి
నాయకుం డగు యాచమనాయఁ డెలమి.

వ. తదనంతరంబు తిరువేయారునకుఁ జని.

సీ. పంచనాథేశ్వరుఁ బ్రణమిల్లి ధర్మసం
వర్ధనీదేవికి భక్తి మ్రొక్కి
యా కుమారస్వామి నర్చించి యటుమీఁదఁ
గోయలే డను నూరు కోర్కి నేగి

యప్పాలరంగన్న కప్పనంబులు చేసి
కమలవల్లికి మంచి కాన్క లిచ్చి
వేణుగోపాలుని వేడ్కతోఁ బూజించి
తరువాత జంబుకేశ్వరము చేరి

గీ. జంబుకేశ్వరదేవుని చరణములకు
మ్రొక్కి యఖిలాండదేవికి మ్రొక్కి యగ్ని
రవికళానాథ ఘటజన్మ రామతీర్థ
ములను గ్రుంకిడె భక్తితో భూవిభుండు.

వ. పదంపడి శ్రీరంగమ్మున కేగి.

సీ. సప్తసాలాంతరస్థాయియై తనరారు
రంగనాథునకు సాష్టాంగ మెఱఁగి
రంగనాయకి నాదరంబుతోఁ గొనియాడి
శ్రీదేవి భూదేవిఁ జిత్తగించి
జానకీరాముల సద్భక్తిఁ గొనియాడి
వాసుదేవస్వామి వాసి దలఁచి
పాలాశతీర్థమ్ము వకుళతీర్థమ్మును
నశ్వతీర్థం బగస్త్యాఖ్యబిల్వ

గీ. తీర్థముల హేమపున్నాగతీర్థములను
జంపకాభిఖ్యతీర్థమ్ము జంబుతీర్థ
మనఁగఁజెలువారుతీర్థమ్ములందు భక్తి
మీఱఁ గ్రుంకిడె యాచభూమీవరుండు.

వ. అనంతరమ్మునఁ దిరుచినాపల్లికిం జని మాతృభూతేశ్వరసుగంధికుంత లాంబలకు నమస్కరించి యచ్చోటు విడిచి మనిగండమ్మున కరిగి కోవెలపట్టు దాఁటి కొట్టాంగుట్టు నతిక్రమించి మేలూరు దరియంజని మధుక్షేత్రమ్మునకరిగి.

సీ. సుందరేశ్వరదేవు సొంపుమీఱఁగ మ్రొక్కి
మీనాక్షి కంజలిఁబూని పిదప
వైహాయసాపగాస్వర్ణతీర్థములందుఁ
దనివితీఱని భక్తిఁ దానమాడి
తరువాత ముత్తురెందలసత్రమునుదాటి
పరమగుడినిమీఱి పరమునందుఁ
ఱోహలూర్సత్రమ్ము నీహతోఁ బొడఁగాంచి
యుత్తరకోశమ్ము బత్తిఁజొచ్చి

గీ. మంగళేశ్వరుఁ బొడఁగాంచి మంగళాంబ
కలఘుభక్తిని నతిచేసి యమితపుణ్య
దం బగుచు వన్నె కెక్కిన దర్భశయన
దర్శనముచేసె నాతం డదభ్రభక్తి.

వ. మఱియు, నచ్చట.

సీ. శ్రీజగన్నాథాంఘ్రిరాజీవములు మ్రొక్కి
కమలాసనికి మంచి కానుకలిచ్చి
చివురుకృత్తాభిఖ్య శ్రీదేవి సేవించి
కోదండరాముని గోర్కి మ్రొక్కి
దబ్బపాన్పుననున్న దశరథాత్మజుఁజూచి
సంతానవృక్షేశు సన్నుతించి
రంగత్తరంగాళిరంగాయితం బగు
దక్షిణపాథోధిఁ దరియఁజేరి

గీ. పిదపఁ బుదుమంటపమునకు వేగ నేగి
తమలపాకులసత్రంబు దాఁటి నౌక
నెక్కి యాదాక్షిపాబలుచక్కిని డిగి
చనియె రామేశ్వరంబు రాజన్యమౌళి.

వ. అచ్చట.

సీ. రామలింగేశ్వరస్వామినిఁ గొనియాడి
పర్వతవర్ధని భక్తిఁ దలఁచి
విశ్వేశ్వరస్వామి వేడ్కతో భజియించి
యావిశాలాక్షియన్ దేవిఁ గొలిచి
కాలభైరవదేవుకాళ్లకు మ్రొక్కిడి
సేతుమాధవుపాదసేవ చేసి
శ్రీరామచంద్రుపాదారవిందమ్ములు
డెందమ్ములోఁ దగఁ బొందుపఱచి

గీ. యాంజనేయునిఁ గొనియాడి యమితభక్తి
నితరదేవతలకుఁ జాల నతు లొనర్చి
సాగరమ్మున కెంతయుఁ జాగి మ్రొక్కి
మహితుఁడై నట్టిరాజన్యమౌళి మఱియు.

—• ఆంజనేయ స్తవము :—

సీ. కావ్యనాటకముఖోద్గ్రంథముల్ చదువని
వాని కబ్బిన మంచి ప్రతిభ యేల?
చతురభామామణీసాంగత్య మబ్బని
వానిదౌ నవ్యయౌవనమదేల?
అష్టశతావధానాదిసత్క్రియ చేయఁ
దగని యా కవి కవిత్వం బదేల ?
త్యాగభోగాదిభాగ్యము నందఁగాలేని
ధనికునిదైన యాధన మదేల?

గీ. నీపదధ్యానసంసక్తి నెగడ నట్టి
వానిజన్మం బదేల? సౌభాగ్య మేల?
యహహా! సీతాతదీయపత్యంఘ్రియుగళ
కంజసంసక్తహృదయ, యో యాంజనేయ!

సీ. ఒకరోజుగడ్పు టెంతోకష్టమౌ, బ్రిహ్మ
చర్య మిన్నా ళ్లెట్లు సల్పినావొ!
యొకకాల్వ దాఁటుటెంతోకష్టమౌ, సము
ద్రము నెట్టు లవలీల దాఁటినావొ!
యొకరాయి మోయు టెంతోకష్టమౌఁ, బర్వ
తమ్ముల నేరీతిఁ దాల్చినావొ!
యొకచెట్టుఁగూల్చు టెంతోకష్టమౌఁ, జెట్ల
గుంపు లేరీతిఁగాఁ గూల్చినావొ!

గీ. నీ మహత్త్వంబు నెన్నంగ నే మహాక
వీశ్వరులు చాల రనిన నే నెంతవాఁడ
నహహా! సీతాతదీయపత్యంఘ్రియుగళ
కంజసంసక్తహృదయ, యో యాంజనేయ!

సీ. ఒకచోటనిలువని యుష్ణాంశుసన్నిధిఁ
జదువు నేరీతిగాఁ జదివినావొ!
జపతపమ్ములనేని సాధింపఁగా లేని
రామసత్కృప నెట్టులోమినావొ!
మాయకాండ్రికు నెల్ల మగఁడైన కాలనే
మినిఁ జంపి యేరీతి మించినావొ!
నవరత్నకలితసౌధవరప్రదీప్తలం
కాపట్టణం బెట్లు కాల్చినావొ!

గీ. అన్నియును జూడ మా కసాధ్యములు గాని
నీకు నివి యన్నియును మంచినీళ్ళు గావె
యహహా! సీతాతదీయపత్యంఘ్రియుగళ
కంజసంసక్తహృదయ, యో యాంజనేయ!

వ. దేవళమ్మునం జెలువారు సావిత్రీతీర్థమ్మును గాయత్రీతీర్థమ్మును సర
స్వతీతీర్థమ్మును శంఖతీర్థమ్మును శివతీర్థమ్మును సర్వతీర్థమును సాధ్యా

గీ. యచట వృద్ధగిరీశ్వరు నభినుతించి
వృద్ధబాలాంబలకు దోసి లిచ్చి పిదపఁ
జారుమణిముక్త యనునది జలకమాడి
రమ్యవిభవమ్ముతో శివరాత్రినాఁడు
చేరెఁ బేర్మిఁ దిరుక్కోవులూరు రాజు.

వ. అయ్యెడఁ ద్రివిక్రమస్వామికినిఁ బుంగోమలనాయికకును వందనమ్ములు పచరించి పిదప నరుణాచలముం జేరి యరుణాచలస్వామి సోమస్కందమూర్తుల సేవించి తిరువళ్ళూరు గౌరవించి యారంబాకసత్రం బధిష్ఠించి ఫాల్గున శుద్ధదశమీదినమ్మునఁ దనరాజధాని యగు వేంకటగిరిం బ్రవేశించి.

క. సురనాయకుండు నిర్జర
పురముకరణి నక్కుమారభూమీపతి యు
ద్ధురమహిమ నలరి వేంకట
గిరిపురిఁ దానేలుచుండెఁ గీర్తికిఁ దావై.

రామేశ్వరయాత్ర సంపూర్ణము.

పెద్దప్రభువగు శ్రీరాజగోపాలకృష్ణ యాచేంద్రులవారి యష్టావధానములోని కొన్నిపద్యములు.

శ్లో. వందే నందయశోదికాచిరతపఃకందం, సురేంద్రాదిభి
ర్వంద్యం నింద్యసురారిదుర్మదహరం, వందారుబృందావనం
చందచ్చందనశీతలం, నిరుపమానందప్రదం దేహినా
మిందిరాపరిస్తరసుందరం దరధరం సందారితాంహస్తతిం.

సీ. చదువఁజేసితికదా! శబ్దశాస్త్ర రహస్య
సమితి నాలుగువత్సరములలోనఁ
ద్రోవచూపితికదా: దుర్గ్రహమ్మగు ధాతు
రత్నాకరాఖ్య సద్గ్రంథమునకుఁ

జెప్పఁ జేసితికదా ! శ్రీకాళికాసహ
స్రాదికావ్యములు బాల్యమ్మలోనఁ
జేయఁజేసితికదా ! చెలఁగి మూలస్థాన
పతిమీఁద గంటలోఁ బద్యశతము

గీ. మఱియు నెన్నెని సభలలో మనిచియుంటి
విపుడు శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచ
భూపబహాద ర్మహారాజు భూరిసభను
నెట్లు మెప్పించెదో! భవానీ ! మదంబ !

—• హనుమంతుఁడు సీతఁగాంచి వచ్చుట •—

మ. వనధిం దాఁటి యనేక రాక్షసవధూవర్గమ్ములో నమిశ్రితా
ననయై 'రామ !' యటంచుఁ గన్నులఁ గదుష్ణంబైన కన్నీరు నిం
చిన నారాక్షసులెల్ల భీతిగొలుపన్ జింతిల్లుచుండంగ నేఁ
గనుఁగొంటిన్ రఘురామ ! భూతనయ, నక్కంజాక్షిఁ దేనెంచుమీ.

—• ప్రకృతపరిభువు, శ్లేష •—

తే. గీ. వేంకటగిరీశ్వరునిఁ జూచి వేడ్క లక్ష్మి
వేంకటగిరీశ్వరుండను ప్రీతిఁజేసి
యెపుడు నారాజగృహమునందే వసించు;
నాతనికి నాతనికి భేద మరయఁగలదె ?

8. జయ సం॥ ఆషాఢమాసములో విశాఖపట్టణములో జరగిన యష్టావ
ధానములలోని పద్యములలోఁ గొన్ని.

—• రా మా య ణ ము •—

చ. ఇనకులమందుఁబుట్టి జనకేచ్ఛ వనమ్మున కేగి యచ్చటన్
దనసతి దొంగిలించిన కుదానవు సంహృతుఁ గా నొనర్చి సీ
తను గొని సర్వవానరులు తన్ గొలువంగ నయోధ్య కేగి పా
లన మొనరించు రాముని విలాసములన్ వినుతింతు నిచ్ఛలున్.

—• (సమస్య) జ్యేష్ఠలక్ష్మీం నమామి •—

శ్లో. యత్కారుణ్యా జ్జగదధిపతి ర్జాయతే గర్భరిక్తో
యస్యాః కోపాన్నిధనమనుజో జాయతే రాజతుల్యః
యస్యాః పుత్రైస్త్రిసకలజగతీ భ్రామ్యతే దేవతాం తాం
త్యక్త్వా త్రాతుం నిరతమపి మాం జ్యేష్ఠలక్ష్మీం నమామి.

—• దీనికే తెలుఁగు •—

చ. కరుణ దలిర్పఁ జూచిన నఖండనృపోత్తముఁడైన రిక్తుఁడౌ
నురుతరకోపదృష్టిఁ గన నొక్కక్షణమ్మున రిక్తుఁడైన భూ
వరుఁడగు నేమహాజననిపట్టి జగమ్ము పరిభ్రమించు నా
సరిదధిరాజుపెద్దసుత చయ్యన నన్విడనాడి ప్రోవుతన్.

—• మీసములవలని నష్టము •—

సీ. మెసవుచో నన్నంపుమెతుకు లోఁజిక్కినఁ
బైవారినెల్ల నవ్వంగఁజేయుఁ
దనముద్దియను ముద్దుగొనినచో నత్తులోఁ
దవిలి యత్యంతబాధను ఘటించు
పొడుముపీల్చిన రెల్లుకడ లంకవృద్ధిచే
సినయట్లు మాలిన్యమును ఘటించు
తేనెపానము సేయుచో నెఱుంగక కొంచె
ముగఁదగిల్చినఁ దెలుపును ఘటించు

తే. గీ. పొట్టిదౌచుట్టఁ గాల్చినప్పు డొకకొంత
కాఁకదగిలిన సురసుర కాలి పాడు
వాసన ఘటింపఁజేయు; వహ్వ ః యమైన
వాసి మీసాలు లౌకికాగ్రేసరులకు.

—• (సమస్య) మీసము చుట్టుకొన్నదిసుమీః యిటుమోమటు త్రిప్పఁబోకుమీ •—

ఉ. హాసము మోమునన్ జెలఁగ వంగజు ప్రేరణచేఁ బ్రియుండు దన్
మోసము చేసి మోవిగొన, మద్దియప్పెన్గఁగసాగె; నప్డు వాఁ

డా సఖితోడఁ బల్కె నిటు, "అక్కట! యల్లరిమాను, నత్తులో
మీసము చుట్టుకొన్నదనుమీ! యిటుమోమటు ద్రిప్పఁబోకుమీ!

—• (సమస్య) ఈ కలసారస్యము నీకకాని తెలియంగారాదు బింబాధరీ! •—

ఉ. "కలగంటిన్ వివరింపు మీ కలచమత్కారంబు నీ" వంచు స
ర్వాలయన్ బల్కిన వారకాంతఁ గని "యోహో! యాకలా! యాకలా
లలనా! నాకిది చెప్ప శక్యమగునా? లక్షించిచూడంగనీ
కలసారస్యము నీకకాని తెలియంగారాదు బింబాధరీ!

—• (సమస్య) పంగు స్సుదూరం వ్రజతి క్షణేన.

శ్లో. శ్రీరామచంద్రస్య దయా మవాప్య
కష్టం కరిష్యా మ్యవధాన మద్య
లోకే యథాஉరుహ్య హి ధూమయానం
పంగు స్సుదూరం వ్రజతి క్షణేన.

—• (సమస్య) యువతివసనమధ్యే దంతిన స్సంచరంతి •—

శ్లో. కరికరఇవ కించి ద్దృశ్యతే పశ్యతాం న
స్స భవతి కిము నో వేత్త్యాకులం చాపి చిత్తం
వద విగళితలజ్జం లజ్జయాஉలంహి కింతే
యువతివసనమధ్యే దంతిన స్సంచరంతి.

—• (సమస్య) తొడియందము చెప్పఁదరమె తోయజనేత్రా •—

క. వడివడి పనియున్నప్పుడు
పొడు మెక్కక మిగుల విసువుపుట్టించును నీ
గొడవాకటి లేకయుండినఁ,
దొడియందము చెప్పఁదరమె తోయజనేత్రా.

9. జయ సం॥ కార్తికములో ధవళేశ్వరములో జరగిన యష్టావధాన పద్యములలోఁ గొన్ని.

—• అగస్త్యేశ్వరుఁడు •—

ఉ. శ్రీరుచిరప్రభావమునఁ జెన్నలరారెడి గౌతమీనదీ
తీరమునందు నివ్వటిలి దీనుల నందఱ వేడ్కఁ బోచుచు౯

గారణదేహు డై తగి యగస్త్యమహామునిరాట్ప్రతిష్ఠితుం
డై రహిమీఱుదేవు ధవళాచలవాసు నుతింతు నిచ్చలున్.

—• (సమస్య) కలహాపుదుంప భూమిపయిఁ గామినిగాదె తలంచి చూచినన్. •—

ఉ. కలకలనవ్వనెమ్మొగము గన్పడఁజేయుచు గబ్బిగుబ్బలన్
గులుకఁగఁజేసినంతన దిగుల్పడి యెంతటి నీతిశాలియున్
వలచును దావి, నద్ది పెఱవానినిఁ గూడిన వానిఁ జంపు నోఁ
గలహాపుదుంప భూమిపయిఁ గామినిగాదె తలంచి చూచినన్.

10. జయ సం॥ మాఘమాసములో బెజవాడలో జరగిన యవధాన
ములోఁ జెప్పిన పద్యములు 50 కిఁ గొన్ని.

—• నవనాగరికులు •—

సీ. వైదికరీతిచే వఱలు వారలఁ జూచి
కోర్కెమైఁ జప్పట్లు కొట్టునొకఁడు
సంధ్యానమస్కారచర్య మానినవారిఁ
గాంచి యానందమ్ముగాంచు నొకఁడు
వచనకవిత్వమ్ము రచియించు వారలే
మేలుమేలనిచెప్పి సోలునొకఁడు
ముండనం బొనరించి ముండలవలె నుండు
వారలే మేలని పల్కు నొకఁడు

తే. గీ. మడినిఁగట్టకయే భుక్తి గడపువారు
యోగ్యతము లంచు మదిలోన నుబ్బు నొక్కఁ
డిట్టి నవనాగరికులతీ రెన్నఁదరమె
యహహ, యిది యెల్లఁ గలికాలమహిమగాదె!

—• జల్లెడ (అనుష్టుప్) •—

తుషాపనయనే దక్షా । సహస్రనయనోపమా
వేణుత్వఙ్నిర్మితా నేయం । చలనీ భాతి సుందరా.

—• రామాయణము •—

శా. నీరేజాప్తకులమ్మునం బొడమి యెంతే యోగ్యుఁడౌ జానకిన్
దారంగాఁ గొని తండ్రియానతి నరణ్యానం బ్రివేశించి ఘో
ఘోరంబెల్లను మాన్ప రక్కసులదర్పం బూడ్చి సాకేతమం
దే రాముండు సుఖమ్ము కాలం గొనియె నే నీక్షింతు నద్దేవునిన్.

—• కృష్ణ (మాలిని) •—

సకలకలుషహంత్రీ సర్వసౌఖ్యప్రదాత్రీ
విమలసలిలశోభా కృష్ణవేణీ నదీయం
నిఖిలమనుజనిత్యస్నానపానాదియోగ్యా
జయతి విజయవాటీప్రాంతదేశే నితాంతం.

బందరులో మరల నవధానము చేయఁబడియెను రికార్డు లేదు.

11. మన్మథసం॥ భాద్రపదాశ్వయుజ మాసములలో విజయనగర ములో జరగిన యవధానములలోని కొన్ని పద్యములు.

—• ప్రకృతకవుల మనస్సు •—

సీ. ఒకఁడుగోరినవృత్త మొకఁడుగోరినవర్ణ్య
మన్యోన్యసాంకర్య మందకుండ
నొకనిస్థానమున వేఱొకఁడు గూర్చున్నచో
దానిచే మార్గమ్ము దప్పకుండఁ
దలకిందుగాఁ జెప్పవలె మాకనుచుఁగోర
నందులో స్ఖాలిత్య మందకుండ
మధ్యమధ్యనుజెప్ప మాకిష్టమనిచెప్ప
నందులో విభ్రాంతి చెందకుండ

తే. గీ. సంస్కృతాంధ్రమ్ములందున శబ్దశాస్త్ర
సరణిచెడకుండఁ దప్పులు దొరలకుండఁ
జెప్పుశతఘంటకవివరు చిత్త మొప్పు
వాతచాలితమగు నీరజాతమువలె.

*

నీపాదమాన బాబీపాపిగాఁ డెంత
లేసిపందులఁ బంచెమేసి సంపు
ఈఁడివంకను జూతుఁడీ యెంతపొగరుమో
తులనైన నెల్గుల నెలికిమొదుసు
ఆఁడెమ్మ నీగొయ్య ఆఁడిబాబీఁడుసుం
డీఁడికిమించు మొగోఁడులేఁడు"

తే. గీ. అనుచు బోయలు ప్రోత్సాహమును నొనర్ప
వారిమాటలకును ముఖవారిజమున
హాస మిగురొత్త నపుడు రుక్మాంగదుండు
బలముతోఁగూడి వేఁటకు బయలువెడలె.

—• అవధానదర్శనకుతూహలమునఁ బ్రజలు పల్కెడి పల్కులు •—

చ. కలుగరె రాజు లెల్లరును, గల్గినమాత్రిన యేమిలాభమౌఁ?
గలిగెను జగ్గభూవరువికస్వరసత్కరుణాకటాక్షస
ద్బలమున నేఁటికిన్ శతవధానముచూడఁగ నెల్లవారి, కీ
యిల నిటువంటిరాజు గలఁడే! పరిశీలన చేసి చూచినన్.

—• ప్రకృతకవులగురువు (శార్దూలవిక్రీడితం) •—

యేన శ్రీధవళాచలే విరచితం సత్రిం పవిత్రం చిరా
ద్యస్యానంతవిదేశచంచణచణా స్సన్త్యేఽపి విద్యార్థినః
యత్కీర్తి ర్వియదాపగావరయురీబిందూపమా రాజతే
చర్ల బ్రహ్మసుధీశ్వరో విజయతే సోఽయం మదీయో గురుః.

—• శిశిరర్తుః (మందాక్రాంతావృత్తమ్) •—

మల్లీ వల్లీ కుసుమసహితా మారుతా మందమందా
శ్శీతో నీతః పరిభవ మితీవోహ్యతే దంపతిభ్యాం
కించిత్కించి త్ప్రవహతి జలం తత్తదుచ్చైర్నదీనాం
మాఘే ప్రాప్తే గమయతి రథం చోత్తరాశా మనూరుః.

— శ్రీరంగనాయకుఁడు —

సీ. కోరిన భక్తులకోర్కెల కీయంగఁ
గట్టె నే దేవుండు కంకణంబు
సర్వరక్షఃపరిష్కారమ్మునకుఁ జేతఁ
బట్టె నే దేవుండు బాణవితతి
దాక్షిణాత్యులయందు దయఁజూపుకొఱకునై
చొచ్చె నే దేవుండు చోళభూమి
పరమామనోహరాదరము చూపుటకునై
సాచె నే దేవుండు చరణయుగము

తే. గీ. వినతసుత్రాము భువనప్రవితతకాముఁ
గోటిరవిధాము సుజనాళికుముదసోము
రమ్యగుణధాము సనఘు నారంగధాము
మహితతరమైన భక్తి నెమ్మదిఁ దలంతు.

— శ్రీ రాముఁడు —

తే. గీ. రవికులనృపేంద్రకృతపుణ్యరాశి సర్వ
సురరిపువధూకులగళస్థసూత్రహర్త
సకలపాపౌఘపరిహర్త జనకభర్త
సుతకు భర్త జగములకు శుభము లొసఁగు.

— అవధానము జరిగినరోజు —

చ. పరువడి మన్మథాబ్దమునఁ బౌషమునందున దర్శయందు నం
దఱికిని నొక్కపాదము ముదమ్మునఁ జెప్పి, యనంతరంబు నం
దఱికిఁ గ్రమమ్ముగా మిగులుదానినిఁ జెప్పి, శతావధానమున్
దిరుపతివేంకటేశులు విధించిరి జగ్గనృపాలుసన్నిధిన్.

— దశావతారములు —

సీ. మత్స్యమై యెవ్వాఁడు మడియించె సోమకుఁ
గూర్మమై ధరియించెఁ గుధర మెవఁడు

పందిమై యెవ్వాఁడు బరిమార్చెఁ గనకాక్షు
సింగమై కసిపునిఁ జీరె నెవఁడు
వడుగయి యెవ్వాఁడు బలిసంపద హరించె
ద్విజుఁడయి నృపుల మర్దించె నెవఁడు
రాముఁడై యెవ్వాఁడు రావణుఁ గడతేర్చె
బలభద్రుఁడయి పూనె హలము నెవఁడు

తే. గీ. బుద్ధుఁడయి బౌద్ధమత మెవ్వఁ డుద్ధరించెఁ
గల్కియై యెవ్వఁడు కలిశిక్షణ మొనర్చె
నట్టి విష్ణుని వితతదశావతారుఁ
జేరి రక్షింపు మనుచు జోహా రొనర్తు.

—• రా ణీ గా రు •—

సీ. కొత్తలుఁ జామలు కొసరికొసరి భక్ష
ణము సేయు నరుల కన్నంబు గల్గె
నుప్పెల్లదినముల నుడుకుచునుండెడి
చౌటపత్తులఁ బంట చాలఁగల్గెఁ
దిరిపమెత్తఁగ నూళ్లు దిరిగెడి ద్విజులకు
హెచ్చైనపల్లకీ లెక్కఁగల్గె
నుప్పునూతులనీటఁ దప్పితీర్చికొనెడి
వారి కెల్లను మంచినీరుగల్గె

తే. గీ. గడియ కామడలామడల్ గడువఁ గల్గె
దీవులన్నియు జనులకుఁ దేట లయ్యె
లీల నేరాణి జగతిఁ బాలించుచుండ
నట్టి విక్టోరియారాణి నభినుతింతు.

—• పొ డు ము •—

సీ. పడిసెమ్ము పట్టినప్పటివేళ నీటిని
హరియింప నెద్ది దివ్యౌషధంబు

హరికథల్ వినువేళ నరుదెంచు నిప్రియున్
 వ్యాధికై యెద్ది తుపాకిదెబ్బ
మఱచిపోయినయట్టిమాట తెప్పటకునై
 యెయ్యది దేవీనిభృతవరంబు
రాజరాజులనైన రమణ యావనసేయఁ
 జేయఁగా నెద్ది జేజేలచెట్టు

తే. గీ. గట్టిలంకాకు కమ్మగాఁ గాచి నూఱి
సుధయు హైయంగవీనంబుఁ జొనిపి పొగపు
వెట్టి బొబ్బిలికాయలో వేసినట్టి
పొడుము బీల్చనివార లీపుడమిఁ గలరె!

—• రైలుబండి స్టేషనునుండి వెడలుట.•—

తే. గీ. చూచువారలు మదిలోనఁ జోద్యమంద
మంచితాబేళ్ళ పంక్తినా మహిమ నెగడి
సరసమైనట్టి యవతారశాలనుండి
పరుగుపరుగున రైలు దా బయలువెడలు.

—• వేంకటేశ్వరుఁడు •—

సీ. శ్రీరమాభామినీశ్రితదివ్యవక్షస్స
 లమ్ముతో మణికిరీటమ్ముతోడ
నమ్లానకుసుమమాల్యశ్రీవిరాజికం
 ఠమ్ముతో నవకౌస్తుభమ్ముతోడ
పటుతరోత్తమవజ్రబాభాసమానవ
 ర్మమ్ముతో మేటిచక్రిమ్ముతోడ
మేల్కడానిహారంగు మించు దుప్పటి వల్లె
 వాటితో సిరిమించు నీటుతోడ

తే. గీ. శేషభూమీధరమున నశేషసుకృతి
వందితోజ్జ్వలపాదారవిందుఁ డగుచు

— హూణు లీదేశమునకు వచ్చినరీతి —

సీ. భిక్షపాదాంబుజప్రక్షేపణన్యాయ
మున మొద లీదేశమునకు వచ్చి
క్రమముగాఁ గొంతదేశము వర్తకమునకై
మైత్రికల్మిని నాక్రమణ మొనర్చి
యటుమీఁద మఱికొంత యార్జించి యద్దాన
స్వల్పమ్ముగా సేన సంగ్రహించి
పిమ్మటఁ గొందఱఁ బృథ్వీశుల నడంచి
యచ్చటచ్చటఁ గోఁట లాక్రమించి

తే. గీ. క్రమముగా నెల్లభూమి వశముగఁ జేసి
సర్వరాజన్యులును బన్నొసంగ నిప్పు
డేలుచున్నారు మనదేశమెల్లయెడల
హూణు లెంతటికార్యప్రవీణులో కద !

— వార్తాపత్రికలవలని యుపయోగము. (శిఖరిణీ) —

స్వదేశేవా నోచే దపరవిషయేవా ప్రతిదినం
భవే ద్యద్యచ్చిత్రం కిమపి రమణీయం ప్రతిగృహం
తదేత త్సర్వేషా మపి సులభ మాపీత్కాల యతో
విరాజంతే వార్తాహరణచణపత్రాణి బహుశః.

— కణ్వునకు శకుంతల దొరకుట. (మందాక్రాంతావృత్తమ్) —

విశ్వామిత్రాభిధమునివరా న్మేనకాయా మరణ్యే
జాతాం త్యక్తా మపిచ జనకేనాఽపి మాత్రా తయాచ
దృష్ట్వా కణ్వ స్స్వతినయతయా మానసే తాం విభావ్య
ప్రోద్యత్ప్రీత్యా స్వగృహ మనయ త్తత్ర సా వృద్ధిమాప.

— గా లి వా న —

మ. పడియెన్ వృక్షము, లెల్ల లోకములు కంపం బందె, నౌకల్ జలం
బులలో మున్గెను, నావికుల్ చదిసి, రేపుం బాసి తాటాకుఁ గొం

పలు చెల్లాచెదరై నశించె నహహా! ప్రారబ్ధకర్మమ్మునన్
గలిగెం బో యొక గాలివాన భువనోత్కంపమ్ము సంధిల్లఁగన్.

—• పరస్త్రీగమనమువలని నష్టము. మాలినీవృత్తమ్ •—

పరసరసిజనేత్రా సంగమార్థం యియాసో
ర్భవతి చరణరక్షాతాడనం తత్ర తత్ర
అపితు చికురహానిః ప్రాణహాని స్తథైవ
ప్రభవతి ఋత మేత న్మానహానిః కదాపి.

—• యౌ వ నా వ స్థ •—

చ సుకృతపు బుద్ధి మూలఁబడు సుందరియే గురువంచుఁ దోఁచు దు
ష్టకృతులె యాగమమ్ములగు జావళులే నయబోధకమ్ములౌ
నకటకటా! యొకానొకని కగ్గలమై తగు జవ్వనంబునం;
దొకనికి బుద్ధిమార్పడకయుండుఁ బురాకృతపుణ్యసంపదన్.

—• జ రా వ స్థ •—

ఉ. చూచినయంతమాత్రమున సుందరులెల్ల హసింత్రు. పిల్లలున్
గోఁచినిఁ బట్టి లాగుదురు, కొందఱు "తాత" యటంచుఁ గేరి దో
బూచులఁ నాడఁ బూనుదురు వో! జర మూఁడినమీఁద నక్కటా!
యేచవి గానుపింపదు వఱెయ్యదియున్ సుఖ మీయ దేరికిన్.

—• అకాలవర్షమ్మునందు రాత్రి వీధిపంచను పరున్న మార్గస్థుఁడు •—

సీ. తనయింట నున్న వెచ్చనిశయ్య పలుమాఱు
మానసమ్మునను సంస్మరణచేసి
తనయింట నున్నగుత్తపుగుబ్బలాఁడి మే
ల్గిలిగింతలను మాటికిని స్మరించి
తనయింట నున్న చక్కనిపచ్చడమ్ములఁ
బలుమాఱు మనమునఁ బలవరించి
తనయింట నున్న మెత్తనికోట్లతండమ్ము
లేల తేలేదని యెంచి యెంచి

తే. గీ. కడుపులోఁ గాళ్ళు నిఱికించి గడగడగడ
వణఁకుచును నిదురపోసాగెఁ బాంథుఁ డొకఁడు
వానతుంపురు లొకకొన్ని మేనఁ బడఁగ
గాలి దగిలెడి యొక పంచపాళిలోన.

—• జగన్మోహిన్యవతారము •—

సీ. అమృతంబుపేరు దైవ మెఱుంగుఁగాని యీ
యనుపమాకృతి చూత మనెడివారు
చూచుటకేమి యీ సుందరీరత్నమ్ము
నటు చననీకుఁడీ యనెడివారు
అక్లేల పోవు నాయందుఁ దాత్పర్య మీ
యంగన సూచించె ననెడివారు
నీయందు సూచించెనే? కాదుకాదు నా
యందున సూచించె ననెడివారు

తే. గీ. వైరి రక్కసులెల్ల మోహాబ్ధిమగ్ను
లగుచు శ్రీమజ్జగన్మోహనావతారుఁ
జూచి యంతియ కాని శ్రీశుండు మోస
గాఁ డటంచును మది నెఱుంగ రకటకట!

—• ప్రబోధచంద్రోదయములోని "లభ్యం లబ్ధ" మను శ్లోకమునకు
తి॥ శా॥ చెప్పిన తెలుఁగు •—

చ. "ఇది లభియించె నింక లభియించు లభించినదాని వడ్డిచే
నవనము నేతు" నంచు మదియందు సదాధనముం జపించు నీ
కిది తెలియంగ లే దకట! హెచ్చిన యాశ పిశాచిరీతి నీ
కుదురు నశింపఁజేయుఁజుమి కూఁకటిదుంపలతోడ మూర్ఖుఁడా!

ఉ. చేకుఱెఁ జేకుఱం గలదు చేకుఱినట్టిధనంబు పెంచినన్
జేకుఱు నింతకన్నను విశేషముగా ధనమంచు లోభమున్

జేకొని యున్న నిన్ను నతిశీఘ్రముగా నొక పెట్ట మ్రింగఁగా
నాఁకొనియున్న దయ్య మని యాళ నెఱుంగ వదేమి ? మూర్ఖుఁడా !
వెం॥ శా॥ చెప్పినది.

15. దుర్ముఖి సం॥ ఆషాఢమాసములో మొగల్తుర్తికోఁటలో జర
గిన శతావధానములోఁ జెప్పిన 50 పద్యములలోఁగొన్ని.

—• ప్రకృత ప్రభువు •—

క. శీలమ్మున వంశమ్మున
నాలాపమ్మునను మేల్ నయమ్మునను మఱే
రీ ? లోకమ్మున నృపతులు
శ్రీలక్ష్మీనారసింహనృపవరుఁ బోలన్.

—• ఆంజనేయులు •—

సీ. దాఁటె నెవ్వాఁడు ప్రోద్దామవేగాటోప
మున గోష్పదమ్ముగా మున్నువార్ధి
మీటె నెవ్వాఁడు గంభీరరాక్షసరాజ
కులమెల్లఁ దనకొనగోటిచేత
దూటె నెవ్వాఁడు బంధురతరాగ్నిజ్వాల
గల తోఁకతో లంకఁగల గృహముల
నాటె నెవ్వాఁడు విన్నాణంపుజయపుఁగం
బంబు లంకాపట్టణంబులోన

తే. గీ. నతఁడు గుణవంతుఁ డతిశాంతుఁ డరికృతాంతుఁ
డమలసుస్వాంతుఁ డనుపమానంతకాంతి
మంతుఁ డతిమంతు భక్తదుర్మంతుహరణ
వంతుఁ డలరారు శ్రీహనుమంతుఁ డెలమి.

—• "కోశద్వంద్వ మియం దధాతి" యను శ్లోకమునకుఁ దెలుఁగు •—

చ. "నళిని ధరించె నంచ ముకు నాటిన మొగ్గలు రెండు, చూడు చూ
తలత ధరించెఁ బుంస్పికవిదారితమౌ నవపల్లవంబు నె

చ్చెలి! గనుఁగొంటివే?" యని వచించు చెలిం గని దీర్ఘికాతటిన్
గలికి కుచాధరోష్ఠములు గప్పికొనెన్ బయఁటన్ గరమ్మునన్.

—• వీరేశలింగముగారు చేయు విధవా వివాహములను గుఱించి •—

సీ. "మాడబ్బుచెడఁద్రొబ్బెమాప్పబుద్ధుఁ" డటంచు
మంగలివాండ్లు తన్నుం గుణింప
పెండ్లములకు వండిపెట్టఁగా సుఖియించు
వారలెల్లరు తన్ను దూఱుచుండ
విద్యార్థులును మెట్టవేదాంతులును గూడి
తన్ను నేవేళ నిందను నొనర్ప
"మును చచ్చినట్టి మగనితద్దినం బెట్టు?"
లని బుధవరులు వాదొనరఁజేయ

తే. గీ. నన్నిటికి నోర్చి విధవలౌ నంగనలకు
"భ్రూణహత్యలు జరగక పోవుఁగాక"
యంచుఁ బెండిండ్లు నేయ యత్నించుచుండెఁ
గందుకూరి వీరేశలింగప్రధాని.

—• ప్రకృతప్రభువు. (మందాక్రాంతావృత్తమ్.) •—

స్మేరం వక్త్రం హృదయ మమలం శీతలా చ ప్రవృత్తి
రూపం తాపాపహా మమృతవాగ్వారణీ ధోరణీ చ
తుష్టి స్తుష్టా బహు వితరణం పుష్టి రత్యంతపుష్టా
జాగర్తి శ్రీకలితనిలయే నారసింహక్షితీంద్రే.

—• రాజు తమ్ముఁడు •—

శా. సారాసారవివేకయుక్తుఁడు యశస్సంపాదనాత్యంతశో
భారోచిష్ణుఁడు రూపవంతుఁడు కళాభ్రాజిష్ణుఁ డత్యున్నతా
గారారామవిశేషభాసురుఁడు శృంగారప్రధానుండు సు
శ్రీరమ్యుండు కరమ్ముఁ జెన్నలరు లక్ష్మీకాంతరా జెల్లెడన్.

—• మన్మథుఁడు •—

క. కలకులకన్గొన లను న
మ్ములఁగొని విటరాజహృదయముల్ పగులఁగ గా
సిఁజేయుచు మాయఁడు తొ
య్యలులకు దాసానుదాసుఁడై చరియించున్.

—• రామాయణము •—

తే. గీ. శివునివిల్ ద్రుంచి జనకునిచెల్మిగాంచి
సీతఁ బెండ్లాడి వనికి వేంచేసి పిదప
రావణునిఁ దున్మి శ్రీరఘురాముఁ డతిప
తోడఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై నాఁడు నాఁడు.

—• నలచరిత్ర •—

చ. నలుఁ డల యంచకారణమునన్ దమయంతినిఁ బెండ్లియాడి, పె
న్గలుముల నంది, జూదమునఁ గాఁగలకార్యము లొంది, మీఁదఁ గా
నలఁ బలుకష్టముల్ వడి, యనంతర మా ఋతుపర్ణుఁ జేరి, వే
డ్కలు చెలువార నాపయి సుఖమ్మున నుండెను దానుఁ బత్నియున్.

—• సోమరితనము •—

ఆ. వె. చదువు మట్టుపడును సంస్కృతి చెడిపోవు
సంపదలు తొలంగు సౌఖ్య ముడుగు
గౌరవంబుపోవుఁ, గావున సోమరి
తనముకన్న హీనదశయుఁ గలదె!

—• వైష్ణవులు స్మార్తులు •—

సీ. శివునియాఖ్యానమ్ము చెవిసోకినంతన
నిప్పుత్రొక్కిన కోఁతినియతిఁ గాంతురి
శివు నాలయంబు కన్గవఁదాకినంతన
గాలిసోకినరీతిగాఁ జరింతురి
శివదేవుఁ డూరేగునవసరమ్మునఁ దల్పు
మూసిపెట్టుక యొక్కమూల నుందురి

వెలిబూదె నొసఁటను బెట్టువారలఁ జూచి
పకపకనగుచుఁ జప్పట్లుచరతు

తే. గీ. రహహ, యేమందు వైష్ణవులైనవారి
చర్యలను: శివకేశవ స్వాములందు
స్మార్తులగువారు సమభక్తిసలుపుచుందు,
రదియ న్యాయ్యం బటంచు మా కభిమతంబు.

16. దుర్ముఖి సం॥ ఆశ్వయుజకార్తీకములలో రెండవసారి కాకినాడలో జరగిన యనేకావధానములలోఁ గొన్నిపద్యములు.

—• (సమస్య) మాకులదాస : యెంత యభిమానము లేదుర చంద్రశేఖరా ? •—

ఉ. "నాకు విభూతిరాయఁ డొకనాయకుఁడా" యని నీదుభార్య ర
త్నాకరుచెట్టపట్టు టది యారసి యుండియు, సిగ్గు లేక ర
త్నాకరుఁ జంకఁ బెట్టికొని యక్కటలటన్ దలఁ దాల్చితౌర : భా
మాకులదాస : యెంత యభిమానము లేదుర : చంద్రశేఖరా :

—• యః కౌమారహరః" అనుశ్లోకమునకు తెలుఁగు •—

సీ. చిన్నారిపొన్నారిచిఱుతప్రాయముచూఱఁ
గొన్నవాఁడె ప్రియుండు కోమలాంగి
తఱపివెన్నెలలతో నొఱపు గల్గిననాఁటి
చైత్రరాత్రులె కదా : సరసిజాక్షి
మాలతీపరిమళవ్యాలోలములు నాఁటి
నీపవాయువులెకా : నీరజాస్య
తలఁపులొక్కటిగాఁగఁగలసికుల్కిననాఁటి
దాననేకద : యేనుఁ దలిరుఁబోఁడి

తే. గీ. నాఁటిసురతప్రసంగమే బోటిమిన్న
యైన నామన మదియేమొ కావి మేటి
నాఁటి రేవానదీతీరవాటి నొప్పు
వేతసీతరుమూలమ్ము వెదకఁబోవు.

ఈపద్యములో రెండుచరణములన్నరవఱకును సమస్యగా నీఁబడెను.

సీ. (నిలువుటద్దమెదుట నిలిపిచూపితిఁగాని
పలుకె పు లేమని పలికినాన!
పసమీఱుదుప్పటి పైనిఁ గప్పితిఁ గాని
పసపురం గేమని పలికినాన!
విరులసురటిదెచ్చి విసరుచుంటినిగాని)
చెమ టదేమని పృచ్ఛచేసినాన!
పవళింప విరిపాన్పుసవరించితిని గాని
యాయాస మేమని యడిగినాన!

తే. గీ. మొగము వెలవెలఁ బోయిన మూలమేమి?
యెఱుపు గనులందుఁ గల్గినహేతువేమి?
నాథ! నాయందు లోపమున్నను క్షమింపఁ
బాడి యగుఁగాక తప్పులు పట్టఁ దగునె?

—• (సమస్య) రండల దర్శింపఁగోరు రాజులమనముల్ •—

క. పండితవాక్యశ్రవణము
దండుగఁగానెంచి దానఁ దగులుకొనవుచో
కుండలు గడిగెడు దాస్యపు
రండలదర్శింపఁగోరురాజులమనముల్.

—• (సమస్య) ఒడ్డాణ మలంకరించె నువిదకుచంబుల్ •—

క. అడ్డమయినట్టివిటులకు
బిడ్డలఁగని బిరుసుదక్కి బింకముచెడి యా
బిడ్డలు పాలకు నీడ్వఁగ
నొడ్డాణ మలంకరించె నువిదకుచంబుల్.

—• వాడకట్టు బుల్లిరాజు జాతకమునుగూర్చి •—

మ. శనిమూటన్ శశిరెంట భార్గవబుధుల్ షష్ఠంబునన్ సప్తమం
బున రాహూష్ణకరుల్ పదింట గురుఁడున్ భూపుత్రుఁడున్ ద్వాదశ

మ్మున నొప్పారఁగ వృశ్చికంబునను దాఁ బుట్టెన్ దగ న్వాడక
ట్టనువంశమ్మున బుల్లిరాజు తనయుండై కామమాంబాఖ్యకున్.

17. దుర్ముఖి సం॥ మార్గశీర్షములో పిఠాపురములో వాడ్రేవు వారింట జరగిన యవధానములోఁ జెప్పిన 70 కిఁ గొన్ని పద్యములు.

—• పార్థసారథి. (పృథ్వీవృత్తమ్) •—

కశాం కరతలే వహ న్నపిచ చోదయ న్సత్వరం
తురంగమచయం జయం సహకిరీటినా ప్రస్తువన్
రణేఽతనుత సారథిత్వకృతి మాదరా ద్యః పుమాన్
స మా మవతు దేవకీరచితపూర్వపుణ్యోదయః.

—• చర్లబ్రహ్మయశాస్త్రులుగారు •—

సీ. బాల్యమ్ములోనన పండితుల్ మెచ్చంగ
నఖిలవిద్యలు కాశి నభ్యసించెఁ
దరువాత దేశాన కరుదెంచి ధవళేశ్వ
రమ్మున నన్నసత్రమ్ము వెట్టె
నిదిగాక విద్యార్థు లెందఱినో పండి
తులఁ జేసి దాన సంస్తుతులు గనియె
నది యట్టులుండ దరిద్రములేని తనశిష్యు
లెందఱికేనిఁ బెండ్లిడ్లుచేసె

తే. గీ. "పొట్ట పోషించికొనియెడి బుధులు పెక్కు
కలరు, గాని జగమ్మునఁ గలరె యిట్టి
పండితు" లటంచు నుతియింపఁ బ్రబలె నౌర!
చర్లవంశ్యుండు బ్రహ్మయశాస్త్రి ఘనుఁడు.

—• రామపట్టాభిషేకము. (ప్రహర్షిణీవృత్తమ్) •—

మోదద్భి ర్మునిభి రపి ప్రహృష్టచిత్తై
స్సుగ్రీవప్రభృతిభి రుత్తమైః కపీశైః
యుక్త శ్శ్రీరఘుకులనాయక స్సభార్యో
రాజ్యశ్రీవిలసితపీఠ మారురోహ.

—• తిరుపతివేంకటేశ్వరుఁడు •—

సీ. కాచినాఁడవుకదా కరిరాజుప్రాణమ్ము
కఠినసక్రమును జక్రమునఁద్రుంచి
ప్రోచినాఁడవుకదా పూర్వదైత్యేయడిం
భకుని వేవేగఁగంబమునఁబొడమి
దాచినాఁడవుకదా ద్రౌపదీమానమ్ము
సభలోనఁ బెక్కువస్త్రమ్ము లొసఁగి
చూచినాఁడవుకదా సోదరున్ విడనాడి
శరణుచొచ్చిన విభీషణునిఁ బ్రీతి

తే. గీ. ననుచు నినుఁ జేరినార మత్యాశచేత
మమ్ము రక్షించు టెంత యమ్మక్క! నీకు
సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరకవీంద్ర
శరణ తిరుపతివేంకటేశ్వర! నమోస్తు.

—• కుంతీమాధవుఁడు •—

మ. స్థిరభక్తిన్నుతియింతు నెమ్మదినిఁ గుంతీమాధవున్ శ్రీధవున్
జరణద్వంద్వమునన్ శిరం బునిచి వేసారుల్ నతుల్ సల్పుచున్
గరుణాసాగర, కావవే! నను జగత్కల్యాణ! రక్షింపవే
పరమోదార యనుగ్రహింపు మనుచున్ బల్మారువాక్రుచ్చుచున్.

—• అమర, భ్రమర, సమర, కొమర అనుపదములతో మధుకైటభయుద్ధము •—

చ. కొమర రణరంగ నెంతయును గోర్కెఁ దలిర్ప మనోజసంగర
భ్రమ రహిమీఱ రక్కసులు పద్మదళాక్షునితోడఁజేయ నా
సమరము మాని దేవిని వెసన్ గొన నెంచి పరాంబమోముపై
నమర నిగుడ్పసాగిరి కటాక్షములన్ జెలరేగి మాటికిన్.

—• యౌవనప్రాదుర్భావము (శార్దూలవిక్రీడితమ్) •—

వక్షోజౌ లికుచోపమౌ ప్రతిపదం వృద్ధ్యున్ముఖౌ దృష్టయ
స్సారంసార మధీయతే ప్రతికలం చారుత్వవక్రత్వయోః

మధ్యం కార్శ్య ముపైతి గచ్ఛతి గతి ర్మాంద్యం విలాసోదయా
నావిందంతి వచాంసి నీరజదృశ స్తారుణ్యాబాల్యాంతరే.

—• విప్రలంభము (మందాక్రాంతావృత్తమ్) •—

తౌ వక్షోజౌ తదపి వదనం తాదృశౌ దృష్టిపాతా
స్తద్వై యానం సచ కచభర స్తాదృశ శ్శ్రోణిభారః
ఇత్యంగానా మనుకల మపి స్ఫూర్తి మాలోకమానః
కాలం నిన్యే ప్రియసహచరీవిప్రయోగేణ కశ్చిత్.

— రంభారావణసంవాదము •—

చ. పలికితి వీవు 'కోడలను బట్టకు న'న్నని, వారకాంతకున్
గలుగునె యిట్టిభేదములు ? గన్గొను, తండ్రియుఁ బుత్రుఁడున్ గ్రమ
మ్మలరఁగఁ గూడి యొక్కనదియందునఁ గ్రుంకుట లేదె! యేల యీ
చల, మధరామృతం బిపు డొసంగి ననున్ దయఁ జూడు కోమలీ!

—• కుమారలింగేశ్వరుఁడు (ప్రహర్షిణీవృత్తమ్) •—

భక్తానా మభిమతదాయినం మహాంతం
ధ్యాయామో మనసి సదా కుమారలింగం
నీరేజాసనముఖదేవతావతంసా
యన్నామ ప్రతికల మాదరా జ్జపంతి.

—• పరకీయావిషయికయోజన •—

మ. మితికాలం బరుదెంచునే! చెలియు నా మేలెంచి కీలెంచునే!
ధృతి పూనన్ సమకట్టునే! యితరసందేహంబు పోకార్చునే!
క్షితి గ్రామాంతర మేగునే! యితరనిర్బంధమ్ము లేకుండునే!
కుతుకమ్ముల్ నెఱవేఱునే! ప్రియసఖా ! కోర్కుల్ తుదల్ముట్టునే!

—• ప్రసంగవశమునఁ జెప్పినది •—

చ. ఇతరకవుల్ ప్రయాసపడి యెంచి రచించిననూటి కెన్ని పె
ద్దతనముగాంచి చిత్తమునుదన్పునొ, మే మవధానసంగత
స్థితిగవి యాశుగా రచనచేసినపద్యములందుఁ జూచినన్
శతమున కన్నిపద్యములు చక్కఁగనుండు నసంశయమ్ముగన్.

18. హేవిలంబి సం॥ చైత్రమాసములో గుంటూరులో జరగిన యవధానములోని 30 పద్యములలోఁ గొన్నిపద్యములు,

—• ఆంజనేయువిచర్య. వీరరసము •—

శా. అక్షుం జంపి తదీయవక్షమునఁ బ్రోద్యద్రక్తధవిస్తారసం
రూక్షక్షిప్రభ నొప్పి యెంతయును బోరుం గోరి పైవచ్చు నా
రక్షస్సైన్యమునెల్ల మాపి తను వీరవ్రాతముల్ మెచ్చ బల్
దక్షుండై దశకంధరాత్మజుని మోహిలన్నిల్చెఁ గీశేశుఁడున్.

—• శరత్కాలచంద్రికలో నౌకావిహారము (వసంతతిలకావృత్తం) •—

నౌకాం గతస్య మనుజస్య శరత్క్షపాయాం
గాఢాంధకారయుజి వేగవతీప్రవాహే
బింబీభవద్విమలసద్గణపంక్తిరాసీ
ద్దృష్టిస్తు వజ్రశకలస్య సమానకాంతిః

— గద్య —

ఇది శ్రీ.... కింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలకళానిధి బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వర కృతంబగు శతావధానసారమ్మునఁ బూర్వార్ధము.

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శతావధానసారము

(ఉత్తరార్ధము.)

19. విలంబి సం॥ ఆశ్వయుజములో కిర్లంపూడి జమీందారు శ్రీ యినుగంటి చిన్నారావుగారుచేయించిన యష్టావధానములోఁగొన్ని.

—• రత్యంతమునందు స్త్రీలమార్పు •—

ఆ. వె. కనులు వింతలై నకళలను వర్షించు
మేన మిగులఁ గ్రొత్త మేల్మి దోఁచు
నూర్పు లినుమడించు నుష్ణత గన్పట్టు
నంగనలకు నిధువనాంతమందు.

—• (సమస్య) గణచతుర్థినాఁడు ఫణిచతుర్థి •—

ఆ. వె. "ఎన్నిదినములాయె నిట నన్ను డించి నీ
వరిగి" యనినఁ బత్నికనియె భర్త
"నేఁటి కెన్నఁగఁ బదినెల లాయెఁగా ః నేఁడు
గణచతుర్థి; నాఁడు ఫణిచతుర్థి."

—• పరికృత ప్రభువు •—

సీ. ఏవేళఁ జూచినఁ బ్రావీణ్య మలరారు
కవులతోఁ గాలమ్ము గడపువాఁడు
ఎపుడు చూచినను నింపెసలారుమందస్మి
తంబు వక్త్రంబునఁ దనరువాఁడు
దారిద్ర్యబాధ నెంతయును జిక్కెడివారి
పైఁ గరుణాదృష్టి వఱపువాఁడు
ఎన్నిసార్లడిగిన నిచ్చుటయేకాని
లేదు పొమ్మనుమాట లేనివాఁడు

లా; నది యట్లుగాక యిటులైనను వేఁ జెప్పనున్నదే?
లేనిది లేక యుండ నకిలేమలు నవ్వుటయుం దటస్థమౌ. 85

క. ఇటుఁ గుటిలాలక మనమున
గుటగుట మను, మూరు దూఱుఁ గువలయమిత్రుం
జెటిలి పడఁదిట్టు, నసలసు
గటకట మని వంష్లు గొంతికి కసరు విసువువే. 86

తే. గీ. యామినీగోపకామిని యాకసం బ
నెడిఘటమ్మున జ్యోత్స్న యనియెడి పెరుఁగు
దరచి చేర్చినవెన్నముద్ద యన నంత
వెడలెఁ దెల్లనికాంతితో వేగుఁజుక్క. 87

సీ. ఏచరణాయుధం బింపు మీఱఁగఁ బాణి
 ని యతికి హ్రస్వాదినియతిఁ దెల్పె
నేచరణాయుధం బాచారివిప్రుని
 త్యస్నానదై వజ్ఞతను వహించె
నేచరణాయుధపారిచర్యరూపుఁ డై
 హరి నిశీధము వేకు వనఁగఁ జేసె
నేచరణాయుధశ్రీచేత శూలి పి
 తాపురమ్మున నుండెఁ గాఁపురమ్ము

తే. గీ. అట్టిచరణాయుధసమాజ మఖిలజార
చోరులకు గుండెలో దిగుల్ బోరుకలఁగ
ఉఉఉఊఊ యటంచు నత్యుచ్చరీతిఁ
గూయసాఁగెను దమతమ గూళ్ళనుండి. 88

సీ. జాఱిపోయిన నీవి సవరించి సవరించి
 కులుకుగుబ్బల పైకఁ గుదురుపఱచి
వీడిపోయిన కొప్పు బిగువుగా ముడివైచి
 సొగసుదుప్పటి మేల్ముసుంగు వెట్టి

చెలికానితోడను జెప్పలేకే చెప్పి
మోహమ్మున మఱొక్క ముద్దువెట్టి
చనరేక యొకకొంత సాఁగి వెన్కకుఁజూచి
మనములోఁ గాఠిన్యమును వహించి

తే. గీ. సంతసం బొక్కవైపు విచార మొక్క
వైపుఁ బెనఁగొన 'పీలాటిపనుల నోస
రింపఁగా వలె' నని నక్క తేలకాయ
రీతిఁ గని చనె జారనారీజనంబు. 89

చ. చనుటకు నుద్యమించుఁ, "జన శక్యముగా" దని పవ్వళించు, మిం
చినతమిఁ గౌఁగిలించు చెలిచేతుల దూరముగాఁగ నుంచుఁ, జ
య్యనఁ దలవంచు, నుస్సురని యాత్మవిచారమునందు ముంచుఁ దా
వనితను బాయునప్పు డొక పల్లవుఁ డుల్లము తల్లడిల్లఁగన్. 90

చ. వలపు దలిర్పఁగాఁ బ్రియునివక్షమునం బవళించి నిద్రచే
నలసత గానుపింప వెలయాండ్రు కలల్ గులుకంగ మేలుకొ
ల్పులఁ దగఁ బాడఁగా నిదురపూనికతో విరుపూనిలేచి సం
దులఁ గడుగోప్యమై తనరుత్రోవలఁ బోయిరి చాటుపల్లవుల్. 91

తే. గీ. లేపి పల్లవులను బంపి, లేఁతప్రాయ
మలరు తమకన్నియలఁగూడ మేలఁకువఁగనఁ
జేసి వీణియశ్రుతిఁ జేసి చెప్పఁదొడఁగి
రపుడు గీతమ్ములను వృద్ధలౌ గణికలు. 92

సీ. కించిద్వికసదబ్జచంచదంచచ్చంచ
రీకదంపతుల సస్పృహలఁ జేసి
సమరతావధిఁ బృథక్ఛయ్యాస్వపద్దంప
తుల నొక్కశయ్యపైఁ గలయఁ గూర్చి
యుపరతక్రీడామహోత్సవాలసకామి
నీకుచస్థలఘర్మనీర ముడిపి

సంకేతితస్థలస్థనవప్రసవతల్ప
గరవతీమశముతోఁ గలసి మెలసి

తే. గీ. అమితతృష్ణార్దితభుజంగసముదయప్ర
మదవిధానాతికుశలసంపదలఁ బొసఁగి
మలయనిలయపటీరప్రవలయనిలయ
మారుతములు ప్రభాతసంపదలఁ దెలిపె. 93

తే. గీ. క్తృదుద్యానవనఫలతతులు మెసవి
యినుఁడు రాఁ జోవుచున్నవాఁ డనియెఱింగి,
పరువుపరువున నన్నియుఁ బక్షిగట్టి
తమతమ నివాసములకు ఘూకములు సేరె. 94

తే. గీ. క్రమముగా జాఱె రాత్రి, సరస్తుబప్రి
దేశములఁ జేరి తెల్లవై దికవతంసు,
లరుగఁజొచ్చిరి పాంథులు దురముదసరఁ
దారక లడంగెఁ, జంద్రుఁ డస్తరుచియయ్యెఁ. 95

సీ. పద్మినీవిరచితాపారపుణ్యోదయం
బుత్పలిన్యాప్తపాపోచ్చయంబు
కోకీప్రియాగమాస్తోక ముహూర్తంబు
ఘనహిమానికిఁ బెద్దకారుమెకము
సురతసంతోషవిస్ఫురణమ్మునకు క్షామ
మతనుతాపమ్మున కౌషధంబు
ఆవాలముల వన్ను లార్జించుకరణమ్ము
చీఁకటిపాలిటి చీఁడపురువు
తే. గీ. భువనజాతంబు లేయెడఁ బ్రోచుపోఁడ,
మూఁడుమూర్తులు నివసించు మేడ, జగము
పాలిటి సులోచనం, బహర్పతి క్రమమ్ము
గా నుదయమందెఁ గన్నులకఱవు దీఱ. 96

శా. స్నానంబుల్ పచరించువారు జపముల్ సంధించువా రగ్నిస
మ్మానంబుల్ నెఱవేర్చువారుఁ దరణిం బ్రార్థించువా రాత్మని
ధ్యానంబుల్ పొసఁగించువారు నిగమధ్వానమ్ములం జేయువా
రానందాబ్ధినిఁ దేలువారలును నై రప్డెల్లరున్ వైదికుల్. 97

శా. ప్రాతఃకృత్యములన్ యథోచితముగాఁ బాటించి పొత్తమ్ములన్
జేతం బూని నవీనపాఠమును నిశ్శేషమ్ముగాఁ జూచి తా
మా తాత్పర్యము గొంత కొంత మదిలో నానించి విద్యార్థు లెం
తో తాత్పర్యముతోడ దేశికులఁ గన్గోఁ బోయి రప్పట్టునన్. 98

క. మౌద్గల్యసగోత్రభవా!
సాద్గుణ్యవిచార! ధనదసమధికవిభవా!
హృద్గతభవా! సుకవితా
విద్గణ్యప్రాభవా! ప్రవీణాగ్రభవా! 99

క. గణనాతీతగుణశ్రీ
చణ! కవితారమణ! సరససాహిత్యరణో
ల్బణ! చరణాయుధరూప
త్రిణయన పదసేవనాధురీణ ధురీణా! 100

స్రగ్విణి. కామమాఁబాలసద్గర్భపేటీమణీ
దామముక్తామణీ! ధామభాస్వన్మణీ!
సోమధామోపలస్యూతసౌధాంతరా
రామరాజాధిక ప్రాజ్యభాగ్యోదయా! 101

— గద్య —

ఇది....శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతంబైన
కేవలకల్పితంబగు శ్రవణానందంబను మహా
ప్రబంధమునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శ్ర వ ణా నం ద ము

చ తు ర్థా శ్వా స ము

క. నూత్న ప్రఖ్యాతిజిత
ప్రత్నధరానాథమంత్రిరత్న ! సుకృతకృ
ద్యత్నదృఢచిత్త ! వేంకట
రత్నామాత్యమణి ! విబుధరాడ్రాజమణీ ! 1

వ. అవధరింపు మనంతరంబు. 2

క. మెల్లన మేల్కాంచి యతం
డుల్లములో నుండు వికృతి యొరుల కెవరికిం
దెల్లము గాకుండఁగ సం
ఫుల్లవదనుఁ డగుచుఁ గాలమును గడపుచుఁ దాన్. 3

క. ఏదియుఁ దోఁచక కడుఁ బెం
పేది ముదముఁ దక్కి "యెట్టు లీమోహజలం
బీఁదుదుఁ గర్తవ్యం బిఁక
నేది ?" యని మనమ్ములోన నెంతయు వగతోన్. 4

ఉ. ఈవిషయంబు మానుకొనుటే కడుసౌఖ్య మటంచు నెంచి తా
నావిధిఁ జేయ నిశ్చయము నందిన యంతనె మోహ మగ్గలం
బై వెనువెంట నంటు; నటులైనను జేయుదు నన్నతోడనే
భావము వేనవేలు ప్రతిబంధకముల్ గనఁజేయు నెంతయున్. 5

క. మానుదునా ! చేయుదునా !
మానుదుఁ జేయుదు నటంచు మల్లాడి యొగిన్

మానిన విచార మొక్కఁడె,
పూనియొనర్చిన విచారములు పెక్కులుగా! 6

క. అని తనమదిలో ననుకొని
యును బుద్ధినిఁ ద్రిప్పలేక యొగి నుత్తర మ
క్కనకాంగికి లిఖియింపుట
కును బ్రారంభించెఁ గొంత కొంత తెగువతోన్. 7

మ. రణదుద్యన్మణికంకణక్వణజితప్రద్యుమ్నకంఖాణికిన్
గణనాతీతకలాలసద్రమణికిఁ గాదంబినీవేణికిన్
గణికోద్యన్మణికిన్ బ్రశస్తతర రేఖాపాణికిఁ బాలికా
మణికిఁ వక్త్రజితాబ్జశీతఘృణికిన్ మాద్యత్పికీవాణికిన్! 8

క. అనవద్యయౌవనోదయ
ఘనరసికసమాగమాధికసుఖోదయనం
దనధనములు గలుగఁగ దీ
వన లిడి నా వ్రాయు వ్రాఁతవల నెట్టిదనన్. 9

క. కడుమాట లేల? విను, లోఁ
గడ మాకుఁ గలానిధిత్వకారణమునఁ జం
ద్రుఁడు బంధుఁడు నీకై కద!
బెడిసెం జంద్రునకు మాకు విమతేందుముఖీ! 10

క. కలువలతేనికి వేఁడిమి
చిలువకు విశ్వాస, మగ్నిశిఖకును శైత్యం
బలవడునుగాక, వెలకాం
తలకు వలపు గలుగు టది వినంబడదు కదా! 11

తే. గీ. అట్టిగణికాకులమ్మునఁ బుట్టినట్టి
దానవే కద! నీవును దరుణి నీకు
వలపు గలదన్న మూర్ఖునివంటివాఁడె
నమ్మనేరఁడు; నే నెట్లు నమ్మనేర్తు? 12

క. నిజమయిన వలపు గలుగని
గజగామినిఁ గవయువానికన్న నధముఁ డీ
త్రిజగతి లేఁ; డదియ యనం
గఁజను రసాభాస మనఁగఁ గాంతామణిరో! 13

క. ధనమును గులమును వృత్తం
బును రూపముఁ జూతు రెందు బోటులు; మీలోఁ
బని లేదు తక్కినవి యొక
ధనమె ప్రధానమ్ము గదవె తరుణీమణిరో! 14

తే. గీ. కోరితివి నన్ను; నాపోఁటిఫీరుఁ గోరి
యేమిసంపాదనముఁ జేసెదే లతాంగి?
ధనము గల్గినవాని నొక్కని వరింపఁ
దగు నదియ కాదె నీ కులధర్మ మరయ? 15

క. ఇదియంతయు నీమదిలోఁ
బదిలముగా నూహ చేసి వ్రాయవలెఁ జుమీ!
తుది నిష్ఠురంబుకన్నను
మొదటనె నిష్ఠురము మేలుఁగు పూర్ణేందుముఖీ! 16

క. అని వ్రాసి పంపె నంతట
దినకరుఁ డస్తాద్రి కేగెఁ దిమిరము ప్రబలెన్
వనజాహితుఁ డుదయించె మ
దనుఁడు పథికసతులమనముఁ దల్లడపఱచెన్. 17

క. ఏమియుఁ దోఁచక యవ్వని
తామణి యున్నంతఁ గమ్మ తారసిలుటయుం
బ్రేమ దలిర్పఁగఁ జూచి మ
హామోదముఁ జెంది తల్లి కంతయుఁ జెప్పెన్. 18

వ. తల్లియు సంతసించి "జాగు సేయక వినయపూర్వకమ్ముగాఁ బ్రత్యుత్తరముం బంపు" మని చెప్పుటయు నక్కన్నెమిన్న. 19

క. ఏమని వ్రాయుదు నీతని ?
కేమని వ్రాసినను నీతఁ డియ్యకొను ? నటం
చీమాడ్కిని యోజింపుచుఁ
దా మెల్లన నిట్లు వ్రాసెఁ దగునైపుణితోన్. 20

వ. శ్రీ మదుభయవేదాంత ప్రవర్తకులగు మధుసూదనాచార్యులవారి సన్నిధికి దాసురాలగు బాలామణి సాష్టాంగంబు లొనర్చి కుశలోపరి వ్రాసికొను మనవి. 21

క. నిన్నటిరాతిరినుండియుఁ
గన్నులుదీసికొని యెదురు గనుఁగొనుచును నే
నున్నతఱి మీర లంపిన
విన్నాణపుఁగమ్మ మదికి వేడ్క లొసంగెన్. 22

శా. తాపం బాఱె, విచారమా సడలెఁ, జిత్తంబా మహానందవి
ద్యాపారమ్యముఁ గాంచె, దైన్యగుణమా దౌదవ్వులంజేరె, నా
శాపాశం బతిదీర్ఘమై భవదపేక్షా వృద్ధిబొందించి యా
టోపప్రక్రియ నొప్పెఁ బూవిలుతుబంటుల్ నాకు బంట్లైరిఁకన్. 23

క. ఇందుకు సందియమును మీ
రందం బనిలేదు మీర లంపించిన క
మ్మం దగఁ గైకొని బ్రహ్మా
నందభరితురాల నైతి నానాగతులన్. 24

క. మిమ్ముఁ గోరిన దెందులకో
తమ రెఱుఁగుదు, రే నెఱుఁగుదు, దైవ మెఱుంగుఁ
సుమబాణుఁ డెఱుఁగు నిది ని
క్కము మీసందియముఁ బాపఁగానేరుతునే ? 25

ఉ. నాయెడఁ బ్రేమ లేనికతనం దమకన్నియు సందియమ్ములే
పాయక తోఁచుచున్నవి సెబా ! సిఁక మి మ్మన నేల ? మీమనం
బా యరవిందసంభవుఁడె యట్టు లొనర్చిన యప్పు, డింతకుం
గాయజుఁ డేమిసేయ సమకట్టెనొ ? మీమదిఁ ద్రిప్పనేర్తునే. 26

—• (సమస్య) పతి సతిఁ గవియంగఁ బుత్రసంతతి కలిగెన్ •—

క. అతికుతుకం బలరారఁగఁ
జతురత మెఱయంగ మదనశాస్త్రవిధమునన్
వితతంబగు తనసౌఖ్య
పతి సతిఁ గవియంగఁ బుత్రసంతతి కలిగెన్.

—• (సమస్య) బిగిచను లేతమాడఁగను బియ్యముదంచె లతాంగివేఁడుకన్ •—

చ. అగణితమైన వేగమున నట్టిటు వంగుచు లేచుచున్ ఘనం
బుగఁ దగురీతిఁ బాటలను బొల్పుగఁ బాడుచు "సువ్విసువ్వి" యం
చొగి ముసలమ్ము కేలఁగొని యూఁగుచు జోగుచు, తొమ్ముగొట్టుచున్
బిగిచను లేతమాడఁగను బియ్యము దంచె లతాంగి వేఁడుకన్.

ఈ శార్వరి సం॥ జ్యేష్ఠమాసములో ఈ విశాఖపట్టణములో రచియించిన మఱియొక యష్టావధానములోఁ గొన్నిపద్యములు.

—• (సమస్య) గుమ్మములో నున్నముద్దుగుమ్మన్ గాంచెన్ •—

క. కమ్మవిలుకాని చిల్కన
సమ్మద మొనరించుచున్ బ్రశస్తంబగు రీ
తిమ్మనమును గరఁపఁగఁ దా
గుమ్మములో నున్నముద్దుగుమ్మన్ గాంచెన్.

—• (సమస్య) పంద్రం గిక్కడి కెంతదవ్వొ చెపుమా, పంకేజపత్రేక్షణా! •—

శా. గుంద్రా కావలె నంచు నే నడుగ నాకుం బల్లెవా రందఱున్
బంద్రంగిం గల దంచుఁ జెప్పి రది నాభావమ్ములో నెంచి య
వ్వాంద్రన్ మెచ్చుచు దానిఁగొంటకయి యీప్రాంతస్థలిన్ జేరితిన్
బంద్రం గిక్కడి కెంతదవ్వొ చెపుమా, పంకేజపత్రేక్షణా!

—• (సమస్య) శృంగాగ్రాదపత న్మృగస్య రుదతో బాష్పాంబు భూమండలే •—

శ్లో. గత్వాకశ్చన భూపతి ర్మృదుగతి ర్వ్యాధాదికులం కాననం
ధృత్వైకం ధనుషా శరం ప్రహతవాన్ మార్గం శిశుం కోపతః

కర్తు ననుఁ గోరు, నేమనఁ గలదు మదను
వర్తనమునకు మా మనోవైఖరులకు.

32. ప్లవ సం॥ కార్తికమార్గశిరమాసములలో శ్రీకాకుళములో జరగిన శతావధానాష్టావధానములలోఁ గొన్నిపద్యములు.

చ. తిరుపతివేంకటేశకవిధీరులలో నొకరుండ, వేంకటే
శ్వరుఁ డనువాఁడ, నిన్నొకటి ప్రార్థనఁజేయఁగఁ బూనినాఁడ నీ
కరుణ శతావధానకృతికారణ మౌటను నేఁడు నాకు మా
తిరుపతిశాస్త్రి రానివెలితిన్ సవరింపుము దేవి మ్రొక్కెదన్.

—• పరమాత్మునిం గూర్చి •—

చ. సిరు లిడు నేమహామహుని సేవన, మెవ్వరికేని సౌఖ్యముల్
పరఁగఁగఁజేయు నేమహితుపాదనమస్కృతి, జ్ఞానమిచ్చు నే
పరముని నామసంస్మరణ, భద్రద మెవ్వని వృత్తి, తాదృశున్
జిరతరు నాదిపూరుషు భజింతు యజింతు సృజింతు సత్కృతుల్.

—• భక్తినిగూర్చి, (వసంతతిలకావృత్తమ్) •—

దారా స్సుతాశ్చ ద్రవిణం గృహ మంబరాణి
కాయం చ నిత్య మితి మా భ్రమ మూఢచేతః
భక్తిం కురుష్వ పరమాత్మని నిర్గుణేవా
నోచే న్మహాగుణయుతే తరణాయ నిత్యం.

— సప్తసంతానములలోఁ గృతి యధికమనుట •—

తే. గీ. తనుజుఁడు తటాకమును గృతి ధరణిదివిజ
వరుని నిల్పుట నిధియును వనము శివుని
కాలయము గట్టుటయు నివి యగును సప్త
సంతతులు వీనిలోపల సతము కృతియె.

—• తలిదండ్రులలో తల్లి హెచ్చని సాధించుట •—

తే గీ. కనుట యెంతేని నుత్కృష్టకష్టమునను
నేవమున కియ్యకొని పెంచు టెంచుకంత

సేగి గల్గిన నెమ్మవిఁ జింత గొనుట
తల్లి కాఁటను నాపె యుద్దఅను హెచ్చు.

—• తలిదండ్రులలో తండ్రి హెచ్చని సాధించుట •—

క. తలిదండ్రు లిపువురందున్
సులలితమతిశాలి నాత్మజునిఁ జేసెడివాఁ
డిలఁ దండ్రిగాన నతనిన్
బలుకందగుఁ దల్లికన్నఁ బ్రిబలుఁ డటంచున్.

—• అద్వైతసిద్ధిని గూర్చి •—

క. క్రమమున నజ్ఞానము నా
శమగుడు నశ్యమగు నెల్లజగ మాపైఁ 'ద
త్త్వమసి' యనెడి వాక్యము ని
క్కమగుట నద్వైతసిద్ధిగలుగున్దానన్.

—• సభలో నొక రిచ్చిన కల్పన •—

ఉ. సారయశస్కులౌ ఘనుల సచ్చరితమ్ములు గాంచి యన్యులున్
ధీరతఁ గాంతురి, వారిఁగని తెల్విని గొందరు వారివంశ్యులున్,
భూరిరజోవలిప్త మయి పొల్చెడి త్రోవను బట్టి యేగు న
వ్వారిపదమ్ములన్ దెలియవచ్చెడిఁగా పథ మెట్టిదేనియున్.

—• అన్న దాన ప్ర శం స •—

శా. దానమ్ముల్ వివిధమ్ములుండినను నద్దానమ్ములందెల్ల నా
త్మానందం బొనఁగూర్పఁ జాలు నది యన్నాఖ్యంబు, ద్రవ్యంబు నెం
తేనిన్ దెచ్చి యొసంగినన్ మనము తృప్తిం జెందఁగాఁబోవ, దే
రేనిన్ దృప్తిని గాంతు రన్నమున, నే రద్దాని శ్లాఘింపరో!

—• అ గ్గి పె ట్టె •—

క. ప్రతిదినము నగ్గి కంచున్
సతి ప్రతిగేహంబుఁదిరుగఁ జను పని తప్పెన్

భద్రుఁడై యొప్పు శ్రీరామభద్రు చరిత
మెవ్వరికినేని శుభముల నీయకున్నె!

—• చంద్రోదయము •—

క. కుముదమ్ములు వికసించెన్
గమలమ్ములయందుఁ దగు వికాసము లడఁగెన్
దమి హెచ్చె కాంతసతులకుఁ
గ్రమమునఁ జందురుఁడు వెలుఁగఁగా నంతంతన్.

—• ప్రతిభనుగూర్చి (ద్రుతవిలంబితము) •—

అనుపమానతయా ప్రతిభాతివై
సులలితా ప్రతిభా గతిభాసురా
ఇయ మతీవ లసేదితి నిశ్చయం
రచయితుం భువి కోను భవేత్ప్రమాన్.

30. ప్లవ సం॥ నిజశ్రావణములో రెడ్డిపోలవరములో నవధానము.

—• పట్టసపు వీరభద్రుఁడు •—

ఉ. కాశశరత్సుధాకరవికాసశరీరుని భూషణీకృతా
హీశు మహేశు సర్వజగదీశు సతీశు నతేశు ద్యోస్థలీ
కేశుఁ గృపానివేశు నలకేశహితున్ మనపట్టసంపు వీ
రేశు నుతింతు నాకు శుభమెప్పుడు గల్గుటకున్ మనమ్మునన్.

—• శ్రీ పోలవరపుజమీందారుగారు (లయగ్రాహి) •—

కమ్మవిలుకానిసొగసు మ్మెఱుఁగువెట్టఁదగు
నిమ్మయినమేనిసొబగు మ్మతివివేకి
త్వమ్ముదగుపోలవరపుమ్మహిపుఁ డెల్లప్రజ
లమ్మనుచు మాతృకవిధమ్ము గనుపట్టన్
ఎమ్మెయిని నవ్విభు మన మ్మధికశాంతగతి
పమ్మిచెలఁగున్ జగతి నమ్మహిపుఁబోలం

గమ్మహితుఁ డొక్కఁడు నిజమ్ముగను లేఁ డతిఘ
న మ్మతనిచిత్రిచరిత మ్మెవని కబ్బుఁగా.

—• సైరంధ్రీసింహబలులనుగూర్చి. (మందాక్రాంతావృత్తమ్) •—

సైరంధ్రీం తా మధికసుషమాం కీచకో వీక్ష్య రంతుం
దోష్ణా చేలాంచల మధికసంరంభత స్స్వీకరోతి
సా ప్యేతస్మా త్కథమపి పునర్గంతు మిచ్ఛం త్యతీవ
ప్రభ్రిష్టా త్మా ప్రకలితభయా వేపతే తాపతప్తా.

31. ప్లవ సం॥ ఆశ్వయుజమాసమున అనకాపల్లెలోని యవధానములో.

—• స్కూలు •—

క. పలుమందికి నుపయోగం
బొలయ ననకపల్లెలోన నొప్పారు మ్యుని
స్పలువారి స్కూలు దానం
గల గురువులుబాలకులును గడు సాధుమతుల్.

— జగత్తు మిథ్య యనుట. (వసంతతిలకము) •—

ఏత జ్జగ న్నహి మృషేతి సదాపి మూఢో
మత్వా పునశ్చ రమతే పరమార్థహీనః
జ్ఞానీ త్వసత్య మితి చేతసి నిశ్చనోతి
ప్రీతిం పరం త్యజతి తత్రి తతశ్చ హేతోః.

—• పో లీ సు జ వా ను లు •—

క. యమదూత లెట్టిరో యెఱుఁ
గ మనెడి లోపమ్ము దీర్పఁగా పోలీస్వా
రి మహిఁ బ్రిభువు లేర్పఱచిరి
కుమతులకే వారు వీరుఁ గూర్తురు బాధల్.

—• "యాంచింతయామి" అను శ్లోకమునకుఁ దెలుఁగు •—

తే. గీ. ఏనుగోరెడియింతి దా నితరుఁ గోరు,
వాఁడు మరియొక్కరితఁ గోరు, వనితఁ వేఱొ

పుత్రం బాణహతం విలోక్య సరతో భీత్యా తదా, భూమిభృ
చ్ఛృంగాగ్రా దపత న్మృగస్య రుదతో బాష్పాంబు భూమండలే.

—• రంగులు ఘోషించె మేఘరావము పోల్కెన్ •—

క. రంగుమెయి హూణు లందఱుఁ
బొంగుచు వందలకొలంది 'బోయస్సు' పయిన్
సంగతముగఁ గాల్పించు ఫి
రంగులు ఘోషించె మేఘరావము పోల్కెన్.

—• (సమస్య) సింగములన్ మట్టె గంధసింధుర మయయో •—

క. పొంగుచుఁ గొందఱు రాజులు
సింగారములొలుక వేఁటసేయంజని వే
డ్కంగెలనఁ దిరుగ నా రా
సింగములన్ మట్టె గంధసింధుర మయయో.

27. వినుకొండ.

శా. ద్రవ్యాశన్‌గాని కానిలోకమున సంస్తవ్యత్వసంపాదక
త్వవ్యామోహముచేతఁగాని యిటు లేతాదృఙ్మహాధారణా
దివ్యాప్యం బవధానమున్ సలుప నేతేఁబోము ప్రాజ్ఞాల్కవి
త్వవ్యుత్పన్నులు పిల్వనంప నిరసింపన్‌రామి నేతెంచుటల్.

మ. అవధానమ్ములు మానుకొందమన మా కాయేటి కాయేడు చి
న్నవా లేకుండినఁ బెద్దవో యొనరుపన్ మాన్యుల్ కవిత్వాభిలి
ప్సువు లీరీతిగ శ్రద్ధచేయునెడ నిష్టుల్‌గామి మాకేల ? యీ
వ్యవసాయమ్మను మాన మామరణ మో వాగ్దేవి ! వీక్షింపుమా !

మ. సెలవమ్మా ! వినుకొండ ! నీకిదె శుభాశీర్వాదపున్‌దండ ! ని
మ్మలబావీ ! భవదీయనిర్మలపయోమాధుర్యముల్ క్రమ్మఱన్
గలుగుంగావుత మాకు; తావకశుభాకారాంఘ్రియుగ్మంబు నా
దలఁదాల్తున్ దయయుంచు గుంటుహనుమద్దైవంబ ! రామేశ్వరా !

28. శార్వరి సం॥ ఆశ్వయుజములో నర్సారావుపేటయవధానములో

—• కొండవీటిసీమనుగూర్చి •—

సీ. నదిలోన స్నాన మేనాఁ డెఱుంగవుగదా!
పాతాళగంగాజపమ్మె కాని
శాల్యన్నమునకున్న సౌ రెఱుంగవుగదా!
గోఁగాకులును జొన్నకూడెకాని
శాకపాకాదుల చవియెఱుంగవుకదా!
దోసకాయల యడియాసె కాని
సౌధమ్ముల వసించు జాడెఱుంగవుకదా!
మట్టిమిద్దెల యునికి పట్టెకాని

తే. గీ. "ఒక్కకోటీశ్వరుండు నాయొద్ద నుండె"
ననుచుఁ గడు బిఱ్ఱవీఁగెద వతఁడుఁ గూడ
నాదిభిక్షకుఁ డంచు నీ వరయవొక్కొ
విగతసుఖభూమ, యో కొండవీటిసీమ!

29. శార్వరి సం॥ మార్గశీర్షములో కేశనకుర్తి యష్టావధానములో.

—• రామాయణము •—

సీ. దశరథేశ్వరు సపత్యంబయి జనియించి
యవనిపుత్రికను బెండ్లాడి మించి
పరశురామునివిల్లు భగ్నమ్ముగావించి
యటుపిమ్మట నయోధ్య కరుగుదెంచి
తండ్రియానతిని గాంతారమ్మునకు నేగి
ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ జంపి
యయ్యెడ భార్యాపహర్తయౌ రావణుఁ
జెనక సుగ్రీవుతోఁ జెలిమి నేసి

తే. గీ. కొని, వనధిఁ గట్టి యవ్వానిఁ దునిమి, పిదప
సీతతోఁ దనపురికి విచ్చేసి, పట్ట

మతిమంతు లగ్గిపెట్టెను
గతిగాఁ గల్పించుటన్ సుఖం బలరారెన్.

—• బాలవిధవలకుఁ దల గొఱుగఁదగ దనుట •—

సీ. అతిబాల్యమున భర్త గతియించినట్టి య
క్కన్నెకు విజ్ఞాన మన్న సున్న
యట్టి చిన్నతనాన నప్పసిగోలకుఁ
దల గొఱిగింప యత్నంబొనర్చ
కన్నను నజ్ఞానమున్నె ? యేమన్న స
న్న్యాసికే యది గొను టతిభరమ్మొ
గాఁదోఁచు, నెట్లనిఁ గానిమ్మొ ప్రకృతమ్మొ
వచియింతు సర్వానుభవమగుగతి

తే. గీ. నేరికేనియు వైరాగ్య మారయఁగ స్వ
బుద్ధిసమ్మతమైనచోఁ బొలుచు సుఖద
మై, బలాత్ప్రాప్తమైన నయ్యది యసహ్య
మగుటవారికిఁ గామంబు లడఁగు టెట్లు ?

—• సభలో నొకరు చదివిన శ్లోకమునకుఁ దెలుఁగు •—

చ. నలుదెసలన్ భ్రమించు మదనాగ మనంజను నిమ్మనమ్మొ వే
గ లలి రమేశుపాదమను కట్టను గట్టఁగ సారమైన జ్ఞా
నలవము తాను సంకెల యనన్ దనరారు మఱెట్టివారికిన్
సులభము గాని దయ్యదియెసూ ధరణీసురవంశరత్నమా !

—• పునర్జన్మము మాన్పుకొనుట కుపాయము •—

సీ. యోగ్యతగాఁ గాల మొక్కరీతినిఁ బుచ్చి
సంసార మొకభంగి సాగఁజేసి
యనివార్యగతిఁ గర్మ జనితమ్మొలై వచ్చు
కష్టసుఖమ్మొలకలిమి గనియుఁ

హామయులుగా నొనర్తురను నంశ మెఱుంగరొ? తల్లిదండ్రు లు
త్తము లనరాదె? వేఱొకవిధం బయినన్ మఱి సమ్మతింతురే? 71

చ. ఒకరకమైన పావడ మఱొక్కరకంబగు నైకయున్ మఱిం
కొకరకమైన పైఁటయు మఱొక్కరకంబగు భూషలున్ ధరిం
చుక ముకురంబుఁ జూచుకొని సొంపుగలేదని యెంచి, యంత వే
ఱొకటి మఱొక్క టింకొకటియున్ ఘటియించు వచేగువేళలన్. 72

వ. అట్లు వచ్చి.

చ. చదువను పేరెగాని యెకసక్కపుమాటల నాడుచుండు, నం
దొదవినయప్పుడెల్ల నెదియో యొకసంగతి దెచ్చి "పండితుల్
మొదలె యబద్ధమాడెదరు, మోసముచేతురు వారినమ్మ బొ
ప్పదుసుఁడి" యంచుఁబల్కితలవంచినగుణ్ మొగమెత్తుఁగ్రమ్మఱన్.

చ. పలుచనిపండుటాకులకు బాగుగ నీనెలుడీసి చక్కఁగాఁ
జిలుకలుచుట్టి దొంతరలుచేసి యమర్చి కరాంగుళీదళం
బుల నిఱికించి తెచ్చి వలపుల్ మొలపించుచు నిచ్చి యంతటం
బలుకును జిల్కపల్కులను వ్యంగ్యపురంగు చెలంగి పొంగఁగణ్. 75

శా. ఎంచు న్మర్మము లెత్తి మాటికిఁ, దుటాయించుం గనుల్, బల్మిటా
రించుం జన్గవపై చెఱంగు, వల పూరించున్, నగించున్, బ్రిశం
సించుణ్, మించుమనోవికారమును సూచించున్ మరుల్ వెంచున
మ్మించుంబోఁడిస్వభావమో? యతని నమ్మించన్ బ్రియత్నించుటో?

చ. ఎడపక యెల్లవేళ మఱి యెప్పుడు చూత మటన్నఁగాని య
క్కడనె వసింపుచుండుటయ కాని యొకానొకవేళనైనఁ దాఁ
దడయక యింట నుండినవిధం బది యెట్టిదియో యెఱుంగ ద
ప్పడఁతుక, దానిచిత్తమును బట్టిన భూత మదెట్టిదో కదా 77

సీ. ఒకమాఱు మనుచరిత్రకథాంశోషమున వరూ
ధిని మరుల్ సెంచుపట్టునను జదువు
నొకమాఱు నాయికాదికచేష్ట లెఱిఁగించు
రసమంజరీరసప్రసృతిఁ జదువు

నొకమాఱు నభినయప్రకటీకరణచణా
భినయదర్పణరసాభిరతిఁ జదువు
నొకమాఱు గానవిద్యోపయుక్సారసం
గ్రహముఖ్యగ్రంథసంగతులు చదువుఁ

తే. గీ. గ్రొత్తక్రొత్తలు జావళీల్ క్రొత్తక్రొత్త
పదములును గ్రొత్తక్రొత్తలౌ వర్ణములును
నింపు దళుకొత్తఁగోరి రచింపఁ జేయు
నేమి చెప్పఁగవచ్చు ? నయ్యింతిచర్య. 78

ఉ. ఆ వగలాఁడి వచ్చువఱకు కాతఁ డనంతవిషాదవేదనల్
భావమునందుఁ జెందు; నటుపైఁ జనుదేరఁ గ్రమక్రమమ్ముగాఁ
జేవ మనమ్మునం దగులఁ జేయును గాని మనోవికారసం
భావన బైటఁ బెట్టఁ డఁట ! బాపురె ! యాతనిభావ మెట్టిదో ! 79

ఆ. వె. ఆ సరోజనేత్ర యరుదెంచువఱకె సం
తాప మతని, కా లతామనోజ్ఞ
అరుగునంతవఱకె యామోద మీగతి
నరిగెఁ గొన్నిదినము లంతలోన. 80

ఉ. వేసవి వచ్చె భాస్కరనవీనగవీనమితామితాచ్ఛగు
చ్ఛాసవవాసనైకవలనాకలనాకులనాయికాసము
చ్ఛ్వాసనశాసనాదికృతిఝంకృతిసంకులషట్పదావళీ
భాసురశుష్కపుష్పవిటపప్రకరప్రతిభాప్రమోదమై. 81

సీ. సూనబాణునికేళిఁ జొక్కి యక్కన ప్రాలు
ప్రియురాండ్ర బైఁటచే విసరువారు
విసరిసందులకునై కొసరి యింకొకసారి
వెడవెడపనుల కొప్పించువారు
నొప్పించినను నొప్పకున్న క్రొన్ననబోణు
లను మాఱదోయు దీర్పు" మవెడివారుఁ

దీర్చుకొమ్మన్న విదిర్చి శయ్యను డిగ్గి
చనువారిఁ గని ముద్దుఁ గొనెడివాడు

తే. గీ. ముద్దుఁగొని సుద్దులను గొంతప్రొద్దు జరపి
మలయవాయువు లిరువురఁ గలకదేర్పఁ
గలయఁదమకెంచి కోడికూఁతలకుఁ దలఁకు
వారలై రఁట గ్రీష్మవిభావరులను. 82

చ. వదలినఁ జచ్చిపోదు మనువారలు తక్క సమస్తదంపతుల్
పొఎలెడి గ్రీష్మతాపమును బొంది సహింపఁగలేక తెల్లవా
ఱునయిక వేఱువేఱుగఁ బరుండి నిశాంతసమీరపోతసం
పద లొలయంగ నైక్యగతి వర్తిలఁ బూనుదు రట్టివేళలన్. 83

ఉ. వేసవితాప మిట్టి దని వేమరు నొక్కి వచింప నేల ? యా
యాసము నొంది తాపమున కాఁగఁగ లేక రమావిభుండు వా
వాసముఁజేసె నంబుధి నివాసముఁ జేసె నుమేశుఁడున్ హిమా
నీసము పేతపర్వతవసీతటినీతటకుంజమండలిన్. 84

చ. ఇతరుల దాహపుం గతుల నెన్నఁగ నేల ! దినేశు నంతవాఁ
డతితరతృష్ణచేఁ దన సహస్రకరమ్ములు సాచి నేమపుం
గతి విడనాడి గుంటలనె కాదు, నదమ్ములఁ గాదు, కూపసం
తతులనె కాదు కంటికి గనంబడి నంతయుఁ ద్రావె నీరమున్. 85

ఉ. అట్టి బెడంగుకాఁక నలరారి వెలింగెడి గ్రీష్మతాపసం
ఘట్టనకున్ స్మరాగ్ని యలుకం గని దాని జయింతు నంచు బల్
పెట్టతనంబు పూని కడు వృద్ధినిఁ జెంది వియోగతప్తులం
బట్టి పలార్చెఁగాని పరిపంథినిఁ బట్టి పలార్చ నేర్చెనే ? 86

శా. వచ్చెం బ్రోషితభర్తృకాంగనల తాపం బార్పఁ బెన్గానలం
జిచ్చుల్ వూయఁగఁ జేయ సస్యములకున్ జేయూఁత గై సేయ వి
ద్యుచ్చంచద్ఘనమాలికానినదభీత్యుద్వేజితస్వాంతయో
షిచ్చారూన్నతమాంసలస్తనభరాశ్లేషంబు వర్షర్తువున్. 87

తే గీ. వాన కేళీగృహమ్ములు వదలనీదు
చలి తమంతనె కౌఁగిలింతలను దార్చు
మబ్బు రాత్రిందివమ్ముల మాటుపఱచు
వర్షఋతువంత దేది ? దంపతులదాది. 88

క ఘోరునఁ బడియెడివర్షా
సారంబులు వహ్ని నపుడు చల్లార్చంగాఁ
జారుస్త్రీకుచకలశా
ధారంబై బ్రతుకుఁ గాంచె దంపతిమధ్యన్. 89

వ. అట్టియెడ వింట నెవ్వరును లేని యొక్కనాఁటి రాత్రిసమయమ్మున నత్తలోదరి మితభూషితాంగియై "అనుగుణంబగు సమయంబు నేఁటికిఁ జేకూరె" నని సంతసింపుచు రహస్యపరికారమ్మున. 90

ఉ. వచ్చి గృహమ్మునొచ్చి యొకవైఖరి నాతనిఁజూచి యంతఁ దా
వచ్చపలాక్షి యాతఁ డసహాయత శయ్యఁబరుండి గ్రంధమున్
జెచ్చెరఁ జూచుచుండఁ దరిఁ జేరఁగ సందియమంది ద్వారమం
దచ్చపు బంగరుంబ్రతిమ యట్టుల డాఁగిలియుండె క్రమ్మఱన్. 91

క. మెలమెల్లనఁ జని శయ్యా
తలనికటమునందు నిలువఁ దత్తఱమున న
వ్వెలఁదుకఁ బొడఁగని యాతఁడు
నిలువున నీరాయె నదియు నివ్వెఱపడియెన్. 92

క. అతఁడును నదియును నిటుల
ప్రతిపత్తివిమూఢగూఢభావోదయసం
గతులై యుండిరి క్షణపరి
మితకాలం బదియు శక్యమే ? వర్ణింపన్. 93

సీ. తనకు నద్దానిపై మనము పుట్టకయున్నఁ
'బొమ్ముపొ' మ్మని చెప్పఁబోలదొక్కొ !
ఇచ్చగల్గినఁ జనవిచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి
మరుకేళిఁ గరఁగింపు టెఱుఁగఁడొక్కొ !

అక్కఱ్ఱెన్నైమెవతెమో యనుట కింతకుమున్ను
పరితిదినమ్ముసు గంటఁ బడనిదొక్కొ!
పాపపుంజము ధ్వంసపడుట కీలోననే
హృదయసంగతులచేఁ బొదలఁదొక్కొ!

తే. గీ. కామశాస్త్రపరిశంసలఁ గనఁడొ, వినఁడొ!
యేమిభావించెనో యాతఁ డెవరికెఱుక?
రమ్మనియుఁ బొమ్మనియు మాటరాదు నోట
"వలపు సానికిఁ బలుపు దెబ్బలు" ఘటించు. 94

తే. గీ. ఆటులఁ డన్నాదరింపని యతనిరీతిఁ
గాంచి పడిలోనఁ గోపమ్ముఁగదుర మఱలి
పోవుటకు నుద్యమించి యోర్పునిగుడించి
యించుక మనమ్ములోన యోజించి మఱియు. 95

ఉ. దాపునఁజేరి హస్తమునెదం గదియించిన యంతమాత్రనే
కాఁపుర మాయె మేను పులకప్రకరమ్ములకున్, మనమ్ములోఁ
గాఁపురమున్నజ్ఞానము పికాపికలై చనె; నెట్ట కేలకుం
బాపపుభీతియుం దొలఁగి పర్విడె; నెంతకుఁ జాల రంగనల్! 96

శా. ఆరీతిం గని యాసతీతిలక మత్యానందముంజెంది "ని
న్నే రామామణి యిట్లుచేయఁగలదోయీ? యంగనాయోగ్యమౌ
గారామెల్లను నీవచేసెదవు పో! కాకేమిరా!" యంచుఁ గ
ర్పూరామోదితపూగసంకలితతాంబూలమ్ము నందిచ్చుచున్. 97

ఉ. "మంచిదికాని" 'వేశ్యలకు మాయలు మెండెటువంటివారలన్
వంచనఁజేతు' రందు; రది వాస్తవమే; తమవంటి వారికిన్
వంచన మంచి గాదుకద? వచ్చెడియట్లనె యుత్తరమ్ము వా
యించియు రాకపోవు టిదియేకద? ధర్మము మంచివారికిన్." 98

తే. గీ. అనిన నతఁడిట్టులను "నింద్యమనియుఁ బాప
మనియు నేమానితినిగాని యన్య మెఱుఁగఁ;

జేతునని చెప్పియును జెడ్డ సేయరాదు,
చేయననిచెప్పియును మంచిచేయవచ్చు. 99

ఉ. ఇప్పటికైనఁగాని మనమెంతయు సందియమందుచుండె నీ
తప్పులనెప్డు నే నెఱుఁగఁ దన్విరొ! నీవు కతమ్మనంగదా
యిప్పటి కిట్టిరీతి ఘటియించె; మఱొక్కటి విన్మ, నీమెఱం
ద ప్పెపు డబ్బునో యపుడ తప్పఁజుమీ! మనస్నేహభావముల్ ”

క. అని ప్రతినదోఁపఁ బలుకుచు
ననుకంపాకంపితాంతరంగుండై య
వ్వనితామణికిన్ వశుఁడై
యనుకూలుండై పరవశుఁడై తమిఁ జెందెన్. 101

సీ అజ్ఞాతగాత్రభేదజ్ఞానవిలసనం
బనతీతరతిరహస్యాగమంబు
అనిరుద్ధదంతచ్ఛదామృతాస్వాదనం
బప్రియత్నాప్తబంధానుగమము
అనిమిత్తత-డనాన్యోన్యసంభృతసుఖం
బజ్ఞేయపూర్ణమోదానుభవము
అనపసంహృతవచఃప్రారంభసంరంభ
మనివార్యఘర్మోదకావతార

తే గీ. మవిదితనఖక్షతవ్యథం బపరిమేయ
రసవిశేషపరిసార మరాళచేష్ట
మనియతాలింగనాఢ్య మవ్యాజగంధి
పరిధమవిధువన మక్కవిపరివరుఁ డెనసె. 102

సీ. చూచునేమొకొా సిగ్గుచోటులంచును మధ్య
మధ్యఁ గౌఁగిటి కొక్కమాఱుఁ జేరుఁ
గోపగించునో యంచుఁ గొలఁకుగుబ్బలమధ్య
మధ్యఁ జేతులకొక్కమా తొాసంగుఁ

బరిహాసించునొ యంచు బల్రయమ్మున మధ్య
మధ్య నాపక యొక్కమాఱు పెనఁగు
శ్రమఁజెందునో యంచుఁ జవుఱు వేఱఁగ మధ్య
మధ్య నోష్ఠ మ్మొక్కమా ఱొసంగు
తే. గీ. ముష్టులిడి యొడలెఱుఁ గమిమోపిఁ గొఱుకు
బసులుతీర్చునెయసి చేతఁబట్టు ఱొమ్ము
రాజ్యమిది నాదియంచు గర్వమ్ముఁ జూపు
నుపరతమొనర్చు వేళ నయ్యువిదమిన్న. 103

క. కుచకించిచ్చలనంబు క
టిచమత్కారంబు మేని తీవి ఔషకుఁజూ
పుచుఁ దకు సారెకు వర్ణిం
పుచు మెచ్చె నతండు దాని పుంభావంబున్. 104

చ. ఎఱుఁగరు కష్టమింత సుఖమింత విలాస విశేషమింత యం;
చెఱుఁగరు మోహమింత వలపింత పెనంగిన దింతయంచు నా
సరసుఁడు నా సఖీమణియు సౌఖ్యరసాంబుధిలోన మున్గి తే
లిరి; వివరింప శక్యమె ! బళీ ! మఱి వారి వినోదవైఖరుల్. 105

వ. అంత. 106

తే. గీ. జారిణీజారసురతపరిసంగభంగ
మంగజానంతతాపశాంత్యౌషధంబు
చోరకృత్యాంతరాయ మాచారివిప్రి
కోటివిజ్ఞప్తి విననయ్యెఁ గోడికూఁత. 107

వ. అంత 108

సీ. వలిగిపోయిన పుష్పములు కీలుజడనుండి
యడుగడ్డునకుఁ దోవయందు రాల
మలయు ప్రాతఃకాలమలయవాయువులచేఁ
జెమటబిందువుల మొత్తము లణంగఁ

గురియు నున్మంచుతుంపురులు కెమ్మోవినొ
క్కుల కించుక భరమ్ముఁ గలుగఁజేయ
నతిరతిపరవశస్థితి వియ్యమంచు ని
ద్దుర నెత్తి కెక్కె తత్తఱముఁజూప

తే. గీ. 'నెవరు చూచెదరో' యంచు నించుకంత
భయముగల్గియు 'నాకేమి భయ' మటంచు
దిటము మదిలోననూని యచ్చటులనేత్రి
"టింగురంగా" యటంచు నింటికిని జనియె. 109

క. దీనజనాదరణా : శర
ణానుగతాభరణ : సంతతాశ్రితశరణా :
నానావిధగుణవరణా :
భూమతచరణాయుధాంకభూతేట్స్మరణా : 110

శా. ఆగర్వానుగతప్రకృష్టధనధాన్యామూల్యసౌధాదిసు
శ్రీగణ్యా : సరనాగ్రిగణ్య : సితనీరేజాతవాతాశనే
ద్రాగాలంకరణాగశీతనగమాన్యస్వచ్ఛకీర్తిప్రభా :
భోగత్యాగసుయోగ : సత్కవిజనాంభోజాబ్జినీబాంధవా : 111

స్రగ్విణి. శ్రీమదానందవర్ధిష్ణుజిష్ణూదయా
రామ : కామేశ్వరీప్రాజ్యదీవ్యద్దయా
సీమ : సీమంతినీశ్రీతనూజానయ
గ్రామ : కామేశ్వరీగర్భవందోదయా : 112

— గద్య —

ఇది....శ్రీతిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతంబైన
కేవలకల్పితంబగు శ్రవణానందంబను మహా
ప్రబంధమునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

—• దారము •—

క. హారములు గుచ్చికొనుటకు
దారములగు వస్త్రములను దగఁ గుట్టుట కా
ధారమగు దారమును నే
వారేనియు మేటియనుచుఁ బలుకఁగవచ్చున్.

—• భారతయుద్ధం (జలధరమాలా) •—

భీష్మద్రోణౌ ప్రభురపి కౌరవ్యాణా
మశ్వత్థామా కదనకలాఢ్యః కర్ణః
పాండోఃపుత్రై ర్ఋజుతరచారిత్రై స్తై
ర్యుద్ధ్వాప్రాప్తాః పరిభవ మస్త్యేస్వాకం.

—• పకోడి (ఉత్సాహ) •—

సెనగపిండి యుల్లిపాయ చిన్నిమిర్పకాయలుం
జొనిపి యందు నల్లమింత చొనిపి ముద్దచేసియున్
అనలతప్తమైన నేతియందువైచి వేచినం
జనుఁ బకోడి యనెడుపేరఁ జక్కనైన ఖాద్యమై.

—• వేంకటేశ్వరః (ప్రహర్షిణీ) •—

సేవేఽహం తిరుపతివేంకటేశ్వరం తం
శ్రీవాణీధవముఖనిర్జరాభివంద్యం
శ్రీనీలావిలసితపార్శ్వభాగ ముద్య
త్తేజస్కం కలియుగదైవతం జనానాం.

—• చంపకపుష్పము (సుగంధి) •—

చంపకమ్ము భాసిలుం బ్రశస్తమైన శోభచే
నింపు పుట్టఁజేయుచున్ మహీరుహాలతోఁటలో
లంపటంబుగాదు భృంగరాజి దీనియందు, నీ
కంపు దాని కింపుగామిఁ గంపమానచిత్తమై.

—• కాముకః (వాతోర్మీ) •—

దరిద్ర్యే నష్టే స్వసతీమానసేఽలం
రుష్టేఽకీర్త్యాం ప్రసరంత్యా మతీవ
శంకాం వాప్నో త్యథ యద్యద్వ్యవేద్యా
కామీ స్వర్గం పదతం వీక్షమాణః.

—• సూది •—

ఉ. కాలను గుచ్చుకొన్న ములు గ్రక్కునఁదీసికొనంగ, బట్టలన్
మేలిమిఁగుట్టుకోఁగ, నెలమింగరణంబయి యొప్పు సూదితోఁ
బోలఁగనేర్చువస్తువుమ భూమి నిఁకొక్కఁడు చూడనేం మి
క్కాలమునందు జీవనముగా విది యెందఱిఁ బెంచుచున్నదో.

—• పనస్కము •—

శా. శ్రీరంజిల్లెడి లంకయాకుఁగొని వాసింబొల్పు హైయంగవీ
నారూఢమ్మగు పన్నముం జొనిపి యం దత్తర్వు నొక్కింత యెం
తే రంజించియు బిల్వసత్ఫలమునం దెక్కించి యా చూర్ణమిం
పారం బీల్చుటకన్న వేఱుగలదే యానంద మూర్వీధవా.

—• హూణ కాంత •—

సీ. మంచుబాలునుజూచి యించుమించుగనవ్వు
మేనిమేల్జిగి మిఱుమిట్లుగొలుప
నాపాదమస్తకంబై యొప్పుగాగరా
వడుమునం దొకవింత బెడఁగుదెల్ప
తిలకశూన్యంబయి దీపించు నెమ్మోము
నిష్కళంకాబ్జువి నేర మెంచ
అత్యంతమృదులమ్ములై యొప్పు పల్కులు
వినువారిపీనుల విందుగాఁగ

ఆ. వె. భర్తృసంగృహీత బాహమై చల్లవి
గాలికై షికారుగా సుమాళ

మైన రీతి రాఁగ నరసితి నొక హూణ
కాంత, దాని చెలువు కనుల విందు.

— నూ జి వీ డు —

సీ. ఎచ్చోటఁజూచిన నింపుమీఱెడి రాజ
సౌధమ్ము లేన్గులు సంచునించు
నెయ్యెడఁగనుఁగొన్న నెలమినించెడి మంచి
యశ్వముల్ కనులకు హాళినొసఁగు
నేచక్కి వీక్షింప రాచబిడ్డల శికా
ర్స్వారటుల్ గనువారి సూరఁజేయు
నేవంకఁగనినఁ బారావారపర్యాయ
ములు తటాకములు పెన్ముదము నించు
తే. గీ. నెచటఁ జూచినఁ జెంకుటిం డ్లెచటఁ గన్నఁ
బూలతోఁటలు మదికి మేల్ హాళిఁ బెంచు
నూజివీడుపురం,బది రాజధాని
యప్పరాయాన్వయజులైన యధిపతులకు.

— క వి త్వ ము —

చ. సరసత చక్కఁగా నెఱుఁగు సజ్జనులన్ ముదమందఁ జేయుచున్
విరసులవంకఁ బోక పృథివీతల మెల్లెడ స్వానువర్తులన్
దిరుగఁగఁజేయుచున్ నృపుల తేజము శాశ్వతమైన ఫక్కిమై
వఱలఁగఁ జేయు సత్కవితవంటి కలల్ మఱి యెందుఁ గల్గునే!

— ప ట్టు ద ల (శార్దూలవిక్రీడితం) —

శా. ఎంతే ద్రవ్యము వమ్మొనర్చుటకు లో నింతేని శంకింప రా
వంతన్ ధర్మ మధర్మ మంచు మదిలో నాలోచనంజేయ ర
త్యంతం బాత్మజుఁ డంచుఁ దమ్ముఁ డనుచుం దారంచు నొల్లంచునున్
ఖంతంబున్ గనువారు చూడ రిలఁ గోపం బొందు దక్కన్ నృపా.

—• జూదము •—

క. వ్యసనము లన్నిఁటికన్నను
బసగలయది జూదమగును బాండవు లిద్దా
వ ససిచెడి యడవిపాలై
వసమరి రని వినమె దీవి వలవదు తవులన్.

—• తేలు •—

క. తన సహజగుణము కతనన్
బనిగొని యెద్దాని వేని పడఁగుట్టెడి తే
లునకున్ ఖలునకు భేదము
గనుఁగొనిన నొకింతయేనిఁ గమపడదు నృపా!

—• బైసికిల్ (శార్దూలవిక్రీడితం) •—

శా. నీరుంగోరదు గడ్డినడ్గ దొకకొన్నే నుల్వాలన్ వేఁడ దే
వారే పెక్కినఁ గ్రిందఁ ద్రోయ దొకఁడున్ బజ్జన్ భటుండుంట చే
కూరంగావలదెందు బైస్కిలునకుం గోపం బొకింతేని లే
దౌరా! వాజికి సాటియైన యిది విశ్వామిత్రసృష్టంబొకో!

—• గుఱ్ఱపు సవారు (మౌక్తికమాలా) •—

వేగవశేన ప్రిచలతి వాహే
చిత్రవిచిత్రై ర్మృదుగతిభేదైః
తద్గతపుంసో భవతిహి సామ్యం
వ్యస్తవిలాసానుగతతరుణ్యా.

—• తమలపాకు •—

క. కడు తెలుపు గలిగి యెంతయు
నిడుపును వెడలుపునుగలిగి నిగనిగమైఁ జొ
ప్పడు తమలపాకు భోజన
మడరినపై లేకయున్న నది భోజనమే?

—• ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకం (శార్దూలవిక్రీడితం) •—

టాౢవన్కూరున్నృపాలకోఽపిచ మహీశూరాధిపో హైదరా
బాదాపట్టణసార్వభౌమ యవన శ్చాన్యేపి భూపాలకాః
యస్యాస న్కరదా స్సభాతి నితరా మెడ్వర్డుభూపాలకో
విక్టోర్యాకృత పూర్వపుణ్యవిభవః పట్టాభిషేకోత్సవే.

—• ఆంజనేయులు •—

ఉ. వారిధి దాఁటినావు బలవంతుల రక్కసులన్ జయించి శ్రీ
భూరమణీసుతన్ గని విభుండగు రాముని క్షేమవార్త నిం
పారఁగఁ దెల్పినావు జగదాదృతమౌఁగద నీచరిత్ర హె
ధీరనుతా ! కవీంద్రనత ! దివ్యమతా ! లసదంజనాసుతా !

—• ప్లీడరులు •—

సీ. ఆబాల్యముననుండి యర్థవ్యయముచేసి
తల్లిదండ్రుల వీడి తనదు గ్రామ
మనక పౌన్నూరన కనయమ్ము విద్యకై
పలుపాట్లుపడి మీఁదఁ బ్యాసుచేసి
యాపయిఁ గోర్టునకరుదెంచి పట్టాను
గైకొని చక్కఁగాఁ గ్రాసుచేయు
నేర్పు సంపాదించి నీతిబాహ్యుఁడుగాక
న్యాయరీతి నెసంగు న్యాయవాది
తే. గీ. పేరు ఘృతకోశసామ్యమ్ము గూఁగ దంక
నూరక జమీనుదారుల కుబ్బొనర్చి
'వ్యాజ్యములు వేయు' మనెడి కపటమతులకు
న్యాయవాదిత్వ మేరీతి సార్థకమగు ?

—• శ్రీ రంగాయప్పారావుగారు •—

శా. చంగత్కీర్తివిరాజమానుఁడు కలాసామ్రాజ్యధౌరంధరీ
భంగీసంగి మహానుభావుఁడు కృపాపారంగతుం డన్నదా

నాంగంబుల్ పలుసత్రములు నిలిపె నే యాఢ్యుం డతం డొప్పు శ్రీ
రంగాప్రావభిధానుఁ డుత్తమకవిప్రఖ్యాభిధేయాఖ్యుఁడై.

—• స్నా న పు రే వు •—

సీ. పొడిబట్టలను విప్పి తడిబట్టలను గట్టి
పేరటాం డ్రొకవంక సౌరు నింప
నీర్కావిదోవతుల్ నేర్పుమై నుదికెడి
వర్ణిసంఘమ్మొక్క వంకఁ జెలఁగ
"నా కిమ్ము రి క్తుఁడ నా కి" మ్మనుచు నీరు
కాసుబాపలును నొక్కచోటఁ జెలంగ
నాభరణాదుల నపహరింపఁగఁజూచు
పశ్యతోహరు లొక్కప్రక్కఁదనరఁ
తే. గీ. తీర్థములయందు రేవు లెంతే నెసంగుఁ
గనెడివారల కెంతయుఁ గనులపండు
వగుచు శ్రీయప్పరాయ వంశాబ్ధిచంద్రి
యఖిలకవిగేయ ! రామచంద్రాప్పరాయ !

—• ఆశీర్వచనం (శార్దూలవిక్రీడితం) •—

శ్రీరాజత్సుతరాజితో విజయతాం శ్రీరామచంద్రాప్పరా
ట్తద్దత్తై రపి వార్షికైః కవివరా గచ్ఛంతు మోదం భృశం
తద్దీవ్యత్సదసి ప్రవృత్త మిదమ ప్యాస్తాం వధానం చిరం
యే నాత్యంతముదం సుధీసముదయో యాతుంచబోభూయతే.

37 శోభకృత్సం॥ వైశాఖమాసము తోట్లవల్లూరు సంస్థానములో.

—• అ వ ధా న స్థ ల ము •—

క. బంగాళాతోఁటను ముద
ముంగొలుప శతావధానముం జేయించెన్
సంగతమగుగతిఁ గవు లు
ప్పొంగఁగ శ్రీభాష్యకారభూపతి బళిరే !

—• వల్లూరు గోపాలుఁడు •—

మ. వరముల్ భక్తులకెల్లవేళనిడు శ్రీవల్లూరి గోపాలకుం
డు రహిన్ బోర్శిపుత బమ్మదేవరకులాఖ్యున్ భాష్యకారాధిపున్
గరుణాసాగరు సర్వలోకహితుఁ జంగత్ర్వాభవోపేతు భా
స్వరవల్లూరిపురార్ధపాలకు యశస్సత్యప్రభాభాసురున్.

—• ప ట్టా భి షే క ము ను గూ ర్చి •—

సీ. అన్నతోఁబోరాడి యన్నికోరుటులను
దిరిగి తుదకు జయంపురహిఁ గాంచి
బహుసంపదలతోడ భద్రపీఠమ్మునఁ
దగుగతి శోభకృద్వత్సరమున
మాధవమాసాన మంత్రిపురోహితా
దులు గొల్వ మిగుల సంతోష మెసఁగఁ
బత్నియుఁ దానును బ్రజతోడఁ బట్టాభి
షిక్తుఁడై యెసఁగె సుశ్రీదలిర్ప

తే. గీ. ప్రజలకెల్లను గన్నులపండువయ్యెఁ
జూపరులకెల్ల మిక్కిలి చోద్యమయ్యెఁ
బండితులకెల్ల మనమునఁ బ్రమదమయ్యె
భాసురంబయ్యె వల్లూరిపట్టణంబు.

—• పట్టసవీరభద్రః (స్రగ్ధరా) •—

యోవా దక్షాధ్వరేఽభూ దతికుపితశివస్వేదధారాప్రభూతో
యోవై తూర్ణం చకార ప్రకుపితమనసా భాస్కరం భగ్నదంతం
యోవా దేవా నశేషా నకురుత వికలాన్ కాందిశీ కాంత్స పాయా
దక్షద్రో వీరభద్రో హుతవహతులితః పట్టసక్షేత్రపాలః.

38, శోభకృత్సం॥ జ్యేష్ఠమున నెలూరునం దష్టావధానములో.

—• హయగ్రీవః. (స్రగ్ధరా) •—

శ్రీమంతం సర్వవిద్యావిహరణవసతిం వాజివక్త్రం మహాంతం
విద్వద్భి ర్నమ్యమానం దురితవనహరం దుష్టరక్షోఽపహారం

త్వంగత్వాకారుణ్యపూర్ణం సకలభువనసంరక్షణే బద్ధదీక్షం
భక్త్యాబద్ధాంజలిస్సన్ శుభవిభవకృతే నౌమి లోకైకనాథం.

—• "ఆయాహి యాహి" యను శ్లోకమునకు తెలుఁగు •—

చ. జనకజ! రమ్మిటుల్ చనుము సాధ్వి నగస్త్యనిభామఁ జూచి, పై
వినుచుము రావణాదులను వేచినసంగతి నిర్భయమ్ముగా,
వననిధి గట్టు ముచ్చట రవంతయుఁ దెల్పకు, మాపె దాని గ్రిం
గిన మునినాథుభార్యసుమి, ముగ్ధరో! నీకెఱుఁగంగఁ జెప్పితిన్.

—• నారికేళః, (రథోద్ధతగతిః) •—

కుజే ష్వతితరం ఫలాని దధతే
ఫలేతు జలమ ప్యలం ప్రసరతి
అనేకవిధయా కరో త్యుపకృతిం
తతో లసతు నారికేళపదపః.

—• ప ద్మి నీ ల క్ష ణ ము •—

క. తెలుపగు చీరలు గట్టున్
సలుపున్ బతిభక్తి మిగులసద్గుణగరిమన్
బొలుచున్ స్త్రీజనమునకున్
దిలకంబై యెందుఁ బద్మినీభామ భువిన్.

39. క్రోధి సం॥ పుష్యములో నూజివీడులో అష్టావధానములో.

—• జపాన్ రష్యాయుద్ధము, (రథోద్ధతావృత్తమ్) •—

వర్తతే ఖలు జపానుభూపతే
రష్యకావనిపతే రపి శ్రియై
సంయుగోఽయ మసమాన కక్షయా
వృద్ధి రద్యతు జపానుభూపతేః.

—• (సమస్య) అల్పాచమాన మరవిందముఖీ చకార •—

భర్త ర్యతీవ విటశేఖరతాం ప్రయాతే
తస్త్రైవ చిత్తమనఘం సతతంచకృత్వా

ఉ. అన్నిటి కేమిగాని మగువా! యొకటే నిజమైనమాట, నీ
చిన్ని మెఱుంగుఁజూపులను జిత్రిపుఁ దియ్యని మొలకనవ్వులుం
దిన్నని భక్తియుం దనివి దీఱని ప్రేమయు నెంతతంచ్చిరో
నున్నను నిన్ దలంపుటకు నోపిక నాకిడఁజాలెడుం జుమీ. 47

చ. మమత దలిర్పఁగా సుపరిమన్మథకేళిని గూడువేళ "నో
రమణిరో! నన్నుఁగూడి యిటు అంతులు సేయఁగ నీకుఁ జెల్లెఁగా
క మహిని దేని కా" ననినఁ "గాక మతే, మిది నాడుపూర్వపు
ణ్య" మని వచించు నీదు వచనంబులు నామది నాట కుండునే? 48

ఉ. రాపిడి గబ్బి గుబ్బల నురమ్మునఁ గ్రుమ్ముచుఁ గోర్కి జేపుచుం
గోపము లేకయే కసరి కొట్టుచు "నొచ్చితి" వంచు వింతలం
జూపుచు ముద్దుపెట్టుచును సొంపుగ నన్మొగ మెత్తిచూచు నీ
చూపుల కీయఁగా వలదె? సొలెడు పద్యము లంబుజాననా. 49

చ. సముఖముఁ జేరవచ్చి బిగిచన్నులఁగ్రుచ్చి కవుంగిలించి ప్రా
యముతమిఁజూపుచుం దమలపాకుల చిల్కలు నోటఁబెట్టుచు
దమకముమీఱ నన్నుపరతమ్మున సొలఁగఁజేయునట్టి భ
ద్రముగల నాఁటిరోజు లిఁక రావిఁక రావిఁక రావు నెచ్చెలీ! 50

చ. రకముగ నన్నుఁ గూడుటకు రాతిరివెన్నెలవేళ రాఁగ, మె
చ్చి కవుఁగిలించి "నీవెవరొ? చెప్పుము నాయికలం" దటన్నఁ జె
ప్పక నగుఁజా టటంచుఁ బొరపాటున మెల్లనఁ "జందిరికాభిసా
రిక" ననిపల్కు నీ వచనరీతులు నా మది నుండకుండునే. 51

ఉ. 'పావనకీర్తి యీతఁ' డని పండితులెల్ల నుతించి కొల్వఁగా
భూవలయమ్మునన్ యశముఁ బొందుచు నుండెడి నాకు నయ్యయో!
నీవగలే సదా మదిని నిల్పి భజించుట లబ్బె నెచ్చెలీ!
దైవము వ్రాయువ్రాఁతలవి తప్పవుగా భువి నెంతవారికిన్. 52

చ. సొగసులదొంతియైన యల సుందరి చెయ్వు లవెంత మూర్ఖుఁడుం
బొగడఁగ రాని వంచనఁడు; పున్నెము లేనిదినమ్ములన్ స్మృతిం

దగులఁగఁజేసి నాకుఁ బరితాపము హెచ్చఁగఁ జేసి నీవునుం
బొగిలిన నేమియౌ ? మఱచిపోయి సుఖమ్ముగ నుండు చిత్తమా. 53

ఉ. రాతిరి కొంత నిద్ర గదురంగనె దూరమునందు నున్న యా
నాతినిఁ జూడఁబోయి యట నాలుగుజాములు నుండి యిప్డుగా
చేతమ! వచ్చితీ; విటులఁ జేసిన నిన్నిఁక నేమి సేసినం
బాతక మున్నదే! యిటుల భామల మాయలఁ జిక్కవచ్చునే ? 54

సీ. "స్త్రీలఁ గూడినఁ జేటు చేకూఱు" నని సదా
పలుకు నే నాబాలఁ గలయనేల ?
కలసిన నేమి, 'లోకులు విన్న మర్యాద
లకు భంగ' మని భీతిలంగ నేల ?
భీతిల్ల నేమి, యాభీతభీతమృగాక్షి
నట డించి యచ్చోటి కరుగనేల ?
అరిగిన నేమి, యాయంగన కౌకసీటి
బొట్టు డించక యిట్లు పొక్కనేల ?
తే. గీ. గతజలమ్మున కీయానక ట్టదేల ?
యెట్టినేర్పులు గలిగిన దిట్టయైనఁ
బరులకును బుద్ధులను జెప్పవచ్చుఁ గాని
యాత్మకైనప్పు డాబుద్ధు లడుగువట్టు. 55

చ. కలిమి చెడంగనిమ్ము, కులకామినిదిట్టినఁ దిట్టనిమ్ము, నిం
దలు గలుగంగనిమ్ము, తలిదండ్రులు గుందినఁ గుందనిమ్ము, సం
కెలలు పడంగనిమ్ము, తనకీర్తికి భంగము గల్గనిమ్ము, దాఁ
గలసినకాంతఁ బాయు టది కష్టము కష్టము కష్ట మక్కటా ! 56

ఉ. మారకళావిశేషముల మర్మములెల్లఁ బఠించి, లక్ష్యముల్
నేరుచు టెట్లొకో యనుచు నేను విచారణ సేయుచుండఁగా
నా రమణీలలామ తనయంతనె తాఁగరుణించి నేర్పఁగా
నేరిచినాఁడ; దాని విడనేర్తునె ? నేర్చిన దైవ మోర్చునే ! 57

క. అని యీగతి మోహాబ్ధిని
మునిఁగి మనోరథరథమ్ముఁ బూని చుఱఁచు వే
గ నిజావాసముఁ జేరెను
మనోరథము నిలుపఁదగిన మానిసి గలఁడే? 58

వ. అట్లు వచ్చినపిమ్మట.

ఉ. అక్కమలాక్షి యాతఁడును నగ్గలమై తనరాగు పేర్మి పెం
పెక్కఁగఁ గొంతకాలము యథేష్టసుఖమ్ములఁ దేలుచుండఁగా
నొక్కెడ నత్తలోదరియు నొక్క యయోగ్యతఁ జేసెఁ; గంటకిన్
మెక్కుచు వెంద్రుకల్ వెదుక మేకానుచోఁ గఱ వానె యేరికిన్? 60

తే. గీ. రాజరాజైన నెంతటి రసికుఁడైన
నెంత గారా మొనంగిన నెంత ధన మొ
సంగినను జాటున నొనర్చు దొంగసంగ
తుల నొనర్పక మాన దీ తులువజాతి. 61

వ. ఇట్లిబ్బాల తన వృత్తివైఖరిం బ్రవర్తింపుచుంటయు. 62

క. ఎఱుఁగక యాతం డెప్పటి
కరణిన్ వర్తింపుచుండెఁ గామవశుండై;
ధర గణికాంగన లొనరుచు
దురుపాయము లేరికైన దుర్జ్ఞేయంబుల్. 63

వ. ఇట్లున్నంత.

క. అమ్మధుసూదను కష్ట సు
ఖమ్ములకు సమవర్తిసక్తిగల గుణవంతుం
డమ్మగువదైన వృత్తాం
తమ్మంతయు నెఱిఁగి యిట్లు తలపోసె మదిన్. 65

తే. గీ. ఎన్నివిధములఁ జెప్పిన నితఁడు మున్ను
వినక తుద కాచరించె నవ్వేలఁది పొందు;
ఆచరించుట కేమి, 'యయ్యాతివమిన్న
కన్న గుణవతి' లేదంచుఁ గళవళించు.

ఉ. 'అందమునందుఁ గాని మరియాదలపట్టునఁగాని నేమపుం
బందమునందుఁగాని వెలచానలలోనన కాదు, దీనికే
చందనగంధులున్ సవతు సల్పఁగ రా' రని యూరుచుండు; రో
సుందరులం దగుల్కొనిన సోమరులన్ మఱలింపశక్యమే ? 67

తే. గీ. అయిన నిద్దాని యవగుణం బతనితోడఁ
జెప్పి విడఁదీతుఁ గాక యచ్చెలియ పొందు;
పత్నితో భర్తనెడఁబాపఁ బాప మండ్రు
కాని వెలయాలి నెడఁబాపఁ గలుషమనరు. 68

వ. అని నిశ్చయించి యమ్మధుసూదనుకడ కేతెంచి తత్కాలసముచితాలాప
మ్ముల గాలమ్ముగడపుచు నబ్బాల దుశ్శీలంబు సకృత్ప్రసంబుగాఁ
జెప్పి యొప్పించి మఱియును. 69

ఉ. మాయలమారులైన వెలమానిను లెక్కడ ! నేమపుంగతుల్
వాయకయుండు టెక్కడ ! ప్రపంచమునం దెటువంటివారలున్
రోయక యుందురే ! కడలుద్రొక్కిన దెట్టిలతాంగియైన దు
ర్జేయము లీధనాంగనల చిత్తము లిందు భ్రమింప రుత్తముల్. 70

క. ఇంతకుమును మీతోడన్
మంతనమునఁ జెప్పినట్టి మాటలలో నొ
క్కింతయు నయథార్థముగా
కంతయు నిజమాయెఁగా యటంచు బలికినన్. 71

క. ఆతఁడు సెప్పిన మాటలు
చేతమ్మున కెక్కి దాని చేష్టలయందుం
బ్రీతి నెడి తనదు ప్రీతిన ని
రాతంకముగా నొనర్ప నాత్మగతమునన్. 72

మ. గొనములున్నన్, హాళక్కి సత్య మహహా ! కుర్మల్ప భఃపుష్పముల్
మనముల్ సూడ శతావధానకృతులే, మానమ్ము కుందేటి కొ
మ్మని నీ వెల్లనెఱింగి వారసతి నాహా ! యెట్లు వాంఛించెదే !
మనమా ! వద్దిఁక నాదుమాటవినుమా, మర్యాదఁ గాపాడుమా ! 73

మ. 'ఘనసారీమణులెల్లఁ దుచ్ఛమతులే తథ్యమ్ముగాఁజూడ నే
ఘనసారీమణిమాత్రి మొక్కటె మహాధన్యాత్మ కాఁబట్టి దీ
నిని వర్జింపుటకూడ' దంటి విపుడేనిన్ గూడునా, కూడదా ?
మనసా : వద్దిఁక నాదుమాటవినుమా ! మర్యాదఁగాపాడుమా ! 74

క. ఈగతి దృఢనిశ్చయుఁడై
యాగరితకు వ్రాసెనిట్లు "లకటా ! యశమున్
బోఁగొట్టికొంటి నీయను
రాగము నిజమని తలంచి రమణీమణిరో". 75

క. చెలికాఁ డాడిన పలుకులఁ
గల యర్థం బెఱుఁగలేక కలికిరో ! నీవ
ల్కులె వేదము లని మురిసిన
కలుషాత్మున కిట్టిఫలముఁ గలుగక యున్నే. 76

ఉ. నిన్ననసేల : నీదు కులనీతి నెఱింగినవాఁడనయ్యుఁ బే
రెన్నికఁ గన్న సద్యశము నెంచక చంచలమానసుండనై
వన్నెయు వాసియుఁ రుచిరవర్తనముం జెడఁగొట్టుకొంటి నా
కన్నను మూర్ఖుఁ డింకొకఁడు గానఁగరాఁ డిఁక వేయునేటికిన్. 77

చ. వలపు నిజంబటంచు మగువా ! మది నమ్మితిఁ గాని యిన్ని మా
యలు గలదాన వం చెఱుఁగనైతిఁ గటా ! సరివారలందు నౌ
దలయును వంచుకోవలసెఁ దన్వి ! వ్రతంబు చెడెన్ సుఖమ్మునుం
గలుగకపోయె నిట్లగునుగా ! వెలకాంతలతోడి కూటముల్. 78

ఉ. ఓవనజాక్షి ! నీదు కులయోగ్యత లెల్ల నెఱింగి నీపయిన్
భావము నిల్పి పండితులఁ బామరులుం గడఁగేలి సేయఁగా
దే ! విధిచోదితుండనయి తేలిక కేలికనైతి; నేరికిం
గేవల కాలకర్మ గతికిం బ్రతికూల మొనర్పఁ జెల్లునే ! 79

సీ. పుట్టినాఁడనుకదా ! భువనప్రసిద్ధమౌ
వైష్ణవకులమందు వనజనయన !

చదివినాఁడనుకదా ! సకలవిద్యలను స
జ్జనులెల్ల మెచ్చంగఁ జంద్రవదన !
తిరిగినాఁడనుకదా ! పరదేశములను వి
ద్యాప్రసంగములకై తలిరుఁబోఁడి!
పొందినాఁడనుకదా ! భూమిలో నీపాటి
వాఁడు లేఁడనుకీర్తి పద్మగంధి !

తే. గీ. అట్టి నాబోఁటి నీబోఁటిదైనయొక్క
కాంత కాసించుటే యొక కాని మాట;
దానిలోన రసాభాసదశయుఁ గూడఁ
గలిగెనేనియుఁ జెప్పనా ! కలికి ! సుఖము. 80

క. ధన మీనో ? మన మీనో ?
చనవీనో ? నీదు జాతిచందము కాకు
న్నను నొకటి తక్కువున్నదె !
పని లేదిఁక నీ గుణంబు బయటం బడియెన్. 81

తే. గీ. కప్పపుంబొడి పంకంబుఁ గలిపి దాని
యందుఁ గస్తూరిగూర్చి దోహదముచేసి
చానిపి పన్నీటితోడఁ బెంచుదురుగాక
యున్నవాసన వాయునే ? యుల్లిగడ్డ. 82

తే. గీ. గతజలమ్మున కిఁక నానకట్టగట్ట
నేమియగు ? నీకు నాకును ఋణముదీఱె;
మంచిపనిఁ జేసితివి, నాదుమాట కేమి,
జగతి కుపకారమగు చర్య సలిపితీవు. 83

వెలచెలులన్ వివేకులగు పెద్దలు పెండ్లికిఁ బిల్వరాదు; వా
రలు గల పెండ్లికిం జనఁగరాదు; జనం గనఁబోల దాటపా
టల; నదిగాక విద్యలఁ గడంగి వచింపఁగ రాదు; దీనికిన్
బొలసినవారికెల్ల మధుసూదను దుర్గతి రాక తీఱునే ? 84

తే. గీ. అనుచు నెఱుఁగంగ నేర్చినయట్టివారి
కెల్ల నెఱుఁగంగఁ జేసితి విందువదన!
యెఱుఁగ నేరనియట్టి సోమరుల కీవ
కాదు బ్రహ్మయు బోధింపఁగాఁ గలఁడె! 85

క. నాకొక్కని కపకారము
చేకొని యొనరించి తంచు సిగ్గిలఁ దరుణీ!
లోకోపకారకంబగు
నీకృతికిన్ మెచ్చవలదె! నేర్పరు లెందున్." 86

క. అని కమ్మ వ్రాసి పిదపం
దనయంతన విడిచె దానిఁ దగ నమ్మధుసూ
దనుఁడు; మనము విఱిగినచో
వనితామణు లన్న గడ్డిపరకలు గారే? 87

క. వాసవునకైన ధనకాం
తాసంగతి వలదు, దానితత్త్వమ్ము రసా
భాసము నిక్కము; సుగుణ
వ్యాసంగులు దాని బారిఁ బడరెప్పట్లన్. 88

మ. అతఁ డీరీతిఁ బరిత్యజించుటయు నయ్యబ్జాక్షియుం గొంతఁ దా
మతిఁ జింతించి క్రమమ్ముగా నతని ప్రేమ న్మాని పెన్మాయలాఁ
డితనం బూని స్వవృత్తి నెల్ల విటగోష్ఠిం జెంది పెంపొందె నౌ!
"గతిలేనమ్మకు గంజి పానక" మనంగా నిక్కమౌనే కదా! 89

సీ. తలిదండ్రు లింటిపెత్తన మొకించుక లోటు
జరుగకుండెడిరీతిఁ జక్కఁబెట్టి
యనుకూల మగులీవిఁ దనకొంత తనకెంత
యును వన్నె వాసి నార్జనము సేయ
నతిభక్తి గలశిష్యతతు లెల్లవేళలఁ
దను గొల్చి బుద్ధిమత్తను భజింప

లక్ష్మిసరస్వతుల్ దమ పరస్పరవైర
ములవీడి తనగృహమ్మున వసింప
తే. గీ. బాంధవశ్రేణులెల్ల సెబా సనంగ
సకలదిగ్దేశరాజన్యసభలయందుఁ
దనయశమ్ము నిరంకుశత్వము వహింప
సుఖముగా నుండె నమ్మధుసూదనుండు. 90

క. సతతపరిశ్రుతభూదై
వతమృష్టాన్న ప్రదానవర్ధిత కీర్త్యం
చితతాదృశజనకయశో
వితతీ ! తతజగదతీతవితరణసుకృతీ! 91

మ. పరిపూర్ణాయురపారభాగ్యవిలసద్భావాంచితా ! కీర్తిసం
భరితాశాంతర ! సత్కవిత్వకుకవిత్వస్ఫూర్తినిర్భేదత
త్త్వరహస్యప్రథమానబుద్ధిబలసంతానాధికా ! నిత్యస
త్యరతా ! చెల్మయమంత్రిపుత్ర ! కవిరాడ్దారిద్ర్యవిచ్ఛేదరా ! 92

క. నానాఫలపుష్పాగని
దానోద్యానాంతరస్థితసుసౌధతలా
మానబుధసుకవిమిత్రవి
తాన వినోదావధాన ! దాననిదానా ! 93

— గద్య —

ఇది శ్రీ....కింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలకలానిధి
బాలసరస్వతీ శతావధాని శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం
బయిన కేవలకల్పితం బగు శ్రవణానందం బను మహా
ప్రబంధమ్మునందు సర్వంబును పంచమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

తే. గీ. దేశదేశమ్ములకుఁబోయి తిరిపమెత్తి
యార్జనముచేసికొన్న ద్రవ్యమ్ముకొంత
'ఆరుబతునాటు' హరియించెనౌర! వీరి
క్షౌరమున కీడువచ్చెడి క్షౌర మున్నె!

—• గర్వముగలవాఁడు గాడిద. (మత్తకోకిల) •—

మానవుం డెవఁడేనియుం దనమానసమ్మున గర్వమున్
బూనినం దన కెంతతెల్వియుఁ బొల్పు గెల్పును గల్గినం
గాని వానిని గాడ్దెయం చనఁగావలె న్మదిఁగొంక కే
వానికైనను గర్వమన్నది వంచనన్ ఘటియింపదే.

—• ద్రౌపదీకృష్ణానద్యోశ్శ్లేషః. (మణిమాలా) •—

సద్వర్తనశీలాం సాధ్వీ మమలాంగీం
నీరేరుహవక్త్రాం హంసేంద్రగతిం తాం
కోకస్తనభారాం కూర్మప్రపదాం శ్రీ
కృష్ణాం కమలాభాం మనుతే కిల కృష్ణా.

—• ద్వైతమతము. (మత్తకోకిల) •—

జీవుఁడున్ మఱి యాత్మయున్ వెసఁజేరుటన్న హుళిక్కి యా
దేవుఁ డుండెడిచోటికిన్ దమదేహమే చను దివ్యమై
యీ వసుంధర యెల్ల నిత్య మనేకు లుందురు జీవు లీ
త్రోవ ద్వైతమతమ్మనం గలతోరివ పండితమాన్యమున్.

—• వి దూ ష కః (స్రగ్ధరా) •—

స్రగ్ధారీ దండధారీ వివిధవసనయుక్పోళధారీ వికారీ
సంచారీ హాస్యకారీ కుటిలతరవచో భాష్యకారానుకారీ
దూరీభూతోచితోక్తి ర్వినయవిరహితో నామధారి ద్విజాతీ
రాజ్ఞా మత్యంతమిత్రం రహసి విజయతే దూషకోయం విపూర్వః.

—• రా జ ద్రో హ ము •—

చ. క్రమముగ నాఁడునాఁటికిని గవ్వకునేనియుఁ జేయి సాచు, రా
జ్యమునకు హానిఁజేయుఁ, గడునద్భుతగోప్యకృతుల్ పొనర్చు, ను

త్తములకు భారమౌ, దుడకుఁ దాఁ జెడిపోవును, దిన్నయింటివా
సములను లెక్కపెట్టు నృపసత్తమవంచకుఁ డెందు మన్ననే!

— రాజభక్తిః, (పంచచామరః) —

నృపస్య సత్కృపావశా దభూ న్మమాస్య జీవనం
తతోఽస్య సేవనం సదా కరోమి జీవనావధి
ఇతిస్మ య స్తనోతి చింతనం సదా సదాత్మకం
స ఏవ రాజభక్తిమా న్పరం నతస్య నశ్యతి.

— స్వదేశాభిమానము —

శా. సొమ్ముల్ వమ్మొనరింపఁబోకుఁ డిట గచ్చున్ విచ్చుఁగా నేయువ
స్త్రమ్ముల్ గట్టుఁడుఁ కన్యవస్త్రములఁ గోరంబోకుఁ డో యార్యులీ
సమ్మానంబును జూపిరేని మనదేశస్థుల్ సుఖంబొందువా
రిమ్మార్గమ్ము పరిత్యజింప కెటులే నీదేశముం బ్రోవరే.

— వర్షాకాలః, (మందాక్రాంతా) —

మేఘా విద్యుత్కనకరుచిభి ర్భాసమానా అభూవన్
వర్షాకాలో విలసతి తరాం నీరగర్జన్నదీకః
సర్వే పూర్ణా గిరిఝరవశా దాతటాంతం తటాకా
జాయాపత్యో స్సమజని సుఖం నంతతాశ్లేషజన్మ.

— దారిద్ర్యమే మంచిది యనుట —

మ. పరమేదో యిహమేదొ మాన్యులెవరో ప్రఖ్యాతినా నెట్టిదో
యెఱుఁగన్వచ్చును, భక్తి హెచ్చు హరిపై, నింతిం తనన్ రానిదై
కర మబ్బుం దయ, హింసయన్న వెఱవంగాఁజేయు దారిద్ర్యమే
వర మౌరౌర! సమస్తసద్గుణములం బ్రాపింపఁగాఁ జేయుటన్.

— జడ వెనుకనుండుటకుఁ గారణము, (మాలిని) —

పలువురు గనరంచున్ భామకుజా వెన్కఁగూడన్
గలుగును సిరి యంచున్ గంటక మ్ముండదంచున్

గలికిచెయిదుబందున్ నాట్యముం జేతునంచున్
దలఁచి నిలిచె నౌరా! తన్వికిన్ వేణి వెన్కన్.

—• సభా. (ఇంద్రవజ్రా) •—

విద్వత్ప్రకాండై ర్విపులాధినాథై
ర్జియ్యర్ యతీంద్రై శ్చిరకీర్తికామైః
సభా విభాతి శ్రియ మాదధానా
పరా చతుర్వర్ణవిరాజమానా.

—• కామినీగర్హణం. (మందాక్రాంతా) •—

సంసారస్య ప్రబలకలుషాపారకూపస్య హేతు
ర్మోహాంధస్య ప్రచలితధియః కామిలోకస్య మృత్యుః
జన్మాగారం ప్రతిపద మసత్యోక్తివాచాలతాయాః
కంఠేపాశః పురుషవితతేః కామినీ కేన సృష్టా.

—• చెదపురుగు •—

శా. శ్రీమత్తం బగునట్టి గేహమునకున్ జేట్పాటు వాటించు నెం
తే మేలై తగునట్టి పుస్తకముల న్నిర్భిన్నముల్ సేయు న
త్యామోదం బొడఁగూర్చు వస్తువుల నత్యల్పంపుఁ గాలంబులో
నే మాపున్ గదః వమ్రి యన్ పురు వజుం డేలాగు సృష్టించెనోః

—• వేణుగోపాలుఁడు (అచ్చతెలుఁగు) •—

ఆ. వె. ప్రేవెలందు లెపుడు వేవేలుగొలువంగఁ
బిల్లగ్రోవి నల్లనల్లనూఁదు
కొనుచు వేడ్కమీఱఁగను నాటలాడెడి
గొల్లపిల్లవానిఁ గొల్తుమేము.

—• సంస్కృతభాషోపయోగః. (పృథ్వీ) •—

చతుర్నిగమసంగతా న్యఖిలధర్మమర్మాణి చ
ప్రకర్తు మనఘాం ధియం దిశతి తత్తదర్థోదయాత్

సుపర్వజనభారతీ సకలధర్మసంబోధినీ
న కప్య ముద మాతనో త్యఖిలవేదవేదాంగభూః.

—• రాజనీతి. (వసంతతిలక) •—

దీనాంధపంగుషు దయాం కలయేత రాజ్యే
వృద్ధిర్న్నయేత కరమార్యనుతం నిరాశః
విద్వత్కవీంద్రికృత సత్కృతిరత్నజాల
మంగీకరోతు నృపతి ర్యది కీర్తి మిచ్ఛేత్.

—• సేతుబంధనం. (శాలినీ) •—

తం పౌలస్త్యం హంతుకామ స్స రామ
స్సేతుం చక్రే సాగర స్యాంతరాళే
తద్ద్వారాదారాపహర్తార మేనం
హత్వా ఽయోధ్యాం ప్రాపభూయోపి కీర్త్యై.

—• ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణమ్. (స్రగ్ధరా) •—

పాంచాలీ మేకవేణీం సదసి నరపశు ర్వస్త్ర ఆకృష్య మూర్ఖో
దౌష్ట్యం ఽ క్రే తత స్సా "హర మురహర మే వ్యాపదం దీనబంధో"
ఏవం చక్రే నుతిం శ్రీహరి రపి కరుణాసాగర స్తత్క్షణేన
క్షౌమా వ్యన్యాని దత్వా పునరపి చ పునా రక్షితాం తా మకార్షీత్.

—• శ్రీవానమామలస్వామీ. (విద్యున్మాలా) •—

స్వామీ శ్రీమాన్ జియ్యర్నాథో
జీయా త్పాయా త్సౌఖ్యం దేయాత్
వానాద్రీట్పాదాబ్జాసక్తో
గేయ శ్శిష్యై రన్యై ర్మాన్యైః.

— శ్రీవానమామలాష్టావధానము •—

ఇంద్రేణసహ ప్రకృత యతీంద్రస్య సామ్యమ్ (శార్దూలవృత్తమ్)

సర్వై స్సేవ్యతమో బుధై స్సమధిక శ్రీదృక్సహస్రాంచితో
రాజా దివ్యనదీసరోభవశతై స్సంపూజిత శ్రీపతిః

దీవ్యద్దివ్యసుదృగ్గణై స్సతత మప్యామోదితాభ్యంతర
స్సోయం గోపురనాయకో విజయతాం రామానుజార్యో యతిః.

—• చంద్రుని మణితోఁ బోల్చుట. (మందాక్రాంతా) •—

మందాక్రాంత స్సురపతి దిశా పర్వతస్యాగ్రభాగం
దేశందేశం సరసకిరణచ్ఛాయ శుభ్రం వితన్వన్
నీరేజాక్షీ ప్రియజనసమాయోగ సంధానచేట
శ్చంద్రోభాతి క్లమహరకరో వ్యోమపేటీమణిస్సన్.

—• హరిశ్చంద్రేణసహ శ్రీ రామచంద్రప్రరాయస్య సామ్యమ్, (స్రగ్ధరా) •—

విశ్వామిత్రాయ దత్వా సకలమపిధనం సత్యవాక్య ప్రతిజ్ఞాం
నానాకష్టానుభూతిం దధదపి భువి యః పాలయామాస రాజా
సోయంరాజా గుణాఢ్యో భవతు బత హరిశ్చంద్రభూపాలవర్యో
యత్కించి త్కృష్టశూన్యం పరిచరతిఋతం రామచంద్రప్రరాయః.

41. ప్లవంగ సం॥మార్గశిరములోబెజవాడలోశతాష్టావధానములలో.

—• పరికృతపండితుల స్థితి, (మాలిని) •—

నృపతిజనసమూహే రాజ్యహీనే కవీంద్రా
విమలతర యశస్కాః పండితా శ్శాస్త్రవిత్తాః
భృతకధనవశేన ప్రాప్తకుక్షిప్రచారాః
కథమపి నగరేషు ప్రాయశః పర్యటంతి.

—• వ సం త ఋ తు వు •—

శా. కూయన్ జొచ్చెను గోకిలప్రతతి కూకూరావమొప్పన్ జగ
ద్గేయంబై తగు పల్లవప్రతతిచే దీప్తమ్ములయ్యెం దరుల్
మేయన్ జొచ్చెఁ జకోరదంపతులు మేల్మిన్ వెన్నెలల్, మారుఁడున్
డాయన్ జొచ్చెను భాంథభామినుల నాడంబంబుతో నామనిన్.

—• కోవెలమూడి రామయ్యగా రప్పు డున్నరీతి •—

సీ. చలువఁ జేసినయట్టి వలువ మూపుననుండి
వక్షమ్ముపై జీరువాఱుచుండ

నాజానులంబంబులైన కరమ్ములు
కోటుజేబులలోనఁ గొమరుమిగుల
నాకాశమునకునై యభిముఖంబగు నాన
నంబు దా నాలోచనంబు దెలుప
నంతగా నాభరణాడంబరము లేమి
నెగడు నిగర్వంబు నీటు దెలుపఁ

తే. గీ. గవులు నుతియింపఁదగిన లక్షణములొప్ప
నేఁటిసభ నెంతయేనియు నీటు మెఱసె
నలరు కోవెలమూడి వంశాబ్ధి మునకుఁ
గోవెలయొనాఁగ రామయ కుతుకమలర.

—• ప్రకృతహిందూదేశస్థితి •—

ఉ. భూపతులందు రాజ్యమున బొత్తిగ భక్తి నశింపఁజొచ్చె లో
లోపల రాజులెల్లరకు లోచన యెక్కువ కాఁదొడంగె "లో
కాపకృతుల్ పొనర్పఁదగునట్టిరు హూణు" లటంచు నెల్లచో
వ్యాపకమయ్యెఁ నీపయిని వచ్చెడి చిత్రము లెట్టివోగదా.

—• కనకదుర్గ •—

మ. ఘనమైయొప్పెడి యింద్రకీలమున వేడ్కల్ మీఱఁగాఁ గాఁపురం
బును జేయన్ దొరఁకొన్న దేవి చరణాంభోజాతమత్తద్విరే
ఫనికాయాయిత సర్వదేవనిచయప్రస్తుత్యచారిత్ర చ
క్కనిమాయమ్మ కృపాబ్ధి యో కనకదుర్గా ! మమ్ము రక్షింపుమా.

—• సువర్ణముఖి, కాళహస్తీశ్వరుఁడు • —

సీ. ఏనదీజలము నొక్కింతేని గ్రోలినఁ
బతితులెల్లరును బావనతగాంత్రు
ఏదేవుపాదంబు లెంతేని సేవించి
తిన్నండు భక్తిసందీప్తుఁడయ్యె
నేనదీ స్నానంబు నెనసి బోగపుఁగన్నె
లిరువురు ముక్తికిఁ దెఱవలైరి

ఏదేవుమహిమంబు నెఱిఁగి తా వ్యాళంబు
మునులు గాంచఁగలేని మోదమందె

తే. గీ. అట్టి నది, యట్టి దేవుఁడు, నట్టి దేవి,
యట్టి పట్టణమును భువియందె కాదు
స్వర్గపాతాళములనేని దుర్గమంబు
కావుననె దాని "దక్షిణకాశి" యందురి.

—• సూర్యోదయము •—

సీ. వృక్షపంక్తులమీఁద విరివిగాఁదగు నవ
చ్ఛాయమెల్లను రూపుమాయుచుండఁ
జెట్లమీఁదను గూళ్ళజీబులోనుండు కా
కములు కాకారవక్రిమము దెలుప
సచ్ఛాతురిలగుచు ద్విజపరికాండమ్ములు
స్నానార్థమై సరస్తటులుచేర
నభిశారికాంగన లటునిటు పంచబం
గాళమై తమ యిండ్లకడకుఁ జేరఁ

తే. గీ. గలఁగి తేరెడు నీరంబువలెనె కటికి
చీఁకటులు విచ్చిపోవఁగఁ జేరుచుండెఁ
బ్రాగ్దిశాభామినీఫాలభాగమందు
నలరు బొట్టన రవి యుదయాద్రికడకు.

—• నల్లి •—

క. ఉల్లాస మెంత కల్గిన
నల్లీ! నీ వున్నయెడల నరునకు నిద్రా
భ్యుల్లసనం బది సున్నయె
తల్లిగలుగు వేశ్యఁదగులు తరుణు సుఖగతిన్.

—• గులాబి •—

చ. పలుచనిరేకలున్ సొబగు పాల్పడు నాకృతియున్ బరిమళం
బొలసెడి రీతియున్ సకలమున్నది నీకొక లోపమున్నదే!

లలితగులాబిపుష్పమ ! విలాసమునెల్లను డిందఁజేయు ముం
డులు భవదీయమౌలతఁ గడున్ వికృతిన్ గలిగింపకుండినన్.

—• (సమస్య) కవిగాంచునె పగఁటియందుఁ గవికులతిలకా •—

క. అవిశేషంబగుగతి జం
తువులు దివారాత్రిములు గనుంగొననేర్చున్
రవియనిన నడలు నల ఘూ
కవిగాంచునె పగఁటియందుఁ గవికులతిలకా.

—• (సమస్య) అంగములేనివాఁడు తనయాలినిగూడి సుఖించె నెట్లనో •—

"భంగమువచ్చె నో హర ! కృపాకర ! మత్పతి దోషికాఁడు పే
ర్మిం గరుణింపవే నుపశమింపదు నా పరితాప" మ న్మనో
జాంగనకై హరుండు కరుణాకరుఁడై వరమిచ్చె మీఁద న
య్యంగములేనివాఁడు తనయాలిని గూడి సుఖించె నెట్లనో.

42. ప్లవంగ సం॥ పుష్యములో చెన్నపట్టణమున ప్రొఫెసరు
గాచార్యులు, ఆర్. కృష్ణమాచార్యులవారింగుఱించి ఆశుగాఁ జెప్పినవి.

విద్వత్తైవ సుదుర్లభా యది భవేత్తే నిస్స్వతాదూషితా
స్తాదృశా అపి గర్వపర్వత శిరస్సంచారి పంచాననాః
ంతేషాం ధనసంచయేన భవతాం సర్వంచ సంపన్న మ
ప్యేకోవాపి నదోష ఇత్యహమహో రంగార్యరంఘేముదం.

ర్వాణ్యాఅపి గౌరవం కవివరై రేవంపురా సంచితం
హూణా అపితత్కలాకలనత స్సంప్రాప్తగర్వా బుధాః
కాణ్యాఏవ విశేషగౌరవమితి వ్యర్థామతి స్త్యజ్యతా
త్యేవం ప్రథయత్యయం ద్వితయవి చ్ఛ్రీకృష్ణమార్యాగ్రిణీః.

అభ్యస్తా భవతా సితాననకలా గీర్వాణభాషా తత
బ్ధంశాస్త్ర మధాన్య దేత దితరై రాలంబితుం శక్యతే
ంతి ర్వ్యాణకలార్జనంకిల పరశ్రేయస్సహత్వం కథం
ంకృష్ణసుధీమణే వఖలు తన్నామ్నః ఫలం శ్రీహరేః.

43. ప్లవంగ సం॥ పుష్య బ ౧౪ శుక్రవారం రాజమండ్రి కాలేజిలో జరగిన యష్టావధానములోఁ గొన్ని.

—• సభ •—

చ. పలువురు పండితోత్తములు పావనకీర్తులు సుప్రసిద్ధు లు
జ్జ్వల మతులైన టీచరులు సజ్జనులైన తదన్యులున్ దగన్
నలుగడలన్ జెలంగఁగ ఘనంబగు రాజమహేంద్రిపట్టణ
స్థలవిలసత్కాలాలయము తద్దయునొప్పె సభావిభాసియై.

—• వందేమాతరమునకు సంబంధించిన ప్రసిద్ధులు •—

శా. శ్రీమంతుండగు పాలునున్ దిలకు వాసిన్ బొల్చురాయుండు సు
ద్దామంబౌ తమదేశ దుస్థితికిఁ జింతంబొంది దేశంబు తా
నేమాడ్కిన్ దెలివొంది కష్టముల కొక్కింతేని సందీక సు
క్షేమంబందునొ యట్టిసద్విధుల లోఁ జింతింతు రశ్రాంతమున్.

—• (సమస్య) మందారముఁ జూడనెంతురె ఘనంబగునట్టి గులాబిముందరన్ •—

ఉ. ధీరతగల్గి చక్కనగు తెల్వియుఁ దేటయుఁబొల్చి మేల్మి బం
గారము రీతిగాఁ గవిత కల్పనచేసెడివార లుండ శు
ష్కోరుతరోక్తులన్ గొనఁగ నొప్పుదురే సుకవీంద్రులెందు మం
దారముఁ జూడనెంతురె ఘనంబగునట్టి గులాబిముందరన్.

44. 1910 సం॥ బందరు హిందూస్కూలులో సంపూర్ణశతావధానం.

సభారంభమందుఁ జెప్పినవి.

ఉ. ధారణ నిల్చునా? నిలువదా? యనుసందియ మెందు దక్కగా
ధారచనావిశేషమున ధార కొకింతయు లోటు లేదు భూ
ధారిణిస్త్రీవిదూషకవిదారిణి యస్మదుపాస్య యమ్మహో
దారచరిత్రి యియ్యెడలఁ దా రచియింపకపోదు సాయమున్. వెం॥ శా॥

ఉ. ప్రాయంబెంతయొ కొంతయేగె నిఁకఁ జత్వారింశదబ్దంబు రా
నాయెన్ విస్మృతి మెండుగాఁ దొడఁగె విద్యాపక్షపాతంబునన్
బాయన్లేక శతావధాన మొనరింపం బూనినా మమ్మరో!
హేయంబైన సభాపరాభవము రానీకమ్మ, కాత్యాయనీ! తి॥ శా॥

—• శంభునటనం—గంగాలహరీబాలాతపసంగమవర్ణనమ్ •—

హిమాగనికటా దతిరయా దనుగతః కిల సురాంబువిసరో భువి తదా
మహేంద్రదిశి భాస్కరరుచిర్నవనవా ప్యనుగతారుణతమా ఖలు ముదా
తతః ప్రతిఫలత్సరసిజాస్తరు గపారపరమాం రుచిమగా దపిపురః
కవీశ్వరచయేన నుతి మీడితతలా మగమదేవహా తదంబువిసరః.

—• స ము ద్ర ము •—

సీ. ప్రలయకాలానల జ్వాలచేఁగ్రాగిన
యంబుజాలంబు ఫేనంబుడంబు
తటమందుఁ దటతటాత్కారంబుగా రొద
గావించు పెనుతరంగములగములు
ఒకటిపైకొకటి కొంకక మీఁదఁబడి పైకి
గవయు నీరస్థజంతువులతతులు
కమనీయవిద్రుమకాంతిచే దెసలెల్ల
భ్రాజింపఁగాఁజాలు భవ్యరుచులు

గీ. గలిగి చెలువారు సంద్రంబు గాంచియొక్క
యాటవికరాజు "చెఱువు మేలైన దైన
వీర మిందునఁ బెట్టిరి క్షారమెందు
కతననో" యంచు వగఁజెందఁ గాఁదొడంగె.

—• (సమస్య) సంయమివరుఁడూఁగుచుండె సంసారమునన్ •—

క. "కింయాతి చోర్ధ్వలోకమ
యం యోగీ మేన కాన్వితోఽభూ" త్తని వా
చంయములు గుంద గాధిజ
సంయమివరుఁ డూఁగుచుండె సంసారమునన్.

—• దండకప్రభేదః—రామస్తోత్రమ్ •—

సులలితజలదంపునర్భాస్వరాభీ రుచిర్భిన్నదాహేపయ న్నిర్విశంకంనృపః
కనకరుచివిభాసురాం మైథిలీంరంజయన్భూషయన్మానిలోకంసదారాఘవః

రజితగిరి మపార బాహో బలప్రాభవే నోత్పాటాఽగజానా మకంధావసు
న్నకృతసుతపశఃదృశంతద్రిపోః పౌరుషంసంస్తువన్ యోమహోహాఃసం
దంభదే.

— ముసలియెద్దును గటికివానికి అమ్ముట —

సీ. అవసరంబగునప్పు వ్యవసాయ మొనరింప
నలితి కాయలు గాయునట్లు దున్ని
వీఁపుపై నింతింత పెద్దకాయలు గాయ
మోపైన గోనెలు మోసి మోసి
బాడి గెక్కువటంచుఁ బదిమంది నెక్కించి
పరువులెత్తింపఁగా బండి లాగి
తోఁటలోపలఁ జెట్లతోపులఁ బాదుల
ముంచు నట్లుగ నీళ్లమోట లాగి
గీ. కాలవశమునఁ బనిసేయఁజాలకున్న
ముసలియెద్దును గటగటా! మోటురైతు
కటికివానికి నొకని కక్కటిక లేక
విక్రయించెను దుష్టనీతిక్రముండు.

— లక్ష్మీపార్వతుల యన్యోన్యపరిహాసవచనములు —

సీ. గంగాధరుఁడు నీమగం డని నవ్వంగ
వేషధరుండు నీపెన్మి టనియె
నెద్దునెక్కును నీదు నెమ్మికాఁ డనినవ్వ
గ్రద్ద నెక్కును నీమగం డటనియె
వల్లకాడిల్లు నీవల్లభున కనంగ
నడిసంద్రమిల్లు నీనాథున కనె
నాట్యంబు సేయు నీ నాయకుం డన నంగుఁ
గావించు వెన్క నీ కాంతుఁ డనియె
గీ. ముష్టి కెక్కడికేగె నీ యిష్టుఁడనిన
బలిమఖంబున కేగె నో లలన! యనియె

విట్టు లన్యోన్యమర్మంబు లెంచుకొనెడు
పర్వతాంభోధికన్యలఁ బ్రస్తుతింతు.

—• తిరుపతివేంకటేశ్వరుల సఖ్యంబు •—

శా. నీరక్షీరములట్టు లెల్లపుడు నీనేస్తంబు గైకొంటి మ
కూ్రరంబైన మనంబుతో విదియ మాకుం దెచ్చెఁగీర్త్యాదికం
బేరే నైత్రిని గూర్చి చెప్పుకొనుచో దృష్టాంతమౌఁగాక పెం
దిర్పతివేంకటేశ్వరులసఖ్యం బెల్లకాలంబునన్.

—• శివకేశవస్తవము. (అచ్చతెలుఁగు) •—

సీ. [illegible]చెనెవ్వాఁడు కెందమ్మిదండంబోలె
నెదుతొమ్మపై సిరు లిచ్చుచాను
ద్రిమ్మింగెనెవ్వాఁడు నేరెడిపండుచందావఁ
గడలిలోఁ బుట్టిన కాఱువిసము
పూనె నెవ్వఁడు వెన్న ముద్ద కుద్దిగఁ గేలఁ
దెల్లసంచులనించు నల్లసంకు
ఆనె నెవ్వఁడు మల్లెయలరుగుత్తులపేరు
పోల్కిగా మెడనిండఁ బున్కదండ

గీ. వేవెలుంగుల దొరయును రేవెలుంగు
నెవనికన్నులు నిప్పుగ న్నెవనికెక్కు
డట్టిమున్నిటియల్లుఁడు, నట్టిమంచు
కొండయల్లుండు మీకుఁ గోర్కులనొసంగు.

—• సూర్యోదయకాలమున నెమలి నాట్యము •—

చ. గగనమునందుఁ గార్మొగులు కప్పిన చందముఁజూచి సమ్మదం
బగుగతిఁ బింఛియంబు విడున ట్లమరించి నటించు బర్హి పిం
ఛగతదివాకరప్రభల చందము కన్గవకింపుఁ జేసె సూ
రిగణములెన్న నభ్రికపురేకులలోపల దీపమట్లుగన్.

—• శార్దూలవృత్తమ్ – ప్రహ్లాదస్యప్రవర్తనమ్ •—

ప్రహ్లాదః కమనీయవైష్ణవకథాకల్లోలవేలానదీ
నాథోత్తుంగతరంగరింగణనిమగ్నాత్మా మహాత్మాదరః
మానామస్మర దైత్యవైరిణ ఇతి ప్రోక్తోఽపి రక్షఃపతే
ర్బాధా మాప పితు ర్నతు ప్రతిపదం తత్యాజ నారాయణం.

—• స్రగ్ధరావృత్తం – భారవికవిత్వశైలీ •—

అర్థప్రాధాన్యరీతి స్సకలకవినుతా భావసందర్భ శైలీ
ప్రోద్యచ్ఛ్రీ నారికేళప్రతిభటకలనాకల్పనాసక్తవృత్తిః
శ్లేషప్రాగల్భ్యలీలా యమకపరిచితి ర్బంధసంబంధభావ
స్సర్వాలంకారధారా విలసతి కవనే భారవే స్సర్వపూజ్యే.

—• శార్దూలవృత్తమ్ – బందరుశైలబాధః •—

నౌకామత్కుణబాధయా హృది సదా జాజ్వల్య మానక్షుధా
నిద్రాం లబ్ధు మశక్నువ న్ననుదకాం కుల్యాం సదా నిందయన్
రాత్రీ ద్వేఅపి పర్యుపోష్యచ యయౌ వృద్ధైస్సమంబాలకై
ర్యోవై నోద్యఽసుఖేన ధూమశకటే నాయాతి బందర్పురం.

—• మత్తేభవృత్తమ్ – బ్రహ్మచర్యమ్ •—

వేదాదిభి స్సకలవిద్యాభి రాత్తగురుబోధో జితేంద్రియచయ
శ్శ్రద్ధాయుతో గురుషు బద్ధాదరోఽపిచ నిషిద్ధక్రియానభిగతిః
రాజాధిరాజనుతతేజా విభూతియుతఫాలోఽపి పుస్తకగణ
వ్యాలోల ఏష గురుశీలశ్చ వర్ణిజనమౌళి శ్శుభాయ భవతాత్.

—• స త్రా ధి కా రి పా ట్లు •—

శా. "ము న్నెవ్వారలొ సత్రముల్ నిలుపఁగా భూదేవతాకోటికిం
బున్నెం బబ్బు నటంచుఁ; జీటి నిడఁగాఁ బోవేమి నీయబ్బ సొ
మ్మెన్నండేని నొకింతయే నిడితివా? యిం" దంచు సత్రాధికా
రి న్నిందింతురు సత్రభుక్కులు క్షుధార్తిన్ ధూర్తమర్యాదులై.

—• (సమస్య) నాసాపుటేహసతి కోపిపిశాచవీరః •—

ఘోరేవనే నిరతదృష్టమృగాళికీర్ణే
పాంథం సరంత మతిభీతిసమాకులం తం
దృష్ట్వా పిశాచవనితా ప్రజఘానకాఽపి
నాసాపుటేహసతికోపిపిశాచవీరః.

—• (సమస్య) "సూర్యుఁడుదయ శిఖరినెక్కెఁ జుక్కలు వొడిచెన్" •—

(కందములోఁ దప్ప నేపద్యములోనైనఁ బూర్తి చేయవలెను.)

తే. గీ. గ్రహణదినమైనకతమునఁ గబళనంబు
సలిపె రాహువొ కేతువో గిలితుఁ డయ్యుఁ
గార్యభరమున నట్టులే "సూర్యుఁడుదయ
శిఖరి నెక్కెఁ జుక్కలు వొడిచెన్" దళముగ.

—• (సమస్య) అమవస నిందుండు తోఁచె నద్దమరేయిన్ •—

క. కమలాక్షుఁ డొక్కగోపిక
"యమవస" యని జంక, నద్దమం దచ్చెలి ఫా
లముఁజూపి యనియెఁ "గను మెటు
లమవస నిందుండు తోఁచె నద్దమరేయిన్".

—• శరదాత్రౌ సరసి ప్రతిబింబితశ్చంద్రః (పృథ్వీ) •—

సరోవరజలేఽమలే ప్రతిఫలీభవచ్చంద్రమః
కలారుణతరేఽంతరే వరుణదేవతాసుప్తయే
జపాకుసుమ గుంఫితాం మృదులకుందమాలామయీం
చకార శయనస్థలీ మితి మతిస్తు సంజాయతే.

—• అన్యతరస్యకపేర్విచారః (మేఘవిస్ఫూర్జితమ్) •—

కపీ ద్వౌ విద్యేతే మృతి మనుగత స్తత్ర చైకస్తు దైవా
త్తతోఽన్య శ్శోకార్తః ప్రకృతి వికృతీ రిద్ధముత్ప్రేక్షతే హా
లతా వృక్షా యూయం కథమివ హిమం ముంచ థాజస్ర మస్రం
కథం శ్వేతా మేఘా భవథ రజని త్వం కథం శీతలాఽసి.

—• ఇంగ్లీషులోని కల్పన. (శిఖరిణీ) •—

స్వకీయై ర్మత్స్యాద్యై ర్విరచయతి వేలానవవధూ
శుభాలంకారం త త్కిము సమనుకూలం న కి ముత
ఇతి ద్రిష్టుం గత్వా పరిచరతి వీచీమయకరైః
పునర్యాతాయాతై శ్చలతి జలధిః కాముకఇవ.

—• (సమస్యా) మధ్యాహ్నే శశిమండలం కబళితం క్రూరాత్మనా రాహుణా •—

పద్మవ్యూహ ముపాగతే గురువరే తస్మి న్ప్రవిష్టంరయా
చ్ఛూరం పార్థసుతం జఘాన గదయా దౌశ్శాసనిః క్రూరయా
దృష్ట్వా తద్వదనం గదావికలితం ప్రోచుర్మిథో నిర్జరా
మధ్యాహ్నే శశిమండలం కబళితం క్రూరాత్మనా రాహుణా.

4౫. 1911 సం॥ నరసారావుపేటలో నవధానములు.

—• సభారంభమందుఁ జెప్పినవి •—

చ. "భయపడినారు రా" రనుచుఁ బల్కినవాఁ డట యెవ్వఁడోమహా
శయుఁడు భవత్సమీపమున; జం కనునట్టిది మాకుఁ జెప్పు దు
ర్ణయుని క్షమించు తావకఘనత్వము శ్లాఘ్యము సత్యవాది దు
ర్ణయము, యథార్థవాది యపరాధము, నింతకుమున్ను పత్రికన్
స్వయముగ వెల్లడింపఁగని వారలవారణమెట్లటంచు నూ
హ యెదియుఁ దోఁపకే వగచు నస్మదఖండరుషాగ్నికీలకి
వ్వయితదురూహ దుర్ణయము లాజ్యము గావుట కించుకేని సం
దియమునుగల్గనే! యకట! తిర్పతి వేంకటశాస్త్రు లెందుకో
భయపడుటల్; రిపుల్మునుపె పాఱిరి దూఱిరి తోఁచినంతయున్
నయమొక యింతసేరని యనాథలు వాగుటతప్పు నన్యమె
ద్దియు భయకారణం బరుగుదేరదు, వారల నోరుమూయ మీ
కె యనఁగనేల! రుద్రునకునేని యశక్యమె; దేవుఁడెందు ని
శ్చయముగలేఁ డటం చనెడి సాహసులన్ భగవంతుఁ డేని యే
మియు నొనరింపనేర్చునె! యమేయునకేని యసత్యవాది దు

ర్జయుఁడె స్వయంకృతమ్ము లపరాధములే తుది రూపుమాపుచో
గయ కరుగన్వలెన్ దురితకారకులౌ మొఱకుల్; తదీయ ని
ర్దయతరవర్తనం బడఁపరా దది వృద్ధికివచ్చుచేసుఁడీ
యయ మొనఁగూర్చు సజ్జనుల కద్దిరె! పైకి నమస్కృతుల్ మృషా
ప్రియములుపల్కుచున్ సలుపుఁ బేరును మాఱిచి దూఱనేర్చు సం
ఘయశముకోసమై మిగులఁ గష్టమొనర్చెదనంచు వాగు, ని
ర్ణయము నమస్తముం దెలిసి నాస్తికుఁడై యనృతమ్ములాడు గో
మయజలసేచనార్హుఁడగు మానవుఁ; డా యవివేకితోడ నా
భయరహితాత్మతోడ నల పాతకపుంజముతోడ నట్టి సం
శయలవశూన్యతోడ నల సాహసికాగ్రిణితోడ నట్టి మృ
ణ్మయయశుతోడ నట్టి పితృమాతృవిరుద్ధునితోడ నట్టి యా
మయముఖుతోడ నట్టి ఖలమాన్యునితో నటువంటి జెష్టతో
నియతదురాశుతో జితమనీషివరేణ్యునితో నపాత్రుతో
నియమితలజ్జుతో నెవఁడు నేర్చుఁబెనంగఁగ; మిమ్ముపంటివా
రి యశమునందె యెట్టులో పరిశ్రమచేసి కళంకునింప ని
ర్దయుఁడు యతించెఁగా! అవురదంభ! మహో యవివేక! మౌర దు
ర్ణయ! మవుర్రా కుతంత్ర! మవురా కలికాలము! పత్రికామహా
శయులనుబోలె మిమ్ముఁ దనసంచిని నించఁదలంచెఁగా దురా
మయుడు! మయుండు పన్ను నల మాయలు పన్నెడి వీని సాహసో
దయమిటులేప్రవృద్ధిఁ గని తద్దయు వానికిఁ జేటు దెచ్చుఁగా
క! యతనితోడనేమి? కఱకంఠుఁ డెదుర్పగ వచ్చెనేనియున్
భయమనుమాట మాగృహము పజ్జవసించెడి కుక్కకేని లే
దయ మొనగూర్చుకాళిక జయంబెపుడున్ సమకూర్చితీరు దు
ర్ణయులు హతాశులై చెడి యనాధవివాహపుమంగళధ్వని
పి్రియముఖులై యడంగుదు, రుపేక్షయొనర్చుచెు మేలు వీరి బై
సి యిఁక మఱెంతకాలము నశించకనిల్చునొ చూత, మో మహో

దయ ! నరసింగరాయ ! మమతన్ మముఁ బిల్చినమిత్రు లెన్నఁనె
మ్మెయిఁ గికురింతు ! మెవ్వఁడో యమేధకుఁ డేమననేమియో? దురా
శయులు నశింతురిగాక ! విలసద్యశమబ్బెడుఁగాక నీకు! మా
కయి శ్రమఁజేసినందులకు నంబిక మీకు శుభమ్ముఁగూర్చి మా
జయమునకొక్క కంబముగఁ జక్కఁగ నిల్పెడుఁగాక యిప్పుడిన్.

సీ. స్నేహితుల్ పిలిపించి చేయించుసభకంటె
శాత్రవసభయె యశఃప్రదంబు
జయముగోరెడి సభాసదులకంటెను బరా
జయముగోరెడి సభాసదులె హితులు
వీరసప్రశ్నముల్ గౌరవారలకన్నఁ
గఠినసంప్రశ్నకుల్ కరము హితులు
సమ్మానమొనరించు సజ్జనావళికంటెఁ
బడఁదిట్టువారె యాప్తవ్రజంబు
తే. గీ. మాకనుచునెంచు లోకసమ్మతులె కాని
శత్రుసభయంచు మదిలోన జంకి పాఱు
వంచకశతావధానుల పంచలోని
వారు తిరుపతివేంకటేశ్వరులు కారు.

అష్టావధానము

—• నిషిద్ధాక్షరి •—

శ్లో. యత్రశ్రీపో మతోనో సౌ కామ్యో రామో గుమన్పదా
తన్నశ్యంమండతాం నూత్నం కౌజంభాగం పగంత్రగం.

—• బందరు హైస్కూలులోని పరీకృతవిద్యార్థుల విచారము •—

శ్లో. నాయాత్వేవగురుః కథంభవతినో విద్యోదయః కింనువా
కర్తవ్యంహిన కోఽపిచాత్రతులితో విద్వాన్ ప్రపద్యేతవై
తత్రస్థాన్ రసికాన్విహాయయదివాఽఽగచ్ఛేద్గురుర్విద్యయా
యుక్తాస్స్వయమ నచేన్నచేతి నితరాం శోచంతి విద్యార్థినః.

— సూర్యకాంతి. ప్రాతఃకాలము. సరస్సు —

శ్లో. రవేః కాంత్యాం ప్రాతః స్సరసి ప్రసరంత్యా మతితరా
మభూ త్తత్రాంతస్థం జల మఖిలమత్యంతమరుణం
కుసుంభా క్తం చేలం హస దసమతేజః పరిగతం
పునర్మందేహానామపి గురుతరాసత్రిం పరిహసత్.

శ తా వ ధా న ము

— తిక్కన సోమయాజికవిత్వము —

క. చక్కని పదములపొందిక
చుక్కలదొరనుండి జాఱు సుధయనఁగాఁ బెం
పెక్కిన రసప్రసారము
తిక్కనకేకాని లేదు దేవునకేనిన్.

— తొలకరియైనపిదప పచ్చిక మొల్చుట —

ఉ. పచ్చనిపచ్చికల్ వొలయ భద్రతరంబగుకాంతినొప్పు ని
ప్పచ్చరమైన నేలయును వానలచే జగమెల్లనిండుచోఁ
బచ్చనివింటిజోదున కుపాయనమున్ ఘటియింపనెంచి భూ
భృచ్ఛయరాజు కంబళము వేసినటుల్ గనుపట్టుచుండెడిన్.

— (సమస్యా)ఆసీ దమాయాం గ్రహగం సుధాంశోః —

శ్లో. వీరాయితాయాః కమలాయతాక్ష్యా
గతప్రభాయాం ముఖచంద్రికాయాం
కచైః పతద్భిః పరితస్సరద్భి
రాసీదమాయాం గ్రహణంసుధాంశోః.

— సభారంభమందుఁ జెప్పినవి —

ఉ. మాకొఱకొక్క బ్రహ్మను సమస్తకళాకరు సృష్టిచేసి యా
వ్యాకరణామృతాంబుధికి వారిదముల్ పొనరించి మమ్ము మా
స్వీకృతశిష్యులన్ నదులఁజేసి యశం బనిశంబునించి లీ
లాకలనంబునన్ సరసులన్ దనియించు పరాంబ నెంచెదన్.

ఉ. రెండవసారి యర్జునుఁ డరిందమయాత్రికు నేగుపట్టునన్
ఖండనమందు గాండివము పార్థుని హస్తమునుండి జారిన
ట్లొండొకచో స్ఖలద్గతియునుండిన గేలియొనర్పకుండు మా
చండిక వచ్చి వెంబడిని సర్వము నిర్వహణంబొనర్చెడున్. వెం. శా.

ఉ. ఎందులకై జనించితిరొ యేపనికై మతి పూనియుంటిరో
యందులకై శ్రమంపడక యందునునిందుఁ జరించుచేల యం
చుం దరిలేని నీదయను జూపఁగనెంచితి వోమదంబ ! యీ
చందముగా వధానములు సాఁగఁగనిమ్మటులేని యీశ్వరీ ! తి. శా.

—• సరస్వతి •—

ఉ. శ్రీరుచిరాఁగి! సర్వకవిశేఖరవంద్యపదాంబుజాత! వం
దారుమనోరవిందములఁ దా వికసింపఁగఁజేయు సూర్యరు
గ్భారముపూనుతల్లి ! బుధవర్గముపాలిటి కల్పవల్లి ! ర
మ్మా ! రసనాగ్రసీమ నిలుమా ! నలుమోములవాని మానినీ.

—• నానాశాఖలవలని నష్టము •—

శా. నానాశాఖలుగల్గుదేశమునకున్ నానావిధంబైన య
న్యానాపాదవిరోధముల్ పెరుఁగవాకో్క ! యట్లుకానట్ల దయా
స్థానుల్ బ్రాహ్మణులేని నేకగతులై తారున్నచో నెంతయో
పూనున్ సౌఖ్యము హిందుదేశ, మది మే మెల్పార దిత్తావునన్.

—• దోమకాటు. (మహాస్రగ్ధర) •—

ఎలమిన్ నా కీతి గానం బెవరు సలుపలే రేనెగానాంబురాశిన్
జెలువున్ గావింపుచుందున్ జెలువల లలితశ్రీల సొంపారుసెజ్జన్
లలి నిట్లానందలీలాలసతరగతివై లాస్యమున్ జేసెదోసీ !
ఖల ! నీకాలెంత ! నీకుంగల గరువపు బింకంబుఁదానెంత ! దోమా !

—• చిల్లపెంకు •—

సీ. ఎద్ది దా నీటిలో నెగురవైచినయంతఁ
గప్పగంతులు వైచి గుప్పుచుండు

నెద్ది దా వీధిలో నేగుచోఁ గాలిలో
పలఁ గ్రుచ్చుకొని బాధపడఁగఁ జేయు
నెద్దానిఁ ద్రొక్కుచో నెగిరి తిట్టుచు ముస
లమ్మలు మడిసీళ్ళు గ్రుమ్మరింతు
రెద్దాని బాలు రెంతేఁ ద్రొక్కుడుంబిళ్ళ
యాటలో నుపయోగమనుచుఁ గొందు

తే. గీ. అట్టి చిల్లపెంకు దరినిబుట్టి బీఱ
పాడు చేదుబీఱను పేరఁ బరఁగుచుండు
దాని వర్ణించుచును గవితను రచించు
వారికవనంబు చేదుగా వఱలునేమొ.

—• తెల్లపూఁత. (అచ్చతెలుఁగు. మందాక్రాంత) •—

చాలన్ దెల్పుల్ బొదలఁగఁదగున్ జక్కవౌ తేజుదోఁపన్
బోలన్ జొచ్చెఁ గలికినగవున్ బొల్పుగా తెల్లపూఁతల్
పోలన్ దానిన్ బొలుపునఁగనన్ బువ్వులన్ మేల టం చం
దా లెంచంగాఁ దగునె యకటా! తావులా! వల్లకాడా!

—• వానలేనిపంటకారున రైతుల జాతీయోక్తులు •—

సీ. ఏదోయిరాయిఁడా! యీయేట సద్దలు
బొంతుతోనే సరిపోవునేమొ
"ఉత్తర వచ్చింది యెత్తరా గం" పందు
బంగపెట్టిందిరా వాన మన్ని
వుండయా! పాలేళ్ళ కొకనాఁటి కూలికి
నైన జొన్నలు సద్దలైనఁగాని
యింటి యాడోం ల్లేంది యీ యగసాయమం
చగచాట్లునసుఁబెట్టుటాలకింతె

తే. గీ అనుచు రైతులు వానలేనట్టి వాన
కాలమందున నొండొరుల్ గలిసికొనిన

జాతిసముచితమైన భాషణము లలరఁ
జేసికొందురు వానిని జెప్పఁగలమె.

—• కంటిలోనిపాప, (విచకలిత) •—

మన కఖిలజగము గనఁగొన మహితమగు కరణమునై
ననువుమెయి నలుసులు పడఁగ నలుప మిగుల శ్రీమమునౌ
కనుల కమితమయిన రుచిని గలుగఁ దనరు నలుపు పా
పను భ్రమరమునకు సమముగఁ బలుకుదురు కవులు ధరన్.

—• క్రొత్తగా ముండమోసిన జవ్వని మేతువు •—

సీ. "సిగ్గుచే మ్రగ్గుచుఁ జేటుఁ జెందితిగాని
బిగువుకౌఁగిళ్ళలోఁ బెనఁగనైతి
'ప్రౌఢవైతివె యింత పాటవం బేమ' ను
నను భీతిచే మాటలాడనైతి
నెన్నియో సొబగుల నెంచుకొంటినిగాని
గంగపాలౌనంచుఁ గాంచనైతి
నల రజస్వలయప్పు డత్తవారిచ్చిన
చీరముచ్చటయైనఁ దీఱదయ్యె

తే. గీ. నిరువదేండ్లైన నిండవు మృత్యువెట్లు
దాపరించెనొ నాదు భర్తకు" నటంచుఁ
బొగులు కాంతల నొగులును దగవుమాలి
మాలదైవంబు వినఁ దేమి మాయయొక్కొ.

—• ఇప్పటి కొండవీటిసీమవైఖరి •—

శా. జొన్నన్నంబులు పోయె నెల్లరకు మెచ్చుల్ గొల్పు మేల్ రాజనా
లన్నంబు ల్లభియించె మిన్నయగు గోగాకన్నఁ గర్వయ్యె సం
పన్నంబై తగు హూణపాలనము సంప్రాప్తించు నీకాలమం
దన్నా! జార్జినృపాల! నీదుకృప నెంతైశ్వర్య మిం కబ్బునో.

—• అవధానంతమునఁ జెప్పినవి •—

మ. వితతాత్మీయ శతావధాన కవితావిద్యాపయోరాశి సం
భృతశిష్యాంబుదవాఙ్మయామృతరసప్రీతాఖిలాంధ్రక్షమా
ధృతరజ్యద్రసికావతంసకృతవందిస్తోత్రమాలావిభూ
షితు మా వేంకటశాస్త్రినేఁ బొగడెదన్ శిష్యస్వరూపమ్మునన్. తి.శా.

చ. కలదొ వధానపుంగరిమ గాకది చెట్టనెయొక్కనో యటం
చలఁదురు నాకు మీకతన నష్టవధానములోని ధారణా
బలమది మున్నువోలెఁ దగుపాటిగ నున్నదటంచుఁదేలె నో
యలఘులు నర్సరాట్పురవరాంకులు మిమ్మనుతింపఁ జెల్లదే.

చ. అలరు శతావధానమున నత్యధికంబగు కష్టమంచుఁ బ్రా
జ్ఞులెవచియింతురిగాని యది సూనృత మంచనుకోను నేను సొం
పలరఁగ నెవ్వరేనియును నష్టవధానమొనర్ప మెత్తు నో
యలఘులు: సభ్యులయ్యదియు నాత్మకు మీకును వచ్చియుండెనే. వెం.శా

46. 1911 సం॥ బాపట్లలో నవధానము.

సభారంభమందుఁ జెప్పినది.

తే. గీ. అందఱునువచ్చుకతన నానందగరిమ
గలుగుట యటుండ శ్రీనోరికులుఁడు నాకు
గురులలోనొక్కరుండు వ్యాకరణవార్ధి
గూడవచ్చె సుబ్రహ్మణ్యకోవిదుండు. వెం.శా.

—• గోలకొండ, పూలదండ, మాలముండ, కొత్తకుండ •—

రామాయణార్థము.

గీ. ఏటికీగోల కొండపై నేలడాఁగ
నొక్కమొగిగాఁగ సత మాలముండఁ బోదు
దనుజనాయక ; నీపూలదండ వాడు
కొడుకుచేతికి వచ్చులే కొత్తకుండ.

—• గులాబీక్రిందస్ఫటికము, దోషవ్యాప్తి •—

చ. అలరెడు స్వచ్ఛకాంతిగలయట్టి ఛవర్త్రకృతిన్ గులాబి పు
వ్వులుహరియించి యత్న్యదుణవుం బ్రికృతిన్ ఘటియించుచున్కి నీ
కలవడె రత్నరూప మవురా ! స్ఫటికోపలరాజమా ! మదిన్
దలఁపకు చింత నీదు నిజధామ మెఱుంగకపోరు ధీవరుల్.

—• భోజరాజు భోగముదానింటికేగుటను కాళిదాసు నివారించుట •—

చ. తగునొకొ మాంసభక్షణము ? తద్దయునొప్పు సురాయుతంబుగాఁ,
దగునొకొ కల్లుద్రావ ? వినితంబుగ భోగముదాండ్రతోడఁ గూ
డఁగ. నదిచేయు బొంకె నకటా ! ధనమెక్కుడివన్న, జూద మా
డఁగదొరకున్ ఘటిల్లు నది డంబుగ దొంగతికంబుఁ జేయఁగన్.

—• అలక పలక, కలక, గిలక, ద్రౌపదీపరమందు. •—

చ. అలకలు తుమ్మెదల్ మఱియు నయ్యబలామణి చెక్కు వఱ్రిపుం
బలక పసందుగాఁదనరు, వాతెఱ మంకెనపూవు సొంపులుం
గల కరియాన ద్రౌపదికిఁ గల్గునె యచ్చట నల్వచెద్దియుచే
గిలకలనీరు తోడుపని కేవలమయ్యది రాజ్ఞికృత్యమే !

—• రా స క్రీ డ •—

లయవిభాతి—

ఒకవనిత కృష్ణుఁడు, మఱొకవనిత కృష్ణుఁడు, మ
ఱొకవనిత కృష్ణుఁడును. బ్రికటగతి నొప్పన్
సకలసురలుం జదల రకములు నుతింపఁగను
మొకములను హాసముల చకచకలునొప్పన్
సుకరముగఁజూడఁగను నొకపతి ఘటిల్లె మును
పొకవిపులకేళియుఁ గుతుకము దయివారన్
సకలశుభసంతతులు సుకవులకొసంగునది
యొకద వినుతింపఁగను నిఁకఁబలుకులేలా.

—• గోదావరియందు కాముకీనైజారోపణము •—

శ్లో. నీరేజాతముఖీ సుమీననయనా కూర్మావతారాంఘ్రికా
కోకాకారకుచా మనోహరకచాకారోరుశైవాలికా
ఉద్వేగా కలసారసోరురశనా గోదావరీకాముకీ
లోలత్తుంగతరంగబాహులతికా రత్నాకరం గాహతే.

—• నె ల బా లుఁ డు •—

సీ. కొండవీటనునుండు కొమరాలుమోముపైఁ
బొలుపారు పాపటబొట్టనంగఁ
బడమటిదెసబోటి పఱుపుపైఁ బెనిమిటిఁ
దనుపఁదాల్చిన పూవుదండయనఁగఁ
దమ్మితీవనెలంత యమ్మెయినుండి జో
త్తిలిన గండంపు బెత్తికయనంగఁ
బెరిమ నాకసమను పీర్లపంజాను ని
ల్పిన లాలసాహెబు పీరనంగ
గీ. సంజయెలనాఁగ తన చేతి సందు నందుఁ
జెలఁగు గాజులయొుటిపిడిచేతఁ దెగిన
తొరమనఁగను లేత చందురుని రేక
వెలయుచుండెను నమవస విదియనాఁడు.

—• (సమస్య) కలువకంటికిఁ గుంకుమ గరళమయ్యె. •—

గీ. ఎలమి సాంబుని కర్ధమై యెసఁగుకతన
హరతృతీయాంబకాగ్నిధూమాతిరేక
మల్లనల్లనసోఁకిన నదిరిచూలి
కలువకంటికిఁ గుంకుమ గరళమయ్యె.

—• చ ం ద్ర క ళ ం క ము •—

. నాకాశో యమపారవారిధి రిమానో తారకాబుద్బుదాః
చంద్రోనాయ మనంతశేషఫణిరాట్ దేహో స్తదంతర్గతః

య చ్ఛేతేకిల తత్రి నీలజలదాకార స్తదంహో హరిః
సాయంసాంద్రతరేంయకాంతివిసరః పాథోధిపీచీవయః.

—• బాపట్లనుంచి వెళ్ళునప్పుడు చెప్పినవి •—

మ. సరసీజాలయ సీయెడ స్నిలువ నిచ్చల్ భావనారాయణ
స్థిరకారుణ్యరసాతిరేకమున వృద్ధిం జెందుచున్ మమ్ములన్
స్మరియింపంగదవమ్మ, చూపఁగదవమ్మా ! సీదయాపూరసం
భరితాంతఃకరణప్రచార మెపుడున్ మాపట్ల బాపట్లరో !

మ. చిరసౌభాగ్యము కల్గి పాల్గుదధిపీఠీమాంతాదోలికా
వరవాతార్భకసేవ్యమాననిజపత్సంబైన బాపట్లపూ
రరుణాంభోజదళాక్షి ! మాకు సెలవిమ్మా, బోవుమా! యెల్లవ
త్సరముల్ తిర్పతివేంకటేశ్వరనిభాతంబున్ జయ స్తంభమున్. తి.శా.

47. శ్రీవేమవరాగ్రహార శతావధానము.

ఆవధానారంభమందుఁ జెప్పినవి.

శ్లో. కళ్యాణం రసనే నమ స్సుకవితే భద్రింపదేభ్యో నమ
స్కారః కాల్పనికోత్తమాయ మనసే వృత్తానిహో వందనం
అస్తు స్వస్తి శతావధానవిధయే విద్వజ్జనాయాంజలి
ర్వ్యక్తాయుక్తవివేకినే సుకవితాసారస్యసంగాహిణే తి.శా.

శా. అంబా ! మ్రొక్కెద నీ పదద్వయికి దీవ్యద్దివ్యగంగాప్రవా
హంబో ! బంభరనాదమో ! పరభృతవ్యాహారమో ! సింహనా
దంబో ! స్ఫూర్జథుఘోషమో! యని నితాంతమ్మున్ భ్రమంగొల్ప ధా
టిం బల్కించి యనుగ్రహింపుము సుగోష్ఠీనైష్ఠికుల్ మెచ్చఁగన్.

మ. వయసా పెచ్చెడి, బట్టకట్టి తలతిప్పన్ జొచ్చె నానాఁట, నీ
దయయున్ బ్రాజ్ఞులప్రేరకత్వమును విద్యాపక్షపాతంబు ని
న్నియు నేకీకరణంబుగా గృహమున న్నేఁ దీరికూర్చుండలే
క యెదో నేయఁగ వచ్చినాఁడను జుమీ కాత్యాయనీ కావుమీ.

చ. గిరగిరగిఱ్ఱగిఱ్ఱగిర గిర్గిర గిర్గిర గిఱ్ఱు గిఱ్ఱుగాఁ
దిరిగెడి శీర్షమేగతిని దేవి ! వధానమొనర్పనేర్తు నం

చరయక నీకటాక్షమది యాఁదరు వుండుటఁజేసి సాహస
స్ఫురణకుఁబూనినాఁడఁ గృపఁబొంపిరివో భరియింపుమింపుగన్. వెం. శా.

చ. సుజనులు మెచ్చఁగాఁదగు యశోధనముల్ గల చెన్నయాదిక
ద్విజవరు లగ్రహారమగు వేమవరంబున నన్నదాతలై
ద్విజుల ననేకులన్ దనిపి తెచ్చిన పుణ్యము నేఁటికొల్వులో
విజయపుటాటపట్టు లనిపించుతఁ దిర్పతివేంకటేశులన్. తి. శా.

అవధానప్రారంభము

—• చంద్రోదయః (శిఖరిణీ) •—

అభూ ద్రక్తా ప్రాచీ పరమపితు తారావిరళతాం
గతాః కాంతా జాతా గళితతనుభేదా స్స్వపతిభిః
అభూ చ్చద్రిః పాథోనిధితటగతో రత్నకలశో
బభూవు ర్దిగ్వ్యోమ్నః ప్రచితశశిసాంద్రామలరుచః.

—• బిడాలవర్ణనం, (మందాక్రాంతా) •—

మార్జాలోఽయం చకితచకితం పశ్యతి ప్రేక్షమాణాన్
క్షీరాగారే విచలతి సదా బంభ్రమీతి త్రియామాం
అగ్రే దృష్ట్వాయమపి విధవాం తుల్యతా మామనంతీ
ప్రాజ్ఞా బుద్ధి శ్శకునవిషయే నిందతిస్మ ప్రియాణే.

—• చీకుముల్లు •—

సీ. నిన్నుఁగాల్చినఁగాని నీబుద్ధి మానవే
చీ ! యేమనందునే, చీకుముల్లా !
దొంగరీతినిదూఱి దొరకకుందువుగదే
చీ ! యేమనందునే, చీకుముల్లా !
పొరలోపలంజేరి పోటుగూర్చెదుగదే
చీ ! యేమనందునే, చీకుముల్లా !
పదమాశ్రయించియు బాధపెట్టెదుగదే
చీ ! యేమనందునే, చీకుముల్లా !

తే. గీ. నిన్ను మర్యాదగాఁ జూపనేని మెట్టి
పట్టుఁదేనియు నీవు కోఁతలవు లోఁగు
చెప్పుదెబ్బకుఁదప్పు నీ చెడ్డగుణము
ఓకదుసుమీ, యిసీ, యిసీ ! ఓకుమల్ల !

—• మల్లె మొగ్గ •—

మ. పొలఁతుల్ దాల్చు బలాకితో మఱియు నప్పూఁబోండ్ల లేనవ్వుతోఁ
బోలయల్కాల్విడి భర్తలంగలియు పూవుంబోండ్ల నెమ్మేనవ
ర్తిలు ఘర్మాంబుకణాళితో దొరయుచున్ దేవీశిరోజావళీ
కలితాలంకృతివైన నిన్ గొలుతు వేడ్కన్ మల్లికాసూనమా.

—• దేవాలయమునకుఁబోవు స్త్రీలు •—

సీ. ఫలపుష్పములతోడ విలసిల్లు పళ్లెరం
బంజలియందు న్యస్తంబు సలుప
చరణాబ్జములయం దెసంగు నూపురములు
లయతప్పకుండఁ దాళములువైవఁ
బైఁటకొంగులగాలి పలుమాఱు నెమ్మేని
చెమటబిందువుల మొత్తము లడంపఁ
గడకంటిచూపులు కల్వదండలఁబోలె
నలుపక్కలను దోరణములు గట్ట

తే. గీ. భక్తియాకారమును దాల్చి పరఁగురీతి
పావనతరూపుదాల్చిన పగిదిఁ దోఁప
దేవి యాలయమునకుఁ దోతెంచునట్టి
సాధ్వులఁ గృతార్థలను మ్రొక్కి సలువుటొప్పు.

—• తాత్కాలికసంధ్యాకాలః (శిఖరిణీ) •—

ఇదానీం సంధ్యాయాం నజపతి ధరాదేవనికరో
రవిఃకుత్రత్యోవా కిముభవతి సాంధ్యారుణరుచిః
కదా ప్రాదుర్భూతా తిమిరమభవత్కోఽపిచ కదా
న జానీతేవిద్వత్కలితమతితా కారణవశాత్.

—• అగ్రాసనాధిపః (నామపర్యాయుక్తశ్లేషః) •—

శ్లో. సత్యాసక్తం సదాపాణి న్యాప్తచారుసుదర్శనం
యశోదయాలాల్యమానం కృష్ణం కృష్ణం నమామ్యహం.

—• (సమస్యా.) నోదినామంతురింగతి •—

శ్లో. స్వామిన్ శ్రీమన్ మహాభాగ నవయం తత్రసంగతాః
తత్ర వృత్తస్తు తానేన నోవినామంతురింగతి.

—• (సమస్యా) శ్యామఘోనాసమంస్థితః •—

శ్లో. పాణిన్యుపచితే సూత్రే సభాయాం కుకవి ర్యథా
సాకం సుకవిభిస్తద్వత్ శ్వా మఘోనాసమంస్థితః.

—• అవధాన సమాప్తియందుఁ జెప్పినవి •—

ఉ. చెన్నపురంబుచేసె నొక చెన్నఁడు వేమవరంబు నేఁడహో
చెన్నపురంబుగాఁ దొడఁగెఁ జెన్నయగారి యుదారతాప్తిచే
నెన్ని వధానముల్ సలిపి యేమిఫల మ్మిటువంటి యన్నదా
నోన్నతి యిట్టితృప్తియును నొందొకటన్ గనమో మహేశ్వరీ.

ఉ. ఎందఱు పెద్దల న్నిలిపి తెందఱు పాదరజంబుచేత ని
మ్మందిరమున్ బవిత్రగరిమమ్మున నించితి వెంతమంది నా
నందమునందు ముంచితివి నవ్యలు గొంద ఱదేమొకాని నిన్
జెందఁగనాడువారఁట ! యిపీ ! యిసి ! యోసి శతావధానమా !

ఉ. అన్నముకోస మామడలకామడ లేగెడి కాలమన్ననో
నున్నయు హాళ్లియయ్యెఁ, నినుఁ జూచతలంపునఁజేసి గాక యీ
యున్నతు లిందఱిట్టి క్రియ నొక్కటఁ గ్రిక్కిఱియంగనేల ! మా
యన్న ! శతావధానమ ! కృతార్థమవైతివి వేయునేటికిన్.

తే. గీ. "భాగి" పదమిప్పటికిఁ బుణ్యభాగియయ్యెఁ
"జెన్ను" పదమిప్పటికి నుతిం జెన్నుమీఱె
వేమవర మగ్రహారంబు హేమవరపు
నగ్రహారంబుగా మాఱె నంబ ! యిపుడు.

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చూపిన యత్యాతుకవనానంతరము చెప్పినది.

శా. అన్నం బెక్కడనో భుజించితివి విద్యన్నాకడ న్నేర్చితెం
దు న్నీయందు లవంబు గానను జుమీ దోషంబు; మశ్శాత్రివుల్
నన్నున్ మాన్కొన వారియాతువుల చందంబెల్ల నవ్వారి సు
బ్బన్నా! చూపి ఋణమ్ముఁ దీర్చితివిసుమ్మా, శిష్యచూడామణీ! వెం. శా.

—• సభముగింపునప్పుడు చెప్పినది •—

చ. జననపులగ్నమం దలరు శక్రగురుండును శుక్రుఁడున్ గుజుం
డును నలరాహువున్ నను ఘనుంబొనరించెడి నంతెకాని యే
నును నొకసత్కవీశ్వరుఁడనో "తిరపయ్య"యు నొక్కమేటియో
యనఘకవిగ్రహంబులు, గ్రహంబులు గవ్వనుజేయు వజ్రమున్.

—• ఊరేగింపున కింపుక పూర్వము •—

సీ. మరల నెప్పుడు మీరు మాకు లభింతురో
వందనంబయ్య! విద్వాంసులార!
మంచిపద్యములుక్రమ్మఱ విను టెన్నఁడో
జోహారులయ్య! యోసుకవులార!
కన్నులు చల్లఁగాఁ గాంచు టేనాఁటికో
మీకుఁ బ్రణామముల్ మిత్రులార!
మరల నెన్నఁడు కనంబడునో మీ కన్నీరు
మీకు మంగళమో యమిత్రులార!

తే. గీ. మరల మాచేత శారద మాన్యచరిత
ఉరకయెన్నఁడు చేయించునో? శతావ
ధానమా! దివ్యకీర్తిప్రథావిధాప్ర
ధానమా! నీకుఁగూడ వందనములమ్మ!

సీ. విశ్వజనీనుండు వితతభాగ్యుండు భా
గ్యన్నవాయుండు చెన్నయ్యగారు
పరమసాధువు మేళ్ళచెఱువు వంశాంభోధి
చంద్రముఁడైన శేషయ్యగారు

సీ. పాదరజం బాసపడక యూరక వంక
వంక దండముపెట్టువారు లేరు
బ్రాహ్మణత్వం బూడిపడ్డదే యాకసం
బందుండి యను కూళ లెందులేరు
భక్తిసారస్యపరిపత్తి సత్తావిత్త్వ
మలవడకున్న బ్రాహ్మణులు లేరు
పరమపాతివ్రత్య పరిపాకగరిమఁ జె
న్నెసలారకున్న గేహినులులేరు
తే. గీ. ఒక్క పద్ధతి దౌర్భాగ్యముండుఁగాక
అది యుపానదుపాయ సంపదకు నోడుఁగు
దూరగు లెఱుంగ రకట ! నీసౌరు, సుకవి
వినుతసుఖభూమ ! యోకొండవీటిసీమ ! వెం. శా.

సీ. ఏయింటఁజూచిన బ్రాయికంబుగఁ జేతి
జిడ్డు వాయని మంచి గడ్డపెరుఁగు
ఏపొలంబరసినఁ గాఁపుటాండ్రు చరించు
పలుకఁబాఱినచాలు పంటచేలు
ఏబావిగనుఁగొన్న నేబాసనఁగఁ జాలు
నమృతంబుతోఁ బోరునట్టి నీరు
ఏగ్రామ మేగిన నింతలంతలుఁగూడఁ
బదధూళిఁ దలఁగోరు భక్తివారు
తే. గీ. బ్రహ్మశబ్దంబుదాల్చిన పాడుదండి
కుజనులను దాల్చు పద్ధతికొఱకుఁ గాదె
పాదరక్షలు దాల్పంగవలయు నీదు
విభమెఱిఁగినామ ! యో కొండవీటిసీమ ! తి॥ శా॥

—• సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చెప్పిన యత్యాశుకవిత్వానంతరము •—

ప్రకటతరాశుధారను సభాసదులందఱు మెచ్చుచుండ నా
యకమణి సంతసింపఁగ నయారె ! రచించినవాఁడవీవు వా

రక యరవిందసుందరమరందఝురంబు(స్రవించుచుండు నీ
సుకవిత గాచుకో(గదవె సుబ్బనశాస్త్రిజగద్ధితంబుగన్. తి. శా.

48. 22—9—1911 తేదీ పినపాటి శతావధానము 66 పద్యములలో.

—• అవధానారంభమందుఁ జెప్పినవి •—

ఉ. ఒక్కొకచోట నొక్కగతి నోజగదంబ! భవద్విలాస మ
మ్మక్కఘటించు వస్తుచయమంతయు శక్తిమయంబు దానికిం
దక్కినవార లెందులకుఁ దా మసమర్థులటం చెఱింగి నే
నిక్కృతికిన్ గడంగెద నిహీ యనిపింపకుమమ్మ, శాంకరీ.

ఉ. మానియుఁ జేయఁబూనిరని మాపయిఁ గోపమదేల నీకు, మా
పై నెనరూను పేర్రికులపై ననురాగమదేల? యెట్టులో
పూనితిమిడ్డు పొమ్మనినఁబోదువె? ఓటశిరమ్ముఁ(గుక్కి జం
కూనఁ బనేమి రోకలి, కెటో నటియింపు శతావధానమా. వెం. శా.

మ. స్మయమేపార శతావధానకవితాసామ్రాజ్య మేలించి త
చ్ఛయశోమూలముగాఁగ, నీపగటివేషాలెన్ని నాళ్ళింక, మా
పయి కేరే నరుదేర వారల నదల్పంజాలు ధీశక్తి యి
చ్చి యెటోమన్నుట నీక భారమగు నీచిత్తంబు కామేశ్వరీ. తి. శా.

—• తాళవృక్షసంగతయమునా — మాలినీ •—

శ్లో. నిరుపమదళశోభై స్తాళవృక్షై రుపేతా
వ్రజశిశుచరితానాం సాక్షిణీ యత్తటోర్వీ
కపికులలులితేలా భాతి యస్యాస్తు వేలా
మఘవమణివినీలా వాతి సా సూర్యబాలా.

—• బా సు గా రి చ ట్ట ము •—

మ. కలికిన్ గంటికిఁ బ్రీతిగొల్పునెడ వేడ్కన్ దేనినేనిన్ నరుం
డెలమిన్ గైకొనవచ్చు; దానిపయి నెందేఁ బేర్మివో నప్పు డ
క్కలికిన్ వీడఁగవచ్చు; నొండొకట భాగ్యంబున్న విశ్వస్తతోఁ
గలియన్వచ్చును 'బాసు' చట్ట మురరీకారంబు గావించుచో.

—• వైదికనియోగులకు సఖ్యమునుగూర్చి •—

ఉ. ఎవ్వరువైదికుల్, మఱియు నేరు నియోగులు ? నొక్కవిప్రులే :
చివ్వకు డీకొనన్ గలుగఁజేటిఁకఁ దక్కినజాతివారికిన్
నవ్వఁగ సందుగాదె ! యటునవ్వఁగఁజేయుట ప్రాజ్ఞధర్మమే
యెవ్వగనైన వీ రిరువు రేకముగాఁ జరియించు టొప్పదే.

—• తెల్లవారుఝామున దీపములు •—

చ. కలుకులు భర్తలం గలిసి కంతునిమంతనముల్ యథేచ్ఛగా
సలుపుచుఁ గ్రిందమీఁదఁబడుచందము దాఁ గనులారఁ గాంచి వె
ల్వెలఁగనె సిగ్గుచే ననఁగ వేకువదీపపుఁగాంతు లెంతయున్
దెలతెలనాయెఁ దూర్పుదెస తెల్లఁబడెన్ శశి తెల్లనైజనెన్.

—• (సమస్య) దీపోఽయంహనుమానివ •—

శ్లో. పురం దదాహ సకలం । వరాండాసన్నిధాపితః
వాయునా పటలంనీతో । దీపోఽయంహనుమానివ.

—• "చత్వారఃప్రథయంతు" అను శ్లోకమునకుఁ దెలుఁగు •—

సీ. ఏపాణు లఖిలంబు సృష్టిఁజేసెడి బ్రహ్మ
ఫాలంబులన్ వ్రాయు వర్ణసమితి
ఏపాణు లొనఁగు నెంతేఁ జందనంబు శ్రీ
నళినాక్షిగండస్తనములయందు
నేపాణు లేపారు నేవేళ విద్రుమాం
కురముల నెనయు నంగుళులతోడ
నేపాణు లలరు నెంతేఁబాటలంబులై
కోకనదచ్ఛాయ గొమరుమిగులు
తే. గీ. నట్టిపాణులు నాల్గు లోకైకరక్ష
ణాదరుండగు నాదినారాయణుండు
శ్రేయములు మీకుఁ గూర్చి రక్షించుఁగాక
సభ్యజనులార ! సుకవితాసక్తులార !

—• "చరమగిరికురంగీ" అను శ్లోకమునకుఁ దెలుఁగు •—

మ. అల చరమాగమందలి మొయారపుఁ బ్రేమను మట్టివేళ నిం
పలరఁగ గోకఁ జంపుమని యందలి కేఁడి సుషుప్తిఁ జెందెడున్
నెలలవి నిండి లోన ధరణిన్ ధరియించిన ప్రాచి హావురా
మయిమలపేరి హుంకృతు లపారముగా నొనరించు నద్దిరే.

—• (సమస్య) పంచాలన్ బిగియించె గుంజలకు నమ్మా బింబియున్ దేఁగదే. •—

శా. "కుంచాలన్ గొలిపించియిచ్చితిని గా నస్నిగ్ధకై యుల్లసత్
గంచాలం దిడఁబోకు మన్న మిపు దెక్కాడోను సంసారి పా
వంచాలం డిగి దప్పిగొన్నవిర, సుబ్బా! నీవు వేవేగఁ దె
మ్మం"చాలన్ బిగియించె గుంజలకు నమ్మా బింబియున్ దేఁగదే.

—• (సమస్యా) అనుజో బభూవ తనుజోఽపి యోషితః. •—

శ్లో. నహి సంతతి స్తు నరకార్ణవాపహో
త్యతిదుఃఖ మాత్మపితరం నిరీక్ష్య సా
తనయా దదౌ స్వతనయం తత స్త్వహో
అనుజో బభూవ తనుజోఽపి యోషితః.

49. 1911 సం॥ గుంటూరు శతావధానము 43 పద్యములలో.

—• అవధానారంభమునఁ జెప్పినవి •—

చ. కలరుగదా! రసగ్రహణ కాముకు లీసభ నెంద రెందరో
కలరుగదా! మహాకవు లకారణకారుణికుల్ మరెందరో
కలరుగదా! యథార్థగుణకౌతుకు లంచును బూనుకొంటి మిం
దులకు వయఃప్రయుక్తమగు దోసము చేసెడిచేష్ట నైఁపుఁడీ.

ఉ. చేసితిమో! యెవం దెఱుఁగుఁ, జేయనెలేదొ? శతావధానమం
బా! సకలేశ్వరీ! గతము లందఱు నమ్మరు, నేఁడెకో రసా
భాసముగాకయుండఁగఁ గృపన్‌గను "మెప్పటికప్పుడే యిటుల్
దోసిలినొగ్గునీతఁ"డని తోఁచి త్యజించెదవేమొ శాంకరీ.

ఉ. ధారణ సేయుపట్టునసె తావకమౌదయగాని కావ్యపుం
ధోరణియందు లేశమును దోడితరంబనపేక్ష్య; మొక్క చూ
పూరక మాపయిన్ గొలుపు మోజగదంబ ! యిదెంత? సర్వమున్
ధారుణిదాల్చు నీదుబిరుదంబు నెఱింగియె దేవిసించితిన్. వెం. శా.

చ. తల నరయందొడంగెఁ గవితావనితామణియున్ బతివ్రతా
తిలకము నీడుజోడయినదేయగుటన్ భయభక్తియుక్త కాఁ
గలదిఁక ధారణాతరుణి కారుణికత్వపుఁ బ్రేమఁజూపఁగాఁ
దలఁచునొ, లేదొ ! యంచు మదిఁదత్తఱ మిత్తఱిఁ గొత్తగొల్పెడిన్.

ఉ. త్రిప్పితి వెల్ల దేశములు త్రిప్పినచోటులనెల్ల భంగపా
టెప్పుడు రాకయుండ జయమే సమకూర్చితి వన్న యూహతో
నిప్పుడు చేయఁబూనిన యొకించుక గర్తపురావధానమం
దెప్పటియట్ల నీదుదయయే మదిఁగోరితినమ్మ, యీశ్వరీ ! తి. శా.

—• పెండ్లి. గుర్డివాండ్రు కుంటివాండ్రు •—

సీ. "భోగ లమేళంబు పుట్టెఁడుద్రవ్యంబు
వెచ్చించి వీరు తెప్పించినారు
సంగీతములు పాడు సానులఁ బిలిపించి
భూరిధనంబు గోల్పుచ్చినారు
బాంధవౌఘమునెల్లఁ బరువు మై రావించి
విఁతగా విందు గావించినారు
ఊరివారికిఁ బొరుగూరివారికిఁ గూడ
సంభావనలఁ దుష్టి సలిపినారు

తే. గీ. గుర్డికుంటుల కొకయింత కూ డొసంగ
వెనుకఁదీయుచు నున్నారు వీర లకట"
యనుచుఁ బెండ్లింటి యెదుట నాహారవంబు
లాచరించెడి దీనుల నరయఁదెవఁడు.

—• పిడుగులు, వాన—మణిగణనికరము •—

దడదడఁబిడుగులువడఁగఁ బడునప్పుడున్
వెడిదపుఁజినుకులు విడివడిశిలలున్
బడ నెడనెడఁ దొలపక్షమున నడుమన్
జడిసిరి మనుజులు జడి యురవడికిన్.

—• (సమస్య) ఉఱుకఁ దఱుమంగఁ దఱుమంగ నుఱుకుటెన్నొ •—

తే. గీ. సరగ నాసేన యీసేన యురవడింపఁ
దాఱుమాఱయ్యె మాఱుతాఱై రహించె
నాఱుపడియును బడియునాఱై చెలంగె
నుఱుకఁదఱుమంగఁ దఱుమంగ నుఱుకుటెన్నొ.

—• ఎండుచెట్లు—విధవలు •—

శా. ఎండై బెండు వడంగ నొప్పునల నీవృక్షాలముల్ వాల్చు వీ
డుండుంబో! కడుమొండమోపులకు నాయుర్దాయిదౌతాపునన్
రెండున్ వంటయొనర్పు సాధన మగుణ్ వేయేల తజ్జాలముల్
నిండారణ్ జరిగించుచే విధవ పెండ్లింబ్లారఁగాఁ జేయుటల్.

—• (సమస్యా) నిద్రా నైతి నిశా న యాతి తరుణీ నాయాతి కా యాతనా. •—

యాదూతీతు గతాప్రియానయనతస్సాద్యాపినాయాతివై
శీతాంశుః కిరణోత్కరై ర్దహ ఇత స్సర్వత్ర బాధాసతే
ఆగచ్ఛత్యతివేల మిత్యతితరాం నేత్రే నిమేషాతిథీ
నిద్రా నైతి నిశా న యాతి తరుణీ నాయాతి కా యాతనా.

—• (సమస్యా) ప్రియాసుతంనోర్ఝుతికామతంత్రే. •—

శ్లో. సఖేమయి ప్రీతిభరాలసాఽపి
రుదంత మాలోక్య శిశుం మృగాక్షీ
తదామనోయచ్ఛతిభాగళ స్తత్
ప్రియా సుతం నోర్ఝుతి కామతంత్రే.

—• పైదానికే పూర్త్యంతరం •—

శ్లో. షండఃపుమాన్ కశ్చనభాగ్యశాలీ
వృణాతుకాంతాశ్శతశోఽఖిలాషాత్
గృహస్థమేనం రచయంతు వా కా
పిరియాసు తం నోర్ఘుతికామతంత్రే.

50. 10—9—9111 బ్రాహ్మణకోడూరు శతావధానము.

—• అవధాన ప్రారంభపద్యములు •—

క. "వయసు గతించు చున్నదిఁక వ ల్లవధానము" లంచు మేము త
ద్దయు బతిమాలి యేటి కవధానములఞ్ సమకూర్చెదన్న "నా
దయ కొఁకఁడున్నె వార్ధకము తాత !" యటంచు వచించెదేమొ య
ట్లయిన "తథాస్తు" నీ యభిమతార్థమె తీర్చెదమమ్మ, శాంకరీ. తి. శా.

'. ఊరేగించుటెకాక మాయెడల మీయూరెల్లఁ జూపించు వి
స్తారోదారపు గౌరవమ్మునకు నేచాయన్ బ్రతీకార మొ
ప్పారఞ్ జేయఁగ నేర్తు మేము ! రసవద్వ్యాహారముల్ గొన్ని శ్రీ
వారింగొల్చి గడించుకొన్న వెటులో వాక్రుత్తు పూలింపుఁడీ. వెం. శా.

—• బ్రా హ్మ ణ కో డూ రు •—

గణనీయుల్ ద్విజు లల్లరాజులు యశస్కాముల్ కిరాటుల్ లస
ద్గుణగంభీరులు కమ్మవారు తనరన్ దోరమ్ముగా ధాన్యపుం
గణముల్ గోట్లుగఁ బుట్లు పండఁగల భాగ్యంబెందుఁ బెంపారు బ్రా
హ్మణకోడూరుపురంబు చెన్నలరు లక్ష్మ్యావాసమై వాసిమై.

—• ఆంగ్లేయుల ప్రభుత్వము •—

ాఅంజొచ్చె నృశంసవర్గములు, దైవారంగ నీరెల్లచోఁ
'అంజొచ్చె సమస్తమానవులకున్ బల్ సౌఖ్యసంపత్తి పెం
ారన్ జొచ్చె సితాస్యరాజ్యమున నాహా ! యిట్టిరాజుల్ ముదం
'రన్ వర్ధిలఁగావలెన్ మనకు విద్యాసంపదల్ గావలెన్.

51. 1914 సం॥ లక్ష్మీనరసాపుర శతావధానము 50 పద్యములలో.

—• అవధానాంతమునఁ జెప్పినవి •—

క. ఏ యొక్కపాటి సంగతి
కేమియు లోఁగ మని లోకమెల్ల నెఱుఁగు నీ
వే మాధారము తల్లీ!
కామేశ్వరి! నీవు గల్గఁగా వెలితేలా.

చ. దినదినమున్ జ్వరార్తిమెయి దేహబల మ్ముడివోయి యున్న ప
ట్టున ననుఁ జెల్లయాంబిక కటాక్షప్రియ మారఁగఁ బిల్వనంపుటల్
మనమున ఖేదమోదము లమర్చుకరమ్ములు "లంఘనమ్ములన్
మనుగడ" యన్నసామెతకు మంచియుదాహృతి చిక్కె నేఁటికిన్.

ఉ. కాయబలంబు శాశ్వతము గాదు శరీరబలావశేషమే
ధీయువతీమణీహృదయ దీప్తికిఁ జారిన పట్టుగొమ్మ సు
శ్రేయస మిచ్చగించు కవిశేఖరు లీ ద్వితయానుకూల్యమున్
బాయక యే వధానపరిపాటిని గోటను మీటు టొప్పగున్.

చ. జ్వరపడియున్న హేతువున సాయము నీ కొనరింపఁజాల నో
తిరుపతిశాస్త్రి! నీకు నల దేవి పరాంబిక యుండ వేంకటే
శ్వరుఁ డొనరించు సాయ మొక బ్రాఁతియె? నీవు దలంచినన్ ధరా
ధరములు పిండిపిండి యగు ధారుణి కుర్వంగు నభం బభంబగున్.

ఉ. పూనుము కార్యభారమును "బూన సుదర్శన" మన్న దేవకీ
సూను కథావిధానమును జూపఱు లాత్మల సంస్మరింప నే
మౌనముఁ బూని నీశుభసమగ్రితకై జపియింపుచుందు నీ
పై నొకచూపుఁ దక్కసభపై నొకచూపునుగా మెలంగుచున్.

చ. గురుపదపద్మభక్తి సమకూఱనివాఁడవు గావు దైవతా
దరము వహింప మానవు కృతజ్ఞత కాకరమై కృతఘ్నతా
ఘరతిమిరోపమర్దనదివాకరమూర్తివియై మెలంగునీ
యురవడి కెవ్వ రడ్డు కవితోరుఘనీపతివోయి, శ్రీపతీ!

మ. జననీ! రమ్ము, శతావధానమ! భవత్సామ్రాజ్యసంపత్తి మా
దనియున్ మే మలదాని వీడుటకునై యత్నించినన్ దగ్గ నా
ధునిలేమిన్ మముఁ దాను వీడ దనియున్ దొడ్డొత్త "బెల్లంబువం
డిన దీపా"య్యనియున్ దలంచుజనులన్ దేలింపుమీసూక్తులన్. వెం.శా.

శా. ప్రాయంబెల్ల గతించుచుండె మతియుం బ్రాల్మాలుచుండెన్ ధుతా
పాయంబైన భవద్దయారసము మాపై హెచ్చుచుండెన్ మహీం
ద్రాయత్తంబగు గౌరవంబునన పాయంజాల ముద్యాపిత
ప్రాయంబౌ నవధానముం బ్రిసవవైరాగ్యంబుచందంబునన్.

ఉ. ఏయమయన్నముం దినుచునే చదువెల్లను నేర్చి సర్వభూ
నాయకులం గరంచితివొ నవ్యవచోవిభవంబు మీఱఁగా
నాయమ చెల్లయాఁబ నిను నారయలేని యభాగ్యరేఖయుం
బోయెను నేఁటితో సుదముఁబొందుమ యింక శతావధానమా! తి.శా.

—• కుక్కుటేశ్వరస్తవము •—

శా. శ్రీరాజేశ్వరితోడఁ బీఠనగరీసింహాసనాధ్యాసియై
శ్రీరాజిల్లఁగఁ గుక్కుటేశ్వరుఁడు మించెన్ దివ్యదేలానదీ
తీరస్థాయి పితౄణమోచనపటుస్థేమాభిరామప్రథా
ధారాపూరితవారటత్పదగయాధాత్రీ ప్రదేశంబునన్.

—• లక్ష్మీస్తవః (పృథ్వీ) •—

సరోజనిలయాం సరోజనికరాం వరాం భాస్వరాం
మురాహితకుటుంబినీం సకలలోకసంచారిణీం
తుషారకరసోదరీ మమృతవారిధేః పుత్రికాం
భజామి చ నిజే మనస్సరసిజే సదా భార్గవీమ్.

—• (సమస్య) రంభలతోడ రంభ ఘనరాగమునన్ భయ మాపుడీ యనెన్ •—

ఉ. జంభరిపుండు తుల్యముని సల్పు తపంబు నడంచుపొంటె సం
రంభముతోడ నచ్చటికి రంభను బంపఁగ నామెయుం జెలుల్
దంభపుదృష్టిఁ జూడగను దన్ముని కోపఫలత్వలాయనా
రంభలతోడ రంభ ఘనరాగమునన్ భయ మాపుడీ యనెన్.

—• అలవాటులేక నస్యము పీల్చుట •—

ఉ. పట్టుసుబట్టు నేరుపవి పాల్పడమిన్ గళమందుఁ దూఱు సం
ఘట్టనచేత నెంతయు వికారముచే వమనంబు పుట్టుఁ జే
పట్టు నహాలజక్షతవిపత్తులచేఁ దలదిమ్ము లూరకే
పెట్టెడువారితోఁ బొడుముఁ బీల్చుట క్రొత్తగ నభ్యసించినన్.

—• ప్రథమవర్షపాతానంతరాటవీస్థితి •—

సీ. నలుగడ ధూమముల్ చెలరేఁగఁ గాల్చు దా
వానలం బెల్లఁ జల్లాఱుచుండఁ
బచ్చని కెంపుల పఱచినరీతిగా
ముసవైనతృణములు మొలకలెత్త
నెలయేళ్ళదాపునఁ జెరలాడు భీకర
వ్యాఘ్రాదిమృగములు బయలుదేఱఁ
గ్రొందీపగమియందుఁ గ్రొత్తకెంజిగిరింపు
కన్నులపండువై కానుపింప
తే. గీ. సంభవించిన తొల్కారిసమయమందు
నడవి నూతనమైనదో యనఁగఁ దనరు
దానిఁ జూచినఁ గాని యెవ్వారికైన
వర్ణనము సేయరా దిది వాస్తవంబు.

—• (సమస్య) నెలఁ జూపించి లతాంగి యేడ్చెనఁటః కన్నీరొత్తుచుం బయ్యెదన్. •—

మ. కలికిన్ రంభను రావణాసురుఁడు దుష్కామంబుమైఁ బట్టి వ
న్నెలుమీఱం దమకించి యా పిదప వానిం గోరులం గుచ్చఁగన్
బొలుపుం బాయుచు నామె యాధనదసూనుఁగాంచి యచ్చోటిక్రొ
న్నెలఁ జూపించి లతాంగి యేడ్చెనఁటః కన్నీరొత్తుచుం బయ్యెదన్.

—• శరచ్చంద్రిక •—

ఉ ఆరయఁ బిండిభూమిపయి నాఱఁగఁబోసినయట్టులుజ్జ్వ దధిన్
బోరగిలంగఁ బోసినటు పుష్పచయంబుల నొక్కకుప్పగాఁ

జేరిచినట్లు సున్నముసు జిల్కినయట్లుగఁ గానిపించె నా
శారదరాత్రులందు వికసన్నవసౌరభచంద్రిచంద్రికల్.

—• ప్రకృతావధానుల ప్రస్తుతావస్థ •—

చ. పరువము తప్పుచుండినను బాయక నన్నిది వేచుచున్న దీ
వరుసగ నెన్నియేండ్లు గడపన్వలెనో యిఁక సన్యసింత మం
చురువడి బుద్ధిపుట్టు నటు లుండియు రాజులు పిల్చినప్పుడో
మరల జనించు దానిపయి మానవితీపి శతావధానికిన్.

—• అవధానాంతమునఁ జెప్పిన పద్యములు •—

ఉ. కొప్పరపుం గవీశ్వరులకోసము, వెంకటరామకృష్ణులన్
దప్పఁడుత్రోవనుండి సుపథమ్మునకున్ మరలించుకోసమున్
దప్ప మఱొండుకోసరము తావకభారము పూనలేదు నీ
కప్పని తీర్చుకోర్కె యిఁక నక్కఱలేదు శతావధానమా!

సీ. సూర్యపత్నివిగాన సూర్యకించనతాత
పచ్ఛాయ యని పేరువడసినావు
రావువంశ్యవుగాన "రావుకష్టములాశ్రి
తుల"కన్న ప్రఖ్యాతి నలరినావు
వెల్లంకివంశ మావిర్భూతికృతిగాన
దుష్టపిశాచికాదూరవైతి
చెల్లయాంబవుగాన నెల్లవారును గల్ప
వల్లి చెల్లెలునాఁగఁ బ్రబలినావు
తే. గీ. పీకుసాటి జమీందారు నెలఁతలెవరు
నిరుపమానగుణాలంబ నరకదంబ
నుత్యమానయశఃపూర సత్యవీర
శ్రితబహుకుటుంబ శ్రీరావు చెల్లయాంబ.

సీ. పూటపూటకు నొక్క పుట్టెడుబియ్యమ్ము
పాచకప్రకరమ్ము వంటవండె

హరిదాససుకవిగాయకసమూహములకుఁ
బర్జన్యుఁ డెఱుఁగని పంటపండె
సహనంబులేక దుస్తంత్రములు పన్ను దు
ర్మార్గుల కడుపులో మంటమండె
పటిభక్తియుక్తులై యాశ్రయించినవారి
కెల్లయభీష్టమ్ము లింటనుండె
తే. గీ. నేఁటి కలుపదిమేండ్లను నీకు నిండె
నెల్ల యుత్సవములును జేయించుచుండె
నీవధూమణి రామమాంబావధూటి
శ్రితజనహితకుటుంబ ! శ్రీ రావు చెల్లయాంబ ! లి. రా.

—• సెలవుసమయమునఁ జెప్పినవి •—

శా. మీరిప్పించు బహూకృతిన్ గాని మదిన్ మీ మేల్గుణం గోరి మీ
సారజ్ఞత్వము నాత్మ మెచ్చికొని యిచ్చన్ సారెకున్ మీసహో
దారత్వమ్ము గణించి బందరుకు ధాత్రీశ్రేణితోఁ గూడ నే
నీ రాత్రిం జనుచుంటి శ్రీజనమతల్లీ ! తల్లి ! చెల్లాంబికా. వెం. శా.

శా. సంతోషమ్మునఁ దా మొసంగిన లసత్సమ్మానముం గొంచు మీ
కెంతే దీవన లిచ్చుచుఁ వదలరే కెట్టెట్టులో మీ పుర
ప్రాంతంబున్ బెడఁబాసి కాకపురికిం బైనంబుగావించు నా
యంతేవాసుల నన్నుఁ బేర్మిఁ గనుమమ్మా, భామమాఁబామణీ. తి. శా.

అనుబంధము

1. శతఘంటకవిత్వము చెప్పుట మిగుల నరుదైనకార్యము. ఈ యాంధ్రదేశమ్మున నిట్టిపనులు చేసెడివారిలోఁ బ్రసిద్ధులు శ్రీమాన్ మాడభూషివేంకటాచార్యులవారును బ్ర॥ శ్రీ దేవులపల్లి సుబ్బారాయశాస్త్రిఁ తమ్మన్నశాస్త్రిగార్లును నైయుండిరి. పైవారు బాల్యవయస్సులోఁ బ్రస్తుతపుఁ బండితులవలె నీతంత్రమును సమర్థించినట్లుగావినము. ఇది బహు కష్టతరమగుపనియును బూర్వకవులలోఁ గూడ నొకరిద్దరిచే మాత్రమే చేయఁబడినట్లును గానుపించును....ప్రస్తుతపుఁబండితులు తర్క వ్యాకరణము లలో మంచి సమర్థులగుటచేత వీరు కేవలకవులుకాక విద్వత్కవులనియున్ జెప్పఁదగియున్నారు. వీరిఁబట్టియే వీరిగురువులగు బ్ర॥ శ్రీ॥ చర్లబ్రహ్మయ్య శాస్త్రిలవారి పాండిత్యాదిక మూహింపవచ్చును........ఈయిరువురు పండి తులును........ శ్రీబాడము వెంకటరత్నముగారియింట నొకపరియును అష్టావధానముచేసియున్నారు. అందలి విశేషములు మఱియొకసారి ముచ్చ టింపఁదలఁచి యిప్పటి కీ యుదంతము సాంతంబు చేసెదము........

(రాజయోగిపత్రిక)

చ. సురుచిరమాధురీమహిమశోభిలుచుండెడి యాశుధారచే
సరసులమానసమ్ములనుసస్యములెల్ల నిగుర్పఁజేసి పెం
పలరఁగఁ గోనసీమను మహాప్రతిభం గని తేజరిల్లు నీ
తిరుపతివేంకటేశకవిధీరుల నెంచ విరించి శక్యమే.

....

క. ధారుణి నీసదృశ మే
పారెడు వరతారహీర హారాబ్జలప
చ్ఛారద నారదనారద
పారదముల గెల్చుచున్ సభాస్థలినెందున్.

విధేయుఁడు,

భాగవతుల కృష్ణశాస్త్రి. (అనియున్నది.)

3. శతావధానాటవిం జెండాడఁదగు వీరి కవితాధార కిదియొక యద్దని కాదు. వీరలు పదిశ్లోకమ్ము లెంతలోఁ జెప్పుదురో యను కుతూహలమ్ము చేతనే కోరితిని. అవి వారిరువది నిమిషములలో నెరవేర్చిన సంగతి యుక్తులీ మెల్లరి హృదయమ్ములకుఁ దేటతెల్లము కదా!

(దేశోపకారి పత్రిక)

4. బ్రహ్మశ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారును దివాకర్ల తిరుపతి శాస్త్రిగారును విజయ సం॥ ఆషాఢ బ ౯ ఆదివారమురోజున నీ బందరు పురమ్మున జరిగించిన శతావధానంబునను అష్టావధానంబునను గొంద అనేకభంగుల భంగములు కలుగఁజేసినను భంగములేమింజేసి వారిపైఁ దాత్పర్యపద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. మాయలుగావు చూడఁగను మర్మ మొకించుక గానరా దిదే
చాయఁ బరీక్షచేసినను సభ్యులు కొందఱు సంశయాత్ములై
కాయము వాక్కుఁ జిత్తమును గట్టినిరోధముచేసి సద్గురుం
బాయక చెందు విద్యయని పల్మరు నామదిలోఁ దలంచెదన్.

చ. పురుషుఁడుగానిచో యశముఁ బొందఁడు సత్సభనంచు నెంచి తా
సరసిజపాణి శారద విశాలమనమ్మున నిద్ధరిత్రి నీ
తిరుపతి వేంకటేశు లను ధీరకవీంద్రుల రూపమొంది స
త్పురుషభాశలన్ యశముఁబొందుచు నున్నదటంచు నెంచెదన్.

విధేయుఁడు, చల్లపల్లి రామచంద్రయ్య. (అనియున్నది)

శ్లో. యదపిహి గురువాక్యసక్త చిత్తౌ
తిరుపతి వేంకటశాస్త్రిణౌ వ్యధత్తామ్
త దధిగత కలాకలాపకానాం
హృది విధీధిత మహాద్భుతం బుధానామ్.

శ్లో. ఆశ్చర్య మేత దనణిష్ఠ మహో యదేతా
వష్టావధాన సరణిం సముపక్రమేతే

యచ్ఛబ్దశాస్త్ర బలధే రవధి ర్జగాహే
స్థిత్వాపి హంతవయసి ప్రథమప్రధానే.

శ్లో. సాహిత్యరీతి రనయో రభివర్ణనీయా
హంతా నయు_క్తశతపద్యవిధానకాలే
సాభ_క్తిరచ్యుతతరాత్మగురావుతస్యా
త్స్వోపాస్యదై_వతవరోజనిసంస్కృతిర్వా.

శ్లో. శాబ్దంశాస్త్రం సకల మధికృత్వాత్మమేధామహిమ్నా
విద్వద్గేయం దిశి దిశి సమాసాద్య దీప్రం యశశ్చ
ఆచార్యాణామపి సుచరితం వ్యాపయద్భ్యామమూభ్యాం
మాతాపిత్రో స్సుకృత మధికం ఖ్యాపితం భాగ్యవద్భ్యామ్.

శ్లో. జనిత్వా కింనుస్యా త్కిమపియదిశాస్త్రం నవిదితం
న శా_స్త్రేణా _స్త్యర్థోనతు యది సదాచారనిరతిః
తయా నాప్య_స్త్యర్థోనయది వినయో నో చతురతా
పరం త త్స్యా నేయం దధతి పద మస్మిన్ కవియుగే.

శ్లో. ఏకస్మిన్ క్షణమపి బుద్ధియోగభాజో
యోగీంద్రా ఇతి మహ దద్భుతం వదంతి
జ్ఞప్తిస్సా కథ ముపవర్ణనీయశ_క్తి
ర్యత్రాష్టావతి మధిరోరుహత్యథార్థాః.

శ్లో. ఏతాదృక్పటుతరధీపథప్రచారౌ
ధీరేంద్రౌ తిరుపతివేంకటాభిధానౌ
విందేతా మధిక మితో యశోవిభూతిం
నందేయు ర్విబుధవరా యథావిదిత్వా.

శ్లో. బృందావనే వాసవతా పురేఽస్మిన్
హిందూకలాశాలికపండితేన
రంగార్యకేణాశు వినిర్మి తేయం
పద్యావళీ సూనృతవాక్యహృద్యా.

విద్యావిచిత్రములు.

6. దివ్యజ్ఞాన సమాజముయొక్క హిందూదేశశాఖకు సహాయకార్య దర్శియగు సిడ్నీ. వి. ఎడ్జి. దొరగారు ఈనెలలో నిచ్చటికి వచ్చినపుడీ కవీశ్వరులయద్భుతశక్తి కానందమునొంది యీసంవత్సరము డిశంబరు నెలలోజరుగఁబోవు దివ్యజ్ఞాన సామాజిక సాంవత్సరికోత్సవమునకుఁ బ్రీతిపూర్వకముగా నాహ్వానముచేసిరని విని మెంతయు సంతసించు చున్నారము.

ఇప్పుడిరువది సంవత్సరములకంటె మిక్కిలి యధికముగాని వయస్సుగలిగి సంస్కృతవ్యాకరణమందుఁ గాకినాడ, బందరు, మొదలగు పురములలో సుప్రసిద్ధులగు పండితులచేఁగూడ శ్లాఘనీయమైన ట్లంగీక రింపఁబడి ఆంధ్రగీర్వాణ భాషలయందు మృదుమధురరీతిని మహాసభలలో శతఘంటకవిత్వము చెప్పుటయేకాక, అష్టావధానము వ్యస్తాక్షరి ఆకాశ పురాణము మొదలైన వైచిత్ర్యములచేఁ గూడ విద్వద్బృందములను మెప్పించి యిదివఱకే విద్వత్కవులని బిరుదొందిన బుద్ధిమదగ్రేసరు లిద్దరినిగూర్చి యెవ్వరైనను మిక్కిలి యుల్లాసముతోనే చదువుదురని నమ్ముచున్నాము. దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిలు చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిలు అను నీకవీశ్వరులు శతఘంటకవిత్వము చెప్పునపుడు, ఇద్దరిలో నొకరు ప్రథమచరణమును రెండవవారు ద్వితీయచరణమును తిరిగి యీవిధము ననేచెప్పి పూర్తిచేయుదురు. వీరి కవిత్వము పరీక్షించినచో పైనిచెప్పిన విధముగా నిద్దఱు చెప్పినట్లుగా పట్టుపడఁదగియుండదు. శతఘంటకవి త్వము అనఁగా నూఱుమందిజనులు వారివారి యిష్టమునుబట్టి కోరెడు నొక్కొక్క విషయమునుగూర్చి వారువారు నియమించెడి వృత్తములలోఁ గవిత్వముచెప్పుట. ఎవరు ఏయంశమునుగూర్చి యేవిధమైన పద్యము లను చెప్పుమనికోరినదియు జ్ఞాపకముంచుకొని యొక్కొక్కచరణము చెప్పుచువెళ్ళి తిరిగియు నేమియు నడుగకుండనే మొదటినుండి చివర వఱకు నెవరుకోరినపద్యములు వారికిఁ బూర్తిగాఁ జెప్పుచుండవల

యును. ఈకవులు సంస్కృతాంధ్రభాషలు రెంటియందును ధారాళముగ నాశుకవిత్వమును పైరీతిని జెప్పఁగా మేమీ పట్టణమున నాలుగైదుచోట్ల ప్రత్యక్షముగా కని వినియున్నాము. వీరిక్కడఁ జెప్పిన శ్లోకములుకొన్ని యిందు వ్రాయుచున్నాము. 'వ్యస్తాక్షరి అనఁగా యేభాషలోనైనను ఒక వచనములోనివికాని పద్యములోనివికాని మాటలకు సంఖ్యలు వేసి వరుసవెంబడిని గాకుండ చెల్లాచెదురుగా ఒక్కొక్క మాటను దాని క్రమమయిన సంఖ్యసహితము కాగితపుముక్కలమీఁద వ్రాసి వీరు అష్టావధానము చేయుచున్న సమయములో నప్పుడప్పు డిచ్చుచురాఁగాఁ జివరకు నాయామాటలను తిన్నగా కూర్చి యొప్పగించుట. ఈ పట్టణములో (1) యిష్, వైజ్, నిష్ట్, వాన్, సోల్, యెన్,బిడాయిబెస్టు, డాస్, యిష్, యిష్, సో, ట్రవరిష్, బిస్, అయెన్, మెర్క్యేన్, హౌస్, యెల్టెన్, లైబెఞా, డాస్, కంపెట్, నూర్, జౌన్, డెన్ అను జర్మనీ భాషయు (2) యూయం, తత్ర, సిడౌన్, తథాపి, వెరివెల్, తస్మా, న్మమాయా, శశీ, నోగోసార్, మదరాసు, కాయకరితం, హింగేందు, బాయేంచునం, నింగత్పూరయ, నింగకూవ, విడుదల్, నీవాడ నంటిం, గదా, కిస్వాస్తేమయిబోల్తహుం. అజి, సునో, తక్సీర్, న, మేరే, ఉపర్, అని నానాభాషలలోని మాటలతోఁ గూర్పఁబడి "మిసలేని యన్ బలే శ్లోకమ్" అని నామధేయమీఁదగిన శార్దూలవిక్రీడిత రూపశ్లోకమును (3) హిందూ హైస్కూలులో ప్రధాన సహోపాధ్యాయులగు బ్రహ్మశ్రీ ముత్తుఅయ్యరుగారు వీరిశక్తి నర్జునుని బాణవర్షముతోఁ బోల్చి వర్ణించుచు నూతనముగా రచించిన "అట్టావదానిగళ్ శెయ్యవల్లే మెన్ డ్రవై పుహుందు। తట్టామలేశిలర్ తత్తశిప్పార్ విల్లితన్ శరంబోల్। ఎట్టెపుహుండుఱ్ పిన్నెప్టెట్టె ప్టెట్టింగివరై యొప్ప। ముట్టాదు శెయ్యవల్లారిల్లె యేయింద మొయిణిలత్తె" అను ద్రావిడభాషా శ్లోకమును వ్యస్తాక్షరి కొఱకుపయోగింపఁబడఁగానీమహా ప్రవీణులు క్రమమయినరీతిని జెప్పిరని వ్రాసినచో వీరల సామర్థ్యమును మాచదువరులు గ్రహింతురుగాక. ఆకాశపురాణము అనఁగా సభికులలో నొకరు ఏకథనైనను వినిపింపఁగా దాని నాధారముచేసికొని యీ కవులలో

నొకరు గ్రంథమును చదువుచున్నట్లుగా నప్పుడే కల్పనచేసి పద్యములను
జెప్పుచుండఁగా రెండవవారు పురాణమును జెప్పుచున్నట్లు ఆ పద్యముల
కర్థముచెప్పుట, నోబిలు కాలేజీలో బైబిలులోని యొక యితిహాసమును
పేర్కొనఁబడినవి.

ఉపాధ్యాయోపయోగినీ పత్రిక

7. I am very pleased to add my testimony to the ability of versification and extraordinary powers of memory shown by the two pandits Challapilla Venkata Sastri Garu and Divakarla Tirupati Sastri Garu. I was especially struck by their readiness to extemporary poetry on all sorts of subjects.

Noble College
4th September, 1893.

(Sd.) Willam C. Penn, M. A.
Professor, History.

---

8. I was much pleased with the skill in versification and the wonderful powers of memory displayed by the two poets Ch. Venkata Sastri Garu and Divakarla Tirupati Sastri Garu, especially on the occasion of a meeting in our College Hall, when they exhibited their powers before a large audience.

Masulipatam.
15th September, 1893.

(Sd.) H. J. Tanner.
Ag. Principal, Noble College.

---

9. I have witnessed a public exhibition by Tirupati Sastri Garu and Venkata Sastri Garu of their wonderful power of astavadhanam or faculty of attending to Eight different things at a time.

I consider their power a very wonderful one and every one should avail himself of the opportunity of witnessing an exhibition of it.

These gentlemen while possessing the faculty of composing verses can also commit to memory words and sentences of foreign languages.

Masulipatam,
18th September, 1893. (Sd.) Sydney V. Edge.

---

10. I was present at an entertainment given by Ch. Venkata Sastri and D.Tirupti Sastri and derived great pleasure from their feats of memory. Professor Loisette must look to his laurels.

Masulipatam.
18th September, 1893. (Sd.) J W Hughfs
Assistant Collector.

---

11. I have much pleasure in stating that I was present at the remarkable exhibition given by D. Tirupati Sastri and Ch. Venkata Sastri, of the powers of memory they possess. It entirely excelled any thing I should have thought possible. Judging by ordinary standards and in additicn to feats of memory the sastries showed great powers of improvising verse in difficult metres and nimble wit in repartee.

Adyar, Madras.
28th December, 1893. (Sd.) Annie Besant.

ప్రకటన

12. ఆర్యులారా! నెల్లూరు హిందూమహాజనసంఘమువారివలన శ్రీ విజయ సంవత్సర పుష్య శు ౧౫ ఆదిత్యవాసరమున పగలు మూడుయామములు మొదలు సాయంతనముదనుక నొక విద్వత్సభ జరిగించఁబడెను.

అందు గోదావరీమండలమునుండి విచ్చేసిన యిరువురు బాలసరస్వతులనాఁ దగిన పిన్నవయసులోనుండి శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటాపంచానన

విద్వత్కవి బాలకలానిధి అను బిరుదువడసిన బ్రహ్మశ్రీ దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిలవారిచేతను వెళ్ళపిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రులవారిచేతను అష్టావధానము అతివిచిత్రముగఁ జేయింపఁబడెను. అందుఁ జేయఁబడిన యవధానము లిక్రిందఁ బొందుపఱుపఁబడుచున్నవి.

౧. తొమ్మిదిమందికి వారువారు కోరుకొనిన వర్ణనలు వారువారు కోరుకొనిన శ్లోకపద్యములలో వారు ఏర్పఱచిన నియమములతోడను తెలుఁగున సంస్కృతంబున వారు నిషేధించిన యక్షరములు రాకుండ నవలీలగ నొక్కొక్క యక్షరమే చెప్పుమనినవారికి నొక్కొక్క యక్షరమువంతును మూఁడేసియక్షరములు గోరినవారికి నట్లేయును నొక్కొక్క చరణము చొప్పునఁ గోరినవారికి నట్లేయును మొదటి చరణము చెప్పుచుండ నంతట నిలిపి రెండవ మూఁడవ చరణములలో నొక్కొక్కపదము నడిగిన నట్లేచెప్పుచును నందులో నడిగినవారిచ్చిన నేదియో మూఁడక్షరముల పదమునుగూడఁ గల్పి చెప్పుఁడనిన నట్లేయును నొనర్చుచుఁ గవిత్వము చెప్పఁబడినది.

౨. సభికులలో నొకరు యేదియో యొక జర్మనీదేశ చారిత్రములోని యొక్క యితిహాసమును జదివి వినిపించిన నద్దానిని మనమం దిడికొని తిరుపతి శాస్త్రులవారు సంస్కృతమున శ్లోకరూపముగ నొక్క పురాణముగా విరచించి రాగయుక్తముగ వినిపించుచుండ వేంకటేశ్వర శాస్త్రుల వారిచే నతిశ్రావ్యమ్ముగ దానికంతయు రాగయుక్తంబుగనే యర్థమ్ము వక్కాణింపుచు నాకాశపురాణము చెప్పఁబడెను.

౩. తెలుఁగు, అరవము, ఇంగ్లీషు మొదలగు నానాభాషలలోని పదములు ఇరువది క్రమముతప్పించి యొక్కొక్కపదమును దానికి వరుసలో నివ్వఁబడిన సంఖ్యాసహితముగ నొక్క కాగితపుముక్కమీఁద వ్రాసి మధ్యమధ్యనిచ్చుచుండ నవియన్నియు వరుసగా మనస్సున నమర్చికొని యవధానాంతమందుఁ దప్పకుండఁ బ్రతిపదమును వినిపించుట యనెడు వ్యస్తాక్షరియును జేయఁబడెను.

౪. అనేకమారులుగ వేలువేలుసంఖ్యలుగ కనుజాటుగఁ గొట్టఁ బడిన గంటల మొత్తము తప్పకుండ నెనుబదియొక్కటి యని చెప్పఁబడియె.

౫. వ్యాకరణశాస్త్రములో నొక పండితునితో శాస్త్రసమ్మతముగఁ బండితజనానుమోదమ్ముగఁ బ్రసంగంబు చేయఁబడెను.

౬. రఘువంశమ్ములో నొకవిద్యార్థికి నొక్కశ్లోకము క్రమముగాఁ బాఠముచెప్పఁబడినది.

౭. లోకవిషయములు చమత్కారముగ సయుక్తికముగ మధ్య మధ్య సభానురంజకముగ నడిగినవారితోడనెల్ల ముచ్చటింపఁబడినవి.

౮. చతురంగములో బాగుగనాడఁగలము అని పేరువడసిన యొక యిద్దరు గొప్పవా రొక్కప్రక్కనుండి యాడఁగ వారితోనాడి గొప్పగొప్ప మొహరాలనుగూడ నోడించి యెత్తులనడిగిన నిచ్చుచు నాడఁబడినది.

ఈ యవధానము లన్నియు నేలోపము లేక సమాప్తినొందిన పిదప సభ నాదరించి వచ్చిన విద్వజ్జనులలో బ్రహ్మశ్రీ గాడేపల్లి వెంకటరామ శాస్త్రిలవారును బ్రహ్మశ్రీ పురుషిళ్ళ ఆదినారాయణ శాస్త్రిల వారును వేంకటగిరినుండి వచ్చిన బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి శ్రీరామశాస్త్రిలవారును సంస్కృతాంధ్రములలోఁ దమతమ సంతోషములఁ దెలుపుచు నుప న్యాసము లిచ్చిరి.

కుప్పచ్చి లక్ష్మయ్య, పెన్షండువోవరుసీయరు.

చ. అలరఁగఁజేసె నీసభ, నయారె! మహామతి వేయినోళ్ళతో
జిలువలఱేఁడు వేఁడుకను శ్రీహరిసన్నిధి మాటలాడులా
గలవడ నేఁడు గోపవసుధాధిపు సన్నిధియందు సజ్జనా
వళులమనంబు లద్భుతము పొల్పడ వేంకటశాస్త్రి యెంతయున్.

బిరుసరాజు శేషాద్రిరాజు.

14. బ్రిహ్మశ్రీ వేంకటసుబ్బాశాస్త్రులవారి యుపన్యాసము.

శ్రీమన్మహీమండల మండనాయమానే వేంకటగిరినగరే విజయసం వత్సర మాఘశుద్ధ చతుర్దశ్యాం మహారాజరాజశ్రీ వెలికాని వేంకటగోపాల రాయచరీకృతాయాం బుధజనవిరాజితాయాం మహాసభాయా మస్యాం శత ఘంటాకవిత్వ పారావారసంజాతకీర్తి శీతభాను ధవళీకృతదిగంతాభ్యాం పండితకులావతంసాభ్యాం తిరుపతివేంకట కవికులశిరోమణిభ్యాం విరచితం విశ్వాతిశా య్యష్టావధాన మవలోకయతా మస్మాకం సంజాత మానందాతి శయం వర్ణయితుం ద్విసహస్ర రసనావిలసద్వదనారవిందోఽ నంతోఽపిన సమర్థ ఇతిమన్యా మహే వయ మేతత్పట్టణవిరాజమానా విద్వన్మణయః.

శ్లో. గోదావరీపరిసరా దిహచైతవంతా
నస్మాన్ స్వవాగమృతపూరతరంగమగ్నాన్
ఏతౌసమాచ కలతాం కిల దుష్కవీనాం
వాగాతపేన పరితాపిత కర్ణయుగ్మాన్.

శ్లో. సంధ్యాకాలనటన్మహానటశిరోదోధూయమానామర
స్రోతస్విన్యుదయత్తరంగవితతే ర్భంగ ప్రదా గుంభనాః
జాయంతే భువి కస్యవా తిరుపతి శ్రీవేంకటప్రాజ్ఞయో
ర్మృద్వీకాకదళీ సితామధురిమా సంవాదినీనాం గిరాం.

ఉ. పావని ! యొక్క స్నానమునఁ బాతకముల్ హరియింతురెంటిచేన్
ధీవరుఁ జేతువంచు జననీ ! నినుఁ గూర్చిన పల్కువెల్లి సం
భావనఁ జేయఁబుట్టిరి ప్రభన్ గవులిర్వురు, నీకిఁకేమి గో
దావరి! నీమహత్త్వములఁ దల్పఁగ నేరికి శక్యమిద్ధరన్!

విజయనగరము,
20—9—95

తు ర గా వేం క టా చ ల ము.
బి. యే. క్లాసు.

శ్లో. వేంకటేశ తిరుపత్యభిఖ్యయో
ర్నామ మేవ విదుషోస్సరస్వతీ
సంవిభజ్య తను మాత్మనోద్విధా
వర్తతే తదవధానసంవిధౌ.

శ్లో. గజాననషడాననౌ కిమథపర్వతో నారదో
రఘూద్వహయుగం భవే త్కిమథ తద్ద్వితీయంభవేత్
సురేంద్రభిషజావహో గురుకవీకిమేతౌకవీ
ఇతిస్మహృదయేజనా భృశతరంహి సంశేరతే.

శ్లో. అష్టోత్తరశతనామభి రేతా వానర్చతుర్హి వాగ్దేవీం
తస్మాత్ఖలులేభాతే శతమష్టౌచావధానవర్యాణి.

శ్లో. శ్రీజగ్గరాయేంద్రసభాజనానాం
వితానరత్నప్రతిబింబితాని
చకాసతి శ్రీ మధురావధాన
సముత్కచిత్తా ఇవఖేచరేంద్రాః.

శ్లో. శ్రీజగ్గరాయాధిపతే స్సభాయాం
యౌసంవిధత్తా మవధానయుగ్మం
తావేవచేత్త త్ప్రితిభావిశేష
ముద్యోజయేతాం విపరీతమర్హౌ.

శ్లో. అచీకరద్య స్త్వవధానయుగ్మం
యేచాస్యజామాతృ సుతాదివర్గాః
యౌసంవ్యధత్తాంసచతేచతౌచ
భూయాసురారోగ్య శతాయురాఢ్యాః.

18. సత్యవోలు సోమసుందరకవి విరచితములు.

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరుల దివ్యకలామహిమానుభావ మీ
తిరుపతివేంకటేశ్వరుల ధీవిలసత్ప్రితిభావివర్తమై
పరిణతిచెందెఁ గాన రసవత్కథితాష్ట శతావధాన వి
స్ఫురణము మీఱె వీరలకు [illegible]నప్రభుః జగ్గరాడ్విభూ.

entered upon his distinguished career first as a student and then a teacher of English Literature had already won his laurels as a Sanscrit and Telugu Poet. The difficulty of the test was however completely surmounted and the first poet left it to his learned colleague to supply the remaining lines of the stanzas. This was done with equal success the glibness which the two hands dealt with these subjects being simply marvellous. Both in Telugu and Sanscrit their achievements caused astonishment and delight and they are justly looked upon as prodigies.

The following Sanskrit Slocas were read by Pappu Sastri

శ్లో. ఇమౌకవీశ్వరావుభౌ సమౌషధీశ సన్నిభౌ
వరౌ ప్రశస్తవాక్సుధా భరౌ నిరస్తకాపథౌ
సమస్తపండితస్తుతప్రకీర్తిమండితౌ సదా
సదస్సువోత్కృపా స్వయం వికస్వరేసరస్వతి.

శ్లో. సహస్రవక్త్రోద్గతవాక్ప్రవాహ
ధాతుర్విధాతుః కృతచిత్రసృష్టేః
ముఖే కవిభ్యాం బహుపత్రితాయా
భారోజరాగ్రస్త మతేర్బభూవ.

17. శొంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారు రచించిన శ్లోకములు.

శ్లో. శ్రీజగ్గరాయాధిపతే స్సభాయాం
విధిత్సతోమంజు శతావధానం
కవీంద్రయుగ్మస్య సరోజయోని
శ్శతంశతంకిం విదధౌమనాంసి.

శ్లో. తిరుపతి వరవేంకటేశశాస్త్రి
ద్వయకృత సాధు శతావధానపద్యం
దశభిరిహగుణై కిమేకమేకం
గదితుమనాః ఫణిరాట్సహస్రవక్త్రః.

శ్లో. వేంకటేశ తిరుపత్యభిఖ్యయో
ర్న్యాన మేవ విదుషోస్సరస్వతీ
సంవిభజ్య తను మాత్మనోద్విధా
వర్తతే తదవధానసంవిధౌ.

శ్లో. గజాననషడాననౌ కిమధపర్వతో నారదో
రఘూద్వహయుగం భవే త్కిమధ తద్ద్వితీయంభవేత్
సురేంద్రభిషజావహో గురుకవీకిమేతౌకవీ
ఇతిస్మహృదయేజనా భృశతరంహి సంశేరతే.

శ్లో. అష్టోత్తరశతనామభి రేతా వానర్చతుర్హి వాగ్దేవీం
తస్మాత్ఫలులేభాతే శతమష్టౌచావధానవర్యాణి.

శ్లో. శ్రీజగ్గరాయేంద్రసభాజనానాం
వితానరత్నప్రతిబింబితాని
చకాసతి శ్రీ మధురావధాన
సముత్కచిత్తా ఇవషేచరేంద్రాః.

శ్లో. శ్రీజగ్గరాయాధిపతే స్సభాయాం
యౌసంవిధత్తా మవధానయుగ్మం
తావేవచేత్త త్ప్రీతిభావిశేష
ముద్యోజయేతాం విపరీతమర్హౌ.

శ్లో. అచీకరద్య స్త్వవధానయుగ్మం
యేచాస్యజామాతృ సుతాదివర్గాః
యౌసంవ్యధత్తాంసచతేచతౌచ
భూయాసురారోగ్య శతాయురాఢ్యాః.

18. సత్యవోలు సోమసుందరకవి విరచితములు.

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరుల దివ్యకలామహిమానుభావ మీ
తిరుపతివేంకటేశ్వరుల ధీవిలసత్ప్రీతిభావివర్తమై
పరిణతిచెందెఁ గాన రసవత్కవితాష్ట శతావధాన వి
స్ఫురణము మీఁదె వీరలకు [illegible]నప్రభుః జగ్గరాడ్విభూ.

మ. వితతప్రజ్ఞ శతావధానతయు నేవేళన్ మహాప్రౌఢతా
నతయున్ గల్గిన వీరి చిత్తమునకే నాకేకనామంబుగా
శతపత్రంబు సహస్రపత్రమనుటల్ సంపర్కమౌఁగాక స
మ్మతమా ! యెల్లైన మానసాబ్జమను సామ్యోక్తి పర్వింపఁగన్.

సీ. ఎవరేమి వృత్తంబు లెన్నెన్ని కోరిన
నాశుగా శ్లోకంబు లపుడె చెప్పు
నెవరెట్టికల్పన లెన్నెన్ని యిచ్చినఁ
జయ్యన పద్యముల్ చదివిపైవ
నెవరేమివర్ణన లెలమితోఁగోరిన
నిమిషమాత్రమున వర్ణించిపలుక
నెవరేసమస్యల నింపుగా నొసఁగిన
నంతలో నవియెల్ల నలరఁగూర్చ

గీ. వీరిలో నొక్కరొక్కరె విమలకీరు
లిర్వురును గూడియున్నచో నెన్నఁదరమె
సరసతిరుపతి వేంకటేశ్వరులమహిమ
రావుకులదీప ! శ్రీజగ్గరాయభూప.

(Stamp of Gudwal Samastanam)

19. At the Sabha held at Gudwal in my presence on the 21st February 1896, two pandits named Brahmasree Chellapilla Venkata Sastri garu and Brahmasree Divakarla Tirupati Sastry Garu showed their skill in performing Satavadhanam. 57 persons seated in a row. They b-gan one after another to give the poets subjects on which to compose verses. The subjects named by each member was chosen by him then and there. Some of the members asked them to compose Sanscrit verses and others Telugu. The pandits performed their task in the following manner.

సీ. విజయనగరమున వేంకటగిరిలోనఁ
ప్రభులసమ్మానమ్ముఁబడసినావు
ఆత్మకూరు క్షితీంద్రార్పిత చంద్రిహా
రాది సత్కారమ్ము లందినావు
గద్వాలభూపాలకప్రదత్తంబైన
బంగారుపతకంబు బట్టినావు
ఆనెగొంతిస్వహస్తాక్షరాంకిత
యోగ్యతాపత్రింబు నొందినావు
తే. గీ. మఱియు నితరమహీపతిమణుల పండి
తాగ్రిణులమన్ననకుఁ బాత్రిమైతివీవు
"చంద్రునకు నూలి పో" గన్న సాటి నిద్ది
గైకొనుము చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటకవీంద్ర.

అనకాపల్లె. బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి.

చ. ఘటికకు నూఱుపద్యములు కల్పనసేయ సమర్థునాహ్వాయా
నటుల శతావధానములనైన నొనర్పఁ బ్రవీణుసంధ్య నా
నటదగజేశమౌళి చలనభ్రిమదభ్రిధునీరుఝరీ సము
త్కటవచనప్రవాహు సముదగ్రిమహోభయసాహితీవధూ
విటుని సభామనోహరనవీనకథారచనాధురీణు ది
క్తటసముదీర్ణకీర్తిలతికాతతి శాబ్దికతార్కికవ్రిజా
ద్భటుఁబటుగానకోవిదుని బ్రాహ్మణసత్తము చెళ్ళపిళ్ళ వేం
కటకవిసార్వభౌముని దగన్ వినుతింపగ శక్యమే ధరన్.

ముక్కవిల్లి సాంబయ్యనామకవి రచితం.

29. శ్రీమద్వేంకట పరబ్రహ్మణేనమః.

తే. గీ. వంగపెరటికి మసిబొమ్మవడువుదోఁప
వెంకటార్యుని సరసకవిత్వమునకు
దృష్టిదోషంబుదగులక దీప్తిగలుగఁ
బల్కెదనుగొన్నికొక్కిరి పద్యములను.

క. తిరుపతిఁ బాసిన వెంకన
స్థిరమతి వెంకనసుబాయుఁ దిరుపతిశోభా
కరతంబరగునెయనుద్దా
పరమెతయును నేఁడు మనకుఁ బరికింపంగన్.

ఉ. ఆశుకవిత్వమందు రసమబ్బుట దుర్లభమన్నయట్టి యా
యూశ నిరర్థకంబనఁగనౌను స్వబాంధవ బుద్ధిచేర నౌ
నాశను లేనివాక్యముల నాడుటకాదు నిజంబువత్స్యవాక్
పేశల చెళ్ళపిళ్ళకుల వేంకటశాస్త్రిని నస్సుహాస్యఁగన్.

చ. యమకము నర్థగౌరవము నానుడు పేశలమైనశైలి పాం
కము రసపుష్టి సౌష్ఠవము కల్పన చాతురి వ్యంగ్యవైభవం
బమలత శాస్త్రసిద్ధతయు నాదిగగల్గు కవిత్వధర్మముల్
సమతనెసంగు చెళ్ళపిళ సత్కులవెంకటశాస్త్రి భారతిన్.

చ. ఉభయకవిత్వ తత్త్వనిధియున్ ద్రిముహూర్త శతావధానియున్
సభఁగలయట్టి సత్కవుల స్వాంతములం గరఁగింపఁజాలు వా
గ్విభవము గల్గువాఁడు గురువిద్యలకెల్లను బెన్నిధానమై
శుభకర చెళ్ళపిళ్ళకులసోముఁడు వెంకటశాస్త్రి యొప్పెడున్.

చ. ధనమనఁ బుత్రమిత్రపశుదారగృహాదికమౌనె వట్టి దం
ధనమిది శాశ్వతంబె "కవితాయదిరాజ్యత అస్తికిం ప్రియో
జన" మితి సూక్తిచేత బుధసమ్మతమైన పదాద్యజంతసా
ధనమున స్నేహదంబు కవితాధనమే ధనశబ్దవాచ్యమౌ.

క. మనుగుడుపుల ముచ్చట లం
ఘనములఁ జెప్పికొననేల కవితాకష్టం
బునుబడితి కొన్నిదినములు
గనుక నితనికవిత కేను గౌరవమిడుదున్.

ఉ. నేను శతావధానము ననేక నృపాల సభాస్థలంబులన్
మానుగఁజేసి పెక్కు బహుమానములందితి శాంతినొందితిన్

శ్లో. పండితపామరముఖ్యాన్ సంతోషయితుంనిబద్ధ సద్దీక్షౌ
 ప్రిథవతఆర్యౌ శ్రీమత్తిరుపతి శ్రీవేఙ్కటేశ్వరాభిఖ్యౌ.

శ్లో. ద్విజరాజౌ మద్దత్తం శ్లోకానాం పంచకంకృపయా
 ద్విజరాజస్తంతుమివ స్వీకృత్యమహాముదం యాతాం.

పా ల తే చ
16-5-1900 } పండితకవి ప్రియశ్రీదామరచిన వెంకటరాయ.

సీ. ఎఱుఁగని భాషలో నెరపె వ్యస్తాక్షరి
 యహహ జ్ఞాపకశక్తి యని నుతింప
మాటలసందడి మఱపించి వాయించు
 గంట లెన్నటగాంచి గణుతిసేయ
నంతలోఁ జతురంగ మందెత్తువేనెడు
 బుద్ధిచాతురిగాంచి పొగడుచుండ
కోరినపద్యముల్ కొనల నందీయక
 ముందె చెప్పఁగ మోదమందిమెచ్చ
 తే. గీ. నడుమను బురాణమును నర్థమడుగఁ జెప్పి
 యౌర యష్టావధానము నాచరించి
 మేల్మిఁబొట్టా పెదచ్చన మెప్పుగాంచి
 రరసి తిరుపతివేంకటేశ్వర సుకవులు.

గజపతినగరం. దేవగుప్త సన్యాసిరాజు.

సీ. సంస్కృతాంధ్రమ్ములఁజక్కఁగమీప్రజ్ఞ
 లనుజూపమోదంబుగనుటెకాని
భాగ్యవంతులరీతి బహువిధసత్కార
 ముల నాచరింపఁగఁ గలనెమీకు
విద్యాధికులభాతి విని మెచ్చుటయెకాని
 సరసత నొప్పు తప్పరయఁగలనె
....
 తే. గీ. కుకవినికరంబుచాడ్పునఁ గూయఁగలనె
 యెందునను మందుఁడను గాన నెఱిఁగి నాదు

చిన్ని విన్నపమాలించి యున్నలార
తగువిహితులార సుకవివతంసులార.

విశాఖపట్నము.
28—5—1900

విధేయుఁడు.
మంతెన ఆదినారాయణమూర్తి పంతులు.

మ. ఇలఁ దాసేతుహిమాచలాంతర ధరిత్రీశాసనసంసత్స్థలి
వృతమర్త్యాదిజనోత్తమాంగపటలీవిన్యస్తపాదాంబుజో
ద్ధతిసంతోషితతన్మృపార్తజనముక్తాహార భూమ్యాది స
త్కృతులన్ దేర్చివహించె నీసుకవిని స్తోత్రింపగా శక్యమే.

కేశనకుర్తి. నిశ్చింతల కృష్ణమూర్తి.

సీ. కడియమగ్రామంబు కాపురంబై యొప్పు
భవశేశ్వరాన విద్యాభివృద్ధి
ఆసేతుశీతాచలాయతదేశంబు
వేఁడుకకై చూచు విపణివీధి
గద్వాలవిజయనగరమాది ప్రభు సభా
భవనముల్ క్రీడాభవనసమములు
నుభయభాషాకవిత్వోక్తి స్వభావసం
భాషణంబైన వాగ్భూషణంబు
తే. గీ. లే కవిగ్రామణికినొప్పు నెల్లయెడల
నట్టి వెంకటశాస్త్రి శుభాభిధానుఁ
డతులచతురతఁజేసె నష్టావధాన
మిప్పు డీ పోలవరమున నొప్పుమీఱ.

చ. [illegible] వాక్ప్రవాహమును వర్ణనచేయుట కష్టమేమనం
గడియకు నూఱుపద్దెములఁ గల్పనఁజేసెడిశక్తి యుక్తికిం
గడియమువేయు రాజులకు గైవసమై దగుగేలు ముద్దుగా
విడివడి వచ్చుపల్కులును వెంకటశాస్త్రికె చెల్లియుండుటన్.

రెడ్డిపోలవరం. వ్రాలు తెలియలేదు.

Beginning with the first member they gave him first cherna of the verse on the subject given him; then proceeding to the next they gave him the first charna of the verse composed on his subject and in the same manner they gave the first charnas of the verses to all the other members in the order in which they had been given; after this they gave the members one after another the 2nd charnas of the verses; when this was finished they gave the members in the same order the second halves of the verses. The verses both Sanscrit and Telugu were of different metres. I was much pleased with the skill in versification and the wonderful power of memory displayed by the two Pandits.

(Stamp of Rajah in Parshi.)

GUDWAL,
9th March, 1896

Raja of Gudwal Samstan.

చ. కరువలి పట్టియు న్నిషధకాంతుఁడు స్వర్గమునంటునట్టి పా
కరచనమించిరంచు మఱిఁ గఱ్ఱలుకూడఁ జిగిర్చెనంచు నం
దఱనుటె కాని చూడముకదా ? మునుపెప్పుడో చక్రపాణి సుం
దరియయి తీపిబువ్వనిడెఁ దా నమరాళికటంచు వారికే
సరసిజవైరియున్ సుధనొసంగెనటంచనుగాని గ్రంథముల్
తరిచి నిజంబొ కాదొ యిఁక దాని గనుంగొనువారులేరు గా
పురినరసాపురంబునను మొన్నను మీరు రచించినట్టి సుం
దరకవితాచమత్కృతి యొనర్చినవిందెటు సెప్పువాఁడ
ల్లరకును మోదమిచ్చె సకలంబగు శ్రోతలమోహముచ్చె
చ్చెరువును నించె మీకవితఁజెప్పఁదరంబె సుధోపమా
తిరుపతివేంకటేశ్వర సుధీమణులార ! కవీంద్రులార మీ
యిరువురి పద్యముల్ పుడమినెల్లెడ నిల్చెడు శాశ్వతంబుగన్.

తే గీ. ఉభయకవిమిత్రకవితయం దొకటిగాన
మర్థహీనంపుఁ బద మని యండ్రుగాదె

ఆశుకావ్యంబునందైన సత్కైదెప్పి
మించి తిరుపతి యుభయకవిమిత్రులౌర.

28th july 1896; (Sd) K. Narasimham,
Narasapur.

సీ. 'పిభవ్యాసజులు' దేవీభాగవతమును
క్షేమము అలర నాస్థ్రీకరించి
రేసత్కరతులు కాశీసహస్రము సంస్కృ
తంబున వ్రాసి యశంబుఁజెంద
రేకవుల్ ధాతురత్నాకరంబు నొసర్చి
యందఱ కుపకార మాచరించి
రేమహామహులు కవీంద్రులెల్లరు మెచ్చ
కొను శ్రవణానందమునురచించి

గీ. 'రేమహాకవిసింహాల' నామము విని
యెడఁదఁ గుకవులు గడగడవడఁకుచుంద
రట్టి తిరుపతివేంకటాహ్వయుల నెన్న
నలవియే మర్త్యమాత్రుల కవనియందు.

పాలతేరు
16-5-09.

ఇట్లు సుకవిజనవిధేయుడు,
వాహినీపతి సూరకవి.

శ్లో. తత్తాదృశౌ కవితాసు_త్త విపక్షౌ లసత్ప్రజ్ఞా
వ్యాకరణపారగా వాజ్మ్నాకధునీసద్మశ మమలహృదయంచ.

శ్లో. శ్రీమచ్ఛతావధానాష్టవధానాది ప్రశ_స్తవిషయేషు
శ్రీమ_త్తిఽపతి వేఙ్కటరాజౌ ప్రథమగణనార్హౌ.

శ్లో. ఏతావృక్కవిరాజౌ నపురావృష్టౌ మయానచైవాన్యైః
జయత_స్తిరుపతివేఙ్కటకవివర్యౌ కుకవిహ_స్తివంచాస్యౌ.

శ్లో. కాశీసహస్రదేవీ భాగవతప్రముఖ సద్గ్రంథాః
స్వకపోలకల్పనాభి శ్చాంద్రీకరణేన చ స్వచ్ఛం॥

మానసవృత్తి రోధకసమాధిని గావున నిద్ది నాగురు
స్థానమటంచు నెంచెదను స్వాంతము నిశ్చలమౌట దీనిచేన్.

చ. "దినమున కొక్క కబ్బమును దేటగఁ జెప్పెడువాని కొక్కరా
త్రిని నెడమీయఁగాఁదగునె తెంపుగ నూఱిటిఁ గూర్పనోపఁడే"
యనఁదగ దొక్కరే నిదురహానినిఁ బూనిన వానికేగతిన్
మనమున స్ఫూర్తికిన్ బెఱదినంబున వచ్చును? నూఱుపద్యముల్.

తే. గీ. హద్దులేనట్టి వెంకటార్యమహిమంబు
నెన్న నామాటలకు శక్తియెట్లుగలుగు
నంతమింతయులేని యనంతమందు
దిరిగితుదిఁజూడఖగములకరయఁదరమె.

క. వియ్యంకుఁడు నాకగుటన్
నెయ్యమునన్ జెళ్ళపిళ్ళ నిర్మలకుల వెం
కయ్యకుఁ గట్నంబొసఁగితిఁ
జయ్యన నీపద్యమాలఁ జంద్రిగుణముగన్.

క. త్వరితంబుగ నీఛందము
విరచించితిఁగాన నిందు విస్తృత దోషో
త్కరముండు దానిఁబెద్దలు
మఱచి దయారసముచేత మన్నింపఁదగున్.

ఉ. శ్రీమహాలక్ష్మిపాలితము సేవ్యము పండితకోటికర్థి సం
ఘామరభూజ మార్యజనతాదరణీయము శారదాపదీ
క్షౌమలమణ్డపంబు నగునంచుసుధీతతియిచ్చ మెచ్చును
ల్లాముప నెయ్యురార! తొవరాఁదలపూవుగఁ బూనుకాళికన్
నేమముతోడఁగొల్చి మదినిల్చిన కోర్కులనెల్లనంది యెం
తే మనవీనులందనదుతేజునరాజిలు పల్కుముత్తెపుం
గోమల కర్ణపూరములకుం దగువానిఁగఁజేసె నంచనన్
బూమెలుగావు వీని సరిబుద్ధిగలాఁ డలవేల్పునొజ్జ వే

మోములవాఁడితండె యగుఁ బూని యొకేతటి నూఱుగంటముల్
నేమముదప్పకుండఁగ బలేః యిటుకైతనుజెప్పెనౌరః యే
నోములనోచి గాంచిరొ తనూభవుగాఁ దలిదండ్రు లేమహో
ద్దాముఁడు వేంకటేశ్వరుని దార్ఢ్యముఁ జూపుడు నెప్పుడీతనిన్
శ్రీమహాలక్ష్మి కొల్వుననుజేసిగదా? మనబోఁటివారికి
శ్రీమహనీయుఁడాదిగ ననేకులఁ గాంచి వినోదమందు టెం
కేమెయిఁగల్గుఁగాన మన మేకముగా వచియించి మీపెకున్
దామరసాప్త జన్మఁడిడుత న్నుచిరాయు వటంచు నిచ్చలున్.

ఉర్లాము. బంకుమల్లి మల్లశాస్త్రి.

శ్లో. భూమౌ కోపి న హీదృశ స్సుకవితా క్షేత్రే కాశివాసాదయో
భూతా నోసమక్షపరీక్షణవిధౌ ప్రత్యక్షతాం నోగతాః
ఊహ్యాః కి న్త్వనుమానత స్తదపి హా సత్సంశయాలంబనం
సోఽయం వెంకటసత్కవీంద్రవిపుణః ప్రత్యక్షతా మశ్నుతే. ౧

శ్లో. లోకేయద్యపిసన్తు నామకవయ స్తేషాన్తునై తాదృశీ
రీతి ర్నీరసపద్యమాత్ర రచనాచాతుర్య ధుర్యాత్మనాం
అస్యాశుస్ఫురదచ్ఛ నూతన మహాకావ్యామృతాంభోనిధేః
కోవావర్ణయితాస్తి వెంకటకవేశ్శేషం వినా మృగ్యతాం. ౨

శ్లో. లోకా స్సద్గుణచాతురీముపగతా సూక్తిప్రదా సుందరీ
సద్వృత్తా సరసాఽసమాసమగతా సాలంక్రియా శాలినీ
లోకానన్దవిధాయినీ సుకవితా నూనం హినోత్ప్రేక్ష్యతే
వక్త్రే వెంకటసత్కవీశ్వరవరం నోచేదిదంకింభవేత్. ౩

శ్లో. శ్రావం శ్రావమతీవలోలుపతయా శాతావధానీం గిరం
కర్ణాకర్ణికయా విదేశ విషయాంగస్తున్న శక్తావయం
ఇత్యేతన్మనసాతురాం సుజనతాం యా తద్విధిం కారయి
త్ర్యామోదం నయ తీశ్వరోఽవతుసదా తా మత్రి లక్ష్మ్యంబికాం.

వుర్లాము. చాగంటి సీతయ్యశాస్త్రి.

31. సంస్థానపండితులగు శ్రీమాన్ రంగాచార్యులవారిచే వ్రాయఁబడినది.

శ్రీ శోభనాద్రిస్వామిన స్సహాయోస్తు.

శ్లో. శోభనాచలశృంగారః శ్రీనృసింహవపుర్హరిః
సర్వదస్సర్వదాపాయాదప్పారాయమహీభృతః.

కృష్ణామండల మండనాయమాన నూజవీణ్ణగరాధినాథేశ్రీమన్నారయ
ప్పారాయ ప్రభుతిలకపుత్రరత్నే సతతవిబుధగోష్ఠీ వినోదసహృదయ
హృదయే। పుత్రమిత్ర బంధుబృందప్రధాన పరిజనపరివేష్టితే। కాణాద
పాణినీయాది సకల తంత్రపారీణపండితమండలీ పరిశోభితే। హూణభాషా
విచక్షణై రధిగతసకలకలా కౌశలై రుపాధ్యాయా ద్యైతృబృందై రభినందితే।
శ్రీరామచంద్రాప్ప రాయ నామని నరపతిశేఖరే విజసభాభవన మలంకు
ర్వాణే। నృపవరానుదేశామసారతః తథాస్థానవిపశ్చిత్ప్రవరై రభిచోదితః।
అధిగతపాణినీ యాదితంత్రః। ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాద్వయకవితాకల్పనా
కుశలః। గౌతమీసరిద్వర పరిసరవర్తీ శతావధాని బిరుదాంచితః। బ్ర
హ్మశ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రీ సభాజనసంతోష సంధాయినీం। ప్రష్టృ
జనాభిలషిత పరిపూరణ కుశలాం। ఆంధ్రపద్యపంచాశతం। అపిచ అతి
విచిత్ర వృత్తఘటిత గైర్వాణ పద్యపంచాశతం దినత్రయపర్యాప్తేనకాలేన
అనతి పరిశ్రమ భాజాప్రయత్నేన విరచయన్ సభాస్తారాన్ అమితానంద
సాగరసమ్మగ్నాన్కుర్వాణః। అదృష్టపూర్వాం। అతివైచిత్ర్యదాత్రీం
అవధాన వైచిత్రీం అభిదర్శయన్ స్వబిరుదమన్వర్థయాం చకార। తత
శ్చావధాన కలాసందర్శన సంజాత సంమోదసంభరితః। సరసహృదయః।
శ్రీరామ చంద్రాప్పారాయః। ఏలా లవంగ జాజీ క్రముక శకలసంమేళిత
నాగవల్లీపర్ణపూర ప్రదానపూర్వకం రాంకవసౌవర్ణరేఖాభిరంజిత పట్టాంబ
రాది సహిత షోడశాధిక శతద్వయముద్రికాః పారితోషిక మకల్పయత్
ఇతి। తదవధానసమయ సంకలిత హృద్యపద్యావళిః మంజువాణీ ముద్రా
క్షరశాలాయాం సమ్ముద్రితా విజయతేతమాం. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

సీ. ఆశుధారనుమాట లట్టిట్టుగాకుండ
నూఱుపద్యము లొక్కనాటఁజెప్పె

సభికులందఱు మహాశ్చర్యంబునందఁగాఁ
గోరిన వృత్తముల్ కూర్చిచెప్పె
కానరఁజేర్చినవాని నొప్పుగించినరీతి
నప్పట్టి కల్పన నమరఁజేసె
ఔర! జ్ఞాపకశక్తి నహహా! యేమనవచ్చు
ననఁగ నూటిని దుద నప్పఁజెప్పె

గీ. రహిని శ్రీరామచంద్రప్రభు రాజువిభుని
మందిరంబునఁ బౌరులానందమునను
శంకలేకను వెంకటశాస్త్రిఘనుఁడు
మేలుభగవంతుఁడైనను మెచ్చుననఁగ.

సీ. ఆంధ్రగీర్వాణంబు లందెల్ల వృత్తముల్
రవలు కెంపులుగాఁగ రాల్చిపోసె
వరుసగాఁదాఁజేయు వర్ణనలందున
నింపుసొంపులను వర్షింపఁజేసె
సమయ మబ్బినచోట శాస్త్రప్రమాణముల్
మూర్ఖకోలందిగ నూర్చిపోసె
సభికులహృదయాంబుజంబులనానంద
వార్ధిలోఁదేల్చి దెప్పలుగఁజేసె

గీ. వారు వారును వారును వర్ణనలను
కోరివేఁడినయట్లుల క్రుమ్మరించె
శంకలేకను వెంకటశాస్త్రిఘనుఁడు
మేలుభగవంతుఁడైనను మెచ్చుననఁగ.

సీ. చెప్పనా ? యీతని శాస్త్రవిజ్ఞానంబు
మిసిమివన్నెలఁజిల్కు-పసిఁడిగాదె
వ్రాయనా ? యీతని వాక్యమాధుర్యంబు
కండచక్కెర పానకంబుగాదె

మెచ్చనా ? యీతని మేల్కవితాకన్నె
మించిరాజుల వలపించుఁగాదె
పొగడనా ? యీతని పూర్ణాఘధారను
రంగుమీఱిన పాలపొంగుకాదె
గీ. ఇట్టిప్రజ్ఞలచేత హా ! యేమిచెప్ప
నట్టిపెనఖికులనెల్లదాఁ గట్టివైచె
శంకలేకను వేంకటశాస్త్రిఘనుఁడు
మేలుభగవంతుఁడైనను మెచ్చననఁగ.

Raja's High School }
Nuzvid, 22–2–03. }

B. Bhagavanta Row,
Drawing Master.

33. శ్రీ పేరుందేవీసమేత శ్రీదేవాధిరాజస్వామినేనమః
శ్రీమతేరామానుజాయనమః
శ్రీవానాచలరామానుజయతీంద్రగురవేనమః.

శ్లో. సదా తనోతు మంగళం సవానశైలయోగిరా
ట్సమస్త లోకకాంక్షిత స్వపాదపద్మదర్శనః
వదంతి యస్యమందిరం రమాగృహం నటద్రమం
సమస్తలోకమానితం సరోజయుక్తదీర్ఘికం.

శ్లో. మధురకవినామభాజం
వానాచలయోగిరాజ మనఘం తం
మానవకేసరినామా
నమామి దాసోహ మన్వయం భక్త్యా.

శ్లో. వందామహేవిబుధ బృందానతాంఘ్రియుగవందారుదుష్కృతిహరం
కుందాభదంత మరవిందాననం శ్రితసుమందార భూరుహవరం
స్కందాదిసన్నుత ముకుందాంఘ్రి భక్తిరుచి సందాయిమానసతలం
భేదాభిదాదిమతవాదావసక్తి సరవానాద్రిలక్ష్మణమునిం.

శ్లో. శ్రిత్యస్తద్వయతత్త్వసారసరణీసంచారబద్ధాదర
శ్శ్రీమత్సౌమ్యవరాష్టదిగ్గజవరేష్వా ద్యాసనాధిష్ఠితః

వానాద్రీశకృపాసుకీజలనిధిః కారుణ్యపూర్ణోనిశం
శ్రీవానాద్రి కలిఘ్నులక్ష్మణముని ర్జేజీయతాం సంతతం.

శ్లో. శ్రీవానాద్రికలిఘ్న లక్ష్మణమునేఃప్రఖ్యాతవిద్వజ్జుషి
శ్రీమచ్ఛ్రీపతి వేంకటేశవిబుధౌ విద్వచ్ఛిరోభూషణౌ
గీర్వాణాంధ్రకవితాకవిత్వరచనా చాతుర్యలీలాగృహౌ
లోకేఽదృష్టచరం సదస్యకుహతాం చిత్రావధానక్రమం.

శ్లో. శ్రీరామచంద్రాహ్వయభూపతీశ
సంచోదనా ద్వేంకట శ్రీపతిభ్యాం
కృతానిపద్యాని శతావధానం
విలోక్యకౌతూహల మాప్నుయామ.

శ్లో. నాకశ్రీగగనాద్రిలక్ష్మణముని స్సర్వజ్ఞచింతామణి
శ్రీరామానుజయోగిపుంగవ మహాసిద్ధాన్తసిద్ధారకః
వేదాన్తాదిమసర్వతంత్ర చతురో యస్యాంరసజ్ఞాబుధా
స్తస్మాద్వేంకటశాస్త్రి వాగ్విహృతయే నైషా సభై వార్హతి.

శ్లో. లోకేతావ దనేకపండితవరైః ప్రోక్తా న్యనేకాన్యహం
పద్యాని శ్రుతవాన్ కదాపి న మయా స్తబ్ధత్వ మాలంబితం
యోగిత్వం కవివాగ్విజృంభణధురీపీయూషసంసేకజ
బ్రహ్మానందజడీకృతోహ మధునా యోగంవినాఽఽలంబయే.

శ్లో. పూర్వం భోజవిమానితౌ కవివరౌ ద్వావుప్రసిద్ధౌతయో
రేకోఽభూ ద్భవభూతిరన్యకవిరా ట్ఛ్రీకాళిదాసాహ్వయః
తావుల్లాసయితుం పునశ్చనృపతివ్యూహం జరీజృంభితౌ
మన్యేశ్రీపతివేంకటేశ విబుధాభిఖ్యాం వహంతావితి.

శ్లో. ఇమౌకవీపూర్వకవీంద్రతుల్యా
వితీరితుం నాల మహం కదాపి
ఇమౌతు దేవాంధ్రకలాప్రవీణౌ
శ్రుతంకదా తత్కథితాంధ్ర పద్యం.

శ్లో. శ్రీమచ్ఛ్రీపతివేంకటేశ కవిరా ణ్ణానావధానక్రమం
శ్రోతుం వీక్షితు మేకఏవ ఫణిరాట్ ఛక్తోహి చక్షుశ్శ్రవాః
శ్లాఘాసూచి నిజోత్తమాంగచలనం కర్తుం సహస్రానన
స్సోప్యేవేతి విదామహే కువలయే నాన్యోస్తినద్వాపరః.
కింబహునా?

శ్లో. శ్రీమచ్ఛ్రీపతివేంకటేశ కవిలా మాధుర్యభుక్తేః పరం
ద్రాక్షాక్షీరసమాభవ న్మధుసుధామాధుర్యశూన్యాత్మకం
ఆశాలేశపరానరాస్సమభవన్ మోచారసాస్వాదనే
పీయూషే జనితంచ భేషజమతి ర్దేవాసురాపేక్షితే.

శ్లో. సన్మానసాంబురుహచింతితపద్మజేశ
స్స్వార్యాప్త విష్ణుపదసేవనలాలసాత్మా
భూయాదభీష్ట ఫలదస్సభికాగ్రగణ్యా
విద్వద్గణస్య గగనాచలరాజహంసః.

శ్లో. చిరంతనోక్తిమౌళియుగ్మతత్వ చింతకోత్తమ
ప్రకృష్టవానభూధరేశ లక్ష్మణార్యయోగినః
కృపాకటాక్షవీక్షయా చిరంవిరాజతు క్షితౌ
సనూజవీడుభూపమౌళి రామచంద్రియప్పరాట్.

శ్లో. శ్రీవానాద్రియతీశాజ్ఞాం వహతా కలితా ముదా
రమానృసింహవిదుషా శ్లాఘాపూర్వకపత్రికా.

శ్లో. పరాభవాబ్ధి కుంభాచ్ఛతృతీయాయాం భృగోర్దినే
శతావధానంకలితం సభాయాం ఖాద్రియోగినాం.

గద్య. శ్రీనూజవీడాఖ్యపత్తనే శ్రీమత్తోతాద్రి రామానుజయతీంద్రా లంకృతే విద్వన్మణి గుంభితే సదసి శ్రీమదాప్రజాధిరాజ శ్రీరామచంద్రాప రావుబహదర్ జమీన్దారాఖ్య మహిపాలవర్యేణ ప్రచోదితాభ్యాం శ్రీపతి వేంకటేశాఖ్యకవిమణిభ్యాం విరచిత శతావధానకవితా చాతుర్య సందర్శన సంతత సంజనితసమ్మోదభరితేన శ్రీమద్వానాద్రి కలిఘ్నలక్ష్మణయతీంద్రా

జ్ఞానుసారిణా శ్రీమత్తిరుప్పణిధి శ్రీకార్యదర్శి విబుధవర్యేణ శ్రీమద్వీరలవా పులపయః పారావారరాకాశశాంకేన స్వస్తికరహస్తగిరిమస్తకతల న్యస్తప శ్రీపేరుందేవీ సమేత శ్రీదేవాధిరాజచరణ సరసీరుహాలాంఛిత శ్రీమత్కాంచీ పురనివాసః రసికేన లక్ష్మీనృసింహాచార్య కవినా ప్రకటితా లిఖితా పఠితా ప్రవర్తాపేయం శ్లాఘాపురస్సరప్రతిపత్త్రికా విలసతు తరాంసమ్మదే.

34. I have some knowledge of Pandit Satavadhani Challapilla Venkata Sastri's poetic composition in Telugu, and consider them to be of high merit. They indicate an extraordinary command of both Telugu and Sanskrit; and their linguistic accuracy and easy flow are quite striking. His power of appreciating and enjoying true poetry is also noteworthy, and it is indeed this power which has made him the poet that he is. His wide and accurate knowledge of Telugu and Sanskrit, combined with his power of producing as well as appreciating good poetry, ought to make him a very worthy and useful teacher of Telugu in Colleges where that language and its literature are taught. He is both rational and critical, and is in no way an oldfashioned Pandit.

(Sd.) M. Rangachariyar,
Proffessor of Sanskrit and
comparative Philology
Presidency College.

Triplicane.
Madras, 25-1-08.

35. I am sincerely glad to record my impression of M. R. Ry. Venkata Sastrulu. I have read some of his published works with no less profit than pleasure. This morning he came to see me and I have spent over three hoursd with him, during which he recited to me a great many from his large store of verses still in M. S. form. They markedly display his versatile powers. He is one of three or four of his abilities I have come across these many years. Great as are his prodigious memory and the spontaniety of his extempore versification, which

many others have admiringly testified to what I specially value is his extensive, profound and accurate scholarship in Sanskrit and Telugu. Such is his vast and varied learning in both these languages, so lucid, simple and chaste is his style and so studded is his poetry with striking and sparkling gems of wit and fancy, that if his lot had fallen on olden days, and Macaenas of those days would have eagerly taken him into his patronage. What is now open to him and the like of him is only one of the higher panditships in our Colleges and they are but few. By his mastery of Sanscrit as a foundation for his Telugu learning, he will be quite an acquisition in the best of our Colleges He is, besides, young and vigorous enough (humanly speaking) to put in a service of over twenty years I heartily wish he would have an early chance and a successful one.

Lakeside
Kilpauk.
26th January 1908.

(Sd) P Ananda Charyulu,
High Court Vakil,

36. Office of the Telugu Translator to Government.

MADRAS.
27th January 1908.

Tirupati Venkateswara Kavulu, are twin-poets of a high order, well known in the Telugu Districts, for their ready, off-hand intelligent and superior compositions in Telugu and Sanskrit poetry. Their works are not a few and they display the rare merit of appreciation of what real poetry is. Besides they are Satavadhanies, not as generally recognised by courtesy their actually tested exhibitions of their powers.

I have asked the Junior Pandit Venkateswarulu to teach an imaginery class in Amuktamalyada and Sringara Naishadamu, two of the great classical works in Telugu. He has satisfied me by giving critical notes to

the class on modern lines, bearing on all important points-Grammar, prosody, rhetoric, allusion etc., within the prescribed time. Any college may be of its aquisition of him.

S. Rungaiah Chetty.

37. I have much pleasure to state that the bearer Satavadhani Venkata Sastrulu Garu of Masulipatam is a well-known Telugu scholar. His poetical productions are good and his smoothflowing verses have won my admiration. This combined with his knowledge of Sanskrit makes him perhaps the best fitted to occupy a Telugu Pandit's Post in First Grade Colleges.

Puraswakam, } R. Krishnamachariar,
28th January 1908 } Sub-Asst. Inspector of Sanskrit Schools
MADRAS.

38. బందరు

శ్లో. సర్వాలంకారయుక్తా రుచిరతరగుణా సర్వరీతిప్రగల్భా
వాణీ కల్యాణశీలా పదగతివిలసచ్చారుమంజీరనాదా
శ్రీరమ్యే వేంకటేశే తిరుపతిసుకవౌ సా నరీనర్తి నోచే
ద్వాచాం మాధుర్యమాసాం ప్రతికవిసులభం కిం భవే ద్ధారణా వా.

శిష్ట్లా నరసింహశాస్త్రిగారు.

చ. తిరుపతి వెంకటేశకవిధీరులు వీర లుదార రాట్సభాం
తరపరికీర్తనీయ వితతస్ఫుటకీర్తులు వీరి నెన్నఁగాఁ
దరమె ! సమేధమానకవితామహిమంబు మహాద్భుతంబగున్
సరసిజభూలసద్వదనసత్వరనృత్యవిలోలవాగ్వధూ
చరణరణత్సునూపురవిశంకటచాటుఝుణంఝుణధ్వని
స్ఫురణమనోజ్ఞమై, తదభిశోభితసకహల్లకాగ్రిసం
చరదళిపక్షవీక్షితివశప్రసరస్మకరందబిందుమా
ధురిమ నెసంగి, యప్పలుకుఁదొయ్యలి బంగరుపీణెకాయలం
బెరసిన గబ్బిగుబ్బకవబిత్తంపు న్విరిమల్లెదండలం

దరికొని కమ్మతావులకుఁ దానకమై విలసిల్లుచుండు న
ద్దిర నుడికారపుం బలుకుతేటలు రత్నపుమూటలై తగుం
దర మెటలేదు త చ్ఛతవధానముఁ జూడ మహాద్భుతం బగున్.

అడివి సాంబశివకవిగారు.

చ. పరిచితభారతీప్రముఖపద్ధతులం దగ గద్యపద్యముల్
సరసవచస్థితిం దవిలి సర్వజను ల్నుతియింపఁ జెప్ప నె
వ్వరికగుఁ! బూర్వపుణ్యపరిపాకవశంబున, వీతకల్మషుల్
వరమతి నన్నపార్యుఁడును వాఙ్మయలోకవిధాత యజ్వయున్
సురుచిరబంధదక్షుఁడగు సూరివరేణ్యుఁడు శంభుదాసుఁడున్
వరకవితాపితామహుఁ డవంధ్యచరిత్రుఁడు పెద్దనార్యుఁడున్
వఱలఁగఁజూచి సంతసిలు భాగ్యములేని కొఱంత నేఁడు గా
మరలె సరస్వతీమహిత మంగళవిగ్రహులైన మీదయన్
"బరువము దప్పిపోయె" నని పల్కెడు మాటయెగాని బాగుగా
నరసినఁ జేవ దా నహరహంబును హెచ్చుచు దోఁచుచుండు మీ
యరుదగు బుద్ధిసీమల మహాప్రతిభాయతిఁజేసి యెన్నిటం
దరుగునె కాంతివార్ధ్యములు తథ్యపు వజ్రపుతున్కకెయ్యెడన్!
సురుచిరవాఙ్మయాఖ్యముల సూరిమనోజ్ఞము లుల్లసిల్ల నూ
ర్వ్వరికొకతూరిఁ బద్దెములఁ బూనిరచించిన భూరితేజు ల
త్యురుతర ధీవిశాలులు సముజ్జ్వలవాగ్విసనావిశారదుల్
తిరుపతి వేంకటేశకవిధీరులు గైకొనుఁడయ్య మా నతుల్.

చెన్నాప్రగడ భానుమూర్తి బి, ఏ., యల్. టి; గారు.

41. నంసావారావుపేట.

సీ. చంద్రుఁ డెవ్వరికైనఁ జల్లగానుండఁడా!
పద్మాలభాగ్య మాపాటిగాక
వెలు గేరికైనను జెలువుగానుండదా!
గ్రుడ్డిగూబల నోము కొఱఁతగాక

కలకంఠ తీయనివలపుఁ బుట్టింపదా ?
పైత్యరోగుల పాపఫలముగాక
కోయిలగానంబు హాయిగానుండదా ?
విరహుల దుర్దశావిధముగాక

తే. గీ. మీకవిత్వంబు మీలీల మీదుఫణితి
సరసులకుఁగాదె కర్ణరసాయనంబు
సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరకవీంద్రు
లార శాశ్వతకీర్తివిస్తారులార.

ఉ. కూరిచినారు మంజురసఘూర్ణితదివ్యకవిత్వతత్త్వ మే
పార ననేకకావ్యముల నందఱుప్రాజ్ఞులు మోదమంద మీ
పేరులు సర్వదేశముల విశ్రుతముల్ వివరింపనేల మీ
ధారణకు న్నమస్కృతిశతంబులు తిర్పతి వెంకటేశ్వరుల్.

ఇట్లు, రాయప్రోలు సుబ్బారావు.

42. బాపట్ల.

మ. జితనానావిధబోధశోధనసమిష్టీభూతపాకాద్యలం
కృతిశయ్యామధురీతిగీతిఫణితిశ్రీమాధురీసాధురీ
త్యతిభాస్వత్కవితామహోఖురళికాహంయుప్రతత్యౌచితీ
యుతులౌ తిర్పతి వేంకటేశకవి సింహుల్ ! స్వాగతంబీయదే.

మ. నితరామున్నతిభృత్కుకవ్యధిపనిర్భిద్విప్రతాపౌర్వజా
లతిరస్కార్య దహీనవర్షయుతు వేళాలోల నీరంధ్రపూ
రితవాఃపూర భరభ్రమభ్రమిత నీవృత్పుష్కలావర్తకా
యిత శ్రీతిర్పతి వేంకటేశకవి దంతీ ! స్వాగతం బీయదే.

మ. అతిమాధుర్యరసావగుంఠనసమప్రారంభరంభాఫలా
ప్లుతసుస్వాదురసాయనప్రచురవిప్లుష్టప్రణాళీవిని
ర్మితసారస్వతమంజుళాశ్రమవనసమ్మీలల్లతాంతాంతవ
ల్గిత శ్రీతిర్పతి వేంకటేశకవికేకీ ! స్వాగతంబీయదే.

మ. కృతవిస్తారమనోహరప్రచుర నిష్కృష్టోదధారావిసా
రతళద్ధాళధళీవిలాసిసుషమాప్రాగ్భారగోదావరీ
కృతనవ్యామృతపారణోపమిత నిష్కృష్టాకుధారాప్రవా
హతర త్తిర్పతి వేంకటేశ్వరమరాళా ! స్వాగతంబీయదే.

మ. చెఱుకుందోఁటల బాటనట్టనడుమం జెన్నారి చెల్వారు బం
గరు పూఁదేనియ యేటికొ్రిత్తరగలంగప్రింపుఁ బొందిప్పలం
బఱపై యేఁపగు మావికైత నడిదీవంగూడి యుయ్యాలహే
ళిరహిం బొల్చెడు కోయిలల్ కవులు ! హాళిన్ స్వాగతంబీయదే.

43. వే మ వ ర ము.

సీ. వీరితో సీర్ష్యచేఁ బోరాడి యోడి కా
కవులు పర్విడిరి కాకవులకరణి
వీరిమిత్రత్వంబుఁ బెరసిన బహులబ్ధ
వర్ణులు బహులబ్ధవర్ణు లైరి
వీరి చెంగటఁ జదివిన సంసదధికవి
రాజు లత్యధికవిరాజు లైరి
వీరికై సభలుగావించు నుదార వి
ఖ్యాతు లుదారవిఖ్యాతు లైరి

తే. గీ. ఎన్నసీతిరుపతివేంకటేశ్వరాఖ్య
కవులయెడఁ దత్తదుద్యమక్రిమముసల్పు
వారుతదీ్రితులెనయుచో వేఁబవీరి
ప్రొ్రిఢియిట్టిదియనుచుఁ జెప్పంగవలెనె.

అమరవాది రామయ్య. బాలేమర్తి.

సీ. రాచకీవిగ నజప్రిముసంచరించుటే
తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు
నెక్కొని యెందేని రొక్కమార్జించుటే
తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు

నాల్కపై నాలుగా ఏల్కఁ జరించుచే
తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు
మూలనుండియునైన మొఱ్ఱిక్కించుకొనుటయే
తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు

తే. గీ. ఉద్ధతులగర్వమంతయునూడఁదెఱికి
బుద్ధిగొఱిగించి తిరుమణిఁ బూసినమట
తడికవాసళ్ళగాఁజేసి తఱుముటొకటె
యరయఁ దిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు.

వంగల చిన్నికృష్ణయ్యశాస్త్రి, చిల్కలూరిపేటపోష్టు.

ఉ. తిక్కన ముద్దుపోకడ సుధేమఁడు వెంకటశాస్త్రిగారికే
ఎక్కెను నన్నపార్యుమృదుధారయు తిర్పతిశాస్త్రిగారికే
ఎక్కెను భారతప్రతిభ ధర్మముపట్లను గిరతమ్ముకే
దక్కెను దక్కరీఁడు తెగతాళియొనర్చిన నేమిలోటగున్.

సీ. పల్కుపల్కుకుఁ దేనెజిల్కు కుల్కెడు భవ
త్కవితాలతాంగి ముంగరకుగాని
చుట్టుగట్టుల జుట్టువట్టి యాడించుమీ
కీర్త్యబ్జనేత్రి పంకిణికిగాని
పరిపంథివిద్వద్ద్వీపములవాఁగట్టు మీ
సాహితీమహిళ బేసరికిగాని
రాజరాజుల మందిరములఁ బేర్వడిన మీ
ధారణాతరుణి యద్దముకుఁగాని

తే. గీ. గానివారలు కొండఱేదేని లేని
పోనికైలాటమెత్తంగఁ బూన నట్టి
సిగ్గిడులనాఁగినార్మీరు పగ్గెవనర
సరస తిరుపతివేంకటేశకవులార.

రాళ్ళబండి వెంకటసుబ్బశాస్త్రి.

సీ. గళమెత్తి విమలగంగాతరంగంబన్న
కంబుకంఠికి రంధ్రికలన నెఱపె
మొకమెత్తి వెన్నెలరకమన్న చంద్రాస్య
తెప్పవాల్చకసుధాదృష్టినెఱపె
పల్లెత్తి యిది 'చెల్లె! మల్లె'యన్న సుగంధి
నెత్తిపైకెక్కి రేకెత్తసాగె
కన్నెత్తి వెలిదమ్మికాడయన్ బద్మాక్షి
లీలఁ గేల్దోయి నూర్వేలొనర్చె
తే. గీ. నరరె కోవిదసంసత్కృతావధాన
విధులఁబ్రిధగన్న నెఱజాణవెలఁదిమిన్న
మీయశఃకాంత యెట్టియుపాయమరసె
సరస తిరుపతి వేంకటేశకవులార.
చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రి.

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వర సుధీమణులన్ నుతియించుటన్ననో
పరిపరి భక్ష్యభోజ్యముల పైపయి నట్టివె పెట్టినట్లయా
నరయఁగఁ బండితోత్తమ సహస్రములొనన విప్రకోటికై
విరివిగ సత్రముంచుటను వేమవరస్థుల నే స్తుతించెదన్.
కార్యముపూడి రాజమన్నారుకవి, శతావధాని.

48. శ్లో. పాకోరసాతిరేకో
ధారాలంకార సద్గుణాధారా
రీతిశ్ర్శుతార్యగీతి
శ్శ్రీశ్రీపతివేంకటేశకవితాయాః.

శ్లో. పదవాక్యమణినిధానం
వధానమేతత్కృతం సమాధానం
యత్తు విపక్షాధీనం
నసుధీనంద్యంహివాగ్వధాధీనమ్.

శ్లో. స్తుత్యుక్తింపునరుక్తిం
ప్రేక్షాం ప్రాచీనసద్గుణాపేక్షాం
దర్శనముదయాదర్శం
కవయితోఽరేతయోర్విదుఃకవయః.

తాడేపల్లి వెంకటప్పయ్యశాస్త్రి, చందోలు.

సీ. పర్వదినమ్ములఁ బాథోధి రంగదు
త్తుంగభంగముల నుప్పొంగురీతి
ఖండనమం దర్జునుండు గాండివముక్త
చండకాండము లంపుచుండుభాతి
దితిసుతనుతుఁడు స్వాతీగతుండై క్షితి
యతులితాసార సంగతమగుగతి
శితికంఠజూటనిర్గతవినిర్మలసుధా
రసయుతత్రిభువనిర్ఝరిణికరణి
తే. గీ. సరససారసుబంధబంధురసువృత్త
కలిత మృదుమధురతరాశుకవనధార
వందఅనువిస్మయాధ్యతఁజెందఁజేయు
మీకుసముచెవ్వరిఁకమీకుమీరెకాక.

జంథ్యాల చిన్నసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

౬౦. పినపాడు.

సీ. మహితబ్రహ్మగురూక్తమంత్రశుద్ధినిగాంచి
శాస్త్రవిభూషణసమితిదాల్చి
రాజేంద్రమకుట విరాజితపాదులై
సరిలేని బంగరు బిరుదులొంది
నరులెన్న గజవాహనంబుల నూరేగి
కవివరస్తుతిపాఠగరిమఁగాంచి
అకలంకధారణామకుటంబుధరియించి
దుష్టశత్రుమదంబుఁదూలఁజేసి

తే. గీ. ప్రాజ్యనిరుపమ సుకవిత్వరాజ్యమందు
భాగ్యలబ్ధ శతవధాన భదశ్రీహిత
వెలయుచుండెడి తిరుపతివేంకటేశ
సుకవివరచక్రవర్తులఁ జూడఁగలిగె.

ములుకుట్ల వెంకటకృష్ణశాస్త్రి. శతావధాని.

51. గుంటూరు.

శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యుల వారు.

సీ. పదిమందిలోఁబట్టపవలైన నిలువెల్ల
దోచి దోచని పచ్చిదొంగవాఁడ!
ఏరికైనను దిరుక్షౌరమ్ముచేయించి
పంగనామముఁబెట్టిపంపువాఁడ!
వడ్డిలోఁగాసైన వదలకంతికునంత
గుంజి గైకొను రాతిగుండెవాఁడ!
కడుఁబేదనని మొఱ్ఱలిడనెత్తి బొచ్చెనఁ
బెట్టిపొమ్మని యడ్డుపెట్టువాఁడ!
తే. గీ. పేరుగొప్పయెచూడఁగనూరుదిబ్బ
యనెడున్యాయంబునకులక్ష్యమైనవాఁడ!
సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరులతోడ
మమ్ముదయఁజూడుమలమేలుమంగతోఁడ!

చ. వరమృదుశారదధార రసబంధుర బంధపరిబంధబంధనో
త్తరకవితన్ మతిశ్రీమనిధాన వధానవిధానచాతురిన్
దిరుపతివేంకటేశ్వరులె ధీరులు సూరులు వీరలంచు నే
విరివిగవింటి మున్నిపుడు వీరినిగంటిని గంట నీసభన్.
చ. తలిరుపసిండి పూఁతనునుదళ్కులఁజిల్కెడు గుల్కులాఁడిమై
జళుకుపిసాళి గందపుఁ బసంపులయందము లొంద నొక్కచో
బలుజిగిగల్గు క్రొంబసిఁడి వన్నెల కన్నెల చిన్నిపొన్నిచ
న్నులఁగయిఁబట్టి నప్పటివినోదము మోదమునూదునొక్కచో

వలపులనీను కప్రపుటనంటుల మింటికి నంటగెంటుతొ
య్యాలినునులోఁదొడన్ గదియనందిన చందమునందు నొక్కచోఁ
దొలిమగనేఁతనాఁడొసఁగు తొయ్యలి గాటపు నెయ్యపుంగవుం
గిలిఁగలక్షిమొత్తులుల క్రిందగునందము చిందునొక్కచోఁ
దెలుఁగునఁగైతమల్లిఁగల దిట్టలు తిర్పతి వేంకటేశ్వరా
ఖ్యులనుచు గాశికృష్ణకవి యుత్పలచంపకమాలికావళిన్
బొలుపుగఁ గూర్చి యెల్లరును మోదమునొందఁ గవిద్విపాగళం
బులఁ దవిలించెఁ బండితవిభూషితగర్తపురీసభాస్థలిన్.

52. బ్ర॥ శ్రీ॥ శిష్టా సీతారామశాస్త్రులు.

శ్లో. ఏతత్సూరివరోదితేషు బహుశః పద్యేషు సర్వే ష్వహో
దృశ్యంతేహ్యుపమాదయోఽపి సుగుణా ఓజః ప్రసాదాదికాః
సామర్థ్యం స్ఫుటతాగిరాంచ గురుతాభిన్నార్థతా స్వీకృతా
నూనంతిక్కనసోమపాదికవిభిస్తుల్యా ఇమేసూరయః.

శ్లో. శాంత్యాదాంతిగుణేన కీర్తినిచయైర్వ్యక్తాస్తపోవిద్యయా
శ్రీభిర్వాక్యపదప్రమాణనికరైర్విద్యాస్సతాంసమ్మతాః
గత్వాతేపి పిఠాపురేచనగరే చెన్నాహ్వాయే సత్కృతాః
పూజ్యంతేస్మ పురేపురే బహువిధం గుంటూరు పుర్యాంయథా.

53. బ్ర॥ శ్రీ॥ బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతంగారు.

మ. కలముంబట్టి కవిత్వమల్లు బుధలోకంబెల్ల వేనోళ్ళమె
చ్చ లలితంపుంగవితన్నుతించి రుచిరాలంకారముల్ భాషలో
పలి మేల్పల్కులఁగొల్లలాడె నిఁక నేవర్ణింతునేనిట్టి దదు
క్తులనే యేకరుపెట్టఁగావలయుఁబంక్తుల్ పౌనరుక్త్యంబుగన్.

శా. పౌనఃపున్యముగాఁ బురాకృతములన్ పల్లించుకంటెన్ సదా
మౌనంబూని సుధారసంపుఁజవులన్ బాటించుమీకైతలన్
వీనుందోయిటిచేతఁదాల్పుచును దృప్తింజెంది యద్దాన బ్ర
హ్మానందామృతవార్ధిదేలుటయె మేలంచున్ దలంతుం మదిన్.

54. బ్ర॥ శ్రీ॥ ములుకుట్ల వెంకటకృష్ణశాస్త్రులు.

క. అవధానుల కవధానులు
కవులకుఁగవులైన యీజగద్విదితులనే
దవిలి ప్రశంసించుటగన
రవినద్దమునందు జూపఱకుఁజూపుటగున్.

మ. మునువాల్మీకిగ్రహించి రామకథ నీభూలోకమున్ నిండఁజే
సినచాయన్ మునుపెవ్వరో యెరుగ వాసింగొన్న యీవిద్యవీ
జనవర్యుల్ గ్రహియించి దేశములపైఁజల్లన్విజృంభించె నిం
పెనయన్ దీనికిమార్గదర్శకులు వీరేగాదె చర్చింపగన్.

మ. నిటలాక్షాంగతటోజ్జ్వలన్నిలయనిద్రాతిభదాత్రియితో
త్కటలావణ్యతనూవిశేష విలసద్గౌరీకృపాసారసం
ఘటితానూనశతావధానకవితా క్రాంతాత్ములౌవీరికిన్
పటుదీర్ఘాయువు శేముషీబలము శ్రీప్రాణేశ్వరుండిచ్చుతన్.

55. బ్ర॥ శ్రీ॥ పిరాట్ల వెంకటప్పయ్యశాస్త్రి

సీ. జగదాల వాలంబు శాస్త్రపాండిత్యమన్
శాతమౌక్తుఁచేఁజక్కపఱచి
కాకవిమద తృణకాండమెల్లనుగాల్చి
ముల్లోకముల గొప్ప యల్లుఁబెట్టి
కవితానదీరసకాండంబుచేఁ బద
నిచ్చి యే కవివరు లెసఁగనాత్మ
కీర్తిలతను నాట బూర్తిగా నది యల్లి
బిల్లిగ నల్లి రంజిల్లఁబూచెఁ

తే. గీ. శశివిబుధధునీశేషప్రసవముల నవి
తలనుగళమున ధరియించెఁదలఁపనీశుఁ
డట్టి తిరుపతివెంకటాఖ్యకవిమణుల
కీర్తిలతనెన్నగాబ్రహ్మకేనిదరమె.

మ. చతురంభోధి పరీతసర్వధరణీచక్రక్షమాపోత్తమాం
గరతాసల్పకిరీటకోటిమణి సంఘాతేసమాలామహా
ద్యుతివిస్మేరపదారవిందయుగుఁ గవ్యుద్దామగర్వాపహ
హృత్వక్త్రాళ్యాల నీ కవీశ్వరుల నెట్లో చూచుటబ్బెంగదా.

56. బ్ర॥ శ్రీ॥ లంకా సుందరరామశాస్త్రి.

క. శ్రీమత్తిరుపతివెంకట
నామకవీశ్వరులనెన్న నలువకుఁదరమా!
పాముల ఱేనికిఁ దరమా!
కామారికిఁదరమ! తమ్మికంటికిఁదరమా!

శా. మీ కీర్తిత్వము మీగుణాతిశయమున్ మీపాండితీప్రౌఢియున్
మీ ధార్ష్ట్యంబును మీప్రబంధరచనల్ మీవాగ్ఝరీమాధురుల్
మీ ధీచాతురి మీగభీరమహిమల్ మీధారణాశక్తి యే
రీ ధాత్రీస్థలిఁ జెందువారు గలరే యెన్నోపుటాల్ వేసినన్.

57. బ్రాహ్మణకోడూరు

ఉ. స్వాగతమయ్య! మీకు విలసత్కమనీయ యశస్సుధారస
శ్రీగురుతావిభూషిత విశేషనభోంతరరమ్యదీధితుల్
సాగరకన్యకాఘనకుచస్థలచందనచర్చితప్రభా
భ్యాగమరమ్యదేహులగు నార్యులు తిర్పతి వేంకటేశ్వరుల్.

ఉ. స్వాగతమయ్య! సత్కవిహృదంతరదంతురితప్రభావసం
ధ్యాగమతర్పితాఖిలజనాహ్వచకోరులు దర్పవద్విరో
ధ్యాగతహుంకృతిస్ఫురదహంయులు నిస్తులితోరుశక్తిసం
ధాగరిమావధానకృతిదాతలు తిర్పతి వేంకటేశ్వరుల్.

ఉ. స్వాగతమయ్య! మీకురచనాతిశయాన్వితకావ్య సద్యశో
భాగవిశేషవేష్టితవిధాస్వరలోకులు గౌరవప్రధా

అవధానతంత్రంబులందు మాబుద్ధిపో
దా ! యేమి మేధ లేదాయెఁగాని
వాఙ్ముఖమ్మున మాదు వ_క్త్రమించుక సాగ
దా! యేమి మాటరాదాయెఁగాని

గీ. మాకు'' ననుకొనుపండితు ల్మహినినెంద
ఱో కలరుగాని యీ మేలుపోక లుట్టి
పడఁగ నవధాన మొనరించువారుగలరె
ధరణిఁ దిరుపతివేంకటేశ్వరులుదక్క.

గ ద్య

ఇది శ్రీ.... కింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలకలానిధి
బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వర కృతంబగు
శతావధానసారమ్మున సర్వంబును
స ం పూ ర్ణ ము.

శ్రీసత్యదేవతాయైనమః.

★

శ్రీ

తిరుపతి వేంకటకవి ప్రణీతము...

★

ప్రకాశకులు.
చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిసన్సు
వేంకటేశ్వర పబ్లికేషన్సు
కడియం P.O. తూ॥గో॥జిల్లా.
1956.

ఇది

విద్వాన్ చెళ్లపిళ్లదుర్గేశ్వరశాస్త్రిగారి

పర్యవేక్షణలో ప్రచురింపబడినది.

మూడవ కూర్పు

వెయ్యి ప్రతులు

1956.

ముద్రణ:

వేంకటేశ్వర ప్రింటింగ్ ప్రెస్,

ఆలమూరు, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

కలగూరగంప

భక్తి.

— రంగేశ్వరుఁడు —

శా. శ్రీరామామణి వక్షమందుఁ దనరన్ జెన్నొందుతిన్నన్ జనం
"బౌరా! చంచలతం దొఱంగని మెఱుం గర్థిన్ ధరింపంగఁ బో
లీ రాజద్ఘన" మంచు వర్ణనలు తా రింపారఁగాఁ జేయ నా
శ్రీరంగమ్మున నుండు రంగఁడు యశశ్శ్రీలిచ్చు మా కెప్పుడున్.

— కృష్ణుఁడు —

శా. శ్రీమన్మంగళదేవతాస్తనమిళత్స్నిగ్ధస్ఫురచ్ఛ్రీమదో
ద్దామాంకాంకితవక్షముం గని మదిన్ దా నీర్ష్యతో రాధికా
భామారత్నము పల్కకుండినను "గోపం బేల? నన్నేలు" మం
చామెన్ వేడుక వేఁడు కృష్ణుఁ డిడు మా కత్యంతసౌభాగ్యముల్.

— వేంకటేశ్వరుఁడు —

ఉ. శ్రీమదఖండవైభవముచేఁ జెలువారెడి వేంకటాద్రిపై
సామజయాన శ్రీరమణి చక్కఁగఁ బాదము లొత్త నారదుం
"డోమహనీయసేవితగుణోజ్జ్వల" యంచు భజింపుచుండు ని
న్నే మది నమ్మినాఁడ దయ నేలుమి శ్రీకర, వేంకటేశ్వరా!

చ. శరదరవిందలోచన! లసన్మణియుక్తకిరీట! కంకణ
స్ఫురదురుబాహుశోభిత! విశుద్ధచరిత్ర! రమాంగనామనో
హర! హరపూజితాంఘ్రియుగ! యాశ్రితభక్తమనోనివాస! కి
న్నరగరుడోరగాదినుతనామవిరాజిత! వేంకటేశ్వరా!

— • జగదీశ్వరి • —

సీ. సారహీనపదార్థసంచయమ్మందు ని
స్సారమైనయది సంసారమకద ॥
అట్టిసంసారమం దజురుదరిద్రవిష్ణువాదు
లకునైనఁ దగిలికో ల్దప్పదుగద ॥
తగులుకొనినమీఁద ధనములేకున్నచో
గడెయైనఁ గాలమ్ము గడవదుకద ॥
కాలయాపనకుఁ దా ఘనుఁడయ్యు నీచునై
నను నాశ్రయించు టన్యాయముకద ॥
తే. గీ. అట్టిపని కవిచంద్రుల కర్హమగునె ?
నీ వెఱుంగని ధర్మ మెందేని గలదె
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప
యని జిలుకవమ్మ, యో జగదీశ్వరమ్మ ॥

సీ. ఆశ్రయించినవారి నవలఁబొమ్మనిచెప్పు
టన్యాయమని మది నరయవొక్కొ
అభిమానము గల విద్యావంతులకు దరి
ద్రత్వ మిక్కట్టని తలఁప వొక్కొ
ధనహీనులకు ధనంబు నొసంగుట మహోప
కారంబనుచు మదిఁగాంచవొక్కొ
ఎవరి కిచ్చినను గవీంద్రుల కీకున్నఁ
గలుగదు యశమని తెలియవొక్కొ
గీ. సకలము నెఱింగి మాకు నైశ్వర్య మొసఁగ
జాగుచేసెద విది యేటి చంద మమ్మ !
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప
యని జిలుకవమ్మ, యో జగదీశ్వరమ్మ ॥

సీ. దారిద్ర్యమునఁ గృశత్వదశ చెందెడివాఁడు
తనివి లేనట్టి సిగ్గునను మ్రగ్గు,

సిగ్గుచెందినమీఁదఁ జెడిపోవుఁ దేజంబు
తేజంబు చెడిన దుస్థితి ఘటించు,
మీఁద నిర్వేద మాపాదిల్లు, నిర్వేద
మనుసరించిన శోక మినుమడించు,
నజ్ఞాన బుద్ధికి హాని వాటిల్లు, ని
ర్బుద్ధియౌ పురుషుఁడు పొలియుఁ బిదప,

గీ. నిట్టిదుర్గతి కవులపై నెట్టువెట్టి
తమ్మ? నీమన మెటు లొప్పెనమ్మ? రమ్మ!
''కామధేనుస్మరణ'' నీదుకరుణ మాప
యని జిలుకవమ్మ! యో జగదీశ్వరమ్మ!

సీ. గణియింతుమే? మహాఖర్వగర్వాంధత
మసమలీమసులైన మనుజపతుల
నుతియింతుమే? జగన్నుత్యవిద్యాపరిభా
వము నెఱుంగని మహీవలయపతుల
దర్శింతుమే? కవిత్వప్రశంసావాస
నావాసితులు గాని నరపతులను
మన్నింతుమే? సదా మానినీమధుపాన
ముఖదుర్వ్యసనులైన భూమిపతుల

తే. గీ. నెప్పుడేనియుఁ దప్ప దీ యప్పటంచు
గొప్ప యగు నీకటాక్షమ్ము గుప్పితేని
''కామధేనుస్మరణ'' నీదుకరుణ మాప
యని జిలుకవమ్మ, యో జగదీశ్వరమ్మ!

సీ. త్వత్కటాక్షం బనుత్తమమహేంద్రత్వ ది
వ్యపద సంపాదనాపాదకంబు
త్వత్కటాక్షం బదభ్రప్రశస్తైశ్వర్య
ధనదతాపాదనాధాయకంబు

త్వత్కటాక్షంబు భాస్వత్సహస్రప్రకా
శమహోధికృతి ముఖ్యసాధనంబు
త్వత్కటాక్షంబు విద్వత్త్వకవిత్వాధి
కత్వాదిసంధానకారణంబు

తే. గీ. ఇట్టిదని నీకటాక్షమ్ము నెఱిఁగి దీని
విడిచి యన్యుల నెట్లు సేవింతుమమ్మ!
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప
యని జిలుకవమ్మ, యో జగదీశ్వరమ్మ!

సీ. అఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండనాయకుఁడైనఁ
గవులతో సామ్యమ్ముగాంచఁగలఁడె!
ముజ్జగమ్ములనేలు పురుహూతుఁడైనను
గవులతో సామ్యమ్ముగాంచఁగలఁడె!
నవనిధుల్ గల్గు మానవహయుండైనను
గవులతో సామ్యమ్ము గాంచఁగలఁడె!
సార్వభౌమ్యముగల్గు జనపాలుఁడైనను
గవులతో సామ్యమ్ము గాంచఁగలఁడె!

తే. గీ. హైన్యములకెల్ల హైన్యమైనట్టి దరిద్ర
హైన్యమొక్కటి వారికి శూన్యమేని
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప
యని జిలుకవమ్మ, యో జగదీశ్వరమ్మ!

సీ. అర్చి చచ్చినఁగాని యన్యులకీక తా
మనుభవింపని లుబ్ధజనుల విడిచి
వ్యాజ్యముల్ వేఁటలు నన్నమైపచరించు
పరమపాత్రులను దుష్ప్రతుల విడిచి
రస మన నెట్టిదో యిసుమంతయైనను
గలనైనలేని మొద్దులను విడిచి

హావివాటించు కార్యములొనర్పఁగ యత్న
ములొనర్చునట్టి కూళలను విడిచి
తే. గీ. అహహ! దారిద్ర్యభారమ్ము నసఘులైన
కవులనెత్తినిబెట్టు టొప్పునటమ్మ?
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప
యిని జిలుకవమ్మ, యో జగదీశ్వరమ్మ!

సీ. బహుజన్మకృతతపఃపరిపాకమున మించు
నట్టి యుద్దండభాగ్యాతిశయమొ
భావికాలప్రాప్యఫలసూచకామేయ
మామకీనాదృష్టమహితకలమొ
అనిమిత్తజాయమానానూనకరుణాక
టాక్షవీక్షణ వైభవానుగమమొ
కామరూపకలాప్రకాశసౌభాగ్యను
వ్యక్తీకరణచణప్రాభవంబొ
తే. గీ. కలను బ్రత్యక్షమైతి వేకారణంబొ
తెలియ దిది యూరకేపోదు దేవదేవి!
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప
యిని జిలుకవమ్మ, యో జగదీశ్వరమ్మ!

జ్ఞా న ము.

—• ఆత్మబోధ (సంస్కృతమునకుఁ దెనుఁగు) •—

క. తపములచేఁ బాపమ్ములు
డిపి శాంతినిబొంది రక్తి డించి సదా ము
క్తిపదము గోరెడివారల
కుపకృతిగా నాత్మబోధ మొనరింతు మొగిన్.

గీ. మోక్షసాధనములలోన ముఖ్యసాధ
నంబు బోధయ ముక్తిపదంబు బోధ

లేకయుండినఁ గలుగదు; పాకమునకు
ననలమేకద ముఖ్యసాధనము జగతి.

క. అవిరోధి గానఁ గర్మం
బవిద్య నడపంగఁజాల దట్టి యవిద్యా
దవిలి తమంబును దేజం
బు విధమ్మున జ్ఞాన మెలమిఁ బోఁగొట్టుఁజుమీ.

క. పరమాత్మం డజ్ఞాన
స్ఫురణమ్మున భిన్నరీతిఁ జూపట్టెడిఁ ద
న్నిరసనము గలుగ మేఘా
వరణ మెడలు సూర్యుపగిది స్వయము వెలుఁగున్

గీ. జ్ఞాన మజ్ఞానకలుషతాకలితు జీవు
జ్ఞానవశమున నిర్మలుఁగా నొనర్చి
తానును నశించుఁ; గలుషమై తనరు జలము
చక్కఁజేసెడి కతకరజంబువోలె.

గీ. నిద్రవేళను స్వప్నమ్ము నిజముగాఁగఁ
దోఁచుభంగిని రాగాదిదుష్టమైన
సంసృతియుఁదోఁచు నజ్ఞానసత్తయందు
సత్యమై; యదిపోవ నసత్యమగును.

గీ. అవ్యయుండును సర్వలోకాశ్రియుఁడు
నైన యీశ్వరుఁ డెందాఁకఁ గానఁబడఁడొ
జగము నందాఁక సత్యమై నెగడు; శుక్తి
యందు రజతంబు దోఁచెడునట్టిభంగి.

క. వ్యాపకుఁడును సదసచ్చి
ద్రూపకుఁడును సర్వసంగతుఁడునగు హరియం
దేపారు సర్వజంతు
వ్యాపృతి; కటకాదికము సువర్ణమునబలెన్.

క. ఆకాశము విధమునను హృ
షీకేశుం డైన విధఁ దశేషోపాధి
ప్రాకారుం డై భిన్నుం
డై కనఁబడు నొక్కఁడగు నుపాధి నశింపన్.

గీ. జాతినామాశ్రమాదు లీశ్వరునియం దు
పాధిభేదమ్ముకతన నాపాదితమ్ము;
లకలుషమ్ము నమధురమ్మునౌ జలమ్ము
నందు రసవర్ణభేదముల్ పొందునట్లు.

క. పంచీకృతోపభూతో
దంచితమై కర్మరచితమై తగు దేహం
బెంచఁగ సుఖదుఃఖమ్ములు
గాంచెడి భోగాలయమ్ముగాఁ జెప్పఁబడున్.

క. పంచప్రాణమనోబు
ద్ధ్యంచద్దశకరణయుక్తమగు సూక్ష్మాంగం
బెంచ నపంచీకృతభూ
తాంచిత మిది భోగమునకు నగు సాధనమై.

గీ. అరయ నవాచ్యమైన యనాద్యవిద్య
కారణోపాధియని చెప్పఁగాఁ దగియెడి
నీ యుపాధిత్రయమ్మున కెవ్వఁ డన్యుఁ
డతఁడ పో! యాత్మయని చెప్ప నర్హుఁడెందు.

గీ. పంచకోశాదిసంబంధభావమునను
వస్తుతశ్శుద్ధమౌ పరవస్తువెలమి
నలరుఁ; దత్తన్మయమువలె నసితవర్ణ
వస్త్రయోగమ్ముకతన సుస్ఫటికమట్లు.

క. సకలగతుఁడయ్యుఁ బరమా
త్మ కనంబడఁ డెల్లచోట్ల మఱిఁ గన్పట్టున్

ప్రకటముగ బుద్ధియందే
ముకురాదులయందు బింబములవలె నెపుడున్.

ఆ. వె. కాయ చిత్త బుద్ధి కరణమ్ములకు నన్యుఁ
డై తదీయకృత్య మధిపుఁబోలె
నెవ్వఁడరయుచుండు నెల్లప్పు డతఁడవో !
యాత్మయనుచుఁ జెప్ప నర్హుఁడెందు.

క. కరణమ్ములు వ్యాపింపన్
బరమాత్మయు మూఢులకును వ్యాపారివలెన్
బరిదృశ్యం డగు; మేఘో
త్కరము గదలఁ గదలునట్లు కనుపడు శశినా.

తే. గీ. ఆత్మ చైతన్యమును దగ నాశ్రయించి
కాయకరణమనోధీలు స్వీయకృతుల
వర్తిలుచునుండుఁ; బద్మినీప్రభునికాంతి
ననుసరించి మెలంగెడి జనులపోల్కి.

క. కాయేంద్రియగుణకర్మము
లా యమలుండైన సచ్చిదాత్మునియందున్
ద్రోయుదు రవివేకమ్మున
నీ యాకసమందు నైల్య మెంచెడిరీతిన్.

గీ. మానసోపాధిసంబంధమైన కర్తృ
తాదికం బాత్మయందుఁ బ్రమాదమునన
కల్పితంబయ్యె నుదకసంగతసుధాంశు
నందుఁ దద్గతచలనాదు లమరురీతి.

ఆ. వె. బుద్ధిసత్త్వయంద వో ! రాగమును నిచ్ఛ
యును సుఖాదికమ్ము నొనరుచుండు
నది యడఁగు సుషుప్తియందు నవియు లేవు
కాన నాత్మగములు కావుసూవె.

క. రవికిఁ బ్రకాశం, బగ్నికి
రవరవ, జలమునకు శీతలతయు స్వభావం
బవు విధమునఁ బరమాత్మకు
సవిభావమున సచ్చిదానంద మౌటయుఁ జూ.

తే. ఆత్మసచ్చిదంశ మరయంగ బుద్ధివృ
త్తియును వివేకవృత్తితోడఁ
గలిపెనేని గలుగుఁగా యహంకారమ్మ
కేవలాత్మ శుద్ధభావుఁ డెంచు.

క. పరమాత్మకు వికృతిని లే
దరయఁగ బుద్ధికిని బోధ మన సున్న యటం
చెఱిఁగియు జ్ఞాతృద్రష్టృ
త్వాదీతులను జీవుఁ డకట ! తా మోహియగున్.

క. అరయుచు జీవునిఁగాఁ ద
న్ను రజ్జుసర్పత్వరీతి నూనముగాఁ దాఁ
బొరయు భయమ్మును చేనే
పరమాత్మ నటన్నమాత్రి భయము దొఱంగున్.

గీ. ఆత్మవలన వెలుంగు బుద్ధ్యాదికమ్ము
లాత్మ బుద్ధ్యాదికమ్మున కప్రకాశ్యఁ
దెలమిదీపము వస్తువు వెలుఁగఁ జేయుఁ
గాని యవి దీపతేజంబు గనుపఱచునె.

క. తనుఁదాఁ దెలియుట కన్యం
బనపేక్ష్యము బోధరూపుఁడగు నాత్మకుఁ ద
న్నను వెలిగింపఁగ దీపం
బున కొండు ప్రదీప మేల పొనఁగింపవలెన్.

గీ. "నేతి నేతి" వాక్యమ్ములచేత సకల
మైనయట్టియుపాధుల నవలఁ ద్రోచి

జీవపరమాత్మలకు సౌఖ్యసిద్ధినపుడు
పడయఁగా వలె నమ్మహావాక్యకలన.

మతము

—• శ్రీమదాదిశంకరులు •—

క. శంకరు సతతారాధిత
శంకరు వేదాంతశాస్త్రసాధితపంవి
త్పంకజభాస్కరు లోకా
లంకారు నుతింతు మదిఁ గలంక మెడలఁగన్.

గీ. ఎంతకాలమ్ము బ్రదికిన నేమి ఫలము
జగతి కుపకార మొక్కింత సలుపఁడేని
దానికై బాల్యమాదిగఁ దనదుజీవి
తమును వెచ్చించు శంకరుఁ దలఁపవలదె.

సీ. మండనమిశ్రుతో మాటాడశక్యమే ?
భగవత్కటాక్షశక్తి ప్రబలదేని
భట్టభాస్కరుతోడ భాషింపశక్యమే ?
యెంతటిప్రతిభయు నెసఁగదేని
ఉపనిషద్భాష్యాదు లొనరింపశక్యమే ?
సర్వజ్ఞతారూఢి చనదయేని
అన్యకాయప్రవేశాలంబనము తేలి
కయె ? యోగపరిణతి గలుగదేని

తే. గీ. బ్రతికినదిచూడ స్వల్పమప్పావనుండు
సల్పు కార్యమ్ములకుఁ బట్టుఁ గల్పమేని
అతఁడు లేఁడననేల ? యేమయ్యె నిప్పు
టికిని మృతజీవుఁ డెల్లవారికి హితుండు.

చ. ఒరుల కెఱుంగరాని గతి నొండొకచోని కళేబరమ్మునన్
జొరఁబడి కామశాస్త్రపరిశోధనమున్ బొనరించి దాన వా
క్తరుణిజయమ్ము గైకొనుకతన్ బరికిలనచేసి చూడ సం
సరణ మనాది జ్ఞానులను సైతము వీడదటంచుఁ దెల్పెడిన్.

చ. ఒకఁడననేల ? రంపమమహోన్నతవస్తువ మేది చూచినన్
సకలకళానివాస మను చంపపబింబమునందుఁ బోలెఁ ద
క్కక యమృతంబు చిప్పిలుచు కన్నదు నయ్యనఘాత్ముఁగన్న త
ల్లికి మఱిఁదండ్రికిన్ జగతి లేదు మఱొక్కఁడు సాటి చెప్పఁగన్.

—• శ్రీ రా మ కృ ష్ణ ప ర మ హం స •—

మ. కరుణాదూరత నూరకే బడిగ సత్కాళీమహాదేవికై
నరులం జంపెడి వంగదేశపు ద్విజన్మస్తోమమం దెట్టులో
పరమార్థజ్ఞుఁడు రామకృష్ణుఁడు పరబ్రహ్మప్రవరాంశమ్మునన్
ధరణింబుట్టెఁ దదీయ చిత్రచరితల్ ధ్యానింపఁగాఁ జెల్లవే.

సీ. చదువనేలేదఁట : శాస్త్రములనొకింత
గురువయ్యొ నేలాటి గురువులకును
అనుభవింపకయె యేలా చెందెనొ విరక్తి :
యేవిరాగులు నేర రీ సమాధి
తనకన్న నితర మింతయు లేదని యెఱింగి
యు ను గాళికార్చనమును బొనర్చె
నీయుగమ్మునను లేనేలేని మహిమ లె
న్నెన్నియో చూపె నిరీహుఁడయ్యు

తే. గీ. ననుచుఁ జెప్పెద రయ్యనఘాత్మవర్య
విధినిషేధము తెలియఁగక వేదవేత్త
లైన విద్వాంసులకును మాన్యతవహించి
తనరు శ్రీరామకృష్ణున కెనయె యొరులు.

శా. ఏ యోగీంద్రుని శిష్యుఁ డొక్కరుఁడు దా ద్వీపాంతరం బేగి వి
ద్యాయుక్తిన్ దగ వారి లోఁబఱచి "ధ్యేయం బిద్దియే" యంచు న
జ్ఞేయంబైచను తత్త్వముందెలిపి యెన్నే దుర్మతాల్ మాపె సు
శ్రీయుక్తుం డల రామకృష్ణుసరి యేరీ జ్ఞాను లెందేనియుఁ ?

ఉ. వేదము పిచ్చి, శాస్త్రమన వెఱ్ఱి, యధర్మమదెద్ది, యంచు వా
గ్వాదము నేయునిట్టి కలికాలమునందును నెవ్వఁడో యొకం

డాదిమకాలమందు బలె నార్యుఁడు పుట్టఁగవచ్చు నంట దు
ర్వాదముగామి కియ్యనఘువర్తనమే యొకసాక్షి నాఁదగున్.

తే. గీ. వేదములు కష్టపడి వల్లెవేయనేల
శాస్త్రములలోఁ బరిశ్రమ సల్పనేల
రామకృష్ణ పరమహంసరాజు నోడువు
నట్టిబోధల నీయర్థ ముట్టిపడెడి.

—• శ్రీ వివేకానందస్వామి •—

సీ. పుట్టెనెవ్వఁడు హిందువులలోనఁ గాయస్థ
జాతిలో వంగదేశమ్మునందుఁ
జదివె నెవ్వం డొక్క సంస్కృతంబేకాక
యింగ్లీషు మొద లెన్నియేనిభాష
లరసె నెవ్వాఁ డొక్క యద్వైతమేకాక
భూమిలోఁగల మతమ్ములవియెల్లఁ
దిరిగె నెవ్వాఁ డాత్మదేశ మొక్కటె కాక
యఖిలమ్ములగు విషయమ్ములెల్ల

తే. గీ. నిహమునం గల్గు తుచ్ఛమౌ నిచ్ఛవిడిచి
బాల్యమాదిగ పరముకై పాటుపడుట
తక్క నెవ్వాఁడెఱుంగఁ డితరము నుంత
అతఁడు వివేకయోగి దివ్యపదభోగి.

చ. ఎవనికి శక్యమౌ? మతములెల్ల విచారణసేయునట్టి హూ
ణవరుల దేశమందున ఘనంబగునట్టి సభాస్థలమ్మునం
"దవని గల్గు మీ మతములన్నియు లేఁత" లటంచు ఖండనం
బు వొనరుపన్, స్వకీయ మతము న్నిలుపంగ, వివేకుఁ దక్కనన్.

గీ. శంకరాదులు విజయంబు సల్పుటెల్ల
నాత్మరాజ్యమ్ము నంద, వీరట్లుగాక

యన్యదేశమ్ములకు నేగి యన్యమతము
వారి నద్వైతులుగఁ జేయు ధీరవరుఁడు.

గీ. ఇహమునకుఁ బక్కఁ బరమున కింపు కేవి
స్వప్నముననైన యత్నమ్ము సలుప నట్టి
హూణులను వేలకొలఁది దా నుద్ధరించి
జ్ఞానులనుజేసె నీ వివేకప్రభుండు.

శా. "మీసాల్ వచ్చిన బాలురార!" యని, 'మెమ్మేస్' ప్యాసుగావించి బల్
వాసింబొల్చెడివారిఁ బిల్చి సభలో వాదమ్ము రేకే యుప
న్యాసంబిచ్చి "మత మ్మనంగ నొకయద్వైతంబ" యంచుం దగన్
డా సిద్ధాంతము సేయుధన్యుఁ డతఁ డేతన్మాత్రుఁడే చూడఁగన్.

—• సమాజమువారి విజ్ఞాపనము •—

ఉ. హిందువులార! మీమతమదెట్టిది, మీ రిపుడెందుకోస మీ
చందమునన్ సమస్తము వెసన్ విడి దైన్యముపుట్టినిందులై
వందురుచుండియున్ బయికి వాసికి శీర్షములెత్తుచున్నవా
రిందుఁ గలట్టి సారమది యించుకయేని గ్రహించినారలే.

శా. "టోపీ" ల్వెట్టి "షరాయిలం" దొడిగి యెట్టోపోట్టకై వేసముల్
వే పూనుం డొకగంటయైన నెలకున్ "వేదమ్ము తా నెట్టి? దే
వ్యాపారం బట నుండు? దానిచిగు రేయర్థమ్ము బోధించు?" నం
చీపట్లన్ వ్యయముం బొనర్పుఁ డిది మీ కిప్పించు నుచ్చైర్గతుల్.

సీ. ధనవిహీనుఁడు ధనంబునుబొంది మోదించు
పైని నెద్దానికై వాంఛసేయుఁ
గాంతావిహీనుఁడు కాంత సంపాదించు
కొనుమీఁద దేనికై మనముఁ జొనుపు
సంతానహీనుండు సంతానమునుగాంచి
యలరుపై నెద్దాని నభిలషించు
రాజ్యవిహీనుండు రాజ్యమ్మునంది య
నంతరం బెద్దాని నాసఁజేయు

గీ. నట్టి యున్నత పదమును నందఁజేయు
పెద్ద "రైల్" యంత్రి మెయ్యెడ వెలయుచుండు
నదియ హిందూమతము దాని మొదలు తెలియ
కేల చెడిపోయెదరు వృథా యెఱుకవిడిచి.

గీ. మున్ను మనవారలందఱు దున్నపోతు
లిపుడు మతిమంతులము మన మెంతయేని
యనెడి దుర్భ్రాంతివలదు వారట్టిరేని
మనకుఁ దజ్జన్యులకుఁ దెల్వి యనువుపడునె !

చ. అడిగిన యాచకావళికి నంతయొ యింతయొ యిచ్చునట్లు సొ
మ్మిడు టొకలెక్కగా దిచటి కెప్పుడొ యొక్కపు దేగు దెంచి యి
య్యెడనగు సంగతుల్ వినుటయే కడు ముఖ్యము దానఁజేసి మా
పడెడి పరిశ్రమమ్ము ఫలవంతమగున్ మత మున్నతిం గనున్.

చ. ఎవఁ డుదయించి లోకులకు నెల్లరకున్ బరమాత్మసంగతిన్
వివరముగాఁగఁ జెప్పి "సువివేకి" యనం జను నాత్మనామమున్
భవుకతరార్థయుక్తముగ భాసిలఁ జేసెనొ హూణభాషలోఁ
దవిలి పరం బొకించుకయుఁ దా మెఱుఁగంగ నశక్తులైన వా
రి విషయమై యెవండు సురవృక్షమునాఁగఁ బ్రసిద్ధిచెందె నిం
కెవఁ డవతారమందుటనె యెల్లరకున్ "మన వేదశాస్త్రముల్
ప్రవిమలముల్ మఱెవ్వియును బావనముల్ జగమందు లే" వట
న్నవిషయ మాత్మకెక్కఁ జిననాఁడు మొదల్కొని యెవ్వఁ డెప్పుడున్
దవిలి పరానుషక్తుఁడయి ధర్మపుఁ జింతయొనర్చె నింకఁ దా
నెవఁ డిహవాంఛ మాని "పరమే వర" మంచుఁ జరించె నెవ్వఁ డీ
భువిని బరార్థమై తనదు బుద్ధిని విద్యను జీవితంబునున్
మివుల వ్యయించె నెవ్వనికి మించిన వేత్తలు నేఁడు లేరు; పూ
ర్వ విబుధులందు శంకరునివంటి మహాత్ముఁడుగూడ నెవ్వనిన్
శివకరు మెచ్చ నొప్పికొను; శ్రీయన నెవ్వనికిన్ దృణంబు స

ర్వ విభవముల్ మఱెవ్వనికి వశ్యము; లట్టి వివేకయోగికై
యెవరు మఱెంత వ్రాసినను నెక్కుడుగామియుఁ దక్కువౌటయున్
దవులు సతం బొకండు జననంబును గాంచఁ దయేని యొక్కఁడున్
మివులఁదు హూణవిద్యలను నేర్చెడివారలయందు హిందు; వా
శివునకు నా శివాత్మునకు శ్రీహరికిన్ దవభేదరూపుఁడౌ
ప్రవిమలయోగికి న్నతు లపారముగా నొనరింపఁ జెల్లదే
సువిమలులార! హిందుమతసూత్రి మెఱింగిన యోగ్యులార! య
న్యవిషయముల్ మఱెవ్వరికి నబ్బిననున్ మతసంగతుల్ విశే
షవిధిని భారతావని నెసంగెడివారికె యిచ్చినాఁడు లో
కవిభుఁడు; ముక్కముక్కలుగ ఖండనసేయఁగ నీమతంబు వా
నవయదు, రూపుమాయదు, తనంతన వృద్ధిని గాంచ నేర్చు ని
క్కువ మిది దీనివే సతము గోరుఁడు బాగుపడుండు మీ రొగిన్.

—• శ్రీకృష్ణ కథాసంగ్రహము •—

చ. జననమునందె బంధనపు సద్మమునందున; వేఱుచోటికిన్
జనె; నటఁ గంసుపంపున వెసన్ బురుటింటికి వచ్చినట్టి పూ
తన చనుఁబాలు గ్రోలె; నది దా స్వకృతాఘముకల్మిఁ జచ్చె; మీఁ
దను శకటాకృతున్ గెడపె దానవు; నావయి గాలిరక్కసుం
దునిమెను; మీఁదఁ దల్లికి వినోదముమై సకలప్రపంచముల్
గనఁబడఁజేసె; ఱోలఁ దనుఁ గట్టినయప్పుడు రెండు మద్దిచె
ట్లను బడఁగొట్టె; వత్సుఁడను టక్కరిరక్కసు నుక్కఁజెక్కె; దు
ర్మనసు బకున్ హరించెఁ; బయి మట్టెను ధేనుకు, గార్ధభాకృతిన్;
ఘనవిషపూరితున్ బిదపఁ గాళియు యోగ్యునొనర్చె; దావవ
హ్నిని నొగిఁ గ్రోలెఁ; బర్వతము నెత్తె, వధించెను శంఖచూడనా
ముని; నొక గుహ్యకున్ జదియ మోఁదె; వృషాసురు, వ్యోమకేశులన్
దునిమెను; గంసుఁ జంపెను; విధుద్యుతివక్త్రను రుక్మిణిన్ వరిం
చెను; మఱిఁ గొందఱన్ సతులఁజేకొనె; భూసుతు రూపుమాపె; న
ద్దనుజు చెఱన్ వసల్చిన పదంపడి తన్ను వరించినట్టి కా

మినులఁ బదాఱువేలఁ గొనె; మేకొని బాణుని గర్వమూడ్చె; నిం
కను మఱికొందఱం దునిమెఁ గష్టుల దుష్టుల భ్రష్టులన్; మహా
మునియగు నారదుం డడుగ మోదమ్మునఁ దనలీలఁ గామినీ
జన గృహపంక్తి నొక్కమొగిఁ జక్కఁగఁజూపి నిరుత్తరున్ బొన
ర్చె; నితఁడె నందనందనుఁడు, శ్రీహరి యీతఁడె, యీతఁడే జగ
జ్జననము రక్షయున్ లయము సల్పు పరాత్పరునంశ, మీతఁడే
ఘనులగు పాండవేయుల కకారణబంధువు, వీనిచర్యలన్
గనుఁగొని చెప్ప శక్యమనఁ గా దెటువంటి మునీంద్రపాళికిఁ; కీ
యనఘుఁడు నేఁడు పుట్టె; నిది యందఱ కప్పటినుండి పూజ్యతం
గనె దిన, మిమ్మహామహాని కై మన మియ్యెడ నేఁడు గూడి యీ
తని చరితంబు పాడితిమి ధన్యతఁ గంటిమి తప్ప కిక్కత
మ్మున మనకున్ బ్రిమోదములు పొంపిరివోయెడి సభ్యులార! వం
దనము లొనర్పుఁడీ యెలమి నందునిపట్టికి గొల్లకుట్టికిన్.

—• భాష •—

ఆంధ్రమహాకవిప్రశంస

ఉ. శ్రీకరమాంధ్రభారతము చేయఁగఁ జేసె నెవండు నన్నయా
ఖ్యాకమహాకవిప్రవరు నంజలిబంధముతోడ వేఁడి; సు
శ్లోకుఁ డతం డుదారగుణశోభితుఁ డాంధ్రకవిత్వదివ్యధా
రాకుతుకీకృతాంతరుఁడు రాజనరేంద్రుఁడు వొల్చు నేఁటికిన్.

ఉ. ఏగతినో కవిత్వము ననేకులు సెప్పెడువార లుండ స
ర్వాగమవేది నన్నయమహాకవియే యని నిశ్చయించి యు
ద్యోగిని జేసె "భారత మహోదధి నీఁదు" మటంచు నెవ్వఁ డా
హా! గణుతింపఁ జెల్లదె మహామహు రాజమహేంద్రు నాతనిన్.

ఉ. చచ్చి శరీరమున్ విడిచి చన్న నృపుల్ గల రెందఱేని వి
ద్వచ్చయమాన్యమున్ సుకవివంద్యమునై తగు కీర్తికాయ మీ
సచ్చరితున్ భరించె నిది శాశ్వత; మీనృపు సన్నుతించి స
ర్వోచ్చపదంబుఁ గైకొనుట యొప్పదె యిప్పటి యాంధ్రజాతికిన్.

తే. గీ. రాజరాజనరేంద్రుని పూజనీయుఁ
డైన నన్నయసుకవియు నాంధ్రభాష
భారతం బను నిధిలోన భద్రపఱిచి
యుంచెను గాదె మనకు సుయోగమబ్బె.

ఉ. నన్నయగారి త్రోవఁ గొని నవ్యగుణంబులు కొన్ని చేర్చి తి
క్కన్న మహాకవిప్రవరుఁ డాంధ్రకవిత్వము వృద్ధి చేసె; నె
ఱ్ఱన్నయు వీరి త్రోవఁ గొని యర్హత యింకొక కొంత యిచ్చె; స
ర్వోన్నతి తెచ్చె సోముఁడు మహోదధినాఁ బను నాంధ్రభాషకున్.

ఉ. పెక్కుమహాకవుల్ పిదపఁ బెక్కు పురాణము లాంధ్రభాషలోఁ
దిక్కనగారి త్రోవను సుక్షీహిత మొప్పఁగఁ జేసి రంతలో
నెక్కుడుఁ దెల్గుసేయ మది కెక్కు పురాణము లేక పోయె స
మ్యక్కృతికర్త నైషధమహాకవిమౌళి జనించె నంతటన్.

చ. ఇతని కవిత్వపుం గరిమ నెన్నఁగ నన్నయ యంతవానిఁగాఁ
గృతిమణు లెల్లఁ జెప్పుదు రహీనమహాకవితాసురాపగా
వితతమహీతలుం డితఁడు విశ్వజనీనము నైషధంబు కా
వ్యతతిశిరోవిభూషణము నాంధ్రముచేసి యొసంగె భూమికిన్.

ఉ. ఈతనికాలమందుఁగల రెందఱొ సత్కవు లందఱున్ మహా
ఖ్యాతిపరుల్ కృతిప్రవరకల్పకు లాఢ్యతరాగ్రహారవి
ద్యోతను లుద్యదాశుకవితోద్ధతు లందఱియందు నీతఁడే
నేతగ ద్యోతిలెఁగా దను మనీషిమణుల్ సతతమ్ము మ్రొక్కఁగన్.

శా. శ్రీనాథుండు యశశ్శరీరమును దాల్చెం గొంతకాలాన కొ
ప్పై నాంధ్రావని భాగ్యపుంగరిమకున్ బ్రాపై జనించెన్ రసా
నూనాత్యాశుకవిత్వ తత్త్వసతతోద్యోగప్రవీణుండు భా
షానంతుం డల పెద్దనార్యుఁడు బుధానందానుసంధాతయై.

ఉ. "ఆశుకవిత్వతత్త్వమిది యౌ నిది కా"దని కృష్ణరాడ్యశో
రాశిసభాస్థలమ్మున ధురంధరులౌ కవులున్ ధరాంగనా

ధీశుఁడు కృష్ణరాట్కవియు హెచ్చుగ మెచ్చఁగఁ బెండెరంబు సూ
రీశుఁడు పెద్దనార్యుఁడు గ్రహించె రచించె స్వతంత్రకావ్యమున్.

తే. గీ. ఆంధ్రకవితాపితామహు ననుసరించి
వసుచరిత్రంబు రచియించె బట్టుసుకవి
ధారలో భేదమున్నను దానికన్న
మిన్నయని దీనిఁ బలువురు మెచ్చుకొంద్రు.

తే. గీ. నారికేళపాకమ్మున సూరివరుల
నలరఁ జేయు నాముక్తమాల్యద రచించి
వట్టి శ్రీకృష్ణరాయలయనుఁగు మేన
యల్లుని కవీంద్రుఁడగుచు శోభిల్లె బట్టు.

క. బట్టయ్యె నితఁడు నన్నయ
భట్టారకముఖ్యసుకవివరులకు దీటై
దిట్టయయి శ్లేషకవితకుఁ
బెట్టిన పేరై యశస్సు పెంచె జగమునన్.

ఉ. పిమ్మట నుద్భవించె నలపింగళి సూరన యీతఁ డెంతయున్
గమ్మనిపల్కులన్ గవిత కల్పనసేయు సుధీవతంసుఁ డిం
కమ్మహనీయు లెందఱొ జగమ్మున నాఁడుగలారు వారిలో
నిమ్మహితుండె పేఁవడె నీతనిధార మహాద్భుతంబగున్.

ఉ. బమ్మెర పోతరా జనెడి భాగవతాంధ్రకవీంద్రునిన్ జగ
త్సమ్మతు రామభక్తు సరసప్రథితాంధ్రకవిత్వరాశి నీ
పిమ్మటఁ జెప్పఁగాఁదగదు పెద్దకవీంద్రుల కెల్లఁ బెద్దగా
నిమ్మహితున్ వచింపవలె నీతనిశక్తి యనన్యసాధ్యమౌ.

చ. ఘనమతు లెందఱో గలరు గాని యదేమొ తెనాలి రామకృ
ష్ణుని కవితామహత్త్వ మతినుత్య మటంచుఁ గవీంద్రులందు రా
యనఘుని ధాటిఁ జూచిన నహా! యనకుందురె యేరు గాని, యె
వ్వని నని యెన్ననేరుతు మహాహు లనేకకవీంద్రు లుండఁగన్.

చ. విజయవిలాసకర్త సువివేకి మహాకవి యన్యజాతికిన్
ద్విజునకు నుద్భవించిన సుకీర్తిలసుం డితనిన్ మహాకవి
వ్రజ మనమానుఁ డంచును బ్రబంధము చూచి నుతింతు రింత ది
గ్విజయము గొన్న కావ్యమె భువిన్ రసపోరణిఁ గానరామిగా.

గీ. శ్రీలలోఁగూడఁ గొందఱు శ్లేషలాది
గాఁ గలుగు ప్రౌఢపద్ధతుల్ గలయఁగూర్చి
చెప్పిరొకకొన్ని కావ్యముల్ మెప్పుగనిరి
నాఁటి సుకవులచే ధరానాథసభల.

మ. తతవిద్యారసికప్రచారుఁడగు శ్రీతంజాపురీవల్లభా
చ్యుతశ్రీమద్రఘునాథభూపుడనుకన్ శోభిల్లె నానాఁట ను
న్నతికిన్ వచ్చుచు నాంధ్రసత్కవిత; పై నానాఁటకీణించుచున్
గతికిందక్కి యధోగతిం బడి యెటో కాయాఁది మూలం బడెన్.

ఉ. అంతట హూణరాజ్యపు సమాదరణంబునఁ జేసి యెట్టులో
వంత యొకింతతగ్గె నటువాడిన యా కవితాలతాంగికిన్;
నుంత విచార మాపె విడి శోభకు వచ్చెదునంత నేదియో
చింత యొకండు వచ్చె నది చెప్పఁగ నేల జగత్ప్రసిద్ధమే.

ఉ. దానిని దెచ్చి పెట్టిన విదగ్ధులుఁ గూడ మహోపకారమున్
బూని యొనర్ప నెంచిన ప్రబుద్ధులె కాని మతేరుఁ గారు ; వి
ర్మానస మందు నొజ్జగను మాఱుపఁబోయినఁ గోఁతి యౌట సం
ధానము చేసె దేవుఁ డది తజ్జులు తీరుపఁ బూని రంతటన్.

తే. గీ. ఆంధ్రభాషాపరిషదాఖ్య నలరు మీదు
సభ విమర్శించి కవితకు సంభవించి
నట్టి కష్టమ్ము దీర్చె నోయనఘులార!
ప్రాజ్ఞులార; మద్రాస్పురీవాసులార!

సీ. మీయాంధ్రపరిషత్తు మేదినీనాథుల
యాదరణకుఁ బాత్ర మగును గాక

మీయాంధ్రపరిషత్తు మేటివిద్వత్కవీం
ద్రులకు నానందమ్ము గొలుపుఁగాక
మీ యాంధ్రపరిషత్తు జాయమానానేక
కృతుల కానందమ్ము నిచ్చుఁగాక
మీ యాంధ్రపరిషత్తు రాయలవారి యా
స్థానంబుతో గొండ్లి సల్పుఁగాక

గీ. దీనిఁ బోషించు నృపులకు, దీనియందుఁ
బట్టుదల గల్గి పనిచేయు పండితులకు
నాయురారోగ్యములనిచ్చి యాంధ్రకవుల
కబ్బములఁ పేర్మి మన్నించి కాచుఁగాక.

—• రవీంద్రనాథ ఠాకూరు •—

శ్లో. సర్వద్వీపవతంసచారుకవితామల్లీప్రసూనస్రజే
వాగీశాయ రవీంద్రనాథకవయే కుర్మశ్శుభాశంసనం
హేలానిర్మితయాఽపి కావ్యసుధయా భాషాంతరీభూతయాఽ
ప్యామోదం వితనోతి య స్సుమనసాం సర్వప్రపంచేఽధునా.

శ్లో. ఠాకూరువంశాంబుధిపూర్ణచంద్రో
దేవేంద్రనాథస్య సుతో మహర్షేః
బంగాళవాణామరదేశభాషా
నిధిః పురోభాతి రవీంద్రనాథః.

శ్లో. ఖండేఖండే నగర్యామపిచజనపదే దేశభాషా స్వనూక్తం
పుణ్యాదేకాగ్రచిత్తాః పులకితవపుషో యస్య కావ్యం పఠంతి
వాగ్దేవీ యస్య వాచి క్షిపతి మధురురీం శీతలాం భూతధాత్రీ
సర్వేషామక్షియుగ్మం సపది వితనుతా మాతిథేయం రవీంద్రః.

సీ. అఖిలదేశసముచ్చయంబైన బహుమతి
గణియించె నే సూరి కౌశలంబు

రసవత్కథానక ప్రసరణావిర్భూతి
కల్పించెనే కవికల్పనంబు
భరతఖండము కవిప్రభుజన్మఖని యన్న
ఖ్యాతిస్థాపించె నేఘనుని పేరు
సర్వవిద్యాగారచత్వరమ్ములయందుఁ
దాండవంబాడె నే ధన్యు కీర్తి

తే. గీ. సుకవితాశక్తి నట్టి భాసురగుణుండ
వరుగుదెంచితివయ్యా! మాపురికిఁ గాక
నాడ కీనాఁటికి రవీంద్రనాథసుకవి
సార్వభౌమ! యిదే నీకు స్వాగతంబు.

సీ. వంగరాష్ట్రము గర్వపడునట్టులు మహర్షి
దేవేంద్రనాథుఁ బుత్రీకరించె
భారతీయులు తుష్టిపడఁగ "నోబిలు ప్రైజు"
గైకొనె సరసమౌ కవనమందు
సర్వానుభవనీయసంగతుల్ చూనుపుచు
వర్ణించెఁ బెక్కు కావ్యములు జగతి
నన్యఖండముల బ్రహ్మైక్యమ్ము వివరించు
గీతాంజలి రచించి కీర్తివడసె

తే. గీ. జ్ఞానమునయందెకాక యైశ్వర్యమందు
నైతము రహించె భాగ్యవిస్ఫూర్తి మెఱయ
నవసుధామూర్తికి రవీంద్రనాథుకీర్తి
కభ్యుదయ మబ్బుఁగాత నిరంతరంబు.

—• ఒ క క వ యి త్రి •—

మ. జననంబందితి సత్కవీట్కులమునన్ సత్సేవ కావించి పెం
చినకైతన్ బరమాత్మసాత్కృతిగ వాసిన్ సర్వమర్పించి స

జ్జనమాన్యత్వము గాంచి శాశ్వతయశస్సంతాన మార్జించితో
కనకాంబా ! సతులందు నీ కుపమ లోకంబందు లేదెంచులన్.

శా. కాశీనాథునివంశదీపకుఁ డనంగా నెందుఁ బెంపొందు నా
గేశుం డేసును శ్రీపదాన్వయుఁడు శ్రీకృష్ణుండు లోనౌ సుధీ
వైశంపాయను లట్లు నీదుకవితన్ వర్ణించి నాఁడిచ్చునా
యాశీర్వాదము చాలదే ! సుకృతి బ్రహ్మానందమున్ జెందఁగన్.

క. ఉవిదకుఁ దిలకముకన్నన్
బ్రవిమలభూషణము లేదు పాత్రిరబ్ధమునన్
దవులదది నీకుఁ బోనీ
కవితిలకమవైతి లోటుగనుపడదింకన్.

—• ఆంధ్రకవులు •—

ఉ. సారతరార్థసంపదలు సారససారసరః ప్రసారము
ల్గా రసవత్తరంబుగ నిగారము గారము దోఁప సాహితీ
భారతి భారమంతయును భారతమం దిరవొంద నాంధ్రభా
షారమణీరమం గొలుచు సజ్జను నన్నయభట్టు నెన్నెదన్.

ఉ. తిక్కనసోమయాజికి నతిఁ బొనరింతుఁ గవిత్వలక్ష్మికిన్
దిక్కగువాఁడు, నన్నయ గతించినమీఁద నతండు చేయునా
తక్కినభారతంబును సుధామధురంబుగఁ దెల్గుఁ జేసి పెం
పెక్కినగొప్పవానికిఁ గవీశ్వర కామితరాజధానికిన్.

ఉ. భారతకృత్కవీశ్వరులఫక్కిని దాఁటఁగ రామి వారికిన్
మాఱటరీ పనంగ నసమానతరప్రతిభాసమృద్ధి పెం
వార నరణ్యపర్వమును సాంతము చేసినమేటికిన్ సుధీ
హీరునకుం బ్రబంధపరమేశున కంజలి సంఘటించెదన్.

ఉ. భాగవతంబు సర్వరసబంధురమున్ దెలిఁగించినాఁడు స
ర్వాగమసారవేది జరరార్థముగాఁ జెయిసాఁచకే మహా
భాగుఁ డితం డటంచు నరపాలురు మెచ్చఁగ జీవితంబు సాం
పౌగతి నోమినాఁ డితరు లౌదురె పోతనవంటిసత్కవుల్ !

సీ. పసితనంబుననుండి ఒహురసప్రిధితప్ర
బంధనిర్మితికిఁ బాల్పడినవాఁడు
నన్నయాదికకవీంద్రశ్రేణి కెనవచ్చు
పాండితీగరిమ చేపట్టినాఁడు
దేశంబు లన్నియుఁ దిరిగి తత్రత్యభూ
పతులసన్మానంబుఁ బడసినాఁడు
శయ్యాచమత్కారసంప్రదాయంబున
నతనుప్రతిష్ఠ చే నలరినాఁడు

తే. గీ. భాసురానూనకవితాప్రసారసార
తోషితాశేషభూపతిస్తూయమానుఁ
డతఁడు పొగడొందు శేముషీవితతకీర్తి
ధట్టచరితుండు శ్రీనాథభట్టసుకవి.

ఉ. కాతరభావ మించుకయుఁ గాని యెఱుంగనిపాండితీబల
స్ఫీతకథావిధానసరసీకృతచారుతరప్రబంధని
ర్మాతలు, సాహితీముదితమానవపాలకులై చెలంగు నా
కేతనమారనాదికవికేతనులన్ గణుతింతు నిచ్చలున్.

ఉ. సంగతచాతురీమహిమసారఘుమంఘుమితప్రసిద్ధస
ర్వాంగమనోహరాయు కవితారభటీపరిపూర్ణసర్వది
క్ప్రాంగణు హాస్యకృత్కవి ననర్గళచారుపదప్రయోగశా
లిం గణుతించువాఁడఁ గవిలింగని లొంగని భక్తిపెంపునన్.

సీ. ఆంధ్రకవిత్వమ్మునందుఁ బితామహ
ఖ్యాతిఁ గైకొన్న పెద్దన్న యొకఁడు
అంగనామధురాధరాకారసుకవితా
స్వాదిమ గలుగు ధూర్జటి యొకండు
ముద్దుమాటలచేత మోదమ్ము గలిగించు
నసమానసుకవి తిమ్మన్న యొకఁడు

తగుచతుర్విధకవిత్వంబులందును చారు
కీర్తి గాంచిన భట్టుమూర్తి యొకఁడు
తే. గీ. మొదలుగాఁ గలసుకవిసమూహమునకుఁ
దనసుధాసమకవితచేతనప్రమోద
మాచరించినకృష్ణరాయావనీంద్రు
నపరదేవేంద్రు నెంతు ననారతంబు.

ఉ. నాటకశైలి యాంధ్రకవనంబునకుం దలఁజూపఁజేయుచున్
మోటుతనంబు సూపనివి నూతనవర్ణన బద్ధతిన్ మనః
పేటిక నిండుతుష్టి, కవివీరులకుం గలిగించినట్టి యా
మేటికవీశ్వరుండు కవిమిత్రుఁడు సూరనకున్ నమస్కృతుల్.

తే. గీ. మఱియు నాంధ్రప్రబంధముల్ మహితకీర్తు
లొనరఁ గావించి యాంధ్రిలోకోపకార
మాచరించినసుకవుల కాచరింతు
వివిధనాములకు న్నతుల్ వేనవేలు.

తే. గీ. పెక్కు లాంధ్రప్రబంధముల్ కుక్కుటేశ్వ
రునకు నంకిత మిచ్చి పేరుం బ్రతిష్ఠఁ
గొనినసత్కవిచంద్రుండు కూచిమంచి
తిమ్మకవి కిప్డు డే వందన మ్మొనర్తు.

తే. గీ. ఆశుధారాకవిత్వవిఖ్యాతిచేత
శతవధానవిధానప్రశస్తిచేత
మధురతరసుప్రబంధనిర్మాణమున య
శంబుఁ గాంచినవేంకటాచార్యుఁ దలఁతు.

చ. సరసతరప్రబంధము లసంఖ్యముగా రచియించి భూమిపైఁ
బరపి శతావధానము లపారముగా రచియించి సర్వభా
స్వర మగుకీర్తి నల్దెసల వ్యాప్తము జేయుచు సర్వదేశముల్
తిరిగిన వేంకటేశకవిదేశికు సన్నుతిఁజేతు నిచ్చలున్.

—• చతుర్థాంధ్ర మహాజనసభ, కాకినాడ: •—

శ్లో॥ వందేమాతర మార్యచుంబితపదా మాసేతుశీతాచల
ప్రఖ్యాతాం కమనీయశైలవిపినస్వాదూదకస్రోతసీం
నైకస్వాదుమధూరపూరితఫలక్ష్మారుట్సమేతోర్వరాం
నానాభాషిత భూషితాంచ విదుషీం వీరప్రసూతేఖరాం.

సీ. అభ్రచుంబితశిరోదభ్రంబులగు పూర్వ
పశ్చిమోత్తరగిరిప్రతతిచేత
మధురనిర్మలపయఃప్రథితంబులౌచు సం
తతముగఁ బ్రవహించు నదులచేతఁ
దరులతాగుల్మకందవనౌషధీనిదా
నములచేఁ దగు కాననములచేత
సంపూర్ణసర్వసస్యప్రశస్యములైన
కమనీయభూమిభాగములచేత

గీ. నుప్పతోఁ దొమ్మిదింటి కింకొకప్రదేశ
మునకుఁ బోకుండ సంసారమును భరించి
శూరులును పండితులు నగు సుతులఁగన్న
తల్లులకుఁ దల్లి! భరతమాతకు జయంబు.

సీ. చాళుక్యభూపాలసర్వతోముఖరాజ్య
పరిపాలనంబున గరిమవడసి
కాకతీయనరేంద్రకలితసింహాసన
శాసనంబున సుప్రశస్తిఁగాంచి
ఆర్వీటివంశజాతోర్వీశ్వరప్రాభ
వమున విస్తులిత వైభవముఁజెంది
విజయనగరరాజ్యవిక్రమసాహచ
ర్యంబుచే విఖ్యాతి నధిగమించి

తే. గీ. రెడ్డి రాజులచేత కీర్తిని వహించి
వెలమ సంస్థానములచేత వినుతికెక్కి

నేఁటి కాంగ్లేయ సామ్రాజ్యపాటవమునఁ
బ్రబలు మన యాంధ్రమాతకు వందనములు.

సీ. గోదావరీనదీపాదోదకముద్రావి
ఫలియించు కేదారవసతివలనఁ
గృష్ణానదీమహోత్కృష్టనీరప్రయో
గముచే ఫలించు భూగరిమవలనఁ
దుంగభద్రానదీతోయంబు సస్యసం
పూర్ణంబుగావించు పుడమివలనఁ
బెన్నాతరంగిణీసన్నుతామలనీర
నీరంధ్రమగుపంటనేలవలన

తే. గీ. మఱియు ఋషికుల్య మొదలైన ఝరులవలన
తనుజులను కష్టపడి పెంచుకొనుచు నాత్మ
గౌరవముతోడ తన పరివారిలోనఁ
దనరు మాయాంధ్రమాతకుఁ బ్రణతిశతము.

సీ. రాజరాజనరేంద్రుతేజోవిభూతితో
నెయ్యంబుగన్న నన్నయ్యవలన
మనుమసిద్ధినృపాలుమహనీయకీర్తిచే
మన్ననఁగన్న తిక్కన్నవలన
ననవేమభూపాలుఘనయశోలక్ష్మికిఁ
బట్టైన శ్రీనాథభట్టువలనఁ
గృష్ణరాయని కీర్తి కిరవులై పేరుజెం
దిన ఘనుల్ పెద్దనాదికులవలన

తే. గీ. మఱియు సోమన పోతన మారనాది
కవులవలనఁ గవిప్రసూఖ్యాతిఁగాంచి
యాంధ్రభాషాప్రపంచ మేమఱక నేఁటి
దనుక నిలిపిన యాంధ్రమాతకు జోహారు.

సీ. మనభాషతోడనే మనతల్లికి సపర్య
విసువులేకుండఁ గావింపవలయు
మనయింటి పెత్తనం బొనరించుచును మన
యమ్మయే మసలఁగాపాడవలయు
మనమండలంబున మనతల్లి వేఱ వ
సింపఁగా గృహముఁ గట్టింపవలయు
మన సహోదరులు సామంజస్యమున నేర్చు
చదువులే మనమెల్లఁ జదువవలయు

తే. గీ. మనము గావింపఁదగు పరియత్నములెల్ల
సులభమగు రీతిగా మన సోదరులకు
మాతృభాషనె వార్త బంపంగవలయు
నాంధ్రదేశీయులార ! మాయన్నలార !

సీ. ఆంగ్లేయసామ్రాజ్య మధిపతిస్వాతంత్ర్య
ము నొసంగ మనకిది మొదటిమెట్టు
మనమెల్ల నైక్యసంపదమీఱఁ గావించు
మనపురోవృద్ధికి మనికిపట్టు
మనభాష యభివృద్ధిఘనతయు సర్వశా
స్త్రపరిపూర్తివహింప రచ్చపట్టు
మాతృసేవ త్యజించి మన మన్యసేవకై
దాఁటిపోనీయని తాళ్ళకట్టు

తే. గీ. మొనయు సంఘదురాచారములను నెట్టు
రాజభక్తిని గూల్పని రాతిగట్టు
స్వీయగౌరవ మరికట్టు చెంపపెట్టు
మానకుం డాంధ్రజనులార ! మనలపట్టు.

సీ. విభజించియును ప్రజాభిప్రాయమునుబట్టి
వంగదేశము గలుపంగలేదె

కోరినమాత్రి బేహారురాష్ట్రంబది
ప్రత్యేకముగఁ జేయఁ బడఁగలేదె
శాసనసభకుఁ బ్రజాప్రతినిధులను
నెన్నుకో నధికార మీయలేదె
అనుమతింపఁగలేదె హైందవంబగు విశ్వ
విద్యాలయంబు స్థాపించుటకును
తే. గీ. కోరికలుకోరినంత చేకూరలేదు
మాకటంచుఁ బ్రయత్నంబు మానరాదు
పట్టుదలమానకుం డాంధ్రిభట్టులార!
తెగువఁ జూపింపుఁడీ తెల్గుదిట్టలార!

సీ. మనపురోవృద్ధి సాధనము లాలోచించు
సభ లిట్టు లేశేట జరుగుఁగాత
మొలకలెత్తిన తెల్గు 'మూమెంటు' మనపెద్ద
యన్నల కభివృద్ధియగునుగాత
ఆబాలగోపాల మాంధ్రు లందఱు రాష్ట్ర
విభజన కేకీభవింత్రుగాత
సామ్రాజ్యశాసనసభలోన నీరీతి
తీర్మాన మొక్కటి తెత్రుగాత
తే. గీ. భాషలంబట్టి రాష్ట్రవిభాగ మొకటి
మొదటఁ గావించుదురుగాత! పిదప నిండి
యాను నాస్ట్రేలియాఁబోలునట్టిదాని
నొనరుతురుగాత మన దొరతనమువారు.

—• ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు, కాకినాడ. •—

తే. గీ. చెన్నపురమునఁ గాఁపుర మున్నయట్టి,
యాంధ్రిపరిషత్తునకు శుభప్రాప్తిరస్తు!
ఆంధ్రభాషకు వాదంబు లాడుచున్న
యుభయపక్షంబులకు నైక్య ముండుఁగాక!

సీ. ఆంగ్లేయభాషాంగ నాయకార్యంబున
సరిలేని సాహిత్యగరిమ పడసి
దేవభాషాంగనా సేవనాబలమునఁ
దులలేని సౌభాగ్యకలనఁ గాంచి
నన్నయాదులు కవినాథు లేర్పఱచిన
యెనలేని మార్గంబు ననుసరించి
ప్రతివేశుల నన్యపరిషత్కులక్ష్మిల
ప్రతిలేని యాచారపటిమఁ గాంచి

గీ. ముద్దుబిడ్డలు మాటాడుసుద్దులెల్లఁ
జక్కపఱచుచు నభివృద్ధి కెక్కఁగాక !
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషదజ్ఞాయరాశి
సద్యశోధక్క దిక్కులఁ జాటుకొనుచు.

సీ. దాతృత్వమందు రాధాతనూజాతున
కవల నేడాకు లెక్కువపఠించె
నపరిమితాదృష్టమందు సుదర్శన
ధరణీజానిని దలదన్ని మించె
బాల్యంబునంద సౌశీల్యాదిగుణముల
ధర్మరాజును దలదాఁటి మించెఁ
జిన్నతనంబునం దన్ని దిగంతంబు
లును తనకీర్తికామినికిఁ జూపె

గీ. నాంధ్రభాషను బోషించె నట్టిఘనుఁడు
రావుకులమణి శ్రీసూర్యరాయనృపతి
సేఁటియగ్రాసనాధిపుం డౌట చూడ
నాంధ్రపరిషత్తుచేయు పుణ్యంబు గాదె.

సీ. ఇంగ్లీషుభాషలో ఎం. ఏ; బి. ఎల్; దాఁక
ప్యాసుచేసిన మహాపండితుండు

మెన్నఁడుఁగాని మందునకు నేనియుఁ గన్నది లే దొకప్పుడున్
విన్నది లేద, యీమహిమ వే; ఱిటువంటి శరణ్యు లుండిరేః

సీ. ఇనుగంటివంశపావను లైనరాజుల
పాత్రిభవంబునఁ బోత్రివఁబడినవారు
సత్యనారాయణస్వామికళ్యాణోత్స
వంబులకై సాయపడెడువారు
బ్రాహ్మణభక్తి దైవపరిపత్తియుగల
పనయంపుఁగలిమిచే వెలయువారు
బరిమీఁద నిలఁబడి పఱచి బెబ్బులినైన
నడిదంపుఁ బోటుఁచే బొడుచువారు
తే. గీ. అన్నవరమునఁ గాఁపురం బున్న వారు
నేఁటికిని బూర్వపద్ధతి నిలుచువారు
పరమభక్తులు నైన యొంటరుల నెల్ల
సత్యనారాయణస్వామి సాఁకుఁగాక.

సీ. పదియారువేల గోపస్త్రీలపాలిండ్ల
నిల్లటం బుండిన యెమ్మెకాఁడు
పంపానదీతీరబాలపుష్పా రామ
మాకందలలితపుంస్కోకిలంబు
మూఁడుకన్నులవేల్పు మొదలైన జేజేల
కెల్ల నీడ నొసంగు నల్లమబ్బు
సూర్యపరికాశభాసురచిత్తనీరజం
బిల్లుగా నెపుడు వర్తిల్లుజాణ
తే. గీ. అన్నవరమునఁ గాఁపురం బున్న గేస్తు
రమ్యగుణుఁడైన సత్యనారాయణుండు
మమ్ము మా ప్రభువర్యుని మమతఁజూపి
పోత్రిచుఁగావుత మెపుడు పరిభూతకరుణ.

— దశావతారములు —

ఉ. మ్రుచ్చిలి వేదముల్ జలధి మున్గిన రక్కసు నుక్కడంపఁగా
మచ్చెమవై మహాజలధిమధ్యమునన్ జొరఁబాఱి యచ్చటన్
గ్రచ్చఱ వానిఁ జంపి యల కాంచనగర్భున కాగమంబు లం
దిచ్చిన నీచరిత్ర కివియే పదివేల నమస్కృతుల్ హరీ!

చ. జలనిధి పేరి హీరకలశంబున మంథరభూధరంబు పే
ర్గల యల కవ్వమున్ జొనిపి త్రాడుగ సర్పవిభున్ బొనర్చి దై
త్యులు సురలున్ మథించుతఱిఁ దోడన మంథర మప్పయోధిలో
పల మునుఁగంగఁ గూర్మమయి పైకెగనెత్తినదేవు నెంచెదన్.

చ. తపమునఁ బద్మసూతికి ముదం బొనరించి వరంబుగాంచి దే
వపతి నదల్చి దేవతల బాధలు పెట్టుచు హేమనేత్రుఁ డి
ట్టిపనులచేత భూమికి ఘటించెడి యాపదఁ బాపనెంచి యా
రిపుని కిటీంద్రమై త్రుటి హరించినదేవు హరిన్ దలంచెదన్.

చ. కొడుకు "హరీ! హరీ" యనుచుఁ గోవిదమాన్యుఁడు సంస్మరింపఁగా
దుడుకుతనం బటంచుఁ బగతోఁ గొమరున్ గడు గోడువెట్టు నా
చెడుగును రూపుమాప నరసింహమవై యొకకంబమందునన్
బొడమిన సర్వలోకజనపూజ్యచరిత్రుఁ దలంతు నిన్ హరీ!

క. కడుఁ జిన్నివడుగవై మూఁ
డడుగులు పుడమిని బలీంద్రు యాచించిన యా
గడుసుందనంబు భక్తుల
యడుసుందనమున్ హరింప నగుఁగాక హరీ!

చ. ఇరువదియొక్కమాఱు ధరణీంద్రుల నుక్కడఁగించి రక్తసా
గర మొనరించి యందుఁ బితృకర్మ మొనర్చి మహానుభావుఁడై
పరశువు మూఁపునుండి యిలపై నిడి శాంతమనస్కుఁడై శివం
కరము దపంబొనర్చిన జగన్నుతు రాముని సంస్మరించెదన్.

చ. జనకుని యానతిన్ గహనసద్మములన్ పదునాలుగేండ్లు దే
వన మొనరించి యయ్యెడ నపాత్రుఁడు రావణరాక్షసుండు భా
ర్యను హరియింపఁ గోఁతులదొరన్ జెలిగాఁగొని వానిసేన ప్రా
పున దనుజేంద్రుఁ గూల్చి యశముం గయికొన్న నిను స్మృతించెదన్

ఉ. ఘాతుకుఁ దల్లిదండ్రులను గాఱియపెట్టిన యుగ్రసేనజున్
మాతులుఁ గంసునిన్ గెడపి మధ్యమపార్థుని చిత్తశుద్ధికై
గీతలు సెప్పి కౌరవుల గీటడఁగించిన వాసుదేవు వి
ఖ్యాతుని సంస్మరించెద మహాత్ముని గృష్ణుని వీతతృష్ణునిన్.

తే. గీ. బుద్ధరూపంబుచేతఁ బ్రబుద్ధుఁడవయి
జనులఁ దత్కాలదుర్మతశ్రవణమనన
దుష్టులను శిష్టుల నొనర్చి పుష్టి జగతి
కొసఁగు నీకు నమస్కార మో మహాత్మ !

తే. గీ. దుష్టజనతాపరిభూతమై శిష్టరహిత
మై యధర్మభూయిష్ఠమ్మునైన ధరణిఁ
గలి హరించి ప్రోచుటకునై కలికిమూర్తి
వగుదువఁట ! దేవదేవ ! నీకగుత జయము.

—• శ్రీ సర్పవరపు భావనారాయణస్వామి •—

సీ. ఇందిరాసుందరీమందిరాంతఃపురా
శిందచారిమిళిందనందనములు
భక్తమానసవియత్పదవీనిరాయాస
సంచారభాస్కరస్యందనములు
అమరలోకాధిపప్రముఖమౌళికిరీట
కురువిందమాణిక్యకుందనములు
ఏకవారపరిసారాకులీక్రియమాణ
రక్షఃకులాంగనాక్రందనములు

తే. గీ. నీకటాక్షమ్ము లోక కొన్ని నెఱపుమయ్య!
కలితతులితేశ్వరత్వసంక్రందనముఖ
భావనారాయణస్వామి! పరమపురుష!
భక్తరక్షణ! నీకివే వందనములు.

సీ. శ్రీవైష్ణవులు ప్రక్క సేవకై గుమిగూడ
గాయకుల్ సంగీతకములు పాడ
విప్రోత్తములు వెన్క వేదముల్ పఠియింప
నర్తనాంగనలు ముందఱ నటింప
వైపర్ణికులు బిట్టువాద్యముల్ వాయింపఁ
జూచువారలకెల్లఁ జూడ్కి నింపఁ
బ్రతియింట మంగళారాత్రికల్ గ్రహియింపఁ
జందనగంధులు సంచరింప

తే. గీ. గరుడవాహన మెక్కి శ్రీవరవరముని
తోడ శ్రీదేవితోడను గూడి నేఁడు
భావనారాయణస్వామి బయలుదేరె
సర్పపురమున ముక్కోటిసమయమందు.

సీ. జోహారు, దుష్టరక్షోరాజశిక్షణ
దక్షచారుతరప్రతాప! నీకు
దండంబు, భక్తవత్సలకటాక్షవిలాస
జాలపాలితజగజ్జాల! నీకు
వందనంబు, దిగంతపాలమౌళికిరీట
పీడితమణిపాదపీఠ! నీకు
మ్రొక్కులు, దేవతాపూజనీయాధిక
ప్రియమాణవలచ్చరిత్ర! నీకు

తే. గీ. శరణు, నందూరి రాఘవాచార్యహృదయ
పంకజాతనివాసనిష్పంద! నీకు

గరుడవాహన మెక్కి నీగా్రిమ మేగు
చుండు దేవుఁడ! నారాయణుండ! నీకు.

—• నారాయణదాసు •—

తే. గీ. ఎన్నియో వత్సరములాయె నేను నిన్నుఁ
గాంచి నారాయణుండ! నీకథను వినియు
మాప్రకాశరాయని సుకుమారిపెండ్లి
కారణమ్మున నినుఁ జూడఁగల్గె నేఁడు.

చ. కడియము వచ్చితంట! నను౯ గాంచెడిపూనికతోడ, నాఁడు మా
బుడుతని నడ్గితంట! పొలమున్ జనెనంచు వచించెనంట! వెం
బడిగ 'మొటారు' నెక్కి మును వచ్చినతోవనె యేగితంట! మి
త్రుఁడ! యల రాజరాట్పురికిఁ దొందరపాటిటు సేయ న్యాయమే.

క. తొందరపాటునకున్ ఫల
మందితి మావిభునిచేత నానీతుఁడవై
యిండలలో నేదెప్పఁగ
సందిచ్చితి వౌర! యెంత చతురుఁడవాకో్!

గానము

సీ. సంజీవరాయని సంగీత మెచ్చన్న
నాగరత్నము నేమనంగవచ్చు?
నాగరత్నముపాట నాణెం బటంచుమా
కోటయ్య కేమాట గూర్పనొప్పు?
కోటయ్యపాటయే గొప్పదటందుమా
సంగన్న నేమి యనంగనగును?
సంగన్నపాటయే సరసం బటందుమా
కలుగునేమో వేతొకండు ఘనుఁడు?

తే. గీ. అదియునుంగాక గానరసాబ్ధి మునిఁగి
తేలలే కెట్టులో తేలి యోలి మరల

మున్గి మఱితేలి మఱిమున్గి మొనసి తేలఁ
జాలకున్నట్టి నథ కేమి శక్తి గలదు.

క. సంగన్న యనుట కన్నను
సంగీతన్న యనఁ గొంత సంగతమౌ నీ
సంగన్న శాస్త్రిగారి న
నంగా వాయించి తపర నారదమౌనీ!

ఉ. మిఙ్గింగునో, లేక ముక్కుఁగొని మిక్కిలినొక్కునో? లేక మీఁదికిన్
జెంగున దాఁటునో? యనఁ గుచేష్ట లొనర్చెడి వారి పాటలే
రంగుగనుండుచో వినఁ గరంబుఁ గుతూహల మబ్బు రామసు
బ్బాంగజుపాట శ్రోత్రముల కక్షులకుణ్ ముద మూరఁజేయుదే!

క. తెగఁబాడినపైఁ బాడెడి
వగయొద్దికలును ననంగు వగలఁ బొగులుపై
నొగిలిన మగువల కళలును
బొగిడించున్ రామసుబ్బసూరి వరేణ్యా!

శా. కాంతమ్మాగతి జంత్రిము న్నడుపుటన్ గాంతమ్మ గాఁ బాడుటన్
గాంతప్రక్రియఁ గీర్తనల్ నుడువుటన్ గాంతాస్వనం బూనుటన్
'గాంతయ్యా' యని యీతనిం బిలుతురో? కా కంతయున్ మున్నెవా
క్కాంతుండారయుఁగాన నీతని కిటుల్ గల్పించెనో? నామమున్.

ఉ. పాడినపాట యంతయును బ్రాణదమై తనరారినప్పుడే
సూడిదగా నుదృత్తతిని జొక్కఁగఁ జేసెడిఁగాక! గాన మే
జాడనొ యెట్టులో యొకటి చక్కఁగ నుండిన నేమి? యంతయున్
గాడిదగత్తరైన నది గానమె? గాయకుఁడౌనె యాతఁడుణ్?

క. తన కెదుట నున్నవారల
ననయముఁ దలలూఁపఁ జేయునాతఁడు దా గా
యనుఁడౌను గాక మాటికిఁ
దనతలఁ దాఁ ద్రిప్పికొనునతఁడు గాయనుఁడే?

క. మునిసాములనఁగ నెందును
నను రాగము నందు వారలా ? నీగాన
మ్మనయందు వెఱ్ఱిమోహము
గను నీమునిసామి యెట్టిగానమ్మొకదా !

ఉ. బందుగుఁ డన్న కారణముఁ బట్టి వచించుటగాదు నిక్కమీ
చందపుగాత్రమున్ మృదుళశైలియు వైదుషి గూడఁ గూడుటల్
వందల వేల దుర్ఘటము, వహ్వారె! లక్షలఁ గల్గు నేమొకో!
సందియ, మెంతయేనియును జక్కఁగఁ బాడితివయ్య! లక్ష్మణా!

ఉ. గానమునన్ గవిత్వమున గాయన గాయనులన్ గవీంద్రులన్
ధ్యానమునన్ జపమ్మున మహాత్ములచిత్తములందు వెన్నెలన్
జ్ఞానమునందు మౌనమునఁ గల్గినశక్తినెవం డెఱుంగు! వి
ద్యానిధులైనవార లెవరైనను వంద్యులు వంద్య లెమ్మెయిన్.

క. ధనకోటిపాటకేమి
చ్చిన ఋణమున్ దీఱఁబోదు చెప్పవలయు యు
క్తిని నొక్కఁడిచట నయ్యా
ఖ్యనె యిటునటు చేసి యొసఁగ గౌరవము గదా !

తే. గీ. తిత్తి మన్నింపఁ బడదొక్కొ ? దేవదారు
కఱ్ఱకును లేదె మిక్కిలి గౌరవంబు ?
గుఱ్ఱపున్ వెంట్రుకల కెంతగొప్పలేదు ?
విద్య గలవస్తువుల కెందు వెలియుఁ గలదె ?

మ. భువిలో విద్య లనంగ నెట్టివియొ, సంపూజ్యత్వ మవ్వానిలోఁ
గవు లెద్దానికి ముం దొసంగ వలెనో, కా కన్నియున్ విద్దెలో,
చవి యెద్దానికి నిర్వివాద్యమొ, యశస్సంపత్ప్రదం బేదియో,
యువతీగానము లెట్టివో తెలిసె నోహో ! నేఁటికిన్ గోటిరో !

క. ధనకోటికి ధనమిచ్చుట
మనవియె ! యది యట్టులుండ మన మందఱమున్

ఘనకీర్తియు వినుతియు నిత్తము
ఘనకోటికి నొక్కి చెక్కి ఘనమున్ గినమున్.

తే. గీ. మోహినీవేషధారియౌ శ్రీహరిఁగని
మోహవార్నిధిలో మున్గు బాహులేయ
జనకు ననిమిత్తమగు కృపాఘనమువలన
మోహినీగానసభ వృద్ధిఁ బొందుఁగాక.

ఉ. 'కోటయగారు గానమున గొప్పవహించి' రటన్న యట్టి యి
మ్మాటకుఁ గోపమంది యొక మాన్యుఁడు నన్నుఁ దటాలునన్ విరా
ఘాటత నెన్నియో గొణఁగెఁ, గాని యదేమి పురాకృతంబొ! యీ
పాటకు నామనమ్మున నపారముదంబు జనించినట్టు లి
ప్పాటకుపాటకున్ గలుగు పద్ధతి చొప్పద దేమి సేతు? "సీ
కేటికి గానపున్ విషయ మించుక యేని యెఱుంగ పూరకే
మాటికిమాటికిన్ దెలియు మానిసివోలె నటించు" వందురా,
నోటికి బుద్ధిచెప్పికొన నూఱువిధాల యతించినన్ విరా
ఘాటతఁబూని వాఁగుటకుఁగాఁ బ్రయతించిన నేమి సేతు? నే
మాటలకేనియోర్చి తన మానసమందలి యూహతెల్పుపే
బూటకమాడ నోపువని పూరుష లక్షణమయ్యెనేని "యీ
కోటయగారు గానమునకున్ మన బందరునందు మేటి" యం
చేటికి హెచ్చగున్? జగతినెల్లెడఁ బేరువహించు యోగ్యుఁ డీ
మాటకుఁజాలఁడే! యకట! మాయప్రపంచములోన సత్యమౌ
మాటకుఁగూడ నెట్టి యవమానము వచ్చుచునున్న దద్దిరే!

చ. కనకయశాస్త్రి! సీదయిన గాత్రము సర్వవిధాల మిక్కిలిన్
వినుతికిఁ బాత్రి, మెంతయు గభీరము మేఘరవోపమంబు నిన్
వినుటకు నేఁడు చూచుటకు వీసము భేదము గానఁబోము; గా
యనకశిరోవిభూషణమవైతివి నీ సుకృతంబు స్వల్పమే!

తే. గీ. గాత్రముండిన జ్ఞానంబు గలుగఁ బోదు
జ్ఞానముండిన గాత్రంబు గలుగఁబోదు

రెండుగల్గినవాఁ డొక్కఁడుండు నూట
నాఁట, వారలలోఁ గడు మేటి వీవు.

ఉ. మోము వికారచేష్టలకుఁ బో గమకింపదు, గొం తపస్వరా
ఖ్యామయదోషమున్ గొనదు, హస్తము శస్త్రము, తంతివాద్యమం
దేమిట లోటు నీకు? స్వరమే గెడిపట్టునఁ బర్వతాగ్రపున్
భూములనుండి క్రిందఁబడఁబోవు ఝరంబు భరంబుఁ జూపెడిన్.

నా నా సం ద ర్భ ము లు

—• కాకినాడ మ్యునిసిపలు సంఘము •—

సీ. అనుకూలసభ్యుల నరసి నేమించుకోఁ
గల్గిన పౌరసంఘంబు గల్గి
ప్రజలమాటలఁబట్టి పట్టణసౌభాగ్య
మొనగూర్చు మంచిసభ్యులును గల్గి
పట్టణం బభివృద్ధిపఱచుచుఁ బరిశుద్ధి
సలిపెడి యుద్యోగిజనులు గలిగి
సకలకార్యమ్ములు సవరించుకోఁగల
మేటియైనట్టి 'ఛైర్మను' గలగి

తే. గీ. అన్నిపట్టణములకంటె మిన్నవగుచుఁ
గీర్తిపడయుచు సుజనైకగేయమైన
గౌరవమ్మున కిక్కవై కాకినాడ
'మ్యునిసిపల్' సంఘమా! వృద్ధిబొందుమమ్మ.

సీ. 'ఓటర్ల' భయపెట్టి చాటులంచములిచ్చి
సభ్యతాపదవి కాసపడువారు
అధికారులగువారి యాశ్రయబలమున
"మెంబరీషిప్పు" కామించువారు
సభకు విగ్రహపుష్టిసలుపుచు యజమానుఁ
డేదిచెప్పినఁ జేతులెత్తువారు

చదువసందెలురాక పనిమందిలోఁ వలఁ
దిప్పికోఁగోరి యత్నించువారు

తే. గీ. సభ్యతాపద మాసించు సమయమందు
దప్పఁ దమవీధిచూడని వన్నెతములు
నీకు మెంబర్లుకాకుండఁ గాకినాడ
'మ్యునిసిపల్' సంఘమా : వృద్ధినెనయుమమ్మ :

—• జ ర్మ నీ యు ద్ధ ము •—

సీ. కదనప్రసంగంబు కలలోవిడగుటచేఁ
గనుమాటుచెందిన కత్తిపోటు
ప్రస్తుతావస్థకుఁ బనికిరాకుంటచేఁ
బ్రేఁతగిల్లిన ధనుఃపాటవంబు
సౌఖ్యానురక్తి విస్తారమైయుంటచేఁ
బ్రిలుమాలిన మేటి బాహుబలము
అవసరం బిసుమంతయైన లేకుంటచే
మాయమైపోయిన మంత్రశక్తి

తే. గీ. మరల మనమెల్ల నొకసారి స్మరణసేయ
సమయమేతెంచె నిప్పు డా 'జర్మనీల'
దోర్మదం బడఁగింపఁ బదుండు పదుఁడు
రండు : లెండయ్య : సంగ్రామరంగమునకు.

—• ఒ క ప్ర శ్న •—

మ. కవితాశోచ్యులు మాననీయులనియున్ గవ్యగ్రణుల్ తాదృశో
క్తివిశేషమ్మను నోఁచికోరనియుమన్ దెల్లమ్మగావించు నీ
దు వివేకమ్మన కీపుర మ్మఖిలమున్ దుఃఖించెడున్ దీని నే
సు:వివేకమ్మన మెచ్చఁ జేసెదవొ ? యోసుబ్రియ, వాకుప్రచ్ఛమా:

మ. కవినా, నెట్టిఁడొ ? కాకవిత్వకలనాకష్టందునా, నెట్టిఁడో ?
కవియే, మాన్యుఁడొ ? కాకవిత్వకలనాకష్టుండె. తా మాన్యుఁడో ?

సువివేకుల్ గుఱితింపనేర్తురు, శోచ్యుల్ నేర రీకర్మ, మీ
వా? విశేషించి వివేకి, వేటక్రమ నీ కోసుబ్బరాయా! యిటన్.

శా. శాఖైక్యభ్రమకల్మి మానసమునన్ జాడ్యంబు జన్మించి యా
లేఖన్ దాదృశరీతిగా నడపెనో? లేకన్య మేమున్నదో?
మౌఖర్యమ్మున మ్రోఁగు బందరుపురిన్ మన్నించి వాక్రుచ్చు భూ
లేఖాగ్రేసర, సుబ్బరాయ! తెలియన్‌లే నేను నీ భావమున్.

శా. నీ తేజం బఖివర్ణనీయము కడు నీ్వ తెల్వి మాన్యమ్ము నీ
చాతుర్యంబు కవీంద్రగణ్యము యశస్సౌందర్యమ్ము నీరీతి నీ
కేతాదృఙ్మతిభేద మెట్లొదవె? నెంతే దూఱెడిన్ లోక మీ
పాతిత్య మ్మెటు దాఁటెదో? తెలుపు సుబ్బారాయ! నాతోడుతన్.

శా. ఆలేఖన్‌గని బంద రట్టుడికి న ట్లాబాలగోపాలమున్
"జాలున్ జాలునుబో!" యటంచు నెచట న్జాల న్నినున్ దూఱు, నీ
శీలంబెట్టిది, తెల్వియెట్టి, దకటా! చేతమ్ము తానెట్టి? దా
యీలోప మ్మొనరింపఁ గారణమదేమీ! తెల్పు సుబ్రాణ్మణీ!

శా. సామాన్యుండవుగా; వుదారుఁడవు వాక్చాతుర్యధుర్యుండవున్
ధీమన్మౌళివిభూషణుండవు జగద్విఖ్యాతపాండిత్యవా
గ్భూముల్ మాన్యులుగాక కాకవులు నీకున్ మాన్యులెట్లైరి? నీ
యామోదం బదియెట్టిదో? తెలుపుమయ్యా, సుబ్బరాయాగ్రణీ!

శా. ఉండున్ గాక స్వశాఖగౌరవము, లేదాకొ్కే? మహాపాండితీ
శౌండీర్యమ్మున నట్టి పేర్మిమ లవలేశమ్మున్ గటా! దీని కొ
క్కండున్ మెచ్చినవాఁడు గన్పడఁడు; నీ కార్పణ్య మిట్లింతలో
బండారమ్మను బైటవైచె నెటు సుబ్బారాయమంత్రిగ్రణీ!

మ. జరిగెన్ బో పొరపాటు, దీని కెదియో శాంతిన్ వచింపంజనున్
బొరపాటే యిదిగాకయున్నయెడ నిష్ఠో, ద్వేషో, తద్దేతుతా
స్ఫురణమ్మున్ వెలిఁబుచ్చి బందరుపురీశోకంబు నాఁగన్ దగున్
ద్వరలో నిందులకున్ గడంగఁదగు సుబ్బారాయ! వేయేటికిన్.

శా. నా కారేఖకతానఁ బోఁదగినవిన్నాణమ్ము లేశమ్మునున్
లేకున్నన్ నిను శోచ్యుఁగానొకువు నాలీలన్ సహింపంగరా
కేకాంతమ్మున నీకుఁ దెల్పితివి; నీవేమేని బ్రత్యుక్తిచే
లోకమ్మున్ దనియించు పద్ధతుల నాలోచింపు సుబ్రాయఁడా.

శా. శాఖాగౌరవమూని యెందఱు యశస్సన్న్యాసమున్ గాంచిరో
మౌఖర్యమ్మున మ్రోఁగు గర్తపురిసీమన్ గబ్బమున్ జూడు: వి
ద్యాఖర్వుల్ కడుమాన్యులై సుకవితాధన్యుల్ తదన్యత్వధీ
రేఖన్ జేరిరె? సుబ్బరాయ, యెటు లీరీతిన్ లిఖించితో!

శా. చాలున్ మూలములేని తప్పుకవితాసంసార మందీఁదుచే
వాలాయమ్మును వృత్తిగా మెలఁగు కొప్రం బక్కటా! మాన్యమై
హేలాపాలితదిక్కటాహకవితాహేవాకధీవైభవుల్
తూలమ్మేసియుఁ గాకపోయి రెటు లీ దుఃఖమ్ము, సుబ్రాణ్మణీ!

మ. ఎవనిన్ స్వప్నమునందుఁ గన్గొనినచో నేవారి వాచాలతా
ద్యవివేకంబులు రూపుమాయునొ కటా! యవ్వారు మాన్యుల్, మహా
కవి నీకట్టిఁడు కాఁడ; యే ఘనులు దుఃఖంబందరో దీనికిన్
సువివేకం బఱఁజేయకే నొడువుమా, సుబ్రాయమంత్ర్యగ్రణీ!

మ. అవధానం, బవధానమం చఱచి యేయార్యుండు రాఁబోవు వా
ర్త వినంగాఁబడఁగానె పాఱఁగ ధీరమ్మన్యులౌ కాకవుల్
కవితాలోకమునందు మాన్యులె? యటుల్ కాతర్యముంగూర్చు నా
కవివర్యుండటుకాఁడె? యెట్టు లిది? చక్కన్ దెల్పు సుబ్రాయఁడా!

శా. నీకే తోఁచెనొ? యెవ్వరే నొడివిరో? నీవంటి ప్రాజ్ఞాశయుల్
లోకంబున్ దురపిల్లఁజేయు నయశోలోలత్వపున్ మ్రానికిన్
బ్రాఁకన్ గోరుదురే! యదేని జగతిన్ బ్రాజ్ఞత్వ మెందుండునో?
వాక్రుచ్చంగదవయ్య! నాకిపుడు సుబ్బారాయమంత్ర్యగ్రణీ!

శా. నీశాఖన్ జనియింపనంతటనె వన్నెల్ దక్కునే? తెల్పు. స
ర్వాశామండలమండనాయితయశఃప్రాగ్భారధౌరంధరీ

వైశాల్యప్రథమానుఁడౌ సుకవి, గవ్వల్ నీకుఁ జుట్టమ్ములై
యీశత్వమ్ము వహింతురే కవితయం ? దేమయ్యె, సుబ్రాయఁడా!

శా. చుట్టాలన్న మహాభిమాన మది యచ్చో నున్నచో వారికిం
బెట్టంబందగు భక్ష్యభోజ్యములు నీ పెంపెందు నింపొందఁగాఁ
బట్టుంబుట్టము లిచ్చి పుచ్చఁదగు, సంబంధంపు బాంధవ్యముల్
రెట్టింపందగు నంతెకాని యొరుఁ గారింతయ్యె, సుబ్రాణ్మణీ !

శా. మీయాహూతికి నేను వచ్చు నెడల న్నిన్నప్పుడే "యేమి య
న్యాయం బియ్యది" యంచుఁ బెండ్లిసభలోనం బేర్మిఁ బ్రశ్నించి పై
నీ యాంతర్యము బైటఁబెట్టి పురము న్నీ చేతఁ దన్పింతుఁ గా
నీ; యట్లబ్బమి నేఁడు గోరవలసెన్ నిన్ సుబ్బరాయాగ్రణీ !

శా. లోకం బొప్పిన నొప్పకున్న నెటు లాలోచించియో వ్రాసి తా
కాకవ్యగ్రణులంత మాన్యులని నిక్కం బస్మదీయాగ్రమం
దాకాంక్షించెదు బందరుం దనిపి నీవవ్వారికిన్ మాన్యతన్
నా కన్యత్వము సంఘటించెదవె యన్నా ! సుబ్బరాయాగ్రణీ!

శా. ఏసారస్యము లేని పిప్పికవితన్ "హీహీలు" లోకమ్ములో
ధీసంపన్నులు సారెకున్ గురియ, వందిస్తోత్రముల్ సేయు మీ
దాసుల్ మాన్యులె ? కాకవిత్వకలనాదైన్యంబుమాయించు వి
ద్యాసంపన్నులు కారె మాన్య! లిది యన్యాయమ్ము సుబ్రాయఁడా!

శా. నీ కీసంగతి లేశమున్ దెలియదో? నీకంటికిన్ జూపకే
యేకష్టాత్ముఁడుగాని ముద్రణమునం దీతప్పు గల్పించెనో ?
లే కీపాకము నీకె తోఁచినదొ? యాలింపం బ్రియత్నించు నీ
లోకంబుం దనియించి నీనోడువు వెల్గుంగాక సుబ్రాణ్మణీ !

మ. "ఎవఁ డాపండితుఁ?" డన్నయంతఁ దెగనీ ల్గింతేల? మీ కక్కటా!
కవితామర్మ మెఱుంగరై తిరి వృథాకారుల్ వృథాప్రల్లదాల్
వివిధమ్ముల్ లిఖియించుచుంటి రెవఁ డావిద్వాంసుఁ డీలాటిదు
ష్టవిధుల్ నేర్పినవాఁడు? చెప్పఁ దగదే? సర్వజ్ఞ నా ధీవరున్.

మ. ఎవఁడాతం? డతఁ డెంచునుండు? నతఁ డేమే విద్దెలన్ మేటి? పే
రెవ? రూరెయ్యది? యీసమస్యయెడఁ దప్పేలా విరూపించె? స
త్కవియేనా యతఁ? డైనచోఁ దమకు మిత్రంబెట్టులయ్యెన్? వృథా
దివిడివ్వల్ లిఖియింపనేల ? చెపుఁడా! డీకొందు మా సూరితో.

మ. 'ఎవఁ డాపండితుఁ' డన్నఁ దప్పగునె ? మేమీ తెల్పితేబల్: వృథా
శివముక్తాబాని దురాగ్రహాగ్రహముతై "సీ" యంచు విద్వద్వరుల్
"తువుతు" వ్వంచు నిరాకరింపఁదగు మీ దుష్పంకపుంబిల్లవా
"లవుమే"లంచని మెచ్చు నాతఁ డెవఁడయ్యా! మెవ్వఁడెవ్వండయా?

మ. 'ఎవఁ డాపండితుఁ'? డెవ్వఁ, డెవ్వఁ, డతఁ డేఁడీ, యేఁడి? సాక్షాత్తుగా
శివుడో, బ్రహ్మయొ, చక్రపాణియొ? భవ త్స్వప్నంబు చెప్పండు! మే
కవనమ్మున్ సభ నిల్పునేని యపు డ క్కవ్యగ్రణీపాదవా
ర్భవముల్ శీర్షమునన్ ధరింతు మతఁ డెవ్వం, డెవ్వఁ, డెవ్వండహో!

మ. సవి శేషమ్ము నెఱుంగనప్డు పయిపై సవ్వార్లు గావించి యి
ప్డవివేక మ్మది బైటఁబడ్డయపు డేలా రాఁడు విద్వత్సభా
భవనప్రాంగణసీమ? కెవ్వఁ డతఁ? డెవ్వండో వచింపుండు? ధీ
రవరేణ్యుల్ విని సంతసించెదరు సారజ్ఞత్వమున్ మెచ్చుచున్.

మ. ఎవఁడెవ్వం, డతఁడెవ్వఁ? డెవ్వఁ, డలవాఁడెవ్వాఁ, డెవం డెవ్వఁడో?
యవివేకమ్ములు గిల్కనేల? స్పృహణీయాత్మున్ మహాభాగు ధీ
రవరున్ దెల్పఁ డతండు మాకవితయుక్తా రాపాడుఁగా; కమ్మహా
కవి పాడేయొనరించుఁగా; కతఁడె మ్రొక్కంబూనుఁగా కమ్మెయిన్.

మ. 'ఎవఁ డాతం, డెవఁడాతఁ, డెవ్వడతఁ, డేఁడీ? యేఁడి? రాఁడేమి? భా
రవియా ? భూరవియా? సభాస్థలికి మీరల్ రా నొనర్పుండు, తా
రవలోకింతురు పండితాగ్రణులు, కయ్యం బూరకే సారెకున్
గవినింద్యుల్ పొసఁగింప నేమియగు? వక్కాణింపుఁడప్పండితున్.

మ. 'ఎవఁ డాతండు?' వృథా మిమున్ జెఱిచె; మీ రింకేమి సేయంగలా?
రెవని న్నమ్మిన వాఁడు మీయెడల విశ్లేయయ్యె; మీసల్పు దు

ర్వ్యవసాయం బిఁక నెట్లు నెగ్గుఁ? జెడినారయ్యా గడేకార్లు! మీ
బవరమ్ముఁన్ జెడె మందభాగ్యులరు, మీపాట్లింక నెట్లున్నవో!

మ. ఎవని న్నమ్మిమ్రతి రాది, నాతఁ డటులయ్యె, న్నేఁ డితం డిట్టుల
య్యె, వివేకం బది సున్నయైనయపు డిట్లే బంగరున్ జేతఁ బ
ట్ట వృథా మన్నగుఁ, బైడి పాతువడఁగొట్టన్ జాలు మీవ్రాతలం
దెవఁ డానందముఁ జెందు నాతనిని మీరి ప్డేని వాకుర్చిచ్చుఁడీ !

మ. 'ఎవఁ డాతండు?' భవత్పరాభవము నేఁ డెట్లో నివారించువాఁ
డవివేకంబునఁ గొర్విర్వి తెచ్చికొని నేఁ "డల్లల్లబీ" రన్నచో
వెవఁ డేమేడ్చెడు, గొంతువట్టికొని నప్డేవాఁడు చొచ్చున్ సభా
భవనంబున్! వనరోదనంబు లిఁక మీపక్షమ్ము రక్షించునే ?

మ. 'ఎవఁడాపండితుఁ' డెవ్వఁ డెవ్వఁడెవఁడో?యెవ్వండొ?యెవ్వండొ?దు
ర్భవులన్ జేర్చుక తప్పువార్ఁతలను బత్రి ల్నింపఁగాఁజేసి మా
నవధర్మమ్ముఁను వీటిబుచ్చుచు దురాంధ్యమ్మందునన్ మర్గ్గి కా
కవియో, ఘూకవియో, యనందగు సుకీకాంతుండతం డెవ్వడో!

—• దాదాబాయి నౌరోజీ •—

శా. యుష్మత్పాపవశమ్ముఁనం గలిగె నయ్యో ! పారసీకాంబుజ
గ్రీష్మాదిత్యుఁడు సర్వజాతిమతసంకీర్త్యుండు నీయిండియా
భీష్మాచార్యులు దాదబాయి యనుచుం బేర్గాన్న నౌరోజి కా
యుష్మత్తావధి; పెద్దదిక్కెవరు? నీ కోహో యిఁకన్ భారతీ !

సీ. జాతీయభావసంస్కారంబు గావించె
నఖిలభారతవర్ష మైక్య మొంద
"హౌసాపుకామన్సు" నం దొక "మెంబరై"
భారతావని కెల్లఁ బేరు దెచ్చె
బ్రతికెఁ దొంబదిరెండుసత్సరమ్ములు సుజ
నశ్లాఘ్యమౌ జీవనమ్ముతోడ
హిందూజనులు వృద్ధి నొందుసంస్కారంపు
ఘంటాపథంబు సంఘటిలఁజేసె

తే. గీ. మనుజమాత్రుండె: పతిదేవమంత్రి దాద
భాయినౌరోజి మన పెద్దభాయి యతఁగ;
తల్లిభారతభూమికిఁ దగనికడుపు
మంటగల్పించె; దుఃఖాబ్ధి మనలముంచె.

సీ. అంబరచుంబితాయామంబు గల్గు ఘ
నాలయ మొక్కటి కూలిపోయె
గౌరవం బెనయుచక్కనిహర్మ్యరాజంబు
కడుజీర్ణమై నేలగలిసె నొకటి
ఒక సౌధరాజంబునకుఁ గల్గెగల్పితా
పప్రథ గల ప్రతిబంధకంబు
తక్కిన పెక్కు సౌధంబులలోపలి
ప్రాకారకుడ్యముల్ పగులఁజొచ్చె

తే. గీ. పలుగృహంబులు పాడుగాఁ బాలుపడిన
వనుచుఁ దలపోయకమ్మ! యున్నంతలోనఁ
జిన్నయిలు పెద్దయిల్లుగాఁ జేసికొనుచుఁ
బాసిపోకమ్మ భారతీ! భరతభూమి.

తే. గీ. ఐహిక సుఖమ్ము వదలియు నచట "దాద
బాయినౌరోజి" శాంతాత్మ పరమసుఖము
గొనుచు మనసేమ మెల్లఁ గన్గొనుచు మిగులఁ
బాటుపడుఁగాక కైవల్య పదమునందు.

శా. జంబూద్వీపమునందు మేల్భరతవర్షంబందు ముఖ్యంబు చూ
డం బాత్రింబయియున్నదీ భరతఖండం బిందు మున్ముందు ను
ద్దండుల్ పుట్టిరి, పుట్టుచుండిరిపుడు దాదాబాయినౌరోజిపీ
ఠం బెవ్వారిని నెక్కఁజేసెదవొ? వేడ్కన్ జూచుకో భారతీ!

—• హంటరుదొర ప్రిన్సిపాల్ •—

ఉ. 'హంటరు' గొప్పమేటి యని యాధ్యులు మాటికిఁజెప్ప వింటి నీ
వంటిపరీక్షకుండు తెలఁపన్ మఱియొక్కఁడు గాఁడటంచు మా

వంటికవీంద్రులన్ దెలిసి వచ్చినకార్య మొనర్తువంచు ని
ష్కంటకమైన పేర్మి నినుఁ గానఁ గవచ్చితి వేంక టేశుఁడన్.

తే. గీ. రాజు లెందరనో చూచి రాణ నలరి
యిపుడు నీదర్శనమున కే నేగుదెంచి
యుంటి నాదువిద్వత్తకు యోగ్యమైన
పదవి నిడి గౌరవింతువం చెదఁ దలంచి.

క. 'బీ. యే.' కే కాదు సుమీ !
పాయక 'యెమ్. యే.'కు దాని పైతరగతికిన్
ధీయుతులు మెచ్చఁ బాఠం
బీయన వచియించు దాఁప నేమిటి కిచటన్.

—• మల్లాడి సత్యలింగము •—

క. మల్లాడి సత్యలింగం
బెల్లెడఁ వెదఁజల్లినట్టి యీధర్మము వ
ర్ధిల్లుతః సూర్యుఁడుఁ జంద్రుం
డెల్లలు నున్నంతవఱకు నెసకం బెసఁగన్.

శా. సంపాదించుట దానికిం దగిన సంస్కారోపయోగంబు గా
వింపం బూనుట దానికిన్ మఱియు నిర్విఘ్న పరిచారంబు యో
జింపం బూనుట సత్యలింగమునకే చెల్లెన్ సమస్తంబు చే
యింపన్ గల్గిన కాకినాఁడసుకృతం బేమంచు వర్ణించెదన్!

ఉ. శ్రీకరుఁ డుత్తముండు దురితేటికులాంబుధిశీతరశ్మి వి
ద్యాకరుఁడై నదాత వినయంబు నయంబును గల్గుపోరిడ యీ
ప్రాకటధర్మము న్నడుపుభారము శేషగిరీంద్రుఁ డూనె ధ
ర్మాకృతియౌ వదాన్యమణి యాదెయరెడ్డియుఁ దోడుఁనీడగన్.

తే. గీ. వేనవేల్ దానధర్మముల్ వేడ్కమీఱ
స్వయముగాఁ జేయఁగల్గిన చతురమతులు

ధర్మకర్తయిగానున్న ధర్మమునకు
లోప ముంటునె? మఱియింతపాప్రిపు గాక.

ఉ. అందఱుఁ గోరఁగాఁ దగిన పన్నము, విద్య, సదాన్నకత్వ మే
చందము సర్వమున్ దెలిసి సత్యపదాన్వుఁడు సత్యలింగ మ
న్నందుకు సార్థకంబుగ మహాత్ముఁడు ద్రవ్యము నిచ్చిపోయె ని
ర్నిందితచిత్తులైన మహనీయులు ధార్మికులెల్ల మెచ్చఁగన్.

సీ. అఖిలపాంథశ్రేణు లనుభవింతురుగాక!
పుష్టితుష్టిగ మృష్టభోజనంబు
చదువుకొందురుగాక! సకలవిద్యార్థులు
సర్వవిద్యలు లోకసమ్మతముగ
కాచియుందురుగాక! కాణపంగ్వంధాది
దీను లన్నార్థులై దినదినంబు
అన్న సంప్రాప్తిచే నఖిలభూతశ్రేణి
సుచిరకాలము తృప్తిఁ జొక్కుఁగాక!

తే. గీ. ఇట్టి సుకృతంబుకతన నీవృగ్విధప్రి
దాత యల సత్యలింగాఖ్యధార్మికుండు
మరల భూలోక మరయని సురవరేణ్యు
పట్టణనివాసభాగ్యంబు వడయుఁ గాక.

—• నండూరి రంగనాయకులు •—

శా. సంగీతమ్మనఁగాని కొండొకమహా సాహిత్యపున్ ధోరణీ
భంగింగాని ప్రసక్తిలేదు భగవద్భక్త్యున్నతిన్ దక్క నే
మింగానంబడ దిట్టిఁడయ్యుఁ బురి "మేల్! మేః" లంచు శ్లాఘింపమా
రంగం దెక్కుచుపేరు గైకొనియె శ్రీరామాయణంబందునన్.

ఉ. ఉండిరి శిష్యు లెంచఁగా మహోన్నతమౌ కృషి సల్పి విద్దెలోఁ
గొండొకపేరు గైకొనినకోవిదు లీతఁడు వారిలోన నా
క్కండును గామి నిశ్చయమకాని గురూత్తమభక్తి నేకల

వ్యం; డటుగాన సీతనికి నుత్తమకీర్తి ఘటిల్లె నింక రం
గం డెటకేగ నేమియగు గండరగండఁడు భక్తిపెంపునన్.

చ. గురుఁడు నటేశుఁ డీతనికిఁ గొండొక యాతనిఁ గొల్చి నాట్యపున్
గరిమమునం బ్రశస్తి గనినాఁ డలవిద్దియలోన హాస్యపుం
బరిమళమందు సీతనికిఁ బాండితి మిక్కుటి మిట్టిభక్తిసం
స్కరణము పూర్వజన్మకృతసత్కృతిలభ్య మటంచు నెంచెదన్.

చ. నలువదియొక్క నాఁడులు ఘనాఘనవర్ణుని రావణాంతకున్
దెలుఁగునఁ దేటతెల్లముగ స్త్రీపురుషుల్ గుమిగట్టివచ్చి యొ
క్కలలిఁ బ్రపంచమున్ మఱచి కైవసమై విన రంగనాయకుల్
సలలితరీతిఁ బాడు టది శాశ్వతకీర్తిని గాంచుఁగావుతన్.

ఉ. నండురిరంగ నాయకులు నా కొకశిష్యుఁడు గాకపోయినన్
మెండుగ నాయెడం గలుగుమేదురభక్తిని వెల్లడించి శి
ష్యుండ నటంచుఁ బేర్కొనెడిచొప్పున కే నిటు లోఁగి వానికిన్
గొండొకదీవనల్ సలిపికోలున కియ్యెడ కేగుదెంచితిన్.

ఉ. ఈతఁడు సెప్పఁగాక కత లెన్నియు నేని ఘటించునట్టిప్రి
ఖ్యాతులు లేనిచో నతనికౌశల మేగతిఁ బైకివచ్చు? న
ప్పాతచరిత్రులన్ దెలుపఁ బోలుఁ గదా! యొకకొంత నా కటం
చీతటి వారలన్ గుఱిచి యించుక యిందుఁబ్రశంస సేసెదన్.

సీ. అర్చకోత్తముఁడు గోపాలార్యవరుఁడు పె
ద్దింటివంశ్యుండు సుధీరుఁడొకఁడు
వంకినేని కులుండు వరగుణుండైన వేం
కటసుబ్బయాభిఖ్యఘనుఁ డొకండు
వాకచర్లకులుండు ధీకలితుఁడు రామ
చంద్రనామకుఁడు విస్తంద్రుఁ డొకఁడు
కలిమిపట్టగు మహంకాళి వంశ్యుండు శ్రీ
రాము లనెడిగుణరమ్యుఁ డొకఁడు

తే. గీ. నడుముగట్టుక నిలుచుండినాడుగాన
హేలపురిని సంతానగోపాలుగుడిని
రామపట్టాభిషేక మీ రహిని వెలఁగె
నోముఁగావుత వీరి నీయుత్సవంబు.

సీ. శిష్యుఁడు రంగఁడు చెప్పిన రామాయ
ణపుహరికథ కారణమున నన్నుఁ
బట్టాభిషేకసంబంధ్యుత్సవమునకు
సబహుమానముగ నిచ్చటికి వచ్చు
నట్లుగా ఘటియించి నలిని శ్రీ పెద్దింటి
కులుఁడు గోపాలార్య కోవిదుండు
వంకినేనికులుండు వరమతి పెద్దవేం
కటసుబ్బయాఖ్యుండు ఘనుఁడు శ్రీమ
హంకాళి శ్రీరాము లనఘుండు శ్రీవాక
చర్ల వంశ్యుఁడు రామచంద్రరావు

తే. గీ. పరమభక్తిని నేలువు వస్త్రములును
గనక కంకణము నొసంగి ఘనతరముగ
మేళతాళములొప్ప మేల్! మే! లనంగ
మున్న యూరేగఁజేసిన ముచ్చట యిది
శాశ్వతంబయి ధరణి నెసంగుగాక
ఘనత సంతానగోపాలు కరుణఁజేసి.

తే. గీ. ఆలయంబిది యభివృద్ధి నందుఁగాక
భక్తజన మెల్లెడల వృద్ధిఁ బరఁగుఁగాక
దేవభక్తుల కన్యోన్యభావగరిమ
మెఱుకపఱచెడి సత్కృతుల్ జరుగుఁగాక.

—• ఆంధ్రనాటకసమాజము, కాకినాడ •—

ఉ. ఆడితి వాంధ్రనాటక సమాజమ! పాండవ నాటకంబు నీ
ప్రౌఢతనంబు నీనటనపుంబొలుపున్ గని గ్రంథకర్త లె

గ్గాడక లగ్గలాడిరి యితోధికమైన యశఃప్రసక్తిఁ దూఁ
గాడుము కాకినాడఁ జెలువారుము నాఁటికి నాఁటి కెచ్చుగన్.

సీ. అఖిలాంధ్ర దేశవిఖ్యాత నాటకసమా
జంబుల మిగులయశంబుఁ గొనుచు
సకలాంధ్రకవిరాజచారునాటక సంప్ర
దర్శనంబునకు నిదాన మగుచు
నిఖిలాంధ్రరంగవర్ణితమైన పద్ధతిఁ
బాత్రోచితికి నుతిపాత్ర మగుచు
సర్వాంధ్రలోకహృత్సరసీజములపట్ల
విలసత్సహ స్రాంశుబింబ మగుచుఁ

గీ. గాకినాడను గొందఱు ఘనులచేతఁ
బ్రకటితంబైన యాంధ్రనాటకసమాజ
మవని దేశోపకారపర్యాప్త మగుచుఁ
దనరుఁ గావుత మా చంద్రతారకముగ.

—• విశాఖపట్టణములో జరగిన ఐదవ ఆంధ్రదేశ గ్రంధాలయ ప్రతినిధుల
మహాసభయందుఁ జదివిన పద్యములు •—

సీ. మీకున్న ధనశక్తిమేరకుఁ దగినయా
చితిగల్గు పొత్తముల్ చేర్పుఁడయ్య
ప్రత్యాలయంబునఁ బ్రతిదినంబు పురాణ
పఠనగౌరవముఁ గాపాడరయ్య
పగలు రాఁజాలని బడుగువారలకు రా
త్రులఁ బాఠశాలలు నిలుపరయ్య
తమ సేయుపనుల నాదర్శంబుగాఁ గఁద
క్కినవారి సేఁత తర్కింపుడయ్య

గీ. భారతీసేవ సేయంగఁ గోరుఁడయ్య
నిచ్చలును మాతృభాష మన్నింపుడయ్య

గ్రంథపఠనంబులను జేర్చఁ గదఁగఁదమ్మ
తథ్యమతులార! అంఘ్రిసోదర్యులార!

ఉ. ఒక్కొకచోట నీకరుణ నొక్కొకరీతిగ నుంచుచుండు వే
దిక్కున నఁ దావకీనమగుదీప్తి వెలుంగుచునుండు దానికిన్
జక్కనితెల్వి వచ్చునని సజ్జనులే వచియింతురిగాన మా
పక్కకువచ్చి పల్లెల నివాసము సేయఁగదమ్మ! భారతీ.

—• చందోదయము •—

శా. అధ్యాసించె శశాంకబింబ ముదితంబై తిర్యగంతశ్చల
ద్రిధ్యాకారపయోధరస్థగితమధ్యస్థానమై తారకా
వీథ్యాదిన్ సురతావసానవిగళద్వేణీశిరోజావళీ
మధ్యాచ్ఛాదితపాకవైరితరుణీ మాణిక్యతాటంకమై.

—• సాలగ్రామ చింతామణిగారి కుమారుని వివాహసమయమునఁ
జెప్పిన పద్యములు •—

మ. కలుగున్ గావుత సంపదల్, సిరియుఁ జక్కన్ గల్గెడింగాతఁ దా
నొలయుంగాత మరోగతాబలముతో నొప్పారు నాయుర్బలం
బలరుంగావుత భద్రముల్ సతములై యాయుస్సుతోఁబాటుగా
లలి నీకోడలికిన్ గుమారునకు సాలగ్రామ చింతామణీ!

మ. నిను శిష్యత్వమునందుఁ గైకొనిన మాణిక్యానకున్ బేర్మి వి
న్ననను గన్నమ్మకు రాజరత్నమునకున్ శోభాయమానమ్ముగా
ననుఁగుంబుత్రివి పెండ్లికిం బిలిచి సీదా విద్దియన్ మాకుఁ జూ
పిన చింతామణికిన్ శుభంబు లిడుతన్ వెన్నుండు శ్రీరత్నమా!

—• ఆకివీళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు •—

ఆ. వె. కైతయేగాని గీతియేగాని సభను
గోలనాపఁగలేవిచో గోలగాదె;
గోలనాపెను బ్రహ్మయిల్లాలు తనకుఁ
దోడుగానుంటచే బ్రహ్మ నేఁడు సభను.

తే. గీ. వారణాసినామకమగు వంశమందుఁ
బుట్టె నీబ్రహ్మ యితఁ డెట్టిపట్టునందుఁ
గోటిజనులున్న సభనైన గోల నాపఁ
గలఁడు నిస్సంశయ మ్మసి కఱకు గాదె!

తే. గీ. ఆణివిళ్ళయొ? లేకున్న గోణెవిళ్ళ
యో? యెవఁ డెఱుంగు నిటువంటి యుత్సవంపు
సమయముల నిట్టి గాయకోత్తములఁ బిలువ
నంపి సభకు సంతోషంబు నింపకున్న.

తే. గీ. అమలకవనాన నగ్రహారముల గములు
తెచ్చి వంశస్థులకు నిచ్చె ధీవరుండు
వేంకటమనీషి, యద్దాని వివర మెఱిఁగి
కర్చు సేయఁదొడంగె వేంకటమనీషి.

—— మల్లేశ భక్తసమాజము, కొన్నిపద్యములు ——

శా. శాస్త్రవ్యాస మొనర్చుటో? సభలలో శాస్త్రార్థముల్ సల్పుటో?
నిస్త్రాసమ్మున వేయిమందికయిన న్నేర్పొప్పఁగాఁ బద్యముల్
శస్త్రోత్సర్జనరీతిఁ గుప్పుటయొ? దేశా లేగుటో? కాక ది
గ్వస్త్రా! నిన్ను వశమ్ము చేసికొను భాగ్యం బెన్న మల్లేశ్వరా!

మ. కలకాలమ్మను నాదు గర్భమున వీఁక న్నిల్వుమీ యంటినా?
బలిమి న్నాదగునింట బంటుతన మాపాదించి రమ్మంటినా?
తులలేనట్టి విసమ్ము దావుమని నీతో నంటినా? లేక, నీ
తలహస్తం బిడఁబోతినా? యిఁకను నాతప్పేమి? మల్లేశ్వరా!

సీ. కుశలమల్లంపల్లిగోత్రసంజాతుండు
మల్లేశపూజాభిమానహృదయుఁ
డురుసద్గుణాఢ్యుండు గురుసుధీమండల
పూజనాసక్తుండు భూమిసురుఁడు

పాపాంబికాసతీపావయారాధ్యత
పఃఫలం బత్యంతపావనుండు
శంభులింగాభిదసత్తమరామలిం
గాసుజుండును సుకీమానసీయుఁ
డానందసాంద్రచిత్తాబ్జుండు భైరవ
కరుణాకటాక్షవీక్షణబలుండు
మల్లేశభక్తసమాజసంస్థాపకుం
డస్మద్హితుఁడు భైరవాభిఖుండు

తే. గీ. ఆత్మభైరవముద్రాక్షరాలయమునఁ
గూరుచుండి యొకప్పుడు కూర్మిదనర
దీనిఁ జేయుమటంచుఁ బ్రార్థింప దీనిఁ
దెలుఁగునను జేసినారము; దీనిపేరు
మహిత మల్లేశనక్షత్రమాలయంద్రు
కవు ల తిరుపతివేంకటాఖ్యవరమతులు.

—• దివ్యజ్ఞానసమాజము •—

శ్లో. "యూరప్"ఖండనివాసకో నిరుపమో విద్యాసుధావారిధి
స్త్యక్త్వాత్మీయమతం యథార్థధిషణ"స్పిడ్నీ వియెడ్జ్వా"హ్వాయః
అస్మాకం మత మేవ యుక్త మితిహై సంబోధయత్యాదరా
త్సర్వే హిందుమతానుసారిమనుజా స్తం శ్లాఘయేయుఃపరం.

శ్లో. పూర్వం శంకరముఖ్యై రుజ్జీవిత మస్మదీయమత మేతత్
ఇహతజ్జీర్ణప్రాయం పునరుజ్జీవయత్యేష హూణోపి.

శ్లో. గీర్వాణభాషాధ్యయనం వరం స్యా
దిర్థం భృశం ప్రోక్తమనేననూనం
ఇదం సమాలోచ్య తథైవకర్తుం
బాలాయ తం తా ము పభక్తి యుక్తాః.

చ. జనకుఁడు దా "మిష"న్మతవిచారమువాఁడయి యొప్పుచుండఁగా
మనమతమే మనమ్మనను మంచి దటంచును నెంచి బోధచే

సిన సుగుణాబ్ధి హూణుఁడగు "సిడ్నివియడ్జినిఁ" జూచియైన నె
మ్మనమున హిందుసన్మతము మన్ననఁజేయుఁడు బాలకోత్తముల్.

క. ఈదివ్యజ్ఞానసమా
జాదినిమిత్తం బనంగ నలరెడి "వాల్కా
డా"దుల నీ "సిడ్నివియె
డ్జి"దొర నెల్లప్డుఁ బ్రోచు శ్రీపతి కరుణన్.

—• ఏలూరు 'కాంగ్రెస్సు' సభ •—

క. పన్నఁట! యాపై నింకొక
పన్నఁట! యామీఁద నొక్కపన్నఁట! యాపై
పన్నఁట! పై పన్నఁట! పై
పన్నఁట! వర్తకుఁ డిఁకెట్లు బ్రతుకం గలఁడో.

ఉ. అక్కఅవేళ నీ రిడినయాతనిపా లొకకొంత, పైపయిన్
బొక్కెడి తీరువాయియను భూతముపా లొకకొంత, యాపయిన్
దక్కఁగలంటి పన్నులకు దాపినపా లొకకొంత, హోలికుం
డక్కట! యప్పుపా లగుచు నాలివి బిడ్డల నమ్ముకోవలెన్.

—• జిల్డేరుదొర—యానాము •—

సీ. శేషునిఁ బోలి "లెక్చెరు" చెప్పఁగాఁజాలు
"జిల్డేరుగా" రొక్కచెంత నొప్ప
నతని "లెక్చెరు" విని యలరు నా నావిధో
ద్యోగస్థులును మఱిం కొకట నలరఁ
దెలియదేమందురాదేవుఁడా! "ఫ్రాన్సు భా
షయనుమాదృశులొక్కచక్కఁదనరఁ
"ఫ్రాన్సు"భాషనుమీఁదఁబతియింతునంచును
బల్కువారలునొక్కపక్కనెసఁగ

తే. గీ. సర్వదేశసమాచారసంగతులను
సర్వజనులకు విస్పష్టసరణి నెఱుక
పఱచుటకుఁ గాదె యీసభ జరుపఁబడియెఁ
బొలుపుమీఱెడి యానాముపురమునందు.

సీ. పదియునెన్మిదియునాఁబరఁగుద్వీపములఁ బ్రి
బలులై నవారు మా "ఫారిస్సువారు"
శ్వేతముఖాఖ్యఁ బ్రసిద్ధిఁగాంచిన హూణ
వరుల పై వారు మా "ఫ్రాన్సువారు"
ప్రజలమీఁదనె కార్యభరముంచిరాజ్యమ్ము
పచరించువారు మా "ఫ్రాన్సువారు"
కలియుగమ్మును సత్యకాలమ్ముగను నౌన
ర్పఁగఁబూనినారు మా ఫ్రాన్సువారు.

తే. గీ. పన్ను హెచ్చించి ప్రజలకు బహువిధముల
బాధఁ గల్పింపఁబోరు మా "ఫ్రాన్సువారు"
పలుపలుకు లాడ నేల? బిడ్డలకుఁ దల్లి
వంటివారెల్ల ప్రజకు మా "ఫ్రాన్సువారు".

సీ. అంగవంగాదిదేశాంతరమ్ముల కేగెఁ
గాన నీతఁడు బహిష్కార్యుఁ డనియుఁ
బొగయోడపై సముద్రగతి నీతఁ డొనర్చె
వెలి యీతనికి వేయవలయు ననియు
హూణసంపర్కమ్మునొందె నీతం డనా
చారుఁ డీతని కసత్కార మనియు
నన్యభాషను భోజనాదివేళలఁగూడఁ
బల్కువాఁ డీతఁ డప్రాశ్యుఁ డనియు

తే. గీ. మనమతస్థు లొనర్చు నిందను సహింప
లేక మనహిందువులు భూమిలోకమందుఁ
గొంతయైనను మఱియు నొక్కింతయైనఁ
జూచియెఱుఁగరు చూడరు చూడఁబోరు.

ఉ. కన్నులు గల్గియుండియును గన్నులు లేని విధమ్మునన్ జగ
మ్మున్నది, లేనిపోనియవయోగము లీమతమందు నుంటచే

నన్నియు నొక్కరీతిగనె యాశ్రయణం బొనరించుహూణు లా
న్నన్న ! మఱెట్టిపుణ్యముల నంది జనించినవారలో కదా !

సీ. బుద్ధిచేతనకాదె ! పొగ సహాయముచేసి
నౌకల నీటిలో నడపుటెల్ల
బుద్ధిచేతనకాదె ! పొరుగుదేశములకు
నంతలో వార్తలనంపుటెల్ల
బుద్ధిచేతనకాదె ! భూమినల్లకలఁ గా
ల్వలు పాఱఁగాఁజేయఁ గలుగుటెల్ల
బుద్ధిచేతనకాదె ! పొగబండి నొక్కొక్క
గంటలో దూరమ్ముగడపుటెల్ల

తే. గీ. అట్టిబుద్ధులు హూణులయందకాని
హిందువులయందు లేవనియేవచింపఁ
గాని మనహిందువులబుద్ధి కార్యకార
కత్వమును బొంద దిది యేమి కర్మఫలమొ !

తే. గీ. అట్టిహూణులయందు ముఖ్యమగునట్టి
దెద్ది యన్నను ? లోకోపకృతికిఁ బాటు
పడుట, యయ్యది ధనమున బలిమికతన
బుద్ధివలనన నొనరింపఁ బోలుఁ గాదె !

చ. ఇదె యిటులుండ నిప్డు వచియింపఁగఁబూనిన దెద్ది యన్న ? న
ర్వదిపయిమూఁడువే లనఁగఁ బర్వెడి "మైలు"లదేశ మీతఁ డిం
తదనుకఁ గాళ్ళచేఁ గడచి తద్దయు నచ్చట నచ్చటన్ ముదం
బొదవఁగఁజేయు చిత్రముల నొప్పుగఁజూచె మనుష్యమాత్రుఁడే !

సీ. జనియించినాఁడు "ఫ్రాన్సు"నుదేశమునబాల్య
మంద విద్యాభ్యాసమందినాఁడు
అటుమీఁదఁ గొన్నాళ్ళచటఁ దనదేశము
నందుండు రీతుల నరసినాఁడు

అటుమీఁద సర్వదేశాంతరముల నుండు
చిత్రముల్ జూడ వాంఛించినాఁడు
వాంఛించి తా నింతవఱ కఱువదిమూఁడు
వేలపై శ్శేగియు వెలసినాఁడు

తే. గీ. ఏగి యందలి చిత్రమ్ములెల్లఁ జూచి
నాఁడు చూచినవెల్ల నందఱికిఁ జెప్పి
నాఁడు మన కీదినము చెప్పినాఁడు గానఁ
బ్రియకరుఁడుగాఁదె ప్రజకు 'జిర్వేరు'గారు.

క. ఏకోనవింశతిశతా
ఖ్యాకలితాబ్దమ్మునందుఁ గానున్న సభన్
జేకొని 'లెక్చెరు' నీయఁగ
నీకష్టం బోర్చి దేశ మీతఁడు దిరిగెన్.

—• అకొండి రామమూర్తిగారు •—

మ. కవిత నైపుణిగాంచి చక్కఁ జదరంగంబాడఁగా మించి గా
నవిధిన్ బద్యములన్ బఠింపఁదగు విన్నాణంబు నార్జించి. వం
శవశంబై యెడఁబాయకున్న యల భైషజ్యమ్మునన్ జక్రివ
ర్తివినై యొప్పితె, రామమూర్తి! శమితార్తీ! కీర్తికి న్మూర్తివై.

—• శ్రీ రంగేశ నవరత్నమాలిక •—

శా. దారి న్నీచులు వూలు లంచమిడినం దానం బ్రమోదింతు వౌ
రౌరా! యెంగిలిపం డ్లొసంగినను వింతౌ మోదముం బొందెద
య్యారే! "లంచములేనిమాట" యను సామ్యంబే నిజంబాయెఁ గా
శ్రీరంగేశ్వర! నీవుదక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

శా. దారిద్ర్యంబునఁ బొట్టకూటికయి నిన్ దర్శింపఁగాలేదులే
యౌరా! కట్టఁగ బట్ట లిమ్మనుచు ని న్నాసింపఁగాలేదులే
ధారాళంబగు నొక్కమాట విను నీ తత్వంబు నేఁ గోరితిన్,
శ్రీ రంగేశ్వర! నీవుదక్క మఱి వేఱే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

శా. క్షీరంబౌ విషముండు గుంటయొ, మహాసర్పంబొ, లేకున్న నా
భీరాగారమొ, గోష్ఠమో, మలినగోపీపీనవక్షోజమో ?
యేరీతిన్ వసియింతు నామనమునం దేలాగు కాలాగునో ?
శ్రీరంగేశ్వర ! నీవు దక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

శా. భారంబౌ గిరిమీఁదఁ బెట్టి నిను నే బాధింపఁగాఁబోనుగా,
నా రథ్యంబులఁ దోలుమం చననుగా, నాకార్యసంసిద్ధికై
నారీహత్యను గట్టుకొమ్మననుగా, నాతిప్పిదం బేమియో ?
శ్రీరంగేశ్వర ! నీవుదక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

శా. దారం దొంగిలినట్టివాని యనుగుందమ్ముండనా, తండ్రితో
వైరం బొందినవాఁడనా, మఱియు నెవ్వాఁడ న్నినుం బ్రోవఁగా !
భారం బేయగు నీకుఁ బాప, మయినం బాలింపకే తీఱునే,
శ్రీరంగేశ్వర ! నీవు దక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

శా. నేరంబు ల్గడుఁ జేసినాఁడననుచు న్నిక్కంబుగా నీదుచే
తోరాజీవమునందుఁ దోఁచినను నాతో ముచ్చటింపంగ నీ
వే రేయైనను వచ్చి కూక లిడరాదే ? నేను వద్దందునే ?
శ్రీరంగేశ్వర ! నీవు దక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

శా. ''ధారంబోయుము సర్వలోకముల నౌదార్యంబుతో''నంచు నేఁ
గోరంబోదునటంచు భీతివడి నాకుం దర్శనం బీయవో !
క్రూరుండంచుఁ బరిగ్రహింపవొ, మదిన్ గోపమ్మొ? చెప్పంగదే
శ్రీరంగేశ్వర ! నీవు దక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

సారంబౌ భవదీయనామము న్మెచ్చ న్నోరూరుచు, దెంతొ ని
స్సారాలాపములన్ వచించుటకు వాచాలత్వము ల్మెండు చే
తోరీతిన్ మరలింప నాతరమె ? నాతో నీకు వాదేల ? యో,
శ్రీరంగేశ్వర ! నీవుదక్క మఱి వేఱే లేరు దిక్కెవ్వరున్.

ఘోరంబైన తపఃబుఁ జేయుటకు నాకున్ శక్తినీవీయలే
దేరీతిన్ గనఁగొందు నిన్ను ? నిఁక నే నెవ్వారలం జేరుదున్'

గారుణ్యం బెదనుంచి నిక్కముగ వేగన్ నన్ను రక్షింపుమా!
శ్రీరంగేశ్వర! నీవుదక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్!

—: బందరు హిందూహైస్కూలులో మఱ్ఱిచెట్టు కొట్టినప్పుడు చెప్పినవి :—

సీ. నీపైనినివసించు నీపుల్గులెల్ల నిం
కేచెట్టుచేరునో? యెఱుఁగరాదు
నీయాకు లాసించు నీలీదలెల్ల ని
య్యెడ నెంత గుందిరో? యెఱుఁగరాదు
నీనీడ నాటాడు నీబాలురెల్ల నిం
కేపాట్లు పడుదురో? యెఱుఁగరాదు
నీపాల కేతెంచు నీపౌరులకునెల్ల
నిం కేదిగతియొ? మాకెఱుఁగరాదు

తే. గీ. అన్నిమాటల కేమి? నీయం దొకింత
యేని యపరాధమును లేక యిట్టులైతి
వక్కటా! యేండ్లు నూరైనయట్టి నీకు
వగవ నేటికి? దుఃఖ మాపంగలేము.

సీ. ఊరెల్ల దిబ్బైన యుప్పెనగాలి కొ
క్కింతేని చలియింప కిట్టులుంటి
వాపైని వర్షమావంతేని లేకున్న
కఱవు లెన్నెన్నియో కడపియుంటి
వవసరమ్మునకు నీదౌకొమ్మ లెందఱెం
దఱు గొట్టినను దానఁ దలఁకవైతి
వింతేల? మొన్నఁ జెన్నైన్నియో వడిన యా
గాలికేనియును దూఁగాడవైతి

తే. గీ. వక్కటా! పాపవువిధాత యనపరాధి
వైన నీపాలమున నిట్టు లడఁగు మంచు
వ్రాసియ నష్టలపోయెదు వాడు మాకు
వచ్చుటకు నుంటి విన్నాళ్ళు వటకుజంబ.

ఉ. "ఆటకు పీ" లటంచు నిను నక్కట! కొట్టిరి నెట్టవంటగా
నేటికి నడ్డమైతి వది యించుకలేదు సరేగదా! భవ
త్పాటవకారణమ్మునన బాలురు నేద యొకింత లేక యీ
యాటల నెల్ల నాడి రిపు డౌగతి మా కెది? వృక్షరాజమా.

తే. గీ. "అకట! యెదురైనవారి నెన్నమ్మ గొట్టె"
నన్న సామెత నిజమయ్యె, నహహా! నీయ
వస్థ చూచిన; నీవు దూరస్థలమున
నున్నజీవింతు వేమొకో? కొన్నినాళ్ళు.

శా. హిందూస్కూలున నున్న నీయెడల మాకేకాదు మాదేశిక
స్కందుల్ మున్నగువారికేని౯ గనరే కన్పట్ట దావంత, యీ
నిందన్ బై కెటు పోవనిత్తు? మది మానెత్తి౯ బడన్ వేయు మే
మెందున్ గ్రీడల గెల్చుటేసుమి! నిను౯ హింసించె వృక్షేశ్వరా.

—• తుమ్మచెట్టు •—

మ. అమలంబై రసవత్తమంబగు ఫలంబాలేదు, నీచెట్టు చెం
త మనుష్యుల్ నిలువంగనోపరు, భవత్పర్ణంబు లింతింతలే
సి, మెయిన్ గంటకరాశి, నిన్నెటు సృజించెన్ బ్రహ్మ! నీవెందుకో
సము జీవించుట తుమ్మచెట్ట! నిను వృక్షంబంటయే తప్పిలన్.

—• అశ్వత్థస్తోత్రము •—

మ. శ్రీలోలుండు గుణాకరుండు త్రిజగత్క్షేమానుకూలుండు స
చ్ఛీలపాత్రపకు౯ డార్తరక్షణకళాసింధుండు నశ్వత్థమ
హ్యాలంబాత్ముడు విష్ణుదేవుడు సమస్తైశ్వర్యసంధాతయై
పాలించున్ జెలికాని సూర్యవిభునిన్ భైషజ్యచింతామణిన్.

క. శ్రీయును గోరినకోర్కులు
నాయాసము లేక లోక మందగ నేదే
నీ యోజించి సురాత్మక
మై యెసగు పదార్థ మొకటి యానతియీవే.

వ. అంచు వినయావనతుండై ప్రార్థించు నారదునకు విరించి యిట్లనియె.

తే. గీ. నాయనా ! దేవమౌని ! విశ్రేయసార్థ
సాధకము సర్వకిల్బిషబాధకమ్ము
తలఁచిచూడఁగ నశ్వత్థతరువు తత్ప్ర
దక్షిణమ్మున నగుమేలు తరమె పొగడ.

సీ. అరయఁగా నశ్వత్థతరువు దక్షిణమున
రూపింపఁబడియుండు రుద్రమూర్తి
నారాయణుండు పొల్పారుఁ బశ్చిమమున
నొప్పారుచుండు నే నుత్తరమునఁ
బూర్వదిక్కునయందు గీర్వాణపతియును
నఖిలగీర్వాణులు నలరుచుంద్రు
స్కంధంబులం దుపస్కంధములందును
గోవులు విప్రులు గొరలుచుంద్రు

తే. గీ. పత్రిములయందు మౌనులు పరఁగుచుంద్రు
దీనిమూలంబు వేదముల్, దీనిపాలఁ
గల్గుచుండెడి జన్నముల్, నాల్గుదెసల
నదులు నదములు సరసులు నుదధు లుండు.

గీ. పాలఁ బొల్పారి మఱి ఫలభరములేక
చల్లనీడల నిడు వనస్పతివి నీవు
అమ్మ ! నినుఁ గొల్చి మానవుఁ డఖిలసుఖము
లైహికాముష్మికంబుల నందఁగలఁడు.

గీ. మిలమిలఁ జలించు కెంపారుదళము లొదవి
ఆదినారాయణస్వామి కాశ్రయమయి
బోధిసత్త్వోజ్జ్వలం బయి పొలుచు నీకు
వందనమ్ములొనర్తు నశ్వత్థదేవ !

గీ. తక్కుయోగ్యతలట్లుండఁ దరువులందు
నీ వరిష్టనాశకమవై నెగడి ధన్య

తమతఁ గంటివి విష్ణువు తవిలినీదు
పట్టున వసించుకతన నశ్వత్థదేవ!

గీ. వ్యాధు లీగెడిపాలు నీవలనఁ గలవు
శ్రీయు నిన్నాశ్రయించి వర్తించుచుండు
నింత నిజమనియెఱుఁగుదు రెల్లవారు
శ్రీల సమకూర్చి మమ్ము రక్షింపుమమ్మ!

క. ఏకాదశరుద్రులు నా
కౌకశ్శ్రభువైన విష్ణు వష్టవసుమయ
శ్రీ కిరవు పావకుండున్
నీకశ నీ కంజలి యవనీరుహరాజా!

గీ. అగ్నిగర్భ! శమీగర్భ! యజ్ఞగర్భ!
కనకగర్భ! ధరాస్థలీగర్భ! దేవ
గర్భ! యోయి ప్రజాపతీ! కడఁగి నీకు
వందనమొనర్తుఁ బ్రోవు మశ్వత్థదేవ!

గీ. ఆయువు బలమ్ము వర్చస్సు యశము మఱియుఁ
బశువసుప్రజావృద్ధియు బ్రహ్మతేజ
మాధిరాహిత్యమును బ్రజ్ఞ మేధయు నిడి
చక్కఁ గాపాడు మము వనస్పతివరేణ్య!

గీ. సతము వరుణుండు నినుఁ జక్క సాఁకుఁగాక
యెల్లపుడు వృష్టి నిన్నాశ్రయించుఁగాక
యెసఁగుఁ గాక నీచుట్టును దృణసమృద్ధి
అన్నిటను నీకు సుఖము చెన్నారుఁగాక.

క. చెడుకలలున్ జెడుచింతలుఁ
జెడుశకునమ్ములును శత్రుచేష్టితములు మా
యెడ నడుగిడకుండఁగ నీ
వడఁగింపుము సర్వకాల మశ్వత్థంబా!

క. దుస్స్వప్నహరణమునకున్
సుస్స్వప్నప్రదమునకు వసుప్రదమునకున్
నిస్స్వత్వహరమునకు నతి
హారిస్వితదురితంబ ! నీకు నశ్వత్థంబా !

క. నీమూల మబ్జగర్భుఁడు
నీమధ్యము విష్ణుమూర్తి నీయగ్రంబో,
సోమార్ధమౌళి వృక్ష
స్వామీ ! యశ్వత్థ ! నీకు స్వస్త్యయనంబుల్.

క. దేనిన్ జూచినమాత్రన
మానున్ రోగములు తాకుమాత్ర నఘహరం
బౌ నాశ్రయింప నాయు
శ్శ్రీ నెగడెడు నట్టి నీకుఁ జేతులు మోడ్తున్.

తే. గీ. "ఓమహాభాగ, యశ్వత్థ ! యోమనోహ
రాంగ, సుప్రియదర్శన ! యాశ్రయింతు
నోజ నా శత్రువులకుఁ బరాజయమ్ము
నాకు దిగ్విజయమ్ము సంతతము నిడుము.

క. ఆయుర్దాయము సంతతి
శ్రీయున్ ధనధాన్యసుఖసమృద్ధియు సతమున్
నీయడుగులు గొల్చెడినా
కోయశ్వత్థతరురాజ ! యొసగం గదవే.

గీ. ఇట్లు వేఁడెడివారల కిహపరములు
కొదవలేకుండుఁజుమ్మి నారదమునీంద్ర !
ఋషులు వేదమూల మ్మని యెఱిఁగి రావి
చెట్టును బరాత్పరునిగ నర్చింతురెలమి.

క. గురుఁ జంపి విప్రుఁ గెడపియు
దరిద్రుఁడయి రోగియైన పిదప నీస్తవమున్

బరఁగ నొకలక్షజపమున్
జరిపిన నరుఁ డందు సుఖము సత్యము పొసఁ

గీ. ఎట్టి పాపోపహతచిత్తుఁడేని యీవ్ర
తమున కధికారి యన, నేఁక స్థండిలశయ
నుండును హవిష్యమాత్రాశనుండు బ్రహ్మ
చారియును వశియైన విచారమున్నె ?

తే. గీ. ఏకహస్తప్రమాణమ్మునేని రెండు
చేతులంతయునేని ధరాతలమ్ము
గోమయమ్మున నలికి ముగ్గు లిడి రావి
"నో" మని యజింత్రు పురుషసూక్తోక్తవిధిని.

క. మౌనమ్మును గొని యశ్వ
త్థానోకహమున్ బ్రదక్షిణాచరణమునన్
మానించి విష్ణునామ
ధ్యానమ్మున నందుఫలము నందఁగవచ్చున్.

తే. గీ. పదమునఁ బదాంతరం బేగి పరఁగ హస్త
చేష్టలాఁగి వాక్కున నుతిఁజేయుచును మ
నమ్ము ధ్యానమ్మునం దిడి నాలు గంగ
ముల నిటు ప్రదక్షిణము సేయవలయునండ్రు.

క. ఎవఁ డశ్వత్థస్థాపన
మవనిన్ గావించు వాని యన్వయము తిరం
బవు ధనము నాయు వొలయున్,
దివికిన్ జనువారు తత్పితృప్రవరు లొగిన్.

ఆ. వె. రావిచెట్టుసీడ రహినొక్కవిప్రుని
గుడువఁబెట్టెనేని కోటివిప్ర
వరుల కన్న మిడిన పరమార్థ మబ్బెడి
నరయ మింత నిక్కమగు మునీంద్ర !

తే. గీ. అనఘ ! యశ్వత్థతరుమూలమం దొనర్చు
జపము హోమంబు దేవతార్చనము నక్ష
యంబగు ఫలమ్ము నిడు నని యజ్ఞుఁడ నేను
జెప్పుచుంటి నీమాటయుఁ దప్పఁగలదె !

క. మును నొడివినగతి రావిని
జనుఁ డాశ్వాసింప నది ప్రసన్నంబై వా
నిని దగనాశ్వాసించున్
మనమున నిది యెఱుఁగుమయ్య మౌనిప్రవరా !

తే గీ. జన్న మొనరించుపొంతె నశ్వత్థతరువు
గొట్టి స్వర్గమ్ముఁ జను; వృథాకొట్టు నెవఁడు
వానిపితరులు నరకానఁ బడుదు; రొక్క
రావిపూజ సమస్తసురలను దనుపు.

—• గద్యకవిత, (తవిటిరొట్టెమఁడి) •—

ఉ. గద్యము పద్యగౌరవము గాంచదు; బ్రహ్మరథమ్ము పట్టరీ
గద్యకవిత్వచాతురికిఁ; గన్నుల నీరు వృథాగ జార్చుచో
హృద్యవిచారు లెల్లరును నీతఁడు యోగ్యుఁడు గాఁడటందు రే
వాద్యము వీణకున్ సరిగ వచ్చునె, ప్రాజ్ఞు లెఱుంగకుందురే ?

క. కుక్షింభరులో, సాక్షి
ద్భిక్షాటకులో, మఱెట్టి పేదలొ పద్యం
బక్షీణగతిని జెప్పెడి
దీక్షితులే మేటికవులు, దేబెలె వారల్ !

తే. గీ. తద్దినముఁ బెట్టువారల తమ్ములబలెఁ
బద్దెపుం గవులకు వెక్కగద్దెపుఁ గవు
లుంద్రు స్త్రీ శూద్రజనులకు నుపకరింత్రు
వారు పిట్టకతలు చెప్పువారు గాఁగ.

క. "అనఁగా ననఁగా నొక రా"
జనుతెరఁగున గతలుసెప్పు టదియొక తప్పే !

తనయూరుఁ బేరు నెన్నఁడు
గనని వినని కవుల దూఱఁగాఁ బనియేమో ?

గీ. దశకుమారచరితముఁ గాదంబరియును
లోనుగాఁగల రచన లీ మానవులను
బోలువారలు వ్రాయరు; పుకుడు గాదు
వారికిని వీరికిని వారు పద్యకవులె.

అల కాదంబరి పద్యకావ్యముగఁ జేయన్ శక్యమే ? చేయుచో
నిలువన్నేర్చునె దానిమాధురి ? నిదానింపన్‌వశెన్ గాని యీ
యలఁతుల్ గిల్కిన వారికేమితెలియున్ ? హాస్యంబులన్‌జేయువా
రలకున్ దజ్ఞుల కెంతదవ్వొకొ, విచారజ్ఞుల్ విచారింపరే !

విందుమకాదె మున్ గడికవేళలపచ్చుడిఁ బెట్టి రాజరా
జుం దనియించె నొక్కసతి, సూరులు కొందఱు నట్లె గద్యలో
నం దమ కూర్పు నేర్పున ననన్యరుచిన్ రచియించియుంచి రా
యందములెల్లవారలకు నబ్బునె ? రోఁకటిపాటగాంద్రకున్.

గీ. గద్య వలదన; మయ్యది గట్టువాఁడు
పద్యకవులను దిట్టుట పాడియగునె ?
పద్యకవి గద్యకవియౌట బట్టు; గద్య
కవికిఁ బద్యముగట్టుటగాదు సుళువు.

గీ. అట్లుగాక యెట్లెట్టులో యంతమాత్రఁ
బద్యకవి యగునొక్కొ ? యాపద్దెములకు
బ్రహ్మరథ మేరుఁ బట్టరు, జిహ్మగులకుఁ
బద్యకవులంత చేఁదు గావలయునొక్కొ !

క. ఒకసారిగాదు పదిసా
ర్లకటా ! చే యెటులువోవు నటులే వ్రాయన్
గకవికలు సాఁగుననుకొను
చకితుల సాహసములింకఁ జక్కంబడుతన్.

గీ. ఎవని కేశ_క్తినిచ్చెనో. యెవ్వఁ డెంత
పెట్టి పుట్టెనో, యెఱిఁగిన పెద్దలెవరు ?
కొలువిఁబెట్టి నెత్తిని గోఁకికొనఁగనేల ?
నదియు సజ్జనలక్షణం బగునో యేమొ !

క. పరనిందకుఁ బోవని యీ
పరమార్థజ్ఞులకు జ్ఞానపటిమనొసఁగి పోర్చి
చు రమాపతియు నుమాపతి
కొలువిన్ దలగోఁకికొనని గోష్ఠిఁదెలుపుచున్.

ఉ. వస్తువసారమయ్యు నొక పట్టునఁ బాకవిశేషసౌరభ
స్వ_స్తికమై రసజ్ఞులరసజ్ఞులకుం జవిగొల్పినట్లె యే
నిస్తులుఁడో యొకానొకఁడు నేర్పున గద్యము వ్రాసికూడ "మేల్ !
శ_స్తమహో ! కవిత్వ"మను సద్యశమున్ వహియింప నేమగున్.

ఉ. రాముఁడు గడ్డిపోచను గరంబునఁ దాల్చిన నంత నస్త్రమై
గోమడఁగించి కాకవినిగొట్టి వెసన్ గను లొట్టఁజేసె; శ్రీ
రామునిపోల్కిఁ జేతుమని రాఁదగునే మఱియొక్కఁ_జోదు ? వి
ద్యామహిమ మ్మెఱుంగని వృథారటకుల్ రటియింప నేమగున్.

ఉ. గద్యము పద్యపున్రుచిని గాంచుట నిక్కమయేని త్యాగరా
జాద్యనవద్యగాయకకృతాంచితసత్కృతు లిచ్చు మోదమున్
సద్యమయిచ్చు గద్యమటు సల్పగరాదొకొ, వారి సత్కృతుల్ ?
విద్యల తారతమ్య మవివేకు లెఱుంగరు వ్రాతు రేదియో.

ఉ. "పద్యము, గద్యమున్ రుచికిఁ బట్టులె" యంచు లిఖించి యెన్నియో
హృద్యవచఃప్రబంధముల నీ జగమెల్లను నించు పోర్చిద యీ
గద్యము నంత వాడమికిఁ గారణ మేమొ రసజ్ఞుఁ డైనచో
సద్యమ చెప్పనేర్చు; విరసప్రికృతుల్ సురసజ్ఞులౌదురే !

గీ. పద్యములు చెప్పగాలేని ప్రాజ్ఞులెల్ల
గద్యములు గట్టుదురుగాక "గతియులేని

యమ్మలకు గంజి పానక" మగునుగాక !
యొరుల వృథగ దూఱుట నోటి దురదయొక్కొ ?

గీ. "మాడరన్" శైలి వా రసమర్థు లనుట
కెవ్వ రొప్పరు; వా రెన్నడేని "క్లాసి
కిలు"గఁ బద్యమ్ములను వ్రాయు కీర్తి ఘనులఁ
దిట్టిరే ? తిట్టిరేని నిందితులుగారె !

క. దేవిరసము దానిది యను
చో నేరును మాటలాడఁ జూడ; రసూయన్
లో నూని కాఱు లఱచిన
చో నో రడఁపమియు నొక్క శూరతయొక్కొ ?

గీ. పద్యసౌష్ఠవ మంతగాఁ బట్టువడని
భాషలకు గద్యమే గొప్పపదవి; పద్య
మెంతయో హృద్యమైయున్న నితరభాష
లేల ? యీ యపప్రతిష్టకుఁ బాలుపడుట.

గీ. పుట్టలో నెన్ని పుట్టవు, పురువు లకట !
పుట్టఁ బుట్టియు నొకమాలఁ డెట్టిపేరు
దెచ్చికొనె! బద్యమాహాత్మ్యదీప్తి కింత
కన్న సాక్షిని గోరువా ర్గలరె ? యొరులు.

క. కలిగిన వారికి వందన
ములు మిత్రులు వారు మాకు, మొఱకులగుచు ని
ష్కలుషుల నూరక దూఱెడి
తెలువుల కవ్వారు తెలిపి ధీగఱపఁదగున్.

—• ప్రాచీన గురుశిష్య పద్ధతి •—

"బెంచీ"లెక్కఱలేదు; "గేమ్సు" మొదలౌ "ఫీజుల్"విననురావు, పొ
మ్మంచున్ నిర్ధనుఁ ద్రోచిపుచ్చరు గురుల్; "ప్యా"సైననే లాభమిం
దంచున్ నేమములేదు; మీ చదువునం దాలోకమీలోకమున్
గాంచన్ వచ్చెడి నార్యులార ! మిమ్ముమ్రొక్కన్ జెల్లు నెక్కాలమున్.

ఉ. కుక్కల నక్కలం గుఱిచి కోళ్ళఁ బోతేళ్ళ గుఱించి కాక మీ
రెక్కడఁ జూచినన్ ద్రిజగదీడ్యచరిత్రుని దేవునిన్ మహా
ఫక్కికమై నుతించు సురవాక్కులు శిష్యులకిచ్చి వారి దౌ
వాక్కును, దేహమున్, భవముఁ బావనముగ్గా బొనరింతురొప్పగన్.

ఉ. చెప్పులకాళ్ళు, ముండితపు శీర్షము, శూన్యలలాటమున్, మఱిన్
గొప్ప బడాయివేషములుఁ, గుచ్చులపాగలుఁ, గోట్లు, గంధమం
దొప్పెడి పట్టముల్ గలుగునొజ్జలు శిష్యులు నీకు లేరు; మా
యప్ప! చిరాయువై బ్రతుకు మమ్మరొ, వేదమ! నీకుమ్రొక్కెదన్.

ఉ. చాపలె యాసనంబులఁట; జందెములే వరవారవాణముల్
పాపము పావఁజాలు నదిపట్టులు శాలలు; పుణ్యలోకముల్
చూపెడి మాలికల్ మెడకుఁ జుట్టినపట్టము; లర్ధమీమియే
ప్రాపగు జీత మిట్టిగురువర్యుల శిష్యులమ్రొక్కుటొప్పదే!

క. ధనవంతులకన్నను ని
ర్ధనవంతులె ప్రీతిపాత్రితములగు శిష్యుల్
వనమాలిఁ దెల్పు తే చదు
వన మాలిమ్ము నెగడు మీకు నంజలిసేతున్.

సీ. అరుణోదయ మ్మగునప్పుడ మేల్కాంచి
యాత్మానుసంధాన మాచరించి
ఆపగాదులకేగి యట స్నానమొనరించి
రవి త్రియీమయుని కర్ఘ్యములొసంగి
తముఁబోలి వర్తింపఁ దగుశిష్యగణములు
వెంబడిరాఁగ గృహంబుఁజేరి
చిన్న దండెమ్ముపై నించిననీర్కావి
పుట్టముల్ ధరియించి భూతిదాల్చి
గీ. దేవతార్చన మొనరించి దేవదేవ
నామపూర్వకముగ వేదనాదమును ద

దంగవిజ్ఞానమును శిష్యు లనువదింపఁ
గాల మేగించు పూజ్యుల గారవింతు.

క. నృపతులు వచ్చి దూరమున నిల్చి నమస్కృతిఁజేసి పూర్తిగాఁ
దపమును వేచి యాపయిని దగ్గఱకుం జనుదెంచి "మీకునే
ది పనియొ తెల్పుఁడీ యిపుడె తీర్చెద" మన్న, "మఱేమి లోటుతే
దపరిమితంబు సౌఖ్య" మనునట్టి తపస్వుల మిమ్ముఁ గొల్చెదన్.

ఆ. వె. చంకజోలితోడఁ జనుదెంచునట్టి వి
ద్యార్థిఁగాంచి బ్రహ్మ యరుగుదెంచి
నట్లు సంతసించి యన్నమ్ము పెట్టు ప
తివ్రతామణుల నుతింతు భక్తి.

"వారలు మీకు విద్యనిడ వారములేమిడఁజాలమే" యటం
చాఱని పేర్మి దేవుగతి నారసి భుక్తినిబెట్టి విద్యపైఁ
దీఱనియాసఁ జూపెడి విధి ప్రతిమానుల నగ్రహారపుం
బాఱుల వారిగేహినులఁ బాయనిభక్తినుతించి మ్రొక్కెదన్.

ఏరాజుం గన నిచ్చలేమి 'నెటులో యీపొట్టఁ బోషించియే
తీరంగావలె' నంచుభైక్ష్య మది యెంతే శ్లాఘ్యమంచెంచి యా
చారంబొప్ప గృహంబు లేగి వెనుకన్ ఛాత్రావళుల్ రాఁగ సం
సారంబీఁదుచు విద్య నేర్చెడి మహాసంస్కర్తలన్ మ్రొక్కెదన్.

క. భృతకోపాధ్యాయులఁగని
మతిలో నేవమ్ముగాంచు మాన్యులకున్ బ్రో
వ్నత వేదశాస్త్రవిద్యా
రతులకు నతులిడుదు రాజరాజనతులకున్.

శుచియౌ వేషము, శుద్ధమౌ మతము, సంశుద్ధంబు దేహం, బని
ర్వచనీయంబగు పాండితీగరిమ, ద్రవ్యంబం దనాసక్తి, పూ
ర్వ చరిత్రంబులయందు భక్తియును, ఛాత్రశ్రేణిపైరక్తి గ
ల్గు చతుర్వేదుల సొంగులన్ నిరతమున్ లో నెంచి కీర్తించెదన్.

మ. ఘను లుద్యోగులు వచ్చి "మీసుతునకున్ గన్యామణిన్ మేటులౌ
ధనధాన్యాదులతోడ నిచ్చెద" మనన్ దత్కన్యఁ గైకో మనం
బున నిష్టంబదిలేక "మీర లతులుల్ పూఁబోఁడి మీకన్నె మే
మనఁగా రిక్తుల" మంచుఁ దప్పికొను మిమ్మర్చింతుఁ బుష్పమ్ములన్.

చ. ధనమును భూమియున్ దమకుఁ దామయి యిచ్చెడిరాజులుండ "నం
దనులకు విద్యరాదు ధనధాన్యవశంవదులైన" నంచుఁ గై
కొనక యెటో కుటుంబమునకున్ భృతి గూర్చుచు నిస్పృహత్వమే
ధనముగఁ గాలముంగడపు ధన్యులఁ బూర్వుల నాత్మనెంచెదన్.

ఉ. రా జరుదెంచునప్పటి కరంటులతోఁటకు గొప్ప త్రిప్పుత
మ్మాజనపాలుఁ డొయ్యఁగని "యార్య ! కృతార్థుఁడనైతి మీకు స్వ
ర్భూజము లెక్కలే దయిన భూమియొ ద్రవ్యమొ స్వీకరించి మా
తేజముఁ బెంపుఁ" డన్న గణుతింపని సూరుల నాశ్రయించెదన్!

ఉ. "పుట్టితిమెట్టులో యిచటఁ బుట్టినయూ రెటు వీడవచ్చు ని
ప్పట్టుననే వసించి బుధవర్యులఁ జేసెదఁగాక ! శిష్యులన్
బెట్టెద నేన యన్న" మని పేదతనంబనుకోక దాతలం
బట్టి స్వశిష్యులన్ బెనుచువారి నుతించి యశంబు త్రెంచెదన్.

ఉ. పెట్టెలులేవు కల్గినను బీగము సున్న విభూతిసంచియే
పట్టుదొకండు భూతినిడు బంగరపుంగని గాఁగ రాజరా
జట్టులు శిష్యవర్గమున కన్నము విద్యయు నిచ్చువేలుపుం
జెట్టుల మద్గురూత్తములఁ జెప్పి మఱొక్కరి నెట్లు చెప్పెదన్.

—• హరినాగభూషణంగారికి వాగ్గేయ కారరత్న బిరుదు •—

ఉ శ్రీహి మవన్నగాత్మజయు సింధుకుమారికయున్ విరించి త
న్మోహినియున్ గజాస్యుఁడును బూర్ణతరాయురపారగానవి
ద్యాహృదయంగమత్వసుతదారసుఖమ్ము లొసంగి ప్రోతు రీ
శ్రీహరినాగభూషణు నజేయుని శ్రీహరినాగభూషణుల్.

౫. జనకుఁడు గాయకుం డనుట సత్యమ యందము శైశవంబునం
దునసె గతించినప్పుడు సుతుం జదివించుట యెట్టు ? లింక నొ
క్కనికడ శిష్యుఁడై యితఁడు గానము నేర్చినయట్లు లేద యీ
తని ఘనగానపాండితి స్వతఃప్రసృతం బకుతోఽభిభూతమున్.

౬. సంగీతమ్మె ప్రధానవిద్య యటుపై సాహిత్య మద్దానితో
సంగాతమ్మనకున్ గడంగె నటుపై సంసారముం జెట్టఁగా
'నాంగ్లో' ముంగిట వాఁకిటన్ నిలిచెఁ గావ్యప్రజ్ఞ మాభాషణున్
శృంగారమ్మనఁ దక్క భక్తియెడలం శిక్షించె దక్షత్వమున్.

౭. ఒకచనుబాలు గ్రోలిన బుధోత్తము లెందఱొ యుందు రాగ యిం
కొక చనుబాలమాధురియు నొండొక గ్రోలిన మేటి యీతఁడ
స్వీకిఁగడు గాత్రపుంబటిమ చేకుఱు టబ్రమె ! యట్టిఁడయ్యె గా
యకుఁ డనిపించుకోఁ గలిగె నంతియ వేఱొకవాదు లేదహో !

తే. గీ. ఏకపత్నీవ్రతస్థుఁ డనేకసత్క
లాకలోర స్థనీనాథుఁ డేకళంకు
లేనివాఁ డీతఁడని సభ లేచి చెప్పఁ
దగిన హరి నాగభూషణుఁ డెగడు నెవఁడు ?

తే. గీ. త్యాగరాజపదాంభోజరాగి యితఁడు
ఆగమాంతాంగనామణీభోగి యితఁడు
వాగగోచరాత్మానందభాగి యితఁడు
ఆగమెఱుఁగని మేటివిరాగి యితఁడు.

తే. గీ. నాగభూషణుఁ డనుపేరు నందనునకుఁ
జనకుఁ డెప్పుడు పెట్టెనో సత్యసంధుఁ
డపుడె యాతని కళలెల్ల నావహించెఁ
గావలయుఁ; గానిచో నిన్ని కలియు టెట్లు !

౮. నాదాంతమ్మన మున్న మిన్నయగు విజ్ఞానమ్మె నార్జించి పై
వేదాంతమ్మనఁగూడఁ దాదృశమహావేత్తృత్వపర్యాప్తి సం

పాదింపన్ దొరఁకొంటి వక్కతననే వాక్కున్ మతిన్ గేయమున్
స్వాదుశ్రీకముగా వెలార్చి బిరుదున్ సాధించితో భూషణా!

క. వాగ్గేయకారకత్వపు
నిగ్గులు నీయంద కాక నేను మతొకటన్
నెగ్గుట దుర్ఘట మనుచున్
బిగ్గఱగాఁ జెప్పువాఁడఁ బెద్దల యెదుటన్.

సీ. అగ్రాసనాధిపత్యము వహించిన మేటి
దాక్షిణాత్యుఁడు గానతత్త్వవిదుఁడు
యూరపుఖండంబు హూణభాషకుఁబోలె
దక్షిణదేశంబు తావు గాన
విద్య కల్గుటచే విజ్ఞతాపర్యాప్తి
దాక్షిణాత్యులయంద తవిలియుండు
నట్టి విజ్ఞుఁడు మన కగ్రపీఠమునందు
వేంచేయు టది సుకవిజనహితము

తే. గీ. పయిపయి విశేషము లెఱుంగువారు పలువు
రుండవచ్చును గాని యొక్కం డెవండొ
తక్క నెల్లరకును గళాతత్త్వ మెఱుక
పడ దనుచుఁ దజ్ఞులగువారు నుడువుచుంద్రు.

—• కాకినాడ కాలేజిదగ్గఱ వారియంత్రము •—

ఉ. ఎల్లదిశాముఖంబుల నహీనకళం జరియించు కృష్ణభూ
వల్లభు దానలక్ష్మికి నుపాయనమీయఁ బురీపురంధ్రి తాఁ
గొల్లఁగ మంచిముత్యముల కోవలు దాల్చెనటంచు నెంచె నా
యుల్లము వారియంత్రవివరోద్గతశీతలశీకరావళిన్.

మ. పురమధ్యంబునఁ గృష్ణభూవరుఁడు సొంపుల్గుల్కఁ గాలేజి ద
గ్గఱఁ గట్టించిన వారియంత్రమునఁ జక్కజ్ఞ నల్దెసల్ పాకు శీ
కరముల్ తన్నృపతిన్ వరించిన యశఃకాంతాశిరస్సీమ న
వ్వరుఁ డామోదముమీఱఁ బోసెడు తలంబ్రాలో యనం బొల్చెడుజ్ఞా.

క. పురవీధి మిత్రతతితో
నరుగుచు నండూరి రాఘవాచార్యం డా
దరమున నడిగిన విని య
త్తఱిఁ దిరుపతిశాస్త్రి యాశుధారన్ జెప్పెన్.

— శ్రీ అన్నవరము సత్యనారాయణస్వామివారి దేవస్థానము —

నానాఁటన్ భవదీయవైభవము చిన్నంబో కవిచ్ఛిన్నమై
యీనాటం గల దేవతాస్థలములందెల్లన్ శిరోభూషయై
యానందమ్మిడె గాని యిందనుక దేవా! నేఁ డదేమో కడున్
మౌనంబూనె నిటుల్ వచించిన ననున్ మన్నింపు సత్యప్రభూ!

"కలికాలం" బన వస్తువేమొ, యది నిక్కంబే యగుంగాని యీ
లికాలానకె నీవు దైవతమవై కాపాడఁగాఁబుట్టి యి
ప్రలుకుల్ వల్కితివేని నవ్వరొకో! గీర్వాణాధిపుల్; పూర్వపుం
లిమిన్ వే గలిగించికొమ్ము నిజమున్ గన్పట్టి సత్యప్రభూ.

న మున్నప్పుడె నాస్తికిం దిగిన మా తత్త్వమ్ము నూహించియే
న కెట్టెట్టులొ సైఁచి తుట్టతుద కానాస్తిత్వతత్త్వమ్ము మా
నులం గట్టినయట్లు తోఁచెడి గతుల్ గల్పించితో, ముందు నీ
నికిన్ మోసమువచ్చు మేల్కొనుము దేవా! సత్యనారాయణా.

నః గంట్యస్వయుఁడౌ ప్రకాశనృఁపుడే యీ నీదు దేవస్థలం
న ధర్మమ్మొనరించుపట్టునఁ గడుం బుణ్యుండు నిర్ణేత యా
లోపంబొ, మఱేరి లోపమొ! భవత్సంస్థాన మీయేఁడు మా
ఫలన్ దన్పదు దిద్దికొమ్ము కడువేగన్ సత్యనారాయణా!

వేదధ్వని, యామహామహుల శాస్త్రారావ, మాసత్కవీ
వేశోక్తులు, కర్ణముల్ దనుపు నాయాగాయకస్ఫీతి, యా
గా విన్నాణపు గాయనీగరిమ మేదయ్యా! మహాభాగ! నీ
పింబట్టియె తగ్గె సర్వమనుకొమ్మీ! సత్యనారాయణా!

శా. నీకుం బెండిలి యంచు బ్రాహ్మణులు రానీ పోని వేత్రాక్కుచో
రూకల్ తీర్థము స్వార్థముగా గలియునన్ రూఢిన్ మది న్నిల్పి యీ
నీకళ్యాణముఁ జూడవచ్చెదరు మన్నింపంగ మే మోప మో
హో! "కంచిన్ గరుడాళ్వ సేవ" యిది గాదో సత్యనారాయణా!

శా. నీదౌ పెండిలికిన్ సదస్యమహమే నిర్ణిద్రమా ప్రాణ మ
య్యా, దేవా? యది వేదనాదమయమం దంతర్గతంబై సదా
నీ దివ్యాకృతి వొల్చు దాని నెటులో నేర్పొప్పఁ దగ్గించి నీ
కీ దూ ఱేము ఘటించినాము; నిజ ముం తే సత్యనారాయణా!

శా. "దాసుల్ చేసిన తప్పు దండములతోఁ దగ్గున్" నమో దేవ! శ్రీ
వాసిన్ గూర్చుము; నీసదస్యము కడున్ భాస్వద్యశస్ఫీతమై
భాసిల్లన్ బొనరించుకొందుము, క్షమింపన్ వేఁడుచున్నారు శ్రీ
వాసా! యీపయిఁ దప్పొనర్చిన క్షమింపంబోకు సత్యప్రభూ!

శా. ఎన్నోఁ గార్యము లుండుఁగాక, యవి మే మేమాత్రమున్ జూడ కో
యన్నా! నీదు సదస్యపున్ మహమునే యం దగ్రగణ్యమ్ముగా
మన్నింపం బ్రియతింతు; మీనుడి నెటో మన్నించి నీవై భవం
బు న్నిల్పన్ గమకింపు మెప్పటి ధనమ్మున్ దెమ్ము సత్యప్రభూ!

మ. "వెల లన్నింటికిఁ దగ్గు హేతువునఁ బృథ్విన్ దగ్గె ద్రవ్యంబు లో
కుల, కా హేతువుచేత రాఁబడియు నీకున్ దగ్గె నీయేఁ డటం
చెలమిన్ దృప్తిగొనంగవచ్చు నటులౌ టే నిక్కమౌఁగాక మా
వలనం గల్గిన తప్పు దెల్పితిని దేవా! సత్యనారాయణా!

మ. ఒక టే మాట, భవత్ప్రతిష్ఠ యది మంత్రోచ్చారణాధీన. మం
దుకు వేదంబులు, దానికిన్ ద్విజులు నెందున్ మూల; మవ్వారి పూ
జకుఁ దాఁ బుట్టె సదస్య; మం దెదియొ వ్యాజ మ్మొండు గల్పించి వా
రికి నై రాశ్యము గొల్పు నీవికృతి నిర్బీజంబు సత్యప్రభూ!

మ. కపటం బెందునుగూడఁ గూడదు భవత్కైంకర్యమందన్న నో
యెపుడున్ గూడదు "కూడ" దంచనుట కీవే సాక్షి వీయుత్సవం

బిపు డీయేఁ డిటులౌటకున్ గతము వేఱే యున్నదే! మాకు ని
క్కపు బుద్ధిన్ గరుణించి నీయశ మెటో కాపాడుకో దేవరా.

ు. అతిరిక్తుండగువాఁడుగూడ సుతుకళ్యాణమ్మునందున్ సద
స్స్వ తఱిన్ వచ్చినవారి కెల్లరకునిచ్చున్ శక్తి యున్నంతలో
మతిమన్మ్మఖ్యులమయ్యు మే మటులు సన్మానింప నుంకింప కీ
గతి నీకున్ ఘటియించినార మని యల్గంబోకు సత్యప్రభూ!

,. ఊరుం బేరుమ లేని గుట్టకు భవద్యోగమ్మునన్ జేసి చే
కూరెన్ మేరువుకన్న గొప్పఁదన; మాగొప్పందనం బీపయిన్
నీకై పోవునొ యేమొ! యంచు మదిలో నేఁ డబ్బెడిన్ భీతి, మా
భీరుత్వమ్ము నడంపఁగావలయు నీప్రేమమ్ము సత్యప్రభూ.

. నీవీడున్ మఱి నూఱివీడు నివియే నేనెప్పుడుం దప్ప కే
దేవా! వచ్చుచుఁబోవుచున్నయవి; నీతేజంబుఁ దత్తేజమున్
శ్రీవిభ్రాజితమౌటకై సతతమున్ జేతమ్మునం దెంతు; మ
ద్భావం బిచ్చుత నీగిరీంద్రమునకున్ భద్రమ్ము సత్యప్రభూ!

. కొండ ల్లేవొకొ, గుళ్ళు లేవొ! మఱి యాగుళ్ళన్ శివుండో, రమే
శుండో లేఁడొ! భవద్గిరీంద్రమునకే శోభావిభూతుల్ మహో
ద్దండస్ఫూర్తి నెసంగె; నట్టి మహిమల్ తత్తత్స్థలంబందు నెం
దుండెన్ నీవ వచింపు మీవయిపునం దొక్కంట సత్యప్రభూ!

•. గద్వాలాదుల కేగి పండితులు పెక్కండ్రెట్లు సంభావనా
ముద్వృత్తిన్ గనుచుండొ్రి, అట్టులె భవద్భూధ్రమ్మునన్ సత్కవుల్
విద్వాంసుల్ గనుచుండు్రి గౌరవము; నిర్వేలమ్ము త్వద్ధర్మకృ
చ్ఛిద్వాల్లభ్యము, దానఁ జేకుఱె యశశ్శ్రీ నీకు సత్యప్రభూ!

•. లక్షల్ వచ్చెడి ఱేఁడ్లు వొందని యశోలక్ష్మిన్ భవత్సత్కృపా
వీక్షన్ జేసి ప్రకాశభూవిభుఁడు సేవించెన్ ధ్రువం; బీపయిన్
దీక్షంబూని ధనమ్ము దేకునికి నేదీ త్రోవ తత్తత్కళా
ధ్యక్షుల్ వచ్చిన గౌరవించుటకు? రత్నాహార్యరాజేశ్వరా!

మ. ద్విజులన్ వీడి ద్విజేతరప్రభుని నీతేజమ్ము కామించి భూ
ప్రజ మెచ్చంపగురీతి నింతదనుకన్ వర్ధిల్లి, యీయేఁట న
క్కజమౌ పక్కని వెన్కఁబట్టుటకునై కంపించి తన్మూలమౌ
వృజినంబున్ దొలఁగింపనెంచి యిటు నావిజ్ఞప్తి సత్యప్రభూ.

మ. సిరి వక్షస్థలిఁ బాదుకొల్పిన నినున్ సేవించు నిస్గంటిభూ
వరు శ్రీమంతుఁ బ్రకాశరాయని యశోభాగ్యాన్వితుం జేసి నీ
చరణారాధన ముత్తమోత్తమముగా సాగించుకోవయ్య, త్వ
చ్చరితన్ దచ్చరితన్ గవిప్రవరు లాస్వాదింప, సత్యప్రభూ!

మ. అసిధారావ్రతమూని నీగుడికి ధర్మాధ్యక్షుఁడై దోసపుం
దెసకున్ లేశము పోక భక్తిగరిమన్ దీపించు నిస్గంటిభూ
మిసతీనాథుఁ బ్రకాశరాయని సముత్కృష్టద్యశోవైభవ
ప్రసరున్ జేసి జగన్నుతుల్ గొన నినుం బ్రార్థింతు సత్యప్రభూ!

శా. నీసంస్థానమునందుఁ బండితుఁడనై నేనుండుటం జేసి నీ
కోస మ్మే నిటు సారె మ్రొక్కి యిడుదున్, గోపింపకయ్యా! భవ
ద్దాసున్, శ్రీ యినుగంటివంశ్యు, గుణవత్తామాన్యు నోలిన్ యశ
శ్శ్రీసంపన్ను నొనర్చి కన్గొనుము తత్క్షేమంబు సత్యప్రభూ!

—• నూజివీడులో శివలెంక వీరేశలింగముగారి సాముద్రికము •—

మ. విమలంబైన మనీష జాతకములన్ విజ్ఞుల్ పరీక్షించి యం
శము లేలాగు వచింతురో, యటులె హస్తంబున్ విలోకించి స్ప
ష్టముగాఁ జెప్పెను బుద్ధిమంతుఁడు ఋజుస్వాంతుండు వీరేశలిం
గము శ్రీమచ్ఛివలెంకవంశజుఁడు నేఁ గన్గొంటి నిక్కమ్ముగన్.

—• చీరాల, శ్రీ కూర్మదాసుగారు, సప్తాహమహోత్సవము •—

శా. సంసారమ్మున బ్రుంగి కట్టువడి నిచ్చల్ చచ్చుచున్ బుట్టుచున్
హింసాపారము గానలేని జడులన్ వీక్షించి తద్దుఃఖవి
ధ్వంసమ్మున్ గలిగింపనెంచి యొకనిన్ దద్భీతు సృష్టించి మీ
మాంసం దీర్చితి భక్తసంతతికి రామా! కూర్మదాసావనా!

శా. నీ పాదంబులు సర్వభూతములు గా నీ కీర్తఁ దెట్లయ్యెనో
యాపద్బాంధవ ! తాను బాదములుగా నంచున్ విచారింతు; నీ
కేపట్లన్ బనిపాటు లున్నయెడ నిష్ఠే యెచ్చటో డాఁగిత
ద్వ్యాపారమ్ములు చేసికొందువొకొ రామా ! కూర్మదాసావనా !

మ. గరుడాళ్వారనఁ బక్షిమాత్రుఁడె కదా! కైకొంటి వవ్వాని నీ
వరుగంగాఁ గరణమ్ముగా; వృథగ నీ వవ్వాని యన్నన్ దిర
స్కరణంబున్ బొనరించి తిప్పు డది తీర్చన్గాదె తత్తుల్యుపై
నరుగంజొచ్చితి దేశదేశములు రామా ! కూర్మదాసావనా!

—• రాజమండ్రి ఇన్ కంటాక్సు ఆఫీసరు •—

ఉ. ఏ నొకరుండ నిప్పు డొకయించుక కైతము నల్లువారిలో
ధీనిధినైన నౌదు, గడతేఱిన శ్రీనిధిగా గణించు మీ
పూనిక కక్కజంపడితిఁ; బూర్తిగ మీ రటు విశ్వసించి నా
పై నెనరుంచుటన్న నది భాగ్యము; శ్రీనిధులైన మీదు చూ
పానుకతాన నా కిఁక మహత్తరభాగ్యము గల్గునేమొ! వి
ద్యానిధులైన సత్కవుల కన్నము వస్త్రము గల్గుటే మహా
శ్రీనిలయత్వ మబ్బుటని చెప్పుదు రార్యులు, హూణులేనిఁ దా
మీనుడి కాదు కాదన; రదేమన, నాంగ్లకవిత్వమందు న
న్యూను లనేకు లుండియును నొక్కరుగాని విశేషభాగ్యముం
బూనినవారు లే రవియె బుద్ధమదగ్రిణు లాడ వింటి నే;
నే నిలువేలు పంబిక నొకించుక లచ్చినె కోరుకొంటిఁగా
నీ వెఱలచ్చి విమ్మనుచు నెన్నఁడుఁ గోరఁగలేద; యా పెయుం
దా నటులే యొసంగె, విది తథ్యము; దానన తృప్తిఁజెంది సం
తానము శిష్యవర్గము ముదంబుమెయిన్ జదివించుచున్ బర
ధ్యానపరుండనై దినము లాఁదట నెట్టెదు నన్నెటో కవీ
శానునిఁగా గణింపక విశాలధనాలయుఁగా గణించుచో
నేను మఱేమియుం బలుక నేమగు! వృద్ధుఁడనొకతాన నే

మేని లిఖించి మీమదికి హెచ్చిన మోదముగొల్పు శక్తియుం
దా సది తగ్గె; నర్వదికి దాఁటిన యిట్టి వయస్సునన్ భవ
న్మానసముం గఱంపఁగల మంచి కవిత్వము సెప్పనేర్తునే!
దీనికతాన నాకలిమి తెల్ల మదెట్టిదొ మీరెఱింగి భూ
జానికి నేఁ గరంబిడఁగఁజాలెడివాఁడనొ కాదొ చూచి నా
యానుకులెల్ల నమ్మఁదగునేనియు నమ్ముఁడు, నమ్మరేని మీ
మానస మెట్లువచ్చు నటు మాకు విధింపుఁడు; రాజుపూనినన్
దా నొక లోపముండునె? విధానమెఱింగిన సత్ప్రధాను లే
మే నొనరింపఁబూన నటులేయగు; మీ కగుఁగాక భద్రముల్.

—• శ్రీ దావులూరి ఉమామహేశ్వరరావుగారు (రాజమంద్రి) •—

ఉ. శ్రీమదుమామహేశ్వరుఁడు చిన్మయరూపుఁడు లోకకర్త స
ర్వామయహారి చంద్రమయమైన శిరోమణిఁ దాల్చు వేల్పు స
త్స్వామి యుమామహేశునకు సారతరాయురుదారసంతతి
స్వామికమైన సంపద నొసంగి యొసంగఁగఁజేయుఁగావుతన్.

—• శ్రీ సోమెన కామేశ్వరరావుగారి కుమార్తె వివాహము, రాజమంద్రి •—
(బలిజేపల్లి సీతారామయ్యగారి పాటకచ్చేరీసి)

క. కామేశునిల్లు సీతా
రామేశుని పాట పెండ్లి రామునిది మహా
శ్రీమెఱసెడి లలితాంబిక
యీమెయిఁ దాఁ బెండ్లికూఁతు రిది వర్ణ్యమగున్.

క. నారాయణదా సనియెడి
ధీరుఁడు రసికుండు మిగులఁ దేజస్వి కళా
పారమహోదధి సభ్యుఁడు
వేఱుగ వర్ణింపవలెనె విద్యాగరిమల్ !

తే. గీ. చక్కఁగాఁ బాడెదవటన్న సడిని వినుటె
కాని వినలేదు నేను నీ గాన మెపుడు;

ఇపుడు సోమెనకులుఁడు కామేశరావు
కూఁతు పెండిలి దీర్చె నీకొాదవ సఖుఁడా ॥

—• నారాయణదాసు హరికథ •—

తే. గీ. దాసు నారాయణునకు నీతండు, వీని
దాసు లెల్లెడఁ గల హరిదాసు లెల్ల;
నొక్క హరిదాసులేకాదు, నిక్క మితని
యెడల నాదృతిలేనివాఁ డెవఁడు బుడమి!

తే. గీ. ఇతఁడె యాశీర్వదించె దంపతుల నితని
కేను దీవనలిచ్చెద, నితఁడు ప్రకృత
దంపతుల పిల్లలకు వివాహంపుఁ దఱుల
నిలిచి యీలాగె హరికథల్ సలుపుఁగాక.

—• బందరు సభలో పింగళి లక్ష్మీకాంతము యం. యే. కి ఆశీర్వచనము •—

శా. శ్రీకిన్ దావుగఁ గీర్తికిన్ దెఱవుగా శ్రేయోనిధానమ్ముగా
నాకల్పం బలరారు సత్కవిత కత్యంతమ్ము నుజ్జ్వలదుగా
లోకస్తుత్యపదమ్ముగా శుభయశోలుంటాకుఁగాఁ జేసి ల
క్ష్మీకాంతుండు కృపాళుఁడై మనుచు లక్ష్మీకాంతు నశ్రాంతమున్.

—• కే. యస్. గిరిరావు కొడుకు చి॥ మాధవరావు జ్వరములో నాశీర్వచనము• —

శా. శ్రీ కల్యాణపరంపరాదిసకలశ్రేయమ్ములన్ గూర్చి వి
ద్యాకూలంకషభాగ్య భోగ్యగరిమన్ బ్రాపించి దీర్ఘాయువు
ద్రేకమ్మున్ గరుణించి మాధవుఁడు నీ దేహమ్ము మాత్రైన యీ
వీకుట్టిన్ మన మాధవున్ మనుచుత న్నిక్కమ్ము నాదీవనన్.

—• వడ్డాది సుబ్బారాయకవిగారి సన్మానసభలో, రాజమండ్రి •—

చ. సుకవితయే యుపాస్యముగ సూనృతవృత్తియె తోడునీడగా
సకలమనీషిసమ్మతయశమ్మె ధనమ్ముగఁ గాలుద్రవ్వువై
రికి నెదురొడ్డకున్కి గుణవృద్ధత మున్నె గణించి నేఁడు వా
ర్ధకము నలంకరించు వసురాయనికిన్ సుచిరాయు వబ్బుతన్.

మ. అసిధారావ్రతమూని జీవితము విద్యాగోష్ఠిచేఁ బుచ్చి యా
వ్యసన మ్మొక్కటఁ దక్క సేవ్యసనమం దాత్మ న్నియోగింప కా
ర్యసమాదృత్యవలంబియై ధనియుఁ బూర్ణానందియై యొప్పు మా
వసురాయుండు చిరాయువై మనుత విద్వాంసుల్ కవుల్ మెచ్చఁగన్

—• "సూక్తిసుధానిధి" యను బిరుదమునుగూర్చి •—

క. స్వీకర్త సుబ్బరాయఁడు
వ్యాకర్తయొ వేంకటకవి యాంధ్రవచోధా
మాకాంతుఁడు శ్రీయుత రా
ధాకృష్ణుఁడు దాత బిరుదు తగినది బళిరే?

—• కవిగండపెండారము శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిలుగారు •—

మ. మొదలే తొందర, అందు వార్ధకము, తన్మూలమ్మున న్నల్లమం
దది దా నెమ్మది నెమ్మది న్నిలువనీ, దాపట్టు లేకున్నచో
మెదలన్ శక్యముగాదు నాస్థితిని నే మీకిప్డు వ్రాకుచ్చితిన్
గద! యధ్యక్షత కే నెటుల్ తగుదు వక్కాణింపుఁ డార్యోత్తముల్!

చ. గురువులు పల్వురుండినను గొంకక నేఁటికి నిల్చియున్న మ
ద్గురుఁ డొకరుండె శ్రీపదుఁ డకుంఠితతేజుఁడు కృష్ణమూర్తి; యా
గురునకుఁ జేయు నుత్సవము గోరికమైఁ గనుఁగొంటకన్న సం
బర మొకఁ డుండఁబో దనుచుఁ బాల్పడి నిల్చితి నగ్రపీఠికన్.

—• గండపెండారమును దొడుగునప్పటి పద్యములు •—

తే. గీ. మూరురాయరగండపెండారధారి
కృష్ణకవిరాజు పెద్దన కిచ్చె గండ
పెండరము; నేఁడు శ్రీతెల్గుపృథివిపఁజలా
కతనఁ గైకొనె మరల విప్రతను బడసి.

ఉ. శ్రీపదమైన వంశమున శ్రీయలరారుట క్రొత్తగాదుగా
నీ పదమంద వొల్చునెడ నెక్కుడుగా నది మించు నేఁడు మా
శ్రీపద కృష్ణు పాదసరసీరుహమం దది వొల్చుటన్ దదా
ఖ్యాపరమైన యర్థ మది సార్థకమయ్యెఁ గవీంద్రనుత్యమై.

అనితరసాధ్యమైన భరతాన్వయపుణ్యచరిత్రి తెగ్గు బా
పను వెలయించినా ర్యుగుప సత్కావు; లీకపిసార్వభౌముఁడో,
తన యొకచేతిమీఁదుగనె తత్కృతి నిర్వహణంబొనర్చి మిం
చెను; గవిగండపెండరము చేతి కొసంగుదుమొక్కొ, కాలికో!

—• మధురగీతాభిజ్ఞ సురభి శివసుబ్రహ్మణ్యయ్యరునాగరత్నము
పాటకచ్చేరీ, రాజమండ్రి •—

ప్రబంబయ్యెడి నాకు నోమధురగీతాభిజ్ఞ! సద్గానవి
ద్యాబ్రాశీ! నిను మెచ్చఁగాఁగలనె! నే నల్పజ్ఞుఁడఁ; నిన్ను నా
సుబ్రహ్మణ్యుఁడె మెచ్చఁగావలయు; నే స్తోత్రిన కిట్లాడ, నో
సుబ్రహ్మణ్యుఁడ! నాగరత్నములె సంశోధించు నీ విద్దియన్.

తే. గీ. అజ్ఞులగువారు మెచ్చుటకన్నఁ గడు న
భిజ్ఞులగువారి మచ్చలె పేరుదెచ్చు;
గాన విద్వాంసులగువారు దీని నెఱిఁగి
ప్రాజ్ఞసమ్మతికయి పాటుపడఁగవలయు.

—• కడియం రైల్వే స్టేషన్‌మాష్టరు గాలి కోటయ్యగారు •—

ంటిలుఁగాక కోటయకు భద్రిము లెక్కుడి కేగిన, న్నిరా
గాటముగా నిరామయతఁ గైకొని పిల్లలు జెల్లలున్ గడుం
టయుఁ దెల్వియుం గలిగి తేఁకువఁ బొల్తురుగాక; దంపతుల్
గాటికి నట్టి సంతతిని మన్నుచుఁ గందురుగాక మోదమున్.

—• ఆశీర్వచన పద్యములు (ఏలూరు.) •—

తే. గీ. నాగభూషణుఁ డతని సౌందర్యవతియు
నాగభూషణు నతని సౌందర్యవతిని
ఆత్మనామానురాగమాహాత్మ్యగరిమ
నెల్లవిధముల రక్షించు శేమివింత!

ిడ్డునఁ బుట్టువంది జగముల్ సృజియించుచుఁ గన్నయట్టి యా
డ్డలఁ దల్లిదండ్రి లిలుపెత్తనమున్ వహియించి పెంచ "బల్

దొడ్డ గృహ స్థితం" డని బుధుల్ నుతియింప రహించు ధాత యీ
బొడ్డుకొలమ్ము దంపతులఁ బ్రోచుతఁ బుట్టినఁబిల్లి వర్ధిలన్.

ఆ. వె. ఎల్ల యవయవమ్ము లేమహాసాధ్వికి
మంగళప్రదత్వమహిమ నలరు
నట్టి సర్వమంగళాంబికాసత్కృప
జంపతులకు సుఖ మొసంగుఁగాక.

—• పెండ్లికుమారుని పినతండ్రి బాపిరాజు చేసిన యవధానసభ •—

చ. ఘటకుఁడు బాపిరాజు కవికాండము మెచ్చ సభాస్థలమ్మునం
దటునిటు తూఁగిపోక యిపు డష్టవధాన మొనర్చె; ధారణా
పటిమకు నద్భుతంపడి "సెబా" సని మెచ్చెను చెళ్లపిళ్ల వేం
కటకవి; వీనికిం గలుగుఁగాత మితోఽధికమైన భద్రముల్.

ఉ. కోమటులందు ధార్మికు లకుంఠితకీర్తు లువారులున్ మహా
శ్రీ మితిమీఱు గేస్తులును జెన్నలరారుట యెందుఁ గందు; మీ
ధీమహితుండు పండితవిధేయుఁడు సత్కవి బాపిరాజు కా
వ్యామృతమాని కీర్తి నలరారెడి సంపద కింపుగొల్పెడిన్.

ఆ. వె. మునుపు వైశ్యులందు వినఁబడె వైశాఖ
పట్టణమున సుకవివరుఁ డొకండు;
ఇపుడు రాజమండ్రి నేలూర మఱికొన్ని
చోటులందుఁ గలరు సుకవు లిందు.

—• శ్రీమంత్రిప్రెగ్గడ నరసింహమువంతులుగారి కుమారుని వివాహము రాజమండ్రి •—

శా. మంత్రి ప్రగ్గడ దావులూరికులసంబంధమ్ము లీరీతనే
సంతోసమ్మున కాటపట్టులయి నిచ్చల్ పెండిలుల్ శోభనో
దంతమ్ముల్ మఱి బారసాలలు ననన్యపక్రియన్గూర్చి ది
గ్దంతుల్ సత్కవు లిచ్చు నాశిషములన్గై కొంచు వర్ధిల్లుతన్.

—• శ్రీయాదవోలు జమీందారుల తాలూకు క్రొత్తవారింట వివాహము •—

శా. భాషాకాంతుఁడు దత్సతీమణియు, నంబాదేవి తద్భర్తయున్,
వేషంబుల్ పదిఁ గొన్న వేల్పతని దేవీరత్నమున్ నిత్యసం

తోషంబున్ నెగడించి యాపిదప సత్తోకంబుఁ గల్పించి యీ
శేషారావును దత్సతీమణి శచిన్ జెల్వార రక్షించుతన్.

—• ఈ వివాహసందర్భమందే బొడుగు రామమూర్తి వీణ •—

ఆ. వె. బొడుగు రామమూర్తి గిడుగు శ్రీరామమూ
ర్తికిని గూడ కర్ణతృప్తికలుగు
నట్లు వీణయందు నారావమునుబుట్టఁ
జేయఁగలఁ డటంచు జెప్పఁగలను.

ఆ. వె. ఇంటిపేరు మాత్రమే బొడుగో, లేక
విద్య గూడఁ బొడుగొ ! వినిన పిదపఁ
గాని నిశ్చయింపఁగారాద యనుకొంటి;
వింటి, సంతసంబుఁ గంటి నేఁడు.

—• శ్రీజలగం రామయ్యగారి కుమారుని వివాహము (జీడిగుంట) •—

. శ్రీరంజిల్లెడి యాయువున్ సిరియు సచ్ఛీలంబు సంతానవి
స్తారంబున్ సుఖముఁ యశోగరిమమున్ సౌభాగ్యముం గూర్చి యా
శ్రీరామప్రభుఁ డమ్మహాత్మ సతియౌ సీతామహాలక్ష్మియున్
శ్రీరామున్ వరుఁ దత్సతీతిలకమున్ శేషాంబికం బ్రోచుతన్.

—• పైవివాహమునందే హరికథకుని గూర్చి •—

తే. గీ. జీడిగుంటకుఁ బేరొనఁగూడు పొంతఁ
బుట్టె గోదావరీకూలముననితండు
రామమూర్తికి గొడుకయి రామకీర్తిఁ
బాడ లక్ష్మీపతి యను నాహ్వయముతోడ.

—• బెజవాడ వెంకటస్వామి నాయుడుగారు •—

. తుల జనన-పురాశి యటఁ దోయజమిత్రుఁడు సౌమ్యుఁడున్ వ్యయ
స్థలిఁ గుజశుక్రు లాయపుఁబదమ్మునఁ గేతువు నెన్మిదింట ను
త్పలసఖుఁ డైదిటన్ శిఖియు భాస్కరి రెండిట జీవుఁ డుండ ని
శ్చల బెజవాడవంశమున జన్మము వేంకటసామి కైకొనెన్.

ఉ. జాతకచక్రిమందలి పరిశ స్తగ్రిహమ్ములకల్మినో, పురా
భూతసుకర్మపున్ గతినొ, పుణ్యులు తల్లియుఁ దండ్రి నోఁచు న
య్యాతతమైన నోముల మహ త్తరపుణ్యముచేతనో, కవి
వ్రాతము మెచ్చుకోఁదగినవాఁడయి వేంకటసామి వర్ధిలెన్.

తే. గీ. స ప్తసంతానములు గూడ సంఘటింప
వెంతవారికిఁ గూడ స్థలాంతరమున
నిన్నియును గల్గెనఁట బళి ! యెంత సుకృతి
యొక్కొ ! మన వెంకటస్వామియొక్కపుట్టు.

ఉ. అన్నిటికన్న నీతనికి నాయువు విద్దియ ముఖ్యవిద్య దీ
న న్నడుమున్ బిగించుక యనాథలపాలిటి కల్పవృక్షమై
వెన్నునువంచి కష్టపడి వి త్తమునందలి యాశ వీడి పే
రెన్నికగాంచె నీతఁ డని యెల్ల రెఱుంగుదు రే నెఱుంగుదున్.

ఉ ఈకొలమంద యీతనికి నెన్నియొ రెట్లధికుల్ గలారు, నే
నాకమనీయులం దొకని నార్యజనస్తుతు బాపనయ్య సు
శ్లోకు నెఱుంగుదున్; మఱియు లోఁగఁ డితం డని కూడఁ జెప్పఁగా
వాకు లవంబు జంక దిది వా స్తవమౌట లిఖించితిన్ జుఁడీ.

క. ఈతనికిన్ భగవంతుఁ డ
నేతాదృశమైన యాయువిద్యైశ్వర్య
శ్రీతోఁ దూఁగు నపత్యో
ద్భూతియుఁ గరుణించి పేర్మిఁ బ్రోచుంగాతన్.

—• అర్ధవరము శ్రీసాగిరాజువారి యింట వివాహము •—

చ. ఇరవుగ సాఁగిరా జగము లెల్ల భరించెడి సామి లోకశం
కరుఁడు చిరాయువుం జెలిమి కల్మియు బల్మియు సంతతిన్ గరం
బరుదుగ సాగిరాట్కులమునం దుదయింపఁగఁజేసి బ్రోచు వా
విథి వరు దామరాజు సతి వెంకటసుబ్బమ యన్ వధూమణిన్.

—• ఈ వివాహమునం దిరువురు రాజులు పురాణము చెప్పుట •—

కుశలవులన్ రఘూద్వహులు కూరిమి నాకుజశిష్యు లిర్వురున్
విశదముగాఁగ రామకథ విన్కియొనర్చి రటంచు విందు; మా
యశ మది త్రుప్పువట్టె నిపు డాక్రియ రాజకుమారు లిర్వు రా
ర్యశతపరీతమైన సభ హాయిగఁజెప్పి రిటన్ బురాణమున్.

—• కీ॥ శే॥ పడ్లమన్నాటి నరసింహశర్మ కూఁతురు
చి॥ సౌ॥ ఇందిరాదేవి పెండ్లి •—

శ్రీయలరారఁ దండ్రి నరసింహుఁడు సత్కవియై కడుంగడుం
బావనుఁ డన్వయోదయము పాదుకొనంగఁ గుమారిగాఁగఁ దా
నేవిమలాంగిఁ గాంచె నల యింతియ యీబిడ, యట్టి యిందిరా
దేవికిఁ గృష్ణదేవి కలదేవుఁ డొసంగెడుగాక భద్రముల్.

. సీయన్గన్ జనకుండు నాకు నొక యంతేవాసిమాత్రుండె కాఁ
డోయమ్మా! సుతనిర్విశేషుఁడయి యెంతో భక్తి వర్తించెఁ; ద
చ్ఛ్రీ యెల్లన్ భవదాకృతిన్ బ్రతిఫలించెన్ దల్లి! నీ కబ్బవే
శ్రేయస్సుల్! పితృరూపిణుల్ సుతలు సుశ్రీభాక్కులౌ టబ్రమే!

తే. గీ. దామరాజు కృష్ణుండు రాధామనోహ
రుండు నీభర్త యిందిరా! రుక్మిణిబలె
నఖిలశుభములఁ గైకొని యలరుమమ్మ!
కవులు మీపేరులకు సార్థకత నొసంగ.

మ. కవికిన్ గూఁతురవై జనించితిగదా! కళ్యాణిరో! ముందు నీ
కవు భాగ్యోదయమున్ గణించి యిట నాయందు న్నిమిత్తత్వమున్
ఉవులంజేయఁదలంచి యీశుభమునన్ దన్వంగి! నీ తాత నన్
సవిశేషమ్ముగఁ బిల్చె; దీవనల నిచ్చల్ వొంది వర్ధిల్లుమా!

తే. పుట్టినయిల్లు మెట్టినిలు పూర్వకముకన్న యశోవిశేషముం
బట్టయి నీదు వర్తనము భామల కొండొక మేలుబంతిగాఁ

జుట్టము లెల్ల నిన్నుఁ గనుచున్ ముదమంచఁగఁ బుత్రపౌత్రులన్
బట్టము గట్టుదాఁక నొక భంగమునుంగన కేలు మిందిరా!

—• పై పెండ్లిలో గానసభ •—

(హరి నాగభూషణము, అశ్వధాటి రామమూర్తిగార్లు.)

శా. ఎన్నో నాళ్ళయిపోయె నిందు సభలో సీసీవు మానాగభూ
షన్నం గూడి చరించు ముచ్చటలు; కన్నారంగ నీయశ్వధా
టి న్నేఁ గన్గొని నేఁటికీసభను నాడెందంపుఁ గుం దాఱె నో
యన్నా! మేల్! బళి! రామమూర్తి! యిఁకదీర్ఘాయుస్సు నీకబ్బుతన్.

ఉ. ఎంతటి యశ్వమైన నది యెక్కెడి రౌతునుబట్టి యుండు నీ
వెంతటివాఁడవైన ఫలమేమి? సమర్థుఁడు గాయకుండు నీ
చెంతను బాడకున్నఁ; జెలిచెయ్యులు నేర్పరియైనయట్టి య
క్కాంతుని మోలఁ గాక పెఱకాంతుని మ్రోల ఫలింపనేర్చునే!

మ ఇతరపాణి కలభ్యమైన వగరా నెవ్వాఁడు వాయించు ను
ద్ధతమౌ ఫక్కి ఫిడే, లతండు హరిసద్వంశ్యుండు వర్ధిల్లుఁగా
కతులాయుష్కృత నాగభూషణుఁడు దివ్యద్భవ్యతేజంబు సం
తతియున్ సంపదయున్ నిరంతర మనంతంబై తనుం గొల్వఁగన్.

—• సునర్ల నాగేశ్వరశాస్త్రి. సింహాద్ర్యప్పలాచార్యులు, రాఘవయ్యచౌదరి
వీరల కచ్చేరీ, బందరు •—

తే. గీ. దక్షిణామూర్తిశాస్త్రులు ధన్యుఁడయ్యెఁ
గొడుకు నాగేశుకతన నిక్కువము నేఁడు;
ఆయనకుఁ గల గానవిద్యాభిమాన
మింత యంతని చెప్పఁగా నెవ్వఁ డోపు!

తే. గీ. శరభశాస్త్రులు మనదు దేశమున లేఁడు,
అనెడి లోపమ్ము దీర్చె సింహాద్రిబుధుఁడు;
మనము దక్షిణమున కేగు టనవసరము,
ఉత్తరస్థులమై కూరుచుంద మింక.

ఆ. వె. కమ్మవారిలోనఁ గలరు భూపతులు హా
లికులుఁ గవులుఁ గూడ; లేరు పేరు
గన్న "డ్రమ్మరు" లను కవుచు రాఘవచౌద
రి దొలఁగఁగంగఁ జేసె నిది నిజంబు.

—• పడమటి గోదావరి జిల్లా ప్రెశిడెంటు బడేటి వెంకటరామయ్యగారు •—

(తాళ్ళపూడి సభలో)

ఇతరుం డొక్కఁ డకారణాపకృతిగా నేద్వేషమో పూని జీ
వితహానిన్ బొనరింపఁ దా సదయుఁడై పెన్వెంటనే వారి జీ
వితముల్ నిల్పిన యుత్తమాశయుని నవ్విప్రోత్తమాస్యాస్తరు
ద్గత మాశీస్సు బడేటివంశజుని వేంకట్రామయన్ బ్రోచుతన్.

క. ఇతడు గవర్నరుకడ స
భ్యతఁ గాంచిన మేటి; నేఁటి యధికృతి యా స
భ్యత కెక్కుడగునె! కడుయో
గ్యత దైవం బితని కిచ్చుఁగాక సతమ్మున్.

ఎవఁడున్ గట్టుకపోఁడు, యోగ్యుఁడను పెరే కోరఁగాఁదగ్గ; దా
సవమున్ బోలెఁ బ్రభుత్వపున్ గరిమ మాస్వాదించువారిన్ గడున్
శివమెక్కించి నటింపఁజేయు; నెటులో చేఁజిక్క కప్పట్ల మా
నవుఁ డెందెందుఁ జరింప వాఁడు మిగులన్ ధన్యుండు మాన్యుండునౌ.

జాగృతి పత్రికకు ఆశీస్సు.

కలుగుంగావుత మీదు 'జాగృతి'కి నిక్కంబైన సత్కీర్తి పే
ర్వెలయుంగావుత సౌరభాష కిది పృథ్విన్ గౌరవం బిచ్చుచున్
గలిదోషంబు లడంచి దేశమునకున్ గళ్యాణ మీఁగల్గుచున్
జెలగుంగావుత దేశదేశముల వాసింగూర్పఁగాఁ జాలుచున్.

—• పిండిబొమ్మ పద్యములు •—

పిఁడి బొమ్మకుఁ బేరువెట్టి పుత్రకుఁ డంచు
మనిచె ము న్నలసర్వమంగళాంబ

తనపుత్రుఁ డంచుఁద త్తద్వేషభాషలఁ
గల్పించెఁ బిదప గంగాధరుండు
తల్లికిఁ దరువాతఁదల్లియై పోషించె
నమ్మ చెల్లనఁగ దివ్యస్రవంతి
స్వగణాధిపత్యంబు సంక్రమింపఁగఁ జేసె
నోఁచినయీశ్వ రానుగ్రహంబు

గీ. బ్రహ్మ సభ నెన్నఁ దగినసభ్యత్వపదవిఁ
బొందెఁ బినతల్లి కమలానుభూతిఁ జెలఁచు
వెఱ్ఱి మొగము గాకున్నచో విఘ్నపతికి
వేల్పు లెవ రీడు మా బొజ్జ వేల్పుదొరకు!

క. ఎలుక తురంగమ్మఁట! పా
ములు నగలఁట! మొగము దంతిమొగమఁట! దయ్యాం
బులు పరివారంబఁట! నీ
కలఘుప్రాభవము పట్టుటరిది గణేశా?

గీ. బ్రహ్మ సభలోన నీ వొ కబ్రహ్మచారి
వనెడి సత్కీర్తి వచ్చుగాఁ కరసిచూడ
నేఁగలంకాడ రత్నంబు నెనయు నందు్రి
సిద్ధియును బుద్ధి యెవ్వరో చెప్పుమయ్య?

క. అందము కలిగిన వేలుప
వందునొ! సద్వంశభవుఁడ వందునొ! ధీరుం
డందునొ! ఏమందునొ! నీ
చందం 'బిదమిత్థ' మనఁగఁ జాల గణేశా!

గీ. క్రౌంచ పర్వత భేది శరవ్య వేది
మఱియు షాణ్మాతురుండు గుమారుఁ డుండ
నీశ్వరుఁడు నీ కొసంగె విఘ్నేశపదవి
వేలె దున్నావొ! లేవొ! గర్వింపవలదు.

గీ. నలుగుఁ బిండివి బొమ్మ వైనావు మొదట
భూభృతాత్మజ చేపట్ట పుత్త్రకుండ
వైతి వా రాజమౌళికి భూతపతికిఁ
బ్రాక్తనాదృష్టమునకు దృష్టాంత మగుచు.

గీ. నిన్ను పీఠికలో నుంచి సన్నుతింపఁ
దగిన వాఁడ వే గానియుద్ధం బొనర్చి
శత్రువుల గెల్చి భక్తరక్షణముఁ జేయఁ
జాల వెటు లబ్బెడు ననాథ శరణ బిరుదు ?

గీ. భారతము వ్రాయ జాలు భవచ్చరిత్ర
వినిన సూరాఖ్య గల వాఁడ వనుచుఁ దెలియు
వైది కాచారపరత సంభావితముగ
నొకటలంబోదరుండవై యుండుమయ్య !

గీ. భూపతిని వేడఁ బోయిన భూమి యొసఁగు
ధనపతిని వేడఁ బోయిన ధనమొసంగు
విఘ్నము లొసంగుఁ గాన నీ విఘ్నపతికి
వేడు కొనరింతు "జోహార్లు" వేయిసార్లు.

గీ. అంచు నవనాగరికులైన యల్పకవులు
దుర్యశము నీకుఁ దెచ్చుచుందురు మహాను
భావుఁ డవునీవు తావకావ్యాజమహిమ
యిట్టి దని యెన్న వారలకేమి యెఱుక ?

నీ యేన్గు తలకాయ నిఖిల లోకము లేలఁ
గల బుద్ధిగల దంచుఁ దెలుపు కొఱకు !
నీ రూప వికృతి యోంకార వాచ్యంబైన
దివ్యమూర్తి యటంచుఁ దెలుపు కొఱకు !
డాకేల నున్న యుండ్రంబు బ్రహ్మాండ మి
య్యఱచేత నాడింతు వనుట కొఱకు !

కడుపు నిండుగ మోదుకంబులఁ దినుట బ్రి
హ్మాండ పూరిత కుక్షి వనుట కొఱకు ;

గీ. ఎలుకతత్తడి భక్తుల యెడలనీకుఁ
దెలియు చురుకుఁ దనంబు బోధించుకొఱకు ;
నీ కు నీదృశ రూపంబు నిల్పినారు
తొంటిజడదారులో యొంటి పంటివేల్ప !

గీ. స్వచ్ఛవర్ణంబు స్వచ్ఛవస్త్రంబు శుద్ధ
విస్మయుఁ డవీ వటంచు భావించు కొఱకు
నద్వితీయుండ వంచు నీ యద్వితీయ
భావ మెఱిఁగించు కొఱ కొంటి పంటి వనుట ;

గీ. ప్రకృతి యగు మాయలో నుండి సకల జగము
సృష్టిచేయంగఁ బడుట యోజించు కొఱకు
మా మహాదేవి మేని యామలకపిష్ట
ము న జనించిన వాఁడ వీవనుట సూవె ;

గీ. భద్రి మనఁగ శుభంబు తద్ద్వారమునకు
భాద్రి మని పేరు దానికాస్పదము భాద్రి
పదము కావున నానెల భవ దఖండ
పూజకొఱ కేర్పడియె శంభుపుత్రి ; మున్ను.

గీ. నాల్గు పురుషార్థములలోన నాల్గవపురు
షార్థ మెసఁగెడి చిన్మూర్తి వనుచు మఱియు
శుద్ధవిజ్ఞానరూపప్రసిద్ధుఁ డవని
చాటుచున్నది శుక్లపక్షంపుఁ జవితి.

గీ. సిద్ధియుం బుద్ధి నీ పాదసేవఁ జేయు
దీనిధుల కెల్ల కార్యసిద్ధియును బుద్ధి
గలుఁగు నంచును బోధించుఁ గానియెట్లు
బ్రహ్మచారిత్వమునకు లోపంబు దెచ్చు ?

గీ. పర్వతం బొండు భేదించు ప్రజ్ఞ చూపు
నట్టి కొడుకుండ నంతరాయాధిపత్య
మీశ్వరుఁడు నీ కొసంగుట యేమితప్పు ?
విఘ్న పర్వతదంభోళి వీవు కావె - ?

—• భగవత్సత్తామీమాంస •—

శా. ఉన్నావో ? మఱి నీవు లేవా ? యెటులే నూహింతునీయున్కి, యా
పన్నంబయ్యె జగమ్మ. ధర్మమునకున్ బ్రాప్తించెఁగష్టమ్మ, ము
న్నెన్నండే నిటులయ్యెనో ? యిటులుకానేలేదొ ? సౌజన్య సం
పన్నుల్ వేలకొలందినేఁడురక చావం బోవుచున్నారహో ?

మ. అపుడెప్డో దనుజేంద్రపుత్రకుఁడు ప్రహ్లాదుండొకండుండె నేఁ
డపురూపంబిది - యెల్లవారలును బ్రహ్లాదుల్, మఱిన్ వింత, దా
రపరీతుల్, సుతయుక్తు, లీశ్వరకళారంగమ్ము, లివ్వారలన్
విపరీతమ్ముగఁ జావమోదెదరు పృథ్వీ భృద్భటుల్, దేవరా !

మ. కలవో ? లేవొ ? యటన్న సందియముతోఁగంపించె మున్నేనుఁ గ
వ్వల నీసత్త ధ్రువమ్ము సేసితివి నీవాత్సల్యమున్ జూపి, యే
న్గులు నేఁడక్కట ! వేనవేలు మది నిన్నున్ నమ్మి సంద్రమ్ములో
పల దూఁకెన్, గ్రసియించె నక్రములు దేవా ? బ్రోవరావే ? వెసన్.
పూవుల్ సోఁకినఁగందుదేహము గడుఁ బూతమ్మ శీలమ్మ స
త్సేవాతత్పరమైనస్వాంతము, మహాశ్రీకమ్ములౌ గేహముల్
దేవా ? నిస్తులభోగభాగ్యములతో దీపించు నీ దృష్టునుల్
నీ వాత్సల్యములేకనేఁ డకట ? బందిన్గాంచి రిబ్బందులఁ.
మగవారిన్ దలపెట్టనేల ? మహిళా మాలాశిరోభూషలై
తగు సాధ్వీమణులెందఱో వివశలై దావాగ్నిలో దూఁకి రే
వగనీలోకము నుద్ధరించెదవొ ? దేవా ? నీవులేవన్న దు
ర్భగ వాదంబు ధ్రువంబుకాఁగలదు ప్రోవన్రావయే నీవయిన్.
మదిన న్యాయమటం చెఱింగియును సామ్రాజ్యాధి కారంపు "రై"
లది పట్టానొగివీడి కీడ్వడెడి యయ్యంశఁబు గుర్తించియుం

దుది నేమౌదుమొ యన్నభీతి విడి దండ్యుల్ గానివారిన్ మహా
పద పాల్సేసెడి యయ్య కేయిడుమయున్ బాటిల్లదే ? కేశవా !

శా. ఆలున్బిడ్డలు గల్గియున్ మనుజుఁడై యన్యాయమున్ న్యాయమున్
జాలంగాలము దేశికోత్తములతోఁజర్చించి యార్జించి యా
ప్లీలీలన్ జెడు పొట్టకోసము "కసాయీ" వృత్తిఁగై కొన్న స
చ్ఛీలాగేసరు నేమిసేయవలెనో ? చెప్పంగదే కేశవా ?

మ. ధర నత్యుత్కట పుణ్యపాపములకున్ దత్తత్ఫలావాప్తి చే
కుఱు నీలోకమునంద, యన్ననుడికిన్ గొంతేని సార్థక్యపుం
గరిమమ్మున్ గనఁజేయకున్న నెటు లీ కష్టాబ్ధిలో మున్గు ధీ
వరవంద్యుల్ గడతేరఁగాఁగలరు ? దేవా ? చేవఁ జూపింపవే ?

మ. ఇటు లన్యాయపుఁదీర్పు నెప్పి ఘనులన్ హింసించు నాయయ్య కె
న్నటికిన్దీరని యంతనొప్పి మదిలో నాటింపవే ? యట్టి సం
కటమున్ గాంచినమీఁద బుద్ధి గలుగున్ గష్టంబు నానెట్టిదో ?
స్ఫుటమైతోఁచుఁ గళత్రమేని సుమతిన్ బోధించు నామీఁదటన్.

శా. వోళుల్ కొండొకలేని మేకలను గొంతుల్ గోయుచున్ వృద్ధిమై
నాలుంబిడ్డ లెసంగఁగాఁ గటికవాఁ డత్యంతమొప్పారు న
ట్లో లిన్నేఁటికథావిధానమున నుద్యోగస్థులున్నారు స
చ్ఛీలావాలములైన మానవుల హింసింపంగ నుద్యుక్తులై.

మ. నెల లంతంతకు నిండునట్టి వనితల్ నీళ్ళాడఁగాఁ బుట్టి నిం
డులకుం బోవుటచూతు - మావనిత లిట్లో ? బందిఖానాల క
ర్మిలిమైఁ బోయెదరయ్య ? దేశమునకున్ మేల్గూర్పఁగానెంచి - యి
క్కలి నైరించుట నీకుఁబాడియగునే ? కాపాడు లక్ష్మీధవా ?

శా. దేశక్షేమముకోసమై సుజను లుద్రేకమ్ముతోఁ గష్ట వా
రాశిన్ దూఁకఁగఁ గొందఱాఘనుల నాఱన్జేసి యాత్మీయ కు
క్ష్యాశాపూర్తికినై కడంగెదరు దేవా ? చూడుమీ యెంత దు
ర్దేశం బియ్యది - యిట్టి పెద్దలకు బుద్ధిన్జెప్పరాదో కదే ?

౦. అమ్మా? గర్భిణివయ్యు నీ వకట? కారాగారమున్ జేరి దే
శమ్మున్ గావఁదలంచి, తెంతటి మహాసాధ్వీ వతంసంబవో?
కొమ్మా? కైకొనుమమ్మ? దీవన భవత్కుక్షిన్ గుమారుండు గా
నిమ్మై కృష్ణుఁడె పుట్టుఁగాక! కుజనోద్వృత్తిన్ నివారింపగఁన్

—• కుందమాలా సమర్పణము •—

(బందరు ఖొజ్జిల్లిపేట శ్రీ నాగేశ్వరస్వామివారి ఆలయములో 2-12-31
దీని "కుందమాలా" నాటకకృతి సమర్పణము జరిగినప్పుడు తద్రచయితయగు
. శ్రీ. సర్వా శేషయ్యగారిని ఆశీర్వదించుచు బ్ర. శ్రీ. చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రులుగా
క్రింది పద్యములను జదివిరి.)

౦. ఇట మున్నొక్క కృతిన్ రచించియిడె నాకీ శిష్యు డిద్దోమతొ
క్కటి యాంధ్రీకరణం బొనర్చి భగవత్కైంకర్యముంజేసె, నె
ప్పటికిన్ మంచిగఁ గాలముం గడుపు 'సర్వా' వంశసంజాతు వేం
కటశేషయ్యను సర్వదా మనుచుతన్ గంజాక్షుఁడుల్లాసియై.

౦. ఇతఁ డింగ్లీషునఁగూడ మేటియయి యా యీయాంధ్రభాషన్ బ్రవి
ష్టత యార్జించియు, నంతఁబోక తటితో సాధించె గీర్వాణమున్
మతిమంతుండితనిన్ విశేషముగ నేమన్నించి మాటాడరా
దతియోగ్యుండు "కవీ"ట్పదంబు గొనఁగా నర్హుండగుంగావుతన్.

క. స్వకులాచారరతుఁడు ని
ష్ఠకుఁదగు వైదికపువిద్య సంపాదించెన్
సుకృతియు సద్వ్రతములయెడ
నకలంకంబైన శ్రద్ధయలరు నితనికిన్.

తే. గీ. కలుగుఁగావుత వీనికఖండయశము
వెలయుఁ గావుత సంతతి వీనికిప్పు
డున్నకంటెను హెచ్చుగా, మిన్నయైన
భాగ్య మారోగ్య మాయువుఁ బ్రబలుగాక!

—• కీర్తికాయులు నాదెళ్ళ పురుషోత్తమకవిగారి సుగుణములు •—

క. ఋషివలె జీవించెను. పూ
రుషోత్తముడితండనన్ గరువమున్ మఱియే
శషభిషలు నెఱుంగఁడు పూ
రుషోత్తముఁడు సర్వదా పురుషసత్తముఁడై.

క. అతిశాంతుం డతిదాంతుఁడు
కృతకృత్యుఁడు సుకవి యెన్నియేని విషయముల్
మతినెఱిఁగిన విద్వాంసుఁడు
స్తుతియింపఁదగిన పూరుషుఁడు సుకవులకున్.

తే. గీ. పట్టణనివాసియేయయ్యు, పల్లెటూరి
యాతిథేయులపయిచేయి యగుచు, కాల
మొక్కరీతినిగడపె నత్యుత్తమముగ
పూరుషోత్తమకవి యెంతధీరవరుఁడొ.

తే. గీ. బులుసు శ్రీ అచ్చయబ్రహ్మ మున్నశాస్త్రి
లోనయిన బిరుదమ్ములు పూనకయె చ
రించెననివిందు మిపుడు చరించెను పురు
షోత్తముఁడు పురుషోత్తముండో; యనంగ.

క. ఒకనికిలోఁగని శాంతియు
సకలమ్ము నతిక్రమించు చండత కడువై
దిక కర్మనిష్ఠయుఁబరో
పకృతియు పురుషోత్తముని స్వభావగుణమ్ముల్.

తే. గీ. ఆత్మగౌరవమునకు రవంతయేని
లోటుగల్గెడిచో స్వర్గలోకమేని
యాతఁడొల్లండితవి కెట్టులేగునొక్కొ!
ఇటుపయిని జీవితంబనియేఁ దపింతు.

ఆ. వె. బ్రాహ్మణత్వమునకు పరమదారిద్ర్యంబు
దాపరించినట్టి తరుణమందు
మార్గదర్శియగుచు మనిన శ్రీ పూరుషో
త్తముని చరిత మిగుల ధన్యతమము.

తే. గీ. ఎన్నియో గ్రంథములొనర్చె నెంతమంది
కో గురుత్వమ్ము సల్పె నోహో యనంగఁ
గడపె జీవిత మెపుడెఱుఁగఁడు రవంత
యేని దైన్యమెక్కడఁ గలరిట్టి కవులు ?

క. కవినని యాచింపఁడు "కా
దవునని" వాదింపఁడతఁడు లరిగిన నిచ్చెన్
సవిశేషమ్ముగ విప్పిం
చె వివేకముగల్గువారి చేనెక్కుడుగన్.

తే. గీ. వేదశాస్త్రమ్ములందలి విధులు భగవ
దాజ్ఞలే యైనచో దప్ప కట్టితీరు
పూరుషోత్తమకవి కెదో పుణ్యలోక
మిందులకు లేదు సందియ మింతయేని.

క. బందరుపురమున కిఁక నీ
యందముఁ జందమ్ముగలుగు నట్టి యశము కూ
ర్పందగు సత్కవి దొరకుట
సందేహాస్పదమటంచు జాలివొడమెడున్.

తే. గీ. ఏలసంశయింపఁ గవలె నితనికున్న
సుగుణములుగల్గియున్నాఁడు సుతుఁడుకూడ
వానికాయురారోగ్యముల్ వఱలఁజేసి
ఈశ్వరుం డెల్లలోపమ్ము నేఁగుఁగాక !

—• కీ॥ శే॥ శ్రీ గిడుగు పంతులుగారు •—

ఆ. వె. గిడుగురామమూర్తికి నాకు స్నేహంబు
కలదు కొంత రిపుత కలదు కొంత,

భవతు దానికేమి? పండితు సీద్భుళు
నితరుఁజూచియెఱుఁగ నెపుడునేను.

ఉ. ఏగుటకేమి స్వర్గతికి; నెల్లర కెప్పుడొ తప్పనట్టిదే,
బాగుగఁ గాలముంగడపి పండితమండలి మెప్పుగాంచి యు
ద్యోగముచేసి సర్వవిధ యోగములంగని వృద్ధుఁడైన ఆ
యీ "గిడు"గన్వవాయజుని యేగుటయున్ గవి వర్ణనీయమే.

శా. అంతో యింతొ పరిశ్రమంబు గలవారందందు నున్నారు ధీ
మంతుల్ తెల్గున సంస్కృతంబునఁ గడున్ మాన్యాత్ముఁడీతండు. స
ర్వాంతర్వాణులలోన మేటి కడునిర్వ్యాజాంతరంగుండు వా
ణ్యంతే వాసులలోన నిట్టిఁడెచటన్ బ్రాపింపఁ డం చెంచెదన్.

ఉ. తిట్టిరి పల్వురీ యనఘుఁ దిట్టినవారల దిట్టఁడొక యే
పట్టును దానుబట్టెనొ స్వపాండితి దానికెదారవోసె నె
ప్పట్టున దానికోసమె యభంగురమౌ కృషి సల్పెధన్యుఁ, డీ
దట్టునిఁ బోలఁగాఁదగిన తజ్జ్ఞుని నేను మఱొక్కనిన్ గనన్.

ఉ. ఇంతటి లక్ష్యవేత్తృతకు నింతవివేచన కింత సత్యవా
క్చింతనకున్ మరొక్కరుఁడు చిత్తము నొప్పఁగఁ జెప్పినట్టు నా
స్వాంత మెఱుంగ. దియ్యనఘుఁ డాత్మవిపక్షులఁగూడఁ బేర్మిమై
నెంతయుఁగారవించు నిజమిట్టిరు పండితులందు నుందురే?

శా. ప్రాణంబిచ్చెడువాఁడునేననిన, నేనత్యంత శత్రుండ. వి
జ్ఞానం బీయన దొప్పికొంచు నెదియో ఘర్షించువాఁడన్ ననున్
దా నేలేశముఁ దూలనాఁడఁడు స్వసిద్ధాంతమ్ము బోధింప నెం
తేనిన్ యత్నమొనర్చువాఁ డితనిపాం డిత్యంబు వర్ణ్యమ్మగున్.

ఉ. ఈయన కున్నపాండితిని నేశతభాగముకూడ నాకు లే
దే యని యేను జింతిలఁదు నెందుకొ అక్కట! కొంద ఱూరకే
యీయనఁ దూలనాడెద, రహీనుఁ డితండు తెలుంగుబాస లోఁ
తీయన అబ్ధిలోఁ తల మహీధరమే యెఱుఁగున్ ధ్రువంబుగన్.

తే. గీ. ఇతని సిద్ధాంతములవల్ల నేదొ ముప్పు
తెలుఁగునకు మూడు ననుకొని తెగడువారు
పలువు రున్నారు నాకట్టిభయము లేదు
ఇతనివాదాన గలదు సూనృతముకొంత.

తే. గీ. ఏపప్రియోగమ్ము లేదని యెవ్వరన్న
నాపప్రియోగంబు చూపించినట్టి దట్టు
డీతఁ, డీయన బోలుమనీషి నేను
జూచియెఱుఁగను జూడను జూడఁబోను.

ఓరామమూర్తి సచివాగ్రిణీ!

కీర్త్తపథంబు ద్రొక్కితివి కొండఱు నీ కనుయాయులైరి వి
ద్వత్తమ! నేఁటి "హోమొపతి" వైద్యమునుంబలె నీమతంబు జా
గ్రత్తకు నెక్కుచున్నయది కాలమహత్త్వమెవండెఱుంగు? నీ
వేత్తృతకు న్నమస్కృతులు వేలకు వేలొనరింపఁగావలెన్.

తే. గీ. పత్రికలలోన నెక్కడఁ బట్టి చూతు
మేని నీకీర్త్తమార్గమే గానఁబడెడి
దీని కాచార్యుఁడవు నీవు తెలుఁగువార
లెందఱో నీకు శిష్యులై రిద్ధచరిత.

అనఘా! మీ "గిడు" గన్వవాయ మది ధన్యంబయ్యె నీభూమి నీ
జనిచే ధన్యతగాంచె మిత్రులు నినున్ శ్లాఘింప నేమయ్యె నీ
గొనముల్ శత్రులుగూడ మెచ్చెదరు నీ కూలంకషప్రజ్ఞ య
బ్బనె మాబోట్లకు లక్ష్యజాలమునకుం బుట్టిల్లు నీవెమ్మెయిన్.

తే. గీ. "శోభన" పదమ్ము గర్భంపు శుభమహోత్స
వమును జెప్పు దటన్న యవ్వారివాద
మరసి సుకవిలక్ష్యము చూపినట్టి నీదు
ప్రజ్ఞ యేనిఘంటునకును రాదు ధ్రువము.

చ. గడపితి వెల్లకాలమును గావ్యములం బఠియించు చిప్పుడి
ప్పుడు గడు వృద్ధభావమును బొందియు మానవు తత్పరీక్ష నీ
పడుచుఁదనంబు నే నెఱుఁగ వార్ధక మొక్కటియే యెఱుంగుదున్
గిడుగుకులీన ! కైకొనుము కీర్తిశరీరము నక్షతమ్ముగన్.

—• శ్రీ॥ ఆదిభట్ల నారాయణదాస నిర్యాణము •—

గీ. బ్రదుక దగినంతకాలమ్ము బ్రదికి కులము
వన్నె కెక్కించి - జగతికిఁ దన్నుఁ దెలిపి
అరిగె మత్సోదరుండు నారాయణుండు
తనదు పేరిదేవునిఁ జూచుతలఁపు వొడమి.

ఉ. గాయకమాత్రుఁడన్న నటు గాఁడితఁ డందమెలర్ప సత్కృతుల్
సేయఁగలాఁడు వాక్పటిమచే నుతికెక్కినవాఁడు భాషలే
వో యయిదాఱునేర్చిన మహోదయుఁ డక్కట ! పోయెనేమి ? నా
రాయణదాసు ముక్తుఁ డతఁ డట్టిఁడు భూస్థలి పుట్టఁబోఁడిఁకన్.

క. శ్రుతిసతి "నసపునరావ
ర్తతే" యనుచుఁ బలుకు పలుకు తథ్యమయేనిన్
హితుఁ డల నారాయణదా
సు తరించెన్ మరల నతనిఁ జూచుట యెట్టుల్ ?

—• మి త్ర లే ఖ •—

క. శ్రీమంతుఁడు నయవిద్వ
త్సామంతుఁడు సత్యవాదతత్పరమతి శ్రీ
సోమెనకామేశునకు ని
రామయదీర్ఘాయు వబ్బు నైశ్వర్యముతోన్,

క. కుశలోపరి వ్రాయందగు
విశేషములు వ్రాయుచుంటి వృద్ధత్వమూ నన్
వశపఱచుకొన్నయది పర
వశమగు సేవనికిఁగూడ భయమగు ననఘా.

తే. గీ. దొసఁగు నావొ_త్తమందు నెందులవమేని
లే దెఱుంగుదు జయ మవలీల నాకుఁ
గలుగుఁగోర్టున నిట్లయ్యుఁ గంపమొదవుఁ
గారణం బామయము వార్ధకమును నసఘ ?

తప్పుల్వట్టి దురూహతోఁగురుఁడు త_త్త్వల్లక్ష్యముల్ చూపి నేఁ
డప్పుల్గావవి యంచుఁదెల్పితిని సత్యం బద్ది ఖండింపరా
కిప్పుంత స్ననువంచితున్ సలుపఁగా నేమేమొయత్నించు నే
ఁప్పట్లన్ వెనుకాడినంత దొసఁగౌనే? మద్యశస్ఫీతికిన్.

అకపటవృ_త్తి కీ_ర్తినిడు నంతియకాని తదన్యమార్గముల్
కృపణతదక్కఁ గీరితినొకించుకయున్ గలిగింప వేరు స
త్యపథముదప్పి కుత్సితపథమ్మునఁ గీరితి నొంద నెంతు రా
ఁపుణులు సర్వథా జనవినిందకుఁ బాత్రులు నేనెఱుంగుదున్.

కీరితిఁగోరుమానవుఁడు కేవలమున్ ముకుసూటినొప్పు మేల్
దారినె సంచరింపవలెఁ దక్కిన వంకరతోవ్రివలో ? దురా
చారులకోస మేర్పడియె సర్వము నీవునెఱుంగు దీసమా
చారము నాయకారణపు జంకునకొప్పవు నే నెఱుంగుదున్

తే. గీ. ఏను గెల్చితినని లోకమెల్లఁ నెఱుఁగు
నెఱుఁగకుండినవా రెవరేనియున్న
నిప్పుడీ యభియోగమే యెఱుఁగఁజేయుఁ
బండితాచారమగునె ? యీా గండతనము.

ఎప్పుడుపుట్టెనో ? పృథివి యెవ్వఁడెఱుంగుఁ గళావివాద మ
ప్డప్పుడు పండితుల్ సలుపు టన్నదియున్నది గెల్పునోడునున్
దప్పనివేగదా ? యపుడు తద్విషయంబున నోడి కోర్టులో
మెప్పునకై యతించు నలమేటికవిన్ వచియింపు మొక్కనిన్

తే. గీ. భట్టుమూ_ర్తిశీర్షమ్మను భదర్రియకవి
తన్నెనని చెప్పికొందుర్రి సదస్థలమున

నట్టిపని నేగమేయయ్యె నతఁడు కోర్టు
కేగఁ డోడంది కోర్టునకేగు నెవఁడు.

ఉ. ఇంతకుమించి దైన్యమిఁక నెందుజగమ్మున నుండఁబోదు నా
స్వాంతమెఱుంగు సత్కవి యశస్వియె యయ్యెనయేని నిక్కమీ
పుంతను గాలువెట్టఁ డిదిపూర్వయశ మ్మడఁగించు నెట్లొసా
ధింతముగాక యంచుఁ జెడుతెన్నునఁ బోదురు కొంద ఱుగ్రులై.

చ. కరణము చచ్చుచున్ దనపగ న్నెఱవేర్చుకొనంగ ముస్పఁబున్
దురకల కోపవహ్నిఁ బడఁద్రోయు నుపాయ మొనర్చెనం చు ధీ
వరులు వచింతు రాతనికి వచ్చెనె? సద్యశ మెప్డుగూడ వం
కరనడకల్ యశంబిడవు కాలిడ రట్టిపథాల ధీవరుల్.

చ. మును తణికెళ్ళసుబ్బన యమోఘపుఁబాండితి కోడి యేమియున్
దనకిఁకఁ ద్రోవతోఁప కపథానఁ బ్రయోగమొనర్చె నంచుఁ బా
పినఁబడు సుబ్బపండితుని విజ్ఞతకే అదిసాక్ష్యమిచ్చు న
ప్పునినొనరించు పండితునపప్రథకున్ గుదురై వెలుంగుచున్.

చ. "క్రిమినలు" గాదుటో? "సివిలుకే" యనుకొందము "కోర్టు" వెంట బం
తముగొని పండితుల్ దిరుగు దైన్యముచూచి భవాదృశుల్ "నమో
నమ" యని లోన లజ్జపడి నల్వురలో ననకొన్ననున్ రహ
స్యముతటి మందలింపరె? యశస్వికిఁ గోర్టు ప్రశస్తిగూర్చునే.

చ. అసువుల రక్షసేఁతకయి "హాస్పట" లేగె నటన్నచో సమం
జస మగుఁగాని సత్కవి యశమ్మునకేగెను గోర్టటన్నచో
రసికులు నొచ్చుకొంద్రు కవిరాజచరిత్రల నిట్టివార్తలీ
రస వినరావు యూరపుధరన్ విననౌనొ? మఱేమొ ధీవరా.

ఉ. పుట్టెఁడునామదం బొడలఁ బూసుకపోర్లిన నెవ్వఁ డెంతఁ దాఁ
బెట్టుకపుట్టె నంతెకొ నుఁ బేరధికానకు భోక్తగాఁడు తా
కట్టువిభూషణం బిడెడికాంతికి వ్యాజపుఁగీర్తికిన్ భువిన్
బుట్టదు శాశ్వతత్వ మిది పూర్వులెఱింగి చరించి రొప్పుగన్.

—• ఆ శీ స్సు •—

(చిరంజీవి విశ్వనాథ సత్యనారాయణ కవిసామ్రాట్టునకు నా యొసఁగిన గుడివాడ సన్మాన సభనాటి ఆశీర్వచన పద్యములు)

ఓజ్జయు నొజ్జగారి గురు లుండిన కాలమునంద శిష్యుఁ డు
ర్వ్యజ్జయశాలియై, జగము "ధన్యుఁడితం" డని మెచ్చఁగాంచు నే
యొజ్జకు సంతసంబొసగఁ దూర్జితుఁడే యగునేని యొజ్జ; సం
పజ్జయ దీర్ఘజీవిత సమన్వితుఁడౌత మితండు నానుడిన్.
ఏనుఁగునెక్కి బోర్లఁబడి యే నెపుడో జగ మేలినాఁడ, నేఁ
డానుడి బూజువట్టినది అయ్యది "యిట్టి" దటంచు శిష్య స
న్మానము కల్మి సత్కవి సమాజము లీ గుడివాడ సత్సభా
స్థానమునం దెఱుంగుటకు సంతసమందెద నో సభాసదుల్.
మునుపల రామకృష్ణ యశమున్ ద్విగుణీకృతమై రహింపఁజే
సె నల వివేకమౌనియని చెప్పుదురేకద ? ఖండఖండముల్
వననిధులుం దరించుట కుపాయము శిష్యులె దేశికాళికిన్
జనని యొసంగెఁ కాళికయె ఛాత్రుల నాకుఁ గుశాగ్రబుద్ధులన్.
ముసలితనంబునన్ జన సమూహము తన్ గని వెక్కిరింప నీ
రసమగు వాక్కుతో సభకు రాఁ బనిలేదు గురుండు, ధీమద
గ్రసరులు శిష్యులున్నయెడఁ గాఁదగు కార్యము వాండ్రె తీర్చి తా
రొసఁగుదు; రొజ్జమోయునెడ నున్నతమౌ యశమెంతయేనియున్.
"తనకున్ దగ్గనివాండ్రు గావలయుఁ బుత్రచ్ఛాత్రు" లంచున్గదా ?
ఘనచిత్తుల్ మదిఁగోరుచుండుదురు భాగ్యంబబ్బె నీ వార్ధకం
బున నాకంకినదీ యశోభరము, నేమోయన్ సమర్థత్వ మి
చ్చునుగా కా జగదంబ నా సలుపు తత్స్తోత్రంబు సార్థంబుగన్.
ఛాత్రులు పాత్రులై యశము సంకలితంబొనరించుచున్ గళా
సత్రము సాఁగఁజేయుటకు సంతసమందని దేశికుల్ మహీ
ధాత్రిని గానరారు; గురు ధామము దెల్పఁగ సాక్షి సర్వధా
ఛాత్రుఁడె వాని శ్రేయమది సర్వవిధంబుల నొజ్జశ్రేయమే.

ఉ. విద్దియ నేర్చి రెందఱో వివేకులు బాలురు నన్నుఁగొల్చి; నా
విద్దియకున్న విల్వకుఁ బవిత్రితఁ గూర్చిరి, విశ్వనాథుఁ డే
ప్రొద్దును దానియందు మనమున్ లగియించి విశిష్ట భావముల్
దిద్దయు సేకరించెఁ గవితారచనన్ స్ఫురియించు సేరుచుల్.

శా. నా మార్గమ్మనుగాదు శిష్యుఁడయినన్ నా తాతముత్తాతలం
దేమార్గమ్మను గాదు వీనిదెదియో ? యీ మార్గ మట్లౌటచే
సామాన్యుండనరాదు వీనిఁ గవితా సమార్గ్యత్వ మాహేతువై
యీ మచ్ఛిష్యుని దావరించివది నే నెంతే ముదంబందెదన్.

ఆ. వె. ఇతనిఁ కబ్బుఁగాక యింతకంటెను యశం
బింతకన్న విజయ మింతకన్న
సిరియు సంపదయును శ్రేయంబు నాయుష్య
మక్కటాన నాకు నగుత ముదము.

—• గు రు వి జ్ఞ ప్తి •—

బ్ర॥ శ్రీ॥ మ॥ మ॥ ధ్యా॥ ద్యనేక	క్షీ ర సా గ ర ం
బిరుదాంకితులు—కవిసార్వభౌములు	బె జ వా డ
బాల్యగురువుల చరణ సన్నిధికి	కృ ష్ణా డి స్ట్రి క్టు

శిష్యపరమాణువు నమశ్శత పురస్సరముగా నొనర్చుకొను విజ్ఞప్తి

గు రు వ రే ణ్యా ?

ఉ. ఎందుకు మీకు నాయెడల నింతటి యాగ్రహ ? మీరు విశ్వనా
థుం దెగి మర్శనంపు మిషదూరితి రద్ది యయుక్తమౌట నే
నందుల కొప్పఁజాలక యథార్థము మీ కెఱిఁగించినాఁడఁ గో
ట్టెందుకు ? బండితుల్ దెలుపరే ? కల సత్యము నిర్వచింపరే ?

మ. అనుమానింపక "పాముకాటు" మొదలౌ నశ్లీలముల్ విశ్వనా
థునికావ్యమ్మ విమర్శచేసెడి మిషన్ దోషజ్ఞ బృదం "బిసీ"
యనిరోయన్ లిఖియించి "కోర్టు"కడ కేయాస్యమ్ముతో మీరలే
గను నుంకింతురొ ? శిష్యుఁ డేగునెడఁ జక్క న్నెగ్గ నార్యోత్తమా!

వయసునఁ జాలపెద్దలయి వాక్కులు చిన్నలు గూడ నొచ్చుకో
నయినవి వ్రాసినారలుగదా ? అతఁడందుకుఁ గోర్టు కేగుచో
బయలగు నెల్ల తత్త్వము ; స్వభావవినమ్రుఁడటుల్ పౌనర్పుఁ డ
య్యాయె ? విజమాడినందులకు నార్య ! గురూ ! నను గోర్టుకీడ్తురే ?

సుకవి కువాదమున్ సలుపు సూక్తుల "కజ్ఞుఁడటన్నమాత్రిఁ గో
ర్టుకుఁ జనుటొప్పునే ? యిది యొరుల్ గని మెత్తురె ? నైజపాండితిన్
బ్రికటనఁజేసి స్వీయమగువాదము నిల్పుకొనంగఁ జూచుటే
పరికృతముగాని, యన్యగతి భావ్యముగాదని మీరెఱుంగరే ?

కోపము వచ్చెనేయనుఁడు ! కోపమువచ్చినమాత్రి వానికే
యాపదయో ఘటించు నుడులాడి శపించుటె కర్జమొక్కొ ? వి
ద్యాపటిమంబు చాలకవృథా దొసఁగుల్ వెలిపుచ్చి నిల్పుకో
నోపక కోర్టుకేగుటకయో ! కవులే రురరీకరింతురో ?

ప్రత్యయమైన "చుంచు" వును బండితులెల్ల "రిసీ ! యిసీ" యనన్
వ్యత్యయమైన ఫక్కికను వ్యాఖ్యకుఁ దార్చితి, రద్ది యజ్ఞతా
గత్యనుకూలమంటి నదికాదనరామిని సర్వథా ! అసం
స్తుత్యపుఁదోవఁ గోర్టరుగుచోఁ గవులేమను కొందురోగురూ !

క. "సివిలో క్రిమినలా ?" మీకున్
గవితా సామ్రాజ్యమిచ్చుఁగాకది జయమే ?
కవు లీవలెఁ గైకోవలె
శివ ! శివ ! కోర్టేల ? కవులిసీ ! యనరొక్కొ ?

క. మీయంతటమీరై యని
సేయమొదలువెట్టి జయము చేకుఱనియెడన్
బాయనియీసునఁ "గోర్టు" ప
లాయింతురె ? యిద్దిమెచ్చు "లాయరు" లుండ్రే ?

తే. గీ. "లాయరులు" దీనియెడల నెల్లరును విముఖు
లన్నమర్మంబు పత్రికయందు "బారు

బాపు' సర్వమ్మ వ్రాళ్ళతోఁ బంపినట్టి
"శాంతిసందేశమె" వచించెఁ జాలదొక్కొ ?

తే. గీ. కలరు విద్వాంసు లెల్లడఁ గలరు కవులు
వారు మీవాదమును మెచ్చవలయుఁగాని
"కోర్టు" కవివాదములు తీర్చుకొనుటకుఁ బుట్టి
లేదు మీకేను జెప్పవలెనె ? మహాత్మ !

తే. గీ. స్వయముగా నేను దండెత్తి వచ్చినట్లు
వ్రాసితిరి "స్పర్థచే విద్య వర్ధిలు" నని
యుంటచే నేను కల్గించుకొంటి ననఘ ?
లేదు దీన దోసము లవలేశమేని.

క. వృథగా మచ్ఛిష్యుని మీ
రథమునిగా నపవదించు నట్టినుడుల్ బల్
వ్యధ కల్గించుటచే మీ
పథమునకే నడ్డువడితిఁ బాతకమె ? గురూ !

తే. గీ. ఎవ్వరు జటాయువును "చనుమీవటంచుఁ"
బ్రేరణము చేసిరానాఁడు పిల్చియార్య ?
మీరు పెట్టెడి యిడుమలు కోరుటునకుఁ
ద్రిప్పలేకద ? లేఁ డొకో ? దేవుఁడవల.

క. పడకగది వీడలేఁ డని
యెడఁదన్ బూర్తిగ నెఱింగి యెత్తితి రీయె
"త్తడియేన్ దాసుఁడ" నన్నన్
విడువరనియె తోఁచు మీదు వేరపు దీరుల్.

క. ఏకవి యీకలియుగమం
దే కాదేయుగము నందు నేనియుఁ "గోర్టు"
ప్రాకారములోఁ గవితా
శ్రీకిన్ గల్యాణమహముఁ జేసె యశముతో.

తే. గీ. నన్ను విద్యలో నోడించు తెన్నుగానఁ
బడక మంచియుపాయమ్ముఁ గడన సల్పి
నట్టిమీ నైపుణికి సదా నతులొనర్తు
సన్నుతింతు - స్తుతింతు నో సార్వభౌమ !

తే. గీ. కోర్టువారిచ్చు యశమది కొంతయుండు
గాక పండితమండలి వీఁక నొసఁగు
యశముగూడ నార్జింపఁగా నభిలషింపుఁ
దేను మిమ్ముఁ బ్రార్థించెడి దిఁతెదేవ ?

శ్రీ మృ త్యుం జ య స్త వ ము

శంభో ! మహాదేవ ! శంభో ! మహాదేవ !
శంభోమహాదేవ ! గంగాధరా !
మృత్యుంజయా ! పాహి మృత్యుంజయా ! పాహి
మృత్యుంజయా ! పాహి మృత్యుంజయా !
నీవంటి దేవుండు, నావంటి దీనుండు,
నైవాస్తి దేవేశ మృత్యుంజయా !
ఏపుణ్యమోకాని, యీపుట్టువందబ్బె
నీపాదసద్భక్తి మృత్యుంజయా !
పాపాటవుల్ గాల్చుఁ, దాపత్రియంబేర్చు,
నీపాదసద్భక్తి మృత్యుంజయా !
నీ పేరు విన్నంత, నేపాటు నాపత్తు
వేపాటి రూపాలు మృత్యుంజయా !
హాలాహలముమ్రింగి, యాలేఖులను బ్రోచు
నీ లీల నేనెంతు మృత్యుంజయా !
కాలుం బడందన్ని, బాలున్ జరాయుష్య
పాలున్ గృపం జేయు మృత్యుంజయా !
భీమాహ్వయంబేడ, నీమూర్ధవంబేడ,

ఏమాట కేమాట మృత్యుంజయా!
కామున్ మసింజేసి, కామాక్షి మోహించు,
నీ మాయ చిత్రింబు మృత్యుంజయా!
గిరియందు వసియింతు, గిరికేలధరియింతుఁ
గరళంబు భరియింతు, మృత్యుంజయా
శిరమునన్ భూషమై, మఱికన్ను నీకయ్యె,
నరవింద రిపుఁడెట్లు మృత్యుంజయా!
ధరియింతు వెలిబూదె, గురుభూతి భక్తులకుఁ
బొరినిత్తు విదియెట్లు, మృత్యుంజయా!
దురితాత్ములకుఁ గూడ వరమిత్తు తపియింపఁ,
గర మక్కజముగాదె! మృత్యుంజయా!
భస్మాసురుండెట్లు, పాత్రుండు నీకయ్యె,
వరమిచ్చితివిదేవ! మృత్యుంజయా!
తపియించుచేతప్పఁ, గృపజూపుటకు వేఱు,
నెపమక్కరయలేదె! మృత్యుంజయా!
నీలీలలకునర్థ, మేలాగు గ్రహియింతు
బాలేందుధరదేవ మృత్యుంజయా!
దారుకావనలీల; తఱచి చూచినవేళ,
మర్థమే కాదుగద! మృత్యుంజయా!
సంసార హింసారి, రంసాపరుల్ త్వత్ప్ర
శంసం గనఁబోరు మృత్యుంజయా!
ఇష్టంబిడుంగాన, రిష్టంబడంగింప,
శిష్టాది గురువీవు, మృత్యుంజయా!
విరులిచ్చు వారలకు, సిరులిత్తు కరులిత్తు
హరులిత్తువో దేవ! మృత్యుంజయా!
తలఁపులో నీపేరు, దలఁచినంతన యాప
దలు పటాపంచలౌ మృత్యుంజయా!

సంతానవంతులకు, సంతానమే భవ
చ్చింతాపరత్వంబు, మృత్యుంజయా !
తెలిసియో తెలియకో, తలమీద నొక బిల్వ,
దళమేయఁ బ్రేమింతు, మృత్యుంజయా !
నీవంటి దేవరను, నేవేల్పులం జూడ,
నీకు నీవేసాటి, మృత్యుంజయా !
నిను స్మరించుకతాన నే మృత్యువును నెట్టు,
నే నిట్టులున్నాఁడ, మృత్యుంజయా !
కవచంబు తావకం, బవుగదా పఠియింపఁ
గవచంబు శివ దేవ ! మృత్యుంజయా !
యీవౌదు రిక్తుండ, వేనాఁడు నినునమ్మ,
దేవ ! రిక్తుఁడుగాఁడు మృత్యుంజయా !
శ్రీలిత్తువేకాని, వాలాయమును నీవ,
దేలి ? యీవు విముక్తి మృత్యుంజయా !
సంతసంబేకాని సంపదంధులఁ జేసి
జననింద నొదఁగూర్తు, మృత్యుంజయా !
సిరి కేశవున కిచ్చి, గరళంబు గ్రసియించి,
సురలఁ గాపాడి తట మృత్యుంజయా !
కలరయ్య ! యీదృశులఖిలలోకముల నీకుఁ
జెప్పఁబోఁగానీవె మృత్యుంజయా !
కల యలంకృతులలో, పలన నన్వయము నిన్
వలచి పుట్టంబోలు ! మృత్యుంజయా !
కలరు వేల్పులు కోట్ల కొలఁది నొక్కండేని
కలఁడె; మృత్యుంజయుడు మృత్యుంజయా !
కల పురాణములలో, పల మూడుపాళ్ళు నీ
ఘనతవర్ణించునో, మృత్యుంజయా !
నీదాక నెందులకు, నీ భార్యయేయిచ్చి

నిఖిలమంగళములో మృత్యుంజయా!
అష్టమూ_ర్తివి నీవ, రిష్టవారకుఁడ వు,
త్కృష్టంబు నీమహిమ మృత్యుంజయా!
జ్ఞానులను రక్షించు ఘనులుంద్రుగాక అ
జ్ఞానులకు దిక్కీవు మృత్యుంజయా!
కన్నప్ప యేమంత, జ్ఞానివానికి ము_క్తి,
కరుణించినావీవు మృత్యుంజయా!
అంకిలుం డత్యంత పంకిలుం డవ్వాని
నాదరించితివీవు మృత్యుంజయా!
కొలఁది భ_క్తికిఁగూడ, నెలమిగాంచెదవీవు
కలరే భవాదృశులు మృత్యుంజయా!
నినునమ్మి చెడిన మానిసిని నేఁగనబోను
నిక్కంబు నామాట మృత్యుంజయా!
ఏరాతి పైనేని; నీరూపు భావింప
నెదురాదు వీవంత మృత్యుంజయా!
పావనాత్ములబ్రోచు, దేవతల్గలరయ్య
పాపాత్ములకీవె మృత్యుంజయా!
హారులిత్తు సిరులిత్తు నాయురారోగ్య భా
గ్యములిత్తు భ_క్తులకు మృత్యుంజయా!
కోటులకుఁ బడగెత్తు నాటుకోటులు నీదు
పదభక్తులనివిందు మృత్యుంజయా!
అతనికీవిచ్చితివి వేదాది విద్యలు
వేదమది నీనిట్టూర్పు మృత్యుంజయా!
బ్రహ్మాండ నిర్మాత బ్రహ్మయాతని నీవు
ప్రభవింపఁ జేసితివి మృత్యుంజయా!
నాట్యంబునకు నీ వనాదిదేశికుఁడవై,
నావింత నిక్కంబు మృత్యుంజయా!

గూడూరి వియ్యన్న కోరుటంజేసి యి
ట్లీడించెఁ జెళపిళ్ళ మృత్యుంజయా!
నీపేరనే యమ్మనీషిపార్మసిని ని
ర్మించె నీభక్తుండు మృత్యుంజయా!
అతఁడు నీయందు నాయందు మిక్కిలి భక్తి,
మెలగువాఁడెఱుఁగుమో మృత్యుంజయా!

—• తెలుగు సేఁత •—

రములరెంట మృగము నక్షవలయంబు
ధరియించు వాని హస్తద్వయమున
మృతకలశ లంటి అన్య హస్తద్వయి
నవివంచి అభిషేకమందు వాని
ంక విన్యస్తమౌ హస్తద్వయమ్మున
నమృత కుంభద్వయ మమరువాని
ఁత చందురుని దాల్చిన కిరీటమువానిఁ
బుండరీకాసనంబు గలవానిఁ

గీ. బరము గైలాసపర్వత భాసమాను
సూర్యచంద్రాగ్ని నేత్రు నిస్తుల చరిత్రు
మృత్యువు జయించినట్టి యమేయు నభవు
దేవు శివు భజియింతు నుదీర్ణభక్తి.

—• గాంధీజీ నిర్యాణము •—

ుడకున్ గుంపటి లింగకాయబలె నెమ్మిందాల్చు పైఁ గూడఁ "గ
ఁడ" లాడించుహిమాని వాల్చునల "లండన్" పోరిలిలో గూడ నె
క్కఁడు "డ్రస్సున్" ధరియింపకుండ నృపుఁ గన్గొనేగె గాంధీమహా
ప్మఁడు; తాదృశులు గేస్తులందు మన హిందూదేశ మందుండిరే.

తే. గీ. ఆతఁ డవధూత మార్గమ్ము ననుకరించు
వదియె బోధించు నితరుల కలవియగునె;

గేస్తులకు దాని తత్త్వమ్ము, కేవలమొక
గాంధికేచెల్లె నాతఁడీ కాలపు ఋషి.

ఉ. పాతుకపోయి దేశమునుబట్టి పలార్చు విదేశవాసులన్
నేతల నీతులన్గఱపి నెమ్మదిగాఁ దొలఁగించినట్టి యా
చాతురి కెంత మెచ్చిన రసజ్ఞకుఁ దృప్తిజనింప, దిట్టి వి
ఖ్యాతులు మున్ను పుట్టరు యుగంబుల నెన్నిట నెన్నిచూచినన్.

తే. గీ. అతని భక్తియు మఱియు నల్లతని రక్తి
అతని భక్తియు మఱియు నల్లతని శక్తి
అతని ముక్తియు వేఱు లోకాతిశాయి
అతని చరితంబితరులకు నందఁబోదు.

ఉ. ఆస్తికుడయ్యు గాంధిఋషి నాఽస్తికు భంగిని దోచుచుండు చే
దస్తములేని యాతని యుదారత దుర్గ్రహ, మమ్మనీషి వి
ధ్వస్తసమస్త భిన్నమత వర్తనుఁ డాయన తత్త్వమున్యథా
వస్తుకమౌనటుల్ దెలియువారలు మృగ్యు లెఱుంగఁ జెప్పితిన్.

క. చండాలుం డేనియు, బా
పండేనియు గురుఁడటంచుఁ బల్కిన ధీమం
తుం డలశంకరు నట్టిఁడ
ఖండుఁడు గాంధి యన నొరులుగా రతని సముల్.

ఉ. గాంధి మహాత్మకుం డనఁగఁ గారణజన్ముఁడు, తన్మనంబు దు
ర్గంధులపట్లఁ బూర్తి విముఖంబని లోకమెఱుంగు నా కృపా
సింధుఁడు వంగదేశము నశించుట కెంత కృశించి సొక్కెనో
అంధమనస్కులా మొఱకు లారయనేర్తురె? గోపలాశనుల్.

తే. గీ. ఎందఱో చచ్చి రెందఱో కృష్ణదేవుఁ
డవతరించిన పుఱిటింట నగడుగుడిచి
రక్కతమున స్వరాజ్యము లాంగిలేయు
లిడక తప్పని విధి యయి యిచ్చినారు.

—• ఆ శీ ర్వ చ న ము •—

ోతనవంటి పుట్టు కవి - పుట్టి పెరింగినసీమ దాతృతా
్యాతికి నాలయంబు - విజయంబు గురూత్తమ పాదభక్తికిన్
ేత మహమ్మదీయుఁడు - మనీషుల గౌరవమున్నచోటు - ద్దు
ాతులు త్రొక్కరానిది "నిజాము" పరిభూత్తము - రాజ్యమారయన్.

క. సరిహద్దు సీమలకుఁ బోరిఁ
బోరిన్ గలువువచ్చు నల్లపుడు "నైజాం" దు
ర్భర పీడా పరిభూతిన్
మొఱకులకున్ లోగదెట్టి ముత్తైదువయో !

తే. గీ. అనఘుఁడగు రామదాసు భద్రాద్రియందు
రాము నెలకొల్పియెచట నేరామునకును
లేనివైభవమును దన మేనిడి ఘటి
యించు - కీరితి యెపుడు రహించుఁగాక !

క. కులగిరులు కుంగిపోయిన
నల భద్రాచలము చిన్నదయ్యు రహించున్
కల భక్తకోటిఁ బ్రోచుచుఁ
దలపై రామాలయమును దనరెడి నల్లే

క. "నైజాము" మండలమునకు
రాజగు "నుస్మానియాకు" రాజిల్లుత ! స
త్తేజం బాయుర్వృద్ధియు
శ్రీ జాని యనుగ్రహమున సిరియునితోఁపిన్.

క. కలవాని గొలుచు భూపతి
కలవాఁడై యెసఁగువాఁ డఖండుం డాఖం
డల తుల్యుఁడో ? పైవాఁడో ?
కలవాఁడై సర్వధా ప్రకాశిలుఁగాతన్ !

తే. గీ. ఓ తెలంగాణమా ! నీకు నున్నతదశ
పట్టనున్నది - పట్టిన దిట్టియోగ
మతిగోచరమై - వ్యర్థమగుటలేదు
వృద్ధిఁజెందుము సర్వథా విస్తరిలుచు.

—• విశాలాంధ్రి అవతరణ •—

నేడు విశాలాంధ్రి అవతరణమహోత్సవం ప్రారంభమవుతున్నందుకు చాలా ఆనందపడుతున్నాను. చారిత్రికంగా ఆంధ్రుల మహోన్నత దశలు గుర్తునకు వచ్చినప్పుడు అస్వాతంత్ర్యపుటనైకమత్యపు పరిస్థితులు హృదయవిదారకంగా తోచకమానవు. "శతాంధాఃకూపంప్రవిశంతి" గా నాయకత్వం వహించేవారి ఆజ్ఞలు ప్రజానీకానికి శిరోధార్యాలైతేనే కార్యసాఫల్యం ఏర్పడుతుంది. అట్టి శక్తికి విశాలాంధ్రి నిర్మాణం-నాందియై క్రమంగా శుభోదయంగా పరిణమించుగాక!

వచ్చినట్లేవచ్చి-అంతలో మఱికొంతకాలంపాటు స్వరూప ప్రదర్శనకెందుకో సిగ్గుపడుతున్న—అంధ్రికూడ సర్వావయవభూషితురాలై, వచ్చుటకిది మార్గదర్శియగుగాక !

గాంధీమహాత్ముని యేకైకనాయకత్వంలో భారతదాస్యవిమోచనాన్ని సాధించిన కాంగ్రెసుసంస్థయే సర్వవిధాలా నేటివిశాలాంధ్రి మహాసభకు ఆదర్శమగుగాక !

క. శీలమునకు పాలనమున
కాలంబనమగుచు ప్రజలకతిసుఖదంబై
పాలింపంబడుఁగాత! వి
శాలాంధ్రి రహించుఁగాత! జగతీస్థలిలో.

క. ఏలెడివారికి మఱియుఁ
బాలింపంబడెడి ప్రజకు భాగ్యోదయమై
శీలముగల యువతులకువి
శాలాంధ్రరహించుఁగాత! జగతీస్థలిలో.

క. "కాలోహ్యయంనిరవధిః
శీలశ్చతథైవ" యనుచుశీలవతులువి
ద్యాలంబినులలరంగవి
శాలాంధ్రరహించుఁగాతః జగతీస్థలిలో.

క. శ్రీలకుఁదానకమయిజే
జేలకునున్ నైతమంతు చిక్కనిభోగ
శ్రీలున్ భాగ్యశ్రీలువి
శాలాంధ్రిగడించుఁగాతః జగతీస్థలిలో.

ఆ. వె. అవతరించుగాతః మానాటియుత్కృష్ట
దశలు తెనుఁగు వారి ధైర్యమందు
కార్యదీక్షలోని శౌర్యమ్ముగవగూడి
ప్రభుత యుద్ధరింపఁబడునుగాతః

క. ఒకరినినొవ్వంజేయక
యొకరిపయిన్ బక్షపాతముంచక శాంతిన్
బ్రకటించుచు స్వాతంత్ర్యము
నకు యత్నించుటకు బూనినన్ శుభములగున్.

గీ. ఒకప్రజారాజ్యమున మనముంటిమిప్పు
డనినపాలకులము మనమైతిమన్న
మాట-కావునమనలోన మనమెరాష్ట్రి
మును జెలిమితో విభాగించుకొనుటలెస్స.

గీ. అదివిశాలాంధ్రిగా బుట్టువందుకొఱకు
నాటుచున్నాము నేడు పునాదులిచట
వీనిపైమేటిసౌధముల్వెలసి తెనుఁగు
వారికి సుభిక్షమున్ గూర్చిప్రబలుఁగాత.

క. సరిహద్దులేరు పాటగు
వరుసనునైజాముతెనుఁగు భాగముమనలో

స్థిరమౌఁగావుత! మెప్పటి
కరమరికలులేని స్నేహమభివృద్ధిగొనన్.

ఇట్లే యావద్భారతమున్న భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభజన సిద్ధాంతాను సారంగా విభాగింపఁబడుటతో సుఖశాంతులు సంపదలు అభివృద్ధియై రత్న గర్భయను పేరు సార్థకమౌగాత! మనియాశీర్వచించుచున్నాను.

—• ఉగాది సందేశము •—

చ. అవని ''నవోనవోభవతి'' యంచు సమస్తము శోభఁగాంచి యెం
దు విలసనమ్ములన్ నవవినోదములన్ బ్రజలార్ద్రచిత్తులై
సవనములన్ బొనర్చి దివిషద్గణముఁ బరితృప్తిగాంచున
ట్లు వివిధమార్గముల్ నెఱపి లోకము సౌఖ్యకరం బొనర్చుతన్!

సీ. ఎన్నియోయిప్పంటి కేగియుండెయుగాదు
లీయుగాదిని బోలవేవిగూడ
మనతాతముత్తాతలును వారిముత్తాత
లెఱుఁగరిట్టియుగాది నెపుడుగూడ
స్వపదంబునెవరు రాజ్యపదంబుతోఁగూర్చి
పలుకరు-వినరొరుల్ పలికిరేని
వినరును; పలికినఘనులను వారి-తు
రది పెద్ద తప్పని-యఘమనియును

గీ. అట్టిభారతీయులునేఁ టికాత్మరాజ్య
పాలనంబన నెట్టిదో ప్రతిభమెఱయ
నేలుచున్నార లంతలో నెసకమెసఁగ
వచ్చినది యీయుగాది సంవత్సరాది.

సీ. ఓపికఁ బట్టి మాయోగమ్ము క్షేమమ్ముఁ
గాంచవచ్చితివే? ఉగాదితల్లి!
ఎన్నాళ్ళకెన్నాళ్ళకీక్షించితిమి విన్న
వత్తువటంచు నెవ్వరును దెలుప

* ముఖ్యమైన సవరణలు *

నానారాజసందర్శనము

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1	19	యామ	యాగమ
11	21	మూన	సూన
35	2	డుఃకట్లుంనే	కట్లుండునేః
40	22	మహా	మహో
74	1	యటి	యట్టి
74	25	రాకృ	రాపకృ
79	2	తుల్	తులు
79	2	తులు	తుల్
79	17	శోఁక	స్తోఁక
80	2	గాంద	గాంచ
89	26	చిన్న	చిన్ని
91	2	మున్నై	మొన్నై
96	21	చందాఱి	చందఱి
105	4	లశలన్	ల్దిశలన్
118	22	మ్యద్దు	మ్మద్దు
121	25	దిద	దిద్ద
131	3	దైతా	ద్వైతా
131	5	భు_ం	భుక్తిం
133	22	మిత్వే	మిత్యే
140	21	ర్మముల్	ర్మమ్ముల్
155	6	వయల	ట్టినయల
173	11	పింపు	పించు
174	24	మెచ్చె	వచ్చె
178	17	ద్భుమై	ద్భువమై

శతావధానసారము

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
6	15	లోల	లోన
60	18	డ్డిడ్లు	డ్డిండ్లు
69	6	ధితా	ధిగతా
69	23	పసంత	వసంత
87	7	య్యావి	య్యాడి
97	21	శ్రీ	శీ
105	17	వ్యమె	వ్యమై
106	17	నంత	సంత
107	6	ధధా	దధా
111	14	ఖిశా	ఖిసా
149	18	షభా	షసభా
149	23	విధీధిత	విదధీత
150	1	బల	జల

కలగూరగంప

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
92	15	పెరే	పేరే
99	9	పఁద	పంద
100	22	న్నాఁదు	న్నాఁడు
100	24	నేఁగుఁ	నీఁగుఁ
112	7	నెట్టు	నెట్టి
112	11	వేనా	వేవా
142	26	యిచ్చి	యిచ్చు